

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา
The development of art tourism routes of lanna

โดย

ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์
พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวฑฺฒโน
พระครูสุตชยาภรณ์, ผศ.ดร.
พระมหาบวรวิทย์ รตนโชโต, ดร.
ผศ.ดร.สุทธิพร สายทอง
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับเงินอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MCU RS 800763054

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา
The development of art tourism routes of lanna

โดย

ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์
พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวฑฺฒโน
พระครูสุตชยาภรณ์, ผศ.ดร.
พระมหาบวรวิทย์ รตนโชโต, ดร.
ผศ.ดร.สุทธิพร สายทอง
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับเงินอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MCU RS 800763054

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The development of art tourism routes of lanna

By

Silawat Chaiwong

Phrakrusangkarak Suphanut Phuriwattano

Phrakrusutachayaporn, Asst.Prof.Dr.

Phramaha Bavornvit RattanaChoto, Dr.

Asst.Prof.Dr.suttiporn saithong

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Lampang Buddhist College's

B.E. 2563

Research Project Funded by

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800763054

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความกรุณาเป็นอย่างดียิ่งจากคณะผู้บริหารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ที่ได้ให้โอกาสแก่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการตั้งแต่ต้นจนจบ คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบคุณพระคุณเจ้าทุกรูปที่เมตตาให้ข้อมูล ขอขอบคุณผู้นำชุมชน โรงเรียน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม ผู้ประกอบการทางด้านท่องเที่ยว รวมถึงศิลปินจิตอาสาทุกคนที่สละเวลาอันมีค่าในการให้ข้อมูล ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัย โดยได้ให้ความร่วมมือและให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญและช่วยประสานงานในทุกภาคส่วนงานแก่คณะผู้วิจัยเป็นอย่างดียิ่ง

สุดท้ายนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะและทุนสนับสนุนในการทำวิจัยครั้งนี้

ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์
พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวฑฺโน
พระครูสุตชยาภรณ์, ผศ.ดร.
พระมหาบวรวิทย์ รตนโชโต, ดร.
ผศ.ดร.สุทธิพร สายทอง
๑๒ มกราคม ๒๕๖๔

ชื่อเรื่อง: การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา
ผู้วิจัย: ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์, พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวฑฺฒโน, พระครูสุตชยาภรณ์, ผศ.ดร., พระมหาบวรวิทย์ รตนโชโต, ดร., ผศ.ดร.สุทธิพร สายทอง
ส่วนงาน: วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ: ๒๕๖๓
ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา มีวัตถุประสงค์๑. เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่นำทรัพยากรในพื้นที่มาสร้างสรรค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ๒. เพื่อศึกษาสภาพการณ์และศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ๓. เพื่อพัฒนารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ซึ่งเป็นงานวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ซึ่งประกอบด้วย ๑) การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) ๒) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ๓) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ๔) แบบเชิงปฏิบัติการ (Action research) และพื้นที่ในการวิจัยผู้วิจัยได้เลือก ๘ จังหวัดภาคเหนือ คือ จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน และจังหวัดพะเยา กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เข้ามายังจังหวัดในกลุ่มของจังหวัดล้านนา, ตัวแทนวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว, ศิลปินในพื้นที่กลุ่มของจังหวัดล้านนา, ตัวแทนเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย, ผู้ประกอบการต่างๆ ที่เชื่อมโยงต่อการท่องเที่ยว

ผลการวิจัย พบว่า ศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) พบว่า ประวัติความเป็นมาของศิลปกรรม ศิลปะพื้นบ้านและพุทธศิลปกรรมในล้านนา เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม สามารถสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของล้านนา ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (Amenities) พบว่า มีบริการร้านค้า ร้านอาหารเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวการจัดสถานที่นั่งพักผ่อนของนักท่องเที่ยวมีเพียงพอ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibilities) พบว่า สภาพเส้นทางการเดินทางถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัย การแสดงข้อมูลการเดินทางในระบบออนไลน์มีความชัดเจน ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว (Activities) พบว่า กิจกรรมทางการท่องเที่ยวสามารถก่อให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีมีการจัดกิจกรรมบ่อยครั้งในแต่ละปี และกิจกรรมทางการท่องเที่ยวสามารถสะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะตนทางวัฒนธรรม และ ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว (Administration) พบว่า การมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน ในการกำหนดนโยบาย การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการสร้างโอกาสให้ชุมชนหารายได้จากกิจกรรมท่องเที่ยว

รูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา จากการสำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่นำทรัพยากรในพื้นที่มาสร้างสรรค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ได้พบศักยภาพของพื้นที่ที่สามารถนำมาสู่การสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวได้ ประกอบด้วย จังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน ซึ่งมีความโดดเด่นทางด้านส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์ และการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา เป็นพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา พื้นที่พัฒนาสินค้าศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ทั้งนี้ จากการ

สำรวจพื้นที่และการนำหลักแนวทางการวางแผนการจัดรายการนำเที่ยว ทำให้สามารถสร้างรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา จำนวน ๑๖ รายการนำเที่ยว ใน ๘ พื้นที่

Research Title: The development of art tourism routes of lanna

Researchers: Silawat Chaiwong, Phrakrusangkarak Suphanut Phuriwattano, Phrakrusutachayaporn, Asst.Prof.Dr., Phramaha Bavornvit RattanaChoto, Dr. and Asst.Prof.Dr.suttiporn saithong

Department: Lampang Buddhist College's Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year: 2563

Research Shcolarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

Research on The development of artistic tourism routes of the Lanna Province There are objectives 1. To explore and collect information on tourist attractions that use local resources to create creative tourism attractions of the Lanna Group 2. To study the situation and potential of creative arts tourism of the Lanna Province 3. To develop a route pattern Tourism, Creative Arts of the Lanna Province Which is a research (Mixed Methods Research), which consists of 1) (Documentary research) 2) (Quantitative research) 3) (Qualitative research) 4) (Action research) and research areas The researcher has selected 8 provinces in the north, namely Lampang Province, Lamphun Province, Chiang Mai Province Chiang Rai Mae Hong Son, Phrae, Nan and Phayao provinces The main informant groups are tourists entering the provinces in the Lanna group, representatives of temples that are tourist attractions, artists in the area of the Lanna group, network representatives involved in the research, various operators. That connects tourism

The results of the research revealed that the creative arts tourism potential of Lanna Province (Attraction) found that the history of art Folk and Buddhist arts in Lanna such as painting, sculpture and architecture. Can reflect the uniqueness of Lanna (Amenities) found that there are shops The restaurant is sufficient to meet the needs of tourists. The seating arrangements for tourists are sufficient. (Accessibilities) found that the condition of the route to reach the tourist attraction is safe. The online travel information is clearly displayed (Activities) found that tourism activities can cause the inheritance of culture and traditions with frequent events each year. And tourism activities can reflect their cultural identity and

(Administration) found that the participation between government agencies, private sectors, communities in policy-making. Tourism development development And creating opportunities for communities to earn income from tourism activities

The Creative Art Tourism Route of the Lanna Province From the survey and collection of tourist attractions that use local resources to create creative tourism destinations of the Lanna Group. Have found the potential of the area that can be used to create tourism routes It consists of Chiang Mai, Chiang Rai, Lamphun, Lampang, Phrae, Nan, Phayao, Mae Hong Son, which are outstanding in promoting learning, conservation and art creation of temples and communities in Lanna Province. It is a space for developing and creating creative arts in Lanna. Creative arts product development area in Lanna, from the exploration of the area and the introduction of guidelines for planning and organizing tour programs Enabling the creation of a creative art tourism route of the Lanna group of 16 programs in 8 areas.

สารบัญ

บทที่ **หน้า**

๑ บทนำ ๑

๑.๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ๑

๑.๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย ๔

๑.๓. ปัญหาการวิจัย ๕

๑.๔. ขอบเขตของการวิจัย ๕

๑.๕. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย ๖

๑.๖. กรอบแนวคิดการวิจัย ๗

๑.๗. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ๙

๒ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ๑๐

๒.๑. แนวคิดการพัฒนาเมืองเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะ ๑๐

๒.๒. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ๑๗

๒.๓. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ๓๖

๒.๔. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการท่องเที่ยว ๔๘

๒.๕. แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม ๖๑

๒.๖. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ๖๓

๒.๗. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ๗๔

๓ วิธีดำเนินการวิจัย ๘๘

๓.๑. รูปแบบการวิจัย ๘๘

๓.๒. พื้นที่ในการวิจัย ๙๐

๓.๓. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ๙๒

๓.๔. เครื่องมือการวิจัย ๙๓

๓.๕. การเก็บรวบรวมข้อมูล ๙๓

๓.๖. การวิเคราะห์ข้อมูล ๙๔

๓.๗. การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย ๙๕

๓.๘. สรุปกิจกรรมและขั้นตอนการวิจัย ๙๖

๔ ผลการวิจัย ๙๗

๔.๑. สำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่นำทรัพยากรในพื้นที่มาสร้างสรรค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ๙๗

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ **หน้า**

๔.๒. สภาพการณ์และศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์
ของกลุ่มจังหวัดล้านนา..... ๒๖๗
๔.๓. พัฒนารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์
ของกลุ่มจังหวัดล้านนา..... ๓๔๖

๕ สรุปอภิปรายและข้อเสนอแนะ ๓๘๕
๕.๑. สรุปผลการวิจัย..... ๓๘๕
๕.๒. อภิปรายผลการวิจัย..... ๓๙๐
๕.๓. ข้อเสนอแนะ..... ๓๙๕

บรรณานุกรม ๓๙๖

ภาคผนวก ๔๐๔
ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัย..... ๔๐๕
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ, ผู้ให้ข้อมูล..... ๔๑๙
ภาคผนวก ค ภาพถ่ายลงพื้นที่ทำการวิจัย..... ๔๓๐
ภาคผนวก ง หนังสือการรับรองการนำไปใช้ประโยชน์..... ๔๓๙
ภาคผนวก จ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย
(Output/Outcome/Impact)..... ๔๔๑

ประวัติผู้วิจัย ๔๔๕

สารบัญตาราง

ตาราง **หน้า**

ตารางที่ ๑.๑: จำนวนนักท่องเที่ยว/คน/ปี ในแต่ละจังหวัดภาคเหนือ ๓
ตารางที่ ๒.๑: ประเภทนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสถานที่และกิจกรรมที่สนใจ ๓๘
ตารางที่ ๔.๑: แสดงผลศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction)..... ๒๗๑
ตารางที่ ๔.๒: แสดงผลศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (Amenities) ๒๗๒
ตารางที่ ๔.๓: แสดงผลศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibilities) ๒๗๔
ตารางที่ ๔.๔: แสดงผลศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว (Activities)..... ๒๗๕
ตารางที่ ๔.๕: แสดงผลศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว (Administration)..... ๒๗๖
ตารางที่ ๔.๖: รูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยว ๓๓๖
ตารางที่ ๔.๗: รูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยว ๓๓๗
ตารางที่ ๔.๘: รูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยว ๓๓๘
ตารางที่ ๔.๙: ผลการศึกษาด้านรูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยว ๓๓๙
ตารางที่ ๔.๑๐: แสดงผลการศึกษาด้านปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction)..... ๓๔๑
ตารางที่ ๔.๑๑: ผลการศึกษาด้านปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (Amenities) ๓๔๒
ตารางที่ ๔.๑๒: ผลการศึกษาด้านปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibilities)..... ๓๔๓
ตารางที่ ๔.๑๓: ผลการศึกษาด้านปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว (Activities) ๓๔๔
ตารางที่ ๔.๑๔: ผลการศึกษาด้านปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว (Administration)..... ๓๔๕
ตารางที่ ๔.๑๕: ผลผลการศึกษาด้านความต้องการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ๓๔๕
ตารางที่ ๔.๑๖: สรุปเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา จำนวน ๑๖ รายการนำเที่ยว ใน ๘ พื้นที่ ๓๕๐

สารบัญภาพ

ภาพ **หน้า**

ภาพประกอบที่ ๑.๑: กรอบแนวคิดการวิจัย ๙
ภาพประกอบที่ ๒.๑: ย่านนิเนนซากะภายใต้กฎย่านอนุรักษ์อาคารดั้งเดิมของญี่ปุ่น, เกียวโต. ๑๒
ภาพประกอบที่ ๓.๑: สรุปกิจกรรมและขั้นตอนการวิจัย ๙๖
ภาพประกอบที่ ๔.๑-๔.๓: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร ๙๘
ภาพประกอบที่ ๔.๔-๔.๖: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ๑๐๑
ภาพประกอบที่ ๔.๗-๔.๑๐: ภาพสถานที่สำคัญภายในเวียงกุมกาม ๑๐๓
ภาพประกอบที่ ๔.๑๑-๔.๑๓: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดต้นเกว๋น ๑๐๖
ภาพประกอบที่ ๔.๑๔-๔.๑๗: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดผาลาด ๑๐๘
ภาพประกอบที่ ๔.๑๘-๔.๒๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดเจ็ดยอด ๑๑๐
ภาพประกอบที่ ๔.๒๒-๔.๒๓: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดร่องขุ่น ๑๑๒
ภาพประกอบที่ ๔.๒๔-๔.๒๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดร่องเสือเต้น ๑๑๔
ภาพประกอบที่ ๔.๒๙-๔.๓๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระแก้ว ๑๑๘
ภาพประกอบที่ ๔.๓๕-๔.๓๙: ภาพสถานที่สำคัญภายในพิพิธภัณฑ์บ้านดำ ๑๒๒
ภาพประกอบที่ ๔.๔๐-๔.๔๒: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุหริภุญไชยวรมหาวิหาร ๑๒๕
ภาพประกอบที่ ๔.๔๓-๔.๔๖: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดบ้านปาง ๑๒๘
ภาพประกอบที่ ๔.๔๗-๔.๕๐: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระพุทธบาทตากผ้า ๑๓๑
ภาพประกอบที่ ๔.๕๑-๔.๕๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุห้าดวง ๑๓๓
ภาพประกอบที่ ๔.๕๕-๔๕๗: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ๑๓๖
ภาพประกอบที่ ๔.๕๘-๔.๕๙: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดเจดีย์ซาวหลัง ๑๓๙
ภาพประกอบที่ ๔.๖๐-๖๒: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดศรีชุม ๑๔๑
ภาพประกอบที่ ๔.๖๓-๔.๖๕: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดศรีรองเมือง ๑๔๓
ภาพประกอบที่ ๔.๖๖-๔.๖๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดป่าฝาง ๑๔๕
ภาพประกอบที่ ๔.๖๙-๔.๗๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดจองคำ ๑๔๗
ภาพประกอบที่ ๔.๗๒-๔.๗๕: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดไหล่หิน ๑๕๐
ภาพประกอบที่ ๔.๗๖-๔.๗๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุลำปางหลวง ๑๕๓
ภาพประกอบที่ ๔.๗๙-๔.๘๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดปงยางคก ๑๕๕
ภาพประกอบที่ ๔.๘๒-๔.๘๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดปงสนุกเหนือ ๑๕๘
ภาพประกอบที่ ๔.๘๕-๔.๘๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุช่อแฮ พระอารามหลวง .. ๑๖๐
ภาพประกอบที่ ๔.๘๙-๔.๙๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร ๑๖๒
ภาพประกอบที่ ๔.๙๒-๔.๙๖: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดสูงเม่น ๑๖๕
ภาพประกอบที่ ๔.๙๗-๔.๑๐๐: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี ๑๖๙
ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๑-๔.๑๐๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดภูมินทร์ ๑๗๑

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ **หน้า**

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๕-๔.๑๐๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดหนองบัว ๑๗๔
ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๙-๔.๑๑๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุแช่แห้ง ๑๗๗
ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๒-๔.๑๑๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดมิ่งเมือง ๑๗๙
ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๕-๔.๑๑๗: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดศรีโคมคำ ๑๘๑
ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๘-๔.๑๒๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุจอมทอง ๑๘๓
ภาพประกอบที่ ๔.๑๒๒-๔.๑๒๕: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดอนาลโย ๑๘๖
ภาพประกอบที่ ๔.๑๒๖-๔.๑๓๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในเตาเผาเวียงบัว ๑๘๙
ภาพประกอบที่ ๔.๑๓๒-๔.๑๓๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุดอยกองมู ๑๙๓
ภาพประกอบที่ ๔.๑๓๕-๔.๑๓๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดจองคำ ๑๙๕
ภาพประกอบที่ ๔.๑๓๙-๔.๑๔๒: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดบ้านท่าข้าม ๑๙๘
ภาพประกอบที่ ๔.๑๔๓-๔.๑๕๒: ภาพสถานที่สำคัญภายในพิพิธภัณฑ์ชุมชนดอยเวียง ดอยวง บ้านเหล่าพัฒนา ๒๐๑
ภาพประกอบที่ ๔.๑๕๓-๔.๑๕๗: ภาพสถานที่สำคัญในวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๒๐๗
ภาพประกอบที่ ๔.๑๕๘-๔.๑๖๓: ภาพสถานที่สำคัญในชุมชนบ้านลำปางหลวง ๒๑๐
ภาพประกอบที่ ๔.๑๖๔-๔.๑๗๑: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนบ้านต้นไคร้ ๒๑๕
ภาพประกอบที่ ๔.๑๗๒-๔.๑๗๖: ภาพสถานที่สำคัญของวัดบุญยืน ๒๒๐
ภาพประกอบที่ ๔.๑๗๗-๔.๑๘๖: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านดอนไชย ๒๒๓
ภาพประกอบที่ ๔.๑๘๗-๔.๑๙๙: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านแม่นาเรือ ๒๒๙
ภาพประกอบที่ ๔.๒๐๐-๔.๒๐๖: ภาพสถานที่สำคัญของวัดศรีดอนชัย ๒๓๖
ภาพประกอบที่ ๔.๒๐๗-๔.๒๐๙: ภาพสถานที่สำคัญภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตพะเยา ๒๔๑
ภาพประกอบที่ ๔.๒๑๐-๔.๒๑๕: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนศิลปะเวียงกาหลง ๒๔๔
ภาพประกอบที่ ๔.๒๑๖-๔.๒๒๑: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนผ้าหม้อห้อมทุ่งโฮ่ง ๒๔๙
ภาพประกอบที่ ๔.๒๒๒-๔.๒๒๔: ภาพสำคัญของกลุ่มผลิตตุงและโคมล้านนาของโรงเรียนผู้สูงอายุ ๒๕๓
ภาพประกอบที่ ๔.๒๒๕-๔.๒๒๗: ภาพสำคัญกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้สร้างสรรค์งานพระพุทธรูปไม้ ๒๕๕
ภาพประกอบที่ ๔.๒๒๘-๔.๒๓๓: ภาพสถานที่สำคัญของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครื่องเงิน ๒๕๗
ภาพประกอบที่ ๔.๒๓๔-๔.๒๓๙: ภาพสถานที่สำคัญภายในสมาคมขัวศิลปะ ๒๖๑
ภาพประกอบที่ ๔.๒๔๐-๔.๒๔๕: ภาพสถานที่สำคัญภายในสมาคมขัวศิลปะ ๒๖๕
ภาพประกอบที่ ๔.๒๔๖: แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ ๓๗๖

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ **หน้า**

ภาพประกอบที่ ๔.๒๔๗: แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย ๓๗๗
ภาพประกอบที่ ๔.๒๔๘: แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดแพร่ ๓๗๘
ภาพประกอบที่ ๔.๒๔๙: แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ๓๗๙
ภาพประกอบที่ ๔.๒๕๐: แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดน่าน ๓๘๐
ภาพประกอบที่ ๔.๒๕๑: แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดพะเยา ๓๘๑
ภาพประกอบที่ ๔.๒๕๒: แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง ๓๘๒
ภาพประกอบที่ ๔.๒๕๓: แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดลำพูน ๓๘๓
ภาพประกอบที่ ๔.๒๕๔: แผนที่ท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ๓๘๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมหลักที่สำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยซึ่งสามารถยืนยันได้จากตัวเลขของจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาถึง ๒๔.๖๔ ล้านคน สร้างรายได้กว่า ๑.๑๕ ล้านล้านบาท และนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีจำนวนถึง ๑๓๘ ล้านคน ที่สร้างรายได้ ๗๐๕,๕๐๐ ล้านบาท ในปี ๒๕๖๒ ที่ผ่านมาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญยิ่งต่อประเทศการ เติบโตของอุตสาหกรรมนี้ เป็นผลให้เกิดการลงทุนสร้างเม็ดเงินในประเทศมากขึ้นนอกจากผลประโยชน์จะตกอยู่ภายในประเทศแล้วยังสามารถสร้างงานสร้างอาชีพอีกหลายแขนงก่อให้เกิดการกระจายงานกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่น ต่างๆนับเป็นการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจอันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศชาติ ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหลักที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพัฒนาสังคมของประเทศไทยได้[๑] นอกจากนี้ การท่องเที่ยวของประเทศไทยยังได้รับการคัดเลือกให้เป็นที่สุดด้านการท่องเที่ยว แนวโน้มการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป อาทิ การเติบโตของชนชั้นกลางที่เพิ่มความสามารถในการจับจ่ายใช้สอยเพื่อการท่องเที่ยว การเติบโตของสายการบินต้นทุนต่ำที่ทำให้การเดินทางไปได้สะดวกด้วยค่าใช้จ่ายที่ลดลง การเพิ่มขึ้นของสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ การเพิ่มขึ้นของการใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวันเป็นโอกาสให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงนักท่องเที่ยวโดยตรงได้มากขึ้น ความต้องการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มประสบการณ์ที่สูงขึ้นทำให้หลายประเทศได้พัฒนาสินค้า บริการ และเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองต่อความต้องการดังกล่าว และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวทำให้มีกลุ่มสาขาการท่องเที่ยวเติบโตใหม่มากมาย อีกทั้งหลายประเทศหันมาเพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวเพื่อให้สามารถตอบรับความต้องการที่หลากหลายได้[๒] การท่องเที่ยว (Tourism) นอกจากจะมีความเกี่ยวเนื่องกับการเดินทาง (Travel) ทั้งที่เป็นการแสวงหาความรู้ความบันเทิงหรืออื่นๆ ยังมีบทบาทและความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศตามที่ปรากฏอยู่ในทั่วภูมิภาคของโลกในปัจจุบัน ทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วเช่นในทวีปยุโรป อเมริกา หรือออสเตรเลียและประเทศที่กำลังพัฒนาในทวีปอัฟริกาและเอเชียที่รวมทั้งประเทศไทยต่างก็สร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญมากอันหนึ่งที่ได้นำมาช่วยพัฒนาประเทศและแก้ไขปัญหาความยากจนที่สำคัญ เช่น จากการเป็นแหล่งที่มาของเงินตราต่างประเทศที่

---

[๑] สำนักวิจัยเศรษฐกิจและประเมินผล บริษัท เอ็กเซลเลนท์ บิสเนส แมเนจเม้นท์ จำกัด, **รายงานสถิติการท่องเที่ยวภายในประเทศ ประจำปี พ.ศ.๒๕๖๒ (ภาคเหนือ),** (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๖๒), หน้า ๒๓

[๒] คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔)**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๖๐), หน้า ง-จ

นำมาช่วยลดการขาดดุลการค้าการชำระเงินของประเทศ การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมใหญ่ที่ก่อให้เกิดการจ้างงานทั้งโดยตรงและต่อเนื่องตามมาอีกมากมายทำให้สามารถกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนในทุกระดับ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีอัตราการเติบโตที่เร็วที่สุดและเป็นอุตสาหกรรมการบริการที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของโลก โดยองค์กรการท่องเที่ยวโลกได้คาดการณ์ว่า ปี ๒๕๖๓ จะมีนักท่องเที่ยวที่เดินทางระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นมากกว่า ๑,๖๐๐ ล้านคนและมีรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่า ๑๐๐ ล้านล้านบาท[๓]

ภาคเหนือหรือล้านนาเป็นภูมิภาคที่มีขนาดใหญ่ ภูมิประเทศพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสลับกับที่ราบสูง จึงส่งผลให้อุณหภูมิต่ำเมื่อเทียบกับภูมิภาคอื่นในประเทศ ภาคเหนือมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวที่งดงามมากมาย ควบคู่ไปกับเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมพื้นเมืองที่หลากหลาย และประเพณีท้องถิ่นที่สะท้อนให้เห็นถึงเสน่ห์ของภูมิภาคนี้ ไม่ว่าจะเป็นภาษาถิ่นที่มีความหลากหลาย อาหารการกิน งานฝีมือ งานเทศกาล ตลอดจนสถาปัตยกรรมที่งดงาม ขณะเดียวกันก็ถือได้ว่าในแต่ละจังหวัดของภาคเหนือเต็มไปด้วยความมีชีวิตชีวาและความทันสมัย มีกิจกรรมที่หลากหลายอย่างเพลิดเพลินไม่ว่าจะเป็นการร่วมสัมผัสศิลปวัฒนธรรมประเพณี และศิลปะร่วมสมัยที่อยู่ในจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือ จากสถานการณ์การณ์ท่องเที่ยวของภาคเหนือ ในปี ๒๕๖๐ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มาเยือนประมาณ ๒๖ ล้านคน ก่อให้เกิดรายได้จากการสะพัดของเงินในธุรกิจการท่องเที่ยวและธุรกิจต่อเนื่องกว่า ๑.๑๔ แสนล้านบาท ทั้งนี้มีการสร้างสรรค์ เพิ่มมูลค่าแหล่งท่องเที่ยวและบริการที่มีอยู่แล้วให้น่าสนใจยิ่งขึ้น ทั้งในแง่ของการนำเสนอสินค้าท้องถิ่น และอาหาร เพิ่มการท่องเที่ยวในวันธรรมดาขยายการท่องเที่ยวไปยังเมืองรอง ภายใต้แนวคิด “แอ่วเหนือครั้งใหม่ไม่เหมือนเดิม”[๔]

การท่องเที่ยวเชิงศิลปะก็เป็นการท่องเที่ยวในอีกรูปแบบหนึ่ง เนื่องจากภาคเหนือมีทรัพยากรด้านต่างๆ อยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นด้านธรรมชาติ ด้านทรัพยากรบุคคล เมื่อมองถึงศิลปะ ภาคเหนือจะมีศิลปินอยู่เป็นจำนวนมากที่กระจายไปแต่ละจังหวัดในภาคเหนือและแต่ละที่ก็จะมีความแตกต่างกันจึงทำให้ในแต่ละจังหวัดในภาคเหนือเป็นสินค้า ในด้านการท่องเที่ยวเมืองเชิงศิลปะ หรือ The city of arts เป็นการสำเสนอในมิติของศิลปะอันทรงคุณค่าที่สามารถผสมผสานเข้ากับสภาพทางสังคมตลอดจนเทคโนโลยีที่เข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญในการใช้ชีวิต ซึ่งเป็นรูปแบบของการสร้างบริบทความเป็นเมืองแห่งศิลปะ นำเสนอต่อนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยผ่านการท่องเที่ยวลักษณะของการท่องเที่ยวชุมชน เนื่องจากบริบทของศิลปะก็คือการนำเสนอความเป็นชีวิตที่มีมิติ ผ่านการจัดนิทรรศการ การให้ความรู้ การเล่าเรื่องผ่านงานศิลปะของศิลปินทั้งที่มีผลงานหรือเป็นการบอกเล่าผ่านการใช้ชีวิต

---

[๓] นิจิรา คลังสมบัติ, การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดอุดรธานี, (คณะวิทยาศษสตร์การกีฬา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๕.

[๔] หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ, **เที่ยวเหนือสะพักแสนล้าน ตั้งเป้าปี ๖๑ โตเพิ่ม ๘.๗%**, ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๓, ๓๑๙ วันที่ ๓-๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

จากสถิตินักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในภาคเหนือตอนบน ๘ จังหวัดภาคเหนือ ประกอบด้วย จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน และจังหวัดพะเยา[๕] ปี ๒๕๖๒ พบว่า

จังหวัด	จำนวนนักท่องเที่ยว/คน/ปี
จังหวัดลำปาง	๓,๓๐๔,๘๘๓
จังหวัดลำพูน	๑,๓๓๒,๘๘๗
จังหวัดเชียงใหม่	๑๐,๘๖๓,๑๕๐
จังหวัดเชียงราย	๓,๖๗๖,๔๙๗
จังหวัดแม่ฮ่องสอน	๓๙๒,๗๕๑
จังหวัดแพร่	๗๘๘,๘๘๘
จังหวัดน่าน	๙๗๘,๙๐
จังหวัดพะเยา	๒๐๑,๗๓๙
รวม	๒๐,๕๖๐,๗๙๕

ตารางที่ ๑.๑: จำนวนนักท่องเที่ยว/คน/ปี ในแต่ละจังหวัดภาคเหนือ

เมื่อวิเคราะห์สถิติจำนวน ๘ จังหวัด นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เข้ามาท่องเที่ยวจำนวน ๒๐,๕๖๐,๗๙๕ คน ซึ่งเป็นจำนวนที่มาก เมื่อวิเคราะห์ถึงงบประมาณที่นักท่องเที่ยวใช้ในการจับจ่ายใช้สอยระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวพบว่านักท่องเที่ยวสร้างเม็ดเงินจำนวนมหาศาลหมุนเวียนภายในภาคเหนือของประเทศไทย ดังข้อมูลของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา พบว่า ๑,๐๗๑,๓๔๒.๑๐ ล้านบาท[๖]

นอกจากนั้นรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลายหน่วยงานของไทยกำลังให้ความสำคัญอย่างมากในปัจจุบัน ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่พัฒนาต่อ ยอดจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มุ่งเน้นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วน ร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยวจากชุมชน และส่งเสริมการผลิตสินค้าท้องถิ่นป้อนสู่ตลาด เพื่อตอบสนองความ ต้องการของนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปจึงส่งผลต่อนักท่องเที่ยว และชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวรวมถึงเศรษฐกิจในท้องถิ่น ตลอดจนการรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมถิ่น นั้นๆ รวมถึงการรักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการพัฒนา

---

[๕] กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, สถิตินักท่องเที่ยวในประเทศ ปี ๒๕๖๑ (จำแนวตามภูมิภาคและจังหวัด) (Demestic Tourism Statistics Q๑-Q๔ (Classify by region and province)) สืบค้นเมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๓ จากเว็บไซต์ https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=๕๓๑

[๖] กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, สถิตินักท่องเที่ยวในประเทศ ปี ๒๕๖๑ (จำแนวตามภูมิภาคและจังหวัด) (Demestic Tourism Statistics Q๑-Q๔ (Classify by region and province)) สืบค้นเมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๓ จากเว็บไซต์ https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=๕๓๑

ทางการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนนำมาสู่ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งมุ่งเน้นการเรียนรู้ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามามี ส่วนร่วมในกิจกรรมจากชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าให้กับท้องถิ่นและเพิ่มพูนประสบการณ์ให้กับ นักท่องเที่ยวตลอดจนเกิดการผลิตสินค้าท้องถิ่นซึ่งเป็นการกระจายได้ให้ชุมชนจากที่ได้กล่าวมานั้นรูปแบบของ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นี้สามารถสร้างความยั่งยืนให้แก่การท่องเที่ยวได้ เพราะสามารถสร้างความสมดุลทั้ง ๓ ส่วน คือด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพราะนอกจากจะสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว เมื่อเดินทางมาท่องเที่ยวแล้วยังช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนที่สามารถรักษาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของตน รวมทั้งยังคงสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ไว้ได้อีกด้วย[๗]

กลุ่มจังหวัดล้านนาเป็นกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ที่เป็นพื้นที่มีทุนทางสังคมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ และให้ความสนใจในการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ อันประกอบไปด้วยจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีเป้าประสงค์ร่วมกันคือ ๑. เพิ่มมูลค่าการค้าการลงทุน ๒. เพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว ๓. เพิ่มยอดจำหน่ายสินค้า OTOP ๔. เพิ่มมูลค่าการส่งออกของสินค้าการเกษตรที่สำคัญ ๕. ฟื้นฟูและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และ ๖. พัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งในส่วนของเป้าประสงค์ที่ ๒ การเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว ถือได้ว่าเป็นเป้าประสงค์สำคัญหนึ่งในการส่งเสริมการใช้ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มจังหวัดล้านนามาเป็นปัจจัยเสริมในการสร้างความโดดเด่นและความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่สามารถนำไปสู่การเสริมสร้างการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดล้านนาได้อย่างเหมาะสม ผ่านกระบวนการดำเนินการในรูปแบบของเครือข่ายการพัฒนาของกลุ่มจังหวัดล้านนาในการที่จะร่วมด้วยช่วยกันพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์

จากที่กล่าวมาข้างต้นคณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงโอกาสของการเพิ่มทางเลือกด้านการท่องเที่ยว จึงสนใจที่จะสำรวจและรวบรวมข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มบ้านนา วิเคราะห์ถึงสถานการณ์และศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะแต่ละแห่งในด้านต่างๆ เช่น สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการท่องเที่ยว นำมาซึ่งการวิเคราะห์ส่วนแบ่งทางการตลอดของการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา เพื่อนำข้อมูลมาพัฒนาเป็นรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะ เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดล้านนาต่อไป

๑.๒.วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑.๒.๑. เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่นำทรัพยากรในพื้นที่มาสร้างสรรค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

---

[๗] ชัยวุฒิ ตั้งสมชัย และปิยพรรณ กลั่นกลิ่น, **สถานการณ์และแนวโน้มของธุรกิจท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน,** รายงานวิจัย, (ศูนย์เตือนภัยธุรกิจภาคเหนือ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

๑.๒.๒. เพื่อศึกษาสภาพการณ์และศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑.๒.๓. เพื่อพัฒนารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑.๓. ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑. แหล่งท่องเที่ยวที่นำทรัพยากรในพื้นที่มาสร้างสรรค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนามีกี่แห่งในแต่ละจังหวัด และมีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้หรือไม่

๑.๓.๒. ศักยภาพการพัฒนาศิลปะเชิงสร้างสรรค์ลงสู่สินค้าชุมชนของของกลุ่มจังหวัดล้านนาเป็นอย่างไร

๑.๓.๓. รูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนาเป็นอย่างไร

๑.๔. ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยจะศึกษาเนื้อหาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ดังนี้

๑) สำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่นำทรัพยากรในพื้นที่มาสร้างสรรค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ซึ่งผู้วิจัยแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๔ กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ ๑ พื้นที่หลัก คือ แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว กลุ่มที่ ๒ พื้นที่สร้างสรรค์ คือ แหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่ กลุ่มที่ ๓ กลุ่มทำผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว และกลุ่มที่ ๔ กลุ่มเครือข่ายบ้านศิลปิน

๒) ศึกษาสภาพการณ์และศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ผู้วิจัยได้สำรวจและรวมรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวโดยแบ่งเป็น ๔ กลุ่ม แล้วนำข้อมูลแต่ละแหล่งมาศึกษาสภาพการณ์ความเป็นไปได้ของแต่ละที่และประเมินศักยภาพท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์เพื่อนำไปสู่การสร้างเส้นทางการท่องเที่ยว

๓) ศึกษาศึกษาการนำศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ลงสู่สินค้าชุมชนของของกลุ่มจังหวัดล้านนา และทำการประเมินศักยภาพกลุ่มที่ผลิตสินค้าและเครือข่ายของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะ

๔) ข้อมูลต่างๆ ที่นำมาซึ่งการพัฒนารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑.๓.๒. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัยผู้วิจัยได้เลือก ๘ จังหวัดภาคเหนือ คือ จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน และจังหวัดพะเยา แต่ละจังหวัดจะมีงานศิลปะที่ผสมผสานเข้ากับบริบทของพื้นที่ที่แตกต่างกันออกไป ประกอบกับศิลปินในพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง โดยเป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ พื้นที่หลัก คือ แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว เช่น

กลุ่มที่ ๒ พื้นที่สร้างสรรค์ คือ แหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มทำผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว

กลุ่มที่ ๔ กลุ่มเครือข่ายบ้านศิลปิน

๑.๓.๓. ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มตัวอย่าง (ปริมาณ)

๑) นักท่องเที่ยวที่เข้ามายังจังหวัดในกลุ่มของจังหวัดล้านนา เปิดตาราง Krejcie and Morgan[๕] ที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ ๙๕ ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง แต่ละจังหวัดไม่น้อยกว่า ๔๐๐ คน

กลุ่มตัวอย่าง (คุณภาพ)

๑) ตัวแทนวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว จำนวน ๑๕ รูป/คน

๒) ศิลปินในพื้นที่กลุ่มของจังหวัดล้านนา จังหวัดละ จำนวน ๑๐ คน

๓) ตัวแทนเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย จังหวัดละ จำนวน ๒๐ คน

๔) ผู้ประกอบการต่างๆ ที่เชื่อมโยงต่อการท่องเที่ยว จำนวน ๑๕ คน

๑.๓.๔. ขอบเขตด้านระยะเวลา

มีนาคม ๒๕๖๓ – ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓

๑.๕. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การท่องเที่ยวเชิงศิลปะ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมที่สามารถตอบสนองความสนใจพิเศษของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ชัดเจนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่เกิดขึ้น แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้สามารถเพิ่มเติมได้อีกมากมายตามความนิยมของคนในแต่ละยุคสมัย

เส้นทางการท่องเที่ยว หมายถึง แนวทางการสัญจรที่กำหนดขึ้นสำหรับการเดินทางหรือการตัดสินใจเลือกเดินทางของนักท่องเที่ยวเพื่อให้สามารถพบเห็นหรือเข้าชมจุดที่น่าสนใจตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ได้ง่าย สะดวก ปลอดภัย ได้รับความรู้ และความเพลิดเพลินจากการใช้เส้นทางที่กำหนดขึ้นสำหรับการเดินทางท่องเที่ยว ทั้งเส้นทางที่เกิดขึ้นจากความนิยมของนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการโดยอัตโนมัติ หรือเส้นทางสัญจรปกติที่เข้าถึงแหล่งเป้าหมายได้ ตลอดทั้งเส้นทางที่กำหนดขึ้นมาใหม่ตามศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ศักยภาพการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ศักยภาพ ๖ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ๒) ด้านระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน ๓) ด้านความพร้อมที่พักสำหรับบริหารนักท่องเที่ยว ๔) ด้านความพร้อมด้านอาหารสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ๕) ด้านการกำหนดจำนวน

---

[๕] บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕).

นักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับขนาดพื้นที่ และ ๖) ด้านการเตรียมความพร้อมของบุคลากรในการรองรับนักท่องเที่ยว

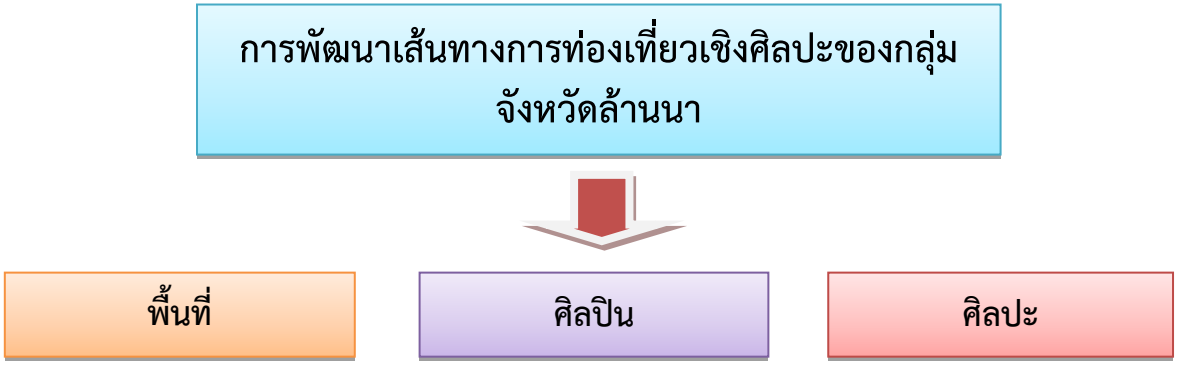
การท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง พื้นที่แต่ละจังหวัดในล้านนาเกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมทางศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ที่สามารถตอบสนองความสนใจพิเศษของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ชัดเจนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่เกิดขึ้น แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้นี้ยังมีการพัฒนารูปแบบ และอัตลักษณ์ได้อย่างมากมาย ตามความนิยมของคนในแต่ละยุคสมัย เมื่อมีการระบุชัดว่ากิจกรรมนั้นๆ สามารถให้ความรู้และดึงดูดนักท่องเที่ยวได้

เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง พื้นที่ในแต่ละจังหวัดล้านนา ที่ได้นำเสนอสิ่งแปลกใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน หรือการผสมผสานระหว่างของเดิมกับของใหม่ และมีอัตลักษณ์ทางศิลปะของตนเอง ในทางศิลปะสามารถกระทำโดยการนำวิธีจัดรูปแบบองค์ประกอบศิลปะโดยใช้ทัศนะธาตุ เช่น เส้น สี น้ำหนัก พื้นผิว รูปร่าง รูปทรง เป็นสื่อในการถ่ายทอด และผ่านเทคนิคต่างๆ ในทางจิตรกรรมอาจใช้ดินสอสี สีน้ำมัน สีน้ำ สีอะครายลิค สีฝุ่น หรือเทคนิคผสม เป็นต้น ภายใต้กระบวนการสร้างสรรค์สามารถแสดงออกได้หลายวิธี ได้แก่ การสร้างสรรค์แบบรูปธรรม (Realistic) การสร้างสรรค์กึ่งนามธรรม (Semi Abstract) การสร้างสรรค์นามธรรม (Abstract) นำไปสู่เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวระดับประเทศและนานาชาติ

การมีส่วนร่วม หมายถึง การทำกิจกรรมร่วมกันของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอันเป็นการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งมีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบที่ชุมชนท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนตามกรอบและลักษณะแห่งการท่องเที่ยวในทุกระดับ ระดับนโยบาย ระดับแผนงานหรือโครงการ ระดับปฏิบัติและระดับการประเมินผล

กลุ่มจังหวัดล้านนา หมายถึง เครือข่ายเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา ประกอบด้วย เครือข่าย ๘ จังหวัด ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน

๑.๖. กรอบแนวคิดการวิจัย

กระบวนการทำงานด้วยวิจัยเชิงปฏิบัติการ

1. เก็บรวบรวมและจัดระบบข้อมูล

- ทำชุดข้อมูล
- ทำแผนที่วัฒนธรรม

2. พัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว

- สนทนากลุ่มเพื่อหาประเด็นเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์
- สอบถามนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ จำนวน 4 จังหวัด

1. ศิลปินในพื้นที่

- บ้านศิลปิน
- Gallery
- งานแสดงศิลปะ
- Art village

1. พัฒนาสู่เศรษฐกิจชุมชน

- นำศิลปะเชิงสร้างสรรค์ลงสู่สินค้าชุมชน โดยผ่านวิชาหกิจชุมชนและผู้ประกอบการต่างๆ เช่น
- การออกแบบบรรจุภัณฑ์/Product ของชุมชน
- ผลิตสินค้าของชุมชน เช่น ภาพวาด หัตถกรรม งานปั้นงานไม้ ประติมากรรม ภาพพิมพ์ เสื้อ/กระเป๋าฯลฯ

เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา

เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา

- เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
- นวัตกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในล้านนา
- สร้างอาชีพและรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่น

๑.๗. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่นำทรัพยากรในพื้นที่มาสร้างสรรค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑.๗.๒ เกิดการส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑.๗.๓ เกิดการส่งเสริมการนำศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ลงสู่สินค้าชุมชนของของกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑.๗.๔ ได้รูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

บทที่ ๒

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๒.๑. แนวคิดการพัฒนาเมืองเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะ

๒.๒. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)

๒.๓. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

๒.๔. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการท่องเที่ยว

๒.๕. แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม

๒.๖. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

๒.๙. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑๐. กรอบแนวความคิด

๒.๑. แนวคิดการพัฒนาเมืองเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะ

๒.๑.๑. แนวคิดการสร้างเมืองแบบมาจิสึคุริ (machizukuri)

มาจิสึคุริ [Machizukuri] เป็นคำภาษาญี่ปุ่นที่ผสมกันระหว่าง Machi หมายถึง เมือง และ Tsukuri หมายถึง การทำด้วยมือ การสร้าง[๙] แปลเป็นไทยได้ว่า การปลูกชุมชน, สร้างบ้านแปลงเมือง หรือ การสรรค์สร้างเมือง คือ การพัฒนาที่อยู่อาศัยสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวโดยมีการร่วมมือจากกลุ่มต่างๆ ที่หลากหลาย และเป็นการพัฒนาคุณภาพเพิ่มชีวิตชีวาและเสน่ห์ของเมือง บนฐานทุนทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ แนวคิดนี้เป็นการอาศัยกำลังของคนในท้องถิ่นในการพัฒนาเป็นสำคัญ คนในท้องถิ่นจึงสามารถสร้างความเป็นท้องถิ่นออกมาได้อย่างเหมาะสมหรือสอดคล้องกับความต้องการของคนในท้องถิ่น สามารถเรียกเป็นคำสั้นๆ ว่า “ปรัชญาการสร้างเมือง”หมายถึง โครงการสร้างเมืองที่พยายามให้ประชาชนมีจิตสำนึกต่อท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ และให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่สามารถพัฒนาท้องถิ่นของตัวเองได้ด้วยตัวเอง เพื่อร่วมกันสร้างชุมชนที่น่าอยู่ มีชีวิตชีวาและมีเสน่ห์ ตามแบบฉบับที่ประชาชนต้องการอย่างแท้จริง[๑๐]

Akira Tamura (machizukuri no hassou. ๑๙๘๗) ได้กล่าวถึงที่มาการสร้างเมือง ไว้ในหนังสือ machizukuri no hassou ว่า หลังจากการฟื้นฟูประเทศหลังสงคราม ญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ที่จะก้าวเข้าสู่เวทีโลก จึงเกิดกระแสการพัฒนาท้องถิ่นที่มุ่งเน้นด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมขยายไปทั่วประเทศ ท้องถิ่นในประเทศญี่ปุ่นตกอยู่ท่ามกลางกระแสการพัฒนาให้

---

[๙] ณัฐกานต์ กันธิ, **มะจิสุคุริ (Machitsukuri) กับการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดโออิตะ ประเทศญี่ปุ่น,** (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕), หน้า ๔.

[๑๐] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

กลายเป็นเมือง แต่กลับเกิดปัญหามลพิษ และปัญหาด้านความสัมพันธ์ของการพัฒนากับประชาชนในท้องถิ่น เนื่องจากหน่วยงานส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องแต่ละองค์กรนั้นมีวิธีการที่เป็นแบบแผนเดียวกันทั้งประเทศ การบริหารจัดการตนเองในท้องถิ่นนั้นจึงไม่หลุดจากการบริหารท้องถิ่นแบบดั้งเดิมและขาดความเป็นอิสระในด้านธุรกิจก็เช่นกัน กิจการธุรกิจต่างๆนั้นมุ่งเน้นสร้างโรงงานเพียงเท่านั้น และเห็นว่าการพัฒนาท้องถิ่นเป็นเรื่องขององค์กรในท้องถิ่น ประชาชนในท้องถิ่นเองก็ไม่ให้ความสนใจในการอนุรักษ์ท้องถิ่นหรือพัฒนาท้องถิ่น

กล่าวได้ว่า มาจิสึคุริ [Machizukuri] เป็นคำที่ได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางในวงการอนุรักษ์และฟื้นฟูเมือง รวมไปถึงการปรับภูมิทัศน์ย่านในประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง และเป็นคำที่พูดถึงเรื่อยมากระทั่งถึงปัจจุบัน **แต่**แท้ที่จริง ขอบเขตของคำนี้มีมากกว่าแค่การอนุรักษ์มรดกที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ศาสนา หรือภูมิทัศน์เมือง แต่รวมไปถึงการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และส่งเสริมคุณค่าของย่านชุมชน ไม่ว่าจะเป็นมรดกที่จับต้องได้และมรดกที่จับต้องไม่ได้ ทั้งยังสามารถสร้างความยั่งยืนในระบบเศรษฐกิจชุมชนได้อีกด้วย ภายใต้พื้นฐานของความมีส่วนร่วมระหว่างคนในย่านและการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ เช่น ภาครัฐ, เอกชน, นักวิชาการ และสถาบันการศึกษาที่ผ่านการสร้างข้อตกลงร่วมกันในระดับชุมชน ทั้งนี้ หัวใจของภูมิทัศน์เมืองเกียวโตไม่ใช่เฉพาะสิ่งที่มองเห็นได้เพียงสายตา แต่ยังรวมไปถึงความกลมกลืนของการเข้าถึงด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า ประกอบกับเบื้องหลังประวัติศาสตร์อันยาวนานที่หลอมรวมกับความนึกคิดของผู้คนก่อให้เกิดเป็นตระหนักรู้เพื่อปกปักรักษา และส่งต่อสืบทอดความเป็นมาประวัติศาสตร์เมืองได้ต่อไป

๒.๑.๒. ความเป็นมาของการสร้างเมืองแบบมาจิสึคุริ (machizukuri)

การสร้างเมืองแบบมาจิสึคุริ (machizukuri] อุซุคิ โมริโอะ (๒๐๐๔) กล่าวไว้ว่าตามข้อบัญญัติแผนการพัฒนาเขตเมืองโตเกียว ในปี ค.ศ.๑๘๘๘ ทำให้โครงการพัฒนาเมืองใหญ่สมัยใหม่ของประเทศญี่ปุ่นได้เริ่มต้นขึ้น ซึ่งค่อนข้างแตกต่างจากคำสั่งก่อนหน้านี้ของเอโดะ รัฐบาลเมจิบังคับได้ใช้แผนพัฒนาเขตเมืองโตเกียวให้เป็นแผนงานระดับชาติ โดยใช้แผนการปรับปรุงการสร้างเมืองของประเทศมหาอำนาจทางฝั่งตะวันตก (ยุโรป-อเมริกา) มาเป็นต้นแบบหลังจากนั้น แม้ว่าปัจจุบันจะผ่านการแก้ไขกฎหมายมามากมาย อย่างไรก็ตาม แต่กรอบที่มีรากฐานมาจากแผนนี้ ก็ไม่ได้เปลี่ยนไปจากเดิมมากนัก ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างจริงจัง ตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. ๑๙๕๐ เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านและรัฐบาลก็เริ่มชัดเจนขึ้น เกิดการประท้วงโดยประชาชนในพื้นที่ต่อต้านแผนการปรับปรุงถนนใหญ่ในการพัฒนาเมืองใหญ่ หรือ แผนการจัดแบ่งสรรที่ดิน และเริ่มมีการจัดกิจกรรมของพลเมืองระดับรากหญ้า (สามัญชน) ซึ่งเป้าหมายของกิจกรรมเหล่านี้ คือ การมุ่งอนุรักษ์เมืองทางประวัติศาสตร์ หรือ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

ท่ามกลางสถานการณ์เช่นนี้ ในปี ค.ศ.๑๙๕๒ มีการกล่าวถึงเรื่อง Machitsukuri โดยประชาชนในนิตยสาร “ปัญหาของเมืองใหญ่” เป็นครั้งแรก จะเห็นได้ว่า เริ่มมีหลักฐานการสร้างเมืองแบบ Machitsukuri มาตั้งแต่ก่อนช่วงประมาณต้นปี ๑๙๗๐ โดยกลุ่มพ่อค้าและชาวบ้านในย่านนิเนนซากะและพื้นที่ใกล้เคียงซันเนนซากะแห่งเกียวโตที่เริ่มรวมตัวกันเรียกร้องรัฐบาลเพราะเกรงกลัวผลกระทบจากการท่องเที่ยว โดยเฉพาะนายทุนและชาวต่างชาติที่เข้ามาทำลายคุณค่าอันยาวนานของย่าน ในขณะเดียวกันทางด้านวิชาการก็มีการสำรวจเชิงพื้นที่เพื่อหาอัตลักษณ์ด้านคุณค่าอาคาร

สถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ ที่พบในอาคารในย่านเดิม ซึ่งการพัฒนาครั้งนี้ได้รับอิทธิพลของวิวัฒนาการและกระแสพัฒนางานอนุรักษ์ในระดับนานาชาติอีกด้วย เช่น Civic Amenities Act ของสหราชอาณาจักรในปี ๑๙๖๗ ที่ได้กำหนดการขึ้นทะเบียนที่มีผลทางกฎหมายของกลุ่มอาคารที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม โดยตั้งให้เป็นพื้นที่วัฒนธรรมที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

ในปี ๑๙๗๒ มีการสถาปนากฎหมายภูมิทัศน์ของเมืองเกียวโตซึ่งเป็นกฎหมายฉบับแรกของประเทศที่ตราบัญญัติขึ้นโดยกำหนดขอบเขตของการอนุรักษ์ในพื้นที่เขตเมืองเกียวโต คือกำหนดเขตภูมิทัศน์ที่สวยงาม, กำหนดเขตอนุรักษ์พิเศษทางประวัติศาสตร์

ต่อมาในปี ๑๙๗๕ ได้มีการแก้ไขกฎหมายอนุรักษ์ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม (ค.ศ.๑๙๕๐) โดยเพิ่มเติมพื้นที่อนุรักษ์ขึ้นใหม่ใช้ชื่อว่า "ย่านอนุรักษ์อาคารดั้งเดิม" ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของรัฐบาลที่พยายามขยายขอบเขตมรดกทางวัฒนธรรม วัด ศาลเจ้า ปราสาทโบราณ เมืองเก่า มาสู่ที่มีอาคารบ้านเรือนของประชาชน

ดังนั้น ในช่วงปี ค.ศ.๑๙๖๐-๑๙๗๐ บรรดาหัวหน้าผู้นำฝ่ายปฏิรูปจากโตเกียว, เกียวโต, โยโกฮาม่า, และที่อื่นๆ เป็นจำนวนมาก ไม่ใช้คำว่า“แผนการพัฒนาเมืองใหญ่” แต่เริ่มใช้คำว่า Machitsukuri แทน เพื่อต้องการให้ประชาชนในพื้นที่มีความรู้สึกว่าตนมีส่วนร่วมในการสร้างแผนพัฒนาเมืองครั้งนี้ และแสดงถึงการพึ่งพาคนในเมืองมากขึ้น ต่อมาในช่วงปี ค.ศ.๑๙๗๐-๑๙๘๐ หน่วยงานส่วนท้องถิ่นได้มีการริเริ่มเอา Machitsukuri มาพัฒนาเอกลักษณ์เฉพาะในท้องถิ่นของประเทศญี่ปุ่น จนปัจจุบัน Machitsukuri ถูกประเมินในระดับสากล ที่เป็นที่รู้จักกันในฐานะ “การสร้างเมืองแบบญี่ปุ่น”

ภาพประกอบที่ ๒.๑: ย่านนิเนนซากะภายใต้กฎย่านอนุรักษ์อาคารดั้งเดิมของญี่ปุ่น, เกียวโต

ลักษณะของย่านอนุรักษ์อาคารดั้งเดิมนี้ คือเป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนามาแต่โบราณ ส่วนใหญ่เป็นย่านถนนการค้า หรือย่านที่อยู่อาศัยดั้งเดิมมีอาคารคุณค่าทางสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่น ซึ่งข้อ

แตกต่างจากมรดกโลกทางวัฒนธรรมอื่นๆ ที่มีประชาชนยังอาศัยและทำการค้าอยู่ ทำให้ย่านดังกล่าวเกิดการพัฒนาขึ้นตลอดเวลา

อาคารอนุรักษ์ชุดแรกเป็นอาคารที่ใช้เพื่อการค้าและพักอาศัยลักษณะคล้ายเรือนแถวไม้ในบ้านเรา เรียกว่า ‘มะจิยะ’ โดยพื้นที่อาคารในนิเนนซากะ ซันเนนซากะ ได้รับการเสนอชื่อให้เป็นพื้นที่ที่ได้รับการอนุรักษ์ในเป็นพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์แห่งแรกของญี่ปุ่น นับเป็นครั้งแรกที่เสียงเรียกร้องจากคนในชุมชนได้สร้างให้เกิดผลทางกฎหมายที่ส่งผลต่อภูมิทัศน์ย่านสำคัญทางประวัติศาสตร์ และยังเป็นโมเดลแรกของการสรรค์สร้าง ปลูกชุมชนที่ส่งผลต่อย่านประวัติศาสตร์จนเกิดเป็นกระแส Little Kyoto ไปทั่วประเทศ

๒.๑.๓. แนวทางการสร้างเมืองแบบมาจิสึคุริ (machizukuri)

สภาเทศบาลเมืองเกียวโตกำหนดทิศทางการพัฒนาเมืองไว้หลักๆ คือ การอนุรักษ์สร้างเมืองให้มีชีวิตชีวา, การสร้างสรรค์ให้เกิดการวางผังเมืองอย่างเป็นระบบ ก่อให้เกิดพื้นที่ธรรมชาติและคงไว้ซึ่งสถาปัตยกรรมเก่าแก่ของเมือง และการผสมผสานกันอย่างลงตัวระหว่างเมืองเก่ากับย่านธุรกิจ โดยมีกฎหมายข้อบังคับที่ใช้ในการควบคุมพื้นที่อย่างเคร่งครัด

แนวนโยบายทางวัฒนธรรมเมืองเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น จึงมีหลักสำคัญในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์ไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวและการตลาดเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง มุ่งเน้นไปที่การให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม เพราะนั่นคือหัวใจหลักที่เป็นเสน่ห์และจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สำคัญของเมือง เกิดเป็นกระแสเที่ยวกันแบบลึกซึ้งมากกว่าการแค่ไปถึงสถานที่แล้วถ่ายรูป เป็นรูปแบบการเรียนรู้เรื่องราวของสถานที่และซึมซับบรรยากาศนานมากขึ้น แสดงให้เห็นว่าคนญี่ปุ่นมีความสนใจและรับรู้การอนุรักษ์สูงขึ้น เนื่องจากต้องการสัมผัสบรรยากาศหรือวิถีชีวิตในชุมชนสูงขึ้นเช่นกัน

พลังของประชาชนและชุมชน มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการที่จะฟื้นฟูเมืองเก่า เพิ่มเติมจากที่ได้กล่าวไปข้างต้นในช่วงปลายยุค ๙๐ ได้มีการสำรวจบ้านในเขตเมืองเกียวโตจำนวนกว่า ๒๘,๐๐๐ หลัง ผ่านอาสาสมัครจากนักเรียนและผู้ปกครองที่มีความคิดที่ต้องการจะอนุรักษ์บ้านเก่า ร้านค้าเก่า และอาคารเก่าแบบดั้งเดิมซึ่งส่วนใหญ่ทำมาจากไม้ หลังจากนั้นก็มีการสำรวจความเห็นของประชาชนที่มีต่ออาคารเก่า โดยพบว่าประชาชนกว่า ๘๐% อยากให้ลดความสูงของอาคารเพราะไปบดบังบ้านเก่า จึงมีความพยายามที่จะฟื้นฟูบ้านเก่าโดยจัดเป็นห้องพักแบบญี่ปุ่นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งมีคนจำนวนมากสนใจบ้านไม้เหล่านี้

นอกจากนี้ การเปิดบ้านเป็นแหล่งวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวมาลองฝึกทำงานฝีมือก็ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก เท่ากับว่าบ้านเก่าเหล่านี้สามารถช่วยพยุงเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้ ในปัจจุบันจึงมีการรณรงค์สนับสนุนการใช้พื้นที่บ้านเก่าเพิ่มขึ้น ภายใต้กฎของย่านที่มีการควบคุมทั้งสี ความสูง และรูปแบบอาคาร หรือแม้กระทั่งการควบคุมสีของแสงในพื้นที่เพื่อแสดงภูมิทัศน์เมือง (Townscape) และยังได้รับการสนับสนุนการลงทุนจากรัฐบาลอีกด้วย

แนวโน้มการท่องเที่ยวเกียวโตในลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดรายได้นอกเหนือจากเงินอุดหนุนจากท้องถิ่นและจากรัฐบาลเพียงอย่างเดียว โดยนำเม็ดเงินวนมาใช้อนุรักษ์อาคารเก่าอีกทีหนึ่งแทนที่เอาไปใช้ในการขยายถนน และการพัฒนาความเจริญด้านอื่น ๆ ของเมือง

ฉะนั้นการท่องเที่ยวจะต้องให้ความสำคัญกับมรดกทางวัฒนธรรมด้วยการวางศิลปวัฒนธรรมเป็นศูนย์กลาง และนำธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมมาล้อมรอบ ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์แล้ว ยังเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาเมืองให้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย ที่สำคัญคือยังสามารถส่งต่อวัฒนธรรมไปยังคนรุ่นต่อไปในอนาคต

สังเกตได้ว่าแรงกระตุ้นจากชาวชุมชนได้ส่งเสียงไปถึงรัฐบาล บวกกับความร่วมมือกันจากทุกภาคส่วนในเกียวโต ก่อให้เกิดเป็นกระแสมาจิสึคุริในระดับประเทศได้สำเร็จ ปัจจุบันรูปแบบนี้ยังเป็นการปลูกฝังคุณค่าทางจิตใจให้คนรุ่นหลังได้รักและหวงแหนในถิ่นฐานของตนเอง คงไว้ซึ่งภาพลักษณ์ของเมืองประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม ที่สามารถอยู่ร่วมกับรูปแบบชีวิตใหม่ๆ ของเมืองได้เป็นอย่างดี

ในหนังสือ machizukuri no hassou ได้สรุปวิธีการสร้างเมืองแบบมาจิสึคุริ (machizukuri) ว่า มีอยู่ ๓ วิธีหลักที่ควรใช้ร่วมกัน ได้แก่

๑. วิธีการใช้เทคโนโลยีร่วมกับธรรมชาติ คือ การ “สร้าง” ในด้านที่สัมพันธ์กับลักษณะทางธรณีวิทยา สภาพอากาศ สิ่งมีชีวิต รวมไปถึง การสร้างทางโยธา ทางสถาปัตยกรรม ไฟฟ้า หรือเครื่องจักร กลุ่มนี้ เป็นด้านกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

๒. วิธีการที่สัมพันธ์กับสำนึกของสังคมหรือแบบแผนการใช้ชีวิต วิธีการจัดการ โครงสร้างสังคมเศรษฐกิจ โครงสร้างการบริหาร ระบบต่าง ๆ กลุ่มนี้ เป็นด้านสังคมวัฒนธรรม และงานบริหารจัดการ

๓. วิธีที่สัมพันธ์กับจิตใจ อารมณ์ความรู้สึก ประสาทสัมผัสของมนุษย์ เช่น ความงาม ความสนุก ความอบอุ่นหรือความสงบ เป็นต้น กลุ่มนี้ เป็นด้านศิลปะ

สามกลุ่มนี้แบ่งตามวิชาเฉพาะ และยังสามารถแบ่งย่อยออกไปได้อีกหลายแขนง ดังนั้นกุญแจสำคัญของการสร้างเมืองคือ การให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ทางวิชาการทั้งสามสาขานี้ในแขนงต่างๆ และมีความรู้เฉพาะท้องถิ่น ให้มาร่วมกันพัฒนาท้องถิ่น โดยในงานวิจัยนี้จะศึกษาการสร้างเมืองภายในเมืองเชียงใหม่ ลำพูน น่าน โดยมุ่งเน้นที่การสร้างเมืองด้วยศิลปะร่วมสมัย เพื่อวิเคราะห์ว่าง ๓ เมือง จะนำหลักการสร้างเมืองใดมาใช้บ้างและสัมพันธ์กับศิลปะร่วมสมัยอย่างไร

๒.๑.๔. โครงการศิลปะ (Art Project) ในการสร้างเมือง

การพัฒนาท้องถิ่นนั้นจะมีนโยบายหรือแนวคิดย่อยที่แตกต่างกันไปตามความแตกต่างทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์แต่ละท้องถิ่น หลายท้องถิ่นในประเทศญี่ปุ่นได้หันมาพัฒนาท้องถิ่นโดยเจาะจงในด้านศิลปะ ซึ่งหนึ่งในนั้นคือการสร้างโครงการศิลปะ (Art Project)

จากงานสัมมนาหัวข้อ “ความคิดเกี่ยวกับอนาคตของการสร้างเมืองกับศิลปะ” เมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ปีค.ศ. ๒๐๑๔ Hayashi Akio ผู้เป็นวิทยากรได้กล่าวถึงโครงการศิลปะ (Art Project) ว่าเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะของแต่ละท้องถิ่นที่มุ่งใช้ศิลปะสมัยใหม่ที่ถูกพัฒนาในช่วงปี ค.ศ.๑๙๙๐ เป็นต้นมา และได้กล่าวถึง หลักการของโครงการศิลปะว่า คือการมุ่งเน้นกระบวนการและเปิดให้สาธารณชนสามารถเข้าถึงได้ มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีผู้ดาเนินโครงการที่หลากหลาย และดำเนินการด้วยความร่วมมือจากหลายองค์กร ได้แก่ ศิลปิน (Artist), ผู้กำกับหรือผู้อานวยการผลิต

(Director), ผู้ผลิต (Producer), องค์การบริหารส่วนจังหวัด, องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น, NPO หรือองค์กรไม่แสวงผลกำไร (Nonprofit Organization), มหาวิทยาลัย และประชาชนในท้องถิ่น

ตัวอย่างของโครงการศิลปะในท้องถิ่นของประเทศญี่ปุ่น

๑. โครงการ FUKIAGE WONDER MAP เมือง Fukiage จังหวัด Kagoshima เริ่มขึ้นเมื่อปี ค.ศ.๒๐๐๙ และจัดต่อเนื่องมาทุกปี โดยจะมีศิลปินจากทั่วประเทศมารวมตัวกันที่เมืองนี้และร่วมกันทากิจกรรมต่าง ๆ กับชาวเมือง Fukiage และยังมีการตีพิมพ์หนังสือนาเที่ยว “Fukiage Wonder Map” เพื่อประชาสัมพันธ์เมืองอีกด้วย

๒. Osaka Canvas Project เมือง Osaka เป็นกิจกรรมที่จัดให้มองว่า เมืองทั้งหมดคือผ้าใบ โดยการให้ศิลปินแสดงผลงานผ่านเมือง

๓. Hiroshima Art Project จังหวัด Hiroshima เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่การศึกษา แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมโดยมุ่งเน้นที่ศิลปะร่วมสมัย โดยมีความคิดเรื่องการออกแบบสร้างสรรค์พื้นที่ภายในเมืองด้วยการจัดนิทรรศการ, event, workshop หรือการจัดการบรรยาย

๔. Toride Art Project เมือง Toride จังหวัด Ibaraki ด้วยความร่วมมือของชาวเมืองกับมหาวิทยาลัย Tokyo University of the Arts มีทั้งการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมนานาชาติและมีโปรแกรมสาหรับเด็กปัจจุบันอยู่ในระหว่างการพัฒนาให้มี “กลุ่มอาคารที่มีศิลปะ” และ “เกษตรครึ่งหนึ่งศิลปะครึ่งหนึ่ง”

๕. MAIZURU RB Art Project เป็นโครงการสร้างเมืองโดยใช้ศิลปวัฒนธรรมที่นามาสู่เครือข่ายและวิถีชีวิตอันอุดมสมบูรณ์ของชาวเมือง ซึ่งเกิดจากชีวิตที่ผสมผสานกับรากฐานทางศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และลักษณะทางภูมิศาสตร์ การมองทรัพยากรท้องถิ่นในมุมใหม่ และการร่วมมือขององค์กร NPO กับเมือง Maizuru ใน Kyoto

๖. Beppu Project จากรายงาน “ศิลปะร่วมสมัยกับการกระตุ้นการพัฒนาท้องถิ่น” ได้กล่าวถึงการสร้างเมืองด้วยศิลปะร่วมสมัยของเมือง Beppu โดยมี Beppu Projectเป็นส่วนหนึ่งในแผนงาน ซึ่งเริ่มจากการบูรณะบ้านเรือนหรือร้านค้าเก่าแก่ และการก่อตั้งพื้นที่สาหรับการพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเรียกว่า “Platform” ขึ้น จากนั้นในปีค.ศ. ๒๐๐๙ เมือง Beppu ได้เริ่มจัดเทศกาล Beppu Contemporary Art Festival

๗. Naoshima Art Project รายงานที่ได้กล่าวถึงข้างต้นยังได้ยกตัวอย่างโครงการนี้ของเกาะ Naoshima จังหวัด Kagawa ที่เกิดจากความร่วมมือของเมือง Naoshima กับบริษัท Benesse และจัดเทศกาลร่วมกับเกาะต่างๆ ซึ่งมีศิลปินทั้งในและต่างประเทศเข้าร่วมงาน รวมทั้งมีกิจกรรมของกลุ่มอาสาสมัคร koebitai อีกด้วย[๑๑]

NAOSHIMA มีแนวคิดว่า Where Art Space Lands on Seascape “ศิลปะมีอยู่ในทุกที่” คงจะไม่ใช่ถ้อยคำที่กล่าวเกินจริงนัก เพราะทุกวันนี้ ศิลปินสามารถนำสิ่งรอบตัวมาใช้เป็นทั้งวัตถุดิบ สื่อกลาง และพื้นที่สร้างสรรค์ผลงานได้อย่างอิสระ และเมื่อความเป็นไปได้ในการสร้างสรรค์

---

[๑๑] ชุติมา บริสุทธิ์, **การศึกษาการสร้างเมือง (machizukuri) ด้วยศิลปะร่วมสมัย ภายในเมือง Kanazawa จังหวัด Ishikawa,** (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗), หน้า ๙-๑๕.

นั้นไร้ขีดจำกัด กรอบที่มีชื่อว่า “ค่านิยม” ของการเดินชมศิลปะจึงถูกทลายลงจากประตูพิพิธภัณฑ์ ผนังห้องจัดแสดง ไปสู่พื้นที่กลางแจ้ง สวนสาธารณะ หรือแม้แต่เกาะกลางทะเลอย่างนะโอะชิมะ (Naoshima)

Lonely Planet ต่างยกให้นะโอะชิมะเป็นปลายทางใหม่ที่เหล่านักเสพศิลปะร่วมสมัยไม่ควรพลาด ทั้งยังเป็นขุมทรัพย์แห่งศิลปะที่รวบรวมผลงานของศิลปินระดับแม่เหล็ก จากเกาะเล็กๆ ที่ตั้งอยู่แถบทะเลเซโตะ-ไนไก (Seto Inland Sea) ไร้เงาของฝูงชนแออัดอย่างเกียวโตหรือโอซาก้าทุกวันนี้ นะโอะชิมะจึงกลายเป็นเมืองที่ติดอันดับหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวยอดนิยมแห่งใหม่ของแดนปลาดิบไปอย่างรวดเร็วคำถามที่เกิดขึ้นก็คือ ทำไมเมืองที่มีสภาพเป็นเกาะ ไกลห่างจากเมืองที่คราคร่ำไปด้วยนักท่องเที่ยว ทั้งยังต้องใช้เวลาในการเดินทางนานหลายต่อ จึงถูกเลือกให้เป็นเมืองศิลปะ และที่สำคัญรัฐบาลญี่ปุ่นมองเห็น “อะไร” บนเกาะแห่งนี้

จากเมืองนิรนามที่แทบจะไม่เคยถูกกล่าวถึง แต่เมื่อสื่อสิ่งพิมพ์ออนไลน์ระดับโลกหลายสำนัก *อาทิ* ไทม์ (TIME), เดอะ การ์เดียน (The Guardian), ทราเวล + ลีเชอร์ (Travel + Leisure) หรือแม้แต่ โลนลี แพลเน็ต *สามสิบกว่าปีก่อน* นะโอะชิมะ ยังเป็นที่รู้จักในฐานะที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมของมิตซูบิชิ ซึ่งเป็นแหล่งบ่มเพาะรายได้หลักทางตอนเหนือของเมือง แต่ในความเป็นจริงประชากรส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพประมงและทำไร่นาเกลือเป็นหลักบนวิถีชีวิตที่เรียบง่าย แม้การเติบโตและการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมเมืองในช่วงทศวรรษ ๑๙๘๐ จะนำมาซึ่งความเฟื่องฟูของโรงงานอุตสาหกรรมในเขตการปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ผู้คนส่วนใหญ่โดยเฉพาะหนุ่มสาวก็พากันอพยพออกจากเกาะเพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีกว่า บ้านเรือนถูกทิ้งร้าง จำนวนประชากรลดลงอย่างรวดเร็ว กลายเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่ได้เกิดขึ้นแค่ในนะโอะชิมะเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงหมู่เกาะต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในแถบนี้เกือบทั้งสิ้นด้วย ชิคัตสึกุ มิยาเกะ (Chikatsugu Miyake) นายกเทศมนตรี จึงพยายามคิดหาวิธีฟื้นฟูพื้นที่ทางตอนใต้ของนะโอะชิมะให้กลับมาชีวิตชีวาอีกครั้ง โดยในปี ๑๙๘๕ เขาได้ร่วมมือกับเท็ตสึฮิโกะ ฟุคุทะเคะ (Tetsuhiko Fukutake) ผู้ก่อตั้งเบเนซเซ โฮลดิงส์ อินคอร์ปอเรชั่น (Benesse Holdings, Inc.) กลุ่มบริษัทรายใหญ่ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาด้านศึกษาเชิงกุลยทธ์ในญี่ปุ่น เพื่อฟื้นฟูนะโอะชิมะจากความกร่อนสลาย

ฟุคุทะเคะนั้นหลงใหลการสะสมศิลปะและใฝ่ฝันที่จะสร้างพื้นที่อิสระเพื่อให้เด็กๆ ได้เรียนรู้ศิลปะท่ามกลางธรรมชาติ ไกลห่างจากแสงสีและความเจริญทางวัตถุ ซึ่งคุณสมบัติของเกาะแห่งนี้ก็ตอบโจทย์ได้เกือบทุกด้าน หลังจากที่เท็ตสึฮิโกะเสียชีวิตลง โซอิชิโระ ฟุคุทะเคะ (Soichiro Fukutake) บุตรชายคนโตจึงเป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ต่อไป โดยวางเป้าหมายของโครงการฟื้นฟูนะโอะชิมะให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสีขาวที่สนับสนุนการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวผ่านการศึกษาและทำกิจกรรมด้านศิลปะ มากกว่ามุ่งการกอบโกยรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์เท่านั้น ไม่นานนัก พื้นที่ศิลปะก็ค่อยๆ ผุดเพิ่มขึ้น โดยมีเบเนซเซ เฮาส์ (Benesse House Museum) เป็นพิพิธภัณฑ์แห่งแรกที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมและบริการที่พักไปในตัว

ปัจจุบัน นะโอะชิมะ กลายเป็นปลายทางสำคัญของนักท่องเที่ยวที่สนใจและชื่นชมศิลปะร่วมสมัย โดยมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจาก ๔๖,๘๗๓ คน ในปี ๒๐๐๒ เป็น ๔ แสนกว่าคนในปี ๒๐๑๒ นับเป็นการเรียกความมีชีวิตชีวาที่สูญหายไปกว่าทศวรรษให้กลับคืนสู่หมู่บ้านชาวประมงอีกครั้ง

๒.๒. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)

๒.๒.๑. รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวในประเทศไทยได้มีพัฒนาการมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๖๗ สมัยพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ครั้งทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการรถไฟ ซึ่งในครั้งนั้นการท่องเที่ยวในประเทศไทย ยังเป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมธรรมชาติและสถานที่ราชการ หรือสถานที่สำคัญที่ทางชาวต่างประเทศที่เขามาในประเทศไทยสร้างขึ้น แต่เมื่อประมาณ ๑๐ ปี ที่ผ่านมาทางองค์การท่องเที่ยวโลก (www.unwto.org) ได้มีการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวได้ ๓ รูปแบบหลัก ซึ่งแต่ละรูปแบบสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (natural based tourism) คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการร่วมกันอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย

๑.๑. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวของภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๑.๒. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (marine ecotourism) หมายถึงการท่อง เที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศทางทะเล โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวของภายใต้ การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๑.๓. การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (geo-tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อดูความงามของภูมิทัศน์ที่มีความแปลกของการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่โลก ศึกษาธรรมชาติของหิน ดิน แร่ต่างๆ และฟอสซิล ได้ความรู้ได้มีประสบการณ์ใหม่ บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๑.๔. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (agro tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรมสวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

๑.๕. การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (astrological tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการไปชมปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวาระ เช่น สุริยุปราคา ฝนดาวตก จันทรุปราคา และการดูดาว จักราศีที่ปรากฏในท้องฟ้าแต่ละเดือน เพื่อการเรียนรู้ระบบสุริยจักรวาล มีความรู้ความประทับใจ ความทรงจำและประสบการณ์เพิ่มขึ้น

๒. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (cultural based tourism) ประกอบด้วย

๒.๑. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่

ท่องเที่ยวได้ความรู้มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในท้องถิ่นพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่า ของสภาพแวดล้อมโดยที่ประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๒.๒. การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี (cultural and traditional tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่าง ๆ และได้รับความรู้มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

๒.๓. การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (rural tourism/ village tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษ มีความโดดเด่นเพื่อความเพลิดเพลินได้ความรู้ดูผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๓. รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (special interest tourism) ประกอบด้วย

๓.๑. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (health tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมเพื่อการพักผ่อนและเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายใจได้รับความเพลิดเพลิน และสุนทรียภาพ มีความรู้ต่อการรักษาคุณค่า และคุณภาพชีวิตที่ดี มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน อนึ่ง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนี้บางแห่งอาจจัดรูปแบบเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและความงาม (health beauty and spa)

๓.๒. การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (edu-meditation tourism) หมายถึงการเดินทางเพื่อทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาความรู้ สัจธรรมแห่งชีวิตมีการฝึกทำสมาธิเพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้นมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนั้น นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมุ่งการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เช่น การทำอาหารไทย การนวดแผนไทย รำไทย มวยไทย การช่างและงานศิลปหัตถกรรมไทย รวมถึงการบังคับช้างและเป็นควาญช้าง เป็นต้น

๓.๓. การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อย (ethnic tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่วัฒนธรรมของชาวบ้านวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผาต่าง ๆ เช่น หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านผู้ไทย หมู่บ้านชาวกูย หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านชาวจีนฮ่อ เป็นต้น เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นมีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้นมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดลอมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๔. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (sports tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเล่นกีฬาตามความถนัดความสนใจ ในประเภทกีฬา เช่น กอล์ฟ ดำน้ำ ตกปลา สนุกเกอร์ กระดานโต้คลื่น

สกีน้ำ เป็นต้น ให้ได้รับความเพลิดเพลินความสนุกสนานตื่นเต้น ได้รับประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดลอมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๕. การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (adventure travel) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ ที่นักท่องเที่ยวเขาไปเที่ยวแล้วได้รับความสนุกสนานตื่นเต้น หวาดเสียว ผจญภัย มีความทรงจำ ความปลอดภัย และได้ประสบการณ์ใหม่

๓.๖. การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ (home stay & farm stay) หมายถึง นักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวในท้องถิ่นที่ไปเยือนเพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับประสบการณ์ในชีวิตเพิ่มขึ้น โดยมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดลอมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

๓.๗. การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (longstay) หมายถึง กลุ่มผู้ใช้ชีวิตในบั้นปลายหลังเกษียณอายุจากการทำงานที่ต้องการมาใช้ชีวิตต่างแดนเป็นหลัก เพื่อเพิ่มปัจจัยที่ห้าของชีวิตคือการท่องเที่ยว โดยเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศเฉลี่ย ๓ – ๔ ครั้งต่อปี คราวละนาน ๆ อย่างน้อย ๑ เดือน

๓.๘. การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (incentive travel) หมายถึง การจัดนำเที่ยวให้แก่กลุ่มลูกค้าของบริษัทที่ประสบความสำเร็จ (มีความเป็นเลิศ) ในการขายสินค้านั้น ๆ ตามเป้าหมายหรือเกินเป้าหมาย เช่น กลุ่มผู้แทนบริษัทจำหน่ายรถยนต์ ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องใช้ไฟฟ้า ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องสำอาง จากภูมิภาคหรือจังหวัดต่างๆ ที่สามารถขายสินค้าประเภทนั้นได้มากตามที่บริษัทผู้แทนจำหน่ายในประเทศตั้งเป้าหมายไว้เป็นการให้รางวัลและจัดนำเที่ยว โดยออกค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าพักแรมและค่าอาหารระหว่างการเดินทางให้กับผู้ร่วมเดินทาง เป็นการจัดรายการพักแรมตั้งแต่ ๒ – ๗ วัน เป็นรายการนำเที่ยวชมสถานท่องที่ต่าง ๆ อาจเป็นรายการนำเที่ยวแบบผสมผสาน หรือรายการนำเที่ยวในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

๓.๙. การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม (MICE หมายถึง M=meeting/I= incentive/ C=conference/ E=exhibition) เป็นการจัดนำเที่ยวให้แก่กลุ่มลูกค้าของผู้ที่จัดประชุม มีรายการจัดนำเที่ยวก่อนการประชุม (pre-tour) และการจัดรายการนำเที่ยวหลังการประชุม (post-tour) โดยการจัดรายการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ไปทั่วประเทศ เพื่อบริการให้กับผู้เข้าร่วมประชุมโดยตรงหรือสำหรับผู้ที่ร่วมเดินทางกับผู้ประชุม (สามีหรือภรรยา) อาจเป็นรายการท่องเที่ยววันเดียว หรือรายการเที่ยวพักค้างแรม ๒ – ๔ วัน โดยคิดราคาแบบเหมารวมค่าอาหารและบริการท่องเที่ยว

๓.๑๐. การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้จัดการการท่องเที่ยวคัดสรรรูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นำมาจัดรายการนำเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความแตกต่างระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวในระยะยาวนานตั้งแต่ ๒ – ๗ วันหรือมากกว่านั้น เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกษตร (eco–agro tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและประวัติศาสตร์ (agro-historical tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย (eco-adventure travel) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาและประวัติศาสตร์ (geo- historical tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม (agro-cultural tourism) เป็นต้น

นอกจากนี้ในปัจจุบัน การท่องเที่ยวได้พิจารณาจากความต้องการหรือพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเพิ่มเติมทำให้มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีแนวคิดใหม่ขึ้นมา เช่น Green tourism ที่คนมาท่องเที่ยวจะต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติหรือช่วยลดภาวะโลกร้อน เช่น การท่องเที่ยวในเกาะสมุย หรือ War tourism ที่นักท่องเที่ยวต้องการสัมผัสกับอดีตในสมัยสงคราม เช่น การท่องเที่ยวสะพานข้ามแม่น้ำแคว จังหวัดกาญจนบุรีหรือ Volunteer tourism ที่นักท่องเที่ยวเป็นอาสาสมัครมาช่วยทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ในสถานที่และเดินทางท่องเที่ยวต่อ เช่น การที่มีอาสาสมัครมาช่วยงานสึนามิในประเทศไทย เป็นต้น[๑๒]

นอกจากนั้นแล้ว ในปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษ มีรูปแบบที่แตกต่างกันอีกมากมาย โดยแต่ละรูปแบบตอบสนองต่อความสนใจพิเศษของนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco–tourism) คือ การท่องเที่ยวอย่างมีการรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสานึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน นักท่องเที่ยว Eco–tourism เฉพาะตลาดต่างชาติ มีสัดส่วน ๕% ของจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาประเทศไทย ส่วนตลาดคนไทยยังมีสัดส่วนน้อยมาก แต่ทั้งสองตลาดมีโอกาสเติบโตสูง ที่สำคัญ นักท่องเที่ยวตลาดนี้ไม่หวั่นไหวง่ายจากวิกฤตการเมือง

๒. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬา การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬาเกี่ยวข้องกับกิจกรรม ๓ รูปแบบ คือ

๒.๑. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) เป็นการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการดูแลสุขภาพของนักท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น ๓ ระดับคือ

ก. การท่องเที่ยวเพื่อรักษาโรคของนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวในลักษณะนี้กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงในประเทศไทย เนื่องจากค่ารักษาพยาบาลภายในประเทศไทยที่ถูกกว่าต่างประเทศ และประเทศไทยมีแพทย์ที่เชี่ยวชาญและฝีมือ

ข. การท่องเที่ยวเพื่อฟื้นฟูสุขภาพของนักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวต้องการอากาศที่บริสุทธิ์ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สดใส อาหารเพื่อสุขภาพ และการออกกำลังกายอย่างเบา ๆ เพื่อฟื้นฟูสุขภาพ

ค. การท่องเที่ยวเพื่อรักษาสุขภาพนักท่องเที่ยวที่ดีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น การท่องเที่ยวในลักษณะนี้กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงทั่วโลก เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ เริ่มให้ความสำคัญกับการรักษาสุขภาพของตัวเองภายใต้สภาวะแวดล้อมที่ย่ำแย่ในปัจจุบัน โดยการหันมาออกกำลังกายที่ถูกวิธี การนั่งสมาธิ การฝึกโยคะ ไทเก็ก การพักผ่อนในที่อากาศบริสุทธิ์ใกล้ชิดธรรมชาติมาก การอาบน้ำแร่ การนวดแผนโบราณ การรับประทานสมุนไพร และอาหารเพื่อสุขภาพ

๒.๒. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports tourism) แบ่งเป็น ๓ ลักษณะ คือ

---

[๑๒] วารัชต์ มัธยมบุรุษ, **"รูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทย"**, ข้อมูลออนไลน์ [แหล่งข้อมูล]: www.estudytourism.com/TourismJournal/TourismModelInthailand.pdf. [๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕].

ก. การเล่นกีฬาเพื่อสุขภาพ คือ นักท่องเที่ยวที่ไปท่องเที่ยวพร้อมกับวัตถุประสงค์ที่จะ ไปออกกำลังกายด้วยการเล่นกีฬา เช่น เล่นกอล์ฟ ดำน้ำ พายเรือ

ข. การเล่นกีฬาเพื่อการแข่งขัน คือ นักกีฬาไปแข่งขันกีฬาระหว่างจังหวัดหรือระหว่างประเทศ หรือระดับโลก โดยถึงแม้จะมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการแข่งขัน แต่นักท่องเที่ยวก็จะได้รับสุขภาพที่แข็งแรงในทางอ้อม และยังได้ท่องเที่ยวซึ่งส่งผลทำให้สุขภาพจิตดีด้วย

ค. การท่องเที่ยวเพื่อไปดูการแข่งขันกีฬา คือ จัดรายการทัวร์เพื่อไปชม เชียร์การแข่งขั้นกีฬาที่เกิดขึ้นในสถานที่ต่าง ๆ

๒.๓. การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure tourism) เป็นอีกรูปแบบย่อยอีกอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงกีฬา แต่นอกจากจะเน้นผลต่อสุขภาพกายแล้วยังมุ่งเน้นไปที่ความตื่นเต้นขณะทำกิจกรรมนั้น ๆ เช่น การปีนเขา ไต่หน้าผา การล่องแก่ง

๓. การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษที่เติบโตอย่างรวดเร็ว และมีบทบาทในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวมักสนใจและต้องการเข้าใจวัฒนธรรมของประเทศอื่นที่แตกต่างไปจากตน โดยผ่านการชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ทั้งยังเป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่สัมผัสวิถีชีวิต วัฒนธรรมแบบเจาะลึก ลดจังหวะการเดินทางให้ช้าลง ภายใต้แนวคิด “Slow Tourism” รูปแบบเป็นการนำเสนอสินค้าแนวใหม่ที่ตอบสนองนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ที่จะทำให้ได้มองเห็นความงามของสิ่งใกล้ตัวมากขึ้น ได้ความรู้ ได้ปัญญา ได้ความภูมิใจและได้ใช้ชีวิตอยู่กับตัวเอง ได้คิดอะไรมากขึ้น ได้เห็นอะไรที่แปลกออกไปจากสิ่งที่เคยเห็นหรือเคยรู้มาก่อน

๔. การท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น (Ethnic tourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษ ความสนใจเบื้องต้นที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าร่วมการเดินทาง คือ การใฝ่หาโอกาสที่จะได้สัมผัสกับกลุ่มคนที่มีชาติพันธุ์ และภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตัวของนักท่องเที่ยวโดยตรง ด้วยความคิดที่ว่าถึงแม้พิพิธภัณฑ์และงานทางศิลปวัฒนธรรม อาจจะสามารถสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ของคนต่างชาติพันธุ์นั้นได้ในระดับหนึ่งก็ตาม การสัมผัสสิ่งเหล่านี้ย่อมไม่อาจเทียบได้กับการสัมผัสโดยตรงกับคนต่างชาติพันธุ์นั้น จากการได้ใช้ชีวิตร่วมกันหรือพบปะพูดคุยกันในระยะเวลาหนึ่งได้ ระดับของการสัมผัสโดยตรงนี้ก็มีความแตกต่างกัน ซึ่งทำให้เกิดรูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่นอย่างน้อย ๒ รูปแบบ คือ

๑) การท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่นอย่างเต็มรูปแบบ โดยนักท่องเที่ยวไปพำนักอาศัยอยู่กับกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งๆ เป็นเวลานาน และใช้ชีวิตเหมือนคนพื้นเมืองนั้น

๒) การท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่นแบบมีการจัดการ โดยนักท่องเที่ยวไปทัศนศึกษาเยี่ยมชมกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งๆ ในช่วงเวลาสั้นๆ โดยพยายามเรียนรู้เข้าใจวัฒนธรรมชนเผ่านั้น และอาจจะไม่ได้ลองใช้ชีวิตในรูปแบบเดียวกับชนพื้นเมืองเสียทั้งหมด

๕. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Education Tourism) หมายถึง การเดินทางที่มีการเรียนรู้เกิดขึ้น ซึ่งมีความหมายเฉพาะเจาะจงว่าเป็นการเรียนรู้ โดยมีการจัดการ มีการวางแผนล่วงหน้า มีขั้นตอนที่ชัดเจน มีครูผู้สอนที่ชำนาญ และมีวิธีการฝึกหัดตามแบบแผน เป็นต้น นอกจากนี้การเรียนรู้มักได้จากประสบการณ์จริงไม่ใช่การเรียนรู้จากตำรา การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้มักจะ

ประกอบไปด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ที่ครอบคลุมถึงการวางแผนการเดินทาง การวางแผนการศึกษาในรูปแบบของหลักสูตร การเรียนรู้ในสถานที่ท่องเที่ยวและการประเมินผล ลักษณะดังกล่าวทำให้การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษามีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากการท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษอื่นๆ ซึ่งมีลักษณะของการได้เรียนรู้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาต้องมีการเรียนรู้ที่เป็นกิจจะลักษณะจากครูผู้สอน โดยส่วนใหญ่ครูผู้สอนในการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษานี้มักเป็นครูหรืออาจารย์อยู่แล้ว

๖. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เป็นเทรนด์ท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยมอยู่ในขณะนี้ รูปแบบของ Creative Tourism เป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ประสบการณ์ตรง (Hands on Experience) จากสถานที่นั้น ๆ เช่น เรียนรู้และลงมือทำงานศิลปะ กิจกรรม วัฒนธรรมของสถานที่นั้น ๆ ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดประสบการณ์สุดพิเศษที่จะไม่มีวันลืม ซึ่งกิจกรรม Creative Tourism ที่นักท่องเที่ยวต้องการมาเรียนรู้มากที่สุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ เรียนนวดไทย เรียนทำอาหารไทย เรียนมวยไทย แนวคิดของการตลาดท่องเที่ยวในยุคปัจจุบัน ต้องมีองค์ประกอบ ๓ มิติ คือ เป็นประโยชน์กับสังคม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และสร้างผลกำไรที่ยั่งยืนสำหรับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยว บริษัทนำเที่ยว และผู้ประกอบการ ซึ่งการท่องเที่ยวแบบ Creative Tourism จะตอบโจทย์ Marketing ๓.๐ ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ประเทศไทยมีมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์หนึ่งเดียวในโลกที่พร้อมจะนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มให้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวในรูปแบบ Creative Tourism ตลาดกลุ่มนี้ต้องสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added) ให้แก่สินค้าท่องเที่ยวโดยการนำเสนอ “ประสบการณ์” (Experience) ให้แก่นักท่องเที่ยว[๑๓]

โดยสรุป การท่องเที่ยวในประเทศไทย มีหลากหลายขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเอง และขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม ผลของการท่องเที่ยวจะเกิดมิติในแง่บวกหรือลบ ขึ้นอยู่กับนักท่องเที่ยวว่ามีพฤติกรรมอย่างไร

ตัวอย่างกรณีการศึกษารูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น

งานศึกษาของ เอนก ชิตเกษร และพรรณนุช ชัยปินชนะ (๒๕๕๒) เรื่อง โครงการวิจัยและพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษา บ้านไร่ป่าคา ตำบลท่าตุ้ม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พบว่า รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวบ้านไร่ป่าคาโดยพิจารณาจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม พบว่า บ้านไร่ป่าคา มีจุดแข็งเป็นแหล่งความรู้ด้านโคขาวลำพูน ดังนั้นสามารถใช้เป็นจุดสำคัญในการส่งเสริมให้หมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาด้านโคขาวลำพูน สามารถสร้างรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวได้โดยใช้กระบวนการการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปแบบและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน นอกจากนั้น ผลการวิจัยสามารถเสริมสร้างพัฒนาบ้านไร่ป่าคา ให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาด้านโคขาวลำพูน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มุ่งใช้กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาอย่างมีรูปแบบ โดยเริ่มจากการกำหนด

---

[๑๓] กรวรรณ สังขกร, **แหล่งท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวตลาดใหม่,** (เอกสารประกอบการประชุมเสวนา “การผลิตอาหารปลอดภัยเพื่อตอบสนองตลาดใหม่ทางการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน” จัดโดย โครงการกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายวิจัยของศูนย์ภาคีเครือข่ายวิจัยล้านนา สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ณ โรงแรมลำปางเวียงทอง จ.ลำปาง ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๕), (เอกสารอัดสำเนา), หน้า ๓ – ๕.

กลุ่มที่เป็นทางการเพื่อทำหน้าที่จัดการการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาของหมู่บ้านในรูปแบบคณะกรรมการ กำหนดโครงสร้างการบริหารงาน การบรรยายลักษณะงาน นอกจากนั้นทำการกำหนดรูปแบบการจัดการ ได้แก่การกำหนดวิธีการในการจัดสรรค่าตอบแทนให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การกำหนดรูปแบบและวิธีการบริหารจัดการ การกำหนดกฎระเบียบต่าง ๆ การพัฒนาความพร้อมบุคลากรในชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา นอกจากนั้นได้ร่วมกัน การกำหนดโปรแกรมและต้นทุนการท่องเที่ยว รวมทั้งการปรับภูมิทัศน์และการประชาสัมพันธ์หลากหลายรูปแบบไปยังกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย[๑๔]

งานศึกษาของ พระบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง (๒๕๕๓) เรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะรัตนโกสินทร์ ผลการวิจัยพบว่า ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพระอารามหลวงชั้นเอกทุกวัด มีศักยภาพโดดเด่น ซึ่งทางภาครัฐพร้อมให้การสนับสนุน ภาคเอกชนมีความสนใจร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวยังปลาบปลื้มในความงดงามของพระอาราม แต่ในด้านการบริการการท่องเที่ยวของพระอาราม ๕ วัดยังไม่ได้มาตรฐาน ยกเว้นวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เนื่องจากความคิดเห็นของผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้องยังไม่สามารถหาข้อสรุปที่เหมาะสมในทิศทางเดียวกันได้ ระหว่างแนวคิดการอนุรักษ์กับแนวคิดเพื่อการพัฒนาวัดเพื่อบริการการท่องเที่ยว รวมถึงการใช้อานาจบริหารสั่งการต่าง ๆ ของวัด

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวภายในพระอารามหลวงนั้น ควรเน้น ๑) การชื่นชมศิลปกรรมต่าง ๆ ๒) การนมัสการไหว้พระและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๓) การฝึกสมาธิภาวนาในวันหยุดและวันพักผ่อน ๔) สิ่งที่นักท่องเที่ยวควรได้รับในการมาท่องเที่ยวคือความเพลิดเพลิน คติธรรม เกร็ดความรู้ทางศาสนาที่ประกอบด้วยประวัติศาสตร์ที่ละเอียดลึกซึ้ง และ ๕) ควรปรับปรุงด้านการบริการท่องเที่ยวของวัดที่ยังไม่เป็นที่ดึงดูดใจเพื่อมาตรฐานแรงจูงใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการสาธารณูปโภค[๑๕]

งานศึกษาของ พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล (๒๕๕๓) เรื่อง การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยสรุปได้ว่า จังหวัดปทุมธานีมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง โดดเด่นด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวมอญ ด้าน ประวัติศาสตร์ ด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุ ได้แก่ วัดมอญ เตาโอ่งอ่าง เครื่องปั้นดินเผา ตุ่มสามโคก ตลอดจนด้านประเพณี เทศกาล ได้แก่ งานสงกรานต์ งานแห่เสาหงส์ธงตะขาบ และวิถีชีวิตของชุมชนชาวมอญได้แก่ อาหารการกิน การแต่งกาย

แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี ควรเน้นการพัฒนาคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ อนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญา และองค์ความรู้ให้คงอยู่อย่างต่อเนื่อง

---

[๑๔] เอนก ชิตเกษร และ พรรณนุช ชัยปินชนะ, **โครงการวิจัยและพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษา บ้านไร่ป่าคา ตำบลท่าตุ้ม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน**, รายงานวิจัย, (เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน สานักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, ๒๕๕๒). (เอกสารอัดสำเนา).

[๑๕] พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง, **การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะรัตนโกสินทร์,** (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓).

แนวทางการพัฒนาด้านกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนชาวมอญ ควรพัฒนาด้านการคมนาคม โดยการปรับปรุงถนน และพัฒนาเส้นทางการเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงถึงกัน ตลอดจนพัฒนาด้านบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก โดยการให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยว ควบคู่กับการให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ[๑๖]

งานศึกษาของ พระสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น) และคณะ (๒๕๕๔) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะวัด ๙ แห่งที่เป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมไหว้พระ ๙ วัด ได้แก่ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร (วัดโพธิ์) วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราช-วรวิหาร วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร และวัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร และศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว ลักษณะกิจกรรม แนวทางการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ชุมชนที่มีต่อวัดในกรุงเทพมหานคร เพื่อหารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ผลการวิจัยพบว่า วัดทั้ง ๙ แห่งมีขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไปทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม เช่น การให้บริการข้อมูลข่าวสารของวัด การปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก นอกจากนี้วัดยังมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย โดยวัดที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นจำนวนมากและใกล้กับแหล่งท่องเที่ยวหลักอย่างวัดพระแก้ว จะมีขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวในระดับสูง ได้แก่ วัดโพธิ์ วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร และวัดเบญจมบพิตร ส่วนวัดที่ไม่ได้อยู่ในเส้นทางการท่องเที่ยวหลักจะมีขีดความสามารถในด้านต่าง ๆ ค่อนข้างน้อย ได้แก่ วัดกัลยาณมิตร วัดไตรมิตร และวัดชนะสงครามเป็นต้น จากการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด พบว่ารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและการจัดการท่องเที่ยว มี ๔ รูปแบบ ได้แก่ ๑.รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัตถุธรรม ๒.รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนวพุทธ ๓.รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาความรู้ (เชิงนามธรรมการเรียนรู้) ๔. รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา[๑๗]

งานศึกษาของ รัชนี เพ็ชร์ช้าง (๒๕๕๕) เรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยความร่วมมือขององค์กรท้องถิ่นและชุมชน ผลการสำรวจบริบทชุมชน พบว่า อุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน มีต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว เช่น แหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์บ้านน้ำลี ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีวิถีชีวิต และวัฒนธรรมแบบไทยล้านนา ส่วนหมู่บ้านประมงห้วยเจริญเป็นหมู่บ้านเกิดใหม่ ซึ่งบางครอบครัวจะมาอาศัยอยู่ในแพมีอาชีพประมง เก็บของป่า และรับนักท่องเที่ยวมาพักบนแพอยู่แล้ว แต่

---

[๑๖] พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล, **การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี,** (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓).

[๑๗] พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น) และคณะ, **“การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร”,** ประชาคมวิจัย, (ฉบับที่ ๙๕ ปีที่ ๑๖ เดือน มกราคม - กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔) : ๕๑.

ยังไม่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร ทั้งนี้เนื่องจากยังขาดการบริหารจัดการที่เหมาะสมในด้านต่างๆ จากการสำรวจความหลากหลายของพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหาร และรักษาโรค กล้วยไม้ และปลา พบพืชสมุนไพร รวม ๒๗ วงศ์ ๓๕ สกุล ๓๘ ชนิด กล้วยไม้รวม ๒ วงศ์ย่อย ๑๕ สกุล ๓๖ ชนิด และปลา ๒๐ ชนิด ส่วนรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน พบว่า เป็นการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการศึกษาวิถีชีวิตและธรรมชาติ โดยได้รับความร่วมมือจากองค์กรท้องถิ่นและชุมชน และเน้นกิจกรรมที่หลากหลายให้เหมาะสมกับความต้องการและวัยของนักท่องเที่ยว รวมทั้งได้เส้นทางท่องเที่ยวที่เอื้อประโยชน์กับทั้งสองหมู่บ้าน ที่มีการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และแบบแพลอยน้ำอยู่แล้ว นอกจากนี้ยังมีการจัดเส้นทางการท่องเที่ยวแบบไป-กลับหรือแบบ ๒ วันพัก ๑ คืน รวมทั้งเสริมความรู้ให้กับนักท่องเที่ยวโดยมีแหล่งเรียนรู้ เพื่อเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว ๓ แหล่งเรียนรู้ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ความหลากหลายของสมุนไพร กล้วยไม้ และปลาหน้าเขื่อนสิริกิติ์ จากนั้นได้ขยายผลการวิจัยโดยการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวนำร่องให้กับนักท่องเที่ยวรวม ๓๐ คน นำผลการประเมินความพึงพอใจจากนักท่องเที่ยวมาปรับปรุงรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสม เพื่อใช้เป็นแม่บทในการจัดการท่องเที่ยวครั้งต่อไป[๑๘]

งานศึกษาของ อภิวัฒน์ ปันทะธง และคณะ (๒๕๕๕) เรื่อง การพัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ผลจากการวิจัยการสืบค้นข้อมูลอ้างอิงวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัยในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๕๔ พบว่า ชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีทั้งสิ้น ๑๒ ชุมชนล้วนเป็นชุมชนประกอบอาชีพที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และชุมชนซึ่งเป็นเจ้าขององค์ความรู้และเป็นเจ้าของพื้นที่รวมกันใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรม อันได้แก่ มุขปาฐะ ศิลปะการแสดง งานช่างฝีมือพื้นบ้าน ธรรมชาติและจักรวาล และประเพณีพิธีกรรม ร่วมกันในการพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะสามารถให้นักท่องเที่ยวได้มีทางเลือกมากขึ้น และยังจะเป็นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่นำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดสุโขทัยที่ยั่งยืน รวมทั้งก่อให้เกิดรายได้เข้ามาสู่จังหวัดสุโขทัยได้มากยิ่งขึ้น[๑๙]

จากงานศึกษาของ กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรันยา แสงลิ้มสุวรรณ (๒๕๕๕) เรื่อง การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน พบว่า การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมสำคัญที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศไทย และยังช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม อย่างไรก็ดี สถานการณ์ตลาดการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้มีการแข่งขันอย่างรุนแรง ทำให้ประเทศไทยต้องปรับทิศทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้อัตลักษณ์ของประเทศ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนั้น การวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกทางวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่ต้องพัฒนาในประเทศไทย เพราะนอกจากการท่องเที่ยวจะเป็นอุตสาหกรรมหลักที่สร้างรายได้ และนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศไทยแล้ว การท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดการสร้างอาชีพสืบเนื่องจากการท่องเที่ยว เช่น การผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน

---

[๑๘] รัชนี เพ็ชร์ช้าง, **รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์,** วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, (ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔ มีนาคม-เมษายน ๒๕๕๕) : ๙๑ – ๑๐๖.

[๑๙] อภิวัฒน์ ปันทะธง และคณะ, **การพัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย,** วารสารวิชาการ ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, (ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ เมษายน – กันยายน ๒๕๕๕): ๑๑๔ – ๑๒๕.

หรือการให้บริการด้านต่างๆ นับได้ว่าการท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิตและการนำทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด อย่างไรก็ดี เนื่องจากสถานการณ์ตลาดการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีการแข่งขันอย่างรุนแรง ประเทศไทยจึงควรส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยให้ความสำคัญกับการใช้วัฒนธรรม เป็นจุดขายในการแข่งกับแหล่งท่องเที่ยวทั่วโลก ทั้งนี้ ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งจัดได้ว่าเป็นแหล่งมรดกโลกที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว จำนวน ๕ แห่งด้วยกัน และรอการขึ้นทะเบียนจำนวน ๒ แห่ง นอกจากนี้ยังมีมรดกทางวัฒนธรรมอีกจำนวนมาก เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิต ทั้งนี้ หัวใจสำคัญของการวางแผนพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มีการเติบโตอย่างยั่งยืน คือการรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และการส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจะสำเร็จลุล่วงไปได้จะต้องอาศัยความร่วมมือกันจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรอิสระ และชุมชน ขั้นตอนของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้น ประกอบด้วย การตลาดที่จะต้องตอบสนองความต้องการและสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว การวางแผนโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงการวางแผนการใช้พื้นที่การวางแผนการขนส่ง การประเมินผลกระทบและศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังรวมถึงการจัดการโครงสร้างองค์กรและการจัดการที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการดำเนินโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพร้อมกับการอนุรักษ์พัฒนาวัฒนธรรมให้ยั่งยืนในระยะยาวต่อไป[๒๐]

งานศึกษาวิจัยของ ปวีณา ทองบุญยัง (๒๕๕๖) เรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านบาก ตำบลบ้านบาก อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร พบว่า บ้านบาก มีศักยภาพชุมชน ๓ ด้าน ได้แก่ (๑) การเป็นที่ตั้งของประวัติศาสตร์การต่อสู้ของชุมชน ที่ยังมีร่องรอยที่เคยอยู่ในเหตุการณ์จริงให้ศึกษาทั้งด้านสถานที่ เครื่องมือเครื่องใช้ และบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่ซึ่งปัจจุบันมีอายุเฉลี่ย ๕๕ – ๘๕ ปี และประกอบอาชีพเกษตรกร ยังคงสามารถถ่ายทอดเรื่องราวที่ผ่านมาได้เป็นอย่างดี (๒) มีทรัพยากรที่สำคัญของท้องถิ่น ได้แก่ อาหารการกินที่ยังสามารถหาได้ในท้องถิ่นตามฤดูกาล สมุนไพร หลากหลายชนิด ต้นไม้และพืชพรรณ รวมถึงทัศนียภาพที่สวยงามเช่น ภูเขา ป่าไม้ เหว ซึ่งยังคงมีความเป็นธรรมชาติที่สมบูรณ์และ (๓) ด้านวัฒนธรรม บ้านบากยังคงรักษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองไว้ได้เป็นอย่างดี ได้แก่ การนับถือผีบรรพบุรุษของชนเผ่าข่ากะเลิง มีพิธีกรรมและการปฏิบัติตัว เพื่อแสดงออกถึงความเชื่อ ความเคารพ รวมถึงยังคงรักษาประเพณีดั้งเดิมไว้อย่างเหนียวแน่นและมีเกือบตลอดปี เช่น บุญเปิดประตูเล้า บุญบูชาปู่เจ้า บุญสงกรานต์ บุญเข้าพรรษา บุญกฐิน เป็นต้น บ้านบากยังมีต้นทุนทางสังคมที่ดีนั้น คือ ความสามัคคีและเคารพซึ่งกันและกันภายในชุมชนนอกเหนือจากต้นทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากร อันส่งผลให้การวิจัย สามารถดำเนินการเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยว ของชุมชนได้เป็นรูปธรรม

---

[๒๐] กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรันยา แสงลิ้มสุวรรณ, **การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน,** Executive Journal, (October – Decenber ๒๐๑๒), หน้า ๑๓๙ – ๑๔๖.

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของชุมชนบ้านบาก คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบไป-กลับเพื่อศึกษาธรรมชาติ วัฒนธรรมชนเผ่าและร่องรอยประวัติศาสตร์การต่อสู้ของชุมชน โดยมีการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรมเสริม และมีการบริหารจัดการชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงความปลอดภัยและยังคงรักษาความเป็นธรรมชาติและวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชนไว้[๒๑]

จะเห็นได้ว่า แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีจุดเริ่มต้นจากการที่องค์การสหประชาชาติ (UN) ได้จัดการประชุมสหประชาชาติในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ และได้ข้อสรุปให้ประเทศสมาชิกหันมาสนใจสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยมุ่งเน้นการพัฒนาประเทศควบคู่กับการรักษาสิ่งแวดล้อมและชุมชน ทั้งนี้การประชุมครั้งต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่ประชุมได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เนื่องจากเห็นว่า การท่องเที่ยวมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อม และโครงสร้างชุมชนต่างๆ ที่เกิดขึ้น จึงเป็นที่มาของแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Theobald, ๑๙๙๔) ต่อมากรอบแนวคิดนี้ได้ถูกพัฒนาโดย Swarbrooke (๑๙๙๙) เพื่อมุ่งเน้นการรักษาสมดุลของการพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่งนำไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจ และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม โดยแนวคิดนี้ตั้งอยู่บนคำจำกัดความว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒธรรมอย่างยั่งยืน คือ การท่องเที่ยวซึ่งทำให้เศรษฐกิจเจริญงอกงาม แต่ต้องไม่ทำลายทรัพยากรซึ่งเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และต้องไม่ส่งผลเสียต่อมูลค่าทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวนั้น รวมถึงโครงสร้างทางสังคมของพื้นที่นั้น หลักการพัฒนาที่สำคัญของ Swarbrooke (๑๙๙๙) นั้นเน้นที่การพัฒนาที่ควบคู่กันไประหว่างการเติบโต และการรักษามูลค่าทางวัฒนธรรม โดยแนวคิดนี้จะเน้นการวางแผนและจัดการที่เหมาะสม เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตของชุมชนซึ่งรวมถึงด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ทั้งนี้ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ดีไม่ควรที่จะมองมรดกทางวัฒนธรรม หรือแหล่งท่องเที่ยวเป็นเพียงแค่สินค้าที่จะนำรายได้เข้าสู่ประเทศ หากแต่ควรมองแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวให้เสมือนเป็นมรดกของคนทั้งประเทศที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ต่อไป

สรุปได้ว่า งานศึกษาในช่วงห้าปีที่ผ่านมาได้กล่าวถึงการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น ดังที่ Ivanovic (๒๐๐๘) และ Cooper Fletcher Fyall Gilbert และ Wanhill (๒๐๐๘) กล่าวว่า วัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมเป็นรูปแบบการพัฒนาในการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่โดยแหล่งท่องเที่ยวรวมถึงกิจกรรมต่างๆ มีบทบาทสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและผู้เข้าชม ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะเน้นการเดินทางไปสู่ประสบการณ์และกิจกรรมการมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตที่อาจจะพบเห็นได้ยากในชีวิตประจำวัน (Goeldner & Ritchie, ๒๐๐๙) ทั้งนี้ Ismail (๒๐๐๘) เสนอแบบจำลองเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นทั้งประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ชุมชนจะได้รับจากการจ้างงาน และรายได้ที่สูงขึ้นควบคู่ไปกับการคงไว้ซึ่งสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตแบบเดิม ซึ่งสนองความต้องการของชุมชนทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับ Ximba (๒๐๐๙) ซึ่งเสนอว่า พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรเน้นความเข้าใจวัฒนธรรม และการมีส่วน

---

[๒๑] ปวีณา ทองบุญยัง, **รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านบาก ตำบลบ้านบาก อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร,** วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, (ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๔ มีนาคม-เมษายน ๒๕๕๖) : ๙๙ – ๑๑๕.

ร่วมในประสบการณ์ทางวัฒนธรรมทั้งทางด้านภูมิปัญญา ความงาม จิตวิทยา และความรู้สึก ภายใต้แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะมุ่งเน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้และสร้างความประทับใจ พร้อมกับสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อเป็นแรงผลักดันให้ช่วยกันอนุรักษ์ สืบทอดและถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม ซึ่งจะเป็นการคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชน[๒๒]

๒.๒.๒. อัตลักษณ์และกระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

อัตลักษณ์และกระบวนการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีแนวโน้มเป็นการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ (Creative Tourism) มากขึ้น เนื่องจากเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ ที่ให้ความสำคัญกับความผูกพัน (Engaged) ของนักท่องเที่ยว (ผู้มาเยือน-Guest) กับผู้ถูกท่องเที่ยว (เจ้าบ้าน-Host) สนใจการเข้าไปเรียนรู้และมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในพื้นที่ท่องเที่ยว (Authentic-active Participation) ซึ่งรูปแบบและลักษณะของการท่องเที่ยวดังกล่าว จะเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพการสร้างสรรค์ของตนไปร่วมกันซึ่งจะก่อให้เกิดความจดจำประทับใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ของการท่องเที่ยว (Understanding Specific Cultural of the Place) และโดยการท่องเที่ยวแนวใหม่นี้ นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้เข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ท่องเที่ยวและจะได้นำประสบการณ์ดังกล่าวไปปรับใช้กับหน้าที่การงานของตนแล้ว ยังถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะรักษาความสมดุลทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมของชุมชนอย่างยั่งยืน

ในปี พ.ศ.๒๕๔๔ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ออกประกาศว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม (The UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการพิทักษ์รักษาและส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยในปีต่อมา UNESCO ได้ริเริ่มโครงการพันธมิตรนานาชาติเพื่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Global Alliance for Cultural Diversity) เพื่อให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การสนทนาระหว่างวัฒนธรรมได้เกิดขึ้นจริง อันจะเป็นเครื่องมือที่ส่งเสริมในเกิดสันติภาพและความยั่งยืนของชุมชนและโลก เพื่อดำเนินการสนับสนุนนโยบายส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมของโลก ในปี พ.ศ.๒๕๔๗ องค์การยูเนสโกเสนอโครงการ “เครือข่ายเมืองสร้างสรรค์” (The Creative Cities Network) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries) ที่จะนำไปสู่รูปแบบใหม่ของความร่วมมือในระดับนานาชาติ ในภาคประชาชนเอกชน สาธารณะและประชาคม เครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ของยูเนสโก มีทั้งหมด ๗ กลุ่ม เมืองหนึ่งเมืองใดที่จะเข้าร่วมเป็นเมืองสร้างสรรค์ (Creative City) ภายใต้การประกาศรับรองโดยยูเนสโกจะต้องเลือกเสนอตนเองได้เพียงประเภทเดียวเท่านั้นจากกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

๑. วรรณกรรม (Literature)
๒. งานหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน (Crafts and Folk art)
๓. งานออกแบบ (Design)
๔. ดนตรี (Music)

---

[๒๒] กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรันยา แสงลิ้มสุวรรณ, **การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน,** Executive Journal, (October – Decenber ๒๐๑๒), หน้า ๑๔๑.

๕. อาหาร (Gastronomy)

๖. ภาพยนตร์ (Cinema)

๗. สื่อศิลปะ (Media Arts)

นอกจากจะมีเป้าหมายที่จะสนับสนุนความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นเพื่อสร้างสันติภาพและความยั่งยืนของชุมชนในระดับนานาชาติด้วยการเชื่อมโยงเมืองต่าง ๆ เข้าด้วยกันแล้ว องค์การยูเนสโกได้กล่าวถึงความเป็นไปได้ในการสร้างการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ (Creating New Tourism Opportunities) ที่นักท่องเที่ยวจะสามารถรับและเข้าเป็นส่วนหนึ่ง ของวัฒนธรรมเมืองนั้น ๆ ทั้งวัฒนธรรมในลักษณะที่จับต้องได้ และที่เป็นนามธรรม (Tangible and Intangible Cultural) โดยผ่านประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวเอง

โครงการเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวแนวใหม่ของยูเนสโก จึงเน้นถึงความผูกพัน (Engaged) ผ่านประสบการณ์จริง (Authentic Experience) ซึ่งเป็นการส่งเสริมกิจกรรมที่จะทำให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในลักษณะทางวัฒนธรรมของเมืองที่ไปเยือน (active understanding of the specific cultural features of a place) ซึ่งทิศทางดังกล่าวนี้สอดรับกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่

คำว่า Creative Tourism “บัญญัติ” ขึ้น โดย คริสปิน เรย์มอนด์ (Crispin Raymond) และ เกร็ก ริชาร์ด (Greg Richards) ซึ่งกล่าวว่าเกิดขึ้นจากแรงบันดาลใจของพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ที่มาเยือนประเทศแถบเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ ประเทศไทย อินโดนีเซีย และออสเตรเลีย ที่ได้เขียนเล่าประสบการณ์อันน่าประทับใจของตนเมื่อได้เข้าฝึกนวดแผนไทยที่จังหวัดเชียงใหม่หลายสัปดาห์ ก่อนจะไปเรียนรู้การปรุงอาหารมังสวิรัติที่บาหลี อินโดนีเซีย แล้วไปอบรมช่วงสั้นๆเกี่ยวกับการเป็นผู้ดูแลฝูงแกะและปศุสัตว์ (Jillaroo) ในออสเตรเลีย คำว่า “Creative Tourism” จึงเป็นคำที่เหมาะสมเพื่อใช้เรียกพฤติกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าว ที่ให้ความสำคัญกับมรดกทางวัฒนธรรมนามธรรมมากขึ้น

คริสปิน เรย์มอนด์ และ เกร็ก ริชาร์ด ได้ร่วมกันกำหนดนิยามการท่องเที่ยวแนวใหม่นี้ว่า Creative Tourism (การท่องเที่ยวสร้างสรรค์) หมายถึง การท่องเที่ยวซึ่งมอบโอกาสให้กับผู้เดินทางในการพัฒนาศักยภาพ การสร้างสรรค์ของตน ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริง ที่เป็นไปตามลักษณะเฉพาะของพื้นที่เป้าหมายที่ได้ท่องเที่ยว (“tourism which offer visitors the opportunities to develop their creative potential through active participation in courses and learning experiences which are characteristic of the holiday destination where they are undertaken”) (Richards and Raymond, ๒๐๐๐)

ในการประชุม Creative Cities Network ซึ่งจัดขึ้นในเดือนตุลาคม พ.ศ.๒๕๔๙ โดยมีจุดประสงค์เพื่อวางแผนเตรียมการประชุม Santa Fe International Conference on Creative Tourism ซึ่งถือได้ว่าเป็นการประชุมนานาชาติว่าด้วยการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ขึ้นเป็นครั้งแรก (พ.ศ. ๒๕๕๑) ได้มีการหารือกำหนดคำนิยามให้กับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ขึ้นใหม่ ว่า “การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ คือการท่องเที่ยวที่มุ่งไปสู่ความผูกพันและประสบการณ์อันแท้จริง ซึ่งได้มาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้านศิลปะ มรดกทางวัฒนธรรมหรือคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่” (Creative Tourism is a tourism directed toward an engaged and authentic

experience, with participative learning in the arts, heritage or special character of a place. (Wurzburger) โดยนิยามดังกล่าวนี้ ยังคงยึดตามหลักการสำคัญของนิยามเริ่มแรก ที่เน้นประสบการณ์จริงทางวัฒนธรรม (hands-on experiences that are culturally authentic) ซึ่งจะทำให้แตกต่างไปจากการรูปแบบการท่องเที่ยวแบบเดิมคือการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หรือ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agri-tourism) ซึ่งจากการศึกษาเกี่ยวกับการนิยามและกิจกรรมของการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ ได้ประมวลคุณลักษณะต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ดังต่อไปนี้

๑. ผู้ท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านมีความผูกพันระหว่างกัน (Each engaging the other)

๒. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม (Cross-cultural engagement /Cultural experience)

๓. มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทางวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ท่องเที่ยว (Spirit of place/ deep meaning/ understanding of the specific cultural of the place)

๔. ประสบการณ์จากการมีส่วนร่วม (Hands-on experience)

๕. มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน/ ส่งผ่าน-ส่งต่อประสบการณ์ (Exchange information/ transformation and transformative experiences)

๖. เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าเป็นผู้ชม (More participate than observe)

๗. นักท่องเที่ยวมีโอกาสพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตนเองและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกับเจ้าของพื้นที่ (Co-creating tourism experience)

๘. ความจริงแท้ทั้งในกระบวนการการผลิตและผลิตภัณฑ์ ประสบการณ์จริง (Authentic both process and product / genuine experience)

๙. จดจำประทับใจ เข้าใจ (Memorable/ I hear and I forget, I see and I remember I do and I understand)

๑๐. การท่องเที่ยวแบบจำเพาะเจาะจง (Tailor-made approaches)

คุณสมบัติของ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติในสองลักษณะ คือ ทั้งในเชิงพื้นที่และกระบวนการ

๑. คุณสมบัติในเชิงพื้นที่

๑.๑ ความหลากหลายและโดดเด่นทางวัฒนธรรมหรือธรรมชาติ

๑.๒ มีความตระหนักรู้ในคุณค่าของชุมชนโดยเจ้าของวัฒนธรรม

๒. คุณสมบัติในเชิงกระบวนการ

๒.๑ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

๒.๒ มีประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม

๒.๓ มีกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ท่องเที่ยว

๒.๔ ไม่ทำลายคุณค่าของชุมชนและนำไปสู่สมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม[๒๓]

จากผลการศึกษามีงานวิจัยหลายเรื่องที่ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เช่น

งานศึกษาของ วิชชานันท์ ผ่องศรี และสมพงษ์ ธงไชย (๒๕๔๙) เรื่อง การสร้างสรรค์รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการพื้นที่ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี พบว่า มีศักยภาพอยู่ในเกณฑ์ดีมาก แสดงถึงความพร้อมทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา เนื่องจากมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลายหลาก ในแต่ละหมู่บ้านก็มีความแตกต่างกัน จากการศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา พบว่าเป็นทรัพยากรที่อยู่ในบริเวณหรือใกล้เคียงกับชุมชน โดยส่วนใหญ่เป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ แม่น้ำ ป่าไม้ ถ้ำ หน้าผา น้ำตก รองลงมา คือ ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ได้แก่ วิถีชีวิตของชนเผ่าบรู ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาพเขียนโบราณ รวมไปถึงทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งสามารถที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นและดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ ผลการศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาทั้ง ๔ หมู่บ้าน พบว่า หมู่บ้านเวินบึก และหมู่บ้านตามุย อยู่ระหว่างการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลการสร้างสรรค์ รูปแบบการท่องเที่ยว พบว่าหมู่บ้านเวินบึกมีสภาพภูมินิเวศที่เหมาะสมโดยเน้นรูปแบบการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม และมีความพยายามที่จะผลักดันให้หมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ส่วนหมู่บ้านตามุยเน้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและทางธรรมชาติ โดยมีความพยายามที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ เช่น หาดวิจิตรา เพื่อใช้เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวและส่งเสริมการท่องเที่ยวในเทศกาลโดยเฉพาะเทศกาลชมบั้งไฟพญานาค และมีความพยายามที่จะผลักดันให้หมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์เช่นเดียวกัน ส่วนอีก ๒ หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านท่าล้งและหมู่บ้านซะซอม มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในหมู่บ้านนี้แล้ว และเป็นการท่องเที่ยวที่จัดการโดยชุมชน ผลการสร้างสรรค์รูปแบบการท่องเที่ยว พบว่า หมู่บ้านท่าล้งเน้นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพราะเป็นหมู่บ้านชุมชนชาวบรูที่มีวัฒนธรรมและภาษาที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง และได้รับการเลือกให้เป็นหมู่บ้าน OTOP ท่องเที่ยวและได้รับมาตรฐานบ้านพักโฮมสเตย์ จากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และปัจจุบันมีการดำเนินการด้านท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง และหมู่บ้านซะซอม ผลการสร้างสรรค์รูปแบบการท่องเที่ยว พบว่าหมู่บ้านซะซอมเน้นรูปแบบการท่องเที่ยวเกษตรผสมผสานในหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่ บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพราะมีการทำนาข้าว และการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ เพราะเป็นหมู่บ้านแห่งแรกที่มีการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของอำเภอโขงเจียม และได้รับมาตรฐานบ้านพักโฮมสเตย์ จากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเช่นเดียวกัน และมีการจัดทำเส้นทางการท่องเที่ยวหมู่บ้านกินข้าวเซาเฮือนในป่าชุมชนโดยรอบพื้นที่หมู่บ้าน[๒๔]

ในผลงานการศึกษาวิจัยของ ทรงคุณ จันทจร และคณะ (๒๕๕๒) เรื่อง คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและ

---

[๒๓] สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ, **ท่องเที่ยวสร้างสรรค์: เครื่องมือสำคัญนำไปสู่ชุมชนยั่งยืน,** รายงานวิจัย, (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), ๒๕๕๔)

[๒๔] วิชชานันท์ ผ่องศรี และสมพงษ์ ธงไชย, **การสร้างสรรค์รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการพื้นที่ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี,** Environment and Natural Resources Journal, (Vol.๕, No.๒, Dec ๒๐๐๗) : ๑๖๔ – ๑๗๒.

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ จากการศึกษาพบว่า ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคเป็นภูมิปัญญาและมรดก ทางวัฒนธรรมของสังคมเกษตรกรรม ที่มีการสืบสานองค์ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญต่าง ๆ ถ่ายทอดมายังกลุ่มชนรุ่นหลัง โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือผลิตภัณฑ์ประเภทผ้า เครื่องจักสาน และเครื่องปั้นดินเผาเป็นศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นที่พบเกือบทุกจังหวัด ส่วนผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นประเภทการหล่อหลอมโลหะและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ พบการผลิตในบางท้องถิ่นเท่านั้น

ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นภาคกลาง ผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องจักสาน เครื่องปั้นดินเผาและผ้า เป็นศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นที่พบมากที่สุดเกือบทุกจังหวัด ส่วนผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นประเภท การหล่อหลอมโลหะและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ พบการผลิตในบางชุมชนเท่านั้น ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ผลิตภัณฑ์ประเภทผ้าและเครื่องจักสานเป็นศิลปหัตถกรรม ท้องถิ่นที่พบมากที่สุดเกือบทุกจังหวัด ส่วนผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นประเภทเครื่องปั้นดินเผา การหล่อหลอมโลหะ และผลิตภัณฑ์อื่นๆ พบการผลิตในบางชุมชนเท่านั้น

โดยแนวทางในการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องมีการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้โดดเด่นเหมาะกับยุคสมัยในปัจจุบัน สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลาย พยายามลดต้นทุนในการผลิตด้วยการเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นโดยไม่ทำให้คุณค่าและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ลดลง มีการส่งเสริมอาชีพให้กับคน ในท้องถิ่นเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาไม่ให้สูญหาย มีการสนับสนุนให้มีการจัดตั้งศูนย์สาธิตกระบวนการผลิต การจัดนิทรรศการและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ประเภทต่างๆ ภายในท้องถิ่น เพื่อเป็นแรงจูงใจและอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับผู้เยี่ยมชม

ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ มีความเกี่ยวเนื่องด้วยวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชน ซึ่งทำให้คุณค่าทางอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์มีความโดดเด่น และมีเอกลักษณ์เฉพาะ โดยที่ศิลปหัตถกรรมเหล่านั้นได้สั่งสมคุณค่าความเป็นท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคไว้พร้อมที่จะได้รับการสืบทอดและประยุกต์ใช้ในวิถีการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืนแม้กระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีจะเข้ามามีบทบาทต่อชุมชนและท้องถิ่น[๒๕]

ผลงานศึกษาวิจัยของ ปาจรีย์ ผลประเสริฐ (๒๕๕๒) เรื่อง แผนงานวิจัยแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสะท้อนอัตลักษณ์จังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ของจังหวัดกำแพงเพชร ควรมีรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร โดยมีคู่มือ/เอกสารแนะนำเส้นทางและแหล่งท่องเที่ยว ป้ายแนะนำโบราณสถานและวัดต่าง ๆ ที่มีรายละเอียดครบถ้วนสมบูรณ์ และการได้ประทับตราโบราณสถานและวัดต่าง ๆ ของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรลง

---

[๒๕] ทรงคุณ จันทจร และคณะ, คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้, **รายงานวิจัย**, (สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒).

ในสมุดท่องเที่ยวเพื่อรับรางวัลจากอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร กิจกรรมนั่งช้างชมอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร และ กิจกรรมนั่งเรือชมกำแพงเมืองเก่า และควรมีการแสดง แสง เสียง ๒ ตอน คือ ตอนที่ ๑ การแสดงพื้นบ้าน โดยการจัดการแสดงพื้นบ้านและระบำต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวนั่งชมระหว่างรับประทานอาหารรูปแบบการจัดสำรับกับไทย นักท่องเที่ยวนั่งบนเสื่อ โดยมีการ ๑) การแสดงพื้นบ้านระบำ ก. ไก่ ๒) การแสดงเพลงรำโทน ๓) การแสดงดนตรีไทยผสมวงดนตรีสากล ๔) การแสดงระบำรวมเผ่าชาวเขา และ ๕) การแสดงระบำเทพธิดาดอย ตอนที่ ๒ การแสดงแสง-เสียง เรื่อง “เสกศิลป์....สืบสายแสง.... กำแพงเพชร”[๒๖]

งานศึกษาของ แพรวพโยม พัวเจริญ (๒๕๕๔) เรื่อง การศึกษาอัตลักษณ์และคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมเพลงโคราชสู่กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักท่องเที่ยวเยาวชน ผลการศึกษา พบว่า ในปัจจุบันนักท่องเที่ยวเยาวชนมีความต้องการต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวเนื่องกับมรดกทางวัฒนธรรมเพลงโคราช และคณะหมอเพลงโคราชรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็สามารถที่จะสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่องกับเพลงโคราชตามที่นักท่องเที่ยวต้องการ มีกิจกรรมดังต่อไปนี้ การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวกับเพลงโคราช มีบริการเช่าชุดเครื่องแต่งกายของเพลงโคราชเพื่อให้นักท่องเที่ยวสวมใส่และได้ถ่ายภาพเพื่อเก็บไว้เป็นที่ระลึก การแข่งขันประกวดร้องเพลงโคราช จัดให้มีเพลงโคราชเข้ามาอยู่ในแพ็คเก็จทางการท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการแสดงเพลงโคราช นักท่องเที่ยวได้ฝึกร้องเพลงโคราช จัดให้มีร้านขายของที่ระลึกเกี่ยวกับเพลงโคราช จัดทำรูปแบบเกมส์ที่เกี่ยวข้องกับเพลงโคราชเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมสนุก จัดให้มีการนำเพลงโคราชเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมสัมมนา จัดให้มีกิจกรรมการเยี่ยมบ้านหมอเพลงโคราช[๒๗]

งานศึกษาของ สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ (๒๕๕๔) เรื่อง ท่องเที่ยวสร้างสรรค์: เครื่องมือสำคัญนำไปสู่ชุมชนยั่งยืน พบว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจในคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้งโดยผ่านประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของพื้นที่หรือเจ้าของวัฒนธรรม ประเด็นสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะต้องมีคุณสมบัติทั้งในเชิงพื้นที่และเชิงกระบวนการ กล่าวคือในเชิงพื้นที่ กิจกรรมนั้น ๆ จะต้องมีความหลากหลายและโดดเด่นทางวัฒนธรรมและ/หรือธรรมชาติ และชุมชนในฐานะเจ้าของวัฒนธรรมจะต้องมีความตระหนักในศักยภาพดังกล่าว ในเชิงกระบวนการ กิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จะต้องนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม เปิดโอกาสให้มีประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม ซึ่งเป็น

---

[๒๖] ปาจรีย์ ผลประเสริฐ, **แผนงานวิจัยแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสะท้อนอัตลักษณ์จังหวัดกำแพงเพชร,** สักทอง : วารสารการสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, (Vol ๑๕, No ๒ กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๒) : ๑๙ – ๓๕.

[๒๗] แพรวพโยม พัวเจริญ, **การศึกษาอัตลักษณ์และคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมเพลงโคราชสู่กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักท่องเที่ยวเยาวชน,** (เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติครั้งที่ ๒๓ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน ระหว่างวันที่ ๒๓-๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๔): ๗๕๙ – ๗๖๔.

ส่วนหนึ่งของกระบวนการที่นำไปสู่การทำความความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ท่องเที่ยว และด้วยทิศทางนี้ จะนำไปสู่ความสมดุลในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยที่จะทำให้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ประสบผลสำเร็จ และจะเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนก็คือ ชุมชนต้องมีความตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม และ/หรือ ธรรมชาติของตนเองและขณะเดียวกันก็มีความพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยวผ่านการทำกิจกรรมร่วมกันในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวจะสร้างความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวกับผู้ที่เป็นเจ้าของบ้านและจะก่อให้เกิดความจดจำประทับใจอย่างลึกซึ้งถึง “จิตวิญญาณ” ของพื้นที่ของการท่องเที่ยวและผลที่จะตามมาในท้ายที่สุดก็คือความสมดุลในทางสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างยั่งยืน[๒๘]

ผลงานการศึกษาของ ดวงกมล เวชวงค์ (๒๕๕๔) เรื่อง กระบวนการนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ยวนในบริบทของการท่องเที่ยวผ่านหอวัฒนธรรมพื้นบ้านและตลาดท่าน้ำ : ศึกษากรณีชุมชนยวน ตำบลต้นตาล อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า ตำบลต้นตาลประกอบไปด้วยกลุ่มคนในชาติพันธุ์ยวนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งพวกเขายังคงมีสำนึกในความเป็นชาติพันธุ์ยวนอยู่อย่างชัดเจน แม้จะอพยพจากถิ่นฐานเดิมคือ เมืองเชียงแสนมาอยู่ในสภาพแวดล้อมและสังคมแห่งใหม่มานานกว่า ๒๐๐ ปี ผ่านการผสมผสานทางวัฒนธรรมอันหลากหลาย แต่สำนึกและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของพวกเขาก็ยังคงดำรงอยู่และรักษาไว้ได้จนถึงปัจจุบัน ชาวยวนบ้านต้นตาลได้แสดงออกถึงความมีสำนึกทางชาติพันธุ์ของตนผ่านการใช้ชีวิตประจำ การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมยวนของเยาวชนยวน การจัดตั้งชมรมไทยยวนสระบุรี การก่อตั้งหอวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยยวนและการจัดตั้งตลาดท่าน้ำโบราณบ้านต้นตาล ต่อมาเมื่อการท่องเที่ยวได้เข้ามาในชุมชนทำให้ชาวยวนต้องมีการปรับตัวและปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของตนเองเพื่อนำมาเป็นจุดขายในการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของพวกเขา โดยพวกเขาได้มีการนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ยวนของตนผ่านสถานที่ท่องเที่ยวอันสำคัญของชุมชน ๒ แห่ง ได้แก่ หอวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยยวน และตลาดท่าน้ำโบราณบ้านต้นตาล ซึ่งความเป็นยวนที่ถูกนำเสนอผ่านทั้ง ๒ สถานที่นี้ล้วนได้ผ่านขั้นตอนต่างๆ คือ

๑. การนิยามความเป็นยวนภายใต้บริบทที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

๒. การเลือกสัญลักษณ์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ยวนหรือความเป็นยวนตามคำนิยามที่กำหนดขึ้นโดยมีวิธีการที่เกี่ยวข้องในการนำสัญลักษณ์ต่างๆที่เลือกไว้มาใช้ คือ การใช้ของเก่า การประดิษฐ์ขึ้นใหม่ การใช้ของเดิมที่มีอยู่ และการเปลี่ยนแปลง

๓. การนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ยวนในบริบทของการท่องเที่ยว

๔. การนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ยวนภายใต้การปฏิสัมพันธ์ในบริบทของการท่องเที่ยว ซึ่งการนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ยวนในบริบทของการท่องเที่ยวนี้จะมีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ความเป็นยวนจะมีความชัดเจน

---

[๒๘] สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ, **ท่องเที่ยวสร้างสรรค์: เครื่องมือสำคัญนำไปสู่ชุมชนยั่งยืน,** รายงานวิจัย, (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), ๒๕๕๔)

มากน้อยเพียงใดจึงขึ้นอยู่กับกลุ่มคนที่พวกเขามีปฏิสัมพันธ์ด้วย การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ จึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ที่พวกเขาจะได้รับ[๒๙]

ในงานการศึกษาของ จิตตินุช วัฒนะ (๒๕๕๕) เรื่อง การศึกษาเพื่อกำหนดอัตลักษณ์ถนนวัฒนธรรม (ถนนคนเดิน) ของจังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยปรากฏดังนี้ การรับรู้ของกลุ่มเป้าหมายต่อการกำหนดอัตลักษณ์ของจังหวัดพิษณุโลก มีความคล้ายคลึงกันระหว่างประชากรสองกลุ่ม โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ เห็นว่า อัตลักษณ์ของจังหวัดพิษณุโลก คือ ๑) พระพุทธชินราช ๒) สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ๓) น้ำตก และ ๔) ก๋วยเตี๋ยวห้อยขา ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นประชาชน และผู้ประกอบการสินค้า OTOP แต่ประชาชน และผู้ประกอบการสินค้า OTOP เห็นว่ากล้วยตาก และสุนัขบางแก้วเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดพิษณุโลก นอกจากนี้ การรับรู้ของประชากรสองกลุ่ม ไม่ได้กล่าวถึง พระนางพญา ไก่ชนพระนเรศวร และดนตรีมังคละ ซึ่งปรากฏในข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับอัตลักษณ์จังหวัดพิษณุโลก จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบการจัดภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชน เพื่อเป็นแนวทางการจัดการถนนคนเดินภายใต้อัตลักษณ์ถนนวัฒนธรรม เพื่อสร้างการรับรู้และส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดพิษณุโลก ที่จะส่งผลให้เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจ สร้างงาน สร้างรายได้ให้ประชาชนในท้องถิ่นต่อไป[๓๐]

งานวิจัยของ จุฑามาศ วิศาลสิงห์ (๒๕๕๕) เรื่อง โครงการศึกษาภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยในสายตาของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ผลการศึกษาแสดงไว้อย่างชัดเจนในภาพความเป็นการท่องเที่ยวไทย คือ ความสนุกสนาน (Fun) ความมีไมตรีจิต (Hospitable) ความตื่นเต้น (Excited) น่าประหลาดใจ (Amazing) โดยมิได้เป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวเห็นว่าเป็นที่ผ่อนคลาย (Relaxed) จัดการดี (Organized) และพบว่า นักท่องเที่ยวใหม่ที่ยังไม่เคยมีประสบการณ์กับแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ มาก่อน มีการรับรู้เกี่ยวกับภาพลักษณ์ประเทศไทยซึ่งกลายเป็นความคาดหวังก่อนการเดินทางมาเที่ยวค่อนข้างเป็นภาพที่ใกล้เคียงกับผู้ที่เดินทางมาเที่ยวประเทศไทยแล้ว หากแต่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวประเทศไทยซ้ำ จะมีการรับรู้ในเรื่องมิตรไมตรีและสัมผัส ‘ความสุข’ แบบไทยๆ ในระดับที่ลึกซึ้งมากขึ้น ดังนั้นการกำหนดช่องทางในการใช้สื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อออนไลน์ที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวประเทศไทยแล้วให้บอกต่อ ควรเลือกใช้อย่างระมัดระวังเพื่อให้เกิดผลที่คุ้มค่าในการทั้งสร้างและส่งเสริมภาพลักษณ์ประเทศไทยด้านการท่องเที่ยวเพื่อเกิดประโยชน์ในเชิงกลยุทธ์ในระยะยาว ผลการศึกษานี้บ่งชี้ให้เห็นด้วยว่า การสร้างภาพลักษณ์อาจไม่จำเป็นต้องแยกเป็นกลุ่มย่อยแตกหลาย Segments หรือที่เรียกว่า Portfolio Management คือการจัดการกลุ่มนักท่องเที่ยวแยกเป็นประเภทและดำเนินงานการตลาดตามแบบที่เหมาะสมตามกลุ่ม คำถามเชิงกลยุทธ์นี้มีความสำคัญเกี่ยวเนื่องไปถึงการจัดการงบประมาณด้านการตลาดซึ่งโดยทั่วไปต้องใช้อย่างมีประสิทธิผลมากที่สุดในจำนวนที่มีอยู่จำกัด ดังนั้นการศึกษานี้บ่งชี้

---

[๒๙] ดวงกมล เวชวงค์, **กระบวนการนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ยวนในบริบทของการท่องเที่ยวผ่านหอวัฒนธรรมพื้นบ้านและตลาดท่าน้ำ : ศึกษากรณีชุมชนยวน ตำบลต้นตาล อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี,** วารสารวิทยบริการ, (ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๔) : ๑๓๐ – ๑๔๙.

[๓๐] จิตตินุช วัฒนะ, **การศึกษาเพื่อกำหนดอัตลักษณ์ถนนวัฒนธรรม (ถนนคนเดิน) ของจังหวัดพิษณุโลก ,** วารสารวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, (ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ เมษายน – กันยายน ๒๕๕๕): ๗๑ – ๘๐.

ไว้ว่ามิพบความแตกต่างในแต่ละกลุ่มประเทศจนเป็นนัยสำคัญแต่อย่างไร ดังนั้นนักการตลาดควรคำนึงถึงการจัดการประเภทความเป็นจุดหมายปลายทาง (Category Management) ดังกล่าวแล้ว การเข้าใจภาพลักษณ์และกำหนดในเชิงกลุ่มเปรียบเทียบกับภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวของประเทศคู่แข่งในสายตานักท่องเที่ยว[๓๑]

สรุปได้ว่า แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีที่มาจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีจุดเริ่มต้นจากในแถบทวีปยุโรปซึ่งจะเน้นการท่องเที่ยวเพื่อเป็นประสบการณ์ และการเพิ่มพูนความรู้ Raymond และ Richards ซึ่งเป็นสมาชิกของสมาคมเพื่อการศึกษาการท่องเที่ยวและสันทนาการ (ATLAS) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นทางการ ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมของชุมชนผ่านทางกิจกรรมและประสบการณ์ที่ได้รับ (Wurzburger, Aagesen, Pattakos, & Pratt, ๒๐๐๙) ในขณะเดียวกัน แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้รับการสนับสนุนโดยองค์กร UNESCO โดยมุ่งเน้นการพัฒนา และสร้างเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ซึ่งส่งเสริมความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรมอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนผ่านประสบการณ์ นอกจากนี้จะเห็นได้ว่า แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้รับความนิยมมากขึ้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวได้มีปฏิสัมพันธ์ ได้ความรู้ ได้รับคุณค่า พร้อมได้รับความเพลิดเพลินจากการท่องเที่ยวในบริบทของมรดกทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบสร้างสรรค์จะเน้นที่การสะท้อนถึงความมีชีวิต วิถีชีวิต และการถ่ายทอดอย่างเป็นรูปธรรมจนทำให้สถานที่ดังกล่าวเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ[๓๒]

๒.๓. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

๒.๓.๑. พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ ได้ประมวลสรุปการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว (๒๕๕๔) ไว้ว่า

๑) พฤติกรรมผู้บริโภคปรับเปลี่ยนไปตามสภาพเศรษฐกิจ ผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวใช้จ่ายด้านการท่องเที่ยวอย่างระมัดระวัง โดยคำนึงถึงความคุ้มค่าเงินมากขึ้น ประกอบกับการที่คู่แข่งหันมาใช้กลยุทธ์ด้านราคาเพื่อดึงความสนใจของตลาดนักท่องเที่ยวที่หดตัวลง ทำให้นักท่องเที่ยวมีทางเลือกในการเลือกจุดหมายปลายทางมากขึ้น ซึ่งมีผลให้เกิดพฤติกรรม Last minute คือ ใช้เวลาสั้นก่อนการเดินทางเพื่อตัดสินใจในการจอง/ซื้อสินค้าและบริการท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาความคุ้มค่า

๒) นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางท่องเที่ยวระยะใกล้ โดยอาจเลือกเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศหรือภายในภูมิภาคเดียวกันมากขึ้น ทั้งนี้การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ

---

[๓๑] จุฑามาศ วิศาลสิงห์, **โครงการศึกษาภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยในสายตาของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ,** (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ยูเรก้า คอนซัลติ้ง จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๘ – ๙.

[๓๒] กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรันยา แสงลิ้มสุวรรณ, **การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน,** Executive Journal, (October – Decenber ๒๐๑๒), หน้า ๑๔๑ – ๑๔๒.

และกรอบความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว เช่น UNWTO APEC ASEAN ACD GMS ACMECS IMT-GT และ BIMSTEC เป็นต้น ช่วยลดอุปสรรคและข้อจำกัดในการท่องเที่ยว

๓) นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มสนใจการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Tourism) การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Spiritual Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและนิทรรศการ (MICE) และการท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) เป็นต้น รูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าวมีแนวโน้มขยายตัวเนื่องจากนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มต้องการที่จะเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ที่แตกต่างในการท่องเที่ยวแต่ละครั้ง ต้องการสัมผัสธรรมชาติที่บริสุทธิ์ กิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เลือกพักแรมในโรงแรมที่มีเอกลักษณ์ ซึ่งประเทศไทยมีความพร้อมของทรัพยากรพื้นฐานสำหรับการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ

๔) กระแสของความสนใจและใส่ใจในสุขภาพ และการออกกำลังกาย ทำให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) มีแนวโน้มได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว สำหรับการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ประเทศต่าง ๆ ได้แข่งขันกันแย่งสิทธิ์ในการจัดกิจกรรม หรือ Event ด้านการกีฬา ซึ่งไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีความพร้อมด้านบุคลากรสนามแข่งขัน ประสบการณ์ในการจัดการแข่งขันกีฬาระดับนานาชาติ รวมถึงกีฬาที่มีเอกลักษณ์ เช่น มวยไทย และตระกร้อ สำหรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพไทยมีชื่อเสียงในเรื่องของสปา การนวดแผนไทยความพร้อมในด้านของบุคลากร มีสถานประกอบการที่มีคุณภาพ ซึ่งพร้อมต่อการรองรับนักท่องเที่ยวในอนาคต

๕) กระแสความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมกำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว และมีแนวโน้มมากขึ้น แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ถูกเปลี่ยนถ่ายเข้าสู่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยรวมอย่างเป็นลำดับ และกำลังปรับเปลี่ยนสภาพไปสู่การจัดการที่คำนึงถึงขีดความสามารถการรองรับของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน และมุ่งเน้นสิ่งแวดล้อมและฐานทรัพยากรของพื้นที่ท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ดังนั้น จึงเป็นโอกาสในการสร้างเอกลักษณ์และตราสัญลักษณ์สินค้าทางการท่องเที่ยว วัฒนธรรมและธรรมชาติของประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับในระดับสากล[๓๓]

ในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมนักท่องเที่ยว กระแสความนิยมท่องเที่ยวทางเลือกการขยายตัวของตลาดการท่องเที่ยวเฉพาะทาง ทำให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Tourism) การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Spiritual Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและนิทรรศการ (MICE) และการท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) มีแนวโน้มขยายตัว และประเทศไทยก็มีความพร้อม จึงเป็นโอกาสให้ประเทศไทยสร้าง

---

[๓๓] คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙,** (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๕๔), หน้า ๘ – ๙.

นวัตกรรมใหม่เพื่อรองรับแนวทางการท่องเที่ยวเฉพาะทางในอนาคต[๓๔] ดังนั้น ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙ จึงมุ่งเน้นในการกระจายตลาดการท่องเที่ยวและพัฒนาระบบตลาดสินค้าทางการท่องเที่ยวสมัยใหม่ให้สอดคล้องกับพฤติกรรม และรสนิยมของนักท่องเที่ยวในกลุ่ม MICE กลุ่มครอบครัว กลุ่มฮันนีมูน กลุ่มท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กลุ่มท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health and Wellness) กลุ่มท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ กลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวเชิงกีฬาและนันทนาการ เป็นต้น

จากการศึกษาของ Bywater (๑๙๙๓) ได้แยกประเภท ซึ่งเป็นแบบอย่างพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็น ๓ ประเภท

๑. นักท่องเที่ยวตามแรงกระตุ้นทางวัฒนธรรม (Culturally Motivated) หมายถึง ผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวด้วยเหตผุลทางวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความสนใจที่จะเรียนรู้ ศึกษาวัฒนธรรมและมีพฤติกรรมที่จะพักอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวเป็นระยะเวลานาน

๒. นักท่องเที่ยวตามแรงบันดาลใจทางวัฒนธรรม (Culturally Inspired) หมายถึง ผู้ที่ถูกดึงดูดใจด้วยศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักกัน หรือได้รับการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ รูปภาพ โดยนักท่องเที่ยวประเภทนี้ จะใช้ระยะเวลาที่จะพักอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวน้อยกว่าประเภทแรก แต่มีโอกาสที่จะเดินทางกลับมายังสถานที่ท่องเที่ยวอีกครั้งในอนาคต

๓. นักท่องเที่ยวตามแรงดึงดูดทางวัฒนธรรม (Culturally Attracted) หมายถึง ผู้ที่มีความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น โดยนักท่องเที่ยวประเภทนี้จะมีระยะเวลาในการท่องเที่ยวน้อย อาจจะเป็นในลักษณะเยี่ยมชมมากกว่าการพักอาศัย

Smith (๒๐๐๓) ได้จัดประเภทและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑ ประเภทนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสถานที่และกิจกรรมที่สนใจ

ประเภทนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	สถานที่และกิจกรรมที่สนใจ
นักท่องเที่ยวแหล่งมรดก (Heritage Tourist)	ปราสาท พระราชวัง บ้านโบราณ แหล่งโบราณคดี อนุสาวรีย์
นักท่องเที่ยวศิลปะ (Arts Tourist)	โรงละคร การแสดงคอนเสิร์ต เทศกาล งานประเพณี
นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourist)	ถ่ายภาพ วาดภาพ เครื่องปั้น ทำอาหาร หัตถกรรม
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมเมือง (Urban Cultural Tourist)	แหล่งประวัติศาสตร์ แหล่งอุตสาหกรรม
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมชนบท (Rural Cultural	การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ชุมชน ฟาร์ม

[๓๔] คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙,** หน้า ๑๙.

Tourist)	พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติ ภูมิทัศน์
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น (indigenous Cultural Tourist)	ชาวเขา ทะเลทราย เดินป่า ศูนย์วัฒนธรรม ศิลปะและหัตถกรรม
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมทันสมัย (Popular Cultural Tourist)	สวนสนุก ห้างสรรพสินค้า การแสดงคอนเสิร์ต งานแข่งขันกีฬา

การแบ่งประเภท และลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังตารางข้างต้น ทำให้ทราบถึงลักษณะและความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์ตอบสนองความต้องการทางด้านพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การสร้างรายได้ให้แหล่งท่องเที่ยว ควบคู่ไปกับการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ และการรักษาวัฒนธรรมของชุมชนให้คงไว้[๓๕] มีกรณีศึกษาของงานวิจัยหลายชิ้นที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เช่น

งานศึกษาของ ธีรวัฒน์ บุตตะโยธี (๒๕๕๑) เรื่อง ความพึงพอใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อเมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเที่ยวเมืองโบราณ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง ๑๕-๒๕ ปี มีระดับการศึกษาปริญญาตรี ประกอบอาชีพพนักงานบริษัท มีรายได้ต่อเดือน ๑๕,๐๐๑ – ๒๕,๐๐๐ บาท โดยนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่พอใจต่อทัศนียภาพความสวยงามของเมืองโบราณ และพอใจต่อความกว้างขวางของสถานที่ โดยยังเห็นว่าราคาค่าเข้าชมเหมาะสม และคุ้มค่าในการมาเที่ยว แต่ยังเห็นว่าเมืองโบราณยังขาดการประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอ และไม่มีช่องทางการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย

นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเที่ยวเมืองโบราณ ส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากอินเตอร์เน็ต ใช้รถยนต์ส่วนบุคคลในการมาเที่ยวและใช้ขับเที่ยวชมภายในเมืองโบราณ และโดยมากมาเที่ยววันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ส่วนบุคคลที่มีผลต่อการเที่ยวเมืองโบราณ คือ เพื่อน และค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนในการเที่ยวเมืองโบราณแต่ละครั้ง คือ ๕๙๒ บาท โดยนักท่องเที่ยวเห็นว่าการมาเที่ยวเมืองโบราณคุ้มค่ากับเวลา การรับรู้เมื่อมาเที่ยวเมืองโบราณสูงกว่าที่คาดหวัง ความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับพอใจ โดยอาจจะกลับมาเที่ยวเมืองโบราณอีกในครั้งหน้า และจะมีการแนะนำให้คนที่รู้จักมาเที่ยวเมืองโบราณ

นักท่องเที่ยวที่มีอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ย ต่างกันมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวเมืองโบราณ ด้านความพึงพอใจโดยรวมและด้านการรับรู้เมื่อเทียบกับความคาดหวังต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อส่วนต่างๆของเมืองโบราณโดยรวม มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวด้านการรับรู้เมื่อเทียบกับความคาดหวังอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ โดยมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ[๓๖]

---

[๓๕] กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรันยา แสงลิ้มสุวรรณ, **การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน,** Executive Journal, (October – December ๒๐๑๒): ๑๔๒.

[๓๖] ธีรวัฒน์ บุตตะโยธี, **ความพึงพอใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อเมืองโบราณจังหวัดสมุทรปราการ,** (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑).

ผลการศึกษาของ ณัฐพล ตันติวงศ์ตระกูล (๒๕๕๔) เรื่อง พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกสถานที่ท่องเที่ยว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย จากผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง ๒๖ - ๓๕ ปี สถานภาพโสด เป็นนิสิตนักศึกษา ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน นักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ชอบรูปแบบการท่องเที่ยววัฒนธรรม และชื่นชอบในกิจกรรมตักบาตรข้าวเหนียวโดยเหตุผลหลักที่เลือกมาเที่ยวเชียงคานก็เพื่อต้องการที่จะศึกษาประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนท้องถิ่น ส่วนใหญ่แล้วจะมาเที่ยวเชียงคานร่วมกันประมาณ ๓-๕ คน ในช่วงฤดูหนาว โดยศึกษาข้อมูลจากนิตยสาร สิ่งพิมพ์ รวมถึงเว็บไซต์ต่าง ๆ เพื่อประกอบการตัดสินใจโดยเฉลี่ยกลุ่มตัวอย่างจะมาเที่ยวเชียงคานประมาณ ๑ ครั้งต่อปี และใช้เวลาอยู่ที่เชียงคานประมาณ ๒ วัน เสียค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครั้งประมาณ ๑,๐๐๐ - ๓,๐๐๐ บาท

จากความคิดเห็นเพิ่มเติมของนักท่องเที่ยวพบว่า นักท่องเที่ยวชื่นชอบในความเป็นเอกลักษณ์ของเชียงคาน ทั้งในด้านบรรยากาศ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งนักท่องเที่ยวอยากให้เชียงคานยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์แบบดั้งเดิม ไม่อยากให้วิถีชีวิตประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นเกิดการเปลี่ยนแปลง[๓๗]

งานศึกษาของ อินทัช รีเสิร์ช แอนด์ คอนซัลแทนซี่ จำกัด, บริษัท (๒๕๕๔) เรื่อง โครงการสำรวจทัศนคติและพฤติกรรมในการเดินทางท่องเที่ยวของชาวไทยในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการส่งออกนักท่องเที่ยว พบว่า การศึกษาครั้งนี้พบว่ากลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในพื้นที่ศึกษาใช้แรงจูงใจ เพื่อทำให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว (ในอดีต) ของตนอยู่ ๕ ประเภทได้แก่ “แรงจูงใจจากการได้เห็น ได้สัมผัสประสบการณ์ทางกายภาพ” “แรงจูงใจด้านความรัก/ความสัมพันธ์” “แรงจูงใจจากการได้ซื้อสินค้า/ช้อปปิ้ง” “แรงจูงใจจากการแสวงหาความอิ่มเอิบทางจิตใจผ่านการทำบุญ/ภาวนา” และ “แรงจูงใจที่อยากได้รับความสุขจากการให้ประโยชน์คืนกลับสู่ธรรมชาติหรือสังคม” นอกจากนั้นการใช้แรงจูงใจเพื่อ “แสวงหาความอิ่มเอิบทางจิตใจผ่านการทำบุญ/ภาวนา” ก็มีแนวโน้มสูงในบางพื้นที่ อย่างเช่นจังหวัดในพื้นที่ศึกษาภาคกลาง และตะวันออก (หมายเหตุผู้วิจัย: อาจมีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมไหว้พระ ๙ วัด) รวมถึงกลุ่มเป้าหมายในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดสุราษฎร์ธานี (หมายเหตุผู้วิจัย: เชียงใหม่มีศาสนสถานสำคัญอยู่โดยรอบเป็นจำนวนมาก สุราษฎร์ธานีมีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญอย่างวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ซึ่งอยู่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม) ขณะที่การใช้แรงจูงใจด้าน “ความสุขจากการให้ประโยชน์คืนกลับสู่ธรรมชาติหรือสังคม” นั้นยังมีการประยุกต์ใช้ในสัดส่วนไม่สูงมากนักในปัจจุบัน แต่ก็มีกลุ่มศักยภาพที่น่าสนใจจำนวนไม่น้อยในบางพื้นที่ เช่นในจังหวัดชลบุรี จังหวัดเชียงใหม่ หรือจังหวัดขอนแก่น เป็นต้น หากพิจารณาเปรียบเทียบการใช้แรงจูงใจเพื่อกระตุ้นการตัดสินใจเดินทางของกลุ่มวิถีชีวิตต่างๆ พบความสอดคล้องระหว่างคุณลักษณะสำคัญของแต่ละกลุ่มวิถีชีวิตกับการประยุกต์ใช้แรงจูงใจเพื่อการเดินทางท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการใช้แรงจูงใจด้าน “ความรัก/ความสัมพันธ์” ระหว่างมวลสมาชิกของกลุ่ม ” ครอบครัวสำคัญ” และกลุ่ม “เพื่อเพื่อนและแฟน” ขณะที่แรงจูงด้านการซื้อสินค้ามีสูงในกลุ่ม

---

[๓๗] ณัฐพล ตันติวงศ์ตระกูล, พ**ฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกสถานที่ท่องเที่ยว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย,** (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๕๔).

“สะอาดปลอดภัยและทันสมัย” และ “ครอบครัวสำคัญ” ส่วนแรงจูงใจด้าน “แสวงหาความอิ่มเอิบทางจิตใจผ่านการทำบุญ/ภาวนา” นั้นโดดเด่นในกลุ่ม “ครอบครัวสำคัญ” กับ “เริงรื่นเทศกาล” และแรงจูงใจที่เกิดจากความต้องการ “ความสุขจากการให้ประโยชน์คืนกลับสู่ธรรมชาติหรือสังคม” ถูกใช้ในกลุ่ม “อนุรักษ์นิยม” และ “บุกเบิกค้นหา” ในสัดส่วนที่สูงกว่ากลุ่มวิถีชีวิตอื่นๆ ส่วนแรงจูงใจพื้นฐานด้านการ “ได้เห็น ได้สัมผัสประสบการณ์ทางกายภาพ” นั้นถูกใช้อย่างแพร่หลายในทุกกลุ่มวิถีชีวิตและในทุกพื้นที่ศึกษา[๓๘]

งานศึกษาวิจัยของ แสงเดือน รตินธร (๒๕๕๕) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดที่มีผลต่อนักท่องเที่ยวชาวจีนในการตัดสินใจเลือกมาท่องเที่ยวในประเทศไทย ผลการวิจัย พบว่า นักท่องเที่ยวชาวจีนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ๒๙,๙๓๑ หยวนขึ้นไป พฤติกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นปัจจัยผลักดันในการตัดสินใจเลือกมาท่องเที่ยวในประเทศไทยคือ การมีประสบการณ์ในการมาเยือนประเทศไทยแล้วอย่างน้อย ๑ ครั้ง วางแผนการเดินทางท่องเที่ยวทุกอย่างด้วยตนเองและเดินทางกับบริษัททัวร์ในระดับที่ใกล้เคียงกัน มีเพื่อนหรือญาติเป็นผู้ร่วมเดินทางท่องเที่ยว มีค่าใช้จ่ายสำหรับการท่องเที่ยวประมาณ ๕,๙๙๑ -๑๑,๙๗๐ หยวน ค้นหาข้อมูลการท่องเที่ยวผ่านสื่ออินเตอร์เน็ต มีวัตถุประสงค์การท่องเที่ยวคือ เพื่อการพักผ่อนวันหยุด โดยต้องการไปแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ในภาคตะวันออกและภาคใต้เมื่อมาเยือนประเทศไทย ส่วนปัจจัยดึงดูดที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวจีนในการเลือกมาท่องเที่ยวในประเทศไทย คือ อาหารไทย วัฒนธรรมไทย ความงดงามของธรรมชาติ ทะเลและชายหาดที่สวยงาม และความพร้อมของข้อมูลการท่องเที่ยวตามลาดับ โดยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ระดับเห็นด้วยระดับมาก จากการวิเคราะห์ทางสถิติพบว่า นักท่องเที่ยวชาวจีนที่มีอายุ ระดับการศึกษา และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน จะมีปัจจัยผลักดันในการตัดสินใจเลือกมาท่องเที่ยวในประเทศไทยต่างกัน และยังพบว่า นักท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมที่ต้องการจะทำเมื่อมาเยือนประเทศไทยแตกต่างกัน จะมีค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดเห็นที่มีต่อปัจจัยดึงดูดในการตัดสินใจเลือกมาท่องเที่ยวในประเทศไทยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕[๓๙]

ผลศึกษาของ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (๒๕๕๕) เรื่อง แผนพัฒนาการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร พ.ศ.๒๕๕๔ – ๒๕๕๘ จากผลการศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทย ๔๐๐ คน และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ๔๐๐ คน ซึ่งผลการศึกษาสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๕ อายุระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี ร้อยละ ๓๕.๐ สถานภาพโสดร้อยละ ๖๔.๘ นับถือศาสนาพุทธร้อยละ ๙๒.๒ อาชีพนักเรียนหรือนักศึกษาร้อยละ ๒๖.๘ รองลงเป็นผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวร้อยละ ๒๑.๔ และพนักงานบริษัทเอกชน ร้อยละ ๒๑.๑ ซึ่งมีรายได้ประมาณเดือนละ ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท ร้อยละ ๒๘.๐ และ ๑๐,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท ร้อยละ ๒๗.๐ จบการศึกษา

---

[๓๘] อินทัช รีเสิร์ช แอนด์ คอนซัลแทนซี่ จำกัด, บริษัท, **โครงการสำรวจทัศนคติและพฤติกรรมในการเดินทางท่องเที่ยวของชาวไทยในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการส่งออกนักท่องเที่ยว,** (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อินทัช รีเสิร์ช แอนด์ คอนซัลแทนซี่ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๕๘ – ๕๙.

[๓๙] แสงเดือน รตินธร, **ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดที่มีผลต่อนักท่องเที่ยวชาวจีนในการตัดสินใจเลือกมาท่องเที่ยวในประเทศไทย,** รายงานวิจัย, วารสารวิชาการสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย (สสอท.) (ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๕), หน้า ๘๔ - ๑๐๔.

สูงสุดในระดับปริญญาตรีร้อยละ ๕๔.๔ เป็นคนที่มีภูมิลำเนาในกรุงเทพมหานคร ร้อยละ ๕๓.๒ นักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่เดินทางกับครอบครัวหรือญาติร้อยละ ๓๔.๖ รองลงมาคือ เดินทางกับกลุ่มเพื่อนร้อยละ ๓๓.๐ นักท่องเที่ยวที่เดินทางคนเดียวร้อยละ ๑๐.๑ ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวเดินทางกับกลุ่มทัวร์ ร้อยละ๑.๕ เท่านั้น สำหรับที่พักระหว่างเดินทางท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะพักที่บ้านร้อยละ ๖๒.๑ ทั้งบ้านตนเอง บ้านเพื่อนหรือบ้านญาติ ส่วนใหญ่เดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัว ร้อยละ ๕๒.๙ รองลงมาคือ รถโดยสารประจำทาง ร้อยละ ๓๓.๓ ช่วงเวลาเดินทางท่องเที่ยวส่วนใหญ่ เป็นวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ร้อยละ ๔๖.๖ และมีความถี่ในการเดินทางท่องเที่ยวประมาณเดือนละ ๑ ครั้ง (ค่าเฉลี่ย ๑๒.๕๔ ครั้งต่อปี) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รับทราบข้อมูลการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร จากการบอกต่อของเพื่อนและคนรู้จักร้อยละ ๒๘.๙ รองลงมาคือ จากวิทยุหรือโทรทัศน์ร้อยละ ๒๖.๓ และอินเตอร์เน็ต ร้อยละ ๒๕.๘ เหตุผลสำคัญในการท่องเที่ยว คือ การพักผ่อนร้อยละ ๓๘.๘ รองลงมาคือไหว้พระหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ร้อยละ ๒๑.๙ นักท่องเที่ยวชาวไทยร้อยละ ๑๕.๕ นิยมการจับจ่ายใช้สอย ซึ่งเป็นกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจที่สามารถลดความเครียดได้ ความนิยมอันดับรองลงมาคือ การทำบุญ หรือสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ร้อยละ ๑๒.๙ การท่องเที่ยวเชิงโบราณสถานและแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมร้อยละ ๑๑.๒ และการท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาอาหารอันอร่อยรับประทาน ร้อยละ ๑๑.๑ ผู้ที่นิยมการท่องเที่ยวแนวธรรมชาติและการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตมีเพียงร้อยละ ๙.๘ และ ๘.๙ ตามลำดับ อาจเนื่องจากกรุงเทพมหานครมีสถานที่ท่องเที่ยวดังกล่าวไม่มากนักและอาจไม่ดึงดูดใจพอ นอกจากนี้ยังพบว่า นักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเพื่อชมงานแสดงสินค้าหรือนวัตกรรมและการท่องเที่ยวเชิงวิชาการมีเพียงร้อยละ ๗.๐ และ ๓.๒ ตามลำดับ ทั้ง ๆ ที่กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์รวมความรู้และวิทยาการต่าง ๆ มีการจัดนิทรรศการทางวิชาการ การจัดกิจกรรมงานเทศกาลและ งานแสดงนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง[๔๐]

ผลงานการศึกษาของ Market Wise Ltd. (๒๕๕๕) เรื่อง โครงการสำรวจทัศนคติและความพึงพอใจนักท่องเที่ยวต่างชาติกลุ่มตลาดหลักและกลุ่มตลาดเกิดใหม่ (ระยะที่ ๒) จากการสำรวจนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยในภาพรวม ๑๒ ตลาด จำนวน ๓,๖๐๐ คน พบว่ามีความโน้มเอียงไปทางกลุ่มชาวต่างประเทศที่เป็นเพศชาย (๕๖%) อายุระหว่าง ๓๐-๓๙ ปี (๒๒%) สถานภาพโสด (๔๗%) และแต่งงาน/มีครอบครัว (๔๖%)ไม่มีบุตร (๓๔%) รายได้ครอบครัวต่อเดือนน้อยกว่า US$ ๑๕,๐๐๐ (๕๒%) อาชีพพนักงานบริษัทเอกชน (๒๓%) เจ้าของกิจการ (๑๖%) นักเรียน/นักศึกษา (๑๔%) และวิชาชีพเฉพาะ (๑๓%)

ปัจจัยพื้นฐานที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้ความสำคัญ ๕ อันดับแรกในการพิจารณาเลือกประเทศที่จะเดินทางไปท่องเที่ยว ได้แก่ ความเป็นมิตรของคนในพื้นที่ (๕๘%) ความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (๕๔%) ความหลากหลายของสถานที่ท่องเที่ยว (๕๒%) ความน่าสนใจของวัฒนธรรม (๔๘%) และความน่าสนใจของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ (๔๖%) ในขณะที่ปัจจัยที่สำคัญ ๕ อันดับแรกที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติใช้พิจารณาในการเลือกเดินทางมา

---

[๔๐] มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร พ.ศ.๒๕๕๔ – ๒๕๕๘,** (กรุงเทพมหานคร : กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๕), หน้า ๔๐ – ๔๔.

ท่องเที่ยวที่ประเทศไทย ได้แก่ ความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (๖๐%) ความเป็นมิตรของคนในพื้นที่ (๕๙%) ความน่าสนใจของวัฒนธรรม (๕๐%) ความคุ้มค่า/ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไม่สูง (๔๘%) ความน่าสนใจของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ และความหลากหลายของสถานที่ท่องเที่ยว (๔๗%) หากวิเคราะห์ถึงปัจจัยพื้นฐานในการท่องเที่ยวต่างประเทศและปัจจัยที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเลือกเดินทางมาประเทศไทยดังกล่าว จะพบว่ามีคุณลักษณะเฉพาะของประเทศไทยบางอย่างที่ถือว่าเป็นจุดสร้างความโดดเด่นเนื่องจากเป็นปัจจัยที่นักท่องเที่ยวเลือกว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวที่ประเทศไทยมากกว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานทั่ว ๆ ไปในการเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศ ซึ่งได้แก่ ความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ความเป็นมิตรของคนในพื้นที่ ความน่าสนใจของวัฒนธรรม ความคุ้มค่า/ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไม่สูง ความน่าสนใจของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวที่ดี และคำแนะนำ/บอกต่อจากเพื่อน/คนในครอบครัว

นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติส่วนใหญ่มาสัมผัสประสบการณ์ด้านความบันเทิงและอาหาร (๘๔%) ซึ่งได้แก่ การมารับประทานอาหารไทย ซื้อสินค้าท้องถิ่น/เสื้อผ้าไทย/สินค้า brand name และการท่องเที่ยวกลางคืน นอกจากนี้ ๘๓% เดินทางมาท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติซึ่งรวมถึงการท่องเที่ยวทะเล/ชายหาด ป่า ภูเขา น้ำตก การล่องแพ เรือแคนู ปีนเขา และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ๗๕% เดินทางมาท่องเที่ยวด้านศิลปะ วัฒนธรรม และผู้คน ซึ่งได้แก่ สถานที่ทางประวัติศาสตร์ การชมเมือง การเยี่ยมชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ การสาธิตผลงานศิลปะและหัตถกรรม ๕๓% เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เช่น การใช้บริการ Spa & Wellness การเข้ารับการรักษาพยาบาล และการทำบุญ/แสวงบุญ/ปฏิบัติธรรม ๓๓% มาทำกิจกรรมอื่น ๆ เช่น ดำน้ำ ตีกอล์ฟ และร่วมเทศกาล/งานประเพณีของไทย ทั้งนี้ จากกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมาทำที่ประเทศไทย พบว่า มีกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวค่อนข้างชอบ ได้แก่ การท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติ โดยเฉพาะทะเลและชายหาด มีนักท่องเที่ยวมากกว่าครึ่งหนึ่งที่ทำกิจกรรมเหล่านี้แล้วรู้สึกว่าเป็นกิจกรรมที่ตนเองชอบ โดยนักท่องเที่ยวชาวต่างชาตินิยมเดินทางมาท่องเที่ยวและทำกิจกรรมท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่ภาคกลางและภาคตะวันออกมากที่สุด ๘๓% อาทิ กรุงเทพฯ และพัทยา ตามด้วยภาคใต้ ๕๖% อาทิ ภูเก็ต กระบี่ เกาะพงัน เกาะสมุย สุราษฎร์ธานี หัวหิน ชะอำ และภาคเหนือ ๓๑% อาทิ เชียงใหม่ เชียงราย และหากวิเคราะห์นักท่องเที่ยวจำแนกตามปัจจัยผลักดันในการเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทย จะพบว่าสำหรับกลุ่มที่ต้องการการฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ ต้องการการหลุดพ้น และใช้เวลาร่วมกันกับผู้อื่น มีแนวโน้มที่จะไปที่จังหวัดภูเก็ตมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ในขณะเดียวกันสำหรับกลุ่มที่ต้องการการเรียนรู้/ค้นหา มีแนวโน้มจะไปที่จังหวัดเชียงใหม่มากกว่ากลุ่มอื่น และหากวิเคราะห์จำแนกตามกลุ่มนักท่องเที่ยว พบว่ากลุ่ม First visit มีแนวโน้มจะไปที่จังหวัดภูเก็ตมากกว่ากลุ่ม Revisit ในขณะที่กลุ่ม Revisit มีแนวโน้มไปที่พัทยา/ชลบุรี และหัวหิน/ชะอำมากกว่ากลุ่ม First visit

นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้ระดับความพึงพอใจโดยรวมต่อการท่องเที่ยวในประเทศไทยในระดับสูงที่ค่าเฉลี่ย ๔.๓๒ (จากคะแนนเต็ม ๕) โดยมีนักท่องเที่ยวที่พึงพอใจกับการท่องเที่ยวในประเทศไทยถึงพึงพอใจมากที่ ๘๘% และในทางตรงกันข้ามมีนักท่องเที่ยวที่ไม่พึงพอใจถึงไม่พอใจมากที่ ๔% โดยนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมีความพึงพอใจในระดับสูงในด้านความมีน้ำใจไมตรี และการ

ต้อนรับที่ดีของคนไทยที่ค่าเฉลี่ย ๔.๒๘ และความน่าสนใจของสถานที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ค่าเฉลี่ย ๔.๑๕ ในทางตรงข้าม ประเด็นที่นักท่องเที่ยวยังพึงพอใจในระดับที่ไม่สูงมากนัก ได้แก่บริการด้านการท่องเที่ยวที่ค่าเฉลี่ย ๓.๙๘ และความปลอดภัยในการเดินทางท่องเที่ยวที่ค่าเฉลี่ย ๓.๙๔ ส่วนประเด็นที่นักท่องเที่ยวค่อนข้างไม่พึงพอใจจะเป็นในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวที่ค่าเฉลี่ย ๓.๘๖ ส่วนประเด็นด้านความน่าสนใจของสถานที่และกิจกรรมท่องเที่ยว ในรายละเอียดพบว่า สิ่งที่สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ในระดับที่สูง ได้แก่ อาหารไทย สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ศิลปะ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ/Spa & Wellness และสถานที่ซื้อสินค้า ในขณะที่สิ่งที่สร้างความพึงพอใจกับนักท่องเที่ยวได้เพียงระดับปานกลาง ได้แก่ ความหลากหลายของสถานที่และกิจกรรมท่องเที่ยว การเป็นประเทศที่มีความเหมาะสมต่อการท่องเที่ยวกับครอบครัว/เด็ก การให้ประสบการณ์ความเป็นไทยแท้ และสิ่งที่นักท่องเที่ยวค่อนข้างไม่พึงพอใจ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ และการแสดงออกถึงการให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมและการรักษาธรรมชาติ[๔๑]

๒.๓.๒. กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนจะสามารถสำเร็จลุล่วงไปได้จะต้องอาศัยกลยุทธ์ทางการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสนองความต้องการระหว่างนักท่องเที่ยวกับผู้ให้บริการหรือผู้ประกอบการ ทั้งนี้ การทำตลาดการท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งนั้นมีความแตกต่างด้านบริการที่นักท่องเที่ยวได้รับ ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งสามารถจับต้องได้ หรือไม่สามารถจับต้องได้ ซึ่งโดยขั้นตอนการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวคำนึงถึงปัจจัย ดังต่อไปนี้

๑) ผลิตภัณฑ์ที่จะตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ก่อนการพัฒนาการตลาดทางด้านการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการหรือผู้จัดการแหล่งท่องเที่ยวควรทราบถึงความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมส่วนมากเน้นที่ความรู้ ความประทับใจ ความสุนทรีย์ ประสบการณ์ ฯลฯ ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวควรมีความโดดเด่น และมีเอกลักษณ์เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์ และสนองความต้องการสูงที่สุด ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจะผลักดันการตลาดของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งจากการโฆษณาปากต่อปาก และการกลับมาเยือนอีกครั้ง นอกจากนี้ การสร้างตราสินค้าแหล่งท่องเที่ยว (Destination Branding) เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เป็นกลยุทธ์ทางการตลาดที่สำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องด้วยแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแต่ละพื้นที่ของประเทศไทยมีความแตกต่างกัน มีอัตลักษณ์และมีศักยภาพที่จะสามารถดึงดูดความสนใจและชวนให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมาเยี่ยมเยือน

๒) การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การส่งเสริมการตลาดเป็นกลยุทธ์ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวรับรู้ และสนใจเยือนแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น การส่งเสริมการตลาด เช่น การให้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อ โฆษณา การประชาสัมพันธ์ หรือ การพูดแบบปากต่อปากเพื่อกระตุ้นให้

---

[๔๑] MarketWise Ltd., **โครงการสำรวจทัศนคติและความพึงพอใจนักท่องเที่ยวต่างชาติกลุ่มตลาดหลักและกลุ่มตลาดเกิดใหม่ (ระยะที่ ๒),** (กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.), ๒๕๕๕), หน้า ๒ – ๑๕.

นักท่องเที่ยวสนใจและต้องการท่องเที่ยว การนำเสนอที่น่าสนใจและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้สนใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยั่งยืน อาจเป็นการประชาสัมพันธ์ การจัดตั้งศูนย์บริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือการจัดนิทรรศการภาพถ่าย การใช้สื่อมัลติมีเดียปฏิสัมพันธ์เพื่อประชาสัมพันธ์ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และแนวคิดการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบเนื่องต่อไป (Gowdy, ๑๙๙๙) ซึ่งการเลือกใช้สื่อประชาสัมพันธ์จะนำจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนวิธีในการดำเนินชีวิตเป็นจุดขาย (Brand Idea) และสื่อสารไปยังนักท่องเที่ยว (Brand Communication) เพื่อสร้างการรับรู้ (Brand Awareness) และสัมผัสประสบการณ์ (Brand Experience) จนเกิดเป็นกระบวนการท่องเที่ยว[๔๒]

จากผลการศึกษากรณีศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยว ในงานศึกษาของ วรสิกา อังกูร และคณะ (๒๕๔๗) เรื่อง ศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาแหล่งการเรียนรู้ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพฯ พบว่า วัดพระเชตุพนจัดเป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรก และเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สมบูรณ์แบบอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะนอกจากจะเป็นแหล่งรวมองค์ความรู้ในด้านต่างๆ แล้ว ยังมีการนำความรู้ทางธรรมสอดแทรกไปควบคู่กับองค์ความรู้ต่างๆ เหล่านั้นได้อย่างกลมกลืน ทั้งวิธีการในการเรียนรู้นั้นยังมีลักษณะเป็น “กระบวนการเรียนรู้” ที่ครบถ้วนสมบูรณ์กล่าวคือมีทั้งการเรียนรู้ที่มีผู้เรียนผู้สอน การศึกษาโดยใช้วิธีจากการชมของจริง การศึกษาผ่านสื่อต่างๆ เช่น สื่อวัสดุการศึกษา สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์จริง ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและได้รับความรู้ควบคู่ไปกับคุณธรรมอย่างแท้จริง รูปแบบการจัดวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้มี ๔ รูปแบบ คือ ๑) การจัดทัศนศึกษานำชมวัด ๒) หอสมุดสมเด็จ ว.ผ.ต.วัดพระเชตุพน ๓) ศิลาจารึก ๘ หมวด ๔) โรงเรียนแพทย์แผนโบราณและการนวดแผนโบราณ ซึ่งจากการศึกษาพบปัญหาในการจัดการแหล่งเรียนรู้ คือ ปัญหาด้านข้อมูล บุคลากร ทักษะและเทคนิควิธีในการถ่ายทอด การดูแลรักษาองค์ความรู้ที่จารึกอยู่ตามโบราณสถานและด้านสถานที่ และได้มีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการเตรียมความพร้อมในการจัดวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ให้ครบองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ ความพร้อมทางกายภาพ ความพร้อมในเชิงนโยบาย ความพร้อมด้านบุคลากร และความพร้อมด้านการบริหารจัดการ[๔๓]

และงานศึกษาของ จริญญา ณพิกุล และวารัชต์ มัธยมบุรุษ (๒๕๕๕) เรื่อง การศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่าจังหวัดเชียงรายมีศักยภาพในด้านกายภาพ ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านธรรมชาติ และ ด้านการบริหารและการจัดการ จากการวิเคราะห์ด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวนั้น สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย คือ พัฒนาถนนหรือเส้นทางการคมนาคมให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกสบายและสามารถเดินทาง

---

[๔๒] กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรันยา แสงลิ้มสุวรรณ, การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน, **Executive Journal**, (October – Decenber ๒๐๑๒), หน้า ๑๔๓.

[๔๓] วรสิกา อังกูร และคณะวิจัย, “รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาแหล่งการเรียนรู้ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร”, **รายงานวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๗).

ท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล อนุรักษ์ความสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติหรือการคงรักษาสภาพดั้งเดิม เพื่อให้เกิดคุณค่าและนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษา ไม่ทำลายความสวยงามของธรรมชาติ มีอุปกรณ์รองรับของปริมาณขยะที่เพียงพอ และออกแบบให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ควรมีการจัดการด้านคุณภาพอากาศ และไม่สร้างความรำคาญในแหล่งท่องเที่ยว สร้างความพึงพอใจในคุณค่าเชิงการท่องเที่ยว รักษาความงดงามด้านศิลปวัฒนธรรม และประวัติความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ประเพณี วัฒนธรรม สร้างความมีเอกลักษณ์เฉพาะตนของแหล่งท่องเที่ยว ดูแลให้ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว และมีเจ้าหน้าดูแลนักท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง จัดเตรียมเอกสารเผยแพร่ที่กล่าวถึงการอนุรักษ์และรักษาแหล่งท่องเที่ยว การมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เพื่อให้ข้อมูลในการท่องเที่ยวที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว[๔๔]

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย (๒๕๕๐) ดำเนินการโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยมีหลักการดำเนินการที่สำคัญ ๔ ด้าน ประกอบด้วย

๑. การเร่งพัฒนา บูรณะ ฟื้นฟูมรดก และสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของเอกชนเพื่อที่จะรักษาแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตให้อยู่สภาพเดิมอย่างยั่งยืน

๒. การเพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการท่องเที่ยวแหล่งมรดก การท่องเที่ยวศิลปะ การท่องเที่ยววัฒนธรรมเมือง การท่องเที่ยววัฒนธรรมชนบท รวมถึงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย

๓. การเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวก การวางแผนด้านความปลอดภัย สุขอนามัย และสวัสดิการของนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย

๔. การส่งเสริมความเชื่อมโยง ความร่วมมือกับหน่วยงานในท้องถิ่น และประชาชนในชุมชน เพื่อที่จะสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวพัฒนาคุณภาพการบริการท่องเที่ยว รวมถึงการประชาสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ [๔๕]

อย่างไรก็ตาม กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ควรมีการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยเริ่มจากการวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยว รวมถึงความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การปรับปรุง และความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวนั้นว่าเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักเที่ยวเที่ยวให้เดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นหรือไม่ คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างไร ซึ่งรวมถึงภาพรวมด้านความสวยงาม ลักษณะเด่น อัตลักษณ์ ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ ความสำคัญทางศาสนา สภาพภูมิทัศน์ และวิถีชีวิต นอกจากนี้ ประเด็นของความพร้อมทางด้านความสะดวก ซึ่งรวมถึงทั้งความสะดวกในการเข้าถึง และสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นสิ่งสำคัญในการวางแผนการใช้พื้นที่และการกำหนดศักยภาพรองรับแหล่งท่องเที่ยว ในการกำหนดศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวนั้น ประเด็นสำคัญ คือ ต้องสามารถจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้น

---

[๔๔] จริญญา ณพิกุล และวารัชต์ มัธยมบุรุษ, การศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย, **รายงานวิจัย**, (พะเยาวิจัย ๑ กลุ่มการวิจัยท่องเที่ยวยั่งยืน มหาวิทยาลัยพะเยา**,** ๒๕๕๕) , หน้า ๑๖๗ – ๑๗๕.

[๔๕] กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, **มาตรฐานการส่งเสริมการท่องเที่ยว,** (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๐). [เอกสารเผยแพร่].

เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา การกำจัดขยะ ระบบสื่อสารคมนาคม ลานจอดรถ ที่พักโรงแรม ร้านอาหาร และร้านขายของที่ระลึกให้พอเพียงกับจำนวนนักท่องเที่ยว รวมถึงต้องควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวไม่ให้เกินความสามารถที่จะรองรับได้ ซึ่งรวมถึงการประเมินผลกระทบจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าว ตลอดจนปัญหาและผลกระทบที่จะตามมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ประเด็นพื้นฐานที่สำคัญประเด็นหนึ่งที่จะนำไปสู่การวางนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสม คือ การประเมินผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งนี้ การสร้างหลักเกณฑ์และตัวบ่งชี้ในการประเมินผลกระทบขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวของแต่ละฝ่าย ซึ่งจะต้องมีการประเมินผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกัน (Butler, ๑๙๙๙) โดยหลักเกณฑ์การประเมินผลกระทบนั้นแบ่งเป็นผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ผลกระทบต่อคุณค่าทางวัฒนธรรม และผลกระทบต่อการเสริมสร้างลักษณะเด่น อัตลักษณ์ของชุมชนและพื้นที่ ผลกระทบต่อการดำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การวางแผนนโยบายที่สมดุล และแนวทางการจัดการเพื่อควบคุมผลกระทบจากการท่องเที่ยวอันจะนำไปสู่การก่อให้เกิดผลประโยชน์สุทธิที่สูงสุดต่อพื้นที่

นอกจากนี้ ขั้นตอนการวางแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ควรจะรวมถึงการฝึกอบรมคนในพื้นที่ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในท้องถิ่น ให้รับรู้และมีส่วนร่วมในการดูแลแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้การพัฒนาบุคลากร การให้ความรู้ และการฝึกอบรม เพื่อให้บุคลากรมีความรู้และแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นับว่าเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

การจัดการโครงสร้างองค์กรและการจัดการที่เหมาะสมเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการที่จะกำหนดทิศทางของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน โดยทั่วไปแล้วจะสามารถสรุปโครงสร้างองค์กรและการจัดการสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยจะมุ่งเน้นที่ประสานงานกับองค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวข้องส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นต้องนำการท่องเที่ยวขยายเศรษฐกิจในท้องถิ่น เพื่อที่จะร่วมกันหาจุดเด่นหรืออัตลักษณ์ที่จะเป็นจุดประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้การสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่นเพื่อที่จะร่วมกันวิเคราะห์ หรือแก้ไขปัญหาและข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่ต่างกันเป็นอีกแนวทางที่มีความจำเป็นต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนอีกด้วย[๔๖]

ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการพัฒนาการปรับปรุงหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรวมถึงความน่าสนใจของท้องถิ่นนั้นว่ามีเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นหรือไม่ วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์ (๒๕๕๐) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการพิจารณาและการกำหนดศักยภาพหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

๑) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวได้แก่ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ความสำคัญทางลัทธิและศาสนา บรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและวิถีชีวิต

---

[๔๖] กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรันยา แสงลิ้มสุวรรณ, การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน, **Executive Journal**, (October – Decenber ๒๐๑๒), หน้า ๑๔๔ – ๑๔๕.

๒) ความสะดวกในการเข้าถึง ได้แก่ สภาพของเส้นทางท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทาง ระยะเวลาจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๓) สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร เครื่องดื่ม สถานบริการต่างๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์และการรักษาความปลอดภัย

๔) สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศระบบนิเวศและสภาพอื่นๆ ของแหล่งท่องเที่ยว

๕) ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อจำกัดด้านพื้นที่ ข้อจำกัดทางด้านบริการสาธารณูปโภค ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

๖) ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ ความเป็นที่รู้จักของแหล่งท่องเที่ยวและจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

นอกจากนี้ จารุจน์ กลิ่นดีปลี (อ้างถึงใน วิภา ศรีระทุ, ๒๕๕๑) ได้กล่าวถึงเกณฑ์ในการพิจารณาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ที่ครอบคลุมองค์ประกอบ ๔ ด้าน ดังนี้

๑) ด้านพื้นที่ คือ การดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะหรือมีความเป็นเอกลักษณ์ ประวัติศาสตร์โบราณ วัตถุสถานที่มีความเกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น รวมทั้งต้องมีปัจจัยอื่นที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้แก่ ลักษณะภูมิทัศน์ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

๒) ด้านการจัดการ คือ ความปลอดภัยในการท่องเที่ยวในพื้นที่ การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆและการจัดการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับ

๓) ด้านกิจกรรมและกระบวนการ คือ การพิจารณาถึงความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวการสร้างจิตสำนึกและการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม

๔) ด้านการมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาว่าองค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบใดบ้าง และประชาชนในท้องถิ่นมีความพอใจหรือสนใจที่จะให้แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่

ดังนั้น ในการศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา ๘ ด้าน ได้แก่ คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ความสะดวกในการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว สภาพแวดล้อม ความมีชื่อเสียง กิจกรรมท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชน

๒.๔. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการท่องเที่ยว

๒.๔.๑. ความหมายของเครือข่าย

เครือข่าย (Network) หมายถึง การเชื่อมโยงของคนของกลุ่มหรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจ ที่จะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารร่วมกัน หรือทากิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงการของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน มีนักวิชาการได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายไว้หลากหลายทัศนะ ดังนี้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวว่า เครือข่าย หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลองค์การหน่วยงานหรือสถาบันใดๆได้ตกลงที่จะประสานเชื่อมโยงเข้าหากันภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลง

อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ นฤมล นิราทร ที่ได้กล่าวถึงเครือข่ายว่า การทำงานที่รูปแบบการประสานงานของกลุ่มคนหรือองค์การที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันหรือทำกิจกรรมร่วมกันให้ความช่วยเหลือระหว่างกันจึงอาจกล่าวได้ว่าเครือข่ายเป็นการทำงานที่เป็นรูปแบบความร่วมมือหรือการพึ่งพาอาศัยกัน และ สนธยา พลศรี ให้ความหมายของเครือข่ายว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างสมาชิกซึ่งอาจจะเป็นบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อกลุ่ม กลุ่มต่อกลุ่ม เครือข่ายต่อเครือข่ายกลายเป็นเครือข่ายย่อยภายใต้เครือข่ายใหญ่ ในการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายไม่ได้เป็นเพียงการรวมตัวกันโดยทั่วไปแต่มีเป้าหมายในการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งที่เป็นครั้งคราวหรืออาจเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่อง จึงเป็นการเชื่อมโยงคนที่มีความสนใจร่วมกัน พบปะสังสรรค์ และพัฒนาไปสู่การลงมือร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยเป้าหมาย และจุดประสงค์เดียวกัน ดังนั้นเครือข่ายจึงไม่ใช่เป็นเพียงการรวบรวมรายละเอียดบุคคลที่เป็นสมาชิกเท่านั้น แต่มีการจัดระบบให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เพื่อบรรลุจุดหมายที่สมาชิกเห็นพ้องต้องกัน สิ่งที่เชื่อมโยงสมาชิกเข้าด้วยกัน คือ วัตถุประสงค์ หรือผลประโยชน์ที่ต้องการบรรลุผลร่วมกัน การสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งในความหมายของเครือข่ายดังกล่าวทั้งหมดนั้นนั้นเป็นความหมายที่มีความเกี่ยวเนื่องกันกับความหมายของเครือข่ายทางสังคมซึ่ง เบรนท์ และ ไวเนิร์ต (Brandt and Weinert) ได้ให้ความหมายของเครือข่ายทางสังคมว่า หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งมีทั้งบุคคลภายในครอบครัวและภายนอกครอบครัว เพื่อให้ความช่วยเหลือบุคคลหนึ่งในสถานการณ์ปัญหาต่างๆ ที่กำลังเผชิญอยู่ สอดคล้องกับแนวคิดของ เชเฟอร์ คอยเน่ และ ลาซารุส (Schaefer, Coyne and Lazarus) ที่ได้ให้ความหมายของเครือข่างทางสังคมว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งจะมีการติดต่อระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือระหว่างบุคคลกับกลุ่มบุคคล หรือระหว่างกลุ่มบุคคลกับกลุ่มบุคคล และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ มิทเชล (Mitchell) ที่ได้ให้ความหมายของเครือข่ายทางสังคมไว้ว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลหนึ่ง เช่น กลุ่มเพื่อน ลักษณะของความสัมพันธ์นี้สามารถนำมาอธิบายถึงพฤติกรรมของบุคคลที่อยู่ในเครือข่ายทางสังคมนั้นได้ เครือข่ายทางสังคมจึงเป็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ ตลอดจนพฤติกรรมของบุคคลต่างๆ ที่อยู่ในสังคม ซึ่งมีแนวคิดของนักวิชาการไทยที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการตะวันตก คือ พิมพ์วัลย์ ปรีดาสวัสดิ์ ที่ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมไว้ว่า เครือข่ายทางสังคมของบุคคลหนึ่งประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดของบุคคลนั้นในสังคมที่เขาอาศัยอยู่ ซึ่งรวมถึงบุคคลในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนร่วมงานและเพื่อนบ้าน เราสามารถพิจารณาเครือข่ายสังคมอย่างเป็นรูปธรรมได้โดยการมองเป็นภาพที่ประกอบด้วยจุดต่างๆ ที่มีเส้นหลายๆ เส้นโยงไปโยงมาระหว่างจุดต่างๆ เป็นตัวแทนของบุคคลรายรอบทั้งหลายที่บุคคลนั้นมีความสัมพันธ์ด้วย ส่วนเส้นโยงใยเหล่านั้นหมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลมีต่อกันและกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี ที่ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมว่า เครือข่ายทางสังคมจะคล้ายเครือข่ายในสมอง โดยโครงสร้างของสมองนั้นจะทำให้เกิดการเรียนรู้ในระดับสูงเพื่อการมีชีวิตรอด และโครงสร้างทางสังคมจะมีวิวัฒนาการไปเหมือนโครงสร้างทางสมองมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของงสังคม จากสังคมใช้อำนาจไปเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และการที่จะเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ โครงสร้างทางสังคมต้องปรับเปลี่ยนจากโครงสร้างอำนาจใน

แนวดิ่ง ไปเป็นเครือข่ายสังคมที่มีการโยงใยความสัมพันธ์ในทุกทิศ และได้สรุปว่า เครือข่ายทางสังคม คือ สังคมแห่งกัลยาณมิตรหรือเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยเครือข่ายสังคมจะต้องมีความสามารถปรับตัวให้อยู่ในดุลยภาพได้ และพระมหาสุทิตย์ อาภากโร ที่ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายไว้ว่า เครือข่ายนั้นได้ถูกนำมาอธิบายในมิติของความสัมพันธ์และปรากฏการณ์ทางสังคมมนุษย์มากกว่าการอธิบายในมิติขิงความสัมพันธ์และความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งในเชิงชีววิทยาตามทัศนะของวิทยาศาสตร์กระบวนทัศน์ใหม่ โดยเป็นการกล่าวถึงความร่วมมือระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กร ที่มีกิจกรรมที่คล้ายคลึงกันและขยายผลการทำงานหรือแนวคิดไปสู่กลุ่มอื่น องค์กรอื่น เพื่อเสริมสร้างพลังในการแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ โดยผ่านกระบวนการสื่อสารที่ทำให้สมาชิกในเครือข่ายมีโอกาสในการรับรู้ และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

กล่าวโดยสรุปแล้ว เครือข่ายทางสังคม หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่อยู่ในสังคมเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นบุคคลในครอบครัว เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน จนกลายเป็นกลุ่มบุคคลขึ้นมาเพื่อสนองตอบวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่งของการรวมกลุ่ม และมีการประสานเชื่อมโยงด้านข้อมูล แนวคิด วิธีปฏิบัติภายในกลุ่มทางสังคมนั้นๆ และสามารถเชื่อมโยงหรือขยายไปยังกลุ่มอื่นๆ จนกลายเป็นเครือข่ายทางสังคมขนาดใหญ่ได้

๙.๑.๒. ประเภทของเครือข่าย และเครือข่ายทางสังคม

สเปท (Specth) ได้จำแนกเครือข่ายทางสังคมจากคุณภาพของความหนาแน่นได้ ๒ ประเภทดังนี้

๑. เครือข่ายที่มีความหนาแน่นน้อย ได้แก่ เครือข่ายที่มีความสัมพันธ์กันค่อนข้างน้อย สมาชิกในเครือข่ายมีความผูกพันระหว่างกันน้อยกว่า การติดต่อระหว่างกันและกันมีอยู่ในอัตราความถี่ที่น้อย ซึ่งมีผลให้บุคคลในเครือข่ายมีความคิดเห็นและการกระทำที่แตกต่างกันออกไปมากและมีอิทธิพลต่อกันและกันน้อย

๒. เครือข่ายที่มีความหนาแน่นสูง ได้แก่ ลักษณะของเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่นและใกล้ชิด มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร หรือมีกิจกรรมการปฏิสัมพันธ์อยู่ในความถี่ที่สูง ทำให้มีลักษณะความคล้ายคลึงกันค่อนข้างมากและมีอิทธิพลต่อกันและกันมาก

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่ายว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญ ๗ ประการคือ

๑. การรับรู้มุมมองร่วมกัน หมายถึง การที่สมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเครือข่ายต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุผลการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย อาทิ มีความเข้าใจในปัญหา มีสำนึกในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน และมีความต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น

๒. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน หมายถึง การมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การรับรู้ เข้าใจและการมีเป้าหมายที่จะดำเนินไปร่วมกันจะช่วยทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายมีพลัง เกิดเอกภาพและช่วยบรรเทาความขัดแย้งอันเกิดจากมุมมองที่แตกต่างออกไป

๓. การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน หมายถึง การที่สมาชิกแต่ละคนมารวมกันเพื่อประสานผลประโยชน์และความต้องการซึ่งผลประโยชน์ และความต้องการนั้นจะไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้กับสมาชิก ดังนั้น จึงมีการรวมตัวกันบนฐานของผลประโยชน์ร่วมที่มากเพียงพอที่จะดึงดูดให้รวมเป็นเครือข่าย

๔. การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง การมีส่วนร่วมของสมาชิกมีความสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างแข็งขัน ดังนั้น สมาชิกในเครือข่ายจึงควรเสริมสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะของความเท่าเทียมกัน และในฐานะหุ้นส่วนของเครือข่ายและควรสานต่อความสัมพันธ์ในแนวราบ

๕. กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน หมายถึง การที่สมาชิกในเครือข่ายต่างก็ต้องเสริมสร้างกระบวนการทำงานของกันและกัน โดยที่ใช้จุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยเหลืออีกฝ่ายเห็นที่มีจุดอ่อน ซึ่งจะทำให้เกิดการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน การเสริมสร้างต่อกันนั้นเกิดขึ้นจากการรวมตัวเป็นเครือข่ายซึ่งมีผลดีมากกว่าการไม่รวมเป็นเครือข่าย

๖. การพึ่งพิงร่วมกัน คือการเติมเต็มในส่วนที่ขาดของแต่ละฝ่าย เนื่องจากทุกฝ่ายต่างก็มีข้อจำกัดในกระบวนการทำงานและมีความรู้ประสบการณ์ที่แตกต่าง ดังนั้นจึงมีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย

๗. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน หมายถึง การที่สมาชิกในเครือข่ายมีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกันนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามมาด้วย

สนธยา พลศรี (๒๕๕๐) ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายตามหลักเกณฑ์ที่นิยมใช้กันทั่วไป คือ

๑) แบ่งตามความซับซ้อนของกลไกการทำงาน โดยพิจาณาจากความซับซ้อนในการรวมตัว และขยายตัวของสมาชิกจากความซับซ้อนน้อยแล้วเพิ่มความซับซ้อนมากขึ้นเป็นลำดับแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) เครือข่ายชั้นเดียว เป็นเครือข่ายที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกเพียงระดับเดียว โครงสร้างไม่มีความซับซ้อนมากนัก ๒) เครือข่ายหลายชั้น เป็นเครือข่ายที่สมาชิกรวมกันในลักษณะของการขยายเครือข่ายออกไปหลายระดับหรือหลายชั้น ซึ่งจะมีความซับซ้อนที่หลายระดับ

๒) การแบ่งตามสถานภาพและบทบาทของสมาชิกแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑)เครือข่ายแนวนอน (Horizontal Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เมื่อรวมเป็นเครือข่ายจะมีตำแหน่ง และหน้าที่ทัดเทียมกัน ไม่มีใครมีอำนาจเหนือกว่าใคร แต่ต่างนำศักยภาพของตนมาใช้ในการดำเนินงานของเครือข่ายอย่างเต็มที่ ๒) เครือข่ายแนวตั้ง (VerticalNetwork) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมีลักษณะแตกต่างกัน เมื่อรวมเป็นเครือข่ายสมาชิกจะมีตำแหน่งหน้าที่แตกต่างกันออกไป เช่นสมาชิกแกนนำ สมาชิกธรรมดา สมาชิกสมทบ เป็นต้น

๓) การแบ่งตามระดับการรวมตัวของสมาชิก เป็นการแบ่งประเภทของเครือข่ายตามลักษณะการมารวมกันเป็นเครือข่ายของสมาชิก ซึ่งมีระดับแตกต่างกันออกไปหลายระดับ คือ ๑) เครือข่ายระดับบุคคลเป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยบุคคลต่างๆ มารวมกันเป็นเครือข่าย เช่น เครือญาติ เพื่อนบ้าน บุคคลที่ประกอบอาชีพเดียวกัน เป็นต้น ๒) เครือข่ายระดับกลุ่มหรือองค์การ เป็นเครือข่าย

ที่สมาชิกเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มหรือองค์การไม่ใช่บุคคล เช่น ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรจังหวัดสงขลา สหพันธ์ครูสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับต่างๆ เครือข่ายมหาวิทยาลัยในจังหวัดสงขลา สหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย เป็นต้น ๓)เครือข่ายระดับบุคคลกับกลุ่มหรือองค์การ เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วย บุคคลต่างๆ กับกลุ่มหรือองค์การ ซึ่งเป็นคนละระดับกัน ๔) เครือข่ายระดับชุมชนต่างๆ เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยชุมชนขนาดต่างๆ เช่น ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับเมืองกับเมือง ประเทศต่อประเทศ เป็นต้น หรือสมาชิกอาจจะประกอบด้วยชุมชนขนาดเดียวกันหรือต่างขนาดก็ได้ ๕) เครือข่ายระดับสถาบัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยสถาบันประเภทเดียวกัน เช่น สถาบันครอบครัวกับสถาบันครอบครัว หรือสถาบันต่างประเภทกัน เช่น สถาบันครอบครัวกับสถาบันศาสนา เป็นต้น

๔) การแบ่งตามลักษณะการเป็นศูนย์กลางของเครือข่าย เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์กลางกับสมาชิกว่าเป็นแบบใด ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ประเภทคือ ๑) เครือข่ายรวมศูนย์ เป็นเครือข่ายที่มีศูนย์กลางเพียงศูนย์เดียว มีลักษณะเป็นแบบการรวมอำนาจไว้ในศูนย์กลาง สมาชิกเป็นเพียงผู้ร่วมใช้บริการจากศูนย์กลางเท่านั้น หรือมีศูนย์กลางเป็นแม่ข่าย ส่วนสมาชิกเป็นลูกข่ายที่ต้องดำเนินงานตามแม่ข่าย เช่น คุรุสภา สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย เป็นต้น ๒) เครือข่ายกระจายศูนย์ เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมีอิสระในการดำเนินงาน แต่จะมีคณะกรรมการร่วมทำหน้าที่เป็นศูนย์กลาง หรือประสานงานเครือข่าย ๓) เครือข่ายผสม เป็นเครือข่ายที่มีโครงสร้างทั้งรูปแบบรวมศูนย์ และกระจายศูนย์รวมกัน กล่าวคือ มีศูนย์กลางทำหน้าที่ประสานงานระหว่างสมาชิก แต่ให้สมาชิกมีอิสระในการติดต่อประสานงานกันได้โดยตรงอีกด้วย ๔) เครือข่ายเชิงซ้อนเป็นเครือข่ายที่โครงสร้างเปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถติดต่อประสานงานร่วมมือกันดำเนินงานภายในเครือข่ายได้โดยตรง โดยมีศูนย์กลางประสานงานหลายศูนย์ ๕) การแบ่งตามระดับความสัมพันธ์กับศูนย์กลางเป็นการแบ่งประเภทของเครือข่าย โดยพิจารณาจากระดับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกับศูนย์กลางของเครือข่าย แบ่งได้ ๓ ประเภทคือ

๑) เครือข่ายใกล้ชิด (Intimate Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วย สมาชิกที่ใกล้ชิดกับบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางมากที่สุด เช่น เครือข่ายญาติพี่น้อง เพื่อนสนิท เป็นต้น

๒) เครือข่ายรอง (Effective Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยสมาชิกที่บุคคลผู้เป็นศูนย์กลางรู้จักคุ้นเคยน้อยกว่ากลุ่มเครือข่ายใกล้ชิด ได้แก่ ญาติพี่น้องลำดับห่างๆ คนที่รู้จักคุ้นเคยทั่วๆ ไป เป็นต้น

๓) เครือข่ายขยาย(Extended Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วย สมาชิกซึ่งบุคคลผู้เป็นจุดศูนย์กลางไม่รู้จักโดยตรง แต่สามารถติดต่อสัมพันธ์โดยผ่านบุคคลในเครือข่ายใกล้ชิดอีกทีหนึ่ง

๖) การแบ่งตามขนาดของเครือข่าย เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากจำนวนของสมาชิกที่รวมกันเป็นเครือข่าย แบ่งออกได้ ๒ ประเภท คือ ๑) เครือข่ายขนาดใหญ่หรือเครือข่ายรวม (Total Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยสมาชิกเป็นจำนวนมาก เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งประเทศไทย ซึ่งสมาชิกประกอบด้วยกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองต่างๆมากกว่า ๗๐,๐๐๐ กองทุน ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยซึ่งสมาชิกประกอบด้วยสหกรณ์การเกษตรทุกอำเภอ เป็นต้น ๒) เครือข่ายขนาดเล็กหรือเครือข่ายย่อย (Sub Network) เป็น

เครือข่ายที่มีขนาดเล็กกว่าเครือข่ายรวม มารวมกันเป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ขึ้น เช่น กองทุนหมู่บ้านของแต่ละหมู่บ้านรวมกันเป็นเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบล ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของแต่ละตำบลรวมกันเป็นเครือข่ายผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ระดับอำเภอ เป็นต้น

๗) การแบ่งตามแหล่งกำเนิดของเครือข่าย เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะของที่มาหรือแหล่งเกิดของเครือข่ายเป็นสำคัญ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) เครือข่ายธรรมชาติเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ เนื่องจากมีปัจจัยบางอย่างสนับสนุน เช่น เครือญาติเดียวกันนับถือศาสนาเดียวกัน ร่วมถิ่นกำเนิดเดียวกัน ประสบปัญหาเหมือนกัน เป็นต้น ๒) เครือข่ายจัดตั้งเป็นเครือข่ายที่เกิดจากการจัดตั้งของมนุษย์ โดยมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาชุมชน เพื่อพัฒนาอาชีพ เพื่อการเพิ่มพูนรายได้ เพื่อรวมพลังของคนในชุมชน เพื่อความมั่นคงของชุมชนหรือจัดตั้งขึ้นตามนโยบายของรัฐบาล เป็นต้น

๘) การแบ่งตามลักษณะของสมาชิกที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากความเหมือน หรือความคล้ายคลึงกันของสมาชิก และความแตกต่างกันของสมาชิกแบ่งได้ ๒ ประเภท คือ ๑) เครือข่ายประเภทเดียวกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยบุคคล กลุ่มหรือองค์การที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เช่น เครือข่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์จังหวัดต่างๆสมาพันธ์ครูแห่งประเทศไทย สมัชชาคนจนภาคอีสาน สันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านแห่งประเทศไทย เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคใต้ เป็นต้น ๒) เครือข่ายต่างประเภทกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีความแตกต่างกัน แต่มารวมกันเป็นเครือข่ายเนื่องจากมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน เช่น เครือข่ายประชารัฐจังหวัดต่างๆ ประชาคมจังหวัดต่างๆ เป็นต้น

๙) การแบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์กับรัฐบาล เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากการจัดตั้งและการสนับสนุนจากรัฐบาลเป็นสำคัญ แบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ ๑) เครือข่ายภาครัฐ เป็นเครือข่ายที่เกิดจากการจัดตั้ง หรือการสนับสนุนโดยรัฐบาล เช่น เครือข่ายอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม เครือข่ายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และเครือข่ายอื่นๆ ที่จัดตั้งและสนับสนุนโดยกระทรวง กรมและหน่วยงานต่างๆ ของรัฐบาล ๒) เครือข่ายภาคเอกชน เป็นเครือข่ายที่ประชาชนรวมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง โดยไม่อยู่ใต้การบังคับบัญชาของรัฐบาล เช่น สโมสรออนไลน์แห่งประเทศไทย สโมสรโรตารีแห่งประเทศไทย สมาคมธนาคารแห่งประเทศไทย สมาคมพ่อค้าจังหวัดต่างๆ ๓) เครือข่ายองค์การพัฒนาเอกชน เป็นเครือข่ายที่เกิดจากองค์การพัฒนาเอกชน (Non Government Organization = N.G.O.) ซึ่งไม่ถูกบังคับบัญชาโดยรัฐบาล มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาในด้านต่างๆ โดยไม่แสวงหากำไร เช่น คณะกรรมการประสานงานองค์การพัฒนาเอกชนแห่งประเทศไทย คณะกรรมการประสานงานองค์การพัฒนาเอกชนภาคใต้ เป็นต้น

๑๐) การแบ่งตามลักษณะของงานเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะกิจกรรมการดำเนินงานของเครือข่าย แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ ๑) เครือข่ายพื้นที่ (Area Network) เป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานอยู่ในพื้นที่เดียวกัน โดยกิจกรรมมีความหลากหลายแตกต่างกันออกไป เช่น อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ตำบลเดียวกัน อำเภอเดียวกัน จังหวัดเดียวกัน ประเทศเดียวกัน เป็นต้น แต่รวมกันเป็นเครือข่าย ๒) เครือข่ายกิจกรรม (Issue Network) เป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานในกิจกรรมที่

เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ซึ่งอาจจะครอบคลุมพื้นที่หลายหมู่บ้าน หลายตำบล หลายอำเภอ หลายจังหวัดหลายประเทศ เป็นต้น

๑๑) การแบ่งตามกฎหมายเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากการจดทะเบียน หรือการไม่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายของเครือข่าย แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) เครือข่ายที่ไม่เป็นนิติบุคคล เป็นเครือข่ายที่รวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการ หรือยังไม่ได้ดำเนินการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามที่กฎหมายกำหนด เช่น ชมรม สมาคมต่างๆ ที่ยังไม่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล เป็นต้น ๒)เครือข่ายนิติบุคคล เป็นเครือข่ายที่ดำเนินการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลถูกต้องตามกฎหมาย และระเบียบของส่วนราชการ เช่น ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย สมาคมออนไลน์แห่งประเทศไทย หอการค้าแห่งประเทศไทย เป็นต้น

๑๒) การแบ่งตามรูปแบบความร่วมมือระหว่างสมาชิกเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะความร่วมมือของสมาชิกในการดำเนินงานของเครือข่าย แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ ๑)เครือข่ายไม่เป็นทางการ (Informal Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกรวมกันเป็นเครือข่าย โดยไม่ต้องมีการลงนาม ไม่ต้องมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรแต่มารวมกันด้วยความจริงใจเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน เช่น เครือข่ายขององค์การพัฒนาเอกชน เป็นต้น ๒) เครือข่ายเป็นทางการ (Formal Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกรวมกันภายใต้พันธสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษรมีการกำหนดโครงสร้าง กฎระเบียบของเครือข่ายบทบาท หน้าที่ของสมาชิกไว้อย่างชัดเจน เช่น สภาทนายความ เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุข (อ.ส.ม.) เป็นต้น

๑๓) การแบ่งตามคุณสมบัติของเครือข่ายเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากคุณลักษณะของการรวมกันเป็นเครือข่าย แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) เครือข่ายเทียม เป็นเครือข่ายที่ขาดคุณสมบัติของการเป็นเครือข่ายแต่เข้าใจว่าเป็นเครือข่าย เพราะเป็นเพียงการรวมกันของสมาชิกแต่ไม่ได้ร่วมกันแบบเครือข่าย ไม่มีวัตถุประสงค์ และเป้าหมายร่วมกัน ไม่มีความตั้งใจที่จะดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ตัวอย่างเช่น สมาชิกของสมาคมศิษย์เก่าบางสถาบันการศึกษาที่มีการจัดงานชุมนุมศิษย์เก่าทุกปี สมาชิกในรุ่นเดียวกันต่างมาสังสรรค์กันในลักษณะของการรับประทานอาหารเท่านั้น ไม่ได้มีกิจกรรมอื่นใดอีก เป็นต้น ๒) เครือข่าย แท้ เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมารวมกันเป็นเครือข่ายแล้วมีลักษณะของการเป็นเครือข่ายที่แท้จริง

๑๔) การแบ่งตามลักษณะของเครือข่ายเป็นการแบ่งโดยพิจารณาลักษณะที่สำคัญของเครือข่าย แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ ๑) เครือข่ายการเรียนรู้ เป็นเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์ ภูมิปัญญา และเทคโนโลยีต่างๆ เช่น ชมรมแพทย์แผนไทยภาคใต้ เป็นต้น ๒) เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายช่วยเหลือ และร่วมมือทำกิจกรรมในลักษณะเดียวกัน หรือสนับสนุนส่งเสริมกัน เช่น เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เครือข่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นต้น ๓) เครือข่ายทรัพยากร เป็นเครือข่ายที่ระดม และจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ภาคราชการเอกชน เข้าไปส่งเสริมสนับสนุนการขาดแคลนทรัพยากรในแต่ละพื้นที่ให้สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างที่คาดหวัง เช่น เครือข่ายประมงชายฝั่งจังหวัดสงขลา เป็นต้น

๑๕) การแบ่งตามวิชาชีพของสมาชิก เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะการประกอบอาชีพของสมาชิกเครือข่ายเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นหลายประเภท เช่น เครือข่ายครู เครือข่ายนักวิชาการ เครือข่ายนักการเมือง เครือข่ายกำนันผู้ใหญ่บ้าน เครือข่ายแพทย์แผนไทย เครือข่ายนักวิจัย เป็นต้น

๑๖) การแบ่งตามลักษณะกิจกรรมของเครือข่าย เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะของกิจกรรม หรืองานที่ดำเนินการ ซึ่งแบ่งออกเป็นหลายประเภท เช่นเครือข่ายสตรีเครือข่ายเด็กและเยาวชน เครือข่ายคนพิการ เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เครือข่ายภูมิปัญญาชาวบ้าน เครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภค เครือข่ายสุขภาพ เครือข่ายสิทธิมนุษยชน เครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน เป็นต้น

การพัฒนาเครือข่ายต้องอาศัยกระบวนการติดต่อสื่อสาร (Communication) เป็นสำคัญ ดังนั้นการติดต่อสื่อสารจึงมีความสัมพันธ์กับการจัดโครงสร้างเครือข่ายทั้งเป็นระดับบุคคลกับบุคคล กับกลุ่มหรือองค์การ และระหว่างกลุ่มหรือองค์การด้วยกัน และการติดต่อสื่อสารรวมทั้งการประสานงานจะต้องเป็นทั้งแนวราบและแนวดิ่งด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนอย่างกว้างขวาง การติดต่อสื่อสาร เป็นเครื่องมือสำคัญของการสร้างเครือข่ายเป็นการทำให้เกิดความเข้าใจและแลกเปลี่ยนความคิดความรู้ ตลอดจนความต้องการให้กับสมาชิกของเครือข่าย การศึกษาสถานภาพของเครือข่าย โดยทั่วไปมักศึกษาจากรูปแบบการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสมาชิกของเครือข่าย โดยโครงสร้างการจัดองค์การเครือข่ายจะแสดงให้เห็นถึงกระบวนการสื่อสารและการตัดสินใจของสมาชิกภายในเครือข่าย ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

จากความหมายและโครงสร้างดังกล่าวแล้ว จึงพิจารณาได้ว่า องค์ประกอบอันเป็นทางการบริหารที่สำคัญและส่งผลต่อความสำเร็จของเครือข่ายมีดังนี้ ๑) กระบวนการติดต่อสื่อสาร ซึ่งต้องมีความสม่ำเสมอ ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เทคนิค ประสบการณ์ ตลอดจนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีการสรุปความก้าวหน้าในผลการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกและเครือข่าย ๒) ความต้องการของมวลชนสมาชิกเครือข่าย การได้แลกเปลี่ยนทัศนะ มุมมอง ต่อเป้าหมายของกิจกรรมในความร่วมมือ ตลอดจนกระบวนการตัดสินใจร่วมกันในการกำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ เพื่อให้สมาชิกสามารถแปลงไปสู่การปฏิบัติและประสานความร่วมมือได้อย่างต่อเนื่อง ๓) ความร่วมมือ และโครงสร้างเครือข่ายมีประสิทธิภาพ ตอบสนองต่อการประสานความร่วมมือ ลดปัญหาความขัดแย้ง ตลอดจนสร้างการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม ๔) การส่งเสริมบทบาทและการตัดสินใจในขั้นดำเนินการของมวลสมาชิก เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ๕) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์บทบาทของเครือข่ายและมวลสมาชิกเพื่อระดมความร่วมมือและสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานทั้งแก่มวลสมาชิกและประชาชนทั่วไป รวมทั้งการขยายผลต่อเนื่องให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

๙.๑.๓ ระดับของเครือข่าย

นฤมล นิราทร[๔๗] ได้กล่าวว่าระดับของเครือข่ายสามารถแบ่งได้ใน ๒ มิติ ดังนี้

๑) มิติด้านโครงสร้างการเข้ามาร่วมกันเป็นเครือข่ายนั้นสามารถทำได้ในหลายระดับที่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ไปจนถึงระดับที่มาร่วมมือกันเป็นครั้งคราว ในทางทฤษฎีโครงสร้างเครือข่ายการทำงาน สามารถอธิบายได้ ๔ ระดับ คือ

---

[๔๗] นฤมล นิราทร, การบริหารจัดการการค้าข้างทาง (Street Vending) ในประเทศไทย: สถานการณ์และทิศทางนโยบายที่ควรจะเป็น, **งานวิจัย**, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๖๐, หน้า ๒๒-๒๖

ระดับที่ ๑ ระดับการร่วมมืออย่างไม่เป็นทางการ (Information Cooperation) หมายถึงการที่องค์การหรือหน่วยงานร่วมกันทำงานโดยไม่ต้องมีสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร

ระดับที่ ๒ ระดับการร่วมมืออย่างเป็นทางการ (Formal Agreement) ซึ่งหมายถึงการที่หน่วยงานร่วมกันทำงานภายใต้พันธะสัญญา ซึ่งกำหนดขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายโดยชัดเจน

ระดับที่ ๓ ระดับการร่วมมือโดยการร่วม “ลงทุน” ในองค์การใหม่ หรือโครงการใหม่ (Minority Investment) ซึ่งหมายถึงการที่หน่วยงานเข้าร่วม “ลงทุน” ในองค์การหรือหน่วยงานใหม่การลงทุนดังกล่าวนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์การใหม่

ระดับที่ ๔ ระดับการร่วมมือแบบ Joint Venture โดยการที่องค์การ ๒ แห่งขึ้นไปเข้าไปร่วมจัดตั้งองค์การใหม่

๒) มิติด้านความสัมพันธ์ เราอาจจำแนกระดับของเครือข่ายได้จากการประสานงานภายในระดับต่างๆ ขององค์การ กล่าวคือ

(๑) การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานหรือผู้ปฏิบัติงานระดับล่าง ซึ่งเป็นระดับปฏิบัติการ เช่น ทำความรู้จักกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จัดให้มีการติดต่อสื่อสารที่ไม่เป็นทางการเป็นต้น

(๒) การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานหรือผู้ปฏิบัติงานระดับกลางซึ่งมักจะเป็นฝ่ายจัดการระดับกลาง เช่น จัดให้มีระบบการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลอย่างเป็นทางการจัดให้มีการแลกเปลี่ยนบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ จัดโครงการร่วมกัน เป็นต้น

(๓) การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานระดับสูง หรือฝ่ายจัดการระดับสูงหรือระดับนโยบาย เช่น ลงทุนร่วมกัน หรือพิจารณางบประมาณร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการร่วมกันหรือทำข้อตกลงร่วมกันอย่างเป็นทางการ เป็นต้น

๙.๑.๔. กระบวนการสร้างเครือข่าย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์[๔๘] ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างเครือข่ายออกเป็น ๔ ขั้นตอนคือ

๑) ขั้นตอนการก่อรูปเครือข่าย (Network Forming) ไว้ว่า การก่อตัวของเครือข่ายนั้นอาจเกิดได้สองแนวทางใหญ่ๆ แนวทางแรกคือ เครือข่ายที่เกิดจากรัฐเข้าไปริเริ่ม (State Initiative) และเครือข่ายที่ประชาชนเป็นแกนนำจัดตั้ง (Citizen Initiative) และในการรวมตัวของเครือข่ายที่สองนั้น หน่วยงานภาครัฐก็อาจเข้าไปช่วยในฐานะของผู้สนับสนุน (Supporter) และผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ให้การจัดตั้งเครือข่ายทำได้งานขึ้น ซึ่งกระบวนการก่อตัวของเครือข่ายมีดังนี้

(๑) การสร้างเครือข่ายตะหนักในปัญหา และสำนึกในการรวมตัว เกิดจากฉันทานุมติของทุกภาคีที่เกี่ยวข้อง อันจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจ และมีความจำเป็นในการสร้างกระแสให้เป็นกระแสสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กระแสที่ลงไปสู่ประชาชนในระดับรากหญ้า ใช้กลยุทธ์ในการประชาสัมพันธ์ เช่น การใช้สื่อมวลชน การจัดรายการโทรทัศน์หรือวิทยุ การทำจดหมายข่าว

---

[๔๘] เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, **จอมปราชญ์นักการศึกษา: สังเคราะห์ วิเคราะห์ และประยุกต์แนวพระราชดำรัสด้านการศึกษาและพัฒนาคน**, (กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๖๑

การเปิดเวทีระดมความคิดเห็น การให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการกจัดสัมมนาเป็นต้น เพื่อสร้างความเข้าใจและสร้างภาพลักษณ์ สื่อสารให้สังคมได้รับรู้โดยการกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน

(๒) การสร้างจุดร่วมของผลประโยชน์ เป็นการหาประเด็น (issues) ที่จะเป็นศูนย์กลางที่จะทำให้เกิดการรวมตัวกันและการเข้าหากันอย่างเป็นกลุ่มเป็นก้อน ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งประเด็นที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

(๓) การแสวงหาแกนนำที่ดีของเครือข่าย โดยการหาผู้เล่นหลัก (Key Actors) ในแต่ละภาคี และกลุ่มเป้าหมาย ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมและมีอิทธิพลเพียงพอในการผลักดันด้านต่างๆ เช่น ด้านนโยบาย ด้านการสร้างกระแส ด้านข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น

(๔) การสร้างแนวร่วมสมาชิกของเครือข่าย เป็นการสร้างแนวร่วมของสมาชิกเครือข่ายให้กว้างขวางและการดึงปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์การที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายในลักษณะของ “ดาวกระจาย” โดยเน้นที่แกนนำของกลุ่ม หรือองค์การที่มีการรวมตัวหรือเข้มแข็ง อยู่ก่อนแล้วจะทำให้การก่อตังเครือข่ายเป็นไปได้เร็วขึ้น

๒) การจัดระบบบริหารเครือข่าย (Network Organizing) เป็นการจัดระบบเครือข่ายที่จะช่วยให้เครือข่ายสามารถดำเนินงานไปได้อย่างราบรื่น โดยมีองค์ประกอบดังนี้

(๑) การจัดผังกลุ่มเครือข่าย (Mapping) หน่วยงานที่รับผิดชอบในการรวบรวมข้อมูลของเครือข่ายทุกกลุ่มในประเทศ โดยเอาข้อมูลของแต่ละเครือข่ายมาทำการจัดแผนที่หรือแผนผังของเครือข่าย (Network Map) ในภาพรวมระดับประเทศ จัดผังตามความสนใจและวัตถุประสงค์ของเครือข่าย เพื่อที่จะได้ทราบว่ามีเครือข่ายกี่กลุ่มที่มีเป้าหมายการดำเนินการไปในทิศทางเดียวกัน การกระจายตัวของเครือข่ายตามเป้าหมายการทำงานเป็นอย่างไร เพื่อที่จะทราบเป้าหมายที่ยังขาดเครือข่ายเข้าไปช่วยจัดการ ด้วยเหตุนี้จึงควรที่จะมีแผนที่เครือข่ายที่ชัดเจนและทันสมัย จะช่วยสนับสนุนการรวมตัวเพื่อเครือข่ายแต่ต้องคำนึงถึงการยินยอมในการเข้าร่วมเครือข่ายรวมทั้งค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน

(๒) การจัดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย (Role and Responsibility) หลักการสำคัญในการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่คือ การนำเอาความสนใจ ประสบการณ์และความเชี่ยวชาญของสมาชิกแต่ละคนมาเสริมกัน การมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบควรเป็นไปในลักษณะที่เอื้อให้สมาชิกเข้าร่วมได้แม้มีเวลาจำกัด ซึ่งผู้ที่บทบาทในการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบคือ ผู้นำ นั้นเอง

(๓) การจัดระบบติดต่อสื่อสาร (Communication System) เปรียบเสมือนกลไกที่เชื่อมสมาชิกของเครือข่ายเข้าด้วยกัน อีกทั้งยังเป็นช่องทางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และแพร่กระจายความคิด ซึ่งมีผลต่อการรักษา และขยายตัวของเครือข่าย ซึ่งแนวทางการสร้างระบบการติดต่อสื่อสารสามารถกระทำได้ทั้งแบบเป็นทางการ เช่น การจัดเวทีประชาคม การประชุม การสัมมนา เป็นต้น และช่องทางการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ เช่น การพบปะสังสรรค์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในโอกาสสำคัญต่างๆ จดหมายข่าวระหว่างสมาชิก เป็นต้น

(๔) การจัดระบบเรียนรู้ร่วมกัน (Learning System) เครือข่ายจะพัฒนาให้ก้าวหน้าไปไห้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับระดับการเรียนรู้ความสามารถของสมาชิกเครือข่ายด้วยการทำให้เครือข่ายแข็งแรงจึงต้องอาศัยระบบการพัฒนาสมาชิกของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ผ่านระบบการ

เรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในรูปแบบของการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การสัมมนา และการเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกัน (Interactive Action Learning) ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจะดำเนินไปก็ต่อเมื่อสมาชิกในเครือข่ายต้องมีใจเปิดกว้างยินดีรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง สมาชิกแต่ละคนให้ความสนใจและเคารพต่อความคิดเห็นของผู้อื่น ต่างคนต่างประนีประนอมภายใต้ความคิดเห็นที่แตกต่างมิใช่ยึดมั่น ในความคิดของตนเอง

(๕) การจัดระบบสารสนเทศ (Information System) ความมีหน่วยงานเป็นแกนกลางทำหน้าที่จัดระบบฐานข้อมูลทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมาย รูปแบบ วิธีการ ความสำเร็จปัญหาและอุปสรรค และข้อมูลอื่นๆ ที่จำเป็น ระบบสารสนเทศควรยึดหลักการใช้งานได้ง่าย (User Friendly) เป็นข้อมูลที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้งานได้ (Accessible) และเผยแพร่ได้กระจายออกไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งเครือข่ายฐานข้อมูลที่ดีจะช่วยเพื่อประสิทธิภาพของการแลกเปลี่ยนข้อมูลและเรียนรู้ระหว่างกัน

๓) การใช้ประโยชน์เครือข่าย (Network Utilizing)

(๑) การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีกลางประสานงานร่วมกัน เป็นช่องทางในการประสานความเข้าใจระหว่างกันในด้านวัตถุประสงค์ ขอบข่าย แผนการทำงาน วิธีการทำงาน ตลอดจนแนวทางปฏิบัติให้ไปในทิศทางเดียวกัน

(๒) การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนสารสนเทศและความรู้ ยิ่งเครือข่ายมีอัตราการหมุนเวียนแลกเปลี่ยน (Velocity of Exchange) สารสนเทศและความรู้ระหว่างสมาชิกมากขึ้นเท่าใด เครือข่ายนั้นก็จะยิ่งเกิดการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น เพราะการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ หรือบทเรียนใหม่ๆ ที่ค้นพบขึ้นมาจะช่วยต่อยอดความคิด และความรู้ระหว่างสมาชิกเครือข่าย อีกทั้งยังช่วยประสานงานให้รู้ว่าปัจจุบันใครสนใจเรื่องเดียวกันบ้าง ซึ่งอัตราหมุนเวียนของการแลกเปลี่ยนขึ้นอยู่กับความสะดวกของการพบปะกันระหว่างสมาชิกความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศ และประสิทธิภาพของระบบสารสนเทศของเครือข่าย ดังนั้นเครือข่ายพึงกระทำ
ให้สมาชิกพบปะกันให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และทำให้สมาชิกเข้าถึงสารสนเทศได้ง่ายที่สุดเช่นเดียวกัน

(๓) การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนและระดมทรัพยากร ควรมีหน่วยงานกลางเข้ามาทำหน้าที่สนับสนุนเงินทุนเพิ่มจากส่วนที่เครือข่ายได้ระดมจากสมาชิกในกลุ่มอยู่แล้วโดยอาจดำเนินการประสานงานกับองค์การระหว่างประเทศ หรือมูลนิธิในต่างประเทศที่มีจุดหมายเหมือนกันกับเครือข่ายนั้น หรืออาจทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารเรื่องแหล่งเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และบุคลากรเพื่อให้เครือข่ายเข้ามาสืบค้นได้ โดยมีหน่วยงานกลางดำเนินการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างประเทศแทนเครือข่ายก็ได้ นอกจากนี้ ก็อาจใช้วิธีสร้างระบบรับรองเครือข่าย เช่น การออกเอกสารรับรองเครือข่าย เพื่อให้เครือข่ายสามารถนำไปใช้ขอทุนจากธุรกิจโดยตรงได้

(๔) การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีสร้างสรรค์และพัฒนาความรู้ใหม่ๆ ควรให้สมาชิกของแต่ละเครือข่ายมีทักษะในการศึกษาวิจัยด้วยตนเอง ในกระบวนการที่เป็นวิทยาศาสตร์ (Scientific Thinking) ซึ่งองค์ความรู้ใหม่ๆ จะเกิดจากเครือข่าย หากมีการแลกเปลี่ยนความรู้และลง

มือศึกษาค้นคว้าร่วมกันระหว่างสมาชิก และลักษณะองค์ความรู้ที่ได้รับจะสอดคล้องกับบริบทแวดล้อมของพื้นที่ของตนเอง

(๕) การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีสร้างกระแสผลักดันประเด็นใหม่ๆ เครือข่ายสามารถที่เป็นผู้ปลุกกระแสบางเรื่อง เพื่อปลุกให้สังคมเกิดความตื่นตัวในเรื่องนั้นๆ และอาจรวมถึงการขยายผลออกไปในวงกว้างขึ้นด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความกว้างและความเข็มแข็งของเครือข่าย รวมไปถึงความสามารถของเครือข่ายในการครอบคลุมกลุ่มคนหลักๆ ของสังคมความต่อเนื่องของกิจกรรม และความเป็นเอกภาพในการร่วมมือ

๔) การธำรงรักษาเครือข่าย (Network Maintaining)

(๑) การจัดกิจกรรมร่วมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การจะรักษาเครือข่ายสามารถกระทำได้ด้วยกำหนดโครงสร้างของกิจกรรมอย่างชัดเจน ทั้งในแง่ของเวลา ความถี่และการจัดกิจกรรมที่มีความน่าสนใจเพียงพอที่จะดึงดูดสมาชิกให้เข้าร่วม โครงสร้างของกิจกรรมดังกล่าวอาจมิได้เป็นกิจกรรมเดียวสำหรับสมาชิกทุกคนโดยรวม แต่น่าจะพิจารณาถึงความต้องการเฉพาะของสมาชิกในระดับย่อยลงไปแต่ละคนแต่ละกลุ่มย่อยด้วย

(๒) การรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย สัมพันธ์ที่ดีเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการช่วยรักษาเครือข่ายให้ยั่ง ยืนต่อไป ซึ่งควรมีการจัดกิจกรรมบางอย่างเพื่อการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกโดยเฉพาะ และควรจัดอย่างสม่าเสมอ และเมื่อใดที่เกิดความขัดแย้งหรือความไม่เข้าใจกันที่อาจเกิดขึ้นได้ ก็ต้องรับแก้ไขแบะดำเนินการไกล่เกลี่ยให้เกิดความเข้าใจกันใหม่ และควรมีมาตรการป้ องกันปัญหาก่อนเกิดความขัดแย้งระหว่างกัน

(๓) การดำเนินกลไกสร้างระบบจูงใจ สมาชิกจะยังเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายตราบเท่าที่ยังมีสิ่งจูงในเพียงพอดึงดูดให้เข้าไปมีส่วนร่วม ดังนั้นในการรักษาเครือข่ายและการขยายเครือข่าย จึงจำเป็นต้องกำหนดกลไกบางประการที่จะช่วยจูงใจให้สมาชิกเกิดความสนใจอยากเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การให้ค่าตอบแทน การให้เกียรติยศชื่อเสียง เป็นต้น

(๔) การจัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ หลายเครือข่ายต้องหยุดดำเนินการไปเนื่องจากขาดทรัพยากรที่มาสนับสนุนการดำเนินการ ดังนั้นหน่วยงานของรัฐควรจะมีบทบาทในการสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่าย อีกทั้งประสานงานและอำนวยความสะดวกให้แก่องค์การเอกชนในการจัดตั้งโครงการสนับสนุนการดำเนินงานอีกทางหนึ่งด้วย

(๕) การใช้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ปัญหา แต่ละเครือข่ายอาจจะเกิดปัญหาระหว่างการดำเนินการได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เครือข่ายที่พึ่งเริ่มต้นดำเนินการใหม่ๆ การมีที่ปรึกษาที่ดีคอยให้คำแนะนำและความช่วยเหลือจะช่วยให้เครือข่ายสามารถดำเนินการต่อไปได้และจะช่วยสนับสนุนเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยอาจเป็นการจัดตั้งศูนย์ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชนและประชาชนในการดำเนินบทบาทหน้าที่หลักอันได้แก่ การให้ความช่วยเหลือ ให้ความรู้ และสร้างผู้นำ เป็นต้น

(๖) การสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง กุญแจหลักของการรักษาเครือข่ายให้คงอยู่และดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืนคือการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งแต่ละเครือข่ายจะต้องมีการคัดเลือก ฝึกฝน และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ขึ้นมาอยู่เสมอ โดยแต่ละ

เครือข่ายต้องคัดเลือกที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ การมีประสบการณ์ร่วมกับเครือข่าย และเป็นที่ยอมรับนับถือและสามารถเป็นศูนย์ร่วมใจของคนในเครือข่ายได้

๙.๑.๕. การพัฒนาเครือข่าย

Burke (๑๙๙๙) เสนอแนวทางการสร้างและพัฒนาเครือข่ายที่มุ่งรักษาความสมดุลระหว่างความต้องการของหน่วยสนับสนุนและเครือข่าย ดังนี้

๑) ปัจจัยนำเข้าจากภายนอก ประเด็นสำคัญที่สุด คือ อันตรายอันเกิดจากทรัพยากรจากภายนอกที่ให้ผลเสียมากกว่าผลดี การเปิดกว้างและกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วมสามารถช่วยได้ การรวมศูนย์จะมีมากผ่านการจัดหาเงินอุดหนุน และเป็นการทำลายเครือข่ายจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องให้ตัวแทนกลุ่มมีความรับผิดชอบในการระดมทรัพยากรแทนที่หน่วยงานสนับสนุนจะเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในเรื่องนี้

๒) ความเป็นเอกภาพ รูปแบบที่ถูกออกแบบไว้ยากที่จะเติบโตได้ แต่ละเครือข่ายไม่เหมือนกัน ต้องเปิดโอกาสให้เครือข่ายออกแบบของตัวเอง

๓) คำนิยาม เครือข่ายต้องนิยาม/กำหนดวัตถุประสงค์ และขอบเขตประเด็นหรือขอบเขตพื้นที่ของตัวเอง เครือข่ายจำเป็นต้องแน่ใจว่าไม่ซ้ำซ้อนหรือแข่งขันกับเครือข่ายที่มีอยู่แล้วแต่จะพัฒนาความสัมพันธ์ไปเชื่อมโยงกับสถาบันที่เกี่ยวข้อง

๔) ความเกี่ยวข้องในวงกว้าง ถ้าจะให้เครือข่ายอยู่รอด เครือข่ายต้องมีสมาชิกที่มีความมุ่งมั่นอยู่เป็นหลักในการดำเนินกิจกรรรของเครือข่ายมากกว่า ๑ คน ต้องมีกลุ่มแกนของเครือข่ายที่คอยผลักดัน คนกลุ่มนี้ควรเป็นคนที่คอยกระตุ้นให้ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายมีอยู่อย่างต่อเนื่อง และควรติดต่อสื่อสารกับสมาชิกที่ห่างหายไปให้บ่อยครั้ง สม่ำเสมอ มีการแบ่งงานให้กับสมาชิกร่วมผิดชอบ

๕) การมีส่วนร่วม ปกติเครือข่ายประกอบด้วย สมาชิกขององค์การพัฒนาเอกชน นักวิจัย องค์การชุมชน เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีการส่งเสริมการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใกล้ชิด เพื่อให้แน่ใจว่าคนเหล่านี้ยังคงติดต่อและเอื้อประโยชน์ให้กันอยู่

๖) ความขัดแย้งภายในสมาชิกเครือข่ายมักจะสงสัยระแวงกัน หรือมีวาระแฝงต่างกัน ออกไป การเปิดเผยและการติดต่อสื่อสารที่ดีภายในเครือข่ายจะช่วยลดความตึงเครียดได้ความเป็นประชาธิปไตย และการบวนการตัดสินใจแบบใสสะอาด มีความสำคัญสำหรับการจัดการกับเรื่องนี้

๗) รางวัลการรับรู้ถึงความพยายามที่สมาชิกทุ่มเทให้กับเครือข่ายมีความสำคัญต่อการรักษาไว้ซึ่งความกระตือรือร้นของสมาชิก แต่ก็เป็นที่หลีกเลี่ยงไม่พ้นที่เครือข่ายอาจมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อเวลาผ่านไป กลุ่มแยกตัวออกไปตั้งใหม่ วาระที่สนใจเปลี่ยนไป สมาชิกลาออกหรือเข้ามาใหม่ คุณค่าของเครือข่ายอาจมาจากสายสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้นบริเวณรอบๆ เครือข่าย

๘) ความยืดหยุ่นเครือข่ายต้องการกฎและความรับผิดชอบ แต่ต้องไม่ตายตัวมากเกินไป ความสามารถในการปรับมีความสำคัญต่อความยั่งยืนของเครือข่าย ขณะที่วัตถุประสงค์ของเครือข่ายควรจะชัดเจน แต่ก็ต้องมีขอบเขตที่เครือข่ายสามารถเปลี่ยนแปลงได้

๙) ทำประสบการณ์ให้เป็นเรื่องเป็นราวถ้าเครือข่ายเป็นการใช้ประโยชน์จากประสบการณ์การเรียนรู้ก็จำเป็นต้องถูกทำให้เป็นเรื่องเป็นราว เพื่อประโยชน์ต่อสมาชิกให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

๑๐) การให้เงินอุดหนุนเครือข่ายไม่อาจดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตนเอง จำเป็นต้องใช้เงินและทรัพยากรอื่นที่ไม่ใช่ตัวเงินในการทำงานของเครือข่าย แหล่งอุดหนุนเงินที่หลากหลายเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างความยั่งยืนให้กับเครือข่าย

๑๑) ความถูกต้องตามกฎหมาย เครือข่ายต้องมีชื่อและมีการติดต่อเพื่อจัดตั้งชื่อเสียงเรียงนามของเครือข่าย การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานระดับสูง และการประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่างๆ จะช่วยสร้างความยั่งยืนและพลังอำนาจของเครือข่าย

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมจะเปลี่ยนไปเป็นความเจริญ อยู่ที่คนในสังคมมีปัญญาความสามารถรู้จักริเริ่มด้วยการค้นพบสิ่งที่มีอยู่แล้ว แต่ยังเร้นอยู่ และด้วยการประดิษฐ์เสริมสร้างสิ่งใหม่ๆบนรากฐานสิ่งเก่า เพื่อรักษาเสถียรภาพและบุคลิกลักษณะสังคมของตนไว้ การเปลี่ยนแปลงไปข้างหน้าเท่านั้นที่จะทำให้วัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งมีเสถียรภาพ เปรียบเสมือนลูกข่างที่ต้องหมุนอยู่ตลอดเวลาจึงจะยืนอยู่ได้ เช่นนี้จึงเรียกว่าวัฒนธรรมมี พลวัต และในการเคลื่อนที่ไปนั้นหากไม่มีการสลัดของเก่าที่ไม่สอดคล้องแล้วทิ้งไปเสียบ้างพร้อมกับต่อเติมเสริมแต่งสิ่งใหม่เข้าไป ก็จะทำให้วัฒนธรรมเกิดอาการล้าและค่อยเสื่อมไปในที่สุด [๔๙]

สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ กล่าวว่า ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่า ค่านิยมของสังคม ที่แสดงออกทางจารีตประเพณี วิถีชุมชนที่มีรากฐานจากความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงความรู้และภูมิหลังของบุคคล ซึ่งมีที่มาจาก(ตระกูล) เผ่าพันธุ์ สถานภาพทางสังคม (ชนชั้น) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดจากการที่คนมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม มีการสะสมขึ้นเป็นมรดกของสังคมนั้น ๆ มีการปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและมีการถ่ายทอดต่อไปยังคนรุ่นใหม่ ผู้ที่เกิดมาในสังคมใดก็จะได้รับมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมนั้นโดยอัตโนมัติเป็นอันดับแรก ต่อมาจึงมีการปรับปรุงเพิ่มเสริมเติมแต่งตามยุคตามสมัยและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นความงอกงามของวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามหากสังคมใดมีแต่รับเอาแต่สิ่งที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมารักษาไว้เพียงอย่างเดียว ไม่มีการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ เพิ่มเติมเข้าไป ในที่สุดก็จะเกิดวัฒนธรรมล้า ซึ่งจะนำไปสู่การสลัดทิ้งวัฒนธรรมของตน แล้วรับเอาวัฒนธรรมของคนอื่นเข้ามาแทนที่ อันจะเป็นผลให้สังคมนั้นต้องสูญเสียเอกลักษณ์ของคนไปในที่สุด

ดังนั้น การพัฒนาวัฒนธรรมในตัวของมันเอง คือการพัฒนาวัฒนธรรมในชุมชนใดก็ตามจะต้องเกิดจากการพัฒนาจากภายในชนบทนั้นเอง ไม่ใช่ให้คนภายนอกไปพัฒนาให้ นอกจากการมองจากภายในแล้ว การพัฒนาวัฒนธรรมต้องไม่แยกส่วนสิ่งที่มองเห็นจับต้องได้กับคุณค่าที่แฝงอยู่ ส่วนวิธีการสามารถทำได้โดย การค้นหาวัฒนธรรมดีงามที่ยังมีอยู่โดยใช้มาตรฐานภายในวัฒนธรรมนั้นเองเป็นตัววัดความดีและความไม่ดี ไม่ใช่มาตรฐานภายนอก แล้วฟื้นฟูสิ่งที่ดีแต่คลายความสำคัญไปแล้วนั้นขึ้นมา หรือประยุกต์โดยการตีความหรือให้ความหมายใหม่ โดยอาศัยราฐานเดิมที่มีอยู่หรือผสมผสานกับวัฒนธรรมที่ดีจากภายนอก เช่นอาจใช้รูปแบบของภายนอกแต่นำคุณค่าเดิมจากภายใน

---

[๔๙] พระยาอนุมานราชธน, **ความหมายของวัฒนธรรม,** (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๑๕), หน้า ๗.

เข้ามาสวมในทำนอง เหล้าเก่าในขวดใหม่ และแนวทางให้ผู้เกี่ยวข้องในฐานะต่าง ๆ นำไปพิจารณาและพัฒนาต่อคือ ชาวบ้าน พระ รัฐ ปัญญาชนท้องถิ่นนักวิชาการ นักพัฒนา [๕๐]

ประเวศ วะสี ได้นำเสนอแนวความคิดของวัฒนธรรมชุมชนว่า วัฒนธรรมชุมชนเป็นทรัพยากรอันมีค่าของสังคม โดยให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มและองค์กรย่อย เพื่อช่วยเหลือและสร้างความเข้มเข็งให้แก่สมาชิก ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มและชุมชนควรเป็นแบบเท่าเทียม ควรลดบทบาทหน้าที่ของรัฐ และปรับปรุงวัฒนธรรมพื้นบ้านโดยการเพิ่มบทบาทของศาสนา และนำวัฒนธรรมสากลเข้ามาผสมด้วยเป็นการพัฒนาที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านจิตใจ ชีวิตชุมชน และความสมดุลของสิ่งแวดล้อม[๕๑]

ฉัตรทิพย์ นาคสุภา กล่าวว่าชุมชนหมู่บ้านเป็นองค์กรที่มีพลัง หมู่บ้านไทยยังมีพลังยึดเหนี่ยวกันไว้แม้จะถูกแรงกระแทกจากภายนอก ทั้งนี้เป็นผลมาจาก ๑) ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจระหว่างสมาชิกในชุมชนทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์แบบ เครือญาติพึ่งพากัน ๒) ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและ ๓) ลักษณะพิเศษของรัฐศักดินาไม่เข้าใจและได้เข้าไปจัดการกระบวนผลิตในระดับหมู่บ้าน

โดยการบริหารการปกครองในอดีตให้ความสำคัญเพียงหมู่บ้านทำหน้าที่ส่งส่วยให้ตามที่ต้องการเท่านั้น ทำให้ระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินดำรงอยู่ ระบบร่วมในทรัพย์สินคือเป็นหัวใจของชุมชน ดังนั้นวิธีการศึกษาโดยเน้นถึงวัฒนธรรมชุมชนที่เป็นพลังการผลักดันชุมชน ที่สำคัญเป็นสิ่งที่ประชาชนสร้างขึ้นมาเอง หากนักพัฒนาต้องการทำความเข้าใจและปฏิบัติให้สอดคล้องกับชาวบ้าน ก็ต้องเข้าใจวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเป็นการบ่งบอกวิธีการศึกษาวัฒนธรรมชุมชน อีกทั้งยังได้เสนอแนวคิดแนวทางพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทย ๖ ข้อดังนี้ ๑) เน้นการพัฒนาแบบกลุ่มซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมของคนไทยซึ่งไม่ คำนึงการแข่งขันระหว่างปัจเจกชน ๒) ปลูกจิตสำนึกแบบชุมชนในด้านความรัก ความสามัคคี ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ๓) มีกระบวนการผลิตซ้ำจิตสำนึกชุมชนไทยผ่านปัญญาชนของท้องถิ่น นักวิชาการในเมือง นักพัฒนาและผู้อาวุโสในชุมชนเพื่อสืบทอดจิตสำนึกของชุมชนต่อไป ๔) มีกลุ่มชาวบ้านในรูปของการ จัดองค์กร เช่น สหกรณ์ สมาพันธ์ เพื่อให้มีอำนาจต่อรองกับองค์ เช่น สหกรณ์ สมาพันธ์ เพื่อให้มีอำนาจ ต่อรองกับองค์กรภายนอก ๕) มีการประสานวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มต่าง ๆ เพื่อสร้างเครือข่ายในการ แลกเปลี่ยนและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ๖) มีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกับธรรมชาติโดยช่วยกันอนุรักษ์ปกป้อง ธรรมชาติเพื่อคงความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชน [๕๒]

---

[๕๐] สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์, **รากฐานแห่งชีวิต วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน. ๒๕๓๔), หน้า ๔๒.

[๕๑] ประเวศ วะสี, **ชุมชนเข้มแข็ง ทุนทางสังคมของไทย,** (กรุงเทพมหานคร: ธนาคารออมสิน. ๒๕๔๑), หน้า ๒๖.

[๕๒] ฉัตรทิพย์ นาคสุภา, **วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม,** (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๔๐. หน้า ๒๕๑.

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ [๕๓]กล่าวถึงความหมายของทุนทางวัฒนธรรมว่า ทุนทางวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับคุณค่า ความรู้คู่ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์อันเกิดจากการค้นคว้าและค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น รวมทั้งค่านิยมและความเชื่อที่ผูกพันสังคม ทำให้เกิดการจัดระเบียบของสังคมหรือสร้างกฎกติกาที่เป็นคุณต่อสังคมโดยส่วนรวม รวมถึงกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง

กล่าวโดยสรุป ทุนทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีมูลค่า ที่สั่งสมมาในอดีตและถ่ายทอดรุ่นต่อรุน ทั้งเป็นสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ โดยนำเอาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเหล่านั้นมาแปลงเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีมูลค่าที่ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อวิถีชีวิตและสังคมในที่สุด วัฒนธรรมในท้องถิ่นชนบทไทยมีลักษณะหลากหลายไปตามชาติพันธ์และประวัติศาสตร์ของแต่ละแห่ง ความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันหนึ่งของสังคมไทย อย่างไรก็ตามในความหลากหลายนี้เราได้พบลักษณะร่วมบางอย่างที่ทำให้เราเรียกตัวเองร่วมกันว่าคนไทยได้ ในทำนองเดียวกับที่คนไทยมีลักษณะร่วมวัฒนธรรมบางอย่างกับชาติตะวันออกอื่น ๆ ที่ทำให้เกิดคำว่าชาวตะวันออกและชาวตะวันตกขึ้นในโลกสิ่งที่ร่วมกันนี้คือคุณค่าที่คนให้กับชีวิต สังคม และธรรมชาติ

หลักการสำคัญของวัฒนธรรมกับการพัฒนาในฐานะที่เป็นทุนทางวัฒนธรรม คือ ๑) วัฒนธรรมไม่ใช่เครื่องมือของการพัฒนา แต่การพัฒนาวัฒนธรรมคือการพัฒนาในตัวของมันเอง ๒) การพัฒนาวัฒนธรรมต้องให้ความสำคัญกับการ มองจากข้างใน โดยเจ้าของวัฒนธรรม คือชาวบ้านเองเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ คนภายนอกอาจมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุน ๓) วัฒนธรรมมีทั้งส่วนของการพัฒนาสิ่งมองเห็นจับต้องได้ และที่มองไม่เห็นจับต้องไม่ได้ การพัฒนาวัฒนธรรมจึงต้องทำทั้งสองส่วนและจะต้องไม่มองอย่างแยกเป็นส่วนๆ และ ๔) พลังทางวัฒนธรรมเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ หากทั้งคนในและคนนอกช่วยกันค้นหาฟื้นฟู ประยุกต์ และประดิษฐ์สร้างเสริมขึ้นมา เป็นพลังที่แฝงเร้นอยู่ในสังคมที่มีค่ายิ่งเป็นพลังที่สามารถนำมาพัฒนาทั้งชุมชนชนบท ชุมชนเมือง และประเทศชาติโดยรวม หากแต่ผู้ที่เข้าใจในเรื่องนี้แล้ว จะต้องทำให้คนทั่วไปเข้าใจตระหนักในพลังนี้ด้วย

๒.๖. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

๒.๖.๑. ความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรม

“ทรัพยากรวัฒนธรรม” (Cultural Resource) มีความหมายที่ครอบคลุมถึงทรัพยากรประเภทต่างๆทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) ในรูปของวัตถุ สิ่งก่อสร้าง (Object) สถานที่/แหล่ง (Sites) และภูมิทัศน์ (Land scope) และวัฒนธรรมที่ยังดำรงอยู่ (Living Culture) หรือวัฒนธรรมที่แสดงออก (Expressive Culture) เช่น ดนตรี งานฝีมือ ศิลปะ วรรณคดี ประเพณี บอกเล่า และภาษา เป็นต้น ซึ่งเป็นความต่อเนื่องจากอดีตผ่านปัจจุบันไปสู่อนาคต โดยยอมรับว่าวัฒนธรรมมีคุณลักษณะเป็นอินทรีย์ (Organic) และสามารถวิวัฒน์ (Evolving) ไปได้อย่างต่อเนื่อง ทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น จัดว่าเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทหนึ่งของทรัพยากรวัฒนธรรมประเภท

---

[๕๓] ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ ,**การคลังท้องถิ่น : รวมบทความวิจัยเพื่อเพิ่มพลังให้ท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี.เอ ลีฟวิ่ง จำกัด), ๒๕๔๙ หน้า ๖.

จับต้องได้ (Tangible Cultural Resource) ในกลุ่มที่เรียกว่า มรดก (Heritages) ในที่นี้หมายถึง สถานที่ สิ่งก่อสร้าง และวัตถุสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาตั้งแต่ในอดีต เป็นสิ่งที่สามารถนำมาจัดการให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของผู้คนสมัยปัจจุบัน

สายันต์ ไพรชาญจิตร์ กล่าวถึง ทรัพยากรวัฒนธรรม ว่าหมายถึง ส่วนประกอบของระบบวัฒนธรรมทั้งหมดในสังคมมนุษย์ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุที่จับต้องมองเห็นได้ และที่เป็นความหมาย ความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ กฎระเบียบแบบแผนการปฏิบัติ จินตนาภาพ และความรู้สึกนึกคิด ที่ไม่สามารถจับต้องมองเห็นหรือสัมผัสได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถจัดการให้เกิดประโยชน์แก่การดำรงชีวิตของมนุษย์ในแต่ชุมชน แต่ละสังคม แต่ละยุคสมัยได้ และทรัพยากรวัฒนธรรมในสังคมปัจจุบันประกอบด้วยสิ่งที่เป็นมรดกสืบทอดมาจากอดีต และสิ่งที่ยังมีการสร้างสรรค์ดัดแปลงขึ้นมาใหม่ เพื่อใช้สอยให้สมประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาต่างๆของสังคมและชุมชน[๕๔]

โทมัส เอฟ คิง (Thomas F.King) ผู้เชี่ยวชาญกฎหมายทรัพยากรวัฒนธรรมชาวอเมริกัน ระบุว่า ทรัพยากรวัฒนธรรม หมายถึง ทรัพย์สินทางประวัติศาสตร์ (Historic Properties) โบราณวัตถุ สิ่งประดิษฐ์ (Artifacts) เอกสารโบราณ (Documents / Archives) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม (Physical Environment) ได้แก่ สถานที่ที่มีภูมิทัศน์สวยงามและร่วมสมัย (Esthetic Associative Places) รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Built Environment) และทรัพยากรที่เป็นนามธรรม (Non- Physical Resources) ได้แก่ แบบแผนวิถีชีวิต (Way of life) แบบแผนพฤติกรรม (Standard of Practice) ขนมธรรมเนียม/วิถีประชา (Norm) ค่านิยม (Values) ความเชื่อ (Beliefs) ศาสนา (Religion) แบบแผนของปฏิสัมพันธ์ในสังคม (Pattern of Interaction) รูปแบบสถาบัน/องค์กร (Organizations)

สุภัทรดิศ ดิศกุล กล่าวว่า ทรัพยากรทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลป์กล่าวว่า ทรัพยากรทางโบราณคดีประเภทโบราณสถาน และโบราณวัตถุมีคุณค่า ความสำคัญ และคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติและท้องถิ่นต่างๆ ดังนี้ ช่วยสอบสวนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ให้แน่นอนยิ่งขึ้น เพราะการศึกษา ประวัติศาสตร์นั้น ย่อมต้องอาศัยเอกสารเป็นสำคัญ เอกสารบางชิ้นอาจเขียนขึ้นจากความทรงจำที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน ทำให้มีการเขียนผิดพลาดเกินความเป็นจริง ด้วยเหตุนั้นการใช้โบราณวัตถุสถานซึ่งเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นนั้น อาจทำให้ทราบถึงความเป็นจริงในประวัติศาสตร์ดีขึ้นได้ ทำให้ประชาชนในชาติเกิดความรักชาติ เนื่องจากโบราณสถาน โบราณวัตถุนั้นมีขนาดใหญ่โต และสวยงาม จึงเป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องทำนุบำรุงรักษาสิ่งนั้นไว้ให้คงอยู่ไปตลอดกาล[๕๕]

๒.๖.๒. ประเภทของทรัพยากรวัฒนธรรม

ทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น มีปรากฏในสถานที่ต่างๆ โดยเฉพาะชุมชนในพื้นที่โบราณหรือแหล่งอารยธรรมในอดีต ซึ่งสามารถพบเห็นและศึกษาได้ใน ๓ กลุ่ม คือ ทรัพยากรทางโบราณคดี (Archaeological Resources) วัตถุทางชาติพันธุ์ (Ethnographic Material) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ที่มีความสัมพันธ์กับกับทั้งทรัพยากรโบราณคดีและทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ

---

[๕๔] สายันต์ ไพรชาญจิตร์, **การจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙ - ๒๐.

ทางชาติพันธุ์ ซึ่งรวมไปถึงวรรณกรรม ดนตรี การละเล่น การแสดง นิทาน ขนมธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนพิธี พิธีกรรมตามความเชื่อ เป็นต้น ปัจจุบันสามารถจัดแบ่งทรัพยากรวัฒนธรรมออกเป็นประเภทต่างๆ ตามแนวทางการศึกษาด้านโบราณคดีและวัฒนธรรมชุมชน ได้แก่

๑) แหล่งโบราณคดี (Archaeological Site) หมายถึง สถานที่ที่เคยมีมนุษย์ในอดีตเข้าไปใช้ประโยชน์ในการทำกิจกรรมต่างๆในการดำรงชีวิตหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นการถาวรหรือเป็นครั้งเป็นคราว อาจจะมีสิ่งก่อสร้างหรือไม่มีสิ่งก่อสร้างก็ได้ เช่น พื้นที่เพาะปลูก คอกสัตว์ เหมืองแร่โบราณ แหล่งผลิตเครื่องมือหิน แหล่งถลุงโลหะ บ่อเกลือและเตาต้มเกลือโบราณ สุสานฝังศพ โรงงานผลิตเครื่องถ้วยชามหม้อไห (แหล่งเตาโบราณ) โรงงานผลิตแก้ว หลุมดักสัตว์ ถ้ำและเพิงผาที่เป็นที่พักอาศัยหรือประกอบพิธีกรรมวาดภาพและฝังศพ ย่านตลาดเก่า โรงสีข้าว ฯลฯ ซึ่งในบริเวณแหล่งโบราณคดีมักจะพบหลักฐานที่เป็นวัตถุ สิ่งประดิษฐ์ของผู้คนสมัยโบราณ เช่น เศษเครื่องปั้นดินเผา ลูกปัด เครื่องมือหิน อิฐ กระดูกสัตว์ เปลือกหอย หรือชิ้นส่วนเครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมอื่นๆอยู่ตามผิวดิน เป็นต้น

๒) โบราณสถาน (Ancient Structures) หมายถึง สิ่งก่อสร้างที่มีสภาพและใช้วัสดุคงทนที่เกิดจากคนสร้าง สถานที่ธรรมชาติประเภทถ้ำและเพิงผาที่คนสมัยโบราณได้ดัดแปลงก่อสร้างต่อเติมเป็นอาคาร โรงเรือนเพื่อใช้ประโยชน์เป็นบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เป็นศาสนสถาน สถานที่ประกอบพิธีกรรม โรงเรือนหรืออาคารที่ประกอบกิจการงานอาชีพ (ปั้นหม้อ ทอผ้า จักสาน หล่อโลหะ ทำลูกปัด ตีเหล็ก ชำแหละสัตว์ ฯลฯ) ที่ประชุม บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เขื่อนกั้นน้ำ ถนน คู คลอง กำแพงเมือง ป้อมปราการ ท่าเรือ ป่าช้าเผาศพ สวนป่าสมุนไพร ศาลาท่าน้ำ ศาลาพักร้อน โรงพยาบาล หอดูดาว พะเนียดจับช้าง อนุสาวรีย์ โบสถ์ วิหาร หอไตร กุฏิ เจดีย์ พระปรางค์ ต้นโพธิ์ ต้นไทร ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ศาลเจ้า ศาลผีต่างๆ เสาอินทขีล เสาใจบ้าน มัสยิด โบสถ์คริสต์ วัดฮินดู ปราสาทขอม คุก ตะแลงแกง เสาชิงช้าพราหมณ์ ฯลฯ ที่มีสภาพติดที่ไม่สามารถเคลื่อนย้าย

๓) วัตถุโบราณ (Ancient Objects) หมายถึง วัตถุสิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้ ที่เกิดจากการประดิษฐ์ด้วยฝีมือคน หรือเกิดจากการดัดแปลงจากวัสดุที่มีอยู่ตามธรรมชาติตามภูมิปัญญาความรู้ของคนในยุคสมัยต่างๆเพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรม ทั้งด้านเศรษฐกิจ (การทำมาหากิน) การศึกษา (การอบรมสั่งสอน) การรักษาพยาบาลและป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ การประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อในวาระต่างๆของชีวิตเฉพาะบุคคล (เกิด – เจริญเติบใหญ่ – ป่วยไข้ไม่สบาย – หายจากโรค – มีโชคมีเคราะห์ – เปลี่ยนวัยได้คู่ครอง - และการตาย) และพิธีกรรมของกลุ่มคน ชุมชนและสังคม การค้าพาณิชย์ การอุตสาหกรรม หัตถกรรม การเดินทาง - ขนส่งและการสื่อสาร การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การขุดแร่ ถลุงโลหะ หล่อเครื่องมือ ทำเครื่องประดับ ตีเหล็กทำมีดพร้าอาวุธและเครื่องมือการเกษตร ทำเครื่องมือ/เครื่องประดับหิน ทำเครื่องมือ – ภาชนะ - เครื่องประดับแก้ว เครื่องมือจับและดักสัตว์บกสัตว์น้ำสัตว์ปีก เครื่องมือและผลผลิตในการปั่นด้าย - ทอผ้า เครื่องมือ/อุปกรณ์และผลผลิตในการปั้นหม้อ การสร้างเตาเผาถ้วยชาม เครื่องมือและอุปกรณ์ในการทำเกลือ จักสานภาชนะใส่ข้าวและพืชผัก ภาชนะตักน้ำ - ใส่น้ำ ภาชนะและอุปกรณ์ในการ

---

[๕๕] สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า, **ศิลปะลพบุรี**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒๔ - ๑๒๗.

เตรียม – การปรุง – การถนอม – การแปรรูป - การบรรจุอาหาร เครื่องมือ/อุปกรณ์ในการสร้างงานศิลปะและชิ้นงานศิลปะประเภทแกะสลักไม้ แกะสลักหิน ภาพวาด ปูนปั้น หล่อโลหะ หนังสือ ศิลาจารึก คัมภีร์ใบลาน สมุดข่อย ปั๊บสา ปั๊บหลั่น ฯลฯ

วัตถุโบราณในที่นี้หมายรวมถึง โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ตามมาตรา ๔ แห่ง พ.ร.บ. โบราณสถาน ฯ พ.ศ. ๒๕๐๔ ที่ระบุว่า โบราณวัตถุ หมายถึง สังหาริมทรัพย์ที่เป็นของโบราณ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือเป็นส่วนใดส่วนหนึ่งของโบราณสถาน ซากมนุษย์หรือซากสัตว์ ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการประดิษฐ์หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลป์ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดีและ ศิลปวัตถุหมายถึงสิ่งที่ทำขึ้นด้วยมืออย่างประณีตและมีคุณค่าสูงในทางศิลป์ด้วย[๕๖]

๒.๒.๓. ความสำคัญและประโยชน์ของทรัพยากรทางวัฒนธรรม

ทรัพยากรวัฒนธรรมดังกล่าว ล้วนมีความสำคัญ จัดเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และจัดเป็นทุนทางสังคมเชิงวัฒนธรรมที่ให้ทั้งคุณค่าและมูลค่าทางด้านต่างๆ เป็นเรื่องราวที่บอกเล่าอดีตที่สะท้อนมาถึงภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นสิ่งที่สามารถนำมาจัดการให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของผู้คนสมัยปัจจุบันได้ในระบบความรู้สากล ทรัพยากรโบราณคดีมีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นมีคุณค่าและความสำคัญ ๔ แบบ ได้แก่

๑) คุณค่าที่แสดง ความเก่า แท้ ดั้ง เดิมหรือนัยของอดีต (associative/symbolic value) ทรัพยากรทางโบราณคดีทุกแห่งทุกชิ้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงมีขึ้นจริงในห้วงเวลาต่าง ๆ ในอดีตทั้งสิ้น โดยเฉพาะโบราณสถานแหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้าง โดยที่สิ่งก่อสร้าง สถานที่ และวัตถุสิ่งของนั้นเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ใช้ยืนยันเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตได้ด้วยสภาพของตัวมันเอง ในขณะที่หลักฐานเอกสารหรือข้อเขียนทางประวัติศาสตร์ที่แต่งขึ้นไม่สามารถใช้ยืนยันได้ดีเท่าหลักฐานที่เป็นวัตถุจริง ๆ เพราะไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่บันทึกไว้ เรื่องเล่า ตำนาน นิทาน ก็เป็นเพียงบันทึกหรือเล่าว่าเคยมีอะไรเกิดขึ้นบ้าง แต่สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้ปรากฏอยู่จริง ณ เวลานี้แล้ว ทรัพยากรทางโบราณคดีที่เป็นสิ่งก่อสร้างและเป็นวัตถุสิ่งของจริง ๆ สามารถจับต้องได้ พิสูจน์ทราบได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์กายภาพย่อมมีน้ำหนักและความสำคัญในฐานะที่เป็นตัวแทนของอดีตที่เชื่อถือได้มากกว่า แต่ก็มิได้หมายความว่าตำนาน นิทาน บันทึก วรรณกรรม เรื่องเล่าหรือนิทานปรัมปราจะไร้คุณค่า เพราะในปัจจุบันวิทยาศาสตร์เชิงจิต (spiritual science) ก็เริ่มเป็นที่ยอมรับมากขึ้นและเมื่อว่าจะสามารถใช้ในการอธิบายเรื่องราวของอดีตผ่านการแปลความได้อีกมิติหนึ่ง และหากความรู้ที่ได้จากทั้งสิ่งก่อสร้างและวัตถุสิ่งของสอดคล้องและรับรองต้องกันกับความรู้ที่ได้จากเรื่องเล่า ตำนาน นิทาน ก็จะทำให้คุณค่าของทรัพยากรทางโบราณคดีในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์หรือตัวบ่งชี้ความเป็นจริงของอดีตและเป็นความทรงจำของอดีต มีพลังสูงในการสื่อสารถึงคนสมัยปัจจุบันให้สามารถทำความเข้าใจเรื่องราวความเป็นมาในอดีตของมนุษย์ในท้องถิ่นต่าง ก็ได้โดยง่าย ในสังคมตะวันตกทรัพยากรทางโบราณคดีประเภทโบสถ์โบราณ สนามรบสำคัญในประวัติศาสตร์ รูปปั้นหรือบ้านของบุคคลสำคัญมักถูกใช้เป็นสื่อในการปลุกจิตสำนึกให้ผู้คนในสังคม

---

[๕๖] สายันต์ ไพรชาญจิตร์, **การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพฯ : โครงการหนังสือโบราณคดีชุมชน, ๒๕๕๐), หน้า ๘๒.

ตระหนักถึงระบบความคิด ความเชื่อที่ยึดถือสืบกันมาเป็นเวลานาน หรือเตือนให้ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญ ๆ ในประวัติศาสตร์ที่เป็นต้นตอก่อเกิดความมั่นคงของสังคมและชุมชนท้องถิ่นในปัจจุบัน แหล่งประวัติศาสตร์สำคัญ ๆ เช่น ทุ่งภูเขาทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทุ่งสำริดจังหวัดนครราชสีมา ทุ่งลาดหญ้า จังหวัดกาญจนบุรี ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี หาดไม้ขาว จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อู่ต่อเรือพระเจ้าตาก จังหวัดจันทบุรี ฯลฯ ที่เป็นสมรภูมิสำคัญในประวัติศาสตร์ หรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ประเด็นอื่น ก็มักถูกนำมาอ้างถึงและมีการพัฒนาเป็นสถานที่สำคัญในการปลูกจิตสานึกด้านความมั่นคงของชาติและเป็นเกียรติประวัติแก่ท้องถิ่นปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไป

๒) คุณค่าทางวิชาการ (informational value) ในขณะที่ทรัพยากรทางโบราณคดี มีคุณค่าในฐานะที่เป็นตัวแทนของอดีตโดยตัวของมันเองแล้วตัววัสดุที่นำมาสร้างรูปแบบ คติความเชื่อที่อยู่เบื้องหลังการออกแบบก่อสร้างกระบวนการสร้างและผลิต ประวัติการสร้าง การผลิต การใช้ประโยชน์การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง รวมทั้งสาระแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับวัตถุนั้นๆ ก็เป็นแหล่งข้อมูลที่ชวนให้สนใจเรียนรู้เรื่องราวว่าได้มาจากไหน ได้มาอย่างไร ซึ่งโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุไม่ว่าจะมีขนาดเล็กขนาดย่อม หรือขนาดใหญ่ กว้างขวาง หรือเล็กแคระ อย่างไรก็ล้วนแต่มีพลังในการบอกให้เรารู้เรื่องราวในอดีตได้ทั้งสิ้น แต่การจะรู้เรื่องราวต่าง ๆที่ถูกต้องตามที่เป็นจริง หรือใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่เคยเกิดขึ้นในอดีตได้นั้นจำเป็นจะต้องผ่านกระบวนการตั้งคำถามและมีวิธีการหาคำตอบที่เหมาะสมที่เราเรียกว่า การศึกษาวิจัย ซึ่งการวิจัยพื้นฐานที่นิยมใช้หาคำตอบเกี่ยวกับอดีตได้แก่ การวิจัยทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ศิลปะ ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภูมิประวัติศาสตร์ ธรณีวิทยา ดึกดำบรรพ์วิทยา ชาติพันธุ์วิทยา ประวัติศาสตร์ คติชนวิทยา ฯลฯ ซึ่งเป็นการศึกษาในรูปแบบสหวิทยาการ (interdisciplinary) ที่ใช้ทั้งวิธีการพิสูจน์เชิงประจักษ์ด้วยวิทยาศาสตร์เชิงปริมาณเชื่อมโยงกับการแปลความจากหลักฐานแวดล้อมที่เป็นนามธรรมในแบบแผนวิทยาศาสตร์เชิงคุณภาพที่อาจจะต้องอธิบายด้วยระบบความเชื่อ ศาสนา จิตวิทยา และระบบความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน

๓) คุณค่าด้านความงดงาม (aesthetic value)โบราณสถานบางแห่ง โบราณคดีบางแห่ง โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุบางชิ้น มีรูปทรง ลักษณะพื้นผิวสีสันและคุณลักษณะภายนอกอื่น ๆ ที่เมื่อมองเห็นแล้วเกิดความรู้สึกชื่นชอบ ถูกใจเพราะว่ามีความงดงามกว่าชิ้นอื่น ๆ สวยงามกว่าแห่งอื่น ๆในมุมมองของผู้คนในวัฒนธรรมหนึ่ง ๆที่มีมาตรวัดและเกณฑ์กำหนดคุณค่าของความสวยงามแตกต่างกันออกไปซึ่งเป็นเรื่องที่ค่อนข้างซับซ้อน คุณค่าด้านความงามอาจจะไม่ได้เกิดหรือมีอยู่ในตัววัตถุทางวัฒนธรรมนั้นเองเพียงอย่างเดียว แต่อาจจะถูกกำหนดจากปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ แบบแผนและความงามที่เป็นประเพณีนิยมในสังคมและห้วงเวลาที่วัตถุนั้นถูกสร้างขึ้น หรืออาจจะเกิดจากข้อวิจารณ์ทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ หรือไม่ก็เป็นไปตามความนิยมของตลาดซื้อขายชิ้นงานทาง ศิลปะ ก็ได้

๔) คุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ (economic value) ทรัพยากรทางโบราณคดีที่เป็นมรดกตกทอดอยู่ทุกวันนี้ถือเป็นส่วนประกอบของวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของสังคมในปัจจุบัน มีทั้งส่วนที่ยังคงถูกใช้สอยสืบทอดต่อเนื่องเรื่อยมา และส่วนที่กำลังถูกละทิ้งไม่ได้ใช้สอยหรือจัดการให้เป็นประโยชน์ ปัจจุบันไม่ว่า ณ แห่งหนใดในโลก ทรัพยากรทางโบราณคดีกำลังถูกนับรวมเป็นปัจจัยนำเข้าสู่กระบวนการสร้างมูลค่าในทางเงินตราตามกระแสนิยมของโลกสมัยใหม่ซึ่งเป็นมาตรวัดที่มีมิติทางเศรษฐศาสตร์เข้ามากำกับ คุณค่าในทางเศรษฐศาสตร์ของทรัพยากรทางโบราณคดีอาจจะเกิดจาก

มูลค่าของตัวสิ่งก่อสร้าง หรือวัตถุสิ่งของที่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของคนปัจจุบันได้ เช่น อาคารสถานที่ สิ่งก่อสร้างใช้เป็นที่อยู่อาศัย เป็นที่ทำงาน เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น นอกจากนี้คุณค่าพื้นฐานด้านอื่น ๆ ทั้งด้านที่เป็นตัวแทนของอดีต ด้านความสวยงามก็ถูกนำมาคิดคำนวณเป็นมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับผู้บริโภคที่จะเต็มใจหรือไม่เต็มใจในการจ่ายเงินเป็นค่าเข้าไปชม ซื้อมาเป็นเจ้าของลงทุนใด ๆ เพื่อให้เกิดกำไร หรือเพื่อการอนุรักษ์เอาไว้ตามคุณค่าและและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมในเรื่องการจัดการโบราณสถานเมืองเก่าสุโขทัยเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ และโครงการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์ และเมืองเก่าอื่นๆ อีกสิบกว่าแห่งในปัจจุบัน[๕๗]

๒.๖.๔. การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยชุมชน

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยชุมชนนั้น จัดว่าเป็นกระบวนการหรือชุดของการกระทำการใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ตั้งแต่ในอดีตของชุมชน ซึ่งรวมเรียกว่ามรดก (Heritage) ซึ่งอาจเป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เมืองและชุมชนโบราณ แหล่งเตาผลิตเครื่องถ้วยชามสมัยโบราณ วัดวาอาราม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ รวมทั้งภูมิปัญญา ความรู้ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีปฏิบัติ ศาสนพิธี พิธีกรรมตามความเชื่อ เป็นต้น ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางโบราณคดีต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน หรือที่ชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งมีความมุ่งหมายเพื่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาคุณค่าระดับสูง หรือการพัฒนาทางจิตใจที่เป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน ซึ่งการจัดการนั้นประกอบด้วย

๑) การศึกษาวิจัยหรือการสร้างองค์ความรู้ (Resource Research) เพื่อให้เกิดความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับทรัพยากรทางวัฒนธรรมทั้งในเชิงกายภาพและคุณลักษณะทางนามธรรม ประวัติศาสตร์ ประโยชน์ใช้สอยในอดีต ศักยภาพคุณค่า และข้อจำกัดของทรัพยากรทางโบราณคดีนั้นๆ ต่อชุมชนปัจจุบันในระดับต่างๆ

๒) การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางโบราณคดี (Resource Assessment and Evaluation) จะช่วยให้สามารถทราบข้อมูลรวบยอดของทรัพยากรทางวัฒนธรรมและโบราณคดีนั้นๆ ว่ามีคุณค่าทางด้านใดบ้าง และมีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการตัดสินใจลงทุนลงแรงดำเนินการใดๆต่อไปหรือไม่

๓) การสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation) หมายถึง การคงไว้ซึ่งสภาพทางกายภาพและคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรมและโบราณคดี เพื่อประโยชน์ในการศึกษา การทัศนศึกษาหรือการท่องเที่ยวโดยใช้เทคนิควิธีการต่างๆ ตามความเหมาะสมในสภาพแวดล้อมของทรัพยากรวัฒนธรรมแต่ประเภทแต่ละแห่ง เช่น การเสริมสร้างความแข็งแรงของสิ่งก่อสร้างหรือวัตถุ การบูรณะ การจำลอง การทำเทียม เป็นต้น

๔) การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวเนื่องกับทรัพยากรวัฒนธรรม (Resource Based Community Business) ซึ่งในปัจจุบันเป็นกิจกรรมที่ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีความจำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการ เนื่องจากเราอยู่ในกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยมเสรี ที่มีการคิดเรื่อง

---

[๕๗] สายันต์ ไพรชาญจิตร์, **การจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**, มปป. หน้า ๑๙-๒๓.

ลงทุน-ขาดทุน-กำไร อยู่ตลอดเวลา แม้ว่าในกรอบคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนและแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงจะพยายามไม่ให้คิดเรื่องกำไร - ขาดทุนมากนัก แต่ในการจัดการจะต้องมีค่าใช้จ่ายตลอดเวลา ดังนั้นกิจกรรมเชิงธุรกิจจึงมีความสำคัญในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งจะสามารถสร้างรายได้โดยการจัดพิมพ์หนังสือ เอกสาร ภาพ จัดทำของที่ระลึก ผลิตสินค้าเอกลักษณ์ของแหล่งโบราณคดีและชุมชนออกจำหน่าย การจัดเก็บค่าธรรมเนียมการให้บริการนำชม เป็นต้น

๕) การเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ให้แก่คนอื่นๆ ทั้งในและนอกชุมชน ถือว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญในกระบวนการเรียนรู้และให้การศึกษา อาจจะจัดให้มีสิ่งพิมพ์หรือสื่อต่างๆ ออกเผยแพร่ โดยการจำหน่ายหรือให้เปล่าซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของกลุ่มคนที่จัดการ ในการจำหน่ายสื่อสิ่งพิมพ์ หรือข้อมูลต่างๆ จะเชื่อมโยงกับการจัดการเชิงธุรกิจ

๖) การบังคับใช้กฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติ ข้อบัญญัติ (Enforcement) ซึ่งอาจจะเป็นข้อตกลงของชุมชน กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กรประชาชน หรือข้อกฎหมายที่กำหนดโดยรัฐก็ได้ แต่การบังคับใช้จะต้องดำเนินไปในรูปแบบที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และเป็นคุณต่อทั้งชุมชนและต่อทรัพยากรวัฒนธรรม

๗) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ (resource rehabilitation / revitalization) เป็นการสร้างความหมาย คุณค่า และกำหนดบทบาทและหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรทางโบราณคดีที่อาจจะไม่ได้ทำหน้าที่ดั้งเดิมอย่างที่เคยเป็น (De-Functioned resource) และมีการนำเอาทรัพยากรทางโบราณคดีนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ (re-functioning) เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาของชุมชน หรือสร้างประโยชน์ใหม่ให้กับชุมชน เช่น การฟื้นฟูประเพณี พิธีกรรมบางอย่างที่เคยปฏิบัติกันในสถานที่โบราณบางแห่งขึ้นมาเพื่อใช้เป็นวิธีการในการระดมพลังของชุมชนในการพัฒนาชุมชน หรือการนำเอาพระบรมสารีริกธาตุที่อัญเชิญจากกรุใต้พระเจดีย์หรือสถูปโบราณที่พังทลายไปประดิษฐานในพระสถูป พระเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ตามรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมดั้งเดิมที่พบ นอกจากนี้ยังมีการนำเอารูปแบบโบราณสถาน สัญลักษณ์ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแหล่งโบราณคดีต่างๆไปดัดแปลงเป็นตราสัญลักษณ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ ตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัด เครื่องหมายการค้า และตราประจำองค์กรต่างๆ เป็นต้น

๘) การสร้างเครือข่ายขยายความร่วมมือ (networking) เป็นการแสวงหาความร่วมมือจากสถาบัน กลุ่ม ชุมชน องค์กรอื่นๆ ทั้งภาครับ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ภาคประชาชน โดยการสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีที่ก่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน เป็นกระบวนการเสริมพลังซึ่งกันและกัน ซึ่งจะช่วยให้การจัดการเกิดประโยชน์อย่างกว้างขวางและยั่งยืน

ในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมและโบราณคดีนั้น มีวิธีการสำคัญที่ได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้เป็นกรอบในการทำความเข้าใจและอธิบายกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เรียกว่า ๓E-Model ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม (Actions) ที่สำคัญ ๓ ส่วนด้วยกัน คือ

๑) กระบวนการเรียนรู้และการให้การศึกษา (E๑-Education) เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงและการจัดการศึกษาที่เน้นการสื่อสารสองทาง (two-way communication) และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในหมู่นักวิชาการ นักจัดการ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐอื่นๆที่

เกี่ยวข้องและประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อความเข้าใจร่วมกัน หมายความว่าการใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเป็นวิธีการสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องคุณลักษณะทางวิชาการ

๒) การสร้างสรรค์และประดิษฐ์นวัตกรรมในการจัดการ (E๒-Engineering) หมายถึง การคิดค้นรูปแบบวิธีวิทยา (methodology) และเทคนิควิธีที่เหมาะสม (appropriate technique /technology)ในการจัดการด้านวิชาการหรือการศึกษาวิจัย (research) ด้านการอนุรักษ์ (conservation) การสงวนรักษา (preservation) และรูปแบบการพัฒนา (development pattern) รวมไปถึงการสร้างเงื่อนไข (conditions) กฎเกณฑ์หรือข้อบัญญัติ (rules) และกฎหมาย (acts) เพื่อใช้ในการการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนแก่ชุมชนทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ

๓) การบังคับใช้กฎระเบียบ (E๓ - Enforcement) หมายถึงการนำเอาเงื่อนไข กฎเกณฑ์ ข้อบัญญัติ และกฎหมายที่ชุมชนและสังคมกำหนดขึ้นร่วมกันมาบังคับใช้เพื่อคุ้มครอง ป้องกัน และเอื้ออำนวยให้กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นไปอย่างราบรื่นไม่สะดุดหยุดลงกลางคัน หรือไม่ถูกละเมิดให้เสื่อมค่าหรือเสื่อมสภาพไปด้วยเหตุอันไม่สมควร

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมภายใต้กรอบปฏิบัติการ ๓ E-model ดังกล่าว อาศัยหลักการและวิธีการของการพัฒนาชุมชนที่เน้นเป้าหมายของการจัดการเพื่อให้ผู้คนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการได้พัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง พึ่งตนเอง คิดหาหนทางแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง มีความสุขกับการจัดการทรัพยากร และสามารถเผชิญกับปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นได้อย่างรู้เท่าทัน ไม่ตกเป็นเหยื่อของกระแส หรือสถานการณ์ที่ผู้อื่นสร้างขึ้นเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน [๕๘]

ในขณะที่ ธนิก เลิศชาญฤทธ์ กล่าวถึง “การพัฒนาทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน” ว่าควรคำนึงถึงการ มีคุณภาพชีวิตที่ดีเพราะคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการพัฒนา วิธีการพัฒนาทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนที่มีการกล่าวถึงในวงกว้างและนำไปใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลกในปัจจุบัน แบ่งออกเป็น ๓ วิธีหลัก [๕๙]

(๑) การวิจัย คือ เครื่องมือสำคัญในการประเมินคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรม ผลการวิจัยทรัพยากรวัฒนธรรมยังนำไปพัฒนาด้านต่างๆ เกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม

(๒) การให้การศึกษาแก่สาธารณชน สามารถเข้าถึงผู้คนส่วนมากในสังคมและมีพลังที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านบวก รวมถึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจบางอย่างในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมได้ด้วย

(๓) การอบรมเชิงปฏิบัติการ สามารถสร้างเสริมความรู้แก่สาธารณชน และพัฒนาบุคคลหรือบุคลากรผู้ปฏิบัติงานด้านการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในท้องถิ่นอย่างยั่งยืนได้โดยตรง

นอกจากนี้ ปรีชา นุ่นสุข ได้กล่าวถึงหลักการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุ โบราณสถาน และสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่ผู้ดำเนินการต้องยึดถือปฏิบัติร่วมกัน ได้แก่

---

[๕๘] สายันต์ ไพรชาญจิตร์, **การจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**, มปป. หน้า ๖๙ - ๗๕.

[๕๙] ธนิก เลิศชาญฤทธ์, **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕๖ - ๑๖๖.

(๑) การสำรวจโบราณ เป็นขั้นตอนการค้นหาให้ทราบว่ามีโบราณสถานปรากฏในที่ใด และโบราณสถานแห่งนี้มีรายละเอียดเป็นอย่างไร

(๒) การตรวจสอบโบราณสถาน เพื่อการตรวจสอบโบราณสถาน ศึกษาค้นคว้าถึงรูปแบบทางศิลปะ อายุสมัย และความสำคัญ

(๓) การศึกษาโบราณสถาน ควรจัดลำดับความสำคัญ ความเร่งด่วนและความจำเป็นในการรักษาโบราณสถานเหล่านั้น แล้วดำเนินการตามลำดับ อย่างไรก็ตาม โบราณสถานทุกแห่งจะต้องได้รับการเอาใจใส่ดูแล และรักษาในทันทีที่มีการค้นพบ จะทิ้งไว้เฉยๆ ไม่ได้ ดังนั้น จึงได้มีการกำหนดให้มีการรักษาโบราณสถานใน ๓ ลักษณะ คือ การรักษาสภาพ การปรับปรุงสภาพ และการบูรณปฏิสังขรณ์[๖๐]

นอกจากนี้ ในการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีนั้น ก็ต้องมีกระบวนการหลักการเข้ามาเป็นส่วนช่วยเพื่อที่จะสามารถทำให้เกิดประโยชน์ในทางพัฒนาด้านมิติต่างๆ ตามมาอีกด้วย เช่น การพัฒนาวัตถุโบราณ การพัฒนาคน การพัฒนาสังคม ฯลฯ ดังนั้น สายันต์ ไพรชาญจิตร์ [๖๑] จึงได้สร้างแนวคิดอำนวยการวิจัยและพัฒนาโบราณคดีชุมชน (Research steering concepts) โดยอัญเชิญแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นทฤษฎีหลัก ผสานเข้ากับแนวคิดการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนและทฤษฎีการพัฒนาชุมชน จนเกิดเป็นแบบแผนการวิจัยเชิงจัดการ “โบราณคดีชุมชน” ที่มีทั้งปรัชญา หลักการ วิธีการเชิงกระบวนการชัดเจนมากยิ่งขึ้นหลักการสำคัญในการดำเนินงาน “โบราณคดีชุมชน” มี ๑๐ ประการ ได้แก่

๑. สมดุลและองค์รวม (Balance & Holistic approach) หมายถึง การศึกษาและการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่นที่อยู่บนฐานความคิดองค์รวม ให้ชุมชนเป็นหน่วยปฏิบัติการเชิงพื้นที่ และมุ่งทำการศึกษาเรื่องราวในอดีตทุกมิติของชุมชนนั้นๆ ทั้งเรื่องภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ แหล่งน้ำ ภูมิอากาศ เศรษฐกิจ สังคม การทำมาหากิน วัฒนธรรม ประเพณี การเมืองการปกครอง ศาสนา ความเชื่อ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมการท่องเที่ยว ตลอดจนผลกระทบของแต่ละส่วนที่มีต่อกันและกัน บนหลักการพื้นฐานที่ว่าเรื่องราวของทุกๆ มิติในท้องถิ่นมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแยกออกจากกันไม่ได้

๒. หลักพหุรักษ์ การยอมรับและรักษาความแตกต่างหลากหลาย (Multiplism approach) ต้องยอมรับว่าท้องถิ่นและชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งของแหล่งทรัพยากรทางโบราณคดี และทรัพยากรวัฒนธรรมมีคุณลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ไม่เหมือนกันหรือเป็นแบบเดียวกันทั้งหมด นักบริหารจัดการที่เป็นผู้เชี่ยวชาญหรือเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ในองค์กรเชี่ยวชาญตามกฎหมายจะต้องเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ระบบความเชื่อของชุมชนเรื่องผี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนกฎเกณฑ์ทางสังคมต่าง ๆ ของชุมชนท้องถิ่นจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและจริงใจ

---

[๖๐] ปรีชา นุ่นสุข, **การอนุรักษ์และพัฒนาโบราณวัตถุสถานในท้องถิ่น**, (ม.ป.ท. : ม.ป.พ. , ม.ป.ป.), หน้า ๑๐๓ - ๑๐๕. (อัดสำเนา).

[๖๑] สายันต์ ไพรชาญจิตร์ , **การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพฯ : โครงการหนังสือโบราณคดีชุมชน, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒๒-๑๒๗.

๓. อนิจจัง การไม่ยึดติดตายตัว (Dynamic approach) ต้องให้ความสำคัญกับความไม่แน่นอนและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นอนิจลักษณะ กล่าวคือ ต้องยอมรับหลักการที่ว่าสังคมและวัฒนธรรมตลอดจนสรรพสิ่งรวมทั้งทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จะต้องไม่ใช้แผนงานหรือตัวแบบในการดำเนินงานแบบเดียวตายตัวกับทุกท้องถิ่น

๔. การมีส่วนร่วม (Participation enhancement) สร้างและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการ เนื่องจากเรื่องทรัพยากรทางโบราณคดีเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมชุมชนและคนส่วนมาก ในการจัดการจึงต้องส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนและผู้คนในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในทุก ๆ กิจกรรมของการจัดการให้มากที่สุดไม่ว่าจะเข้ามาเกี่ยวข้องในฐานะอะไรก็ตาม เพราะการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเข้มแข็ง และความสมัครสมานสามัคคีของชุมชนได้เป็นอย่างดี

๕. การสร้างความสุขและความประทับใจร่วมกัน (Common appreciative building) การจัดการแนวโบราณชุมชนต้องมุ่งสร้างความประทับใจในคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรทางโบราณคดี เรื่องราวภูมิหลังของทรัพยากรทางโบราณคดีนั้นๆ รวมทั้งทรัพยากรวัฒนธรรมอื่น ๆ ทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาพนักวิชาการและนักจัดการเห็นว่าทรัพยากรทางโบราณคดีนั้น ๆ มีคุณค่าและความสำคัญอย่างไร ก็จะต้องทำให้คนในชุมชนท้องถิ่นและคนทั่วไปเห็นคุณค่าและความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน

๖. การจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันแบบเปิดกว้างจากการปฏิบัติงานจริง (Learning Through participative openness-practice/doing) ผู้ที่ดำเนินงานจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมและทรัพยากรทางโบราณคดีในขั้นตอนของการศึกษาวิจัย ได้แก่ นักโบราณคดีอาชีพ นักอนุรักษ์ นักจัดการ นักศึกษา นักโบราณคดี นักวิชาการและนักศึกษาที่เกี่ยวข้อง ผู้สูงอายุ เยาวชน ครู ฯลฯ ทำงานร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน ช่วยกันสร้างและแลกเปลี่ยนความรู้ที่ทุกคนมีส่วนได้เสมอหน้ากัน เรียนรู้จากการลงมือทำจริง เปิดโอกาสให้คนในชุมชนท้องถิ่น และคนภายนอกที่สนใจเข้าร่วมเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์

๗. ไม่เป็นทางการแต่สร้างสาระประโยชน์ด้านการเรียนรู้ (Informal & informative approach) แบบแผนและเทคนิควิธีการในการจัดการควรปรับและประยุกต์ให้เหมาะสมกับภูมิสภาพและสภาพทางสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ สอดคล้องกับแบบแผนการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่น เป็นกันเอง ไม่เป็นทางการ

๘. การศึกษาวิจัยและการพัฒนาเพื่อฟื้นฟูพลังของชุมชน (research & community Empowerment: R&CE) ให้ความสำคัญต่อกระบวนการศึกษาวิจัยที่มีกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่เป็นการส่งเสริมสร้างพลังสร้างความเข้มแข็งและแบบแผนความสัมพันธ์ที่เป็นไปในลักษณะเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน ให้กำลังใจกันและกันด้วยความรักความเมตตาให้กับชุมชน

๙. หลักความเรียบง่าย พึ่งตนเองได้ และสอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน (Simple with self-reliance accompanies with to local culture) ความเรียบง่ายและการพึ่งตนเองได้เป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จในการทำงานทุกประเภททุกชนิด การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีจะต้องดำเนินไปอย่างไม่ซับซ้อนหรือใช้เทคนิควิชาการที่ยุ่งยากเกินไปจนชาวบ้านหรือผู้ที่มีส่วนร่วมเข้าไม่ถึงทำไม่ได้

๑๐. หลักการร่วมกันนำและสร้างความสุขเสมอกัน (Accompanying/co-existing) การจัดการทางทรัพยากรทางโบราณคดี ทั้งในเรื่องของการศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ทางวิชาการและการบริรักษ์ (อนุรักษ์และพัฒนาใช้ประโยชน์ร่วมกัน) ทรัพยากรทางโบราณคดี และทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มทุกระดับในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในดารจัดการให้มากขึ้นในทุกขั้นตอน

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในภาคการเมืองแล้ว พบว่าในแนวนโยบายการกระจายอำนาจการบริหารราชการแผ่นดินออกไปสู่องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นระดับต่างๆ ยังเปิดโอกาสให้ประชาชนและเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมมากขึ้นเป็นลำดับ ดังปรากฏใน พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมวด ๒ มาตรา ๑๖ ที่กำหนดให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของประชาชนให้ท้องถิ่นของตนเอง (๑๑) การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม อันดีของท้องถิ่น มาตรา ๑๗ กำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง (๒๐) การจัดให้มีพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ และใน มาตรา ๒๑ กำหนดว่า บรรดาอำนาจและหน้าที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบของรัฐตามกฎหมายรัฐอาจมอบอำนาจและหน้าที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการแทนได้

ปัจจุบันได้มีกลุ่มประชาชน ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชนในท้องถิ่นต่างๆ เริ่มตระหนักถึงปัญหาทรัพยากรทางวัฒนธรรมและโบราณคดีถูกทำลาย และเห็นว่ามีปัญหาการจัดการที่ไม่เหมาะสมเกิดขึ้นมากมาย จึงเข้ามามีบทบาทในการจัดการในรูปแบบและด้วยวิธีการต่างๆ มากขึ้น แต่อาจจะยังไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก ทั้งนี้ อาจจะเนื่องมาจากการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมและโบราณคดีเป็นงานที่ดำเนินการโดยภาครัฐฝ่ายเดียวมาเป็นเวลานานมาก อีกทั้งยังคงมีกฎหมายสงวนอำนาจในการบริหารและจัดการไว้ที่ศูนย์การบริหารราชการส่วนกลาง (พ.ร.บ. โบราณสถานฯ พ.ศ. ๒๕๐๔/อธิบดีกรมศิลปากร) เท่านั้น อีกทั้งองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นรวมไปถึงประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนผู้ที่จะมีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมและโบราณคดีในองค์กรต่างๆ ยังขาดความมั่นใจ ขาดข้อมูล ขาดความรู้ ขาดความเข้าใจ ขาดทักษะและไม่เห็นประโยชน์ที่แท้จริงในการปฏิบัติการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมและโบราณคดีดังกล่าวด้วยตนเอง[๖๒]

กล่าวโดยสรุป ทรัพยากรวัฒนธรรมจัดเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และจัดเป็นทุนทางสังคมเชิงวัฒนธรรมที่ให้ทั้งคุณค่าและมูลค่าทางด้านต่างๆ เป็นเรื่องราวที่บอกเล่าอดีตที่สะท้อนมาถึงภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้นแนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมและโบราณคดีโดยชุมชน จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่คนในชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแล บำรุง รักษาทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง นอกจากนี้ การจัดการวัฒนธรรมยังเป็นกระบวนเพื่อนำไปสู่

---

[๖๒] สายันต์ ไพรชาญจิตร์, **การจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษาพัฒนาโบราณคดีชุมชน, ๒๕๕๓), หน้า ๕๕ - ๕๘.

การพัฒนางาน ศิลปวัฒนธรรมในด้านการศึกษาอนุรักษ์และส่งเสริมให้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ยังคงได้ใช้ประโยชน์ต่อไปได้อย่างเหมาะสมทั้งนี้ กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาค ส่วนที่เกี่ยวข้องจำเป็นที่ต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการศิลปวัฒนธรรม ทำให้เกิดประโยชน์ในทางพัฒนาด้านมิติต่างๆ ตามมาอีกด้วย เช่น การพัฒนาวัตถุโบราณ การพัฒนาคน การพัฒนาสังคม เป็นต้น

๒.๗. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระใบฎีกาเสนห ญาณเมธี และคณะ [๖๓] ทำการศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดการทองเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ: กระบวนการเรียนรูสูการสรางสรรคเชิงประวัติศาสตรและวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการสงเสริมการเรียนรูของวัดในภาคเหนือ มีประเด็นสำคัญ คือ (๑) การจัดการดานพื้นที่ มีการจัดทำผังการใชสอยพื้นที่ของวัดตามบทบาทหนาที่ (๒) การจัดการดาน แผนพัฒนา มีการจัดทำแผนพัฒนาวัดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว (๓) การจัดการดานบุคลากร มีกระบวนการจัดการบุคลากร และ (๔) การจัดการดานระบบการสื่อความหมาย การสงเสริมการเรียนรูเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคมของวัดที่เปนแหลงทองเที่ยวเชิงสรางสรรค และเพื่อการสงเสริมการ เรียนรูเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม มีการพัฒนาทางดานระบบสื่อความหมายของวัด โดยมีเสนทางและการประเมินทรัพยากรการทองเที่ยวของวัดในภาคเหนือ ๓ เสนทาง คือ เสนทางที่ ๑ เสนทางการทองเที่ยวตามรอยตำนานพระเจาเลียบโลก จำนวน ๑๗ วัด เสนทางที่ ๒ เสนทางการทองเที่ยวตามรอยคติความเชื่อชุธาตุ จำนวน ๑๒ วัด และ เสนทางที่ ๓ เสนทางการ ทองเที่ยวตามรอยวัดสำคัญทางประวัติศาสตรและการทองเที่ยว จำนวน ๒๓ วัด สวนผลการประเมิน ทรัพยากรการทองเที่ยวของวัดในภาคเหนือ จำแนกได ๔ ลักษณะ คือ ๑) ความสามารถในการรองรับ ดานเศรษฐกิจ ๒) ความสามารถในการรองรับดานกายภาพ ๓) ความสามารถในการรองรับดาน นิเวศวิทยา และ ๔) ความสามารถในการรองรับทางความรูสึก การเสริมสรางความเขมแข็งของเครือขายการทองเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ แบงออกเปน ๑) กลุมนักทองเที่ยว ๒) กลุมธุรกิจการทองเที่ยว ๓) รัฐบาล และ ๔) กลุมพระสงฆในวัดและชาวบานในชุมชน ส่วนผลกระทบของการทองเที่ยวที่มีตอวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของวัดในภาคเหนือ พบวา (๑) ปญหาความเสื่อมโทรมของวัดที่เปนแหลงทองเที่ยวภาคเหนือบางแหง (๒) ปญหาดานสาธารณูปโภคและสวัสดิภาพของนักทองเที่ยว (๓) ปญหาการรักษาเอกลักษณทางวัฒนธรรม (๔) ปญหาดานการจัดการ
ทองเที่ยว และ (๕) ปญหาการมีสวนรวมในการบริหารจัดการโดยทองถิ่น

ณัทธีร์ ศรีดี, ปัญญา คล้ายเดช และดวงดี โอฐสู [๖๔] ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคกลาง: กระบวนการจัดการพุทธศิลป์ถิ่น

---

[๖๓] พระใบฎีกาเสนห ญาณเมธี และคณะ, **รูปแบบและกระบวนการจัดการทองเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ: กระบวนการเรียนรูสูการสรางสรรคเชิงประวัติศาสตรและวัฒนธรรม,** รายงานการวิจัย. (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย), ๒๕๕๖.

[๖๔] ณัทธีร์ ศรีดี, ปัญญา คล้ายเดช และดวงดี โอฐสู , **รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาใน ภาคกลาง : กระบวนการจัดการพุทธศิลป์ถิ่นสยามเพื่อความงามของจิตใจและปัญญา,** รายงานการวิจัย. (กรุงเทพมหานคร :สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย), ๒๕๕๖. หน้า บทคัดย่อ.

สยามเพื่อความงามของจิตใจและปัญญา” ผลการศึกษา พบว่า ๑. รูปแบบอัตลักษณ์และกระบวนการการจัดการท่องเที่ยวในวัดในเขตภาคกลาง ประกอบไปด้วย ๑) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม/พุทธศิลป์ ๒) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเชิง ประวัติศาสตร์ ๓) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี ๔) รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมกราบไหว้พระเกจิและพระศักดิ์สิทธิ์ ๕) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงการปฏิบัติธรรม โดยมุ่งเน้นกิจกรรมการปฏิบัติธรรมของประชาชนเป็นพื้นฐาน ๖) รูปแบบการท่องเที่ยวอันเกิดจากสายสัมพันธ์ ทางสังคมและการพัฒนาชุมชน โดยวัดท่องเที่ยวในเขตภาคกลาง มีอัตลักษณ์ที่มีความโดดเด่นเฉพาะตนเอง โดยจำแนกตามอิริยาบถของพระพุทธรูปในลักษณะปางต่างๆ ได้แก่ พระพุทธรูปปางมารวิชัย ปางสมาธิ ปางประทับยืน ปางไสยาสน์ มีขนาดใหญ่โดดเด่นเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ ยังมีอัตลักษณ์เฉพาะตามลักษณะของสื่อพุทธศิลป์ที่มิใช่พระพุทธรูป ได้แก่ เจดีย์ ต้นโพธิ์ รอยพระพุทธบาท อีกทั้งยังมุ่งเน้นไปที่การปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ และกระบวนการการจัดการ ท่องเที่ยวในวัด ในลักษณะเป็นระบบโดยมีการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม เพื่อการรักษาและส่งเสริม ความหลากหลายของธรรมชาติสังคมและวัฒนธรรม พร้อมกับการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยว ร่วมกับท้องถิ่นประสานแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมีประชุมและปรึกษากับผู้เกี่ยวข้องที่มี บทบาทการจัดการท่องเที่ยว ตลอดจนถึงการพัฒนาบุคลากร จัดเตรียมข้อมูลบริการข่าวสารการ ท่องเที่ยว ๒. นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมการท่องเที่ยววัดในเขตภาคกลางกล่าวคือ จะเดินทางมา ท่องเที่ยวกับครอบครัว โดยใช้รถยนต์ส่วนตัว มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการมาท่องเที่ยวและพักผ่อน ซึ่ง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะมาเคยมาท่องเที่ยวที่วัดนั้นมาก่อน การเดินทางมาท่องเที่ยวจะมุ่งเน้นแบบ เช้าไปเย็นกลับหรือ One-Day Trip โดยจะทราบข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมาจากเวปไซต์ การ ท่องเที่ยว เพื่อนหรือญาติของตนเอง มีค่าใช้จ่าย ไม่เกิน ๑๐๐๐ บาทต่อคนต่อครั้ง และจะเดินทาง ต่อไปยังสถานที่ท่องเที่ยวอื่นต่อไป นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่า วัดท่องเที่ยวในเขตภาค กลางส่วนใหญ่เป็นวัดที่สำคัญ มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ มีคุณค่าต่อจิตใจอย่างมาก ส่วนใหญ่ตั้งของ โบราณสถานที่สำคัญ โดยวัดเหล่านั้นมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานอยู่ ซึ่งเป็นสื่อพุทธศิลป์ที่มี ความงดงาม มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี ที่สามารถสืบค้นได้ และเป็นที่ยึด เหนี่ยวจิตใจในฐานะชาวพุทธ ซึ่งประดิษฐานคู่บ้านคู่เมืองมายาวนาน เป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน ทั่วไป ทั้งในยามปกติหรือเมื่อมีความเดือดร้อน และในขณะที่ต้องการประสบความสำเร็จซึ่งเมื่อได้มา กราบไหว้พระพุทธรูปที่วัดแล้ว นักท่องเที่ยวจะมีความรู้สึกทำให้มีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตมากขึ้น มีกำลังใจในการฟันฝ่าอุปสรรคและผ่านพ้นไปได้ เพราะเมื่อมีสติมากขึ้น ก็จะทำให้ทำงานได้ดีขึ้น ประสบความสำเร็จมากขึ้น จิตใจที่ฟุ้งซ่านก็สงบลง และมีสติมากขึ้น รู้สึกมีความสุขมากขึ้นโดยมีการตั้งความปรารถนาขอให้ช่วยดลบันดาลให้ประสบความสำเร็จตามที่อธิษฐานขอพร, ขอให้สำเร็จในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต ตลอดจนถึงโชคลาภ และต้องการทำบุญไหว้พระ ทำให้มีแนวทางในการดำเนินชีวิตหลังจากได้กราบไหว้ กล่าวคือ ได้ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ทำให้ไม่ประมาทในชีวิต และได้ดำเนินชีวิตด้วยความมีสติ ๓. จากการสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาว ต่างประเทศต่อวัดท่องเที่ยวในเขตภาคกลาง สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่า นักท่องเที่ยวส่วน ใหญ่เป็นผู้หญิงมีอายุอยู่ในระหว่าง ๒๑-๓๐ ปีมีการศึกษาในระดับปริญญาตรี โดยยังเป็นนักเรียน/ นักศึกษาอยู่ มาท่องเที่ยวเนื่องจากไปพักผ่อนกับ

ครอบครัว เพื่อน เพื่อศึกษาหาความรู้ทางพุทธ ศาสนา และชื่นชอมในกิจกรรมทางพุทธศาสนาคือการไหว้พระ - สวดมนต์ โดยมีความคิดเห็นต่อการ ท่องเที่ยววัดในเขตภาคกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อพุทธศิลป์หรือพระพุทธรูปที่สำคัญในวัด โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดมี ๒ ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการท่องเที่ยว และด้านการ ประชาสัมพันธ์ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมาได้แก่ ด้านการต้อนรับ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสิ่งดึงดูดใจ และด้านการขนส่ง ตามลำดับ และนักท่องเที่ยวชาวไทยมีความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยว วัดในเขตภาคกลาง โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดมี ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยสะดวกในการเข้าถึงด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ด้านสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูป และด้านที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมาได้แก่ ด้านการจัดการและด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ ตามลำดับ สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงมีอายุ อยู่ในระหว่าง ๒๑-๓๐ ปีจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว เดินทางมา ท่องเที่ยวเนื่องจากเดินทางมาประชุม ทัศนศึกษาแล้วแวะเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ โดยเฉพาะวัดใน บริเวณใกล้เคียง เพื่อเที่ยวชมความงามของวัดและพุทธศิลปะโดยชื่นชอบในกิจกรรมทางพุทธศาสนา ได้แก่การเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีที่สำคัญโดยมีความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยววัดในเขตภาค กลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อพุทธศิลป์หรือพระพุทธรูปที่สำคัญในวัด โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการต้อนรับ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมาได้แก่ ด้านการจัดการ ท่องเที่ยว ด้านการขนส่ง ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านการประชาสัมพันธ์ ตามลำดับและนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศมีความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยววัดในเขตภาคกลาง โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ รองลงมา ได้แก่ ด้านการจัดการ ด้านสิ่งอำนวยสะดวกในการเข้าถึง ด้านสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ตามลำดับเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นและความพึง พอใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศจะพบว่านักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นและความ พึงพอใจต่อการท่องเที่ยววัดในเขตภาคกลาง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ โดย นักท่องเที่ยวชาวไทยจะมีความเห็นและความพึงพอใจในระดับที่สูงกว่านักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ทั้งโดยรวมและในรายด้าน ๔ เส้นทางท่องเที่ยวสามารถแบ่งออกเป็น ๙ เส้นทางตามลักษณะของความโดดเด่น ของสื่อพุทธศิลป์ดังนี้เส้นทางที่หนึ่งวัดพระศักดิ์สิทธิ์เส้นทางที่สอง วัดพระนอน (ไสยาสน์) เส้นทางที่ สามวัดพระนั่งเส้นทางที่สี่พระปราง/ เจดีย์ใหญ่เส้นทางที่ห้าเส้นทางที่หกวัดกิจกรรมเส้นทางที่เจ็ด พระที่มากับสายน้ำ เส้นทางที่แปดวัดเบญจภาคีเส้นทางที่เก้าวัดหลวงพ่อโตและผลการประเมิน ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว พบว่า วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว จำนวน ๓๖ วัด มีศักยภาพมากที่สุด จำนวน ๒๘ วัดและมีศักยภาพมากจำนวน ๘ วัด ๕ ผลกระทบการท่องเที่ยวที่มีต่อวัดและพระพุทธศาสนา มีดังนี้ คือ ๑) ผลกระทบ ทางบวก คือ ชุมชนมีจิตสำนึกเกิดการพัฒนาตนเองพึ่งพาตนเองคิดเป็น ทำเป็นมีความพยายามในการ เรียนรู้พัฒนาเกิดรายได้เพิ่มขึ้นมีการรวมตัวกันสร้างความเข้มแข็งในชุมชนนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งด้านเศรษฐกิจด้านสังคมวัฒนธรรมและด้านสิ่งแวดล้อมและนำไปสู่ความยั่งยืนคือการรวบรวมองค์ ความรู้ภูมิปัญญาสืบสานสืบทอดตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ได้ และ ๒) ผลกระทบด้านลบคือ ทำ ให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมอาทิจำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยวการใช้ฐ้าระบบนิเวศ ธรรมชาติการรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็วเกิดกระแสการเลียนแบบมีความขัดแย้งทางความคิด เสียความ

เป็นส่วนตัวในการที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยวและที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ ของท้องถิ่นหากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป ๖. ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวของวัดในเขตภาคกลาง ประกอบด้วย ๑) ด้านการบริหารจัดการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความร่วมมือกันน้อยมาก จึงควรมี การสร้างความร่วมมือกันในการบริหารจัดการเพิ่มมากขึ้น ๒) ด้านแหล่งท่องเที่ยวกับกิจกรรม การ ดำเนินกิจกรรมบางชนิดยังส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว ควรกำหนดกิจกรรมให้เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว ขีดความสามารถในการรองรับ และก่อให้เกิดผลกระทบให้น้อยที่สุด ๓) ด้านการบริการ ยัง ไม่ได้มุ่งเน้นเรื่องการให้บริการและยังไม่มีการกำกับดูแลด้านมาตรฐานการให้บริการ ควรส่งเสริม สนับสนุนการบริหารและให้บริการที่มีคุณภาพ โดยคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า เป็นระบบ และยั่งยืน ๔) ด้านสิ่งแวดล้อมและสภาพภูมิทัศน์ มีการจัดสร้างและต่อเติมสิ่งแปลกปลอมขึ้นโดยมิ รู้ตัว ก่อให้เกิดการทำลายภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยว ควรสร้างความสัมพันธ์ของ ชุมชนในการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกของการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ถ่องแท้ในคุณค่าของทรัพยากรกับ กระบวนการการพัฒนาการท่องเที่ยว ๕) ด้านนักท่องเที่ยว ยังขาดจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อ การอนุรักษ์ทรัพยากรทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นเสื่อมโทรม ควรสร้างเสริมและเพิ่มพูนความรู้ความ เข้าใจจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่น ให้ความรัก หวงแหน และรับผิดชอบต่อทรัพยากร ท่องเที่ยว ๖) ด้านชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว ยังขาดจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของสถานที่ที่ดี ควรมีการ ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดเพิ่ม มากขึ้น

พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล [๖๕] งานวิจัยเรื่อง กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ขององค์กรชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมองค์กรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการสิ่งแวดล้อมของ วัฒนธรรมองค์กรชุมชนท้องถิ่น ในจังหวัดอุบลราชธานีพบว่ากระบวนการจัดการในองค์กรชุมชน คือ การมีส่วนร่วมในการทำงาน การยึดมั่นในอุดมการณ์ การวางแผนการทำงาน การเปิดโอกาส ในการแสดงความคิดเห็น การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงาน ลักษณะการมีส่วนร่วมได้แก่ การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเรียนรู้จาก ประสบการณ์กับกลุ่มต่างๆ รวมทั้งร่วมกันหาทางออกในการจัดการกับปัญหาด้วยความเข้าใจใน ระบบนิเวศแนวทางพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรชุมชนท้องถิ่น ในจังหวัดอุบลราชธานี คือ การทำงาน เป็นทีม ความคิดสร้างสรรค์ เพิ่มศักยภาพสมาชิกในองค์กรเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานภายใน องค์กรการเรียนรู้และการเปิดรับวัฒนธรรมองค์กรการเสริมแรงพฤติกรรมซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหา ทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการสิ่งแวดล้อมในจังหวัดอุบลราชธานีได้อย่างยั่งยืนสืบไป

พรรณวลัย ศรีวงศ์วัฒนา [๖๖] ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปะ วัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนของศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์” ผลการวิจัยพบว่า ๑)

---

[๖๕] พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ขององค์กรชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี, **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร** ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑, มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๗, หน้า ๑-๑๖.

[๖๖] พรรณวลัย ศรีวงศ์วัฒนา, การพัฒนาศิลปะ วัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนของศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, **วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม** ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑, ๒๕๔๙, หน้า ๙๓.

การดำเนินงานพัฒนาศิลปะและวัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนของศูนย์ศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่นราชภัฏราชนครินทร์ มีการดำเนินการโดยจัดเป็นประจำต่อเนื่องไปตลอดปีรวม ๑๙ ครั้ง ต่อปีด้วยวิธีการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ จัดกิจกรรมส่งเสริมประเพณีท้องถิ่น กิจกรรมเผลแพร่ความรู้ในรูปแบบนิทรรศการสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเลคทรอนิกส์ การปลูกฝังอบรม กิจกรรมส่งเสริมความสามารถพิเศษนักเรียน นักศึกษาและเยาวชนด้านศิลปะและวัฒนธรรม ๒) การเห็นคุณค่าศิลปะวัฒนธรรมของเด็กและเยาวชนในจังหวัดฉะเชิงเทราที่ได้รับการพัฒนาศิลปะวัฒนธรรมจากศูนย์ศิลปะวัฒนธรรมและท้องถิ่นราชภัฏราชนครินทร์ ได้รับองค์ความรู้ด้านความรู้พื้นฐานทางศิลปะเทคนิคและทักษะการสร้างสรรค์งานศิลปวัฒนธรรมไทยและท้องถิ่นคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ๓) แนวทางในการพัฒนาศิลปะวัฒนธรรมแก่เยาวชน ที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นได้แก่ จัดกิจกรรมที่เป็นประสบการณ์ตรงและหลากหลาย ส่งเสริมความรู้และทักษะด้านศิลปกรรม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาในท้องถิ่นรวมทั้งคุณธรรมและจริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ สอดคล้องกับสังคมไทย และเน้นการมีส่วนร่วมของหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศิลปะแก่เยาวชน

เพ็ญรุ่ง สุริยกานต์[๖๗] ทำการศึกษา การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีของชุมชนทุ่งม่าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีของชุมชนทุ่งม่านมีวิธี คิดและกระบวนการจัดการที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทในแต่ละช่วงเวลา ผู้จัดการ กลุ่มศิลปินสืบสานภูมิปัญญาโบราณในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง มี วิธีคิดและวิธีการจัดการ ๒ รูปแบบ คือในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๕ - ก่อน พ.ศ. ๒๕๓๐ มีกระแส ความต้องการสะสมโบราณวัตถุเวียงกาหลงจากภายนอก พ้องกับความยากจนและความไม่รู้ทำให้ผู้จัดการคิดว่าตนเองไม่ใช่เจ้าของเตาและโบราณวัตถุเวียงกาหลงซึ่งมี คุณค่าเชิงมูลค่าเพียงอย่างเดียว เกิดรูปแบบการจัดการแบบขุดหาโบราณวัตถุขาย (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๘) ทำให้ผู้จัดการได้รายได้ตอบแทน แต่ไม่ยั่งยืนเพราะทรัพยากรถูกทำลาย ในช่วง พ.ศ. ๒๕๓๐ - ปัจจุบัน วิธีคิดมีความเปลี่ยนแปลงเป็นมองว่าทรัพยากรเป็นสมบัติของตนเองและชุมชน รู้สึกผูกพันและเห็นคุณค่าที่หลากหลาย เกิดการจัดการเพื่อใช้ประโยชน์ไปพร้อมๆกับการอนุรักษ์ความดั้งเดิม คือการรื้อฟื้นภูมิปัญญาโบราณ เพื่อผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่เหมือนโบราณวัตถุจำหน่าย ตอบสนองความต้องการ โบราณวัตถุเวียงกาหลง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๐ ถึงปัจจุบัน และการจัดการอนุรักษ์เตาเวียงกาหลง ใน พ.ศ.๒๕๕๐ ถึงปัจจุบัน เนื่องจากได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักวิชาการภายนอก ทำให้ผู้จัดการสามารถอนุรักษ์เตาโบราณ และใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน ผู้จัดการที่อยู่ในกลุ่มอนุรักษ์ฯ มีวิธีคิดและดำเนินการจัดการทรัพยากร ทางโบราณคดี ๒ รูปแบบ พ.ศ. ๒๔๒๘-๒๕๔๙ ผู้จัดการมีวิธีคิดว่าทรัพยากรไม่มีเจ้าของ มีคุณค่าเชิงมูลค่า ทำให้เกิดการขุดหาโบราณวัตถุขาย เพราะไม่รู้คุณค่าของ ทรัพยากรและกระแสความต้องการสะสมและศึกษาโบราณวัตถุเวียงกาหลงของคนนอก ผลการจัดการทำให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าและได้เรียนรู้ว่าการขุดโบราณวัตถุขาย เป็นการทำประโยชน์ที่ไม่ยั่งยืนเช่นเดียวกับผู้จัดการกลุ่มแรก ดังนั้นเมื่อกลุ่มได้รับแนวความคิดเรื่องการจัดการทรัพยากรเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวจากนักวิชาการ

---

[๖๗] เพ็ญรุ่ง สุริยกานต์, การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีของชุมชนทุ่งม่าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. **ดำรงวิชาการ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒,** มิถุนายน-ธันวาคม ๒๕๕๓, หน้า ๓๑-๔๙.

จากภายนอก ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๔๙ ทำให้เกิดการจัดการอนุรักษ์เตาเวียงกาหลง เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้อย่างยั่งยืนตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๕๐ จนถึงปัจจุบัน

ประเสริฐ ตระการศุภกร [๖๘] การพัฒนาศักยภาพชุมชนชาวเขากับการลงทุนทางวัฒนธรรมเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ศึกษากระบวนการจัดการทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนของชุมชนชาวไทยภูเขา ๕ เผ่า ได้แก่ เผ่าปกาเกอะญอ, ม้ง, เมี่ยน, ลาหู่และลีซู โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ๆ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนชาวเขาที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละเผ่า ๒) เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน นักพัฒนา นักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๓) เพื่อร่วมศึกษาและพัฒนาแผนการลงทุนทางวัฒนธรรมและกิจกรรมทางเลือกสำหรับชุมชนที่เข้าร่วมโครงการฯ และ ๔) เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายและสาธารณสู่ภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่น สรุปเนื้อหาแต่ละกรณีศึกษาที่เจาะลึกของแต่ละชนเผ่าได้ดังนี้

๑. กรณีศึกษาของปกาเกอะญอ ได้ศึกษาเกี่ยวกับ อาชีพทางเลือกการเลี้ยงสัตว์ที่ยั่งยืนของชุมชนปกาเกอะญอบ้านป่าโป่ง หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าโปง อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยศึกษาสัตว์เลี้ยงของชุมชน ๘ ชนิด ได้แก่ ไก่ สุกร เป็ด แมว สุนัข วัว ควายและช้าง ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ความเชื่อและ พิธีกรรม วัฒนธรรมการเลี้ยงสัตว์ วิธีการเลี้ยงสัตว์ แบบพื้นบ้านโรคสัตว์และการรักษาโดยสมุนไพร ตลอดจนได้ศึกษาประโยชน์และความสัมพันธ์ระหว่างคนและสัตว์เลี้ยงไว้อย่างน่าสนในยิ่ง

๒. กรณีศึกษาม้ง ได้ศึกษาเกี่ยวกับ กัญชงกับวิถีม้ง ของชุมชนม้ง บ้านบวกจั่น หมู่ที่ ๗ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาประเด็นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความเป็นมาของกัญชง การเพาะปลูก และการใช้ประโยชน์และความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องและคุณค่าของกัญชง ความสัมพันธ์ของกัญชงที่ มีต่อวิถีชีวิตม้ง กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านกัญชง ตลอดจนศึกษาถึงพัฒนาการและแนวโน้มของกัญชงในอนาคตไว้อย่างครบครัน

๓. กรณีศึกษาของลาหู่ ได้ศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมและการพัฒนาชุมชนสู่การพึ่งตนเองของชุมชนลาหู่บ้านต้นผึ้ง หมู่ที่ ๑๒ ตำบลท่าตอน อำเภอแม่อายุ จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยว ในชุมชนการจัดการท่องเที่ยวของคนในชุมชน ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนการศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมเสริมรายได้ที่สามารถดำเนินการควบคู่กับการท่องเที่ยวของชุมชนได้

๔. กรณีศึกษาของเมี่ยน ได้ศึกษาเกี่ยวกับลายปักเมี่ยนกับการสร้างอัตลักษณ์ที่เป็นพลังสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ของชุมชนเมี่ยน บ้านเล่าชีก๋วย หมู่ที่ ๑๖ ตำบลป่าตึง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย โดยศึกษาประเด็นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ตำนานและความเชื่อเกี่ยวกับลายปักเมี่ยน ประเภท กระบวนการเรียนรู้และเทคนิคลายปักเมี่ยน ชื่อและความหมายของลายปักและ

---

[๖๘] ประเสริฐ ตระการศุภกร, **การพัฒนาศักยภาพชุมชนชาวเขากับการลงทุนทางวัฒนธรรมเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม,** รายงานการวิจัย. (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม), ๒๕๔๔. หน้าบทคัดย่อ.

ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตกับลายปักเมี่ยน ตลอดจนได้ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบันที่มีต่อลายปัก ผลกระทบและแนวโน้มทางเศรษฐกิจของลายปักเมี่ยน ไว้อย่างชัดเจน

๕. กรณีศึกษาของลีซู ได้ศึกษาเหล้าสมุนไพรลีซูกับการพึ่งตนเอง ของชุมชนลีซูบ้านสหกรณ์แปลง ๕ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลป่าตุ้ม อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และตำนานเหล้าพื้นบ้าน ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง ความสัมพันธ์ของเหล้าพื้นบ้านกับการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ของลีซูตลอดจนได้ศึกษาเจาะลึกเกี่ยวกับสมุนไพรที่ใช้ผลิตเชื้อแป้งเหล้าแบบพื้นบ้านของลีซูอีกด้วย

โดยสรุปแล้วการศึกษาวิจัยของทั้ง ๕ ทีมวิจัยเผ่าถือว่าได้ริเริ่มให้ชุมชนวิจัยเกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างกว้างขวางและมีนักวิจัยของชุมชนที่สามารถจะนำชุมชนให้เกิดการพัฒนางานวิจัยและจัดทำกิจกรรมแก้ไขปัญหาของชุมชนตนเองได้มากขึ้น ตลอดจนได้สะท้อนถึงความร่ำรวยในศักยภาพและทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละชนเผ่าที่สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชุมชนที่ร่วมวิจัย อีกทั้งได้ข้อเสนอแนะต่อบุคคลหรือหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้นำไปพัฒนาและจัดปรับทัศนะหรือกระบวนการสนับสนุนให้ชุมชนบนพื้นที่สูงได้รับการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนต่อไปด้วย

ชนกพร ไผทสิทธิกุล[๖๙] ได้ศึกษาการอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมกกแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย โดยการศึกษาสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนแม่น้ำ สภาพกายภาพของชุมชน ผังหมู่บ้านและเรือนพื้นถิ่น ตลอดจนวิถีชีวิต คติความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม ตลอดจนผลกระทบและความเปลี่ยนแปลง เพื่อเป็นแนวทางการอนุรักษ์ของชุมชนจำนวน ๓ ชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำกกจังหวัดเชียงราย คือ ชุมชนรวมมิตร ชุมชนบ้านจะคือ และชุมชนแม่สลัก จากการศึกษาพบว่าทั้ง ๓ ชุมชนประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธ์ต่าง ๆ ล้วนมีความสัมพันธ์กับแม่น้ำกก ทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตลอดจนการดำรงชีวิต ตลอดจนมีประเพณี พิธีกรรมทางด้านความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำกก และปัจจุบันชุมชนเริ่มมีความเปลี่ยนแปลจากผลกระทบในด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ปัญหาด้านวัฒนธรรมซึ่งส่งผลกับวิถีชีวิตทางด้านกายภาพและจิตใจ

ปรีดา พูลสิน [๗๐] ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดโสมนัส การทำวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนวัดโสมนัส ๒. เพื่อเสนอแนะแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนวัดโสมนัส โดยศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูล จากแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากกลุ่มตัวอย่าง ๔ กลุ่ม คือ กลุ่มตัวแทนชุมชน กลุ่มประชาชน กลุ่มเยาวชน และกลุ่มบุคคลภายนอก ผลการศึกษาพบว่าชุมชนวัดโสมนัส มี

---

[๖๙] ชนกพร ไผทสิทธิกุล, **การอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย** ,รายงานการวิจัย. (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีปทุม), ๒๕๕๔. หน้า บทคัดย่อ.

[๗๐] ปรีดา พูลสิน, การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดโสมนัส**, รายงานการวิจัย**. (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม), ๒๕๕๔. หน้า บทคัดย่อ.

ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีความโดดเด่นและทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รวมถึงยังคงสืบทอดศิลปะ ประเพณี และศาสนปฏิบัติจนถึงปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า แหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในชุมชน ๔ แห่ง คือ ๑. วัดโสมนัสราชวรวิหาร ๒. ศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ๓. โรงเรียนวัดโสมนัส และ ๔. ศูนย์เยาวชนวัดโสมนัส

รัศมี ชูทรงเดช และคณะ [๗๑] ได้ทำการสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม มีข้อค้นพบใหม่คือแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในอำเภอปายและขุนยวม ซึ่งทำให้เพดานอายุของร่องรอยการอยู่อาศัยเก่าไม่น้อยกว่าประมาณ ๑๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว และยังพบแหล่งโบราณคดีโลงไม้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการกระจายตัวของกลุ่มคนในวัฒนธรรมโลงไม้ที่เข้ามาถึงอำเภอปาย นอกจากนี้ข้อมูลใหม่ที่แหล่งโบราณคดีบ้านน้ำฮู - ผาเสื่อ อำเภอปางมะผ้า ทำให้ยืนยันการฝังศพในโลงไม้ของคนก่อนประวัติศาสตร์ยุคเหล็ก ชุมชนปัจจุบันที่อาศัยอยู่ในอำเภอปายและขุนยวมอาจจะมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในแต่ละช่วงเวลา หลักฐานทางโบราณคดีที่พบในอำเภอปาย เช่น พระพุทธรูป จารึก และศาสนสถาน แสดงถึงร่องรอยการอยู่อาศัยที่เก่าแก่ถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ สมัยอาณาจักรล้านนา กลุ่มชาติพันธุ์เดิม ได้แก่ คนเมือง ไทใหญ่ และลั้วะ ขณะที่อำเภอขุนยวมและอำเภอปางมะผ้า พบว่ามีการเข้ามาอยู่อาศัยในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ซึ่งสอดรับกับประวัติศาสตร์บอกเล่า กลุ่มคนที่เข้ามาอยู่ในระยะแรก คือ ไทใหญ่และคนเมือง ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เช่น ปกาเกอะญอ ลาหู่ ลีซู ม้ง และจีนฮ่อ ซึ่งเข้ามาภายหลังก็มีปัจจัยการเคลื่อนย้ายที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเป็นหลัก เช่น การค้าขาย การขยายที่ดินทำกิน และการรับจ้างเป็นแรงงาน ทั้งนี้วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอนได้ใช้ผลงานวิจัยเป็นเอกสารอ้างอิงหลักในการปรับปรุงหลักสูตรแม่ฮ่องสอนศึกษา สำหรับชุมชนท้องถิ่น ในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม ที่ได้ร่วมกระบวนการวิจัย เกิดความภาคภูมิใจในทำให้ชุมชนตระหนักถึงภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งตระหนักถึงความสำคัญของท้องถิ่นของตน รวมทั้งเกิดสำนึกร่วมของชุมชนต่างชาติพันธุ์ที่มีต่อมรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน และนำสู่การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญร่วมกับท้องถิ่นในการให้ข้อมูลสำหรับการจัดทำศูนย์ข้อมูลและป้ายอธิบายข้อมูลของแหล่งโบราณคดีถ้ำลางจันทร์ หรือ “Coffin cave” พัฒนาพิพิธภัณฑ์สงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของอำเภอขุนยวม และมีศูนย์วัฒนธรรมไทใหญ่ที่บ้านเมืองปอน อำเภอปาย

พรรณวลัย คีรีวงศ์วัฒนา และสมหมาย แจ่มกระจ่าง [๗๒] ได้ศึกษาการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม: การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออก ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่ายชุมชนในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม : การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออกได้แก่ การวางแผนชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังขาดข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนัง ส่วนใหญ่จะปล่อยให้เสื่อมโทรมไปตามสภาพ เห็นจิตรกรรมฝาผนังเป็นสัญลักษณ์ของอดีต แต่มิได้

---

[๗๑] รัศมี ชูทรงเดช และคณะ, โครงการสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอปาย – ปางมะผ้า - ขุนยวม, **รายงานการวิจัย**, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๒, หน้า บทคัดย่อ.

[๗๒] พรรณวลัย คีรีวงศ์วัฒนา และ สมหมาย แจ่มกระจ่าง, “การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม : การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออก”, **วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยบูรพา**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๕), หน้า ๓๓- ๓๔.

นำมาใช้ประโยชน์ ในปัจจุบัน ให้คุณค่าในฐานะที่เป็นตัวแทนของประวัติศาสตร์ การจัดองค์การ : เจ้าอาวาสวัดกรรมการวัดจะได้รับความไว้วางใจให้ตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังส่วนใหญ่มักจะคงสภาพเดิมไว้ เนื่องจากองค์กรในระดับท้องถิ่น ยังขาดความพร้อมของบุคลากรในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม การควบคุม : สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาประสิทธิภาพของกลุ่มและผู้นำกลุ่มชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม

แนวทางการจัดการและอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออก โดยการส่งเสริมให้ชุมชนมีความพร้อมในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม โดยการจัดสรรงบประมาณและสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนในการอนุรักษ์ศิลปกรรมในชุมชน พร้อมทั้งให้ความรู้ในด้านการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม การส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนและชุมชนรับผิดชอบการดำเนินงานวัฒนธรรมของชุมชนเองโดยฝึกอบรมเพื่อให้สามารถดำเนินการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังเท่าที่สามารถทำได้ และสนับสนุนให้มีการศึกษา วิจัยองค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออก เพื่อเป็นฐานความรู้และเผยแพร่สู่ชุมชน

สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดนครสวรรค์ [๗๓] ได้ทำการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาการบริหารจัดการประเพณีสลากภัตของหมู่บ้านหนองไทร ตำบลเขาชายธง อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับประเพณีสลากภัตของหมู่บ้านหนองไทร มีผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานประเพณีสลากภัต ดังนี้ ผู้ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบลเขาชายธง ผู้นำท้องถิ่น ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ชาวบ้านตำบลเขาชายธงและปราชญ์ชุมชน พระภิกษุสงฆ์ของวัดคีรีวง หมู่บ้านหนองไทรและวัดภายในตำบลเขาชายธง หลักเกณฑ์การเข้าร่วมงานประเพณีสลากภัต การเข้าร่วมงานประเพณีสลากภัตอาจกล่าวได้ว่า จะมีคน ๒ กลุ่ม คือ ชาวบ้านทั่วไปที่นำหาบมาทำบุญอย่างเดียว กับชาวบ้านที่นำหาบมาประกวด สำหรับชาวบ้านที่นำของมาทำบุญสามารถนำอาหารคาวหวานตามกำลังทรัพย์ของแต่ละครัวเรือนได้โดยไม่ได้มีการจำกัดชนิดของ ในการอนุรักษ์ การสืบทอด การปรับประยุกต์ การส่งเสริมและเผยแพร่การบริหารจัดการประเพณีสลากภัตในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๗ โดยประเด็นที่เห็นด้วยมากที่สุด คือ ชุมชนหมู่บ้านหนองไทร ตำบลเขาชายธง อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ได้จัดงานสลากภัตขึ้นทุกปี และน้อยที่สุดคือ ประเพณีสลากภัตเคยได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนมาถ่ายทำออกโทรทัศน์บ่อยครั้งอยู่ในระดับน้อย การส่งเสริมและเผยแพร่ประเพณีสลากภัต พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๘๙ โดยประเด็นที่มีมากที่สุดคือ คนในชุมชนมีความสำคัญในการช่วยเหลือทางวัดในการส่งเสริมและเผยแพร่การจัดงานประจำปีสลากภัตอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๘ และประเด็นที่มีน้อยที่สุดคือ ประชาชนทราบว่าจะมีการจัดงานประจำปีประเพณีสลากภัตจากทางอินเตอร์เน็ท อยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๒๓ การปรับประยุกต์ประเพณีสลากภัตพบว่า ในภาพรวมการปรับประยุกต์ประเพณีสลากภัตอยู่ในระดับปาน

---

[๗๓] สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดนครสวรรค์, การบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษาการบริหารจัดการประเพณีสลากภัตของหมู่บ้านหนองไทร ตำบลเขาชายธง อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์, **รายงานการวิจัย**. ๒๕๕๑, หน้า บทคัดย่อ.

กลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๓ โดยประเด็นที่มีมากที่สุดคือ มีการจัดประกวดต่างๆ ควบคู่กับการจัดงานประเพณีสลากภัตอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๗ และน้อยที่สุดคือ มีการละเล่นควบคู่กับการจัดงานสลากภัต อาทิ ตักไข่ ปาลูกโป่ง ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๗๗

ธานัท ภุมรัช (๒๕๕๗)[๗๔] ศึกษาแนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ย่านบ้านศิลปินและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ชุมชนคลองบางหลวง เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร พบว่า การท่องเที่ยวย่านบ้านศิลปิน ตั้งอยู่ริมคลองบางหลวง เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร เคยเป็นพื้นที่สำคัญแห่งหนึ่งของเมืองบางกอกบนเส้นทางแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่าบริเวณพื้นที่ฝั่งตะวันตกช่วงคลองบางกอกใหญ่หรือคลองบางหลวง มีผู้คนตั้งถิ่นฐานมานับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีวัดที่เก่าแก่ ๒ แห่งคือ วัดคูหาสวรรค์วรวิหารและวัดกำแพง บางจากเป็นศูนย์รวมจิตใจทั้งคนไทยและคนจีนทำสวนปลูกผักค้าขายโดยอาศัยแม่น้ำลำคลอง ย่านนี้จึงมีวิถีชุมชน มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมมาแต่อดีต จนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๒ นายชุมพล อักพันธานนท์ และเพื่อน ตระหนักในความสำคัญและคุณค่าของย่านนี้จึงเข้าไปซื้อบ้านไม้หลังหนึ่งปรับปรุงให้เป็นที่ทำงาน แสดงผลงานศิลปะ (ภาพถ่าย ภาพวาด) จนได้รับการเรียกขานว่า บ้านศิลปิน จากการศึกษาพบว่า การก่อตั้งบ้านศิลปินนับแต่ พ.ศ. ๒๕๕๒ ส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวย่านบ้านศิลปิน ทำให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและการอนุรักษ์พื้นที่ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญามากขึ้น นอกจากการจัดกิจกรรมทางศิลปะและวัฒนธรรมด้านการแสดงของคนนอก คือ หุ่นละครเล็กคณะคำนายแล้วยังมีคณะกระตั้วแทงเสือลูกหลานศิษย์ลูกหลานหลวงพ่อบ้านแหลมของคนในพื้นที่นับเป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยวย่านนี้ เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามากรุงเทพมหานครได้เข้ามาดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์ย่านนี้ใน พ.ศ. ๒๕๕๖ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่และภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยไม่ฟังความเห็นของคนในด้วยการสร้างทางเดินเท้าริมน้ำเชื่อมต่อพื้นที่บ้านศิลปินรองรับการท่องเที่ยว ดังนั้นเพื่อให้ย่านบ้านศิลปินและพื้นที่เกี่ยวเนื่องได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมและสร้างสรรค์ ควรมีการพัฒนาให้เป็นย่านของแหล่งเรียนรู้โดยการศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของย่านบ้านศิลปินที่จะช่วยให้คนในและคนนอกตระหนักคุณค่าและความสำคัญ กระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั้งด้านการแสดง ด้านโบราณสถานและสถาปัตยกรรม และด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวิถีชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ความเข้าใจ และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ส่งเสริมให้มียุวมัคคุเทศก์ท้องถิ่น มาเป็นกำลังสำคัญและสร้างแนวร่วมเครือข่ายทางวัฒนธรรมเพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาการจัดการแหล่งเรียนรู้ย่านบ้านศิลปินและพื้นที่เกี่ยวเนื่องอย่างเหมาะสมและสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวเรียนรู้ในย่านนี้ต่อไป[๗๕]

มณินทร กีรติวัฒน์ (๒๕๕๙) ศึกษาเรื่องการให้ความหมายรูปแบบและกลยุทธ์ทางการตลาดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษา บ้านศิลปิน คลองบางหลวง กรุงเทพมหานคร พบว่า เจ้าหน้าที่ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาส

---

[๗๔] ธานัท ภุมรัช, **แนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ย่านบ้านศิลปินและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ชุมชนคลองบางหลวง เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร**, วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗, หน้า ๙๘

[๗๕] ธานัท ภุมรัช, **แนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ย่านบ้านศิลปินและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ชุมชนคลองบางหลวง เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร,** (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗).

ให้กับนักท่องเที่ยว รวมถึงคนไทยในชุมชนได้ร่วมกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของไทยให้ยั่งยืนไม่สูญหายไปจากสังคม และเผยแพร่ความเป็นไทยไปสู่ชาวต่างประเทศ ด้านกลยุทธ์ทางการตลาด สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ การออกแบบกิจกรรม และด้านผู้มีส่วนร่วม ปัญหาที่พบอุปสรรคและแนวทางในการแก้ปัญหาคือ ด้านการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศและขนาดของบ้านไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวทั้งหมดได้ แนวทางการแก้ปัญหาคือเปิดซีดีในส่วนที่สำคัญ เช่น อธิบายเกี่ยวกับการแสดง และใช้บุคลากรที่สามารถใช้ภาษาอังกฤษอธิบาย แก้ไขโดยให้นักท่องเที่ยวชมการแสดงจากชั้น ๒ ของตัวบ้าน[๗๖]

พลวัฒ ประพัฒน์ทอง (๒๕๕๗) ศึกษาเรื่องเชียงรายเมืองศิลปิน : การพัฒนาเมืองด้วยชุมชนศิลปินที่พำนักถาวรในเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า เรื่องงานวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวบ้านศิลปินเชียงราย ที่ได้เสร็จสิ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ และได้ติดตามการเคลื่อนไหวของกลุ่มศิลปินร่วมสมัย ในจังหวัดเชียงรายต่อเนื่องมาจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๕ พบว่า ชุมชนศิลปินที่ก่อตัวขึ้นและได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาจังหวัดเชียงรายให้มีอัตลักษณ์เมืองศิลปิน คือการเกิดขึ้นของชุมชนศิลปินที่สร้างบ้านเพื่อการแสดงผลงานศิลปะร่วมสมัย เช่นการเข้ามาพำนักเป็นการถาวร การเกิดกิจกรรมในการพัฒนาเมืองและสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน การสืบเนื่องอย่างยั่งยืนของบ้านศิลปินในฐานะสถาบันทางสังคม การสร้างความต่อเนื่องเพื่อสร้างทุนให้กับศิลปินรุ่นใหม่ด้วยกลุ่มศิลปินเอง ทำให้บ้านศิลปินและจังหวัดเชียงรายเป็นจุดหมายปลายทางของการจาริกแสวงหาแรงบันดาลใจในการใช้ชีวิตบนเส้นทางศิลปะให้กับศิลปินรุ่นใหม่ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ[๗๗]

ศรีสุคล พรมโส และชิสิกกา วรรณจันทร (๒๕๖๑) ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาบ้านศิลปินแห่งชาติให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม พบว่า สภาพทั่วไปของบ้านศิลปินแห่งชาติสะท้อนถึงตัวตนของศิลปินผ่านรูปแบบผลงานที่จัดแสดง ทุกหลังจะมีพื้นที่สำหรับให้ผู้ที่สนใจเข้ามาร่วมกิจกรรมทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม ด้านปัญหาและอุปสรรคที่พบ ได้แก่ ปัญหาด้านงบประมาณ บุคลากร การบริหารจัดการ และองค์ความรู้ของศิลปินแห่งชาติ ส่วนแนวทางการพัฒนานั้น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้บ้านศิลปินแห่งชาติสามารถอยู่ได้ แม้ไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐเพิ่มทักษะในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบ้านศิลปินแห่งชาติ ให้แก่บุคลากรในบ้าน รวมทั้งขอความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดเพื่อเชื่อมโยงกับสถานที่ท่องเที่ยวอื่นที่อยู่ใกล้เคียง สร้างแรงจูงใจให้ประชาชนทั่วไปเข้ามาเยี่ยมชมและสร้างรายได้ให้กับบ้านศิลปิน และสนับสนุนให้บ้านศิลปินแห่งชาติเป็นแหล่งเรียนรู้นอกชั้นเรียนเพื่อให้เด็กและเยาวชน ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของบ้านศิลปินแห่งชาติสืบไป[๗๘]

---

[๗๖] มณินทร กีรติวัฒน์, “การให้ความหมายรูปแบบและกลยุทธ์ทางการตลาดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษา บ้านศิลปิน คลองบางหลวง กรุงเทพมหานคร”, **การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ ๑.** มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพนมวันท์, ๒๕๕๙).

[๗๗] พลวัฒ ประพัฒน์ทอง, **เชียงรายเมืองศิลปิน : การพัฒนาเมืองด้วยชุมชนศิลปินที่พำนักถาวรในเชียงราย,** รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว), ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

[๗๘] ศรีสุคล พรมโส และชิสิกกา วรรณจันทร, “แนวทางการพัฒนาบ้านศิลปินแห่งชาติให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม”, **วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์,** (ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๑): ๑๕๐ – ๑๗๕.

พระวิมลศิลปะกิจ, (๒๕๖๑) ศึกษาเรื่อง เชียงรายเมืองแห่งศิลปะ พบว่า พุทธศิลป์นั้นเป็นสื่อและภาพสะท้อนพระพุทธศาสนาได้ชัดเจน พุทธธรรมสร้างพุทธศิลป์ให้เกิดขึ้นในโลกนี้ พุทธศิลป์สร้างเศรษฐกิจที่ดีงามแก่ชุมชน สังคมและประเทศชาติ เชียงรายปัจจุบันเป็นเมืองที่มีศิลปิน หรือสล่ามากกว่า ๕๐๐ คน และมีการแสดงหอศิลป์ของตนเองไม่น้อยกว่า ๓๐ แห่ง และกำลังผลักดันให้โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย จำนวน ๒๑ แห่ง ให้เป็นศูนย์การแสดงนิทรรศการ “ช่างสิบหมู่” ประจำแต่ละอำเภออีกด้วย เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เชียงรายเป็น “เมืองแห่งศิลปะ” ที่แท้จริง[๗๙]

พลวัฒ ประพัฒนทอง และ ทรงสรรค อุดมศิลป์ (๒๕๔๘) ศึกษาเรื่อง รูปแบบและแนวทางการจัดการทองเที่ยวบ้านศิลปินเชียงราย พบว่า นักท่องเที่ยวเข้าใจดีว่าศิลปินเป็นจุดเดนของจังหวัดเชียงรายและสนใจในการท่องเที่ยวบ้านศิลปิน และมีความเห็นว่า การท่องเที่ยวบ้านศิลปินไม่แตกต่างจากการท่องเที่ยวอื่น ๆ ซึ่งจะต้องมีการทำความเข้าใจกับสังคมให้มากขึ้น ในส่วนรูปแบบการท่องเที่ยวพบข้อสรุปว่า ๑) รูปแบบการทองเที่ยวแบบกลุ่มพื้นที่ ๒) รูปแบบการทองเที่ยวกลุ่มทักษะ ๓) รูปแบบการทองเที่ยวแบบฝึกอบรมระยะสั้นและระยะยาว และ ๔) รูปแบบการทองเที่ยวตามเทศกาลเชียงรายเมืองศิลปิน[๘๐]

ชุติมา บริสุทธิ์ ศึกษาเรื่อง การศึกษาการสร้างเมือง (machizukuri) ด้วยศิลปะร่วมสมัยภายในเมือง Kanazawa จังหวัด Ishikawa พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้เมือง Kanazawa นำเอาศิลปะร่วมสมัยเข้ามาใช้ได้ว่าเกิดจากการที่เมือง Kanazawa มีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับด้านศิลปะมายาวนาน และมีความต้องการสร้างเสน่ห์แบบใหม่ที่แตกต่างจากเสน่ห์เดิมที่มีความเป็นเมืองเก่าประกอบกับแนวคิดในการพัฒนาเมืองว่าจะ “พัฒนาสู่สากล” ซึ่งทาให้เมือง Kanazawa เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเปิดรับศิลปะจากต่างประเทศ นอกจากนี้เมือง Kanazawa ยังเป็นเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ เป็นจุดศูนย์รวมของทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ความสามารถในภูมิภาคที่สามารถร่วมมือกับทางเทศบาลในการพัฒนาเมืองได้ และปัจจัยที่สำคัญคือการมีอำนาจบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่ผู้นาท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการและดาเนินการนโยบายพัฒนาท้องถิ่นได้โดยตรง ซึ่งนายกเทศมนตรีเมือง Kanazawa ในขณะนั้นได้มีความสนใจในด้านการสร้างเสน่ห์ที่แปลกใหม่ให้แก่เมือง Kanazawa ซึ่งเสน่ห์ที่ทางเมือง Kanazawa ได้เลือกก็คือ “เมืองที่มีการผสมผสานกันของศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมและศิลปวัฒนธรรมในยุคใหม่ทีทันสมัย” นั่นเอง[๘๑]

ณัฐกานต์ กันธิ ศึกษาเรื่อง มะจิสุคุริ (Machitsukuri) กับการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว: กรณีศึกษา การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดโออิตะ ประเทศญี่ปุ่น พบว่า ๑. Machizukuri มีความเกี่ยวข้องกับองค์การสนับสนุนการท่องเที่ยวท้องถิ่นในจังหวัดโออิตะ ๒. หลายโครงการพัฒนาที่เกิดขึ้นจาก (Machizukuri) มีส่วนสำคัญในการช่วยพัฒนาอุตสาหกรรมการ

---

[๗๙] พระครูวิมลศิลปกิจ (เรืองฤทธิ์ แก้วเปียง), ผศ., “เชียงรายเมืองแห่งศิลปะ”, **สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต,** (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๑): ๔๔ - ๕๓.

[๘๐] พลวัฒ ประพัฒนทอง และ ทรงสรรค อุดมศิลป์, **รูปแบบและแนวทางการจัดการทองเที่ยวบ้านศิลปินเชียงราย,** รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๘), หน้า บทคัดย่อ.

[๘๑] ชุติมา บริสุทธิ์, **การศึกษาการสร้างเมือง (machizukuri) ด้วยศิลปะร่วมสมัย ภายในเมือง Kanazawa จังหวัด Ishikawa,** (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗. หน้า ข.

ท่องเที่ยวในจังหวัดโออิตะ และมีส่วนช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในจังหวัดโออิตะดีขึ้น และ ๓. ผลจากการเพิ่มขึ้นของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว หรือธุรกิจบริการขนาดเล็กและขนาดกลางในโออิตะทำให้ประชาชนในพื้นที่ มีอาชีพ มีรายได้ และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน[๘๒]

วาริชา วงศ์พยัต (๒๕๖๑) ศึกษาเรื่อง จากประเพณี สู่วิถีสมัยใหม่: พื้นที่ในระหว่างในการอยู่อาศัยญี่ปุ่น พบว่า นับตั้งแต่ยุคปฏิรูปสมัยเมจิประเทศญี่ปุ่นได้เข้าสู่ยุคสมัยใหม่อย่างเต็มรูปแบบ การเปิดรับอารยธรรมตะวันตก ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการความรู้เทคโนโลยีและสถาปัตยกรรม เมื่อผนวกกับการปรับตัวและฟื้นฟูประเทศจากผลกระทบจากภัยธรรมชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งแผ่นดินไหว รวมถึงผลลัพธ์และผลพวงจากการพ่ายแพ้สงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งนับเป็นปัจจัยเร่งสำคัญก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของการอยู่อาศัยญี่ปุ่น ทั้งในมิติกายภาพ ได้แก่ การเติบโตของเมือง การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค-สาธารณูปการ และนวัตกรรมที่เอื้ออำนวยความสะดวกสบายต่าง ๆ และมิติทางสังคมวัฒนธรรม อาทิมโนทัศน์และวิถีการดำเนินชีวิต อย่างไรก็ดีภายใต้พลวัตดังกล่าว ญี่ปุ่นมีการสืบสานเอกลักษณ์และจิตวิญญาณของการอยู่อาศัย ซึ่งสื่อให้เห็นความสัมพันธ์กับบริบทได้อย่างเป็นที่ประจักษ์ โดยการศึกษาพัฒนาการการอยู่อาศัยของญี่ปุ่น ผ่านองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม หน้าที่ใช้สอยและการตีความหมายของ“พื้นที่ในระหว่าง”โดยอาศัยการทบทวนวรรณกรรมจากบทความและบทสัมภาษณ์ร่วมกับการสำรวจอาคารกรณีศึกษา ซึ่งประกอบด้วย บ้านพื้นถิ่น (ได้แก่ บ้านชาวนา บ้านพ่อค้า) กระท่อมชงชาในพระราชนิเวศน์คัตทสึระ (ได้แก่ เก็ปปะโระโชะคินเทอิ)และบ้านพักอาศัยออกแบบโดยโยะชิจิทะเคะฮะระ (ได้แก่ บ้านศิลปิน บ้านสถาปนิก) วิวัฒนาการของพื้นที่ในระหว่างเริ่มต้นจาก “คุณลักษณะที่แตกต่างและแยกจากกันของเอ็นกะวะและโดะมะ”ในบ้านพื้นถิ่น สู่“การประกอบสร้างพื้นที่ในระหว่างในความสัมพันธ์ใหม่”ดังปรากฏในกระท่อมชงชาของพระราชนิเวศน์คัตทสึระและสู่“การสร้างความหมายและความสัมพันธ์ใหม่ของพื้นที่ในระหว่าง”ดังปรากฏในสถาปัตยกรรมพักอาศัยออกแบบโดยทะเคะฮะระ สะท้อนพัฒนาการของการอยู่อาศัยของญี่ปุ่น ซึ่งยังดำรงอัตลักษณ์ของวัฒนธรรม การอยู่อาศัยที่ให้ความสำคัญกับความไม่สมบูรณ์และสภาวะเปลี่ยนผ่าน ในบริบทและความสัมพันธ์ระหว่างคน บ้านเมือง และธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไป[๘๓]

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำแนวคิดในการวิจัย ๔ แนวคิด คือ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวบ้านศิลปิน แนวคิดการพัฒนาเมืองเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะ และการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยววิถีศิลป์ของบ้านศิลปินล้านนาในจังหวัดเชียงราย การจัดเสวนาทางวิชาการและกิจกรรม Art Workshop เกี่ยวกับเส้นทางแหล่งท่องเที่ยววิถีศิลป์ของบ้านศิลปิน

---

[๘๒] ณัฐกานต์ กันธิ, **มะจิสุคุริ (Machitsukuri) กับการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดโออิตะ ประเทศญี่ปุ่น,** (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕), หน้า ๒.

[๘๓] วาริชา วงศ์พยัต, “จากประเพณี สู่วิถีสมัยใหม่: พื้นที่ในระหว่างในการอยู่อาศัยญี่ปุ่น”, **วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,** (มกราคม-ธันวาคม ๒๕๖๑): ๑๓๙ – ๑๕๖.

ล้านนา โดยมีตัวแทนจากผู้ส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าร่วมเวทีเสวนา เพื่อพัฒนาเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา มีวัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่นำทรัพยากรในพื้นที่มาสร้างสรรค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา เพื่อศึกษาสภาพการณ์และศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา และพัฒนารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัด โดยมีรายละเอียดดังนี้

๓.๑. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบวิธีการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยด้วยกัน ๔ แบบ คือ ๑) การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) การวิจัยในลักษณะนี้ผู้วิจัยจะศึกษาข้อมูลในเอกสารที่ผู้เก็บข้อมูลแล้ว ๒) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามและแบบประเมินเส้นทางการท่องเที่ยว แจกนักท่องเที่ยวจำนวน ๔๐๐ ในพื้นที่ ๘ จังหวัดภาคเหนือ ๓) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์กลุ่มพื้นที่หลัก กลุ่มพื้นที่สร้างสรรค์ กลุ่มทำผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว และกลุ่มเครือข่ายบ้านศิลปิน และ ๔) แบบเชิงปฏิบัติการ (Action research) ผู้วิจัยจะใช้กระบวนการชวนตัวแทนวัดต่างๆ ผู้ประกอบการต่างๆ ที่เชื่อมโยงต่อการท่องเที่ยว ตัวแทนเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ศิลปินในพื้นที่กลุ่มของจังหวัดล้านนา การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำเส้นทางร่วมกันและออกแบบเส้นทาง โดยเป็นลักษณะของเครือข่าย จากแหล่งท่องเที่ยวหลักไปยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และมีขั้นตอนดังนี้

๓.๑.๑) การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของศิลปะในล้านนา พุทธศิลปกรรมในล้านนา การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัย ดังนี้

๑) ประวัติความเป็นมาของศิลปกรรม ศิลปะพื้นบ้านและพุทธศิลปกรรมในล้านนา เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของล้านนา เช่น ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคม และวัฒนธรรม การออกแบบงานศิลปกรรมในพื้นที่ศิลปะชุมชนที่สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรม

๒) รูปแบบและกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของกลุ่มศิลปินในล้านนา เช่น การพัฒนารูปแบบผลงานทางศิลปะ การสร้างสรรค์ผลงานร่วมสมัย เป็นต้น

๓) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดที่เป็นต้นแบบพุทธศิลปกรรมในล้านนา เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพ วัดเจดีย์หลวง เป็นต้น

๔) รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้และการอนุรักษ์ศิลปะของวัดและชุมชน

๕) แนวทางการพัฒนาพื้นที่ศิลปะและการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะ รวมทั้ง นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓.๑.๒ การวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มุ่งเน้นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชน และนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในล้านนา เพื่อทราบถึงรูปแบบการเดินทาง ความสนใจต่องานศิลปะและการสร้างสรรค์ เส้นทางการท่องเที่ยว รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศิลปะและงานสร้างสรรค์ โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑) การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ๘ จังหวัด

๒) การสำรวจกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมในพื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์และการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ๘ จังหวัด

๓) ประมวลความคิดเห็นในรูปแบบของข้อมูลทางสถิติ ระบบสารสนเทศ และพัฒนาไปสู่ประเด็นการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในเชิงนโยบาย

๔) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นฐานการวิจัยและพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา ๘ จังหวัด

๓.๑.๓. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑) การลงพื้นที่ใน ๘ จังหวัดกลุ่มล้านนา เพื่อสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์ และรวบรวมข้อมูลจากพระสงฆ์ ผู้นำชุมชนในพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา

๒) การสัมภาษณ์ สนทนากลุ่มกับตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาประจำจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และบริษัททท่องเที่ยว/ผู้ประกอบการที่ เกี่ยวข้องในพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ เพื่อทราบถึงแนวทางการพัฒนาพื้นที่ศิลปะและการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓) การสัมภาษณ์เชิงลึกกับปราชญ์ท้องถิ่น ศิลปินพื้นบ้าน และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ นำไปสู่การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา

๔) การพูดคุยกับกลุ่มเยาวชนและกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์เพื่อหาแนวทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา

๔. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการลงพื้นที่สำรวจผลงานทางศิลปกรรมล้านนาในแต่ละพื้นที่จากอดีตจนถึงปัจจุบันใน ๘ จังหวัด เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้พื้นที่ศิลปะในเมืองและชุมชนของกลุ่มจังหวัดล้านนาที่จะนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้ว

นำไปสร้างเป็นการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนาโดยเน้นการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) มีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาอย่างมีส่วนร่วมกับกลุ่มชาวบ้านเกี่ยวกับการศึกษาข้อมูลชุมชนในด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม การจัดลำดับความสำคัญและความต้องการในการพัฒนาพื้นที่ศิลปะในชุมชน โดยการกระตุ้นให้ประชาชนได้เรียนรู้สภาพของชุมชน วิถีชีวิต สังคม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำและประกอบการพิจารณาวางแผนงานวิจัยในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา

ขั้นตอนที่ ๒ การร่วมวางแผน เป็นการวางแผนการพัฒนาหลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนแล้ว และนำข้อมูลมาวิเคราะห์พื้นที่ศิลปะในชุมชน โดยการนำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้เพื่อการวิจัย

ขั้นตอนที่ ๓ การร่วมดำเนินการ เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการพัฒนา หรือเป็นขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนการวิจัยที่ได้วางไว้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่ศิลปะในชุมชนให้กับชุมชน โดยการสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน รวมทั้งการเข้าร่วมในการบริหารงาน การประสานขอความช่วยเหลือจากภายนอกในกรณีที่มีความจำเป็น

ขั้นตอนที่ ๔ การร่วมรับผลประโยชน์ โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดการแจกจ่ายผลประโยชน์จากกิจกรรมการวิจัยในพื้นที่ศิลปะในชุมชนร่วมกันอย่างเท่าเทียม

ขั้นตอนที่ ๕ เป็นการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัย และผลของการพัฒนาจากการดำเนินการไปแล้วว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไป การเปิดให้ประชาชนหรือชาวบ้านที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสเข้าร่วมในพื้นที่ศิลปะในชุมชนทั้งในด้านการสร้างสรรค์และร่วมกันอนุรักษ์ ซึ่งก่อให้เกิดรากฐานแห่งความยั่งยืนของการพัฒนา

๓.๒. พื้นที่ในการวิจัย

พื้นที่ในการวิจัยผู้วิจัยได้เลือก ๘ จังหวัดภาคเหนือ คือ จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน และจังหวัดพะเยา แต่ละจังหวัดจะมีงานศิลปะที่ผสมผสานเข้ากับบริบทของพื้นที่ที่แตกต่างกันออกไป ประกอบกับศิลปินในพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง โดยเป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ พื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์ และการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ประกอบด้วย

๑) จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ วัดพระธาตุดอยสุเทพ วัดเจดีย์หลวง กลุ่มวัดในเวียงกุมกาม วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น) วัดผาลาด วัดเจ็ดยอด

๒) จังหวัดเชียงราย ได้แก่ วัดร่องขุ่น วัดร่องเสือเต้น วัดพระแก้ว พิพิธภัณฑ์บ้านดำ

๓) จังหวัดลำพูน ได้แก่ วัดพระธาตุหริภุญไชย วัดบ้านปาง วัดวัดพระบาทตากผ้า วัดพระธาตุ ๕ ดวง

๔) จังหวัดลำปาง ได้แก่ วัดพระแก้วดอนเต้า วัดเจดีย์ซาวหลัง วัดศรีชุม วัดศรีลองเมือง วัดป่าฝาง วัดจองคำ วัดไหล่หิน วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดปงยางคก วัดปงสนุกเหนือ

๕) จังหวัดแพร่ ได้แก่ วัดพระธาตุช่อแฮ วัดพระบาทมิ่งเมือง วัดสูงเม่น วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี

๖) จังหวัดน่าน ได้แก่ วัดภูมินทร์ วัดหนองบัว วัดพระธาตุแช่แห้ง วัดมิ่งเมือง,

๗) จังหวัดพะเยา ได้แก่ วัดศรีโคมคำ วัดจอมทอง วัดอนาลโย

๘) จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ วัดพระธาตุกองมู วัดจองคำ

กลุ่มที่ ๒ พื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ประกอบด้วย

๑) วัดและชุมชนบ้านท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

๒) วัดบ้านโป่งและบ้านเหล่าพัฒนา อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

๓) วัดและชุมชนบ้านลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

๔) วัดและชุมชนบ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๕) วัดและชุมชนบ้านดอนไชย ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

๖) วัดและชุมชนบ้านบุญยืน ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

๗) วัดและชุมชนบ้านแม่นาเรือ ตำบลแม่นาเรือ อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

๘) วัดและชุมชนบ้านศรีดอนชัย อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๙) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

๑๐) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

กลุ่มที่ ๓ พื้นที่พัฒนาสินค้าศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ประกอบด้วย

๑) ชุมชนศิลปะเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

๒) ชุมชนผ้าหม้อห้อมทุ่งโฮ่ง ชุมชนผ้าทอมือ ในอำเภอเมือง จังหวัดแพร่

๓) กลุ่มผลิตตุงและโคมล้านนาของโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลป่าเห็ว อำเภอเมือง และชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

๔) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้สร้างสรรค์งานพระพุทธรูปไม้ และกลุ่มเครื่องเงิน อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

กลุ่มที่ ๔ กลุ่มเครือข่ายศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในล้านนา ประกอบด้วย

๑) สมาคมขัวศิลป์ จังหวัดเชียงราย

๒) หอศิลป์ริมน่าน จังหวัดน่าน

๓) เครือข่ายศิลปินล้านนา

๔) สมาคมการท่องเที่ยวภาคเหนือ

๕) โรงเรียนภูมิปัญญาล้านนา

๖) คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๗) สาขาพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๘) คณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์ มทร.ล้านนา ฯลฯ

๓.๓. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

การศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนด ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

๓.๓.๑ การวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

๑) นักท่องเที่ยวที่เข้ามายังจังหวัดในกลุ่มของจังหวัดล้านนา เปิดตาราง Krejcie and Morgan[๘๔] ที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ ๙๕ ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง แต่ละจังหวัดไม่น้อยกว่า ๔๐๐ คน

๓.๓.๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑) ตัวแทนวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว จำนวน ๑๕ รูป/คน

๒) ศิลปินในพื้นที่กลุ่มของจังหวัดล้านนา จังหวัดละ จำนวน ๑๐ คน

๓) ตัวแทนเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย จังหวัดละ จำนวน ๒๐ คน

๔) ผู้ประกอบการต่างๆ ที่เชื่อมโยงต่อการท่องเที่ยว จำนวน ๑๕ คน

๓.๓.๓ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑) ตัวแทนวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว จำนวน ๑๕ รูป/คน

๒) ศิลปินในพื้นที่กลุ่มของจังหวัดล้านนา จังหวัดละ จำนวน ๑๐ คน

๓) ตัวแทนเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย จังหวัดละ จำนวน ๒๐ คน

๔) ผู้ประกอบการต่างๆ ที่เชื่อมโยงต่อการท่องเที่ยว จำนวน ๑๕ คน

---

[๘๔] บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕).

๓.๔. เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการลงพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา ทั้ง ๘ จังหวัดภาคเหนือ ซึ่งประกอบไปด้วย

๑. แบบสอบถามนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังจังหวัดในกลุ่มของจังหวัดล้านนา ๘ จังหวัดภาคเหนือ เครื่องมือชิ้นนี้จะเก็บนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวใน ๘ จังหวัดภาคเหนือ แต่ละจังหวัดไม่น้อยกว่า ๔๐๐ คน

๒. แบบประเมินเพื่อประเมินเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา ๘ จังหวัด ภาคเหนือ เครื่องมือชิ้นนี้จะเก็บนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวใน ๘ จังหวัดภาคเหนือ และ ตัวแทนวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ศิลปินในพื้นที่กลุ่มของจังหวัดล้านนา ตัวแทนเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และผู้ประกอบการต่างๆ ที่เชื่อมโยงต่อการท่องเที่ยว

๓. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผู้วิจัยจะมีโครงร่างการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพการณ์และศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ การนำศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ลงสู่สินค้าชุมชน และพัฒนารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

๔ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ซึ่งผู้วิจัยจะมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยกับพื้นที่พัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะในการระดมความเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ตัวแทนวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ศิลปินในพื้นที่กลุ่มของจังหวัดล้านนา ตัวแทนเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และผู้ประกอบการต่างๆ ที่เชื่อมโยงต่อการท่องเที่ยว

๕. ชุดปฏิบัติการ เส้นทางการท่องเที่ยวเนื้อหาประกอบด้วย การจำลองออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา และการสร้างเครือข่ายเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา

๓.๕. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยออกเป็น ๕ ระยะ มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ ๑ การจัดประชุมทีมวิจัย เพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะ การจัดสัมมนากลุ่มย่อย การประเมินเพื่อประเมินเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะและการจำลองออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา ตลอดจนการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียง และความพร้อมของอุปกรณ์เครื่องมือการทำงาน

ระยะที่ ๒ การศึกษาภาคสนาม (Field Study) และการลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการใช้พื้นที่พัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา ๘ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน และจังหวัดพะเยา เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่นำทรัพยากรในพื้นที่มาสร้างสรรค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา เพื่อ

ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่นำทรัพยากรในพื้นที่มาสร้างสรรค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

ระยะที่ ๓ คัดเลือกเป้าหมายแต่ละพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่ได้จากลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาสภาพการณ์และศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยใช้เครื่องมือการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และแจกแบบสอบถามนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังจังหวัดในกลุ่มของจังหวัดล้านนา ๘ จังหวัดภาคเหนือ จำนวน ไม่ต่ำกว่า ๔๐๐ คน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อศึกษาสภาพการณ์และศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

ระยะที่ ๔ เป็นการระดมความเห็นของตัวแทนวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ศิลปินในพื้นที่กลุ่มของจังหวัดล้านนา ตัวแทนเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และผู้ประกอบการต่างๆ ที่เชื่อมโยงต่อการท่องเที่ยว ๘ จังหวัดภาคเหนือ โดยใช้เครื่องมือการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อเป็นการนำศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ลงสู่สินค้าชุมชนของของกลุ่มจังหวัดล้านนาในการเสริมสร้างเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ และนำมาซึ่งชุดปฏิบัติการเส้นทางการท่องเที่ยว เนื้อหาประกอบด้วย การจำลองออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา และการสร้างเครือข่ายเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อศึกษาการนำศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ลงสู่สินค้าชุมชนของของกลุ่มจังหวัดล้านนา

ระยะที่ ๕ การสรุปองค์ความรู้ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา แล้วนำข้อมูลไปสู่การจัดทำเวทีประชาคมในพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่สมาชิกของเครือข่ายชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๔ พัฒนารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

ระยะที่ ๕ การจัดประชุมเสวนาทางวิชาการ รูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการทางศิลปะ (Art Workshop) แลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ของเครือข่ายแต่ละจังหวัดทั้ง ๘ จังหวัดล้านนา เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๔ เพื่อพัฒนารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

๓.๖. การวิเคราะห์ข้อมูล

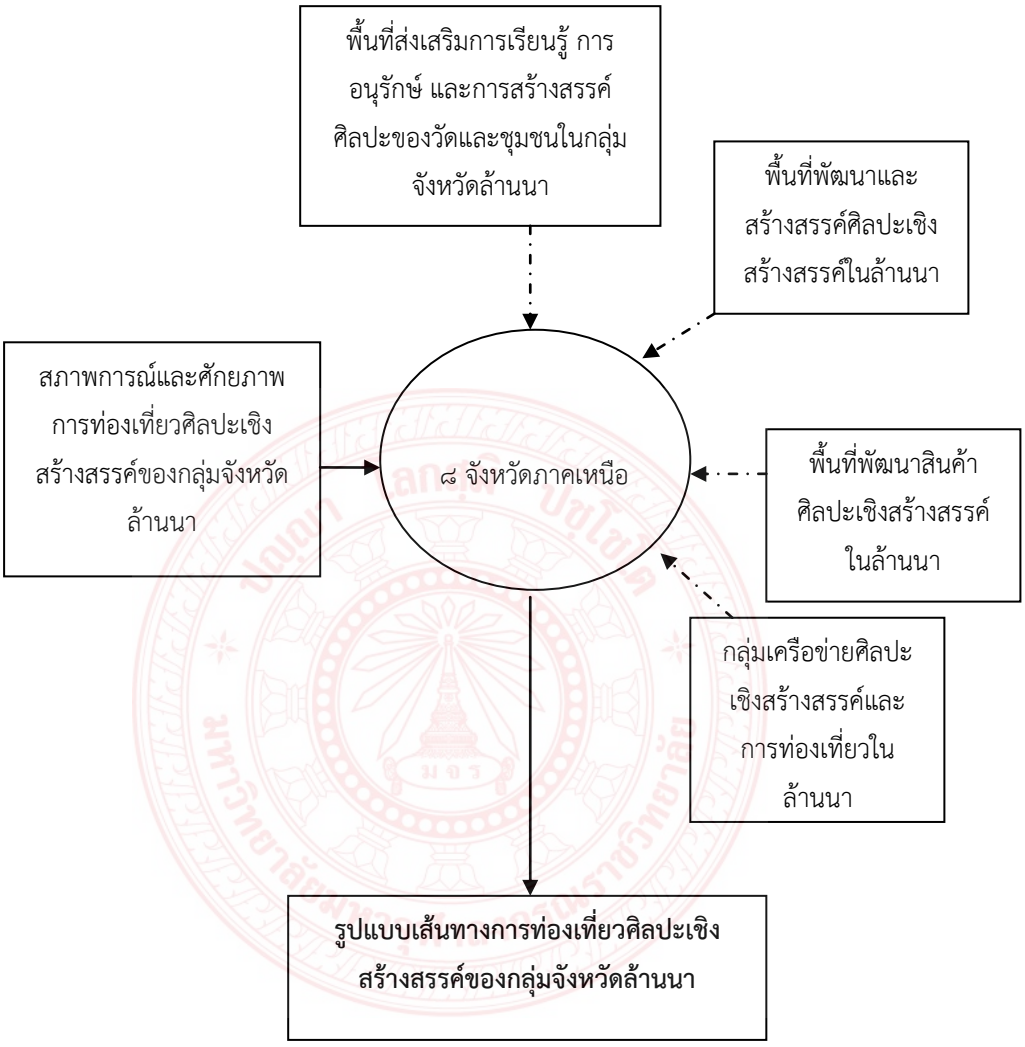
ผู้วิจัยใช้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่างได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่างๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี และการสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่างๆ ทางวิชาการ มาสร้าง

เป็นบทสรุปร่วมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยง เพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริงที่ปรากฏ

๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต การพัฒนากิจกรรมด้านศิลปะ และการสนทนากลุ่มเฉพาะ นำมาทำการวิเคราะห์ สรุป และอภิปรายผล โดยจับประเด็นหลักของเรื่อง (Traits) และจำแนกเหตุการณ์หลักๆ ด้วยการแยกเป็นประเด็น ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยจะนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) พร้อมอ้างอิงคำพูดผู้ให้ข้อมูลสำคัญและนำเสนอรูปภาพประกอบเหตุการณ์ของเรื่องเพื่อยืนยันประเด็นที่พรรณนาวิเคราะห์ตามความเหมาะสม โดยเป็นการนำเสนอผลการวิจัยชุดองค์ความรู้ในการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบการบรรยายตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายพร้อมการบรรยาย จากผลการลงพื้นที่สำรวจผลงานทางศิลปกรรมล้านนาในแต่ละพื้นที่จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อหาข้อมูลที่จะนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้วนำไปสู่การสรุปองค์ความรู้ศิลปกรรมล้านนา แล้วนำข้อมูลไปสู่การจัดทำเวทีประชาคมในชุมชนหรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์ ในชุมชนหรือพื้นที่ หลังจากนั้น จึงดำเนินการลงมือปฏิบัติการวิจัยเพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา และจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ ผลงานวิจัย วีดิทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับโบว์ชัวส์ หนังสือสรุปองค์ความรู้ และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ วารสารท่องเที่ยวและวัฒนธรรม และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

๓.๘. สรุปกิจกรรมและขั้นตอนการวิจัย

ภาพประกอบที่ ๓.๑: สรุปกิจกรรมและขั้นตอนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา มีวัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่นำทรัพยากรในพื้นที่มาสร้างสรรค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา เพื่อศึกษาสภาพการณ์และศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา และพัฒนารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัด ซึ่งรูปแบบวิธีการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยด้วยกัน ๔ แบบ คือ ๑) การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) การวิจัยในลักษณะนี้ผู้วิจัยจะศึกษาข้อมูลในเอกสารที่ผู้เก็บข้อมูลแล้ว ๒) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามและแบบประเมินเส้นทางการท่องเที่ยว แจกนักท่องเที่ยวจำนวน ๔๐๐ ในพื้นที่ ๘ จังหวัดภาคเหนือ ๓) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์กลุ่มพื้นที่หลัก กลุ่ม พื้นที่สร้างสรรค์ กลุ่มทำผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว และกลุ่มเครือข่ายบ้านศิลปิน และ ๔) แบบเชิงปฏิบัติการ (Action research) ผู้วิจัยจะใช้กระบวนการชวนตัวแทนวัดต่างๆ ผู้ประกอบการต่างๆ ที่เชื่อมโยงต่อการท่องเที่ยว ตัวแทนเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ศิลปินในพื้นที่กลุ่มของจังหวัดล้านนา การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำเส้นทางร่วมกันและออกแบบเส้นทาง โดยมีรายละเอียดผลการวิจัย ดังนี้

๔.๑. สำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่นำทรัพยากรในพื้นที่มาสร้างสรรค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

กลุ่มที่ ๑ พื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์ และการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ประกอบด้วย

๑. จังหวัดเชียงใหม่

๑.๑ วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร

๑.๑.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๑๙๒๙ ในสมัยพญากือนา กษัตริย์องค์ที่ ๖ แห่งอาณาจักรล้านนา ราชวงศ์มังราย พระองค์ทรงได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุองค์ใหญ่ ที่ได้ทรงเก็บไว้สักการบูชาส่วนพระองค์ถึง ๑๓ ปี มาบรรจุไว้ที่นี่ ด้วยการทรงอธิษฐานเสี่ยงช้างมงคลเพื่อเสี่ยงทายสถานที่ประดิษฐาน พอช้างมงคลเดินมาถึงยอดดอยสุเทพ มันก็ร้องสามครั้งพร้อมกับทำทักษิณาวัตรสามรอบแล้วล้มลง พระองค์จึงโปรดเกล้าฯให้ขุดดินลึก ๘ ศอก กว้าง ๖ วา ๓ ศอก หาแท่นหินใหญ่ ๖ แท่น มาวางเป็นรูปหีบใหญ่ในหลุม แล้วอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุลงประดิษฐานไว้ จากนั้นถมด้วยหิน แล้วก่อพระเจดีย์สูง ๕ วา ครอบบนนั้น ด้วยเหตุนี้จึงห้าม

พุทธศาสนิกชนที่ไปนมัสการสวมรองเท้าใน บริเวณพระธาตุ และมิให้สตรีเข้าไปบริเวณนั้น ในปี พ.ศ. ๒๐๑๘ สมัยพระเมืองเกษเกล้า กษัตริย์องค์ที่ ๑๒ ได้โปรดฯให้เสริมพระเจดีย์ให้สูงกว่าเดิม เป็นกว้าง ๖ วา สูง ๑๑ ศอก พร้อมทั้งให้ช่างนำทองคำทำเป็นรูปดอกบัวทองใส่บนยอดเจดีย์ และต่อมาเจ้าท้าวทรายคำ ราชโอรสได้ทรงให้ตีทองคำเป็นแผ่นติดที่พระบรมธาตุ ในปี พ.ศ. ๒๑๐๐ พระมหาญาณมงคลโพธิ์ วัดอโศการาม เมืองลำพูนได้สร้างบันไดนาคหลวงทั้ง ๒ ข้าง เพื่อให้ประชาชนขึ้นไปสักการะได้สะดวกขึ้น และกระทั่งถึงสมัยครูบาศรีวิชัย ท่านได้สร้างถนนขึ้นไป โดยถนนที่สร้างนี้มีความยาวถึง ๑๑.๕๓ กิโลเมตร

๑.๑.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

ใช้เส้นทางถนนห้วยแก้วผ่านหน้ามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สวนสัตว์เชียงใหม่ ตรงขึ้นไปตามทางจะมีป้ายบอกเป็นระยะ สามารถขี่มอเตอร์ไซค์ขึ้นไปได้ รถเก๋ง eco car ขับขึ้นไปได้ สภาพถนนดีมีโค้งบ้าง แต่ไม่ชัน ขาขึ้นถนนมี ๒ เลน ขาลงมี ๑ เลน ก่อนถึงวัดจะมีทางเข้าที่จอดรถอยู่ทางซ้ายมือ สามารถจอดได้ฟรี แต่ช่วงวันหยุดหรือเทศกาล อาจมีที่จอดรถไม่เพียงพอต้องหาที่จอดตามข้างทาง

๒) การเดินทางด้วยรถโดยสาร

ขึ้นรถสองแถวแดงบริเวณหน้ามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หรือ สวนสัตว์เชียงใหม่ฝั่งถนนห้วยแก้ว จะมีรถให้บริการเวลา ๐๕.๐๐ - ๑๗.๐๐ น.

๑.๑.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร

ภาพประกอบที่ ๔.๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร

ภาพประกอบที่ ๔.๒: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร

ภาพประกอบที่ ๔.๓: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร

๑.๒ วัดเจดีย์หลวง

๑.๒.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ตั้งอยู่ใจกลางเมืองเชียงใหม่ ที่ถนนพระปกเกล้า เป็นวัดที่มีชื่อเสียง มีนักท่องเที่ยวมาชมเป็นจำนวนมาก และภายในประดิษฐานเจดีย์ใหญ่ที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ และเป็นเจดีย์เก่ากว่า ๕๐๐ ปี สร้างขึ้นในรัชกาลพระเจ้าแสนเมืองมากษัตริย์องค์ที่ ๗ แห่งราชวงศ์มังราย (พ.ศ.๑๙๑๓-๑๙๕๔) ต่อมาพระยาติโลกราชโปรดให้ช่างขยายเจดีย์ให้สูงและกว้างกว่าเดิม แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๔ และอัญเชิญพระแก้วมรกตมาประดิษฐานระหว่าง พ.ศ.๒๐๑๑-๒๐๙๑ นานถึง ๘๐ปี ต่อมาในสมัยพระนางจิระประภา ได้เกิดแผ่นดินไหวเมื่อ พ.ศ. ๒๐๘๘ ทำให้ยอด

เจดีย์หักโค่นลง ปัจจุบันเจดีย์มีความสูงคงเหลือ ๔๐.๘ เมตร ฐานกว้างด้านละ ๖๐ เมตร วิหารหลวงของวัด เจ้าคุณอุบาลีคุณปรมาจารย์ (สิริจันทะเถระ) และเจ้าแก้วนวรัฐเป็นผู้สร้างขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๗๑ หน้าประตูทางเข้าวิหาร มีบันไดนาคเลื้อยงดงามยิ่ง ใช้หางเกี่ยวกระหวัดขึ้นไปเป็นซุ้มประตูวิหาร นาคคู่นี้เป็นฝีมือเก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่เดิมได้ชื่อว่าเป็นนาคที่สวยที่สุดของภาคเหนือ สิ่งก่อสร้างเก่าของวัดนอกจากเจดีย์แล้ว ก็ยังมีพระอุโบสถหลังเก่า ขนาด ๘.๙๕ ยาว ๒๐.๓๓ เมตร เป็นสถาปัตยกรรมแบบล้านนา สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๖ ปฏิสังขรณ์เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๑ และในวัดเจดีย์หลวงนี้ยังมี เสาอินทขิล หรือ เสาหลักเมือง สร้างขึ้นเมื่อครั้งพ่อขุนเม็งรายมหาราชสร้างเมืองเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๑๘๓๙ ประดิษฐานอยู่ในวิหารจตุรมุขทรงไทยหลังเล็กๆ เสาอินทขิลนี้สร้างด้วยไม้ซุงต้นใหญ่ ฝังอยู่ใต้ดิน ทุกปีในวันแรม ๑๒ ค่ำเดือน - (เหนือ) หรือประมาณเดือนพฤษภาคมจะมีงานเรียกว่า เข้าอินทขิล เป็นการฉลองหลักเมือง วัดพันเตา ถนนพระปกเกล้า ติดกับวัดเจดีย์หลวง วิหารเดิมเป็นหอคำหรือท้องพระโรงหน้าของพระเจ้ามโหตรประเทศ เป็นอาคารเครื่องไม้แบบพื้นเมือง ซุ้มประตูประดับไม้แกะสลักรูปนกยูงอันเป็นสัญลักษณ์ของเจ้านายฝ่ายเหนือซึ่งมองดูวิจิตรและสง่างาม

๑.๒.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

วัดตั้งอยู่บริเวณคูเมืองด้านใน ถนนพระปกเกล้า ภายในวัดมีที่จอดรถฟรีสามารถจอดได้หลายคันหรือจอดที่ริมถนนได้ วันคู่จอดฝั่งวัด ส่วนวันคี่จอดฝั่งตรงข้าม

๒) การเดินทางด้วยรถโดยสาร

นั่งรถสองแถวสีแดงที่ให้บริการในเมือง ค่าโดยสารจากในเมืองคนละ ๒๐-๓๐ บาท หรือ นั่งรถประจำทาง RTC Bus สาย R๓ (สายวนรอบเชียงใหม่) ค่ารถคนละ ๒๐ บาท ลงอนุสาวรีย์สามกษัตริย์ แล้วเดินย้อนลงมาประมาณ ๓๐๐ เมตร

๑.๒.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร

ภาพประกอบที่ ๔.๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร

ภาพประกอบที่ ๔.๕: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร

ภาพประกอบที่ ๔.๖: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร

๑.๓ วัดในเวียงกุมกาม

๑.๓.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

เวียงกุมกามเป็นอดีตเมืองหลวงของอาณาจักรล้านนา ที่พญามังรายโปรดให้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๑๘๒๙ โดยโปรดให้ขุดคูเวียงทั้ง ๔ ด้าน ไขน้ำแม่ปิงให้ขังไว้ในคูเมือง โบราณสถานที่ปรากฏอยู่ในเวียงกุมกามและใกล้เคียงเป็นเมืองทดลองที่สร้างขึ้นมา ก่อนจะเป็นเมืองเชียงใหม่ เวียงกุมกาม เกิดขึ้นหลังจากที่พญามังรายได้ปกครองและพำนักอยู่ในนครหริภุญชัย(ลำพูน)อยู่ ๒ ปี พระองค์ทรงศึกษาสิ่งหลายๆอย่างและมีพระราชดำริที่จะลองสร้างเมืองขึ้น เมืองนั้นก็คือ”เวียงกุมกาม” แต่พระองค์ก็ทรงสร้างไม่สำเร็จ เพราะเวียงนั้นมีน้ำท่วมอยู่ทุกปี จนพญามังรายจึงทรงต้องไปปรึกษาพระสหายคือพ่อขุนรามคำแหงแห่งสุโขทัยและพญางำเมืองแห่งอาณาจักรพะเยา หลังจากทรงปรึกษากันแล้วจึงทรงตัดสินใจไปหาที่สร้างเมืองใหม่ ในที่สุดจึงได้พื้นที่นครพิงค์เชียงใหม่เป็นเมืองใหม่และเป็นเมืองหลวงแห่งอาณาจักรล้านนาต่อมา จึงสรุปได้ว่าเวียงกุมกามนั้นเป็นเมืองที่ทดลองสร้างขึ้น วียงกุมกามล่มสลายลงเพราะเกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๑๐๑ – ๒๓๑๗ ซึ่งตรงกับสมัยพม่าปกครองล้านนา พม่าปกครองล้านนาเป็นเวลาสองร้อยกว่าปี แต่ไม่ปรากฏหลักฐานที่กล่าวถึงเวียงกุมกามทั้งๆที่เหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่นี้เป็นเรื่องร้ายแรงมาก ผลของการเกิดน้ำท่วมนี้ทำให้เวียงกุมกามถูกฝังจมลงอยู่ใต้ตะกอนดินจนยากที่จะฟื้นฟูกลับมา สภาพวัดต่างๆและโบราณสถานที่สำคัญเหลือเพียงซากวิหารและเจดีย์ร้างที่จมอยู่ใต้ดินในระดับความลึกจากพื้นดินลงไปประมาณ ๑.๕๐ -๒.๐๐ เมตร โดยวัดที่จมดินลึกที่สุดคือวัดอีค่าง รองลงมาคือ วัดปู่เปี้ย และวัดกู่ป่าด้อม ในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ เรื่องราวของเวียงกุมกามก็เริ่มเป็นที่สนใจของนักวิชาการและประชาชนทั่วไป ทำให้หน่วยศิลปากรที่ ๔ ขุดแต่งบูรณะวัดร้าง(ขุดแต่งวิหารกานโถม ณ วัดช้างค้ำ) และบริเวณโดยรอบเวียงกุมกามอย่างต่อเนื่องจนถึง พ.ศ. ๒๕๔๕ ปัจจุบันเวียงกุมกามก็ได้รับการพัฒนาให้

กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ เพราะเห็นว่าเวียงกุมกามมีความสมบูรณ์และเป็นแหล่งความรู้การศึกษาในแบบของเรื่องราวทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมตลอดจนวัฒนธรรมล้านาต่างๆ โดยศูนย์กลางของการนำเที่ยวชมโบราณสถานต่างๆในเขตเวียงกุมกามอยู่ที่วัดช้างค้ำ เวียงกุมกามมีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีความยาวประมาณ ๘๕๐ เมตร ไปตามแนวทิศตะวันออกเฉียงใต้สู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และกว้างประมาณ ๖๐๐ เมตร ตัวเมืองยาวไปตามลำน้ำปิงสายเดิมที่เคยไหลไปทางด้านทิศตะวันออกของเมือง ดังนั้นในสมัยโบราณตัวเวียงกุมกามจะตั้งอยู่บนฝั่งทิศตะวันตกหรือฝั่งเดียวกับเมืองเชียงใหม่ แต่เชื่อกันว่าเนื่องจากกระแสของแม่น้ำปิงเปลี่ยนทิศทาง จึงทำให้เวียงกุมกามเปลี่ยนมาตั้งอยู่ทางฝั่งด้านตะวันออกของแม่น้ำดั่งเช่นปัจจุบัน โดยหลังจากที่หน่วยกรมศิลปากรที่ ๔เชียงใหม่ได้ทำการขุดค้นหาซากเมืองและโบราณสถานเพิ่มเติมก็ได้ค้นพบเจอวัดต่างๆที่จมอยู่ใต้พื้นดินเป็นจำนวนหลายวัด ดังต่อไปนี้ วัดกู่คำ หรือวัดเจดีย์เหลี่ยม วัดกานโถม หรือวัดช้างค้ำ วัดหัวหนองและวัดธาตุขาว

๑.๓.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

เดินทางจากอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ไปทางอำเภอหางดง ตามเส้นทางหลวงหมายเลข ๑๐๘ จะผ่านแยกไฟแดงหลักอยู่ ๓ แห่ง ได้แก่ แยกสนามบิน มีห้างโรบินสันเป็นจุดสังเกต ต่อมาไม่เกิน ๑ กิโลเมตรจะเป็นแยกไฟแดงหน้าห้างโลตัส และขับต่อไปอีก ๑ กิโลเมตรกว่าๆ จะเห็นแยกไฟแดงหน้าห้างบิ๊กซี ให้เลี้ยวซ้ายที่แยกนี้ และขับตรงไปอีก ๑ กิโลเมตรจะเจอสะพานข้ามแม่น้ำปิง ข้ามสะพานไปประมาณ ๓๐๐ เมตร จะพบศูนย์บริการนักท่องเที่ยวทางด้านซ้ายมือ นำรถไปจอดและติดต่อเจ้าหน้าที่เพื่อเข้าชมตามจุดต่างๆ

๑.๓.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในเวียงกุมกาม

ภาพประกอบที่ ๔.๗: ภาพสถานที่สำคัญภายในเวียงกุมกาม

ภาพประกอบที่ ๔.๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในเวียงกุมกาม

ภาพประกอบที่ ๔.๙: ภาพสถานที่สำคัญภายในเวียงกุมกาม

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐: ภาพสถานที่สำคัญภายในเวียงกุมกาม

๑.๔ วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น)

๑.๔.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดต้นแกว๋นเป็นวัดที่มีความสวยงามเก่าแก่ของเชียงใหม่ สิ่งที่สำคัญของวัดนี้คือศาลาจตุรมุขซึ่งพบเพียงหลังเดียวในภาคเหนือ และเป็นต้นแบบ ทางศิลปกรรมล้านนาที่มีคุณค่าและยังคงความสมบูรณ์ จนสมาคมสถาปนิกสยามประกาศให้เป็นอาคารอนุรักษ์ดีเด่น เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๒ และสถาปัตยกรรมจากวัดต้นเกว๋นแห่งนี้เองได้กลายเป็นแรงบันดาลใจให้สถาปนิกใช้เป็นต้นแบบ ในการออกแบบหอคำหลวงซึ่งตั้งอยู่กลางอุทยานหลวงราชพฤกษ์ ด้วยความสวยงามแบบล้านนาดั้งเดิม วัดแห่งนี้ถูกใช้เป็นสถานที่ถ่ายทำละครย้อนยุคที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันดั้งเดิมของล้านนา เช่น ละครเรื่องรอยไหม, เมื่อดอกรักบาน, รากนครา, เพลิงพระนาง ฯลฯ วัดต้นแกว๋นสร้างขึ้นประมาณ จ.ศ. ๑๒๑๘ (พ.ศ. ๒๓๙๙-๒๔๑๒) สมัยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ เป็นเจ้าหลวงปกครองนครเชียงใหม่ ต้นเกว๋น (ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งตามภาษาพื้นเมืองล้านนา) ซึ่งมีอยู่ในบริเวณที่ สร้างวัด จึงได้ชื่อวัดครั้งแรกว่า “วัดต้นเกว๋น” ต่อมาจึงเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า “วัดอินทราวาส” มาจากชื่อของ เจ้าอาวาสที่สร้างวัดผสมกับคำว่า เจ้าอาวาส (อินทร์ + อาวาส) วัดต้นเกว๋น เป็นที่พักขบวนพระบรมธาตุศรีจอมทอง จากอำเภอจอมทอง มาที่นครพิงค์เชียงใหม่ ในอดีตเป็นประเพณีที่เจ้าหลวงเมืองเชียงใหม่ มีการสรงน้ำพระธาตุ คือจากวัดพระธาตุจอมทองมาก็เดินทางมาด้วยขบวนช้าง ขบวนม้า แล้วแวะมาที่วัดต้นเกว๋น ให้ประชาชนแถวนี้สรงน้ำพระธาตุศรีจอมทอง หลังจากนั้นก็อัญเชิญไปที่วัดสวนดอก ๓ วัน ๗ วัน แล้วก็ขึ้นวัดพระธาตุดอยสุเทพ เป็นประจำทุกปี เป็นเรื่องของเจ้านายฝ่ายเหนือในอดีต

๑.๔.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

จากตัวเมืองเชียงใหม่ ใช้ถนนสายเชียงใหม่-หางดง (๑๐๘) พอถึงสี่แยกสะเมิงให้เลี้ยวขวา จนถึงแยกต้นเกว๋นโดยจะมีตลาดวิบูรณ์ทอง ซ้ายมือ (สี่แยกข้ามคลองชลประทาน)

ขับผ่านแยกต้นเกว๋นไปสัก ๑๐๐ เมตร จะมีซอยเข้าทางซ้ายมือ (ซอยค่อนข้างเล็กต้องสังเกตให้ดี) ขับไปตามป้ายวัดจะอยู่ซ้ายมือในซอย หรือสังเกตุว่าวัดจะอยู่หลัง อบต.หนองควาย

ทางถนนเลียบคลองชลประทาน เลยทางแยกวัดดอยคำหรือแยกราชพฤกษ์ไปอีกประมาณ ๒ กิโลเมตร จะพบ สี่แยกต้นเกว๋น เลี้ยวขวาไปทางอำเภอสะเมิง แต่เลี้ยวไปเพียง ๑๐๐ เมตร ก็จะเจอซอยซ้ายมือเข้าวัดต้นเกว๋น

๑.๔.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดต้นเกว๋น

ภาพประกอบที่ ๔.๑๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดต้นเกว๋น

ภาพประกอบที่ ๔.๑๒: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดต้นเกว๋น

ภาพประกอบที่ ๔.๑๓: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดต้นเกว๋น

๑.๕ วัดผาลาด

๑.๕.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดผาลาดเดิมสร้างขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้ากือนา เพื่อเป็นอนุสรณ์ในการเสี่ยงทายเพื่อหาสถานที่สำหรับประดิษฐานพระบรมธาตุ ตามตำนานสร้างพระธาตุดอยสุเทพ ช้างที่อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุนั้น ได้เดินทางมุ่งตรงไปทางดอยอ้อยช้าง ทิศตะวันตกของเมือง พระเจ้ากือนาพร้อมทั้งพญาลิไทยจากเมืองสุโขทัย และเหล่าเสนาอำมาตย์ ก็แห่ฆ้อง กลอง ตามหลังช้างไป เมื่อไปถึงยอดดอยแห่งหนึ่งช้างก็หยุดและย่อเข่าลง พระเจ้ากือนาพร้อมทั้งบริวารต่างเห็นพ้องกันว่าควรประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ณ ที่นั่น วัดผาลาดเป็นวัดป่า ๑ ใน ๓ วัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ – ปุย วัดแห่งนี้มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า ๕๐๐ ปี เคยถูกปล่อยให้รกร้างว่างเปล่าไป แต่ก็ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ ให้มีสถานภาพเป็นวัดและสถานที่ปฏิบัติธรรม ส่วนสาเหตุที่ตั้งชื่อว่าวัดผาลาดนั้น ผู้เฒ่า ผู้แก่บางท่านเล่าว่า เดิมเรียกว่า ผะเลิด เพราะคนที่ดินตามช้างมาตามลำธารน้ำตก แล้วเกิดลื่นหกล้มกันหลายคน บ้างก็ว่าช้างก็ลื่นเหมือนกัน จึงให้ชื่อว่าวัดะเลิด ต่อมาเรียกว่าวัดผาลาด ตามชื่อน้ำตก

๑.๕.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

ใช้เส้นทางถนนห้วยแก้วผ่านหน้ามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สวนสัตว์เชียงใหม่ตรงขึ้นไปตามทางจะมีป้ายบอกเป็นระยะ สามารถขี่มอเตอร์ไซค์ขึ้นไปได้ รถเก๋ง eco car ขับขึ้นไปได้ สภาพถนนดีมีโค้งบ้าง แต่ไม่ชัน ขาขึ้นถนนมี ๒ เลน ขาลงมี ๑ เลน อยู่ระหว่างทางขึ้นดอยสุเทพ ตามถนนขึ้นมายังดอยสุเทพ ห่างจากอนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัยประมาณ ๕ กิโลเมตร อยู่ใน ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

๒) การเดินทางด้วยรถโดยสาร

ขึ้นรถสองแถวแดงบริเวณหน้ามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หรือ สวนสัตว์เชียงใหม่ฝั่งถนนห้วยแก้ว จะมีรถให้บริการเวลา ๐๕.๐๐ - ๑๗.๐๐ น.

๑.๕.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดผาลาด

ภาพประกอบที่ ๔.๑๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดผาลาด

ภาพประกอบที่ ๔.๑๕: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดผาลาด

ภาพประกอบที่ ๔.๑๖: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดผาลาด

ภาพประกอบที่ ๔.๑๗: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดผาลาด

๑.๖ วัดเจ็ดยอด

๑.๖.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดเจดีย์เจ็ดยอด หรือวัดโพธารามวิหาร เป็นวัดที่มีชื่อเสียงในจังหวัดเชียงใหม่ มีลักษณะของเจดีย์อันเป็นเอกลักษณ์ คือ มีถึงเจ็ดยอดใน ๑ เจดีย์ มีลักษณะใกล้เคียงกับ มหาเจดีย์พุทธคยา อินเดีย เป็นวัดประจำปีคนเกิดปีมะเส็ง นอกจากนี้ยังมีโบราณสถานที่สำคัญ ได้แก่ เจดีย์พระเจ้าติโลกราช มณฑปและสถูปโบราณอื่นๆ ให้ชมอีกด้วย จึงเป็นวัดที่มีความสำคัญในการศึกษาแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ สันนิษฐานว่าสร้างในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๘-๑๒ ด้วยฝีมือช่างชาวอินเดีย และได้รับการตกแต่งเพิ่มเติมในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชสร้างด้วยศิลาแลงก่อสร้างเป็นพระสถูปเจดีย์มีจำนวนเจ็ดยอดด้วยกัน ประดับด้วยลวดลายปูนปั้นเทพโดยรอบมีความเก่าแก่และ

งดงาม ซึ่งตามความเชื่อของชาวล้านนา พระธาตุประจำปีเกิดปีมะเส็ง คือ โพธิบัลลังก์ วิหารมหาโพธิเจดีย์ ประเทศอินเดีย แต่เพราะอยู่ไกลจึงมีการอนุโลมให้เป็นพระเจดีย์ที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน

๑.๖.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

จากลำปางมุ่งหน้าเข้าเชียงใหม่ด้วยถนนซูเปอร์ไฮเวย์(เชียงใหม่-ลำปาง) จะเห็นทางแยกวัดเจ็ดยอดอยู่ขวามือ ซ้ายมือมีโรงเรียนรวมบริรักษ์ เข้าช่องขวาเตรียมเลี้ยวตรงไฟแดง

๒) การเดินทางด้วยรถโดยสาร

รถสองแถวแดงที่ให้บริการวิ่งวนรอบเมืองเชียงใหม่ และสามารถเรียกได้แทบทุกจุดในตัวเมือง สำหรับค่าโดยสารในเขตตัวเมืองจะอยู่ที่คนละ ๒๐-๓๐ บาท

๑.๖.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดเจ็ดยอด

ภาพประกอบที่ ๔.๑๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดเจ็ดยอด

ภาพประกอบที่ ๔.๑๙: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดเจ็ดยอด

ภาพประกอบที่ ๔.๒๐: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดเจ็ดยอด

ภาพประกอบที่ ๔.๒๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดเจ็ดยอด

๒. จังหวัดเชียงราย

๒.๑ วัดร่องขุ่น

๒.๑.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดร่องขุ่นตั้งอยู่ที่ตำบลป่าอ้อดอนชัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ถือเป็นศาสนสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงราย เป็นผลงานการออกแบบและก่อสร้างโดย อาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ จิตรกรไทยที่มีผลงานจิตรกรรมไทยหลากหลาย จนได้รับการยกย่องขึ้นเป็น ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ผู้ซึ่งอุทิศตนสร้างวัดร่องขุ่นอันยิ่งใหญ่นี้ขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ด้วยความตั้งใจที่จะสร้างสรรค์ให้วัดแห่งนี้งดงามดังสวรรค์ที่มีอยู่จริง อีกทั้งมนุษย์สามารถสัมผัสได้บนพื้นพิภพ คล้ายเป็นสิ่งกระตุ้นเตือนให้คนเราใฝ่ปฏิบัติธรรม และประกอบแต่กรรมดีในการดำเนินชีวิต

๒.๑.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

สำหรับการเดินทาง ถนนสายเชียงราย-กรุงเทพฯ ถ้ามาจากกรุงเทพฯ หรือเชียงใหม่ วัดร่องขุ่นจะอยู่ก่อนถึงตัวเมืองเชียงราย ๑๓ กิโลเมตร ตรงหลักกิโลเมตรที่ ๘๑๖ ถนนพหลโยธิน (หมายเลข ๑/A๒) เลี้ยวเข้าไปประมาณ ๑๐๐ เมตร จะมีป้ายบอกเป็นระยะๆ

๒.๑.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดร่องขุ่น

ภาพประกอบที่ ๔.๒๒: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดร่องขุ่น

ภาพประกอบที่ ๔.๒๓: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดร่องขุ่น

๒.๒ วัดร่องเสือเต้น

๒.๒.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดร่องเสือเต้น ตั้งอยู่หมู่บ้านร่องเสือเต้น หมู่ที่ ๒ เขตเทศบาลนครเชียงราย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย โดยตั้งอยู่ริมแม่น้ำกก ฝั่งด้านซ้ายทางทิศตะวันออกของเทศบาลนครเมืองเชียงราย ในอดีตสถานที่แห่งนี้เคยเป็นที่ตั้งของวัดร้าง ก่อนจะพบเห็นเศษซากอิฐโบราณสถานในวัดแห่งนี้เป็นจำนวน มาก เมื่อ ๘๐-๑๐๐ ปีก่อน จากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ เล่าว่าในสมัยนั้นยังไม่มีบ้านเรือนและผู้คนอาศัยอยู่มากนัก สัตว์ป่าจึงมีจำนวนมากโดยเฉพาะเสือ ชาวบ้านที่ผ่านแถวนั้นมักชอบเห็นเสือกระโดด ข้ามร่องน้ำไปมาตรงที่แห่งนี้ จึงเรียกบริเวณนี้ต่อๆ กันมาว่า “ร่องเสือเต้น” รวมทั้งได้เรียกหมู่บ้าน ใกล้เคียงบริเวณนี้ว่า “บ้านร่องเสือเต้น”

จากตำนานคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ เล่าว่า ที่ตั้งวัดร่องเสือเต้น เดิมมีซากโบราณสถานเก่าแก่ ซึ่งคนเชียงรายเรียกว่า “กู่” เป็นลักษณะของวัดร้าง แต่ไม่ทราบว่าวัดนั้นสร้างในสมัยใด แต่เข้าใจกันว่าสถานที่แห่งนี้เป็นฐานเจดีย์เก่า ซึ่งมีซากกองอิฐที่ปรักหักพังมากมาย ปัจจุบันได้สร้างวิหาร และพระธาตุทับฐานเจดีย์เก่านั้นไว้เพื่อมิให้นักขุดเจาะหาของเก่าโบราณมาขุดเจาะ ดังนั้นโบราณสถานเดิมจึงไม่พบเจอ ซึ่งพบเจอแต่พุทธสถานใหม่ที่บูรณปฏิสังขรณ์ในรูปแบบใหม่ตามยุคสมัยศิลปะตระกูลช่าง “เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์” จากนั้น ได้สร้างสถานที่แหล่งโบราณสถานแห่งนี้ให้เป็นที่เคารพสักการะเช่นครั้งอดีต และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดเชียรายอีกด้วย

วัดร่องเสือเต้นถูกสร้างขึ้นเนื่องจากชาวบ้านร่องเสือเต้นไม่มีที่ทำบุญในหมู่บ้าน เวลาทำบุญในวันสำคัญต้องไปทำบุญที่วัดอื่น ทำให้คนในหมู่บ้านต่างกระจัดกระจายกันไป จึงได้ร่วมกันบูรณะวัดร้างแห่งนี้ เพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านร่องเสือเต้น และเป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ จึงสร้างวัดแห่งนี้ขึ้นและให้ชื่อว่า “วัดร่องเสือเต้น” ความโดดเด่นของวันร่องเสือเต้นที่เห็นได้ชัดคือ วิหารวัดร่องเสือเต้น สร้างและออกแบบโดยศิลปินพื้นบ้านชาวเชียงราย นายพุทธา กาบแก้ว หรือที่คนรู้จัดในนาม สล่านก หลังจากที่จบการศึกษาใหม่ๆ ก็มีโอกาสได้มาเป็นลูกศิษย์ของอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ในการสร้างวัดร่องขุ่น จนได้ซึมซับศิลปะแนวพุทธศิลป์มาจากอาจารย์เฉลิมชัย เรียกว่า ศิษย์ก้นกุฏิเลยก็ว่าได้ การสร้างวิหารวัดร่องเสือเต้น สร้างขึ้นเมื่อ วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๔๘ โดยมีขนาดกว้าง ๑๓ เมตร ยาว ๔๘ เมตร สร้างเสร็จเมื่อ วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๙ ร่วมใช้เวลาก่อสร้างแล้วเสร็จถึง ๑๑ ปี โทนสีที่ใช้เป็นโทนสีน้ำเงินฟ้าตัดกับสีทองเพื่อสร้างความโดดเด่นให้กับวิหาร โดยสีน้ำเงินฟ้าของตัววิหารนั้นแสดงถึงธรรมะขององค์สมเด็จพระพุทธเจ้าที่ขจรขจายไปทั่วโลก ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่เป็นความจริงตามหลักเหตุและผล เปรียบเสมือนดังท้องฟ้าที่สดใส เป็นศิลปะแนวพุทธศิลป์ร่วมสมัยที่แฝงด้วยธรรมของพุทธองค์ และพญานาคที่อยู่หน้าวิหาร สล่านก ได้รับอิทธิพลจากศิลปะของอาจารย์ ถวัลย์ ดัชนี ที่เน้นลักษณะโครงสร้างที่เข้มแข็ง เชิ้ยวเล็บแหลมคมดูน่าเกรงขาม แต่มีความอ่อนช้อยในแบบล้านนา

๒.๒.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

ตั้งอยู่ในเทศบาลนครเชียงราย ห่างจากสะพานแม่น้ำกก ๓๐๐ เมตร เดินทางจากห้าแยกพ่อขุนเม็งรายมหาราช ถนนสายแม่จัน-แม่สาย เมื่อข้ามสะพานแม่น้ำกกแล้วถึง ทางแยก เลี้ยว

ซ้ายประมาณ ๒๕๐ เมตร เข้าไปถนนสายแม่ยาวแล้วเลี้ยวซ้ายประมาณ ๕๐ เมตร เข้าสู่วัดร่องเสือเต้น

๒.๒.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดร่องเสือเต้น

ภาพประกอบที่ ๔.๒๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดร่องเสือเต้น

ภาพประกอบที่ ๔.๒๕: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดร่องเสือเต้น

ภาพประกอบที่ ๔.๒๖: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดร่องเสือเต้น

ภาพประกอบที่ ๔.๒๗: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดร่องเสือเต้น

ภาพประกอบที่ ๔.๒๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดร่องเสือเต้น

๒.๓ วัดพระแก้ว

๒.๓.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดพระแก้วเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่บนถนนไตรรัตน์ ต.เวียง อ.เมือง จ.เชียงราย กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ ปัจจุบันมีฐานะเป็นพระอารามหลวง ชั้นตรีชนิดสามัญ โดยได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๒๑

วัดพระแก้ว แต่เดิมมีชื่อว่า “วัดป่าเยี๊ยะ” หรือ วัดป่าญะ (ไม้เยี๊ยะ เป็นไม้ไผ่พันธุ์พื้นเมืองชนิดหนึ่ง ชาวบ้านนิยมนำไม้ชนิดนี้ไปทำหน้าไม้หรือขาธนู) จนกระทั่ง พ.ศ.๑๙๗๗ พระเจดีย์วัดป่าเยี๊ยะ ได้ถูกอสนีบาต (ฟ้าผ่า) พังทลายลง เจ้าอธิการและพุทธศาสนิกชนชาวเชียงรายได้พบพระพุทธรูปปูนปั้นองค์หนึ่ง ครั้งแรกเข้าใจ กันว่าเป็นพระพุทธรูปธรรมดาจึงได้อัญเชิญไปไว้ในพระวิหาร ต่อมาปูนที่พอกไว้ตรงพระนาสิก (จมูก) ได้กะเทาะออก จึงเห็นเป็นแก้วสีเขียว จึงได้กะเทาะออกทั้งองค์ ปรากฏเป็นพระแก้วมรกต หมื่นค้อม ผู้รักษาการเชียงราย เมืองเชียงรายจึงได้ทูลรายงานไปยังเจ้าเมืองเชียงใหม่ให้ทรงทราบ ซึ่งต่อมาพระเจ้าสามฝั่งแกน เจ้าเมืองเชียงใหม่ จึงได้ตกแต่งขบวนช้างมารับพระแก้วมรกตไปเมืองเชียงใหม่ แต่พอถึงเมืองแจ้สัก (อยู่ในท้องที่ อ.พร้าว จ.เชียงใหม่) ช้างไม่ยอมไปเมืองเชียงใหม่จึงต้องนำไปเมืองลำปาง สรุปแล้วพระแก้วมรกตได้ประดิษฐานอยู่ตามเมืองต่างๆ ดังต่อไปนี้

เมืองเชียงราย ประดิษฐาน ๔๕ ปี (ตั้งแต่ พ.ศ.๑๙๓๔-๑๙๗๙)
เมืองลำปาง ประดิษฐาน ๓๒ ปี (ตั้งแต่ พ.ศ.๑๙๗๙-๒๐๑๑)
เมืองเชียงใหม่ ประดิษฐาน ๘๕ ปี (ตั้งแต่ พ.ศ.๒๐๑๑-๒๐๙๖)
เมืองเวียงจันทร์ ประดิษฐาน ๒๒๕ ปี (ตั้งแต่ พ.ศ.๒๐๙๖-๒๓๒๑)

กรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพมหานคร) ประดิษฐาน ๒๔๒ ปี (ตั้งแต่ พ.ศ.๒๓๒๑-ปัจจุบัน)

ครั้งหลังสุด เมื่อ พ.ศ.๒๓๒๑ สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อครั้งดำรงพระยศเป็นสมเด็จเจ้าพระยศเป็นสมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก ได้เสด็จเป็นจอมทัพไปปราบเมืองเวียงจันทร์ และได้อัญเชิญพระแก้วมรกตมาประดิษฐานไว้ ณ วัดอรุณราชวราราม ต่อมาได้สร้างกรุงรัตนโกสินทร์เสร็จแล้ว พระองค์ได้เถลิงถวัลยราชสมบัติตั้งปฐมราชวงศ์จักรี จึงได้โปรดให้อัญเชิญพระแก้วมรกตมาประดิษฐานไว้ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๓๒๗ และได้ถวายนามว่า “พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร”

นับแต่ที่ได้มีการค้นพบพระแก้วมรกต ณ วัดแห่งนี้ ชาวเชียงรายจึงได้ขนานนามว่า “วัดพระแก้ว” ตั้งแต่ พ.ศ.๑๙๗๗ เป็นต้นมา และเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองของชาวเชียงรายมาโดยตลอด เจ้าอาวาสวัดพระแก้วเกือบทุกรูป เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงราย เท่าที่ค้นพบหลักฐาน เมื่อ พ.ศ.๒๔๒๐ ครูบาสมณะ โสภโณ ได้เป็นเจ้าอาวาสวัดพระแก้วและได้ดำรงตำแหน่งเป็นราชครูเมืองเชียงราย อันเป็นตำแหน่งเทียบเท่าเจ้าคณะจังหวัดในสมัยปัจจุบัน ครูบาสมณะท่านได้ปรับปรุงพระอารามขึ้นมาใหม่ และสร้างพระอุโบสถหลังปัจจุบัน เมื่อ พ.ศ.๒๔๓๓ พระอุโบสถหลังนี้ได้ทำการซ่อมแซมใหญ่อีกครั้งหนึ่ง พ.ศ. ๒๕๐๔[๘๖]

๒.๓.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

เมื่อถึงห้าแยกพ่อขุนเม็งรายกลางตัวเมืองเชียงรายให้เลี้ยวซ้ายไปตามถนนสิงหไคล แล้วตรงเรื่อยๆ จนสุดทางสามแยกให้เลี้ยวซ้ายไปประมาณ ๑๐๐ เมตร จะเห็นวัดพระแก้วอยู่ทางขวามือ

---

[๘๖] พระอุดมปัญญาภรณ์, **ประวัติวัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย**, (เชียงราย : ไพศาลการพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๘-๙.

๒.๓.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระแก้ว

ภาพประกอบที่ ๔.๒๙: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระแก้ว

ภาพประกอบที่ ๔.๓๐: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระแก้ว

ภาพประกอบที่ ๔.๓๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระแก้ว

ภาพประกอบที่ ๔.๓๒: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระแก้ว

ภาพประกอบที่ ๔.๓๓: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระแก้ว

ภาพประกอบที่ ๔.๓๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระแก้ว

๒.๔ พิพิธภัณฑ์บ้านดำ

๒.๔.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

พิพิธภัณฑ์บ้านดำเป็นกลุ่มงานสถาปัตยกรรมกว่า ๔๐ หลัง แต่ละหลังได้รับแรงบันดาลใจในการออกแบบแตกต่างกัน ภายในจัดแสดงสิ่งของที่ศิลปินรวบรวมไว้เพื่อใช้เป็นข้อมูลและ

สร้างแรงบันดาลใจในการออกแบบงานศิลปกรรม ส่วนชื่อ 'บ้านดำ' มาจากสีของบ้านที่ทาด้วยสีดำจนคนเรียกกันติดปากว่าบ้านดำ

บ้านดำ หรือ พิพิธภัณฑ์บ้านดำ ตั้งอยู่ที่ ต.นางแล อ.เมือง จ.เชียงราย เป็นพิพิธภัณฑ์ศิลปะพื้นบ้านขนาดใหญ่บนเนื้อที่กว่า ๑๐๐ ไร่ สร้างขึ้นโดย อ.ถวัลย์ ดัชนี ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์(จิตรกรรม) ที่มีฝีมือทางด้าน จิตรกรรม ปฏิมากรรมและสถาปัตยกรรม อาจารย์ได้สร้างงานด้านศิลปะไว้มากมาย ทั้งทางด้านภาพเขียนและด้านปฏิมากรรมหลายชิ้น ลักษณะของบ้านดำจะเป็นกลุ่มบ้านศิลปะแบบล้านนาทุกหลังทาด้วยสีดำซึ่งเป็นที่มาของคำว่า“บ้านดำ”และยังเป็นสีที่อาจารย์ถวัลย์โปรดปราน

พิพิธภัณฑ์บ้านดำ อ.ถวัลย์ ดัชนี สร้างขึ้นมา มากกว่า ๔๐ ปี ซึ่งแบ่งออกเป็น สามเจนเนอเรชั่น คือเป็นเจเนอเรชั่นไม้ ไม้ผสมปูน และบ้านคอนกรีต คอนเซ็ปต์ทั้งหมดเป็นงานสถาปัตยกรรมที่อาจารย์ออกแบบสร้างสรรค์ด้วยตัวเองโดยบ้านแต่ละหลังได้แรงบันดาลใจมาจากล้านช้างล้านนาและสุวรรณภูมิทั้งหมด ซึ่งจะประดับด้วยไม้แกะสลักที่มีลวดลายงดงาม เขาสัตว์ อาทิ เขาควาย เขากวาง ตลอดจนกระดูกช้าง ภายในบริเวณบ้านเต็มไปด้วยแมกไม้นานาชนิด มีบรรยากาศที่ร่มรื่นลมพัดเย็นสบาย ซึ่งในบริเวณประกอบไปด้วยบ้านทั้งหมด ๔๐ หลัง แต่ละหลังจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไป สิ่งของที่สะสมและจัดแสดงภายในบ้านก็จะมีคอนเซ็ปต์แนวคิดแตกต่างกันออกไป ซึ่งบ้านเหล่านี้ไม่ได้สร้างไว้สำหรับอยู่อาศัยแต่สร้างไว้สำหรับเก็บสิ่งของสะสมต่างๆ ของอาจารย์ถวัลย์

ในจังหวัดเชียงรายจะมีวัดร่องขุ่นของอาจารย์เฉลิมชัยซึ่งมีสีขาวเหมือนสวงสวรรค์ทำให้มีผู้เปรียบเทียบบ้านดำของอาจารย์ถวัลย์ จะเป็นแนวออกทางนรก ซึ่งอาจารย์ตอบว่า “นั่นคือเป็นข้อเปรียบเทียบ คือ อ.เฉลิมชัยทำวัดร่องขุ่นจะค่อนข้างเหมือนกับสรวงสวรรค์ อาจารย์ถวัลย์จะเน้นโทนดำๆ ถ้าจะเปรียบก็เฉลิมสวรรค์ ถวัลย์นรก เป็นแค่การเปรียบเทียบแต่ไม่ใช่ออกในแนวนรก คอนเซ็ปต์ที่นี่ไม่ใช่นรกแต่เป็น บ้านดำ ที่นี่เค้าเรียกบ้านดำนางแลลักษณะจะเป็นสีดำ คนก็เลยเปรียบเปรยกันอย่างนี้”

นอกจากนี้ภายในเขตพิพิธภัณฑ์ยังเป็นที่ตั้งของ “บ้านดำแกลลอรี่” สถานที่สำหรับจัดแสดงผลงานศิลปะและจัดจำหน่ายสินค้าที่ระลึกของอาจารย์ถวัลย์ ดัชนี เช่น เสื้อยืด กระเป๋า ภาพพิมพ์ หนังสือ และอื่นๆ โดยรายได้จากการขายหลังหักค่าใช้จ่ายจะถูกนำไปใช้เป็นกองทุนทำนุบำรุงพิพิธภัณฑ์บ้านดำและเพื่อนักเรียน นักศึกษาศิลปะ ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์

พิพิธภัณฑ์บ้านดำเปิดตลอดไม่เคยปิดเพราะไม่มีรั้ว สำหรับการเข้าชมนั้นแบ่งออกเป็น ๒ ช่วง คือ ช่วงเช้าเปิดให้เข้าชมตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐-๑๒.๐๐ น. ส่วนช่วงบ่ายเปิดให้เข้าชมตั้งแต่เวลา ๑๓.๐๐-๑๗.๐๐ น. สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ พิพิธภัณฑ์

๒.๔.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางรถส่วนตัว

จากจังหวัดเชียงราย ขับโดยใช้ถนนซุปเปอร์ไฮเวย์ตรงไปทางแม่สาย ผ่านมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายไปประมาณ ๓ กิโลเมตร ถึงหมู่บ้านนางแล ให้สังเกตซ้ายมือจะมีบริษัทเสริมสุข แล้วให้เลี้ยวเข้าซอยถัดไป ขับเข้าไปจะมีป้ายสีฟ้าบอกทางเป็นระยะๆ จากปากซอยถึงบ้านดำมีระยะทางประมาณ ๓๐๐ เมตร

๒) การเดินทางด้วยรถประจำทาง

ใช้บริการรถเมล์สีเขียวสายเชียงราย – แม่สาย โดยขึ้นที่สถานีขนส่งฯ แห่งที่ ๑ (เก่า) ผ่านมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายไปประมาณ ๓ กิโลเมตร จนถึงหมู่บ้านนางแล ให้สังเกตซ้ายมือจะมีบริษัทเสริมสุข ให้ลงป้ายนี้ จากนั้นเลือกว่าจะเดินหรือนั่งมอเตอร์ไซต์เข้าไปก็ได้ จากปากซอยถึงบ้านดำมีระยะทางประมาณ ๓๐๐ เมตร

๒.๔.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในพิพิธภัณฑ์บ้านดำ

ภาพประกอบที่ ๔.๓๕: ภาพสถานที่สำคัญภายในพิพิธภัณฑ์บ้านดำ

ภาพประกอบที่ ๔.๓๖: ภาพสถานที่สำคัญภายในพิพิธภัณฑ์บ้านดำ

ภาพประกอบที่ ๔.๓๗: ภาพสถานที่สำคัญภายในพิพิธภัณฑ์บ้านดำ

ภาพประกอบที่ ๔.๓๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในพิพิธภัณฑ์บ้านดำ

ภาพประกอบที่ ๔.๓๙: ภาพสถานที่สำคัญภายในพิพิธภัณฑ์บ้านดำ

๓. จังหวัดลำพูน

๓.๑ วัดพระธาตุหริภุญไชย

๓.๑.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดพระธาตุหริภุญไชยวรมหาวิหาร เป็นปูชนียสถานสำคัญในภาคเหนือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่เมืองลำพูนมาอย่างยาวนานตั้งอดีตนับเวลามากกว่าพันปี ตั้งอยู่ใจกลางเมืองลำพูน ห่างจากศาลากลางจังหวัดประมาณ ๑๕๐ เมตร มีถนนล้อมรอบสี่ด้าน คือ ถนนอัฏฐารสทางทิศเหนือ ถนนชัยมงคลทางทิศใต้ ถนนรอบเมืองทาง ทิศตะวันออก นอกจากนั้นยังเป็นองค์พระธาตุประจำปีเกิดของคนเกิดปี ระกาพระบรมธาตุหริภุญไชย ภายในบรรจุพระเกศบรมธาตุบรรจุในโกศทองคำ ประดิษฐานในพระเจดีย์ ประกอบด้วยฐานปัทม์ แบบฐานบัวลูกแก้ว ย่อเก็จ ต่อจากฐานบัวลูกแก้วเป็นฐานเขียงกลมสามชั้น ตั้งรับองค์ระฆังกลม บัลลังก์ย่อเหลี่ยม สูง ๒๕ วา ๒ ศอก ฐานกว้าง ๑๒ วา ๒ ศอก ๑ คืบ มีสัตติ- บัญชร (รั้วเหล็กและทองเหลือง) ๒ ชั้น สำเภาทอง ประดิษฐานอยู่ประจำรั้วชั้นนอกทั้งทิศเหนือและทิศใต้ มีซุ้มกุมภัณฑ์ และฉัตรประจำสี่มุม และหอคอยประจำทุกด้านรวม ๔ หอ บรรจุพระพุทธรูป นั่งทุกหอ นอกจากนี้ยังมีโคมประทีป และแท่นบูชาก่อประจำไว้เพื่อเป็นที่สักการะบูชาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

วัดพระธาตุหริภุญไชยวรมหาวิหาร เดิมทีเป็นพระราชวังของพระเจ้าอทิตยราชกษัตริย์ผู้ครองนครหริภุญชัย องค์ที่ ๓๓ ต่อจาก พระนางจามเทวี ปฐมบรมกษัตริย์ของเมืองหริภุญไชย บริเวณกำแพงพระราชวังของพระเจ้าอาทิตยราชได้แบ่งออกเป็น ๒ ชั้น คือ ชั้นนอกและชั้นใน ในกาลต่อมาภายหลังพระเจ้าอาทิตยราช ได้ถวายราชวังของพระองค์ให้เป็นสังฆารามไว้กับทางพระพุทธศาสนาเมื่อถวายเป็นสังฆารามแล้ว ได้รื้อกำแพงชั้นนอกออกแล้วปั้นสิงห์คู่หนึ่งไว้ที่ซุ้มประตูด้านทิศตะวันออก เป็นสิงห์ขนาดใหญ่ประดับเครื่องทรงยืนอ้าปากประดิษฐานไว้แทน ตามคติโบราณ

ทางเหนือซึ่งนิยมสร้างสิงห์เฝ้าวัด วัดพระธาตุหริภุญไชย จึงมีกำแพงสองชั้นตามรูปลักษณ์ของพระราชวังเดิมของพระเจ้าอาทิตยราช คือ รอบบริเวณวัดชั้นนอกชั้นหนึ่ง และก่อกำแพงเป็นศาลาบาตรรอบองค์พระธาตุหริภุญไชยเป็นกำแพงชั้นในอีกชั้นหนึ่ง

วัดพระธาตุหริภุญไชยวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ใจกลางเมืองลำพูนมีถนนล้อมรอบสี่ด้าน สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๖๕๑ มีสิ่งที่น่าสนใจคือ ซุ้มประตูซึ่ง ก่อนที่จะเข้าไปในบริเวณวัด ต้องผ่านซุ้มประตูก่ออิฐถือปูนประดับลวดลายวิจิตรพิสดาร เป็นฝีมือโบราณสมัยศรีวิชัย ประกอบด้วยซุ้มยอดเป็นชั้น ๆ เบื้องหน้าซุ้มประตูมีสิงห์ใหญ่คู่หนึ่งยืนเป็นสง่าบนแท่นสูงประมาณ ๑ เมตร สิงห์คู่นี้ปั้นขึ้นในสมัยพระ เจ้าอาทิตยราชเมื่อทรงถวายวังให้เป็นสังฆารามวิหารหลวง เมื่อผ่านซุ้มประตูเข้าไปแล้วจะเห็นวิหารหลังใหญ่ เรียกว่า วิหารหลวง เป็นวิหารหลัง ใหญ่มีพระระเบียงรอบด้านและมีมุขออกทั้งด้านหน้าและด้านหลัง เป็นวิหารที่สร้างขึ้นใหม่แทนวิหารหลังเก่า ซึ่งถูกพายุพัดพังทลายไปเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖

๓.๑.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

เดินทางมาบนถนนสายเอเชียมุ่งตรงมายังตัวจังหวัดลำพูนพอถึงตัวเมืองก็ใช้เส้นทางถนนเจริญราษฎร์ วัดตั้งอยู่ติดริมถนน

๒) การเดินทางด้วยรถโดยสาร

เดินทางโดยรถประจำทางมีรถประจำทางวิ่งจากกรุงเทพเข้าตัวเมืองลำพูน จากนั้นก็ใช้บริการรถท้องถิ่นเข้าไปยังตัววัด

๓.๑.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุหริภุญไชยวรมหาวิหาร

ภาพประกอบที่ ๔.๔๐: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุหริภุญไชยวรมหาวิหาร

ภาพประกอบที่ ๔.๔๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุหริภุญไชยวรมหาวิหาร

ภาพประกอบที่ ๔.๔๒: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุหริภุญไชยวรมหาวิหาร

๓.๒ วัดบ้านปาง

๓.๒.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดบ้านปางตั้งอยู่บนเนินเขาเตี้ย ๆ ลูกหนึ่ง บริเวณด้านหน้าของวัดมีบันไดพญานาคขึ้นไปสู่วัด วัดแห่งนี้ยังเป็นวัดที่ครูบาศรีวิชัยได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้น ภายในวัดจะร่มรื่นไปด้วยต้นไม้น้อยใหญ่ทั้งไม้พุ่ม ไม้ดอกหลากหลายชนิด ที่สำคัญในบริเวณวัดยังมีโบราณสถานอันเก่าแก่เมื่อครั้งสมัยที่ครูบาศรีวิชัยยังมีชีวิตอยู่ก็คือพระวิหารหลวง สร้างขึ้นตามรูปแบบของสถาปัตยกรรมล้านนา มีลักษณะอ่อนช้อยสวยงามมากที่สุดแห่งหนึ่ง นอกจากพระวิหารหลวงแล้วยังมีปราสาทหินอ่อนซึ่ง

สร้างขึ้นตรงสถานที่ครูบาศรีวิชัยมรณภาพ ใกล้ ๆ กันยังมีพิพิธภัณฑ์ครูบาศรีวิชัย เก็บรวมรวบรูปภาพเก่าและข้าวของเครื่องใช้ที่ครูบาศรีวิชัยเคยใช้ เมื่อครั้งที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ วัดบ้านปางเป็นวัดเก่าแก่แห่งหนึ่งในจังหวัดลำพูน สร้างขึ้นมาเมื่อประมาณร้อยปีก่อน คือเริ่มสร้างวัดเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๔ จนเมื่อครูบาศรีวิชัยอายุได้ ๒๔ ปี ท่านได้นำพระเณรและศรัทธาชาวบ้านร่วมกันสร้างวัดขึ้น โดยได้ขอให้นายควาย โยมบิดาเป็นผู้แผ้วถางเป็นปฐมฤกษ์ให้เกิดความเป็นสิริมงคล ต่อจากนั้นพระเณรและศรัทธาชาวบ้านได้ร่วมแรงร่วมใจกันปรับสถานที่บนเนินเขาให้เป็นที่ราบ ในการสร้างและบูรณะวัดบ้านปางในสมัยนั้นเป็นไปอย่างล่าช้า ยากลำบากเพราะขาดเครื่องมือที่จำเป็น เมื่อก่อนนั้นวัดบ้านปางจะตั้งอยู่ในบริเวณหมู่บ้าน ซึ่งท่านครูบาศรีวิชัยเล็งเห็นว่าเมื่อหมู่บ้านเริ่มเจริญมากขึ้นอาจทำให้วัดเกิดความไม่สงบ เนื่องจากถูกบ้านเรือนตั้งอยู่ล้อมรอบ ดังนั้นท่านครูบาจึงได้ไปสร้างวัดใหม่อยู่บนยอดเขาใกล้ ๆ หมู่บ้าน โดยเมื่อท่านมาถึงได้สร้างเขตกำแพงหินของวัดก่อนเป็นอันดับแรก โดยมีชาวบ้าน ชาวลัวะ ชาวกะเหรี่ยงร่วมกับคนเมืองท้องถิ่นได้ช่วยกันนำหินคนละก้อน สองก้อนมาก่อเรียงเป็นกำแพงหิน รอบพื้นที่วัด ประมาณความยาวได้กว่า ๒ กิโลเมตร กำแพงหินนี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งก่อสร้างตั้งแต่สมัยครูบาศรีวิชัยขึ้นมาสร้างวัด ซึ่งหลงเหลือมาจนปัจจุบัน อันเป็นความร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านที่มีความศรัทธาต่อตัวครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งบางคนก็หอบลูกสะพายหลานไว้ข้างหลังมาช่วยกันขนหิน ชาวลัวะที่มีช้างก็นำช้างมาช่วยกันลากหินปรับพื้นที่ บางคนที่ไปช่วยกันขนหินในห้วยแม่ลอง ถือเป็นแรงศรัทธาอันยิ่งใหญ่ หลังจากนั้นครูบาศรีวิชัยและศรัทธาญาติโยมทั้งหลาย จึงได้ช่วยกันก่อสร้างวิหาร กุฏิ พระเจดีย์ โดยเฉพาะพระเจดีย์วัดบ้านปาง ครูบาศรีวิชัยได้ไปเห็นพระธาตุหลวงลำพูน ก็คือ พระธาตุหริภุญชัย แล้วอาศัยจำแบบมาก่อสร้างเจดีย์วัดบ้านปาง นอกจากนั้นเมื่อท่านได้จาริกไปบูรณะวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือครูบาศรีวิชัยก็ได้ไปสร้างเจดีย์วัดต่าง ๆ ตามแบบของพระธาตุหริภุญชัย ซึ่งอาจเป็นคติในเชิงความหมายว่า ท่านต้องการให้พระธาตุหริภุญชัยเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่พุทธศาสนาออกไปทั่วภาคเหนือ อีกความหมายหนึ่งก็อาจเป็นการประกาศให้รู้ว่าตัวครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้นเป็นพระจากเมืองลำพูน กระทั่งเมื่อสร้างวัดเสร็จแล้วพระเณรบางส่วนจึงได้ย้ายขึ้นไปอยู่บนวัดใหม่แห่งนี้ ซึ่งมีชื่อเรียกว่า “วัดจ๋อมศะหรีทรายมูลบุญเรือง”แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเรียกว่า “วัดบ้านปาง” ซึ่งวัดนี้มีอาณาบริเวณพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๑๖๐ ไร่ ในบริเวณเขตพุทธวาสจะมีกำแพงก่อด้วยหินล้อมรอบถึง ๔ ชั้น ซึ่งเป็นความคิดของครูบาศรีวิชัยที่พยายามจะจัดให้วัดนี้เป็นอรัญวาสี (วัดป่า) โดยครูบาศรีวิชัยได้แนวคิดมาจากที่ได้เห็นพระฤาษีก่อกำแพงหินล้อมรอบอาศรม ซึ่งปัจจุบันคือ ม่อนฤาษี ซึ่งอยู่ได้ห่างจากวัดบ้านปาง และที่สำคัญท่านไม่ต้องการที่จะทำลายธรรมชาติ จึงได้ให้ชาวบ้านนำหินมาตั้งเรียงซ้อนกันจนเป็นแนวกำแพง นอกจากในบริเวณวัดจะมีศาสนสถานที่สำคัญต่าง ๆ แล้ว สิ่งที่ดึงดูดให้ผู้ศรัทธาเดินทางมาเที่ยวยังวัดบ้านปางก็คือ “พิพิธภัณฑ์เครื่องอัฐบริขารของครูบาศรีวิชัย” พิพิธภัณฑ์แห่งนี้สร้างขึ้นเป็นอาคารคอนกรีตสองชั้นปูด้วยกระเบื้องหินอ่อน ชั้นบนมีรูปปั้นเหมือนจริงของครูบาศรีวิชัยทำจากขี้ผึ้งทั้งองค์ในลักษณะท่านั่ง นอกจากนั้นยังมีภาพเก่าของครูบาศรีวิชัยเมื่อครั้งที่ท่านจาริกไปในสถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งถ้วยชามของเก่าของท่านที่เคยใช้มาก่อน ในชั้นนี้ยังมี ปราสาทห้ายอดที่เคยบรรจุโลงศพและโกศบรรจุอัฐิของท่านนำมาจัดแสดงให้ผู้สนใจได้ชม ซึ่งทุกวันจะมีศรัทธาประชาชนเดินทางมากราบไหว้ของพรจากรูปปั้นครูบาในบริเวณชั้นล่างของอาคาร จัดแสดงเครื่องใช้ถ้วยชามและของใช้สมัยเก่าที่หาดูหาชมได้ยาก อาทิ รถยนต์คันแรกที่ท่านเคยนั่งขึ้นไปยังวัดพระธาตุดอยสุเทพฯ เมื่อตอนที่สร้างทางขึ้นวัดพระธาตุดอยสุ

เทพฯแล้วเสร็จใหม่ นอกจากนั้นยังมีรถสามล้อถีบของหลวงอนุสารสุนทรที่ใช้ใส่อาหารเพื่อถวายครูบาศรีวิชัยเมื่อครั้งที่ท่านจำพรรษาอยู่ที่วัดพระสิงห์ แต่ที่หาดูได้ยากได้แก่ เตียงนอนของครูบาศรีวิชัย และเสลี่ยงหาม พาหนะสำหรับเดินทางจาริกไปในวัดต่าง ๆ ทั่วภาคเหนือ

๓.๒.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

เดินทางออกจากตัวอำเภอลี้ไปอีกประมาณ ๓๘ กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข ๑๐๖ สายลี้-บ้านโฮ่ง-เชียงใหม่ กิโลเมตรที่ ๘๙ ทางแยกเข้าวัด สามารถเข้าได้ทางซอย ๓ และ ซอย ๔

๓.๒.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดบ้านปาง

ภาพประกอบที่ ๔.๔๓: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดบ้านปาง

ภาพประกอบที่ ๔.๔๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดบ้านปาง

ภาพประกอบที่ ๔.๔๕: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดบ้านปาง

ภาพประกอบที่ ๔.๔๖: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดบ้านปาง

๓.๓ วัดพระพุทธบาทตากผ้า

๓.๓.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดพระพุทธบาทตากผ้า ตั้งอยู่ระหว่างดอยม่อนช้างกับดอยเครือ นับถือกันว่าเป็นรอยพระบาทของพระพุทธเจ้าที่มาประทับไว้ตรงบริเวณที่นำผ้าจีวรมาตาก มีรอยตารางบนผาหินที่เชื่อว่าคือรอยตากผ้าจีวรพระพุทธเจ้า ตำนานเล่าว่า ครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จมาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ หลังจาริกและประทับพระบาทในที่ต่างๆ แล้ว เมื่อเสด็จมาถึงบนลานผาลาด (คือบริเวณที่ตั้งวัดพระพุทธบาทตากผ้าปัจจุบัน) สถานที่ที่พระองค์ทรงตั้งพระทัยจะประดิษฐานปาทเจดีย์ จึงทรงหยุด

พักผ่อน แล้วให้พระอานนท์นำเอาจีวรไปตากบนผาลาดใกล้กับที่ประทับ หลังจากนั้นทรงอธิษฐานเหยียบพระบาทประดิษฐานรอยไว้บนผาลาดนี้ และตรัสทำนายว่าสถานที่แห่งนี้จะปรากฏชื่อว่า “พระพุทธบาทตากผ้า”ได้กล่าวไว้ว่าในสมัยพุทธกาล สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธะเจ้าได้เสด็จมาโปรดเวไนยสัตว์ในดินแดนสุวรรณภูมิ (ประเทศไทยในปัจจุบัน) พระองค์ได้เสด็จไปในที่ต่าง ๆ กระทั่งเสด็จถึงบริเวณวัดพระพุทธบาทตากผ้าแห่งนี้ซึ่งเป็นผาลาด จึงได้ทรงอธิษฐานประทับรอยพระพุทธบาทลง ณ ที่แห่งนี้ เพื่อเป็นที่สักการบูชาของมวลเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายและพระองค์ได้ตรัสให้พระอานนท์เอาจีวรไปตากบนผาลาด ใกล้บริเวณที่ประทับ ซึ่งปรากฏเป็นรอยเลือนลางอยู่ ดังนั้น วัดนี้จึงได้ชื่อว่า “วัดพระพุทธบาทตากผ้า” มาถึงทุกวันนี้

ประมาณ พ.ศ. ๑๒๐๐ พระนางจามเทวี พระราชธิดาในพระเจ้ากรุงละโว้ (ลพบุรี) ได้เสด็จมาครองนครหริภุญชัย (ลำพูน) พระนางได้ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ให้สร้างมณฑปครอบรอยพระพุทธบาทเป็นพุทธบูชา พ.ศ. ๒๔๗๒ ท่านครูบาศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทย วัดบ้านปาง อ.ลี้ จ. ลำพูน ได้รับอาราธนาจากคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน ซึ่งมีพระครูพุทธิวงศ์ธาดา วัดฉางข้าวน้อยเหนือ เจ้าคณะอำเภอปากบ่อง (ป่าซาง) เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และมีหลวงวิโรจน์รัฐกิจ (เปรื่อง โรจนกุล) เป็นประธานฝ่ายฆราวาส ได้ทำการก่อสร้างวิหารจัตุรมุขจนสำเร็จ พ.ศ. ๒๓๗๕ ครูบาอาจารย์หลายท่านโดยมีครูบาป๋า ปารมี วัดสะปุ๋งหลวง เป็นประธาน พร้อมด้วยทายก ทายิกา ได้ก่อสร้างวิหารหลังใหญ่ค่อมมณฑปไว้อีกชั้นหนึ่ง พ.ศ. ๒๔๘๖ คณะสงฆ์ โดยมีพระญาณมงคล เจ้าคณะจังหวัดลำพูน วัดพระยืน เป็นประธาน พร้อมด้วยข้าราชการ ประชาชน ได้อาราธนาท่านครูบาพรหมา พฺรหฺมจกฺโก วัดป่าหนองเจดีย์ ต.ท่าตุ้ม อ.ป่าซาง มาเป็นประธานอำนวยการก่อสร้าง และดูแลกิจการของวัด โดยมีพระอธิการศรีนวล อินฺทนนฺโท วัดช้างค้ำ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส พ.ศ. ๒๕๐๒ ท่านครูบาพรหมาได้เริ่มการพัฒนาวัดอย่างเต็มที่ โดยการลงมือทั้งก่อสร้างและซ่อมแซมถาวรวัตถุที่ทรุดโทรม เช่น พระวิหารจตุรมุข ได้ต่อเติมยอดมณฑปขึ้นอย่างที่เห็นในปัจจุบัน ก่อสร้างพระอุโบสถทั้งหลังเก่าและหลังใหม่ ศาลาการเปรียญทั้งหลังเล็กและหลังใหญ่ กุฏิแถว โรงเรียนพระปริยัติธรรม กำแพงวัดและอื่น ๆ เป็นที่ปรากฏอย่างที่เห็นใจปัจจุบัน ประวัติวัดพระพุทธบาทตากผ้า เดิมเป็นวัดราษฎร์ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ และได้รับการยกฐานะเป็นพระอาราม หลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ ตั้งอยู่ในเนื้อที่ประมาณ ๑๗๕ ไร่ ซึ่งเป็นเนินเขาเตี้ยๆ อยู่ใกล้ดอย (เขา) ๒ ลูกคือ ดอยช้างและดอยเครือ อยู่ห่างจากเมืองลำพูนประมาณ ๑๙ กิโลเมตร เป็นปูชนียสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดลำพูน หรือของภาคเหนือ ปัจจุบัน วัดพระพุทธบาทตากผ้า เป็นศูนย์กลางที่สำคัญของการศึกษาพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกนักธรรม และบาลีของพระภิกษุสามเณรในภาคเหนือ นอกจากนี้แล้ว ทางวัดได้จัดให้มีการปฏิบัติธรรมควบคู่ไปกับการศึกษา ได้จัดตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐานขึ้น เพื่อเป็นที่ปฏิบัติธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา และผู้สนใจทั่วไป

๓.๓.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

ใช้ทางหลวงหมายเลข ๑๐๖ ห่างจากตัวเมืองลำพูนไปทางทิศใต้ประมาณ ๑๕ กิโลเมจร ถึงบริเวณกิโลเมตรที่ ๑๓๖-๑๓๗ จะเห็นทางเข้าวัดให้เลี้ยวซ้ายเข้าไปประมาณ ๑ กิโลเมตร จะเห็นบันไดทางขึ้นวัดอย่างชัดเจน

๓.๓.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระพุทธบาทตากผ้า

ภาพประกอบที่ ๔.๔๗: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระพุทธบาทตากผ้า

ภาพประกอบที่ ๔.๔๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระพุทธบาทตากผ้า

ภาพประกอบที่ ๔.๔๙: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระพุทธบาทตากผ้า

ภาพประกอบที่ ๔.๕๐: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระพุทธบาทตากผ้า

๓.๔ วัดพระธาตุ ๕ ดวง

๓.๔.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

สันนิษฐานว่าเป็นบริเวณเวียงเก่าลี้ เพราะมีซากกำแพงและคูเมืองตั้งเป็นแถว วัดนี้เป็นที่ตั้งของหมู่เจดีย์ ๕ องค์ ตามตำนานกล่าวว่าพระนางเจ้าจามเทวี กษัตริย์ครองเมืองหริภุญชัย ได้ยินข่าวจากราษฎรเมืองลี้ว่ามีดวงแก้ว ๕ ดวง ปรากฏให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง จึงได้เสด็จมาดูด้วยพระองค์เอง เวลากลางคืนได้ทอดพระเนตรเห็นแสงสว่างจากดวงแก้วทั้ง ๕ ดวง ลอยอยู่บนกองดิน ๕ กอง จึงได้สอบถามความเป็นมาก็ทราบว่า คือพระเมโตธาตุ (น้ำไคลมือ) ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เคยล้างพระหัตถ์ และน้ำก็ไหลผ่านปลายนิ้วทั้ง ๕ ลงพื้นดิน พระนางจึงเกิดศรัทธาและได้สร้างพระ

ธาตุเจดีย์ครอบกองดินทั้ง ๕ กองไว้ โดยในวันที่ ๒๐ เมษายนของทุกปีจะมีประเพณีสรงน้ำพระธาตุห้าดวง เพื่อแสดงถึงว่าสถานที่แห่งนี้เคยเป็นสถานที่ ที่องค์พระประทีปแก้วได้เคยเสด็จมาส่องแสงจรัสจ้าเป็นประทีปส่องนำปัญญาแก่ชาวบ้านผู้ที่พบเห็น ภายในบริเวณวัดประกอบด้วยอาคารต่างๆ มากมาย แต่ที่เด่นสะดุดตาเป็นจุดสนใจตั้งแต่จอดรถ ก็คือ "วิหาร ๙ ครูบา" ในระหว่าง พ.ศ.๒๓๖๔ - ๒๓๖๘ เจ้าหลวงเศรษฐีคำฝั้น เป็นผู้ครองนครลำพูน ท่านได้ทำการบูรณะเมืองลำพูนเป็นอย่างดี ตามข้อความในพงศาวดารลี้ ฉบับพื้นเมืองอักษรล้านนาจารึกลงใบลานว่า "เจ้าหลวงเศรษฐีคำฝั้น" ได้นำบริวารมาปรับปรุงเมืองลำพูนไปตามสายแม่น้ำลี้ ไปตลอดจนถึงเมืองลี้ มิได้เข้าไปในเวียง คงตั้งอยู่ที่เชิงเขาพระธาตุ ๕ ยอดนั่นเอง แล้วก็ทำการซ่อมแซมองค์พระธาตุจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หลังจากนั้นก็ได้มีพระครูบา ๖ รูป ได้มาปฏิบัติธรรมบำเพ็ญภาวนาและดูแลรักษารวมถึงบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระธาตุ ห้าดวง

๓.๔.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

จาก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ใช้ทางหลวงหมายเลข ๑๐๖ สาย ลำพูน – ลี้ ประมาณ ๑๐๕ กิโลเมตร แล้วเดินทางต่อไปอีกประมาณ ๒ กิโลเมตร

๓.๔.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุห้าดวง

ภาพประกอบที่ ๔.๕๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุห้าดวง

ภาพประกอบที่ ๔.๕๒: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุห้าดวง

ภาพประกอบที่ ๔.๕๓: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุห้าดวง

ภาพประกอบที่ ๔.๕๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุห้าดวง

๔. จังหวัดลำปาง

๔.๑ วัดพระแก้วดอนเต้า

๔.๑.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดพระแก้วดอนเต้าตามประวัติกล่าวว่า ได้มีมหาเถระรูปหนึ่งจำพรรษาอยู่ที่วัดนี้ มีจิตศรัทธาอยากจะสร้างพระพุทธรูปไว้บูชา แต่ยังหาวัสดุไม่ได้ จนกระทั่งมีอุบาสิกาชื่อ นางสุชาดา ได้นำแตงโม (หมากเต้า) ขนาดใหญ่มาถวาย เมื่อพระมหาเถระผ่าแตงโมก็พบแก้วมรกตอยู่ภายใน จึงได้นำไปแกะเป็นพระพุทธรูปก็พยายามแกะพระพุทธรูปขึ้น แต่ก็แกะไม่สำเร็จเพราะเนื้อแข็งมาก จนกระทั่งมีตาปะขาวซึ่งเป็นเทวดาปลอมตัวมาอาสาแกะพระให้ เมื่อแกะเสร็จตาปะขาวก็หายไป ครั้นเมื่อพระมหาเถรและนางสุชาดาทำการสมโภชแล้วก็ถวายพระนามพระพุทธรูปแก้วมรกตองค์นั้นว่า "พระแก้วดอนเต้า" วัดพระแก้วดอนเต้า ได้รับประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน โดยกรมศิลปากร เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ ใน ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕

วัดสุชาดาราม ตามประวัติกล่าวว่า ได้มีผู้ใส่ความไปฟ้องเจ้าเมืองลำปางในขณะนั้นว่า พระเถระและนางสุชาดาเป็นชู้กัน (ซึ่งนางสุชาดาเป็นอุปัฏฐากอุบาสิกาผู้หนึ่งของวัดพระแก้วดอนเต้า) เจ้าเมืองลำปางจึงให้จับนางสุชาดาไปประหารชีวิต ก่อนตายนางได้ตั้งสัจจะอธิษฐานว่า ถ้าตนไม่มีความผิดขอให้เลือดพุ่งขึ้นสู่อากาศ เป็นการประกาศความบริสุทธิ์เพื่อให้ พระมหาเถระ พ้นข้อครหา เมื่อเพชฌฆาตลงดาบ ศีรษะนางขาด เลือดก็พุ่งขึ้นสู่ท้องฟ้าหายไป เมื่อพระมหาเถระพ้นจากความผิด จึงอัญเชิญ พระแก้วดอนเต้า ไปประดิษฐานยังวัดพระธาตุลำปางหลวงตราบถึงปัจจุบัน สวนสถานที่ตั้งบ้านของนางสุชาดา ก็ได้มีผู้มีจิตศรัทธาในคุณงามความดีของนางสุชาดา บริจาคเงินและสร้างวัดขึ้น ชื่อ “วัดสุชาดาราม”

เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ “วัดพระแก้วดอนเต้า” กับ “วัดสุชาดาราม” ซึ่งทั้งสองวัดนี้มีอาณาเขตติดต่อกัน กระทรวงศึกษาธิการ โดยกรมการศาสนา ประกาศรวมวัดพระแก้ว

ดอนเต้า และ วัดสุชาดาราม เข้าเป็นวัดเดียวกัน ชื่อ “วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม” (พระอาราม หลวง)

๔.๑.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

- มุ่งหน้าทางตะวันออก ไปตามถนนหมายเลข ๑ ให้ออกไปตามทางคู่ขนาน ถนน พหลโยธิน
- เลี้ยวซ้าย ที่ ทางแยก ดอยพระบาท เข้าสู่ ถนน เขลางค์นคร
- ขับต่อไปยัง ถนน ไปรษณีย์ ตรงไป ๗๖ ม.
- ขับต่อไปยัง ถนน ท่ามะโอ ตรงไป ๖๕๐ ม.
- เลี้ยวขวา เข้าสู่ ถ. พระแก้ว ตรงไป ๓๕๐ ม.
- เลี้ยวขวา ตรงไป ๕๕ ม.
- เลี้ยวซ้าย ตรงไป ๖๗ ม.
- วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดารามจะอยู่ทางซ้ายมือ

๒) การเดินทางด้วยรถโดยสาร

หากเดินทางโดยรถโดยสารประจำทางสามารถใช้บริการรถสองแถวสีฟ้าที่ถนนรอบเวียงใกล้ตลาดออมสิน

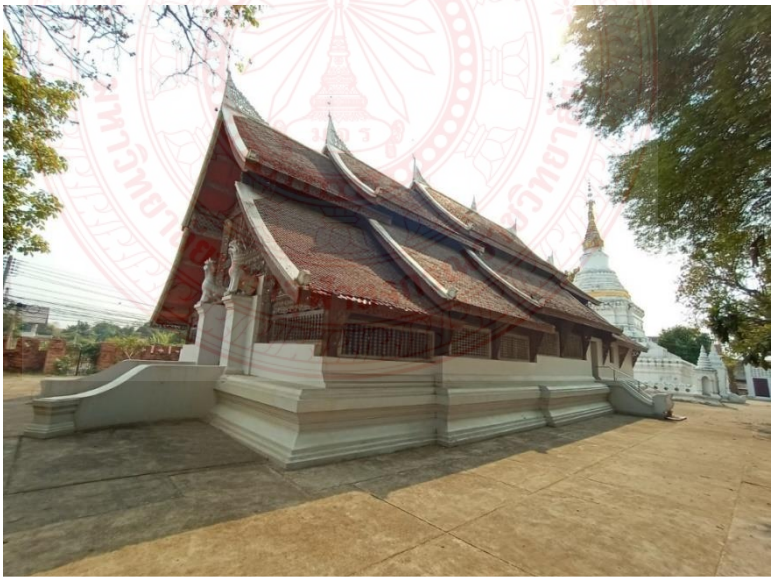
๔.๑.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม

ภาพประกอบที่ ๔.๕๕: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม

ภาพประกอบที่ ๔.๕๖: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม

ภาพประกอบที่ ๔.๕๗: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม

๔.๒ วัดเจดีย์ซาวหลัง

๔.๒.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

เมื่อ ๕๐๐ ปี หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว มีพระอรหันต์จากอินเดียสองรูป ได้จาริกเผยแผ่พระพุทธศาสนามาถึงยังบริเวณนี้ เห็นสถานที่เงียบสงบเหมาะที่จะ

บำเพ็ญธรรม จึงใช้เป็นที่พำนักอาศัยปฏิบัติวิปัสนา และอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนในละแวกนั้น จนมีผู้ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น ในครั้งนั้น พญามิลินทร ผู้แตกฉานในหลักธรรม ได้มาสนทนาซักถามปัญหาธรรมกับพระอรหันต์เถระทั้งสองรูป และมีความประสงค์จะทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา พระอรหันต์ทั้งสองรูปได้ใช้มือลูบศีรษะ มีเส้นเกศาติดมือมารูปละสิบเส้นแล้วมอบให้พญามิลินทร จึงได้สร้างเจดีย์ขึ้นยี่สิบองค์ แล้วนำเอาเส้นเกศาบรรจุในเจดีย์องค์ละเส้น ต่อมาคนทั้งหลายจึงเรียกวัดนี้ว่า วัดเจดีย์ซาวหลัง (คำว่า “ซาว” แปลว่า “ยี่สิบ” คำว่า “หลัง” แปลว่า “องค์” ฉะนั้น วัดเจดีย์ซาวหลัง จึงแปลได้ว่าวัดที่มีเจดีย์ ๒๐ องค์) ต่อมาใน พ.ศ.๒๔๕๖ ได้มี พระอูชะยันต่าเถระ ขณะนั้นท่าดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดป่าฝาง ซึ่งเป็นคนคัดลอกประวัติ วัดเจดีย์ซาวที่หายไปและ นำประวัติของวัดเจดีย์ซาวหลัง มากล่าวอ่านให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยและพม่าฟัง ต่อมาใน ปี พ.ศ.๒๕๔๗ ความได้ทราบไปถึง พ่อลัว หรือ พระครูศีลคันธวงศ์ (เจ้าอาวาสรูปแรกของวัดเจดีย์ซาวหลัง) จึงได้ทำการจัดพิมพ์เพื่อให้ความรู้แก่ลำปาง หลังจากนั้นจึงเกิดผู้มีจิตศรัทธาจำนวนมากได้รวมกันทำการบูรณะปฏิสังขรณ์เจดีย์ที่ปรักหักพังขึ้นมาใหม่ โดย “สล่า” หรือ “ช่าง” ชาวพม่า ข่าวแพร่สะพัดออกไปคนเมืองที่รู้ต่างขอบูรณะ ๑ องค์บ้าง ๒ องค์บ้าง ส่วนองค์ที่ใหญ่ที่สุดนั้นมี เจ้าพ่อบุญวาทย์วงค์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้ายรวมบูรณะด้วยจนเสร็จสิ้นเมื่อวันที่ ๒๐ กุมพาพันธ์ พ.ศ.๒๔๖๔ นั่นเอง วัดโบราณแห่งนี้เป็นที่ศักการะของพุทธศาสนิกชนนิกายอรัญวาสของพม่าในอดีต ความงามของวัดนี้อยู่ที่หมู่พระเจดีย์สีขาวจำนวนยี่สิบองค์ที่ตั้งตระง่านสามารถมองเห็นได้ตั้งแต่ทางเข้าวัดองค์ใหญ่สุดอยู่ตรงกลาง แวดล้อมด้วยเจดีย์อีกสิบเก้าองค์

๔.๒.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

- มุ่งหน้าทางตะวันออก ไปตามถนนหมายเลข ๑ เข้าสู่ที่ทางออก ๔
- ชิดซ้าย เข้าสู่ที่ทางออก ๔ เพื่อวิ่งต่อบน ทางคู่ขนาน ถนนพหลโยธิน ตรงไป ๖๑ ม.
- เลี้ยวซ้าย ตรงไป ๒๖๐ ม.
- เลี้ยวขวา เข้าสู่ ถนน ซุปเปอร์ไฮเวย์สาย ลำปาง - งาว/ถนนพหลโยธิน ตรงไป ๕๐๐ ม.
- เลี้ยวซ้าย เข้าสู่ ถนน สวนดอก ตรงไป ๖๐๐ ม.
- เลี้ยวขวา เข้าสู่ ถนน ตลาดเก่า ตรงไป ๖๐๐ ม.
- เลี้ยวซ้าย เข้าสู่ ถนนรัษฎา ตรงไป ๒๖๐ ม.
- เลี้ยวขวา เข้าสู่ ถนนพระแก้ว ตรงไป ๒๒๐ ม.
- เลี้ยวซ้าย เพื่อวิ่งบน ถนนพระแก้ว ตรงไป ๑๖๐ ม.
- ขับตรงต่อไปยัง ถนนประตูม้า ตรงไป ๑.๗ กม.
- ขับต่อไปยัง ถนนหมายเลข ๑๐๓๕ ตรงไป ๑.๕ กม.
- เลี้ยวซ้าย ตรงไป ๗๐๐ ม.
- เลี้ยวขวา ตรงไป ๓๕ ม.

- เลี้ยวซ้าย ตรงไป ๓๘ ม.
- วัดเจดีย์ซาวหลังจะอยู่ทางซ้ายมือ

๒) การเดินทางด้วยรถโดยสาร

หากเดินทางโดยรถโดยสารประจำทางสามารถใช้บริการรถสองแถวสีฟ้าที่ถนนรอบเวียงใกล้ตลาดออมสิน

๔.๒.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดเจดีย์ซาวหลัง

ภาพประกอบที่ ๔.๕๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดเจดีย์ซาวหลัง

ภาพประกอบที่ ๔.๕๙: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดเจดีย์ซาวหลัง

๔.๓ วัดศรีชุม

๔.๓.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

ก่อนที่คหบดีชาวพม่าจะสร้างวัดขึ้น ที่บริเวณนี้เคยเป็นวัดมาก่อน แต่เป็นวัดเล็กๆ มีเพียงศาลา บ่อน้ำ และต้นโพธิ์นั้น ไม่มีกุฏิ ไม่มีพระ เพราะมีต้นศรีมหาโพธิ์ล้อมรอบวัดอยู่หลายต้น จึงเป็นเหตุให้ชาวบ้านเรียกชื่อวัดว่า “วัดศรีชุม” ซึ่งต้นศรีมหาโพธิ์เรียกตามภาษาไทยล้านนาว่า “ศรี” คำว่า “ชุม” มีความหมายว่า ชุมนุมล้อมรอบ ฉะนั้นเมื่อมีความหมายดังกล่าว จึงเรียกชื่อวัดตามภาษาพม่าว่า “หญ่องไวง์จอง” ในปีพ.ศ. ๒๔๓๖ โดยคหบดีพม่า ซึ่งติดตามชาวอังกฤษเข้ามาทำงานป่าไม้ในประเทศไทย เมื่อตนเองมีฐานะดีขึ้น จึงต้องการทำบุญโดยสร้างวัดศรีชุมขึ้นในเขตตำบลสวนดอก พระวิหารที่สร้างเป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ ที่มีศิลปะการตกแต่งภายใน ร่วมสมัยระหว่างศิลปะล้านนาและศิลปะพม่า หลังคาเครื่องไม้ยอดแหลมแกะสลักเป็นลวดลายสวยงามมาก เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๓๕ ว่าได้เกิดเหตุเพลิงไหม้พระวิหารลงทั้งหลัง คงเหลือเพียงไม้แกะสลักตรงซุ้มประตูเป็นลวดลายพรรณพฤกษาฉลุโปร่ง เท่านั้น ปัจจุบันได้สร้างพระวิหารขึ้นใหม่เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปศิลปะแบบพม่า หลังคาเครื่องไม้ยอดแหลม แกะสลักเป็นลวดลายบานประตูเป็นไม้สัก ฉลุลวดลายโปร่ง ภายในวิหารมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง พุทธประวัติและภาพจำลองแผนผัง ของวัด

๔.๓.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

- มุ่งหน้าทางตะวันออก ไปตามถนนหมายเลข ๑ เข้าสู่ออกที่ทางออก ๔ ชิดซ้าย เพื่อวิ่งต่อบน ทางคู่ขนาน ถนน พหลโยธิน
- เลี้ยวซ้าย ที่แยก ศรีชุม เข้าสู่ ถนน ทิพย์วรรณ ตรงไป ๒๗๐ ม.
- วัดศรีชุมจะอยู่ทางซ้ายมือ

๒) การเดินทางด้วยรถโดยสาร

หากเดินทางโดยรถโดยสารประจำทางสามารถใช้บริการรถสองแถวสีฟ้าที่ถนนรอบเวียงใกล้ตลาดออมสิน

๔.๓.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดศรีชุม

ภาพประกอบที่ ๔.๖๐: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดศรีชุม

ภาพประกอบที่ ๔.๖๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดศรีชุม

ภาพประกอบที่ ๔.๖๒: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดศรีชุม

๔.๔ วัดศรีลองเมือง

๔.๔.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดศรีรองเมืองสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๔๗ โดยคหบดีชาวพม่าที่เข้ามาทำไม้ในเมืองลำปาง ของบริษัท บอมเมย์เบอร์ม่า ในสมัยนั้นลำปางเป็นศูนย์กลางการค้าขายและการทำป่าไม้ เหตุที่มีอาชีพตัดไม้ โค่นต้นไม้ในป่า จึงได้สร้างวัดศรีรองเมืองนี้ได้เพื่อเป็นที่พึ่งทางจิตใจ ขอขมาต่อธรรมชาติ อีกทั้งเพื่ออธิษฐานขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในป่าคุ้มครอง และได้มี พ่อเฒ่าอินต๊ะศรีรองเมือง ร่วมกับชาวบ้านบริจาคที่ดิน จัดหาวัตถุมาก่อสร้าง ใช้เวลาสร้างอยู่ประมาณ ๗ ปี ภายในวัดนี้มีทั้งวิหารใหญ่ และวิหารน้อย สำหรับวิหารน้อยนั้นมีอยู่ถึง ๙ หลังแต่ปัจจุบันวิหารน้อยเหล่านั้นปรักหักพังไปจนหมดสิ้น จึงเหลืออยู่เพียงวิหารใหญ่ ในวิหารวัดศรีรองเมือง มีพระประธานไม้สักทองอายุ ๑๐๖ ปี ปางอุ้มบาตรสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ธรรมาสน์เทศน์ขาสิงห์ ๘ เหลี่ยม อายุ ๑๐๖ ปี ลวดลายที่งดงามที่ประดับไปด้วยกระจกสี สวยงามมาก นอกจากนี้เสารูปทรงกลม และเพดานมีการสลักลายเป็นรูปต่างๆ อย่างวิจิตรบรรจงสวยงาม เป็นงานศิลปกรรมแบบพม่า ทั้ง วิหารไม้ หลังคาจั่วมีลายฉลุ การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ และลวดลายต่างๆ กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๒๔

๔.๔.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

- มุ่งหน้าทางตะวันออกเฉียงเหนือ ไปตามถนนหมายเลข ๑ เข้าสู่ออกที่ทางออก ๓ ชิดซ้าย เพื่อวิ่งต่อบน ทางคู่ขนาน ถนน พหลโยธิน
- เลี้ยวซ้าย ๒๖๐ ม.

- เลี้ยวซ้าย เข้าสู่ ถนน ซุปเปอร์ไฮเวย์สาย ลำปาง - งาว/ถนน พหลโยธิน ตรงไป ๗๕๐ ม.
- เลี้ยวขวา ที่ สิริวิสาล ตรงไป ๓๐๐ ม.
- เลี้ยวซ้าย เข้าสู่ ฉัตรไชย ตรงไป ๑๗๐ ม.
- เลี้ยวขวา เข้าสู่ ซอย ศิรินาวิน ตรงไป ๘๕๐ ม.
- เลี้ยวซ้าย เข้าสู่ ท่าคราวน้อย ตรงไป ๑๔ ม.
- เลี้ยวขวา ตรงไป ๔๒ ม.
- วัดศรีรองเมืองจะอยู่ทางซ้ายมือ

๒) การเดินทางด้วยรถโดยสาร

หากเดินทางโดยรถโดยสารประจำทางสามารถใช้บริการรถสองแถวสีฟ้าที่ถนนรอบเวียงใกล้ตลาดออมสิน

๔.๔.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดศรีรองเมือง

ภาพประกอบที่ ๔.๖๓: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดศรีรองเมือง

ภาพประกอบที่ ๔.๖๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดศรีรองเมือง

ภาพประกอบที่ ๔.๖๕: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดศรีรองเมือง

๔.๕ วัดป่าฝาง

๔.๕.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดสร้างขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งราชวงศ์จักรี โดยผู้ที่ทำการสร้างวัด คือ พ่อเฒ่าอูส่วยอัตถ์ และ แม่เฒ่าคำหวาน สุวรรณอัตถ์ สองสามีภรรยาที่มีจิตศรัทธาอย่างแรงกล้าต่อพระพุทธศาสนา ปรารถนาความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา ตั้งแต่เมื่อครั้งที่ได้เข้ามาประกอบอาชีพป่าไม้ในเมืองลำปาง จึงได้ทำการสร้าง วัดศาสนโชติการาม พ.ศ. ๒๔๓๕ ก็ได้

อาราธนาพระสงฆ์เข้ามาอยู่จำพรรษาและอุปถัมภ์ ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเรื่อยมา พ.ศ. ๒๔๔๙ ได้สร้างพระเจดีย์ใหญ่สีทองอีกทั้งยังเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่อัญเชิญมาจากพม่า ครั้งเวลาต่อมาจึงได้ให้หม่องตีกับเหล่ามัคคทายก ไปขออนุญาต เพื่อขอเขตอุโบสถจากเจ้าผู้ครองนครลำปางในสมัยนั้น ก็คือ เจ้าหลวงบุญวาทย์ วงศ์มานิตย์ เพื่อทำหนังสือขอ กราบบังคมทูลต่อพระเจ้าแผ่นดินสยามด้วยพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น

ในรุ่นต่อมาก็มี คุณสมพร (สุวรรณอัตถ์) โอสถานุเคราะห์ บุตรีของคุณแม่เหม่ เป็นโยมอุปถัมภ์จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

๔.๕.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

- มุ่งหน้าทางตะวันออกเฉียงเหนือ ไปตามถนนหมายเลข ๑ เข้าสู่ถนน ดวงรัตน์
- ชิดซ้าย เพื่อวิ่งต่อบน ทางคู่ขนาน ถนน พหลโยธิน
- เลี้ยวซ้ายที่ทางแยก สนามบิน เข้าสู่ สนามบิน ตรงไป ๓๐๐ ม.
- วัดศาสนโชติการาม หรือ วัดป่าฝาง อยู่ทางขวามือ

๒) การเดินทางด้วยรถโดยสาร

หากเดินทางโดยรถโดยสารประจำทางสามารถใช้บริการรถสองแถวสีฟ้าที่ถนนรอบเวียงใกล้ตลาดออมสิน

๔.๕.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดป่าฝาง

ภาพประกอบที่ ๔.๖๖: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดป่าฝาง

ภาพประกอบที่ ๔.๖๗: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดป่าฝาง

ภาพประกอบที่ ๔.๖๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดป่าฝาง

๔.๖ วัดจองคำ

๔.๖.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดจองคำ พระอารามหลวง ตั้งอยู่ตำบลบ้านหวด บนถนนสายลำปาง-งาว ห่างจากตัวอำเภองาว ๑๐ กิโลเมตร วัดจองคำเป็นวัดเก่าแก่แห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง สถาปัตยกรรมก่อสร้างโดดเด่นเป็นสง่า เป็นศิลปะแบบไทยใหญ่ผสมพม่า พื้นที่วัดยาวถึงบนเขาไม่ปรากฏผู้สร้างชัดเจน สันนิษฐานว่าสร้างจากคหบดีชาวไทยใหญ่ที่ได้รับสัมปทานป่าไม้ในจังหวัดลำปางเพื่อเป็นพุทธบูชา เนื่องจากซุ้มประตูสีทองสลักลวดลายสวยงาม กำแพงหินเป็นแนวยาวกว่า ๒๐๐ เมตร จึงทำให้วัดจอง

คำเป็นที่สะดุดตาของผู้ที่สัญจรไปมา วิหารไม้หลังปัจจุบันเป็นศิลปะที่สร้างขึ้นมาใหม่ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙ สืบเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี วัดจองคำได้รับคัดเลือกให้เป็นพระอารามหลวงแห่งใหม่ในจังหวัดลำปาง และเป็นโรงเรียนสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัดลำปาง บนวิหารมีพระพุทธรูปศิลปะแบบพม่าซึ่งแกะสลักจากไม้ต้นเดียวทั้งองค์ด้วยลวดลายปราณีตงดงามอยู่เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้วัดจองคำนอกยังมีวิหาร ซึ่งใช้เป็นทั้งศาลา วิหาร และกุฏิสงฆ์ แล้วยังมีเจดีย์และอุโบสถที่สร้างไว้ที่มุมด้านซ้ายของวัดซึ่งแปลกกว่าวัดอื่นๆ ที่จะสร้างอุโบสถไว้ตรงกลาง รวมทั้งมีพระมหาเจดีย์พุทธคยา จำลอง เป็นพระเจดีย์ที่สร้างจำลองแบบขนาดเทียบเท่ากับพระมหาเจดีย์พุทธคยา ประเทศอินเดีย และมีหน่อต้นโพธิจากบริเวณพุทธคยาที่ตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาปลูกบริเวณข้างๆ พระเจดีย์ด้วย

๔.๖.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

การเดินทางจากตัวเมืองลำปาง ใช้ถนนซุปเปอร์ไฮเวย์ สายลำปาง – งาว ตรงตามทางมาเรื่อยๆ ใช้เวลาประมาณ ๑ ชั่วโมงถึง เมื่อถึงวัด จะมีป้ายเขียนทางไป เจดีย์พุทธคยา เข้าประตูมาจะเป็นทางขึ้นเขาเล็กน้อย ตรงมาตามทางจะเห็นเจดีย์ชัดเจน

๔.๖.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดจองคำ

ภาพประกอบที่ ๔.๖๙: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดจองคำ

ภาพประกอบที่ ๔.๗๐: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดจองคำ

ภาพประกอบที่ ๔.๗๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดจองคำ

๔.๗ วัดไหล่หิน

๔.๗.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดไหล่หินหลวง หรือ วัดเสลารัตนปัพพตาราม ตั้งอยู่ที่บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา จ.ลำปาง เป็นวัดสำคัญเก่าแก่ของจังหวัดลำปางที่มีอายุหลายร้อยปี นับว่าเป็นโบราณสถานที่

ยังคงใช้ประกอบพิธีทางศาสนาอยู่ในปัจจุบัน และเป็นวัดสำคัญที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของจังหวัดลำปาง จากหลักฐานทางด้านโบราณ จารึกและตำนานต่าง ๆ ได้กล่าวถึงวัดไหล่หินในอดีตว่าเป็นวัดที่มีความสำคัญทางศาสนา มีหลักฐานว่าในปี พ.ศ.๒๑๘๑ วัดไหล่หินสมัยนั้นยังเป็นอารามเล็ก ๆ มีพระภิกษุสามเณรมาอาศัยบวชเรียนเป็นจำนวนมาก ความสำคัญของวัดไหล่หินนอกเหนือจากเป็นวัดสำคัญเก่าแก่ของจังหวัดลำปางแล้วนั้น ยังเป็นสถานที่เก็บคัมภีร์โบราณที่ผู้คนทั้งในและนอกชุมชนเข้ามาศึกษาและคัดลอกกัน ปัจจุบันคัมภีร์ส่วนหนึ่งที่ชำรุดเสียหายไป แต่ยังมีบางส่วนที่คงสภาพดีและได้เก็บรักษาไว้ในโรงธรรมของวัด คัมภีร์โบราณของวัดเป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์และศาสนาที่แสดงให้เห็นความสำคัญของวัดไหล่หินในฐานะที่เป็นแหล่งศึกษาพระธรรมในสมัยโบราณ พบว่ามีเอกสารโบราณที่มีอายุเก่ากว่า ๗๐๐ ปีเศษ จารเป็นภาษาบาลี ตัวอักษรล้านนา ซึ่งจารไว้เมื่อปี จ.ศ. ๖๐๑ (พ.ศ.๑๗๘๒ ชื่อคัมภีร์ “สกาวกณณี” มีทั้งสิ้น ๗ ผูก จำนวน ๓๖๔ หน้า)

ในวัดไหล่หินยังมีโบราณสำคัญต่าง ๆ มากมาย อาทิ วิหาร โถง โบสถ์ เจดีย์ ซุ้มประตูโขงและโรงธรรม ซึ่งนับเป็นโบราณสถานสำคัญทั้งในด้านความเก่าแก่และมีคุณค่าทางด้านศิลปะที่แสดงออกถึงความสามารถในเชิงช่าง การสร้างสรรค์ความงามในด้านโครงสร้างสถาปัตยกรรมและการประดับตกแต่งตามคติความเชื่อและการใช้ประโยชน์ของชุมชน โดยมีพระวิหารเก่าแก่ฝีมือช่างเชียงตุงเป็นศิลปะแบบล้านนาไทย ประดับลวดลายงดงามทั้งหลัง เป็นสถาปัยกรรมแบบล้านนา ตามประวัติการสร้างวิหารมีบันทึกไว้บนแผ่นไม้ที่ท้องขื่อในวิหารกล่าวว่า ในปี จ.ศ.๑๐๔๕ (พ.ศ. ๒๒๒๖) พระมหาป่าเกสร ปัญโญ เป็นประธานพร้อมด้วยเจ้าฟ้าเมืองเชียงตุงและศิษยานุศิษย์ได้สร้างวิหารนี้ขึ้นในปีกดไก๊ เดือน ๕ เป็งไทยเต่าสง้า จากรูปทรงสันนิษฐานว่าคงมีการปฏิสังขรณ์ให้คงอยู่ในสภาพเดิมมาหลายยุคหลายสมัย เนื่องจากชาวบ้านสมัยนั้นมีความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้ามในการรื้อถอนอาคารสิ่งก่อสร้างทางศาสนา หากผู้ใดละเมิดจะพบกับความหายนะ จึงทำให้วิหารหลังนี้ได้รับการอนุรักษ์ตลอดมา ปัจจุบันกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานวิหารหลังนี้ไว้เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๓ สิ่งที่ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน คือ วิหารทรงล้านนา พระธาตุเจดีย์ พระอุโบสถ ซุ้มประตูกำแพงแก้ว และหอธรรม นอกจากนี้ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ยังได้ขึ้นเป็นอาคารอนุรักษ์จากสมาคมสถาปนิกสยาม

๔.๗.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

การเดินทาง จากที่ว่าการอำเภอเกาะคาเข้าทางเดียวกับวัดพระธาตุลำปางหลวง ๑ กิโลเมตร และแยกซ้ายอีก ๖ กิโลเมตร (เส้นทางเดียวกันกับทางเข้าวัดพระธาตุลำปางหลวง แล้วมีทางแยกในหมู่บ้านไหล่หิน)

๔.๗.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดไหล่หิน

ภาพประกอบที่ ๔.๗๒: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดไหล่หิน

ภาพประกอบที่ ๔.๗๓: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดไหล่หิน

ภาพประกอบที่ ๔.๗๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดไหล่หิน

ภาพประกอบที่ ๔.๗๕: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดไหล่หิน

๔.๘ วัดพระธาตุลำปางหลวง

๔.๘.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

ในสมัยพุทธการ พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระเถระสามองค์ได้เสด็จจาริกไปตามบ้านเมืองต่างๆ จนถึงบ้านลัมภะการีวัน หรือ บางฉบับเรียกบ้านลัมพกลานะ (บ้านลำปางหลวง) พระพุทธเจ้าได้ประทับเหนือดอยม่อนน้อย มีชาวลัวะคนหนึ่ง ชื่อ ลัวะอ้ายกอน เกิดความเลื่อมใส ได้นำน้ำผึ้งบรรจุกระบอกไม้ป้างมะพร้าว และมะตูมมาถวายพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ได้ฉันน้ำผึ้งแล้วทิ้งกระบอกไม้ป้างไปทางทิศเหนือ แล้วทรงพยากรณ์ว่า สถานที่แห่งนี้ต่อไปจะมีชื่อว่า ลัมพกัปปะนคร แล้วได้ทรงลูบพระเศียรได้พระเกศามาหนึ่งเส้น มอบให้แก่ลัวะอ้ายกอนผู้นั้น ลัวะอ้ายกอนได้นำพระเกศานั้น บรรจุในผอบทองคำ และใส่ลงในอุโมงค์พร้อมกับถวาย แก้ว แหวน เงิน ทอง เป็นเครื่องบูชา แล้วแต่งยนต์ผัด (ยนต์หมุน) รักษาไว้ และถมดินให้เรียบเสมอกัน แล้วก่อเป็นพระเจดีย์สูงเจ็ดศอกเหนืออุโมงค์ และเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองลำปางมาแต่โบราณ ตามตำนานกล่าวว่า สมัยพระนางจามเทวีในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ตอนปลายเป็นวัดไม้ที่สมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของไทย งดงามด้วยสถาปัตยกรรมเก่าแก่มากมาย ได้แก่ พระธาตุลำปางหลวง, วิหารหลวง, วิหารพระพุทธ, ซุ้มพระบาท, กุฏิพระแก้ว, วิหารพระเจ้าศิลา และพิพิธภัณฑ์

เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๗๕ นครลำปางว่างจากผู้ครองนคร และเกิดความวุ่นวายขึ้น สมัยนั้นพม่าเรืองอำนาจได้แผ่อิทธิพลปกครองอาณาจักรล้านนาไว้ได้ทั้งหมด พม่าได้ยึดครองนครเชียงใหม่ ลำพูน โดยแต่งตั้งเจ้าผู้ครองนครอยู่ภายใต้การปกครองของกษัตริย์พม่า ท้าวมหายศ เจ้าผู้ครองนครลำพูนได้ยกกำลังมายึดนครลำปาง โดยได้มาตั้งค่ายอยู่ภายในวัดพระธาตุลำปางหลวง ครั้งนั้น หนานทิพย์ช้าง ชาวบ้านปงยางคก (ปัจจุบันอยู่อำเภอห้างฉัตร) วีรบุรุษของชาวลำปาง ได้รวบรวมพลทำการต่อสู้ทัพ เจ้ามหายศ โดยลอบเข้ามาในวัด และใช้ปืนยิงท้าวมหายศตาย แล้วตีทัพลำพูนแตกพ่ายไป ปัจจุบันยังปรากฏรอยลูกปืนอยู่บนรั้วทองเหลืองที่ล้อมองค์พระธาตุเจดีย์ ต่อมาหนานทิพย์ช้างได้รับสถาปนาขึ้นเป็น พระเจ้าทิพย์จักรสุละวะฤาไชยสงคราม เจ้าผู้ครองนครลำปาง และเป็นต้นตระกูล ณ ลำปาง เจ้าเจ็ดตน ณ เชียงใหม่ ณ ลำพูน ในสมัยต่อมาก็ได้มีกษัตริย์เจ้าผู้ครองนครลำปางอีกหลายพระองค์ มาก่อสร้างและบูรณะซ่อมแซม จนกระทั่งเป็นวัดที่มีความงามอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

๔.๘.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

- ตามถนนหมายเลข ๑ เบี่ยงออกซ้ายแล้วขับไปตามถนนไป ตรงไป ๘๕๐ ม.
- เลี้ยวซ้ายเข้าสู่ ถนนหมายเลข ๑๐๓๔ ตรงไป ๗๕๐ ม.
- เลี้ยวขวาที่ ถนนหมายเลข ๕๐๐๖ ตรงไป
- ขับต่อไปยังถนนหมายเลข ๑๐๓๔ ตรงไป ๑.๙ กม.
- เลี้ยวซ้ายเข้าสู่ ถนน ลำปางหลวง ตรงไป ๑.๑ กม.
- วัดพระธาตุลำปางหลวงจะอยู่ทางซ้ายมือ

๒) การเดินทางด้วยรถโดยสาร

หากเดินทางโดยรถโดยสารประจำทางสามารถใช้บริการรถสองแถวสีฟ้าที่ถนนรอบเวียงใกล้ตลาดออมสิน

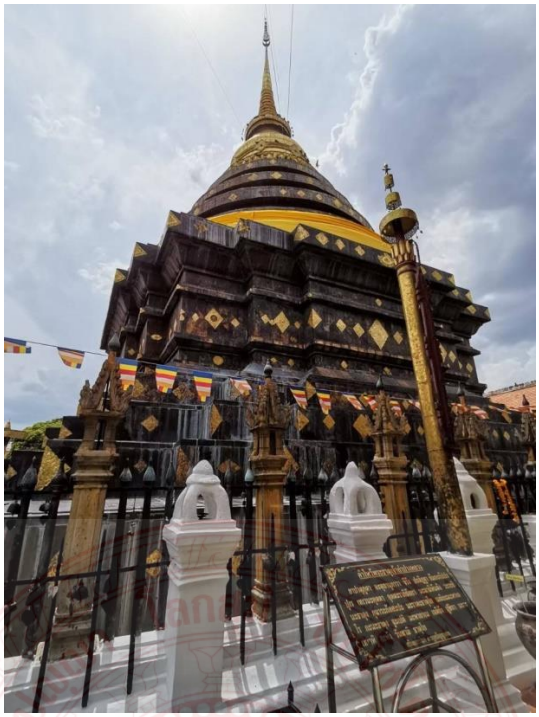
๔.๘.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุลำปางหลวง

ภาพประกอบที่ ๔.๗๖: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุลำปางหลวง

ภาพประกอบที่ ๔.๗๗: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุลำปางหลวง

ภาพประกอบที่ ๔.๗๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุลำปางหลวง

๔.๙ วัดปงยางคก

๔.๙.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดปงยางคก ตั้งอยู่ที่ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง เป็นวัดที่มีความเป็นมาเก่าแก่มากแห่งหนึ่ง มีวิหารพระแม่เจ้าจามเทวีซึ่งเป็นวิหารไม้เก่าแก่ ภายในประดิษฐานมณฑปปราสาทเก่าที่มีตำนานสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวี เมื่อ พ.ศ. ๑๒๕๓ เป็นวิหารไม้ที่สวยงามเป็นแบบฉบับของลักษณะสถาปัตยกรรมสกุลช่างลำปาง มีลักษณะเป็นหลังคาสามชั้น เดิมเป็นแป้นไม้เกล็ดแต่ได้ผุกร่อนไปจึงได้เปลี่ยนมามุงด้วยดินขอเกล็ดไม่มีฝ้าเพดาน โครงสร้างของวิหารทั้งขื่อคาเสาเขียนลายทองซึ่งต่างจากวิหารทั่ว ๆ ไปซึ่งเป็นภาพเขียนลายน้ำแต้ม ภายในมีซุ้มมณฑปพระประธานซึ่งทางภาคเหนือเรียกว่า "โขงพระประธาน" ประกอบด้วยซุ้มขนาดเล็ก ฐานซุ้มมณฑปเป็นฐานก่ออิฐทำลายปูนปั้นย่อมุมไม้สิบสองอย่างประณีตสวยงาม และในซุ้มประดิษฐานพระประธานปางสมาธิเพชร ผนังด้านซ้ายมือของมณฑปก่อสร้างเป็นซุ้มลายปูนปั้น ภายในซุ้มยังประดิษฐานรูปปั้นพระพุทธรูปปางประทานพรอยู่ภายใน ส่วนธรรมาสน์ฐานก่อสร้างเป็นด้วยอิฐฉาบปูน ทำลวดลายปูนปั้นติดกระเบื้องเคลือบดินเผาสีต่าง ๆ ตกแต่งแบบชาวล้านนา ซึ่งปัจจุบันหลุดร่อนไปเกือบหมดแล้ว ตัวธรรมาสน์ทำด้วยไม้ลงรักปิดทองลวดลายเป็นรูปดอกไม้ ภาพเขียนบนผนังด้านหลังพระประธานซึ่งเป็นภาพต้นศรีมหาโพธิ์สามต้น มีเทวดาถือฉัตรและช่อดอกไม้ประดับทั้งสองข้างของพระประธานและลายเขียนตามผนังเสาขื่อคานของวิหารทั้งหมด ภาพลายดอกไม้หรือลายหม้อดอกหรือภาพแจกันดอกไม้ตามคติพุทธเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าปูรณฆฏะหรือปูรณกลศ หมายถึงหม้อน้ำที่มีน้ำเต็มเปี่ยม ส่วน

ไม้เลื้อยนั้นหมายถึงความงอกงามของชีวิตและการสร้างสรรค์ ซึ่งแต่ละภาพเขียนลวดลายดอกใบกิ่งก้านเป็นลวดลายต่างกันออกไป และถือว่าเก่าแก่ที่สุดในภาคเหนือ ฝาผนังวิหารด้านขวามือจะมีรอยดาบที่เกิดจากรอยดาบของการรบระหว่างหนานทิพย์ช้างกับท้าวมหายศ

๔.๙.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

การเดินทาง จากอำเภอเมืองเข้าสู่ถนนสายห้างฉัตร-เกาะคา ประมาณ ๕ กิโลเมตร มีทางแยกซ้ายไปถึงวัดประมาณ ๑๐๐ เมตร

๔.๙.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดปงยางคก

ภาพประกอบที่ ๔.๗๙: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดปงยางคก

ภาพประกอบที่ ๔.๘๐: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดปงยางคก

ภาพประกอบที่ ๔.๘๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดปงยางคก

๔.๑๐ วัดปงสนุกเหนือ

๔.๑๐.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดปงสนุก สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยที่ เจ้าอนันตยศ ราชบุตรของพระนางจามเทวีแห่งหริภุญไชย (ลำพูน) เมื่อ พ.ศ.๑๒๒๓ ชื่อเดิมของวัดปงสนุกมีถึง ๔ ชื่อในเวลาที่แตกต่างกัน ได้แก่ วัดศรีจอมไคล, วัดเชียงภูมิ, วัดดอนแก้ว, วัดพะยาว (พะเยา) พ.ศ. ๑๙๒๙ ในขณะนั้นใช้ชื่อว่า

"วัดเชียงภูมิ"สำหรับชื่อปงสนุกเป็นชื่อล่าสุดที่พบหลักฐาน อย่างน้อยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๕๒ เมือเกือบ ๒๐๐ ปีที่ผ่านมาชื่อวัดพะยาว (พะเยา) และวัดปงสนุกเป็นชื่อที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การอพยพผู้คนในเหตุการณ์ช่วงปี พ.ศ. ๒๓๔๖ ที่พญากาวิละได้ยกทัพ เข้าโจมตีเมืองเชียงแสน ซึ่งเป็นที่ตั้งมั่นของพม่าและได้กวาดต้อนชาวเชียงแสน ซึ่งมีชาวบ้านปงสนุกลงมาตั้งถิ่นฐานใหม่ที่เมืองลำปาง รวมไปถึงมีการอพยพคนเมืองพะยาว (พะเยา) หนีศึกพม่าลงมายังเมืองลำปางชาวปงสนุกเชียงแสนและชาวพะเยาได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งแม่น้ำวังแถบบริเวณวัด โดยนำชื่อหมู่บ้านเดิมมาเรียกขานชุมชนแห่งใหม่ ต่อมาราว พ.ศ. ๒๓๘๖ เจ้าหลวมหาวงศ์ได้ไปฟื้นฟูเมืองพะเยาขึ้นใหม่ ครูบาอินทจักรพระอุปัชฌาย์ของครูบาอาโนชัยธรรมจินดามุนีและชาวพะยาว (พะเยา) อพยพกลับคืนสู่บ้านเกิดคงเหลือเพียงพวกที่ไม่ยอมกลับและมารวมอยู่กับชาวบ้านปงสนุก ชื่อวัดและชื่อหมู่บ้านจึงเหลือเพียงชื่อปงสนุกตราบเท่าทุกวันนี้

๔.๑๐.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

- มุ่งหน้าทางตะวันออก ไปตามถนนหมายเลข ๑ เข้าสู่ถนนหมายเลข ๑๐๓๗
- เลี้ยวซ้าย ที่ ทางแยก สนามบิน ตรงไป ๗๕๐ ม.
- ขับต่อไปยัง ถนน ไปรษณีย์ ตรงไป ๔๕๐ ม.
- เลี้ยวขวา เข้าสู่ ถนน ทิพย์ช้าง ตรงไป ๙๓ ม.
- เลี้ยวซ้าย เข้าสู่ ถนนรัษฎา ตรงไป ๔๐๐ ม.
- เลี้ยวซ้าย เข้าสู่ ถนน ปงสนุก ตรงไป ๒๘๐ ม.
- เลี้ยวขวา ตรงไป ๔๘ ม.
- เลี้ยวขวา ตรงไป ๑๘ ม.
- เลี้ยวซ้าย ตรงไป ๒๒ ม.
- เลี้ยวขวา ตรงไป ๑๕ ม.
- วัดโปงสนุกจะอยู่ทางซ้ายมือ

๔.๑๐.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดปงสนุกเหนือ

ภาพประกอบที่ ๔.๘๒: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดปงสนุกเหนือ

ภาพประกอบที่ ๔.๘๓: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดปงสนุกเหนือ

ภาพประกอบที่ ๔.๘๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดปงสนุกเหนือ

๕. จังหวัดแพร่

๕.๑ วัดพระธาตุช่อแฮ

๕.๑.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดพระธาตุช่อแฮ เป็นวัดศักดิ์สิทธิ์เก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองจังหวัดแพร่ และเป็นวัดพระธาตุประจำปีเกิดของผู้ที่เกิดปีขาล ตามตำนานกล่าวว่าสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๗๙ - ๑๘๘๑ ในสมัยพระมหาธรรมราชาธิราช (ลิไท) เมื่อครั้งยังทรงเป็นพระมหาอุปราชซึ่งครองกรุงศรีสัชนาลัย (สวรรคโลก) อยู่ในครั้งนั้น โดยพระราชทานพระบรมสารีริกขธาตุแก่ขุนลัวะอ้ายก๊อม ให้นำมาบรรจุไว้ในฐานเจดีย์ เมื่อขุนลัวะอ้ายก๊อมมาถึงบริเวณดอยโกสิยธชัคคะ เห็นว่าทำเลดีจึงสร้างเจดีย์ขึ้นและนำผอบพระบรมสารีริกขธาตุบรรจุไว้ในสิงห์ทองคำ สร้างแท่นที่ตั้งผอบด้วยเงินและทองแล้วตั้งสิงห์ทองคำไว้โดยโบกปูนทับอีกชั้นหนึ่ง หลังจากนั้นก็จัดงานบำเพ็ญกุศลเฉลิมฉลอง ๗ วัน ๗ คืน พระธาตุช่อแฮเป็นเจดีย์ที่ประดิษฐานพระเกศาธาตุ และพระบรมสารีริกธาตุพระศอกซ้ายของพระพุทธเจ้า เป็นเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม ย่อมุมไม้สิบสอง ศิลปะเชียงแสน สูง ๓๓ เมตร ฐานสี่เหลี่ยมกว้างด้านละ ๑๑ เมตร สร้างด้วยอิฐโบกปูนหุ้มด้วยแผ่นทองเหลืองลงรักปิดทอง สำหรับชื่อพระธาตุช่อแฮนั้น บ้างว่าได้มาจากชื่อผ้าแพรชั้นดี ทอจากสิบสองปันนา และชาวบ้านนำมาผูกบูชาพระธาตุ บ้างก็ว่ามาจากผ้าแพรที่ขุนลัวะอ้ายก๊อมนำมาถวาย ทุกปีจะมีงานนมัสการพระธาตุในวันขึ้น ๙ ค่ำ- ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ (ประมาณเดือนมีนาคม) ของทุกปี

๕.๑.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

ใช้ถนนหมายเลข ๑๐๒๒ เริ่มตั้งแต่สี่แยกบ้านทุ่ง อำเภอเมืองแพร่ ซึ่งเป็นสี่แยกใจกลางเมืองแพร่ เข้าสู่ถนนช่อแฮ และขับตรงไปตามถนนช่อแฮ ผ่านโรงพยาบาลแพร่ สนามบิน

จังหวัดแพร่ หมู่บ้านเหล่า หมู่บ้านนาจักร หมู่บ้านแต (กวีรัตน์) หมู่บ้านมุ้ง วัดพระธาตุช่อแฮอยู่ในบริเวณเขตเทศบาลตำบลช่อแฮ ด้วยระยะทาง ๙ กิโลเมตร จากตัวเมืองจังหวัดแพร่

๕.๑.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุช่อแฮพระอารามหลวง

ภาพประกอบที่ ๔.๘๕: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุช่อแฮ พระอารามหลวง

ภาพประกอบที่ ๔.๘๖: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุช่อแฮ พระอารามหลวง

ภาพประกอบที่ ๔.๘๗: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุช่อแฮ พระอารามหลวง

ภาพประกอบที่ ๔.๘๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุช่อแฮ พระอารามหลวง

๕.๒ วัดพระบาทมิ่งเมือง

๕.๒.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร ตั้งอยู่ถนนเจริญเมือง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ แต่เดิมเป็นวัดราษฎร์ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตยกฐานะวัดพระบาทมิ่งเมือง เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร วัดพระบาทมิ่งเมืองมาจากสองวัดรวมกัน ได้แก่ วัดพระบาท และวัดมิ่งเมือง ตั้งอยู่ห่างกันเพียงมีถนน กั้นเท่านั้น วัดพระบาทเป็นวัดของพระยาอุปราชหรือเจ้าหอหน้า ส่วนวัดมิ่งเมืองเป็นวัดของเจ้าผู้ครองนครแพร่ เมื่อเมืองนครแพร่ถูกล้มเลิกระบบเจ้าผู้ครองนคร วัดทั้งสองก็ถูกทอดทิ้งอยู่ในสภาพทรุดโทรมมาก กระทั่งคณะกรมการจังหวัดเห็นสมควรรวมสองวัดเข้าด้วยกัน ให้ชื่อว่า วัดพระบาทมิ่งเมือง วัดนี้เป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธโกศัยศิริชัยมหาศากยมุนี พระคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดแพร่ และยังมีพระเจดีย์มิ่งเมือง ซึ่งเป็นเจดีย์เก่าแก่มีรอย พระพุทธบาทจำลองอยู่ภายใน นอกจากนี้วัดนี้ยังเป็นที่ตั้งของอาคารยาขอบอนุสรณ์เพื่อระลึกถึง "ยาขอบ"หรือ นายโชติ แพร่พันธุ์ นักเขียนผู้ล่วงลับไปแล้วซึ่งเป็นทายาทเจ้านครเมืองแพร่องค์สุดท้าย

๕.๒.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

เดินทางตามถนนเจริญเมืองเข้าทางสี่แยกประตูชัย วัดจะอยู่ทางซ้ายมือของถนน ห่างจากประตูชัยไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๑๒๐ เมตร

๕.๒.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร

ภาพประกอบที่ ๔.๘๙: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร

ภาพประกอบที่ ๔.๙๐: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร

ภาพประกอบที่ ๔.๙๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร

๕.๓ วัดสูงเม่น

๕.๓.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดสูงเม่น เป็นวัดที่มีโบราณวัตถุล้ำค่าที่น่าสนใจ ทั้งพระพุทธรูปแกะสลักด้วยไม้ พระพุทธรูปถอดชิ้นส่วนได้ เจดีย์วัดสูงเม่น พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยและภาษาบาลี และคัมภีร์ใบลานที่สมบูรณ์มากที่สุดในประเทศไทย ตามตำนานเล่าว่า วัดสูงเม่น หรือ ชื่อในคัมภีร์ธรรม ปรากฏชื่อวัดว่า **“วัดสุ่งเม้นแก้วกว้าง”** เคยมีพื้นที่กว้างขวาง และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เจ้าเมือง เจ้าผู้ครองนคร เจ้าราชวงค์ต่าง ๆ ทั้งใน ล้านนา และ ล้านช้าง ต่างเคยมานมัสการคัมภีร์ธรรม พระไตรปิฎก ณ วัดสูงเม่น วัดแห่งนี้ยังเคยเป็น ศูนย์กลางในการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และเป็นแหล่งการศึกษาเล่าเรียนที่ยิ่งใหญ่ของล้านนา มีวิชาทั้งทางโลกและทางธรรม ครูบาทั้งหลายตลอดถึงบัณฑิต นักปราชญ์ ทั้งบรรพชิต และ คฤหัสถ์ในล้านนาหลายท่าน ในอดีตล้วนแล้วแต่เคยมาศึกษา และ จารอักขระธรรมพระไตรปิฎก ณ สถานที่แห่งนี้ เพราะมีเจ้าผู้ครองนครแพร่ และศรัทธาประชาชนให้การอุปถัมภ์อยู่โดยตลอด และวัดสูงเม่นยังเป็นวัดที่เจ้าเมืองแพร่ เจ้าผู้ครองนคร เจ้าราชวงค์อาณาจักรล้านนา และ ล้านช้าง ต่างให้ความ เคารพนับถือ เป็นอย่างมาก เพราะเป็นแหล่งจัดเก็บคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ ที่ผ่านการทำสังคายนาเป็นจำนวนมาก จากพระมหาเถระผู้เป็นสัพพัญญูแตกฉานในพระไตรปิฎก และ วิปัสสนาญาณระดับขั้นสูง ซึ่งมหาเถระดังกล่าวคือ “ครูบากัญจนอรัญญวาสีมหาเถร” อดีตเจ้าอาวาสวัดสูงเม่น จนมีตำนานปรากฏ ในธรรมกล่าวว่า วัดสูงเม่น คือ “วัดก๊กวัดเก๊าวัดตุ๊เจ้ามหาเถร”ภายในวัดประกอบด้วยศาสนสถานหลายแห่ง ทั้งพระอุโบสถอันเก่าแก่ศิลปะแบบล้านนา สันนิฐานว่ามีอายุไม่น้อยกว่า ๒๐๐ ปี โครงสร้างเป็นแบบทรงล้านนาพื้นเมือง ส่วนลวดลายล้านนาพื้นเมืองปนศิลปะพม่า มีเสาจำนวน ๑๖ ต้น ลงรักสีดำ เขียว วาดลวดลายเถาวัลย์สีทอง เสาแต่ละต้นมีลวดลายที่แตกต่างกัน เพดานงดงามด้วยลวดลายแบบพม่า หลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบดินเผา หน้าบันสลักเป็นรูปนาศีเกี้ยวน่ามอง สำหรับพระประธานในพระอุโบสถ คือ หลวงพ่อโต เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สำหรับเจดีย์วัดสูงเม่น เป็นเจดีย์ทรงหกเหลี่ยมบรรจุพระบรมธาตุและสารีริกธาตุซึ่งครูบากัญจนอรัญญวาสีมหาเถร นำมาแต่ประเทศพม่า เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๘๓ หอพระไตรปิฎก เป็นตึกชั้นเดียว พื้นเทคอนกรีต หลังคามุงด้วยกระเบื้องซีเมนต์ มีรางน้ำล้อมรอบเพื่อป้องกันมด ปลวก และแมลงต่างๆ ภายในบรรจุพระไตรปิฎกฉบับพื้นเมือง คัมภีร์ธรรม และวรรณกรรมล้านนาที่ครูบามหาเถรเจ้านำมาไว้ ถือว่าเป็นสถานที่เก็บรวบรวมวรรณกรรมภาษาล้านนามากที่สุดในประเทศไทย ประเพณีสำคัญของวัดแห่งนี้คือ “ตากธรรม ตานข้าวใหม่ หิงไฟพระเจ้า” จัดขึ้นในเดือนมกราคม โดยตากธรรม คือการนำคัมภีร์ธรรมใบลาน ที่เก็บรักษาไว้ในหอไตร ออกมาตากแดดเพื่อไล่ความชื้น การตานข้าวใหม่ คือการทำบุญหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ด้วยข้าวที่เก็บเกี่ยวใหม่ และการหิงไฟพระเจ้า เป็นความเชื่อที่มาจาก สภาพภูมิอากาศอันหนาวเย็นมากของภาคเหนือ จึงมีการหาไม้ฟืนมาจุดเผาผิงให้พระพุทธรูปคลายหนาว หากใครได้กระทำเช่นนี้ก็นับว่าจะได้อานิสงส์ผลบุญแรงกล้า

๕.๓.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

เดินทางจากถนนยันตรกิจโกศล ห่างจากตัวเมืองแพร่ ๑๐ กิโลเมตร ใช้ทางหลวงสาย ๑๐๑ วัดอยู่ติดริมถนนใหญ่

๕.๓.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดสูงเม่น

ภาพประกอบที่ ๔.๙๒: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดสูงเม่น

ภาพประกอบที่ ๔.๙๓: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดสูงเม่น

ภาพประกอบที่ ๔.๙๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดสูงเม่น

ภาพประกอบที่ ๔.๙๕: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดสูงเม่น

ภาพประกอบที่ ๔.๙๖: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดสูงเม่น

๕.๔ วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี

๕.๔.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรีนั้น ออกจะเป็นเรื่องแปลก และน่าอัศจรรย์ หากใครได้มาเห็นวัดพระธาตุสุโทน ที่อ.เด่นชัย จ.แพร่ แล้วมีคนบอกว่าทั้งหมดที่เห็นนี้เป็นฝีมือของเจ้าอาวาสที่อายุเพียง ๓๐ กว่าปี ชื่อหลวงพ่อมนตรี หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าครูบาน้อย บางคนบอกว่าเป็นเรื่องเหลือเชื่อ ว่าเป็นไปได้ยังไงที่อดีตของพระรูปนี้เป็นลูกชาวนาในพื้นที่ อ.เด่นชัย เคยเลี้ยงวัวเลี้ยงควายและเรียนหนังสือแค่ชั้นประถมปีที่ ๗ จากนั้นก็ต้องออกด้วยเหตุผลเพราะต้องการบวช จนถึงปี ๒๕๒๑ (อายุ ๑๘) ก็เริ่มก่อสร้างวัด จากนั้นอีก ๑๗ ปี ก็แล้วเสร็จและกลายเป็นวัดที่สวยงามแห่งหนึ่งของภาคเหนือ ชนิดที่ใครมาเห็นแล้วอาจตื่นตะลึงกับความสวยงาม ว่าไม่เคยเห็นที่ใดจะอลังการเท่าวัดนี้ วัดพระธาตุสุโทน ประกอบพิธีฝังลูกนิมิตเมื่อปี ๒๕๔๐ โดยสมเด็จพระบรมฯ เสด็จแทนพระองค์ เป็นที่ปลาบปลื้มให้กับประชาชนชาวอำเภอเด่นชัย และชาวจังหวัดแพร่เป็นอย่างยิ่ง วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี เป็นวัดที่สวยงามตามลักษณะของสถาปัตยกรรมล้านนาแบบผสมผสาน ที่หลวงพ่อมนตรีได้จำลองรูปแบบมาจากวัดสำคัญ ๆ ของภาคเหนือ และจากประเทศอื่นได้แก่ พม่า จีน และลาว โดยเลือกเอา จุดเด่นของแต่ละแห่งมารวบรวมไว้ที่วัดนี้ เป็นการผสมผสานที่ลงตัว ทำให้มีลักษณะต่างจากวัดทั่วไป นอกจากจะนำเอาสุดยอดงานด้านพุทธศิลป์ของล้านนา ที่มีชื่อเสียงมารวมกันไว้ที่เดียวแล้ว ยังระดมช่างฝีมือชั้นยอดที่เรียกว่า"สล่า"ของภาคเหนือมาร่วมกัน ก่อสร้างจนแล้วเสร็จ โดยมีหลวงพ่อมนตรีควบคุม ออกแบบ และลงมือก่อสร้างด้วยตัวเองในส่วนที่เป็นงานชิ้นสำคัญ ๆ บ่อยครั้งที่มีผู้พบเห็นหลวงพ่อกำลังทำงานบนนั่งร้านหลังคาโบสถ์ หรือกำลังปั้นโครงพระพุทธรูปก่อนที่จะให้ช่างฝีมือดำเนินการต่อ ความสามารถในงานพุทธศิลป์ ได้รับการกล่าวขานจากผู้พบเห็นเป็นอันมาก แม้แต่เจ้าหน้าที่จากกรมศิลปากรก็เคยมาเห็น และต่างทึ่งในฝีมือเป็นอันมาก โดยเฉพาะการเขียนลวดลายต่าง ๆ ไม่มีต้นแบบ ไม่มีแบบร่าง เมื่อจรดดินสอบนกระดาษก็วาดลายได้ทันที ต่างกับหลักการร่างลายไทยโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งหลวงพ่อมนตรี ได้นำเอาจุดเด่นของวัดหลายแห่งมาประยุกต์ไว้ที่วัดนี้ จากการได้ตระเวนตามวัดต่าง ๆ ทางภาคเหนือและดินแดนล้านนาในมณฑลยูนนาน ประเทศจีน เมืองเชียงตุง พม่า และจากประเทศลาว เพื่อศึกษารูปแบบของ ศิลปะล้านนาที่บรรพบุรุษได้สรรสร้างไว้ ทั้งงานปั้น งานแกะสลัก รวมทั้ง จิตกรรมฝาผนัง พร้อมกันนี้ก็ได้เสาะหาช่างฝีมือเอกของล้านนามาร่วมงาน สร้างวัดพระธาตุสุโทน บนที่ดิน ๒๕ ไร่ ของดอยม่อนทองที่ได้รับการบริจาคจากชาวบ้าน ซึ่งเคยเป็นพื้นที่ปลูกฝ้ายมาก่อน สุดยอดของศิลปะล้านนาจำนวนถึง ๑๑ แห่ง ที่นำมาประยุกต์สร้างโบสถ์วิหาร และสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ภายในวัดพระธาตุสุโทน ได้แก่ ซุ้มประตูด้านหน้าโบสถ์-จากวัดพระธาตุลำปางหลวง ซุ้มประตูด้านตะวันออก-จากวัดพระธาตุดอยสุเทพ ซุ้มประตูด้านตะวันตก-จากวัดพระธาตุหลวงเวียงจันทร์ซึ่งวัดนี้สร้าง จากช่างฝีมือเชียงใหม่ที่พระเจ้าชัยเชษฐาธิราชแห่งลาวเป็นผู้นำไปสร้างฐานพระอุโบสถรูปซิกแซก-จากวังประทับพระยามังราย จ.เชียงราย ประตูและหน้าต่างลวดลายแกะสลัก -จากวิหารลายคำวัดพระสิงห์ เชียงใหม่ ปั้นลมลวดลายเก่าศิลปะทางเหนือ- จากวัดต้นเกวน อ.สเมิง เชียงใหม่ นาค ๗ เศียร แบบขอม/ นางอัปสรปูนปั้น-จากวัดเจ็ดยอด เชียงใหม่ หอไตร-จากวัดพระสิงห์ เชียงใหม่ หอระฆัง-จากวัดพระธาตุหริภุญชัย กุฏิหลังใหญ่สร้างจากไม้สักทอง- บ้านไทยสิบสองปันนาประเทศจีน และพระบรมธาตุ ๓๐ ทัส ศิลปะเชียงแสน-จากวัดพระธาตุนอ (หน่อ) ของพระชนกพระเจ้าเม็งรายมหาราช จากแคว้นสิบสองปันนา สิ่งที่น่าชมภายในวัด คือ ศาลาพิพิธภัณฑ์สร้าง

ด้วยไม้สักทองทั้งหลังรูปทรงล้านนา ภายในจัดแสดงโบราณวัตถุมีค่าของหัวเมืองฝ่ายเหนือไว้มากมาย เช่นพระพุทธรูปต่าง ๆ เครื่องเขิน เครื่องดนตรีล้านนา อาวุธโบราณ รูปภาพเจ้านายฝ่ายเหนือ และภาพเหตุการณ์ในอดีตต่าง ๆ

๕.๔.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

ใช้ทางหลวงหมายเลข ๑๐๑ จากตัวอำเภอเมืองแพร่ ใช้เวลาประมาณครึ่งชั่วโมง ขับมาตามเส้นทางจะพบวัดตั้งอยู่ริมถนน

๕.๔.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี

ภาพประกอบที่ ๔.๙๗: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี

ภาพประกอบที่ ๔.๙๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี

ภาพประกอบที่ ๔.๙๙: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๐: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี

๖. จังหวัดน่าน

๖.๑ วัดภูมินทร์

๖.๑.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดภูมินทร์ (Wat Phumin) จังหวัดน่าน เดิมชื่อว่าวัด “พรหมมินทร์” สร้างใน พ.ศ. ๒๑๓๙ โดยพระเจ้าเจตบุตรพรหมมินทร์ เจ้าผู้ครองนครน่าน มีความโดดเด่นกว่าวัดอื่นๆ ตรงที่เป็นวัดทรงจตุรมุขที่เป็นทั้งพระอุโบสถ พระวิหาร และพระเจดีย์ประธานในอาคารเดียวกัน ซึ่งกรมศิลปากรสันนิษฐานว่าเป็นพระอุโบสถทรงจตุรมุขแห่งแรกในประเทศไทย สำหรับอุโบสถทรงจตุรมุขนี้

จะเห็นนาค ๒ ตัวเอาหลังหนุนบันไดไว้ตามความเชื่อเกี่ยวกับนาคในพระพุทธศาสนาว่า “เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระองค์ได้เสด็จผ่านบันไดแก้วที่เทวดาเนรมิตขึ้นและมีพญานาค ๒ ตัวหนุนหลังเอาไว้” โครงสร้างของหลังคาถูกค้ำด้วยเสาไม้สัก ๑๒ ต้น ลงรักปิดทองเคลือบเงาเป็นรูปดอกไม้และช้าง ใจกลางพระอุโบสถ ประดิษฐานพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัย ๔ องค์ ประทับนั่งบนฐานชุกชี ปางมารวิชัย ซึ่งพระกรรณ(หู) และพระนาสิก (จมูก) ของพระพุทธรูปได้รับอิทธิพลจากศิลปะลาว หันพระพักตร์ออกไปสู่ประตูทั้งสี่ทิศ หันเบื้องพระปฤษฎางค์(หลัง) ของแต่ละองค์เข้าหากันที่ตรงกลางของพระอุโบสถ อีกจุดหนึ่งที่น่าใจและควรชี้ชวนกันไปชมคือ จิตรกรรมฝาผนังหรือ “ฮูบแต้ม” ซึ่งได้แบ่งออกเป็น ๓ เรื่อง ได้แก่ พุทธชาดก ตำนานพื้นบ้าน และความเป็นอยู่ของชาวน่านในอดีต ตลอดผนังทั้ง ๔ ด้าน วัดภูมินทร์ได้รับการบูรณะครั้งใหญ่สมัยเจ้าอนันตวรฤทธิเดช เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๐ (ปลายสมัยรัชกาลที่ ๔) ใช้เวลาซ่อมนานถึง ๗ ปี ถ้าพิจารณารายละเอียดของวิถีชีวิตของคนเมืองในสมัยนั้น มีภาพที่น่าสนใจอยู่หลายภาพ เช่น ภาพของ “ปู่ม่าน ย่าม่าน” ซึ่งเป็นคำเรียกผู้ชายผู้หญิงชาวไทลื้อในสมัยโบราณกระซิบสนทนากัน ผู้ชายสักหมึก ผู้หญิงแต่งกายไทลื้ออย่างเต็มยศ ภาพวาดของหนุ่มสาวคู่นี้มีความประณีตมาก และได้รับการยกย่องว่าเป็นภาพที่งามเป็นเยี่ยมของวัดภูมินทร์ มีการใช้สีแดง ฟ้าดำ น้ำตาลเข้มเป็นปื้นใหญ่ๆ คล้ายภาพสมัยใหม่ วัดภูมินทร์ได้รับเกียรติให้ตีพิมพ์ลงในธนบัตรที่ใช้ในประเทศ สมัยรัชกาลที่ ๘ (พ.ศ. ๒๔๘๕) โดยการออกแบบของพระอุโบสถ และพระวิหาร รวมอยู่ในอาคารเดียวกันเป็นสถาปัตยกรรมที่งดงามและแปลกตาควรคู่กับจังหวัดน่าน

๖.๑.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

จากทางหลวงหมายเลข ๑๐๘๐ เข้าสู่ตัวเมืองน่าน ตามถนนมหายศ เมื่อผ่านวัดสวนตาล แยกขวาเข้าถนนผากอง ผ่าน เทศบาลเมืองน่าน วัดภูมินทร์อยู่ทางด้าน ขวามือ

๖.๑.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดภูมินทร์

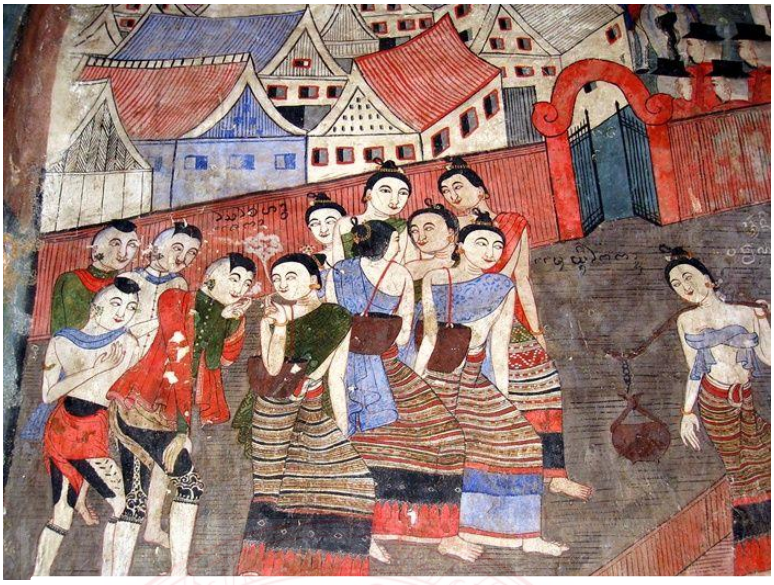
ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดภูมินทร์

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๒: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดภูมินทร์

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๓: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดภูมินทร์

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดภูมินทร์

๖.๒ วัดหนองบัว

๖.๒.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดหนองบัวเป็นวัดที่เก่าแก่ประจำหมู่บ้านหนองบัว ต. ป่าคา อ. ท่าวังผา จ. น่านอยู่ท่ามกลางหมู่บ้านไทยลื้ออัน สงบร่มเย็น วัดแห่งนี้ เป็นอีกหนึ่งผลงานทางสถาปัตยกรรม และจิตรกรรม ชิ้นเอกของเมืองน่าน วัดหนองบัวเป็น วัดชาวบ้าน ลักษณะการตกแต่งภายในตัววิหารจึงเรียบง่ายกว่า ทั้งลักษณะวิหารก็เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าธรรมดา แต่กระนั้น วิหารวัดหนองบัว ก็เป็นอาคารที่ทรงคุณค่า ในแง่สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน ที่สวยงาม และหาชมได้ยาก จากคำบอกเล่า กล่าวว่าวัดนี้สร้างขึ้น ในราว พ.ศ.๒๔๐๕ (สมัยรัชกาลที่ ๔) โดยท่านสุนันต๊ะ (ครูบาหลวง) เป็น หัวเรี่ยวหัวแรง นำชาวบ้าน สร้างขึ้นเป็นวัดประจำหมู่บ้านหนองบัว สิ่งที่น่าสนใจในวัดหนองบัวภาพ คือจิตรกรรมฝาผนัง ที่ได้สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของผู้คน ในสมัย นั้นได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการแต่งกายของผู้หญิงที่นุ่งผ้าซิ่นลายน้ำไหลหรือผ้าซิ่นตีนจกที่สวยงาม นับว่ามี คุณค่าทางศิลปะและความสมบูรณ์ของภาพใกล้เคียงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดภูมินทร์ในเมืองน่านเชื่อ กันว่าภาพเขียนฝาผนังใน วัดหนองบัวแห่งนี้ เขียนขึ้นด้วยช่างสกุลเมืองน่านผู้เดียวกันกับ ผู้เขียนภาพฝาผนัง ในวัดภูมินทร์ ภาพจิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์เล่าเรื่องหนึ่งในปัญญาสชาดก ซึ่งเป็นพระชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้า สันนิษฐาน ว่าเขียนโดย “ทิดบัวผัน” ช่างเขียนลาวพวนที่บิดาของครูบาหลวงสุ ชื่อนายเทพ ซึ่งเป็นทหารของเจ้าอนันตยศ (เจ้าเมืองน่านระหว่างปี พ.ศ. ๒๓๙๕- ๒๔๓๔) ได้นำมาจากเมืองพวน ในแคว้นหลวงพระบาง นอกจากนั้นยังมีนายเทพ และพระแสนพิจิตรเป็นผู้ช่วยเขียนจนเสร็จ และยังมีภาพของเรือกลไฟ และดาบปลายปืนซึ่งเริ่มเข้ามาใน ประเทศไทย ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๕ ภาพจิตรกรรมที่วัดหนองบัวแห่งนี้ได้สะท้อนให้เห็นสภาพความ เป็นอยู่ของผู้คนในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการแต่งกายของผู้หญิงที่นุ่งผ้าซิ่นลายน้ำ ไหลหรือผ้าซิ่นตีน จกที่สวยงาม

นับว่ามีคุณค่าทางศิลปะและความสมบูรณ์ของภาพใกล้เคียงกับภาพจิตรกรรม ฝาผนังของวัดภูมินทร์ ใน เมืองน่าน นอกจากภาพจิตรกรรมแล้วที่ฐานพระประธานยังประดิษฐานพระพุทธรูปล้านนาองค์เล็กอยู่หลายองค์ และยังมีบุษบกสมัยล้านนาอยู่ด้วย อกจากภาพจิตรกรรมแล้วที่ฐานพระประธานยังประดิษฐานพระพุทธรูปล้านนาองค์เล็กอยู่หลายองค์ และยังมี บุษบก สมัยล้านนาอยู่ด้วย นอกจากนี้ด้านหลังวัดหนองบัว ยังเป็นที่ตั้งของศูนย์บริการวัฒนธรรมสายใยชุมชน ซึ่งเป็นแห่งผลิตและขายผ้าซิ่น ทอมือ พื้นเมืองของชาวน่าน รวมถึงแสดงข้าวของเครื่องใช้ของชาวบ้านในชุมชนอีกด้วย

๖.๒.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

จาก รพ.ท่าวังผา ใช้ทางหลวงหมายเลข ๑๐๘๐ ไปทางอำเภอเมือง ก่อนถึงสะพานข้ามแม่น้ำน่าน เลี้ยวขวาไป ประมาณ ๑ กม. แล้วเลี้ยวขวาตรงทางแยกอีกครั้ง ตรงไป ๕๐๐ เมตร เลี้ยวซ้ายสามแยกโรงบ่ม ข้ามสะพาน แม่น้ำน่านตรงไปอีก ๓ กม.

๒) การเดินทางด้วยรถโดยสาร

นั่งรถสองแถวสายน่าน-ปัว หรือรถบัสสายน่าน-ปอน ลงที่ตลาดท่าวังผา จากนั้นนั่งรถจักรยานยนต์รับจ้างต่อไป ยังวัดหนองบัว

๖.๒.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดหนองบัว

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๕: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดหนองบัว

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๖: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดหนองบัว

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๗: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดหนองบัว

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดหนองบัว

๖.๓ วัดพระธาตุแช่แห้ง

๖.๓.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

สันนิษฐานว่ามี อายุราว ๖๐๐ ปี พญาการเมืองโปรดให้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๑๘๙๑ เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ที่ได้มาจาก กรุงสุโขทัย องค์พระธาตุมีความสูง ๕๕.๕ เมตร ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างด้านละ ๒๒.๕ เมตร บุด้วยทอง เหลืองหมดทั้งองค์ เป็นโบราณสถาน ที่งดงามที่สุดแห่งหนึ่งของล้านนา ทุกปีจะมีงานนมัสการ พระบรมธาตุแช่แห้ง ระหว่างวันขึ้น ๑๑ ค่ำ ถึง ๑๕ ค่ำเดือน ๖ ทางเหนือ ซึ่งจะอยู่ราวปลายเดือนกุมภาพันธ์หรือต้นเดือนมีนาคมของทุกปี พระบรมธาตุแช่แห้งปูชนียสถานที่สำคัญของเมืองน่าน มีอายุกว่า ๖๐๐ ปี ตามพงศาวดาเมืองน่านกล่าวว่า พญาการเมืองโปรดเกล้าให้ สร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่ได้มาจากเมืองสุโขทัยระหว่างปี พ.ศ.๑๘๙๑-๑๙๐๑ สถาปัตยกรรมด้านโบสถ์ของวัดพระธาตุแช่แห้ง ที่สำคัญและแสดงให้เห็นถึงแบบอย่างสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมสกุลช่างน่าน ศิลปะ การก่อสร้าง ที่ได้รับอิทธิพล การก่อสร้างมาจากเจดีย์พระธาตุหริภุญไชย โดยมีลักษณะโดยรอบๆ ของ องค์พระธาตุ คือจะมี การบุรอบองค์ด้วยทองจังโกในส่วน ของทางเดิน ขึ้นสู่องค์พระธาตุนั้น จะเป็นตัวพญานาค หน้าบันเหนือประตูทางเข้าลักษณะของการปั้น จะเป็นลายนาคเกี้ยวที่เป็น เอกลักษณ์เฉพาะของ ช่างฝีมือและของศิลปะ ของจังหวัดน่านโดยแท้จริง ชาวเมืองล้านนามีความเชื่อกัน ว่าการ ได้เดินทางไปสักการบูชากราบไหว้นมัสการองค์พระธาตุแช่แห้ง หรือชาวล้านนาจะเรียกกันว่า การชูธาตุ แล้วนั้นจะทำได้รับอานิสงค์อย่างแรงกล้า ทำให้ชีวิตอยู่ดี มีสุข ปราศจากโรคภัยต่างๆ มาเบียดเบียน หน้าที่การงานเจริญก้าวหน้า เป็นต้น ภายในวัดมีสิ่งที่น่าสนใจ ได้แก่ วิหารหลวง วิหารพระเจ้าทันใจ เจดีย์วัดพระธาตุแช่แห้ง วิหารพุทธไสยาศน์ บันไดนาค

๖.๓.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

จากตัวเมืองข้ามสะพานแม่น้ำน่าน ไปตามทางหลวงหมายเลข ๑๑๖๘ สายน่าน-แม่จริม ประมาณ ๓ กิโลเมตร

๖.๓.๓. ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุแช่แห้ง

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๙: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุแช่แห้ง

ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๐: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุแช่แห้ง

ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุแช่แห้ง

๖.๔ วัดมิ่งเมือง

๖.๔.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดมิ่งเมืองเป็นที่ประดิษฐานเสาหลักเมืองของจังหวัดน่าน เดิมเป็นวัดร้าง มีเสาหลักเมืองที่เป็นท่อนซุงขนาดใหญ่สองคนโอบ พบที่ซากวิหาร ในราวปี ๒๔๐๐ เจ้าอนันตวรฤทธิเดช เจ้าครองนครน่านสถาปนาวัด ใหม่ ตั้งชื่อว่า วัดมิ่งเมือง ตามชื่อที่เรียกเสาหลักเมืองว่า เสามิ่งเมือง ต่อมาปี ๒๕๒๗ ได้มีการรื้อถอนและสร้างอุโบสถหลังใหม่เป็น แบบล้านนาร่วมสมัยแบบในปัจจุบัน ลักษณะเด่นคือ ลายปูนปั้นที่ผนังด้านนอกของพระอุโบสถ มีความสวยงามวิจิตรบรรจงมาก เป็นฝีมือตระกูลช่างเชียงแสน มีความวิจิตร งดงามมาก ภายในมีภาพจิตรกรรมฝาผนังแสดงให้เห็นวิถีชีวิตของชาวเมืองน่าน ฝีมือช่างท้องถิ่นยุคปัจจุบัน และในบริเวณวัดยังเป็นที่ ประดิษฐานเสาหลักเมือง ซึ่งอยู่ในศาลาจตุรมุข ด้านหน้าพระอุโบสถ เสาหลักเมืองสูงประมาณ ๓ เมตร ฐานประดับด้วยไม้แกะลวดลาย ลงรักปิดทอง ยอดเสาแกะสลักเป็นรูปพรหมพักตร์มีชื่อ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เสาหลักเมืองน่าน ซึ่งแต่เดิมเรียกว่า “เสามิ่งเมือง” เดิมเป็น ไม้สักทองขนาดใหญ่ มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๓ ฟุต สูง ประมาณ ๓ เมตร ลักษณะเป็นเสาทรงกลมส่วนหัวเสาเกลาเป็น ดอกบัวตูมฝังไว้กับพื้นที่ดินโดยตรง ไม่มีศาลหรืออาคารครอบ แต่อย่างใด สันนิษฐานว่าอาจจะสร้างขึ้นในสมัยเจ้าอัตถวรปัญโญ เป็นเจ้าผู้ครองนครน่าน เหตุเพราะแต่ก่อนมานั้นเมืองน่านไม่มีคติการสร้าง เสาหลักเมือง

๖.๔.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

จากตัวเมืองน่านมายังถนนสุริยพงศ์ จะเห็นวัดตั้งอยู่ริมถนนไม่ไกลจากวัดภูมินทร์

๖.๔.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดมิ่งเมือง

ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๒: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดมิ่งเมือง

ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๓: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดมิ่งเมือง

ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดมิ่งเมือง

๗. จังหวัดพะเยา

๗.๑ วัดศรีโคมคำ

๗.๑.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดศรีโคมคำ ตั้งอยู่ริมกว๊านพะเยา อ.เมือง จ.พะเยา เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองพะเยา สร้างราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ประดิษฐาน พระเจ้าตนหลวง พระพุทธรูปใหญ่ที่สุด และเก่าแก่ที่สุดในแผ่นดินล้านนา"วัดศรีโคมคำ"เป็นชื่อทีใช้ ทางราชการแต่ชาวบ้านโดยทั่วไป ยังคงเรียกตามชื่อเดิมว่า วัดพระเจ้าตนหลวง หรือวัดทุ่งเอี้ยงเนื่องจาก มีพระพุทธรูปขนาดใหญ่ เป็นประธานของวัด ที่มีประวัติความ เป็นปรากฏ ตามตำนาน เกี่ยวข้องกับการเสด็จ มาของพระพุทธเจ้ารวมถึงการแสดงพุทธทำนายเกี่ยวกับการสร้างพระเจ้าตนหลวง ในบริเวณที่เป็นหนองเอี้ยง สันนิษฐานว่าวัดศรีโคมคำสร้างราว พ.ศ. ๒๐๖๗ ภายหลังจากที่มีการสร้างพระพุทธรูป ขนาดใหญ่ ซึ่งปัจจุบันเรียกติดปาก กันว่า "พระเจ้าตนหลวง"สำหรับพระเจ้าตนหลวงองค์นี้ เป็นพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัยหน้าตักกว้าง ๑๔x๑๖ เมตร ปัจจุบันประดิษฐานเป็น พระประธานในวิหารหลวง สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นราวปีพ.ศ. ๒๐๓๔ ในสมัยพระยาเมืองยี่ครองเมืองพะเยา (สมัยพระยอดเชียงราย กษัตริย์ลำดับที่ ๑๓ แห่งราชวงค์มังรายของเชียงใหม่) ต่อมาในสมัยพระยาอุปราชเจ้าบุรีย์รัตน์ได้ทำการ ก่อสร้างพระวิหาร , เสนาสนะต่างๆและลำดับต่อมาก็ได้ตั้งเป็น วัดขึ้นในสมัยของพระยาตู้ ครองเมืองพะเยา ชาวพะเยาถือเป็น พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง เดือนหกของทุกปีจะมีงานนมัสการพระเจ้าตนหลวง

๗.๑.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

เดินทางจากเขตเทศบาลเมืองพะเยา ไปบนถนนพหลโยธิน ห่างจากตัวเมืองไปทางเหนือประมาณ ๑ ก.ม.

๗.๑.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดศรีโคมคำ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๕: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดศรีโคมคำ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๖: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดศรีโคมคำ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๗: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดศรีโคมคำ

๗.๒ วัดพระธาตุจอมทอง

๗.๒.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดพระธาตุจอมทอง ตั้งอยู่บนเนินเขาทางทิศเหนือของวัดศรีโคมคำ ประชาชนสามารถขึ้นไปมนัสการพระธาตุได้สามเส้นทาง คือ เดินขึ้นบันไดนาคด้านทิศใต้และขับรถขึ้นเวียนได้ทั้งด้านหน้าและด้านหลังของวัด พระธาตุเจดีย์ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม ๑ ชั้น ต่อด้วยฐานเขียงย่อมุม ๓ ชั้น และเป็นฐานปัทม์ย่อมุมต่อด้วยฐานวงกลม ๓ ชั้น ต่อขึ้นเป็นชั้นมาลัยเถาทรงกลม ๓ ชั้นรองรับองค์ระฆัง ส่วนบัลลังก์นั้นมีย่อมุม ส่วนปล้องไฉนนั้นมีปูนปั้นบัว ๒ ชั้นประดับอยู่ที่ฐานและยอดของปล้องไฉน ต่อขึ้นไปเป็นปลียอดและฉัตร เชื่อกันว่าเป็นพระเจดีย์ที่บรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า ถือเป็นปูชนียสถานและโบราณสถานที่สำคัญคู่บ้านคู่เมืองพะเยามาตั้งแต่โบราณ กว้าง ๒๐ เมตร สูง ๓๐ รูปลักษณะขององค์เจดีย์เป็นทรงเดียวกันกับเจดีย์พระธาตุจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ และวัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน ซึ่งศิลปะรูปทรงแบบนี้เป็นที่นิยมของช่างสกุล ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทยที่เคยมาเป็นประธานบูรณะพระธาตุดังกล่าว ด้านหน้าเป็นพระวิหารขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาวประมาณ ๒๐ เมตร ผนังด้านข้างโล่งเรียบ ไม่มีประตู หน้าต่าง ภายในมีพระพุทธรูปหินทราย ตั้งอยู่บนฐานชุกชีเป็นพระประธาน และมีพระหินทรายขนาดกลางอีกหลายองค์ประทับเรียงราย รอบ ๆ บริเวณพระธาตุและพระวิหารซึ่งเป็นเขตพุทธาวาส ล้อมรอบด้วยศาลาราย เคยเป็นที่จำวัด เจริญสมาธิภาวนาของครูบาเจ้าศรีวิชัย คราวมาเป็นประธานบูรณะพระวิหารวัดพระเจ้าตนหลวง วัดจอมทองเป็นพระเจดีย์ที่บรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า และเป็นปูชนียสถานและโบราณสถานที่สำคัญคู่บ้านคู่เมืองพะเยามาตั้งแต่โบราณ พระธาตุจอมทอง พระธาตุเจดีย์ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม ๑ ชั้น ต่อด้วยฐานเขียงย่อมุม ๓ ชั้น และเป็นฐาน

ปัทม์ย่อมุมต่อด้วยฐานวงกลม ๓ ชั้น ต่อขึ้นเป็นชั้นมาลัยเถาทรงกลม ๓ ชั้นรองรับองค์ระฆัง ส่วนบัลลังก์นั้นมีย่อมุม ส่วนปล้องไฉนนั้นมีปูนปั้นบัว ๒ ชั้นประดับอยู่ที่ฐานและยอดของปล้องไฉน ต่อขึ้นไปเป็นปลียอดและฉัตร องค์เจดีย์กว้าง ๒๐ เมตร สูง ๓๐ เป็นทรงเดียวกันกับเจดีย์พระธาตุจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ และวัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน ซึ่งศิลปะรูปทรงแบบนี้เป็นที่นิยมของช่างสกุล ครูบาเจ้าศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนาไทยที่เคยมาเป็นประธานบูรณะพระธาตุ

๗.๒.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

เดินทางจากสี่แยกประตูชัย ทางหลวงหมายเลข ๑ มุ่งหน้าสู่อำเภอแม่ใจ ๒.๕ กิโลเมตร มีแยกซ้ายมือผ่านหอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติไป ๓๐๐ เมตร วัดตั้งอยู่ฝั่งขวาของถนน

๗.๒.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุจอมทอง

ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุจอมทอง

ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๙: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุจอมทอง

ภาพประกอบที่ ๔.๑๒๐: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุจอมทอง

ภาพประกอบที่ ๔.๑๒๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุจอมทอง

๗.๓ วัดอนาลโย

๗.๓.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดอนาลโย ตั้งอยู่บนดอยบุษราคัม เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมอันสงบงดงามท่ามกลางธรรมชาติสร้างขึ้นด้วยแรงศรัทธาของผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและวัตรปฏิบัติของพระปัญญาพิศาลเถร (หลวงพ่อไพบูลย์ สุมังคโล) โบราณสถานอันศักดิ์สิทธิ์ของวัดอนาลโยที่เห็นเด่นชัดเมื่อเวลาเดินทางมาที่นี่ก็คือ ซุ้มประตูที่ทำด้วยหินทรายและปูนปั้นดินขาว มีลักษณะรูปทรงศิลปแบบล้านนา บริเวณทางเดินปูด้วยหินทรายประมาณ ๒๐๐ ขั้น เมื่อเดินขึ้นไปถึงด้านบนจะพบกับซุ้มประตูอิฐ หอพระพุทธชินราช พระพุทธเมตตานภาวิสุทธิมงคล รัตนเจดีย์บริวาร ๕ องค์ เมื่อเดินเข้าไปจะพบพระอุโบสถที่สวยงามด้วยปูนปั้นเป็นศิลปะสมัยเชียงแสน ใกล้กันเป็นซุ้มประตูมังกรซึ่งแบ่งเขตระหว่างสงฆ์กับฆราวาส ในบริเวณเขตสังฆาวาสจะมีหอประดิษฐานพระเก่า ซึ่งภายในจะมีพระแก้วมรกต พระบุษราคัม พระพุทธรูปทองประดับเพชร พระพุทธรูปทองคำหนัก ๒๗๓ บาทและพระพุทธรูปที่มีค่ามากมายประดิษฐานอยู่ นอกจากนั้นในบริเวณวัดอนาลโยยังประดิษฐานเจดีย์พุทธคยา ที่ย่อส่วนมาจากของจริงที่ประเทศอินเดีย เจดีย์องค์นี้มีความสูง ๒๕ เมตร มีต้นโพธิ์ตรัสรู้อยู่ด้านหลัง ประกอบกับเมืองพะเยามีแม่น้ำอิงซึ่งไหลขึ้นไปทางเหนือคล้ายดังกับแม่น้ำเนรัญชราในประเทศอินเดีย เหมือนกับสถานที่ตรัสรู้จริงในประเทศอินเดีย นอกจากนี้ภายในวัดประกอบด้วยพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยลักษณะงดงามมาก และยังมีพระพุทธรูปปางต่าง ๆ อีกหลายองค์ อาทิ พระพุทธไสยาสน์ พระพุทธรูปปางลีลา พระพุทธรูปปางนาคปรก สร้างด้วยความประณีตสวยงามแบบศิลปะไทย องค์รัตนเจดีย์เป็นศิลปะแบบอินเดียพุทธคยา เก๋งจีนประดิษฐานเจ้าแม่กวนอิม หอพระแก้วมรกตจำลองทำด้วยทองคำ

๗.๓.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

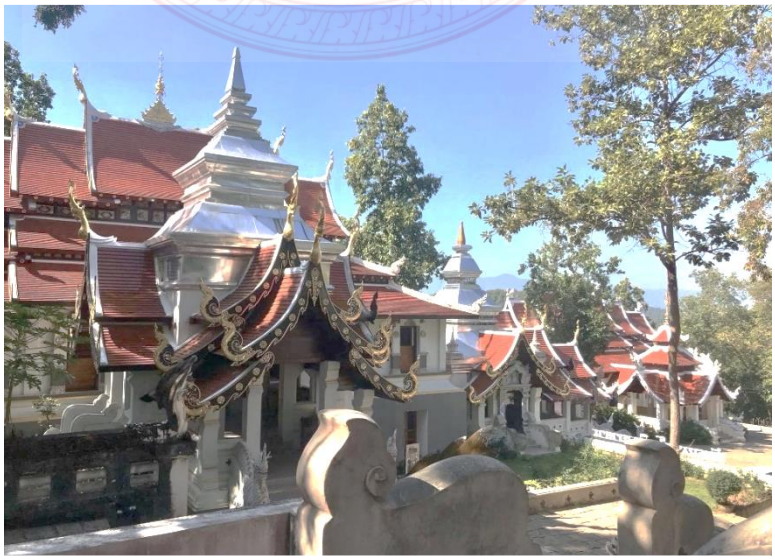
๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

เดินทางจากตัวเมืองไปเส้นทางพะเยา -เชียงราย กิโลเมตรที่ ๗๔๓ ประมาณ ๗ กม.แยกซ้ายไปตามทางหลวงหมายเลข ๑๑๒๗ ประมาณ ๙ กิโลเมตร

๗.๓.๓. ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดอนาลโย

ภาพประกอบที่ ๔.๑๒๒: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดอนาลโย

ภาพประกอบที่ ๔.๑๒๓: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดอนาลโย

ภาพประกอบที่ ๔.๑๒๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดอนาลโย

ภาพประกอบที่ ๔.๑๒๕: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดอนาลโย

๗.๔ เตาเผาโบราณเวียงบัว ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

๗.๔.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

เมืองโบราณเวียงบัว เป็นแหล่งโบราณคดี ค้นพบเตาเผาโบราณ ซึ่งมีอายุกว่า ๗๐๐ ปี ซึ่งเป็นเตาเผาโบราณที่เก่าแก่ที่สุดในล้านนา ค้นพบเตาเผาและเศษเครื่องจานชามอยู่ตามที่ลาดเนินตามริมลำน้ำห้วยแม่ต๋ำ ตามไร่นา และสวนของชาวบ้าน เตาเผาที่พบนั้นอยู่ในกลุ่มของเตาเก๊ามะเฟือง

เตาเก๊ามะเฟืองที่พบ มีความยาว ๕.๑๕ เมตร กว้าง ๑.๙๐-๒.๐๐ เมตร ปล่องสูง ๑.๖๕ เมตร ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางปล่อง ๑.๖๕ เมตร ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางปล่อง ๔๐-๔๕ ซม.

พื้นเตาเป็นดินอัดเรียบและยาทับด้วยดินเหนียวมีกำแพงกันไฟสูง ๓๕ ซม. ห้องภาชนะยาว ๒.๔๕ เมตร

การขุดพบหลักฐานการผลิตเครื่องจานชามเนื้อแกร่งชนิดเคลือบ อยู่ประมาณปีพ.ศ. ๑๘๒๓-๑๘๔๓ ในสมัยพระยางำเมือง แห่งเมืองพะเยา พบลวดลายภูมิจักรวาลที่เป็นอัตลักษณ์ของเครื่องจานชามที่เวียงบัวหลายแบบ มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะตัวคือ การกดทับลายด้วยดวงตรา การพิมพ์กดลาย การขูดเส้น ขูดสี เซาะร่อง แกะสลักลายเป็นรูปต่างๆ ส่วนใหญ่จะตกแต่งลวดลายตรงกลางชามด้านใน

หลักฐานโบราณวัตถุที่พบในการขุดค้นเตาเก๊ามะเฟือง ทั้งหมดเป็นเครื่องปั้นดินเผาที่สำคัญมี ๔ กลุ่ม

๑. ภาชนะประเภทจานชาม

๒. ภาชนะประเภทไห

๓. กี๋แผ่นกลมแบบสำหรับทำลวดลาย

๔. ตราประทับสำหรับทำลวดลาย

เครื่องปั้นดินเผาที่ค้นพบในกลุ่มเตาเก๊ามะเฟือง เป็นเครื่องจานชามชนิดเนื้อแกร่งเคลือบผิวอย่างสวยงาม ส่วนใหญ่เคลือบผิวเฉพาะด้านใน ไม่ทาดินรองพื้นสีขาวที่ด้านนอก มีการเคลือบและเผาซ้ำ ทำให้จานชามเนื้อแกร่งยิ่งขึ้น สีที่เคลือบส่วนมากเป็นโทนสีเขียว เช่น สีเขียวอ่อน สีเขียวแกมเหลือง และสีขาวนวล เนื้อดินที่ใช้ในการปั้นส่วนมากเป็นเนื้อดินสีดำ และมีเนื้อดินละเอียดสีขาว และสีขาวนวลปะปนอยู่ด้วย แต่มีจำนวนน้อย

๗.๔.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งเตาเวียงบัวอยู่ที่บ้านเวียงบัว หมู่ที่ ๗ ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา อยู่ห่างจากกว๊านพะเยาไปทางทิศใต้ ประมาณ ๒๐ กิโลเมตร และอยู่ตรงข้ามกับที่ ตั้งมหาวิทยาลัยนเรศวรพะเยา

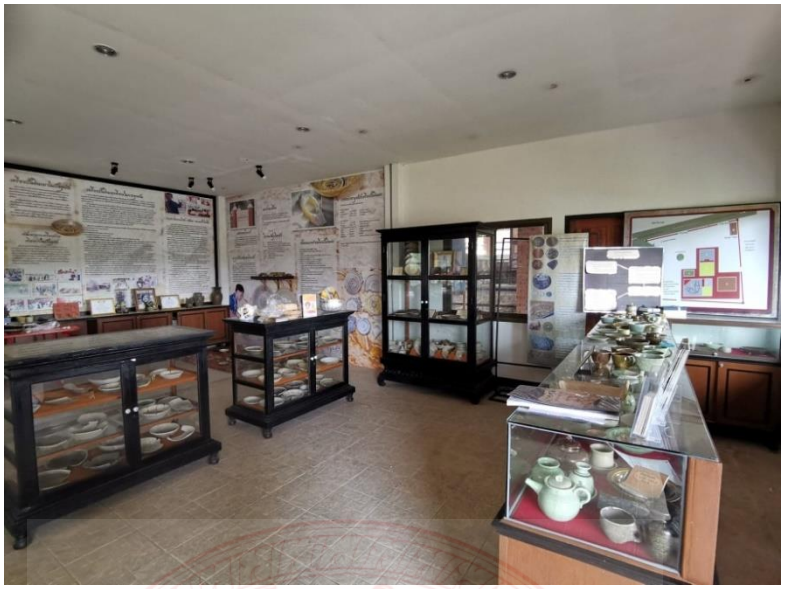
๗.๔.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในเตาเผาเวียงบัว

ภาพประกอบที่ ๔.๑๒๖: ภาพสถานที่สำคัญภายในเตาเผาเวียงบัว

ภาพประกอบที่ ๔.๑๒๗: ภาพสถานที่สำคัญภายในเตาเผาเวียงบัว

ภาพประกอบที่ ๔.๑๒๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในเตาเผาเวียงบัว

ภาพประกอบที่ ๔.๑๒๙: ภาพสถานที่สำคัญภายในเตาเผาเวียงบัว

ภาพประกอบที่ ๔.๑๓๐: ภาพสถานที่สำคัญภายในเตาเผาเวียงบัว

ภาพประกอบที่ ๔.๑๓๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในเตาเผาเวียงบัว

๘. จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๘.๑ วัดพระธาตุกองมู

๘.๑.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดพระธาตุกองมู เดิมมีชื่อเรียกว่า วัดปลายดอย เป็นปูชนียสถานคู่บ้านคู่เมืองที่สำคัญ ประกอบด้วยพระธาตุเจดีย์ที่สวยงาม ๒ องค์ พระเจดีย์องค์ใหญ่ จากวัดสามารถมองเห็นภูมิประเทศและสภาพตัวเมืองแม่ฮ่องสอนได้อย่างชัดเจนและสวยงามมาก ถือเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัด

แม่ฮ่องสอนที่ทุกคนต้องแวะเวียนไปเยี่ยมชมและสักการะคือพระธาตุแห่งนี้นั่นเอง ที่นี่ถือเป็นวัดศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอนมาช้านาน เดิมทีวัดแห่งนี้มีชื่อเรียกว่า วัดปลายดอย ประกอบด้วยพระธาตุเจดีย์ที่สวยงาม ๒ องค์ พระเจดีย์องค์ใหญ่สร้างโดยจองต่องสู่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓ เป็นที่บรรจุพระธาตุของพระโมคคัลลานะเถระ ซึ่งนำมาจากประเทศพม่า ส่วนพระธาตุเจดีย์องค์เล็กสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๗ โดยพระยาสิงหนาทราชา เจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนคนแรก และจากวัดพระธาตุดอยกองมูนี้ สามารถมองเห็นภูมิประเทศและสภาพตัวเมืองแม่ฮ่องสอนได้อย่างสวยงามชัดเจน นอกจากนี้บริเวณวัดยังเป็นสถานที่จัดงานเทศกาลสำคัญประจำปีหลายงานของจังหวัด เช่น ปีใหม่ วันสงกรานต์ และวันออกพรรษาที่จะมีการตักบาตรดาวดึงส์ อันเป็นประเพณีที่น่าสนใจของแม่ฮ่องสอน สิ่งที่น่าชมคือ พระธาตุเจดีย์องค์ใหญ่ ของวัดพระธาตุดอยกองมู สร้างโดยพ่อค้าชาวไทใหญ่ชื่อ "จองต่องสู่" เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓ ลักษณะเป็นเจดีย์ทรงเครื่องแบบมอญ ประดับลวดลายปูนปั้น มีฐานแปดเหลี่ยมซ้อนสามชั้น บริเวณฐานด้านล่างประดับด้วยซุ้มพระตามทิศทั้งแปด พระธาตุเจดีย์องค์เล็ก ของวัดพระธาตุดอยกองมูสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๗ โดย "พญาสิงหนาทราชา" เจ้าผู้ครอง แม่ฮ่องสอนคนแรก เพื่อเป็นที่ระลึกในการขึ้นครองแม่ฮ่องสอน และเป็นที่บรรจุพระธาตุของพระโมคคัลลานะเถระซึ่งนำมาจากพม่า โดยเจดีย์องค์นี้มีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงเครื่องแบบมอญ มีฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนสามชั้น ตรงมุมทั้งสี่ของฐานมีปูนปั้นรูปสิงห์ประดับอยู่ บริเวณฐานด้านล่างประดับด้วยซุ้มพระแบบศิลปะมอญ ซุ้มประธานมีหลังคาประดับเรือนยอดสามยอด แต่ละยอดเป็นทรงปราสาทซ้อนสามชั้น ประดับลวดลายปูนปั้นสวยงาม วิหารวัดพระธาตุดอยกองมู อยู่ติดกับพระธาตุเจดีย์องค์ใหญ่ซึ่งสร้างขึ้นพร้อมกัน วิหารหลังนี้มีลักษณะเป็นอาคารเปิดโล่ง ผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาซ้อนสามชั้น มุงด้วยกระเบื้องไม้และตกแต่งโลหะ ฉลุลวดลายตามแบบศิลปะไทใหญ่

๘.๑.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

วัดพระธาตุดอยกองมู ตั้งอยู่บนดอยกองมูทางทิศตะวันตกของตัวเมืองแม่ฮ่องสอน เดินทางโดยแยกจากทาง หลวงสาย ๑๐๘ ตรงบริเวณอนุสาวรีย์พระยาสิงหนาทราชาขึ้นไปทางซ้ายมือ เป็นทางลาดยางขึ้นภูเขาไปอีก ประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร ก็จะถึงบริเวณวัด

๒) การเดินทางด้วยรถโดยสาร

สามารถเหมารถตุ๊กๆหรือสองแถวในเมืองเพื่อขึ้นไปยังพระธาตุดอยกองมู

๘.๑.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุดอยกองมู

ภาพประกอบที่ ๔.๑๓๒: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุดอยกองมู

ภาพประกอบที่ ๔.๑๓๓: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุดอยกองมู

ภาพประกอบที่ ๔.๑๓๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุดอยกองมู

๘.๒ วัดจองคำ

๘.๒.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดจองคำ ตั้งอยู่บริเวณสวนสาธารณะหนองจองคำ เป็นวัดเก่าแก่ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๐ โดยช่างฝีมือชาวไทยใหญ่เป็นศิลปะแบบไทยใหญ่ที่แปลกและงดงามมาก เป็นวัดที่มีความสำคัญและเป็นสัญลักษณ์ของเมืองแม่ฮ่องสอน และปรากฏบนภาพถ่ายท่องเที่ยวของจังหวัดอยู่บ่อยครั้ง ทั้งวัดจองคำและวัดจองกลางซึ่งอยู่ติดกันนั้นเป็นเสมือนสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเมืองไทใหญ่เพราะนอกจากความงดงามทางศิลปะแล้ว วัดทั้งสองยังเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางวัฒนธรรม และประเพณีของชาวแม่ฮ่องสอน พื้นที่ด้านหน้าของวัดซึ่งเป็นสวนสาธารณะหนองจองคำยังใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีตามประเพณีต่าง ๆ ในรอบปีอีกด้วย สำหรับ วัดจองคำ หรือพระอารามหลวงวัดจองคำ ตั้งอยู่ข้าง"หนองจองคำ"สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๔๐ และเป็นวัดแรกของเมืองแม่ฮ่องสอนที่มีความเก่าแก่และสร้างตามแบบอย่างศิลปะไทใหญ่ โดยมีสิ่งที่น่าสนใจภายในวัดมากมาย ไฮไลท์น่าชม เจดีย์วัดจองคำที่ชาวไทใหญ่เรียกกันว่า "กองมู" เจดีย์มีลักษณะคล้ายมณฑปโดยช่างฝีมือชาวไทใหญ่รูปทรงจุฬามณี ความสูง ๓๒ ศอก ฐานสี่เหลี่ยมมีมุข ๔ ด้าน พร้อมสิงห์ด้านละหนึ่งตัว ประดิษฐานพระพุทธรูปนั่งด้านละหนึ่งองค์ และเริ่มสร้างเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ สร้างแล้วเสร็จในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๕๘ โดยศรัทธาขุนเพียร (พ่อเลี้ยงจองนุ) พิรุญกิจและแม่จองเฮือนคหบดี ชาวแม่ฮ่องสอนและในองค์พระเจดีย์ได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ไว้ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่มานมัสการองค์พระเจดีย์ อุโบสถ เป็นอาคารรูปทรงมณฑปรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๒ แมตร หลังคาเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กรูป พระเจดีย์ ๕ ยอด ภายในเขียนภาพพุทธประวัติบนฝาผนัง บานประตู หน้าต่างทำด้วยไม้แกะสลัก พระประธานในอุโบสถนี้ ทางวัดได้ทำพิธีเททองหล่อขึ้นเมื่อวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ เบิกพระเนตรเมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ วิหารหลวงพ่อโต

ภายในเป็นที่ประดิษฐานพระประธาน คือ "หลวงพ่อโต" สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๖ โดยช่างชาวพม่าเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ มีขนาดหน้าตักกว้าง ๔.๘๕ ม. จำลองมาจากพระศรีศากยมุนี (หลวงพ่อโต) ที่วัดสุทัศน์เทพวราราม วิหารแห่งนี้มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ผสมฝรั่ง อาคารมีผังเป็นรูปตัวแอล ผนังก่ออิฐถือปูน ประตู หน้าต่างตอนบนโค้ง ประดับลวดลายแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก หลังคามุงสังกะสี เชิงชายมีลูกไม้ฉลุแบบขนมปังขิง

๘.๒.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

วัดจองคำตั้งอยู่ในตัวอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ห่างจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานภาคเหนือ เขต ๑ ประมาณ ๕ กม.ไปทางทิศตะวันออก ทางถนนชำนาญสถิตย์ ห่างจากขุนลุมประพาสประมาณ ๑๐๐ เมตร

๒) ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดจองคำ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๓๕: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดจองคำ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๓๖: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดจองคำ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๓๗: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดจองคำ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๓๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดจองคำ

กลุ่มที่ ๒ พื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา

๑. วัดและชุมชนบ้านท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

๑.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดท่าข้าม หรือ ชื่อเดิมว่าวัดชัยชนะเป็นวัดของชุมชนบ้านท่าข้ามใต้ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนเก่าที่เพิ่งย้ายมาตั้งถิ่นฐานใหม่เมื่อครั้งแม่น้ำปิงถูกกั้นเป็นเขื่อนยันฮี ได้รับการพัฒนาด้วยการสร้างสรรค์ศิลปะเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมมรดกชุมชนท้องถิ่น โดยเริ่มจากการที่ชุมชนต้องการบูรณะวิหารให้สวยงามด้วยศิลปะ มีการบันทึกภาพประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่นของคนในลงบนกำแพงวัด จึงเป็นที่สะดุดตาในความแปลกใหม่ที่แตกต่างจากภาพเขียนฝาผนังโบส์วิหารหรือกำแพงวัดทั่วไปที่มักจะเป็นภาพจิตรกรรมไทยหรือพุทธประวัติ

๑.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

ขับจาก ถนนหมายเลข ๑๑, ถนนหมายเลข ๑๐๓๓, ถนนหมายเลข ๑๑๖ และถนนหมายเลข ๑๐๘ ไปตำบลหางดง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

๑.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดบ้านท่าข้าม

ภาพประกอบที่ ๔.๑๓๙: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดบ้านท่าข้าม

ภาพประกอบที่ ๔.๑๔๐: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดบ้านท่าข้าม

ภาพประกอบที่ ๔.๑๔๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดบ้านท่าข้าม

ภาพประกอบที่ ๔.๑๔๒: ภาพสถานที่สำคัญภายในวัดบ้านท่าข้าม

๒. วัดบ้านโป่งและบ้านเหล่าพัฒนา อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

๒.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

พิพิธภัณฑ์ดอยเวียง ดอยวง ตั้งอยู่ที่ศูนย์การเรียนรู้บ้านเหล่าพัฒนา หมู่ ๒๒ ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย จัดตั้งขึ้นหลังจากที่มีการขุดพบเศษหม้อไห ขวานหิน จากดอยเวียง และดอยวง ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีที่ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติดอยเวียงผา โดยมีการ

ขุดค้นพบเมื่อประมาณราวเดือนเมษายน ปี พ.ศ.๒๕๕๓ ดร.พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น) ได้จัดตั้งโครงการวิจัยโบราณคดีชุมชนอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงรายขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและสำรวจหลักฐานของแหล่งโบราณคดีในยุคก่อนประวัติศาสตร์ และยุคประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งในด้านการจัดการทรัพยากรชุมชนทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และคณะทีมงานของศาสตราจารย์สายันต์ ไพรชาญจิตร์ แห่งภาควิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรและ สาขาการพัฒนาชุมชนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จากการขุดสำรวจขุดค้น สันนิษฐาน ทำให้พบว่า ดอยเวียง – ดอยวง เป็นแหล่งโบราณคดีในยุคหินใหม่ (Neolithic หรือ New Stone Age) ซึ่งมีอายุอยู่ในช่วงประมาณ ๕,๐๐๐ – ๓,๐๐๐ ปี โดยเป็นยุคที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปจากเดิมที่เคยเป็นพรานป่าล่าสัตว์ เร่ร่อนติดตามฝูงสัตว์และอาศัยอยู่ตามถ้ำ (ยุคหินเก่า-หินกลาง) มาอาศัยอยู่เป็นหลักแหล่งและผลิตอาหาร ปลูกพืชได้เอง มีเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยหิน ได้รับการขัดเกลาให้แหลมคมเพื่อการใช้งานได้ดีที่เรียกว่า เครื่องมือหินขัด ดอยเวียงนั้น มีข้อสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ยุคหิน เพราะมีคูเมืองล้อมรอบถึง ๓ ชั้น ด้วยกัน ยังพบเครื่องมือหินขัดและภาชนะดินเผาจำนวนมาก ส่วนบริเวณดอยวง สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นสถานที่ฝังศพ หรือเก็บกระดูก (อัฐิ) เมื่อมีคนตายจึงนำศพหรือกระดูกขึ้นไปเก็บไว้บนดอยวง โดยมีการสร้างหลุมดินเผาไว้ คาดว่าผ่านความร้อนถึง ๑,๒๐๐ องศา แล้วนำศพพร้อมภาชนะหรือของใช้บางอย่างของคนตายมาใส่ไว้เพื่อฝังรวมกัน จากหลักฐานดังกล่าวทำให้ทราบว่า ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย เป็นสถานที่อยู่ของมนุษย์ยุคหินและที่สำคัญยังไม่เคยปรากฏหลักฐานการค้นพบการนำศพหรือกระดูกมาสร้างหลุมดินเผาไว้บนดอยสูงแบบนี้มาก่อนในประเทศไทย หรือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้ การขุดค้นของนักโบราณคดีห็พบเครื่องมือเครื่องใช้วัตถุโบราณ แยกออกเป็น ๔ ประเภทคือ

๑) เครื่องมือที่ทำด้วยหิน ที่พบมากคือ ขวานหินขัด ที่ชาวบ้านเรียกว่า ขวานฟ้า เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าปลายข้างหนึ่งมน ส่วนปลายอีกข้างหนึ่งขัดไม้แหลมเรียบ แต่งให้คม ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นขวานศักดิ์สิทธิ์ที่ตกลงมาจากฟ้าขณะที่ฟ้าแลบหรือฟ้าผ่า ขวานหินขัดนี้ขุดพบทั่วไปในทุกภาคของประเทศไทย อายุของขวานหินขัดนี้ประมาณ ๔,๐๐๐ ปี

๒) เครื่องมือที่ทำด้วยกระดูก เช่น ปลายหอก ลูกศร เป็นต้น

๓) เครื่องมือที่ทำด้วยหอย เช่น พวกใบมีด

๔) เครื่องมือที่ทำด้วยดินเผา ทำเป็นเครื่องใช้รูปต่าง ๆ เช่น หม้อ จาน แกนปั่นด้าย กระสุนดินเผา เป็นต้นจากหลักฐานที่พบ นักโบราณคดีสันนิษฐานว่ามนุษย์ยุคหินใหม่ที่อยู่ในบริเวณประเทศไทยปัจจุบันคงมีจำนวนมาก และตั้งหลักแหล่งกระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย บางกลุ่มยังอาศัยอยู่ในถ้ำบางกลุ่มออกมาจากถ้ำมาสร้างบ้านพักหรือกระท่อม ในด้านวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ มนุษย์สมัยนี้มีความก้าวหน้ามากขึ้น มีความรักสวยรักงาม รู้จักทำเครื่องประดับร่างกายจากเปลือกหอย ลูกปัด ทำกำไลหิน กำไล

จากนั้นจึงได้มีการรวบรวมวัตถุโบราณที่ค้นพบ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยชุมชนได้มีการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นขึ้น โดยมีการบริหารจัดการด้วยชุมชน และพิพิธภัณฑ์ดอยเวียงดอยวง เปิดอย่างไม่เป็นทางการเมื่อ วันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ.๒๕๕๕ โดยตั้งอยู่ที่ศูนย์เรียนรู้ชุมชน สามารถเข้าชมได้ทุกวันโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย หากต้องการเข้ามาเยี่ยมชมสามารถติดต่อทางฝ่าย

ประสานงานชุมชน ซึ่งปัจจุบันบริเวณพิพิธภัณฑ์ได้มีการขยายพื้นที่เป็นแหล่งเรียนรู้หลายๆ ด้าน เช่น การจัดแสดงแหลางเรียนรู้ที่สะท้อนวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งเรื่องวัฒนธรรมอาหารการกิน ความเป็นอยู่ เป็นต้น[๘๗]

๒.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

จากจังหวัดเชียงราย ขับตามถนนพหลโยธินลงมา ๓๐ กิโลเมตร เลี้ยวขวาเข้าสู่ทางหลวงหมายเลข ๑๑๘ (สันป่าสัก-เชียงใหม่) ๒๐ กิโลเมตร มุ่งหน้าอำเภอแม่สรวย จากนั้นเลี้ยวขวาเข้าสู่ทางหลวงหมายเลข ๑๐๙ (แม่สรวย-ฝาง) ๘ กิโลเมตร ศูนย์การเรียนรู้ตำบลป่าแดด บ้านเหล่าพัฒนา จะอยู่ขวามือ

๒.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในพิพิธภัณฑ์ชุมชนดอยเวียง ดอยวง บ้านเหล่าพัฒนา

ภาพประกอบที่ ๔.๑๔๓: ภาพสถานที่สำคัญภายในพิพิธภัณฑ์ชุมชนดอยเวียง ดอยวง บ้านเหล่าพัฒนา

[๘๗] สัมภาษณ์ จันทร์เพ็ญ ไฝเครือ ภัณฑารักษ์ท้องถิ่น, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๓

ภาพประกอบที่ ๔.๑๔๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในพิพิธภัณฑ์ชุมชนดอยเวียง ดอยวง บ้านเหล่าพัฒนา

ภาพประกอบที่ ๔.๑๔๕: ภาพสถานที่สำคัญภายในพิพิธภัณฑ์ชุมชนดอยเวียง ดอยวง บ้านเหล่าพัฒนา

ภาพประกอบที่ ๔.๑๔๖: ภาพสถานที่สำคัญภายในพิพิธภัณฑ์ชุมชนดอยเวียง ดอยวง บ้านเหล่าพัฒนา

ภาพประกอบที่ ๔.๑๔๗: ภาพสถานที่สำคัญภายในพิพิธภัณฑ์ชุมชนดอยเวียง ดอยวง บ้านเหล่าพัฒนา

ภาพประกอบที่ ๔.๑๔๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในพิพิธภัณฑ์ชุมชนดอยเวียง ดอยวง บ้านเหล่าพัฒนา

ภาพประกอบที่ ๔.๑๔๙: ภาพสถานที่สำคัญภายในพิพิธภัณฑ์ชุมชนดอยเวียง ดอยวง บ้านเหล่าพัฒนา

ภาพประกอบที่ ๔.๑๕๐: ภาพสถานที่สำคัญภายในบ้านเหล่าพัฒนา

ภาพประกอบที่ ๔.๑๕๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในบ้านเหล่าพัฒนา

ภาพประกอบที่ ๔.๑๕๒: ภาพสถานที่สำคัญภายในบ้านเหล่าพัฒนา

๓. วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

๓.๑. ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ได้ก่อตั้งและดำเนินการเปิดการเรียนการสอนขึ้นในปีพุทธศักราช ๒๕๔๐ โดยคณะสงฆ์ ข้าราชการ พ่อค้า ศรัทธาประชาชนชาวจังหวัดลำพูน ได้ร่วมกันก่อตั้งและผลักดัน โดยการนำของพระ

ราชธีราภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดลำพูน พระราชมหาเจติยาภิบาล เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร และพระปิฎกคุณาภรณ์ ประธานพระปริยัตินิเทศภาคเหนือ ซึ่งพระสังฆาธิการทุกรูปทั่วทั้งจังหวัด มีฉันทามติสละนิตยภัต จำนวน ๑ เดือน เพื่อถวายสมทบเป็นกองทุนในการก่อตั้ง เพื่อยื่นเสนอขอจัดตั้งสถาบัน“มหาวิทยาลัยสงฆ์ล้านนา” โดยใช้อาคารเรียนของโรงเรียนหอปริยัติ วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร เป็นสถานที่ทำการเรียนการสอน เดิมมีชื่อว่า “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ศูนย์การศึกษาวัดพระธาตุหริภุญชัย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ได้มีโอกาสศึกษาวิชาการทางธรรมที่ควบคู่กับทางโลก ให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีความเจริญงอกงาม เสียสละอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม ดำรงตนตามแนววิถีพุทธ และเพื่อพัฒนาปัญญามุ่งก้าวเป็นสถาบันหลักทางสังคมที่ยั่งยืนสืบต่อไป

วันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ ๑๑๔ ตอนที่ ๕๑ ก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติฯ นี้ จึงได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น “มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน”ตามราชกิจจานุเบกษาเล่ม๑๑๕ ตอนพิเศษ ๑๐๐ ง พุทธศักราช ๒๕๔๒ เปิดการเรียนการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา พุทธศักราช ๒๕๔๗ ได้ย้ายจากวัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร มาตั้ง ณ ปัจุบันนี้ ซึ่งคุณเจ้าดารารัตน์ ณ ลำพูน ทายาทอดีตเจ้าผู้ครองนครลำพูนได้ถวายที่ดินจำนวน ๒๐ ไร่ พุทธศักราช ๒๕๕๐ เปิดการเรียนการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ (ต่อมาเปลี่ยนเป็นสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์) พุทธศักราช ๒๕๕๖ เปิดการเรียนการสอนระดับปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พุทธศักราช ๒๕๕๗ เปิดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาภาษาอังกฤษ พุทธศักราช ๒๕๕๘ เปิดการเรียนการระดับปริญญาโท สอนหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

๓.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

ใช้ถนนสนามกีฬา เลี้ยวขวาเข้าสู่ทางหลวงชนบทลำพูน ๐๒๔ และเลี้ยวซ้ายถึงวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

๓.๓ ภาพสถานที่สำคัญในวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

ภาพประกอบที่ ๔.๑๕๓: ภาพสถานที่สำคัญในวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

ภาพประกอบที่ ๔.๑๕๔: ภาพสถานที่สำคัญในวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

ภาพประกอบที่ ๔.๑๕๕: ภาพสถานที่สำคัญในวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

ภาพประกอบที่ ๔.๑๕๖: ภาพสถานที่สำคัญในวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

ภาพประกอบที่ ๔.๑๕๗: ภาพสถานที่สำคัญในวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

๔. วัดและชุมชนบ้านลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

๔.๑. ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

ภาพวาดลวดลายสามมิติเสมือนจริง บนแนวกำแพงที่มีความยาวกว่า ๑๐๐ เมตร ในชุมชนบ้านลำปางหลวง ถนนลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เพื่อทำเป็นถนนคนเดิน ถนนสตรีทอาร์ทกลางชุมชน ซึ่งเกิดจากความร่วมมือระหว่างศิลปินกับชุมชนในโครงการวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อร่วมส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปะ-วัฒนธรรมที่กลุ่มศิลปินจิตอาสา ป้ายสี แต้มฝัน ปันจินตนาการ นำความรู้ด้านศิลปะมาสอนแก่เยาวชนและชาวบ้านในชุมชน เพื่อร่วมกันวาดภาพและลงสีผ่านลวดลายอัตลักษณ์ของบ้านตัวเอง โดยมีหลายภาพสอดแทรกเอกลักษณ์ของเมืองลำปางและชีวิตของคนในท้องถิ่นไว้อย่างลงตัว เช่น ภาพรถม้าเมืองลำปาง การฟ้อนเจิง รวมถึงการหาบน้ำทิพย์จากบ่อน้ำเจ้าแม่จามเทวีที่หล่อเลี้ยงชาวลำปางมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์บริเวณหลังวัดพระธาตุลำปางหลวง โดยในทุกๆปีจะมีประเพณีการตักน้ำศักดิ์สิทธิ์ไปสรงน้ำพระธาตุ ภาพวาดเหล่านี้จึงถือเป็นการเชื่อมโยงเรื่องราวของชุมชนและประวัติศาสตร์กับการท่องเที่ยวของชุมชนให้มีภาพลักษณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณค่าด้านวัฒนธรรมและเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรองของประเทศไทย อีกทั้งเป็นการให้เยาวชนและคนในชุมชนได้มาสร้างพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ได้เข้าใจถึงวิถีชีวิตดังเดิมของคนรุ่นก่อนผ่านการวาดภาพ ศิลปะร่วมสมัย โดยเป็นโครงการวิจัยและพัฒนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

- ตามถนนหมายเลข ๑ เบี่ยงออกซ้ายแล้วขับไปตามถนน ตรงไป ๘๕๐ ม.

- เลี้ยวซ้ายเข้าสู่ ถนนหมายเลข ๑๐๓๔ ตรงไป ๗๕๐ ม.
- เลี้ยวขวาที่ ถนนหมายเลข ๕๐๐๖ ตรงไป
- ขับต่อไปยังถนนหมายเลข ๑๐๓๔ ตรงไป ๑.๙ กม.
- เลี้ยวซ้ายเข้าสู่ ถนน ลำปางหลวง ตรงไป ๑.๑ กม.
- วัดพระธาตุลำปางหลวงจะอยู่ทางซ้ายมือ

๒) การเดินทางด้วยรถโดยสาร

หากเดินทางโดยรถโดยสารประจำทางสามารถใช้บริการรถสองแถวสีฟ้าที่ถนนรอบเวียงใกล้ตลาดออมสิน

๔.๓ ภาพสถานที่สำคัญในชุมชนบ้านลำปางหลวง

ภาพประกอบที่ ๔.๑๕๘: ภาพสถานที่สำคัญในชุมชนบ้านลำปางหลวง

ภาพประกอบที่ ๔.๑๕๙: ภาพสถานที่สำคัญในชุมชนบ้านลำปางหลวง

ภาพประกอบที่ ๔.๑๖๐: ภาพสถานที่สำคัญในชุมชนบ้านลำปางหลวง

ภาพประกอบที่ ๔.๑๖๑: ภาพสถานที่สำคัญในชุมชนบ้านลำปางหลวง

ภาพประกอบที่ ๔.๑๖๒: ภาพสถานที่สำคัญในชุมชนบ้านลำปางหลวง

ภาพประกอบที่ ๔.๑๖๓: ภาพสถานที่สำคัญในชุมชนบ้านลำปางหลวง

๕. ชุมชนบ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๕.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

ภูมิปัญญาผ้าด้นมือ หรือทางภาษาถิ่นเรียกว่า “เนา” เป็นความรู้ท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการนำผ้ามาใช้ในการทำผ้าแบบพื้นบ้าน เป็นที่รู้จักในนามของ “ผ้านวม” มาช้านานไม่ต่ำกว่า ๒ ชั่วอายุคน จากที่เย็บผ้าห่มจากฝ้ายหรือนุ่นที่ใช้ภายในครอบครัวอยู่แล้วและทำขึ้นเพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ จนได้สืบทอดต่อๆ กันมาโดยผสมผสานพื้นเมือง-สากล ในปี ๒๕๑๗ เมื่อมิชชั่นนารีที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ผ่านคริสตจักร สามัคคีธรรมได้มาสอนประยุกต์ ดัดแปลง เดิมทำเป็นงานด้นมือชิ้นเล็กจึงได้พัฒนาชิ้นงานใหญ่ขึ้น จึงกลายเป็นผ้าด้นมือในรูปแบบใหม่ที่มีมิใช่เพียงแค่การเนาผ้าห่มเท่านั้น ได้พัฒนารูปแบบใหม่ ๆ ขึ้น เช่น ผ้าห่ม ผ้าคลุมเตียง ปลอกหมอนอิง กระเป๋าผ้าด้นมือขนาดต่าง ๆ เป็นต้น และมีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายรูปแบบมากขึ้น มีความสวยงามน่าใช้ จึงเป็นที่นิยมทำในกลุ่มสตรีในจังหวัดแพร่อย่างกว้างขวาง ตลอดจนทำให้เกิดรายได้แก่ตนเองและครอบครัว

ผ้าด้นมือ เป็นศิลปะการแต่งลวดลายด้วยผ้า ซึ่งจะเย็บ ปะ ต่อ หรือเล่นลายต่าง ๆ โดยใช้มือล้วนๆ วัตถุดิบ ผ้าที่ใช้แตกต่างกันไปตามความต้องการของลูกค้า ส่วนใหญ่เน้นใช้ผ้าฝ้าย ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ เพราะมีความนุ่มเนียนน่าสัมผัส มีองค์ประกอบสำคัญคือ ผ้าพื้น และบุในให้เกิดความนุ่ม อดีตใช้นุ่น แต่ปัจจุบันใช้วัสดุใยโพลีเอสเตอร์ ลวดลายบางชิ้นออกแบบจากการวาดมือ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทักษะและความชำนาญอย่างสูง ลายเส้นที่ไม่ตายตัว ช่วยให้ผลงานมีเสน่ห์แตกต่างกันไป เกิดความสวยงามและรายละเอียดความปราณีตสูง ทุกชิ้นเปรียบเป็นงานชิ้นเดียว ในโลกลวดลาย

นับเป็นพันแบบ เช่น ลายการ์ตูน ดอกไม้ กราฟิก สัตว์ ฯลฯ โดยทำออกมาเป็นสินค้าต่าง ๆ ได้แก่ ผ้าห่ม ผ้าคลุมเตียง ปลอกหมอนอิง ผ้าปูโต๊ะผ้าติดผนังฯลฯ [๘๘]

การทำผ้าดันมือในสมัยก่อนเมื่อครั้งที่ยังไม่มีจักรเย็บผ้า ชาวบ้านได้ใช้เข็มกับด้ายช่วยในการเย็บและซ่อมแซมเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม โดยใช้วิธีเนา สอย ปักชุนด้วยมือมาโดยตลอดโดยไม่มีการประยุกต์ใช้เครื่องทุ่นแรงหรืออุปกรณ์อื่นๆ ต่อมาเมื่อ ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมาการด้นผ้าได้มีขึ้นครั้งแรกในกลุ่มสตรีชาวคริสตจักรสามัคคีธรรมที่ ๕ เท่านั้น ต่อมาได้ขยายว่าจ้างกลุ่มสตรีในหมู่บ้านใกล้เคียงรับงานไปทำที่บ้าน ต่อมา ปี ๒๕๔๕ เทศบาลตำบลช่อแฮ ได้สนับสนุนงบประมาณตามโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ สนับสนุนหัตถกรรมผ้าด้นมือการทำผ้าดันมือในสมัยก่อนเมื่อครั้งที่ยังไม่มีจักรเย็บผ้า ชาวบ้านได้ใช้เข็มกับด้ายช่วยในการเย็บและซ่อมแซมเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม โดยใช้วิธีเนา สอย ปักชุนด้วยมือมาโดยตลอดโดยไม่มีการประยุกต์ใช้เครื่องทุ่นแรงหรืออุปกรณ์อื่นๆ ต่อมาเมื่อ ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมาการด้นผ้าได้มีขึ้นครั้งแรกในกลุ่มสตรีชาวคริสตจักรสามัคคีธรรมที่ ๕ เท่านั้น ต่อมาได้ขยายว่าจ้างกลุ่มสตรีในหมู่บ้านใกล้เคียงรับงานไปทำที่บ้าน ต่อมา ปี ๒๕๔๕ เทศบาลตำบลช่อแฮ ได้สนับสนุนงบประมาณตามโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ สนับสนุนหัตถกรรมผ้าด้นมือ

การทำผ้าด้นมือในสมัยก่อนเมื่อครั้งที่ยังไม่มีจักรเย็บผ้าชาวบ้านได้ใช้เข็มกับด้ายช่วยในการเย็บและซ่อมแซมเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม โดยใช้วิธีการเนา สอย ปักชุน ด้วยมือมาโดยตลอดโดยไม่ได้มีการประยุกต์ใช้ ซึ่งต่อมาเมื่อ ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมาการด้นผ้าได้มีครั้งแรกในกลุ่มสตรีชาวคริศจักรสามัคคีธรรมที่ ๕ เท่านั้น ต่อมาได้ขยายว่าจ้างกลุ่มสตรีในหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งหมู่ที่ ๕ บ้านต้นไคร้ได้รับงานมาทำที่บ้าน ซึ่งต่อมาในปี ๒๕๔๕ ทางกลุ่มแม่บ้านบ้านต้นไคร้ได้รับเงินงบประมาณโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจของสภาตำบลช่อแฮ และโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจของเทศบาลตำบลช่อแฮจึงได้มีการรวมกลุ่มขึ้นโดยใช้ชื่อว่า **กลุ่มหัตกรรมผ้าด้นมือบ้านต้นไคร้** หมู่ที่ ๕ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๔๕ เป็นต้นมา

๕.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

ใช้เส้นทาง ถนนช่อแฮ ตัดผ่าน และถนนป่าแดง – ทุ่งโฮ้ง

---

[๘๘] กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าด้นมือ บ้านต้นไคร้, **“ผ้าด้นมือบ้านต้นไคร้”**(แพร่: โครงการตามมาตรการสำคัญเร่งด่วนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรและคนยากจนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน, ๒๕๕๘), เอกสารแผ่นพับ.

๕.๓ ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนบ้านต้นไคร้

ภาพประกอบที่ ๔.๑๖๔: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนบ้านต้นไคร้

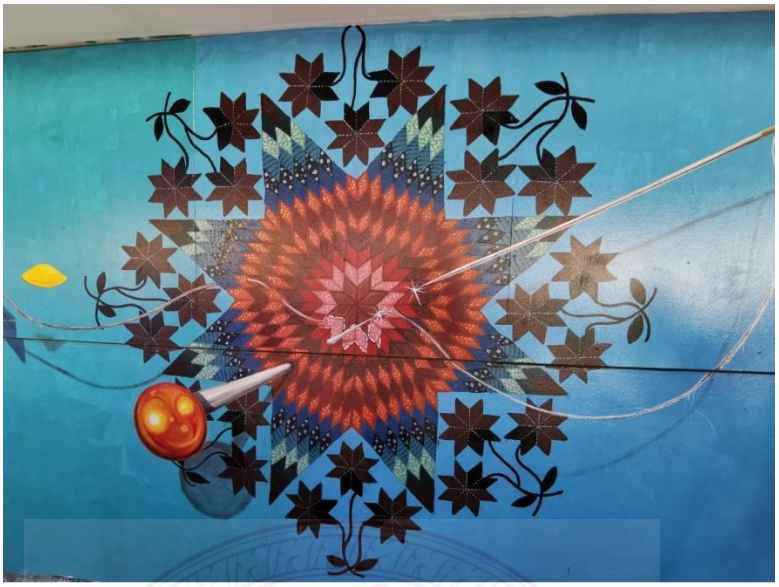
ภาพประกอบที่ ๔.๑๖๕: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนบ้านต้นไคร้

ภาพประกอบที่ ๔.๑๖๖: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนบ้านต้นไคร้

ภาพประกอบที่ ๔.๑๖๗: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนบ้านต้นไคร้

ภาพประกอบที่ ๔.๑๖๘: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนบ้านต้นไคร้

ภาพประกอบที่ ๔.๑๖๙: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนบ้านต้นไคร้

ภาพประกอบที่ ๔.๑๗๐: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนบ้านต้นไคร้

ภาพประกอบที่ ๔.๑๗๑: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนบ้านต้นไคร้

๖. วัดบุญยืน

๑.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดบุญยืน เป็นวัดประจำอำเภอเวียงสา มีความสำคัญต่อความมั่นคงของจังหวัดน่าน ตั้งแต่สมัยเจ้าฟ้าอัตถวรปัญโญ เจ้าผู้ครองนครน่าน องค์ที่ ๕๖ เป็นต้นมา เมื่อบ้านเมืองเกิดความไม่สงบหรือเกิดภัยธรรมชาติ ในเมืองบน่านคราใด เจ้าผู้ครองนครน่านและประชาชนจะประกอบพิธีบวงสรวง

กักการะบูชาพระธาตุเจดีย์วัดบุญยืน ซึ่งก่อให้เกิดขวัญกำลังใจต่อประชาชนได้เป็นอย่างดี และสมัยที่ยังมีเจ้าผู้ครองนครน่านนั้น ได้มีการประกอบพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาขึ้น ในพระวิหารต่อหน้าพระพุทธปฏิมาปางประทับยืน องค์พระประธานตลอดมา สิ่งสำคัญภายในวัดบุญยืนพระอารามหลวง ๑.พระประธานในพระวิหาร สร้างเป็นพระพุทธรูปปางประทับยืน เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๐ สมัยเจ้าฟ้าอัตถวรปัญโญเจ้าผู้ครองนครน่านในประวัติวัดบุญยืนกล่าวว่าเป็นปางเปิดโลก ลักษณะพระพุทธรูปปางเปิดโลกพระพุทธรูปปางนี้อยู่ในพระอิริยาบทยืน ห้อยพระหัตถ์สองข้างลงตามปกติ เหมือนประทับยืน แต่แบฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองออกไปข้างหน้าเป็นกริยาเปิด ที่ทำเป็นแบบยกฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองขึ้นก็มี ตรงนี้ผิดกับพระประธานในวิหารวัดบุญยืน ซึ่งไม่แบฝ่าพระหัตถ์แต่อย่างใด เพียงปล่อยพระหัตถ์ไว้ที่ข้าง ๆ พระวรกายเท่านั้น ๒.ประตูวิหารวัดบุญยืน ประกอบด้านบานประตูไม้สักแกะสลักลวดลายสามชั้น เป็นภาพพระอินทร์ประทับบนดอกบัว และพระพรหมประทับอยู่บนช้างเจ็ดเศียร ขอบด้านบนของบานประตูทั้งสองข้าง (ขวา-ซ้าย) มีจารึกโดยกล่าวถึงเจ้าฟ้าอัตถวรปัญโญ พร้อมด้วยเจ้าสุมนเทวราชและเจ้าราชวงศ์เชียงของเป็นผู้แกะสลัก เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๐-๒๓๕๓ เป็นเวลา ๓ ปี จึงแล้วเสร็จ มีความงดงามยิ่ง ๓.ความสำคัญของวัดบุญยืน พ.ศ. ๒๔๘๕ กรมศิลปากร ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน พ.ศ. ๒๕๐๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ มายังวัดบุญยืนและทรงกราบพระประธานในพระวิหาร พ.ศ. ๒๕๓๘ รับพระราชทานยกฐานะเป็น พระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ ชื่อ "วัดบุญยืน พระอารามหลวง

๑.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

เดินทางไปยังถนนหมายเลข ๑๐๓๙ และขับจาก ถนนหมายเลข ๑ ถนนวังซ้าย, ถนนหมายเลข ๑๑๒๐, ถนนหมายเลข ๑๐๙๑ และถนนหมายเลข ๑๐๑ ไป ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสาจังหวัดน่าน

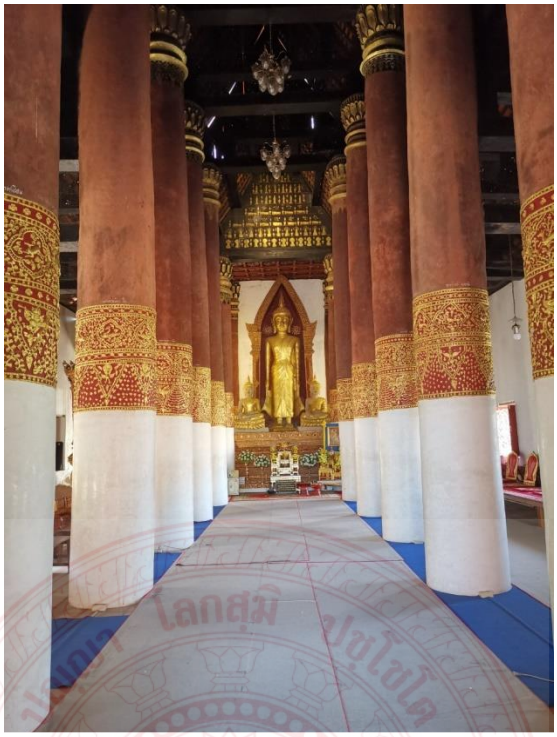
๑.๓ ภาพสถานที่สำคัญของวัดบุญยืน

ภาพประกอบที่ ๔.๑๗๒: ภาพสถานที่สำคัญของวัดบุญยืน

ภาพประกอบที่ ๔.๑๗๓: ภาพสถานที่สำคัญของวัดบุญยืน

ภาพประกอบที่ ๔.๑๗๔: ภาพสถานที่สำคัญของวัดบุญยืน

ภาพประกอบที่ ๔.๑๗๕: ภาพสถานที่สำคัญของวัดบุญยืน

ภาพประกอบที่ ๔.๑๗๖: ภาพสถานที่สำคัญของวัดบุญยืน

๖. วัดและชุมชนบ้านดอนไชย อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

๖.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

ภายใต้โครงการวิจัย“การพัฒนาศิลปะเชิงพุทธ สู่วิถีชุมชนบนพื้นที่สาธารณะ” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) เป็นการวาดภาพเชิงอัตลักษณ์พื้นถิ่น สร้างจุดเช็คอิน ๕ จุด โดยกลุ่มศิลปินจิตอาสา ร่วมกับศิลปินกลุ่ม PainD TeeD CNX Thailand บนผนังสาธารณะบริเวณหมู่บ้านดอนไชย ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นการท่องเที่ยวแก่ชุมชนเชิงทดลอง ประกอบด้วย **จุดที่ ๑** เป็นภาพเรือ ๒ ลำ กำลังวิ่งแข่งกันมาในแม่น้ำน่านคือเรือเทพพิรุณ ๘๘ และเรือเทพสุนทรซึ่งเป็นเรือที่สวยงามและมีชื่อเสียง ของหมู่บ้าน ที่คนในจังหวัดน่านรู้จักดีอีกทั้งยังเป็นเรือที่ได้รับรางวัลพระราชทานอีกด้วย ศิลปินได้จำลองรูปทรงเรือขึ้นมาบนผนัง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปยืนถ่ายภาพด้าในเรือ เสมือนได้พายเรือแข่งด้วยตนเอง **จุดที่ ๒** ภาพ ๓ มิติผสม Street Art ศิลปินจำลองการทอผ้าลายน้ำไหลที่มีชื่อเสียงของหมู่บ้านที่ชุมชนยังยึดเป็นอาชีพหลักอยู่ แล้วสร้างเป็นภาพบนผนังใหญ่ในหอประชุม ภาพลายผ้าลอยออกมาจากกี่ทอด้วยเส้นสีอันวิจิตรพิสดารทำให้รู้สึกลื่นไหลไปด้วยกันตามจินตนาการ เป็นศิลปะประยุกต์สิ่งโบราณกับงานร่วมสมัยได้เป็นอย่างดี จากภาพเขียนโบราณของเมืองน่านให้นักท่องเที่ยวมาเล่นถ่ายรูปได้อีกจุด ซึ่งบางครั้งผนังนี้ยังปรับให้เป็นฉากเวทีการแสดงในเทศกาลต่าง ๆ อีกด้วย **จุดที่ ๓** อยู่บนผนังอาคารหอประชุมหมู่บ้านด้านนอกศิลปินนำสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสกัดเป็นรูปภาพตามจินตนาการคือการจำลองระบบนิเวศใต้แม่น้ำน่านที่ไหลผ่านหมู่บ้าน ซึ่งแม่น้ำสายนี้มีพันธุ์ปลาหลายชนิดที่ขึ้นชื่อเช่น ปลาเพี้ย ปลาสวาย ปลาปึกแดง เป็นต้น ในปกติชาวบ้านจะมีการหาปลาโดยวิธีการลากแห(อวน)ทอดแห เพื่อนำมาเป็นอาหาร ภาพเขียน ๓ มิติชิ้นนี้ นอกจากจะบันทึก เรื่องราวจากสัตว์น้ำแล้วยังสอดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการตีกะหลก

เรียกปลามากินอาหารซึ่งมีอยู่จริงในบริเวณเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในหมู่บ้าน ที่ชุมชนมีข้อตกลงในการดูแลช่วยกันมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน **จุดที่ ๔** ศิลปินจำลอง กรรมวิธีการทำยาสูบ ตั้งแต่การเพาะปลูกจนกระทั่งมาเป็นขี้โยมวนใหญ่ ให้คนไปเล่นสูบบุหรี่ยักษ์กัน โดยมีมีดหั่นยาสูบ รออยู่ สำหรับผู้ที่อยากจะหั่นใบยาสูบ เป็นอารมณ์แบบขำ ๆ เป็นเสน่ห์อีกมุมหนึ่งที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเล่นได้ **จุดที่ ๕** เป็นภาพ ๓ มิติแบบง่าย ๆ ฝีมือของเด็กเยาวชน ในอำเภอเวียงสา โดยกิจกรรมป้ายสีแต้มฝัน ปันจินตนาการครั้งที่ ๑๒ เป็นการบันทึกภาพของใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นในฤดูน้ำหลาก เช่นไฟฉาย วิทยุ ยาสามัญประจำบ้าน ฟืน เทียนไข อาหารแห้ง เป็นต้น ซึ่งภาพเขียนจุดนี้ชุมชนจึงลงความเห็นกันว่า อยากให้มีการบันทึกไว้เพื่อเตือนให้ชาวบ้าน เตรียมตัวกันทุกๆ ปีอีกทั้งยังเป็นความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้ผ่านภาพบนผนังสาธารณะบริเวณหมู่บ้านดอนไชย ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

๖.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

เดินทางไปยังถนนหมายเลข ๑๐๓๙ และขับจาก ถนนหมายเลข ๑ ถนนวังช้าย, ถนนหมายเลข ๑๑๒๐, ถนนหมายเลข ๑๐๙๑ และถนนหมายเลข ๑๐๑ ไป ตำบลกลางเวียง อำเภอ เวียงสาจังหวัดน่าน

๖.๓ ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านดอนไชย

ภาพประกอบที่ ๔.๑๗๗: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านดอนไชย

ภาพประกอบที่ ๔.๑๗๘: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านดอนไชย

ภาพประกอบที่ ๔.๑๗๙: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านดอนไชย

ภาพประกอบที่ ๔.๑๘๐: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านดอนไชย

ภาพประกอบที่ ๔.๑๘๑: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านดอนไชย

ภาพประกอบที่ ๔.๑๘๒: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านดอนไชย

ภาพประกอบที่ ๔.๑๘๓: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านดอนไชย

ภาพประกอบที่ ๔.๑๘๔: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านดอนไชย

ภาพประกอบที่ ๔.๑๘๕: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านดอนไชย

ภาพประกอบที่ ๔.๑๘๖: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านดอนไชย

๗. วัดและชุมชนบ้านแม่นาเรือ ตำบลแม่นาเรือ อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

๗.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

ตำบลแม่นาเรือมีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า ๙๐๐ ปี ปรากฏจากตำนานวัดพระธาตุภูขวาง พ.ศ. ๑๖๓๙ พ่อขุนจอมธรรมได้รับแบ่งราชสมบัติจากพ่อขุนเงินยางผู้เป็นราชบิดากษัตริย์แห่งนครเงินยางเชียงแสนให้มาครอบครองเมืองภูกามยาวซึ่งเป็นหัวเมืองฝ่ายใต้ เมืองภูกามยาวเป็นเมืองโบราณเมืองหนึ่งมีชื่อเดิมว่าเมือง "สีหราช"เมื่อพ่อขุนจอมธรรมพร้อมด้วยข้าราชบริวาร ได้สร้างปรับปรุง เมืองใหม่ จึงได้สร้างพระธาตุไว้เป็นแจ่งเมืองทั้งสี่ทิศวัดพระธาตุภูขวาง เป็นทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองปัจจุบัน อยู่ในพื้นที่บ้านสันป่าสัก หมู่ ๖ ตำบลแม่นาเรือ พระศรีจอมธรรมเจ้าเมืองพะเยาตามตำนานที่กล่าวมาแต่ต้น ด้วนกาลเวลาอันยาวนานมหาธาตุเจ้าก็ชำรุดผุพังตามกาลเวลา ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๔๖๙ ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา พร้อมด้วยศิษยานุศิษย์ ได้มาเป็นประธานสร้างพระธาตุภูขวางดวงนี้

นอกจากตำนานวัดพระธาตุภูขวางแล้วในพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ยังมีหลักฐานสำคัญที่ปรากฏตามหลักศิลาจารึกเมืองเมืองพะเยา ซึ่งพระคุณเจ้าพระธรรมวิมลโมลี ได้เก็บรวมรวมไว้ที่วัดพระเจ้าตนหลวง และจัดจัดพิมพ์ตามหนังสือประชุมจารึกเมืองพะเยา โดยมีจารึกที่ค้นพบในเขตพื้นที่ตำบลแม่นาเรืออยู่หนึ่งหลัก ระบุว่าเป็นจารึกวัดนางหมื่น (สมัยพระยายอดเชียงราย) เป็นกษัตริย์อาณาจักรล้านนา และเจ้าหมื่นจุฬาปกครองเมืองพะเยา ปัจจุบันจารึกนี้ได้ถูกเก็บรักษาและแสดงไว้ ณ หอวัฒนธรรมนิทัศน์ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

พ่ออุ้ยแก้วมา ใจบุญ ผู้เฒ่าผู้แก่ในตำบลแม่นาเรือที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติตำบลแม่นาเรือได้บอกว่าครั้งหนึ่งเคยมีซากเจดีย์ใหญ่ทรงระฆังคว่ำบริเวณด้านหลังของวัดโบสถ์ ซึ่งเป็นวัดเดิมของบ้านแม่นาเรือ ก่อนที่จะย้ายมาตั้งอยู่กลางชุมชนที่หมู่ ๑๐ ต่อมาสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้มีนายยศไม่ทราบนามสกุล เป็นทหารจากปราจีนบุรี มาตั้งค่ายอยู่ที่บริเวณโรงพยาบาลร่องห้า หรือ

โรงพยาบาลพะเยาในปัจจุบัน ได้มาอยู่กินแต่งานกับคนแม่นาเรือ แล้วได้ลักลอบขุดได้ของมีค่าและพระพุทธรูปขนาดหน้าตักประมาณ ๓ นิ้ว ๑ องค์ และต่อมานายยศ ได้นำพระที่ขุดได้นำไปมอบให้กับเจ้าอาวาสวัดแม่นาเรือและเรียกพระองค์นี้ว่า พระฝนแสนห่า ต่อมาชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินบริเวณด้านหลังวัดโบสถ์ได้ให้รถเกรดปรับดินให้เป็นที่นาแล้วก็พบหลักศิลาจารึกดังกล่าวโดยบังเอิญ จึงนำมาไว้ที่หน้าวัดโบสถ์ และต่อมาได้มีคนนำศิลาจารึกดังกล่าวไปไว้ที่วัดพระเจ้าตนหลวง จากหลักฐานดังกล่าวจึงทำให้ทีมงานรู้ว่าบริเวณวัดโบสถ์เดิมได้เคยเป็นที่ตั้งของวัดนางหมื่น และน่าจะมีพื้นที่ครอบคลุมบริเวณนั้นถึง ๒๐๐ ตารางเมตร จากการสังเกตซากเจดีย์เก่าแก่ที่เหลืออยู่บริเวณห่างออกจากวัดโบสถ์ไปทางทิศตะวันออกไปประมาณ ๒๕๐ เมตร ตรงกลางมีเนินดินสูงซึ่งปัจจุบันยังพอสังเกตเห็นได้ ซึ่งบริเวณเนินดินสูงน่าจะเป็นวิหารเดิมและเป็นจุดศูนย์กลางของวัด และบริเวณวัดโบสถ์น่าจะเป็นบริเวณด้านหลังวัดนางหมื่น เดิมมีร่องน้ำไหลจากดอยหม่อนโป่งหินมาจนถึงบริเวณด้านขางวัดโบสถ์ทางทิศตะวันตก ปัจจุบันชาวบ้านได้ถมร่องน้ำดังกล่าวเป็นถนนสัญจรไปสู่พื้นที่การเกษตร

๗.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวที่สนใจเข้ามาท่องเที่ยวและเยี่ยมชมชุมชนแม่นาเรือ สามารถเดินทางตามเส้นทาง ๔ เส้นทาง ดังนี้

(๑) ทางหลวงแผ่นดิน ถนนสายพะเยา-แม่นาเรือ-วังเหนือ-เชียงใหม่

(๒) ทางหลวงชนบท ถนนแม่นาเรือ-แม่ใจ

(๓) ทางหลวงชนบท ถนนแม่นาเรือ-ร่องคำ

(๔) ทางหลวงชนบท ถนนสันป่าสัก-วิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยีพะเยา-วังเหนือ

๗.๓ ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านแม่นาเรือ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๘๗: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านแม่นาเรือ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๘๘: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านแม่นาเรือ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๘๙: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านแม่นาเรือ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๙๐: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านแม่นาเรือ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๙๑: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านแม่นาเรือ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๙๒: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านแม่นาเรือ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๙๓: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านแม่นาเรือ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๙๔: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านแม่นาเรือ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๙๕: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านแม่นาเรือ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๙๖: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านแม่นาเรือ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๙๗: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านแม่นาเรือ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๙๘: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านแม่นาเรือ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๙๙: ภาพสถานที่สำคัญของวัดและชุมชนบ้านแม่นาเรือ

๘. วัดและชุมชนบ้านศรีดอนชัย อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๘.๑.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

วัดศรีดอนชัยเป็นวัดแรกของอำเภอปาย เมื่อครั้งตั้งเมือง เดิมชื่อ “วัดหลวงสะหรีบัวบาน” เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธสิงหิงค์ พระสิงห์ปาย) พระพุทธรูปศิลปะเชียงแสน สิงห์หนึ่ง เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในเมืองปาย

วัดสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๕๕ โดยพระก่าหม่องซอ ได้นำทัพพม่ามาตั้งหมู่บ้านขึ้น ณ บ้านดอนแห่งนี้และได้สร้างวัดขึ้นมาเป็นวัดแรก ให้ชื่อว่า “วัดบ้านดอนจองใหม่” ให้เป็ที่บำเพ็ญกุศลแก่เหล่าทัพและประชาชนในสมัยนั้น ต่อมา ปี พ.ศ. ๒๐๒๐ พระเจ้าติโลกราช

กษัตริย์ผู้ครองนครพิงค์เชียงใหม่ ได้มีพระบัญชาให้เจ้ามหาชีวิตศรีไจยา หรือ พระเจ้าศรีไจย์ ผู้เป็นหลาน นำเหล่าเสนาอำมาตย์และมหาร พร้อมด้วยช้างเผือก ๒ เชือก คือ ช้างพลายเผือกเฒ่ามงคล และช้างพลายแก้วมงคล เพื่อมาตีเมืองนี้จากพะก่ากั่นนะ และพะก่ากม่องซอ ผู้ปกครองในสมัยนั้น หลังจากได้รับชัยชนะในการศึกครั้งนี้ ปรากฏว่าช้าง ๒ เชือก ได้หนีเข้าป่า เมื่อทหารตามหาช้าง ก็พบช้างในป่าที่ขุนลำหวยแห่งหนึ่ง เมื่อนำช้างกลับมาและได้กราบทูลเจ้ามหาชีวิตศรีไจย์ให้ทรงทราบแล้ว พระองค์ได้ปรารภว่า แม่น้ำนี้สมควรให้ชื่อว่า “แม่น้ำปาย” (เพราะช้างพลาย ภาษาเหนือเรียกว่าจ๊างปาย) เมื่อบ้านเมืองมีความเจริญและขยายตัวขึ้น เมืองนี้จึงเรียกตามชื่อแม่น้ำปายว่า “เมืองปาย”

๘.๑.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

ใช้ถนนหมายเลข ๑๐๙๕ ไปทางหลวงชนบท แม่ฮ่องสอน ๔๐๒๔ มุ่งไปตำบลแม่ฮี้ และเดินทางไปต่อบนถนน ทางหลวงชนบท แม่ฮ่องสอน ๔๐๒๔ ไปยังวัดศรีดอนชัย

๘.๑.๓ ภาพสถานที่สำคัญของวัดศรีดอนชัย

ภาพประกอบที่ ๔.๒๐๐: ภาพสถานที่สำคัญของวัดศรีดอนชัย

ภาพประกอบที่ ๔.๒๐๑: ภาพสถานที่สำคัญของวัดศรีดอนชัย

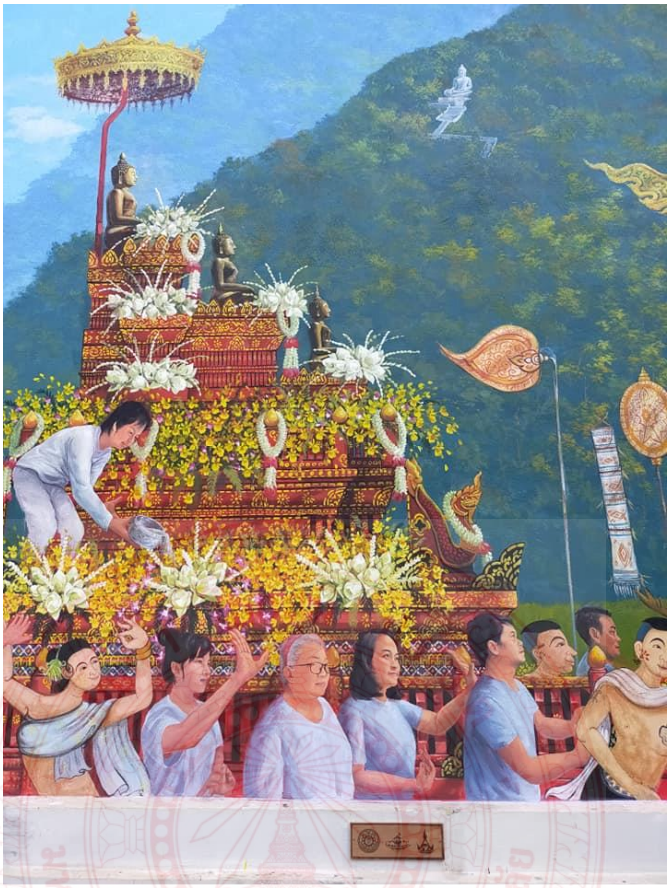
ภาพประกอบที่ ๔.๒๐๒: ภาพสถานที่สำคัญของวัดศรีดอนชัย

ภาพประกอบที่ ๔.๒๐๓: ภาพสถานที่สำคัญของวัดศรีดอนชัย

ภาพประกอบที่ ๔.๒๐๔: ภาพสถานที่สำคัญของวัดศรีดอนชัย

ภาพประกอบที่ ๔.๒๐๕: ภาพสถานที่สำคัญของวัดศรีดอนชัย

ภาพประกอบที่ ๔.๒๐๖: ภาพสถานที่สำคัญของวัดศรีดอนชัย

๙. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

๙.๑.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในระดับปริญญาตรี หลักสูตรพุทธศาสตร์บัณฑิต ๔ ปี รายวิชาที่เปิดสอน ได้แก่คณะสังคมศาสตร์ ภาควิชารัฐศาสตร์ สาขาการเมืองการปกครอง คณะพุทธศาสตร์ ภาควิชาพุทธศาสนา วิชาเอกพุทธศาสนา ภาควิชาศาสนาและปรัชญา วิชาเอกปรัชญา คณะครุศาสตร์ ภาควิชาหลักสูตรและการสอน วิชาเอกการสอนภาษาไทย วิชาเอกสังคมศึกษา และระดับประกาศนียบัตรหลักสูตรประสบการณ์วิชาชีพครู ๑ ปี ตามหลักสูตรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แรกเริ่มจัดตั้งเป็นวิทยาลัยสงฆ์พะเยา ตามประกาศคณะสงฆ์จังหวัดพะเยา ที่ ๑/๒๕๓๔ วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ โดยมีพระเทพวิสุทธิเวที เป็นประธานกรรมการบริหาร พระโสภณธรรมเมธี เจ้าคณะจังหวัดพะเยา เป็นผู้อำนวยการ ต่อมา วันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๓๔ ที่ประชุมกรรมการสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีมติอนุมัติวิทยาลัยสงฆ์พะเยาเป็น วิทยาเขต ในนาม “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ วิทยาเขตพะเยา” ตามประกาศมหาวิทยาลัยที่ ๔๐/๒๕๓๔ เรื่อง ตั้งวิทยาเขตพะเยา ประกาศ ณ วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๓๔ ลงนามโดย พระสุเมธาธิบดี นายกสภามหาวิทยาลัย

นอกจากนั้น ภายในบริเวณยังเป็นที่ตั้งของวัดป่าอุบาลีที่ก่อตั้งเพื่อเป็นสถานุสรณ์เพื่อรำลึกถึงคุณูปการแด่พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ และเป็นพุทธสถานแด่พุทธศาสนิกชนผู้ใฝ่ในการปฏิบัติธรรมพระกรรมฐาน อีกทั้ง ยังก่อตั้งเพื่อเป็นสถานที่ในการพักผ่อนจิตใจเพื่อมาถึงยังความสงบ แด่ผู้มาเยือน วัดป่าพระอุบาลีเริ่มก่อตั้งโดยคณะจิตศรัทธาของพุทธศาสนิกชนชาวพะยาและพุทธบริษัททั้งหลายโดยการควบคุมการดำเนินการและพัฒนา โดยสถานที่จัดสร้างนั้นถือว่ามีความสวยงามอลังการ บนยอดเขาสามารถสัมผัสทัศนียภาพ ท่ามกลางขุนเขาได้ ๓๖๐ องศา นอกจากนั้น ยังมีศิลปะการก่อสร้างพระเจดีย์ ที่มีความสวยงามยิ่งใหญ่อลังการแบบจตุรมุข และยังมีภาพวาดที่เป็นลักษณะเรืองแสง ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของชาวพะเยา ให้ได้ชมกันและถือเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทำบุญแห่งใหม่ของจังหวัดพะเยา ท่ามกลางทัศนียภาพที่สวยงาม รูปแบบของการก่อสร้างนั้น จะเป็นรูปแบบที่ผสมผสานระหว่างศิลปะเชียงแสน เชียงใหม่ น่าน และพะเยา ผสมผสานกัน โดยเฉพาะเจดีย์นั้นจะทำรูปแบบเป็นจตุรมุข ที่มีพระพุทธรูปทั้งสี่ด้าน นอกจากนั้นภายในบริเวณโถงของพระเจดีย์ดังกล่าว ก็จะมีภาพวาดที่สวยงามแสดงออกถึงวิถีชีวิตของชาวพะเยา และประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่อดีต รวมทั้งพระวิหารพระเจ้าทันใจ ก็จะมีพระเจ้าทันใจ ที่ได้ก่อสร้างขึ้นครั้งเมื่อเริ่มก่อสร้างวัด หรือสำนักสงฆ์ดังกล่าว โดยจะมีพระเจ้าทันใจประดิษฐานอยู่ และมีภาพวาดสีน้ำมันที่มีความโดดเด่น และเป็นภาพเรืองแสง และบริเวณวิหารดังกล่าวโดยรอบ ก็จะสามารถสัมผัสทัศนียภาพได้ ๓๖๐ องศา ท่ามกลางขุนเขาทั้งสี่ด้านบริเวณโดยรอบ ซึ่งสามารถสัมผัสทัศนีภาพได้อย่างสวยงาม

๙.๑.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

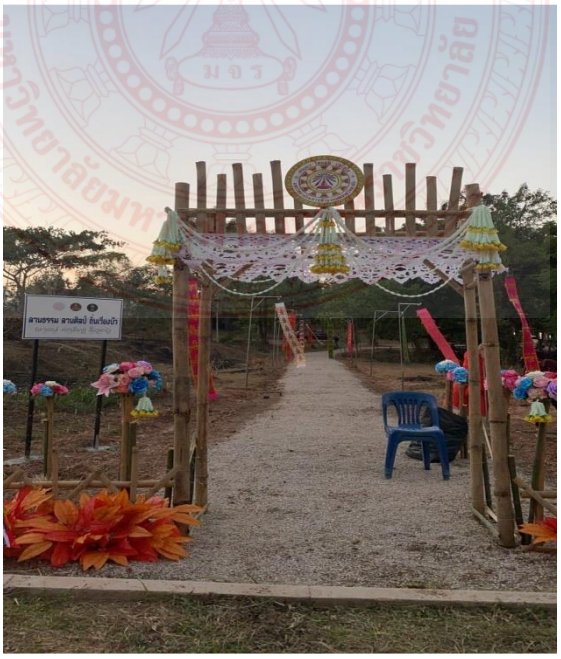
๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว

จากอำเภอเมืองพะเยา ใช้ทางหลวงหมายเลข ๑ ขับตรงไปบนถนนพหลโยธิน

๙.๑.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

ภาพประกอบที่ ๔.๒๐๗: ภาพสถานที่สำคัญภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตพะเยา

ภาพประกอบที่ ๔.๒๐๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตพะเยา

ภาพประกอบที่ ๔.๒๐๙: ภาพสถานที่สำคัญภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตพะเยา

กลุ่มที่ ๓ พื้นที่พัฒนาสินค้าศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา

๑. ชุมชนศิลปะเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

๑.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

ย้อนไปในอดีตนับพันปี “เวียงกาหลง”นครโบราณ ต้นตำรับอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง มีชื่อเสียงมาเป็นเวลาเนิ่นนาน มีการทำเป็นล่ำเป็นสันกันมากมายมีนับเป็นพันเตากระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ในตำบลเวียงกาหลงจนถึงอำเภอวังเหนือ ด้วยวัตถุดิบคือดินคุณภาพดี ทำการเผาด้วยอุณหภูมิสูง(เซรามิค) รูปทรงการออกแบบที่ลงตัวแล้วใส่ความงามจากการเขียนลวดลายเลียนแบบธรรมชาติและมักเขียนลายแม่กาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ผลิตทำเป็นสินค้าสำคัญ ส่งขายทั้งทางบกทางน้ำกระจายไปทั่วเอเชียและบางส่วนของยุโรป ปัจจุบันมีจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงทั่วโลกที่สำคัญยิ่งเวียงกาหลง เป็นสถานในตำนานแห่งต้นธาตุต้นธรรมต้นพุทธศาสนาในภัทรกัปป์ มีในธรรมเทศน์โบราณ ธรรมพญากาเผือก(ท้าวฆติกามหาพรหม) การเกิดพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ หรือธรรมผางประติ๊ด บางส่วนมีในพระไตรปิฎก เกี่ยวโยงกับหลายตำนานหลายสถานที่

เริ่มต้นด้วยตำนานวัดพระเกิด ว่าเป็นสถานที่แม่กาขาว ออกไข่ ๕ ฟองในรังที่ต้นมะเดื่อ (ต้นเลียบ) ริมฝั่งแม่น้ำคงคา(แม่น้ำวัง) วันหนึ่งได้บินข้ามภูเขาออกมาหากินในป่าอันอุดมสมบูรณ์ แห่งหนึ่งจนหลง ดินแดนป่าแห่งนี้ปัจจุบันก็คือ “เวียงกาหลง” เชื่อมโยงเป็นต้นตำนานการสักการะบูชาด้วย ตุงชัย กล่าวว่าฤาษีพระโพธิสัตว์พี่น้องทั้ง ๕ ตนที่เกิดออกจากไข่แล้วลาแม่เลี้ยงออกบวชได้พบกันที่ดอยสิงกุตตระ จึงรวมนำเอาผ้ามัดทำตุงปักไว้แล้วตั้งสัจจะอธิษฐานจนได้พบพระมารดาแท้คือพญากาเผือก(ท้าวฆติกามหาพรหม) ได้ขอของที่ระลึก พระมารดาให้เอาฝ้ายฝั้นทำประทีปตีนกาเอาไว้จุดบูชาพระคุณแม่และได้เป็นต้นตำนานแห่งความกตัญญู ตำนานจุดผางประทีป

(ประทีปตีนกา) บูชาท้าวฆติกามหาพรหม (พระแม่กาเผือก) หรือ ประเพณียี่เป็ง ของล้านนา หรือประเพณีลอยกระทงของชนชาวไทย ซึ่งมีมาตั้งแต่กรุงสุโขทัย หรือก่อนหน้านั้นที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เล่าสืบกันมาว่าเกิดมีคำพยากรณ์เก่าแก่ตั้ง แต่สมัยอยุธยาหรือต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ได้พยากรณ์อนาคตเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดในแผ่นดินทั้ง ๙ รัชกาล เฉพาะในรัชสมัยปัจจุบัน ยุคกึ่งพุทธกาล ว่าจะเป็นยุคแห่งแผ่นดิน “ถิ่นกาขาว ชาวศรีวิไล” ผู้คนส่วนใหญ่จิตใจดีงาม บริสุทธิ์สะอาด ตั้งอยู่ในศีลธรรม จะสักการะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เทอดทูนบูชาพระมหากษัตริย์ อาณาประชาราษฎร์เชื่อฟัง ปฏิบัติตามพระธรรมราชา พอเพียง พัฒนา พึ่งพาตนเอง บ้านเมืองสงบร่มเย็นเป็นบูระณะกะตะ มีชีวิตอุดมสุข อุดมธรรม ยิ่งกว่ายุคใด “เวียงกาหลง” ชื่อนี้จึงเหมือนเป็นมนต์ขลัง ประดุจว่ามีพลังศักดิ์สิทธิ์ ทุกคนเมื่อได้ยินจะมีความรู้สึกอบอุ่นเหมือนว่าเคยได้มาอยู่อาศัย เป็นคำที่คุ้นหูดังว่าเคยได้ยินอยู่เป็นประจำ ที่รู้สึกดังนี้อาจจะเป็นเพราะเคยได้อธิษฐานร่วมกันสร้างบุญบารมีตั้งแต่ต้นภัทรกัปป์กับ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๕ พระองค์ ลูกพระแม่กาเผือก (ท้าวฆติกามหาพรหม) หรือเคยร่วมแผ่นดินได้อาศัยภายใต้ร่มพระบารมีแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ ๙

เรื่องราว “เวียงกาหลง” ส่วนหนึ่งที่สืบตำนานมาได้เพราะด้วยพระบุญญาบารมีคุณแห่ง พระครูบาเจ้าศรีวิชัย ผู้ได้สืบต่อและบูรณะก่อสร้างพุทธสถานอันเกี่ยวกับตำนานเหล่านี้ ไว้ เช่น วัดพระเกิดหรือวัดแม่กาเกิด ตั้งอยู่ที่ บ้านแม่เลียบ ต.ทุ่งฮั้ว อ.วังเหนือ จ.ลำปาง อยู่ห่างจากเวียงกาหลงประมาณ ๙ กม. พระครูเจ้าบาศรีวิชัย ได้บูรณะพระมหาเจดีย์วัดพระเกิด สร้างพระเจดีย์องค์เล็กรายรอบอีก ๔ องค์ หล่อรูปแม่กาไว้บนยอดฉัตร พระธาตุทั้ง ๕ ยอด เป็นการยืนยัน ตำนานแห่งต้นพระพุทธศาสนา และได้ไปบูรณะ พระธาตุอักโขชัยคีรี อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง อยู่ห่างจากวัดพระเกิดประมาณ ๕๐ กม. ได้สร้างพระเจ้าตนหลวง (พระพุทธกกุสันโธ) พุทธรูปยืนองค์ใหญ่และวิหารหลวง (ในตำนานว่าเป็นสถานที่แม่พญากาเผือกสิ้นใจตายเพราะตามหาลูกไปตามแม่น้ำคงคาหรือแม่น้ำวังแล้วไม่พบจนหมดกำลัง) บูรณะ พระเจ้าตนหลวง และสร้างวิหารหลวง วัดศรีโคมคำ อ.เมือง จ.พะเยา (มีตำนานเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าโคดมบรมศาสดาของเรา สั่งให้พญานาคผู้รักษากว๊านพะเยา สร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่คือ พระเจ้าตนหลวง เป็นองค์แทนของ พระพุทธเจ้ากกุสันโธ (ลูกแม่กาเผือกองค์ปฐม สูง๔๐ศอก) และไปบูรณะ พระพุทธบาทสี่รอย อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ แล้วสร้างพระวิหารครอบพระพุทธบาทอันเป็นรอยพุทธบาทของ พระพุทธเจ้ากกุสันโธ พระพุทธเจ้าโกนาคม พระพุทธเจ้ากัสสป พระพุทธเจ้าโคตม(พระบรมศาสดาของพวกเราองค์ปัจจุบัน) ในอนาคตพระศรีอาริย์ จะเสด็จมาประทับรอยเป็นองค์สุดท้าย(ตามตำนานพระพุทธบาทสี่รอย)

๑.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

เดินทางบนถนนหมายเลข ๑๐๓๕ ไปตำบลกาหลง และชุมชนศิลปะเวียงกาหลงจะอยู่ทางขวามือ

๑.๓ ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนศิลปะเวียงกาหลง

ภาพประกอบที่ ๔.๒๑๐: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนศิลปะเวียงกาหลง

ภาพประกอบที่ ๔.๒๑๑: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนศิลปะเวียงกาหลง

ภาพประกอบที่ ๔.๒๑๒: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนศิลปะเวียงกาหลง

ภาพประกอบที่ ๔.๒๑๓: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนศิลปะเวียงกาหลง

ภาพประกอบที่ ๔.๒๑๔: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนศิลปะเวียงกาหลง

ภาพประกอบที่ ๔.๒๑๕: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนศิลปะเวียงกาหลง

๒. ชุมชนผ้าหม้อห้อมทุ่งโฮ่ง ชุมชนผ้าทอมือ ในอำเภอเมือง จังหวัดแพร่

๒.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

ผ้าหม้อห้อม เป็นผ้าพื้นเมืองที่สำคัญของจังหวัดแพร่ คำว่าม่อฮ่อม เขียนได้หลายแบบ เช่น ม่อห้อม,หม้อฮ่อม,หม้อห้อม ซึ่งแล้วแต่ใครจะนำมาใช้ แต่ ความหมายที่แท้จริงนั้นเหมือนกันทุกคำ คือ เสื้อผ้าที่มีสีครามที่เกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษชาวไทย เป็นการใช้ผ้าฝ้ายที่

ได้จากการทอ ย้อมด้วยสีครามที่ได้จากต้นฮ่อมหรือต้นคราม จะได้ผ้ามีสีเดียวกันตลอดทั้งผืน ปัจจุบันนำมาตัดเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น กางเกงกระโปรง เสื้อ ผ้าเช็ดหน้า เป็นต้น งานเทศกาลต่าง ๆ เช่น ลอยกระทง, สงกรานต์, วันขึ้นปีใหม่, งานบุญประจำปี, งานไหว้พระธาตุ, การท่องเที่ยว และอื่น ๆ อีกมากมาย ม่อฮ่อมเป็นที่นิยมในการสวมใส่ของคนภาคเหนือ และของคนทั่วประเทศ

ม่อฮ่อม เป็นภาษาถิ่นเหนือ เกิดจากคำว่า ม่อ และฮ่อม แต่หลายคนเรียกเพี้ยนว่า หม้อห้อม หรือหม้อฮ่อม หรือ ม่อห้อม ซึ่งก็สามารถเรียกได้ เพียงแต่ความหมายก็เหมือนกัน คือ เสื้อผ้าที่เกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในแบบของสีครามม่อฮ่อมต้นฮ่อม หรือต้นคราม เป็นพืชล้มลุกในตระกูลคราม ซึ่งชาวทุ่งโฮ้งตำบลทุ่งโฮ้ง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ นำเอาส่วนที่เป็นลำต้นและใบมาหมักในหม้อที่บรรจุน้ำตามกรรมวิธีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ ทำให้ได้น้ำสีคราม ที่จะนำมาย้อมผ้าขาวให้เป็นผ้าคราม ที่เรียกกันว่า ผ้าม่อฮ่อมซึ่งเป็นผ้าที่ชาวแพร่ และคนทั่วประเทศ นิยมใช้ทุกเพศทุกวัย ไม่เว้นแม้แต่ชาวต่างประเทศ ซึ่งจะเห็นได้ว่าชาวต่างประเทศได้นิยมชมชอบในผ้าม่อฮ่อมกัน

การจัดตั้งวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมของชุนชนบ้านทุ่งโฮ้ง

เกิดจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชนประกอบการเพื่อการจัดการกองทุนของชุมชนอย่าง สร้างสรรค์ โดยคนในชุมชนเพื่อตอบสนองการพึ่งพาตนเอง และความพอเพียงของครอบครัวและชุมชน เกิดจากทุนของชุมชน ซึ่งมีทั้งทุนที่เน้นทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ทุนที่เป็นผลผลิต ทุนความรู้ภูมิปัญญา ทักษะต่าง ๆ ประเพณีวัฒนธรรม คน ความเป็นพี่น้อง ความไว้ใจของชุมชนและทุนเงินตรา จึงได้จัดตั้งเป็นกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนหม้อห้อมทุ่งเจริญย้อมสี ธรรมชาติเมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๔๘ และได้รับการจดทะเบียนเมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๔๘ มีสมาชิกเริ่มจัดตั้งจำนวน ๗ คน ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด ๒๕ คน มีที่ทำการอยู่บ้านเลขที่ ๒๙๑ หมู่ที่ ๕ ตำบลทุ่งโฮ้ง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ สมาชิกส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพทำผ้าหม้อห้อมที่ผลิตมาจากโรงงาน ปัจจุบันได้นำเอาภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษของคนพวนบ้านทุ่งโฮ้ง ที่ถ่ายทอดกันมารุ่นสู่รุ่นในการทำผ้าหม้อห้อมสีธรรมชาติ ซึ่งได้จากธรรมชาติ เป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านในการทำหัตถกรรมสิ่งทอย้อมสีห้อมธรรมชาติ เป็นการพัฒนาผ้าหม้อห้อมให้ไปสู่สากล และรักษาความเป็นอัตลักษณ์ ของผ้าหม้อห้อมให้ยั่งยืน และสืบทอดต่อไป

เอกลักษณ์/จุดเด่นผลิตภัณฑ์ ผ้าหม้อห้อมของดีจังหวัดแพร่ มีเอกลักษณ์จำเพาะของผ้าหม้อห้อม เป็นเส้นใยฝ้ายธรรมชาติย้อมสีธรรมชาติ ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการนำเอาใบห้อม ซึ่งเป็นพืชประจำถิ่น ผสมผสานกันอย่างลงตัวด้วยกรรมวิธีการย้อมตามสูตรโบราณ ผ่านกระบวนการทอด้วยมือผสมกับอารยธรรมท้องถิ่น และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ก่อกำเนิดเป็นผลิตภัณฑ์เสื้อผ้าอาภรณ์ เรียกขานกันว่า “เสื้อหม้อห้อม” พร้อมทั้งพัฒนาไปสู่สากล เป็นผลิตภัณฑ์สูทหม้อห้อม ซึ่งสามารถ สร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอันเลื่องชื่อจนเป็นที่ยอมรับของชาวไทย ชาวต่างชาติที่แวะเข้ามาชนและเลือกซื้อ

ผ้าหม้อฮ่อมเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษาอนุรักษ์ถ่ายทอดและสืบทอดไว้ให้เป็นสมบัติของชาวจังหวัดแพร่และคนไทยทั้งชาติจากการผลิตผ้าหม้อฮ่อมเพื่อไว้ใช้สอยกันเองในครอบครัวสังคมและการแลกเปลี่ยนจนกระทั่งมาสู่การผลิตเพื่อจาหน่ายโดยมีกระแสการอนุรักษ์ผ้าย้อมสีธรรมชาติเป็นแรงจูงใจจนสามารถทำเป็นอาชีพที่สร้างรายได้และเศรษฐกิจแก่ชุมชน

ท้องถิ่นเกิดการบริหารจัดการในหลาย ๆ ด้านเช่นการจัดตั้งเพื่อรวมกลุ่มกันเป็นสมาคม/ชมรมในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผ้าหม้อฮ่อมการจัดหาวัตถุดิบตลอดจนการลงทุนและการจาหน่าย เป็นต้นดังนั้นจึงควรอนุรักษ์ไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้สืบทอด[๘๙] ขั้นตอนกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิมรวมถึงการประยุกต์และพัฒนารูปแบบต่าง ๆ ให้เป็นไปตามความต้องการของตลาดโดยไม่สูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของผ้าหม้อฮ่อมซึ่งจะเป็นการอนุรักษ์ส่งเสริมถ่ายทอดและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่านี้ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบไปอันจะก่อให้เกิดความรักความหวงแหนและภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของชุมชนตนเองอีกทั้งยังสามารถนำมาประกอบเป็นอาชีพเพื่อเสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัวชุมชนและประเทศชาติได้อย่างยั่งยืน[๙๐]

การผลิตผ้าหม้อฮ่อมของจังหวัดแพร่นอกจากจะเป็นการทำให้มีเสื้อผ้าและผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายแล้วยังเป็นการสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนการที่ชุมชนเห็นคุณค่าของธรรมชาติและรู้จักนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมรวมถึงการคงไว้ซึ่งภูมิปัญญาและการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ การถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นในชุมชนตลอดจนการที่ชุมชนเกิดการจัดการโดยชุมชนเองเช่นการรวมกลุ่มกันเพื่อจัดตั้งเป็นสหกรณ์ เป็นต้น เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทยถูกถ่ายทอดลงบนผืนผ้าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่คนในชาติทุกสาขาอาชีพให้ความสนใจเอาใจใส่และให้การส่งเสริมอย่างจริงจังปัจจัยดังกล่าวทำให้ชาวบ้านมีกำลังใจในการประกอบอาชีพทำผ้าหม้อฮ่อมการสืบทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่องเป็นเรื่องสำคัญหัตถกรรมแต่ละชิ้นต้องใช้เวลาฝีมือกรรมวิธีการผลิตยุ่งยากซับซ้อน ต้นทุนสูง เราคนไทยควรให้การสนับสนุนและใช้สินค้าไทยที่ผลิตโดยคนไทยในรูปแบบของผ้า[๙๑]

๒.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

ห่างจากตัวจังหวัดแพร่ ประมาณ ๔ กิโลเมตร การเดินทางสู่ตำบลสามารถใช้เส้นทางหลวง ๑๐๑ ถนนยันตรกิจโกศล และเดินทางโดยเครื่องบินถึงสนามบินจังหวัดแพร่ และเดินทางต่ออีก ๕ กิโลเมตร

---

[๘๙] สัมภาษณ์นางยุพิน สายสำเภา วันอาทิตย์ ที่ ๒๑ เดือนมิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๓

[๙๐] สัมภาษณ์นางประภาพรรณ ศรีตรัย ปราชญ์ท้องถิ่น วันอาทิตย์ ที่ ๒๑ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๓.

[๙๑] สัมภาษณ์นายพงศกร เสนาธรรม ผู้ประกอบการ วันอาทิตย์ ที่ ๒๑ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๓.

๒.๓ ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนผ้าหม้อห้อมทุ่งโฮ่ง

ภาพประกอบที่ ๔.๒๑๖: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนผ้าหม้อห้อมทุ่งโฮ่ง

ภาพประกอบที่ ๔.๒๑๗: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนผ้าหม้อห้อมทุ่งโฮ่ง

ภาพประกอบที่ ๔.๒๑๘: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนผ้าหม้อห้อมทุ่งโฮ่ง

ภาพประกอบที่ ๔.๒๑๙: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนผ้าหม้อห้อมทุ่งโฮ่ง

ภาพประกอบที่ ๔.๒๒๐: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนผ้าหม้อห้อมทุ่งโฮ่ง

ภาพประกอบที่ ๔.๒๒๑: ภาพสถานที่สำคัญของชุมชนผ้าหม้อห้อมทุ่งโฮ่ง

๓. กลุ่มผลิตตุงและโคมล้านนาของโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลป่าเห็ว อำเภอเมือง

๓.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

“ตุง” เป็นภาษาถิ่นทางภาคเหนือที่ชาวล้านนาใช้เรียกขานกันโดยทั่วไปซึ่งหมายถึง "ธง" ในภาษาไทยภาคกลาง และตรงกับลักษณะของธงอินเดียประเภท "ปฏากะ" ที่มีลักษณะเป็นแผ่นใช้ห้อยลงมา โดยการผูกติดกับปลายไม้หรือปลายเสา “ตุง” เป็นภาษาถิ่นพื้นเมือง เป็นคำเฉพาะที่ใช้เรียกผืนผ้า ผืนกระดาษ แผ่นไม้ แผ่นโลหะเป็นต้น ที่มีลักษณะเป็นแผ่นยาวผืนแคบใช้ห้อยยาวลงมา โดยมีขนาดต่างๆ กันไปตามหน้าที่การใช้งานในพิธีกรรมและตามความนิยมของแต่ละท้องถิ่น จะมีความสูงหรือมีความยาวตั้งแต่ ๖ เมตร จนถึงขนาดเล็กที่สุด ประมาณ ๑ ฟุต คำว่า "ตุง" ในภาษาไทยใหญ่เรียกว่า “ตำข่อน” หรือเรียกว่า “ตะขุ่น” ในภาษาพม่า และในอีสานบางท้องถิ่นเรียกว่า “ตุง”

ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้คำนิยามไว้ว่าคำว่า “ธง” ไว้ว่า หมายถึง ผืนผ้าโดยมากเป็นสี และบางอย่างมีลวดลายเป็นรูปต่างๆ ที่ทำด้วยกระดาษและสิ่งอื่นๆ ก็มี สำหรับใช้เป็นเครื่องหมายบอกชาติ ตำแหน่งราชการ เครื่องหมายแบบสากลนิยม เครื่องหมายเดินทะเล คณะสมาคม อาคารและอื่นๆ ใช้เป็นอาณัติสัญญาณ เครื่องหมายตกแต่งสถานที่ในงานรื่นเริงหรือถือเข้าขบวนเป็นต้น การใช้ธงปรากฏหลักฐานมานานนับพันปีแล้ว มีการพัฒนารูปแบบตามความเชื่อในแต่ละสังคมและยังใช้กันแพร่หลาย[๙๒]

ดังนั้นสามารถสรุปคำนิยาม ตุง หรือ ตุง เป็นภาษาล้านนาหมายถึง ธง พุทธศาสนิกชนใช้ตุงตกแต่งและประกอบประเพณีและพิธีกรรมในเทศกาลตามวัดต่าง ๆ ฉะนั้นเมื่อไปวัดจะเห็นตุงหลายชนิดแขวนอยู่ตามทางเดินเข้าวัด บางชนิดเป็นผ้าทอผืนยาวผูกติดกับไม้ไผ่ปลิวไสวปักไว้หน้าวัด หรือตามทางเข้าสู้วัดเมื่อวัดมีงานสำคัญเป็นสัญลักษณ์ว่าวัดแห่งนั้นมีงานฉลองหรือเป็นการบอกทางเข้าวัด เรียกว่า “ตุงไชย” บางครั้งจะเห็นตุงที่ทอด้วยเส้นด้ายสวยงามแขวนไว้หน้าพระพุทธรูปประธานในวิหารเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ตุงบางชนิดทำด้วยแผ่นไม้ปักแกะสลักไว้หน้าพระธาตุหรือเจดีย์เป็นการบูชาพระธาตุเรียกว่า “ตุงกระด้าง”

ในเทศกาลสงกรานต์ทุกปีชาวบ้านจะตัดตุงด้วยกระดาษสีต่าง ๆ จากบ้านนำมาปักไว้บนเจดีย์ทรายที่ชาวบ้านร่วมกันสร้าง เพื่ออุทิศส่วนกุศลถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ตุงบางชนิดทำด้วยผ้าขาวที่ปลายทำเป็นสามแฉก ตุงชนิดนี้จะใช้ถือนำหน้าขบวนศพไปสู่ป่าช้าเรียกว่า "ตุงสามหาง" จึงกล่าวได้ว่าตุงในล้านนามีหลายประเภทหลายรูปแบบ และหลากหลายสีและใช้ประกอบประเพณีและพิธีกรรมที่แตกต่างกันไป[๙๓]

ผลิตภัณฑ์ตุงล้านนา เป็นงานพุทธศิลป์อันเก่าแก่ที่ทรงคุณค่า เป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษ ปู่ย่าตายาย ที่สั่งสมสืบทอดกันมา มีความเกี่ยวพันกับประเพณีที่เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตของชนชาวล้านนาเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นสิ่งที่เกิดตามคติความเชื่อและสร้างขึ้น เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ถือเป็นการสร้างสมบุญบารมีให้แก่ตนเอง เพื่อจะได้ไปเกิดในดินแดนที่ดีในภพหน้าหรือถวายทานอุทิศส่วนกุศลไปให้แก่ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้ว หวังจะให้ได้เกาะหางชายตุงขึ้นไปสู่สวงสวรรค์หลุดพ้นจากวิบากกรรม

ตุงล้านนา จึงมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน กำเนิดขึ้นมาพร้อมกับความเชื่อของวัฒนธรรมท้องถิ่นและพิธีกรรมพื้นบ้านที่มีมาตั้งเดิม สร้างขึ้นเพื่อเป็นสื่อสัญลักษณ์สนองหน้าที่ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของ พุทธศาสนิกชนชาวล้านนา จึงบังเกิดรูปแบบของตุงอันหลากหลายตามความคิดสร้างสรรค์ประดิษฐ์ตุงขึ้นมาของสล่าหรือช่างในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งแตกต่างกันไปทั้งลักษณะรูปทรง วัสดุ ตกแต่งความหมายของตุงแต่ละชนิดและหน้าที่การใช้สอยจะมีเอกลักษณ์เฉพาะตน ที่บ่งบอกถึงปรัชญาความเชื่อความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาในการสืบทอดทางวัฒนธรรม ตุงจึงปรากฏพบเห็นอยู่มากมายในดินแดนล้านนา[๙๔]

---

[๙๒] นิรันดร์ อภิวฑฺฒโน,**ตุงล้านนาภูมิปัญญาของบรรพชน**, (เชียงใหม่ : อนุพงษ์การพิมพ์ ๒๕๔๗) หน้า

[๙๓] ศักดิ์ รัตนชัย, **ตุงช่อพญายอเจ่ดีย์ทรายปี๋ใหม่เมือง**,(เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๓๒), หน้า ๔๕

[๙๔] อ้างแล้วใน, นิรันดร์ อภิวฑฺฒโน,**ตุงล้านนาภูมิปัญญาของบรรพชน ,**หน้า ๕๕

๓.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

ขับรถบนถนนหมายเลข ๑๑ มุ่งไป ตำบล อุโมงค์ และใช้ถนนหมายเลข ๑๐๖ ไปทาง ถนนหมายเลข ๑๐๓๑ แล้วจะถึงวัดป่าเห็ว

๓.๓ ภาพสำคัญของกลุ่มผลิตตุงและโคมล้านนาของโรงเรียนผู้สูงอายุ

ภาพประกอบที่ ๔.๒๒๒: ภาพสำคัญของกลุ่มผลิตตุงและโคมล้านนาของโรงเรียนผู้สูงอายุ

ภาพประกอบที่ ๔.๒๒๓: ภาพสำคัญของกลุ่มผลิตตุงและโคมล้านนาของโรงเรียนผู้สูงอายุ

ภาพประกอบที่ ๔.๒๒๔: ภาพสำคัญของกลุ่มผลิตตุงและโคมล้านนาของโรงเรียนผู้สูงอายุ

๔. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้สร้างสรรค์งานพระพุทธรูปไม้ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

๔.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

การสร้างพระพุทธรูปไม้ของเมืองน่าน นิยมสร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาตามหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ครอบครัวใดไม่มีบุตรชาย และไม่มีโอกาสได้บวชในพระพุทธศาสนา แล้วจะสร้างพระพุทธรูปถวายแทนตนเองเสมือนหนึ่งว่าได้ใกล้ชิดพระพุทธเจ้า พร้อมทั้งสร้างบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ให้กับตนเองเพื่อประโยชน์ในภายภาคหน้าตามความเชื่อทางศาสนา วัสดุที่นำมาแกะสลักเป็นพระพุทธรูปไม้มักนิยมใช้ไม้ที่มีชื่อมงคล เช่นไม้ขนุน ไม้ค้ำ ไม้โพธิ์ ไม้สักทอง เป็นต้น เป็นไม้ที่หาง่ายตามท้องถิ่นและใช้เวลาแกะพระพุทธรูปไม้ไม่นาน สามารถสร้างได้หลายองค์ รวมถึงมีต้นทุนในการสร้างที่ถูกกว่าวัสดุจำพวก เหล็ก ทองแดง ทองเหลืองซึ่งอดีตเป็นสิ่งที่หายาก ทำให้ไม้เป็นทางเลือกสำหรับผู้ที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนาจะเข้าถึงบุญได้ง่าย

๔.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

ขับรถบนถนนหมายเลข ๑๐๑ ไปทาง ถนนมหายศ มุ่งไปตำบลผาสิงห์ แล้วถึงวัดมหาโพธิ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

๔.๓ ภาพสำคัญกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้สร้างสรรค์งานพระพุทธรูปไม้

ภาพประกอบที่ ๔.๒๒๕: ภาพสำคัญกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้สร้างสรรค์งานพระพุทธรูปไม้

ภาพประกอบที่ ๔.๒๒๖: ภาพสำคัญกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้สร้างสรรค์งานพระพุทธรูปไม้

ภาพประกอบที่ ๔.๒๒๗: ภาพสำคัญกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้สร้างสรรค์งานพระพุทธรูปไม้

๕. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครื่องเงิน อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

๕.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

เครื่องเงินเมืองน่านทั้งในรูปแบบของเครื่องเงินโบราณ และเครื่องเงินชมพูภูคา มีชื่อเสียงทั้งใน ด้านคุณภาพและความสวยงามเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งชิ้นงานส่วนใหญ่ทำขึ้นด้วยมือ จึงมีความประณีตและอ่อนช้อยงดงามมากกว่าเครื่องเงินทั่วไปตามท้องตลาด โดยเครื่องเงินของเมืองน่านมีความพิเศษในการเลือกใช้วัตถุดิบเป็นเนื้อเงินที่มีค่าความบริสุทธิ์สูงกว่ามาตรฐาน เป็นเม็ดเงินที่มีค่าความบริสุทธิ์ระหว่าง ๙๖-๙๘% ซึ่งมีความอ่อนตัวสูงกว่าเนื้อเงินทั่วไป ทำให้นำไปตีหรือขึ้นรูปได้ง่ายขึ้น ประกอบกับกรรมวิธีในการตีเครื่องเงิน และการออกแบบลวดลายก็จะมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวตามแบบฉบับของช่างเงินท้องถิ่น และช่างเงินชาวเขา

ลักษณะของเครื่องเงินเมืองน่าน นอกจากจะมีความอ่อนตัวมากกว่าเครื่องเงินทั่วไปแล้ว เนื้อโลหะจะมีลักษณะไม่มันวาว พื้นผิวดูมีความเรียบ และชิ้นงานมีน้ำหนักมากกว่าสแตนเลส ลวดลายที่ปรากฏส่วนมากมักมีที่มาจากลวดลายทางธรรมชาติ อาทิ ลายดอกกระถิน ลายพันธุ์ไม้ในป่าหิมพานต์ ลายดอกกลีบบัวหรือกาบบัว ลายตาสับปะรด ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีลวดลายที่โดดเด่น ได้แก่ ลายเทพพนม และลายสิบสองนักษัตร ซึ่งปัจจุบันการผลิตเครื่องประดับเงินของจังหวัดน่านมีการปรับปรุงรูปแบบผลิตภัณฑ์และการออกแบบลวดลายให้ร่วมสมัยมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้บริโภคหลายช่วงวัยสามารถใช้สอยได้เหมาะกับตนเองเอกลักษณ์ของเครื่องประดับเงินของจังหวัดน่านได้แก่ เครื่องประดับที่มีรูปแบบชาวเขา ซึ่งมีการตกแต่งด้วยตุ้งติ้งหรือระย้า ลูกประคำหรือพระพรวนและงานลงยารูปดอกไม้ และผีเสื้อ ในการตำแต่งลวดลายพบการใช้อยู่ ๒ กลุ่ม คือกลุ่มลายเรขาคณิต เช่น ลายขอ ลายขด ลายฟันปลา และกลุ่มลายพรรณพฤกษา (รวมถึงลายฉลุดอกไม้แบบจีน)

๕.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

ขับรถบนถนนหมายเลข ๑๒๕๑ ถนนหมายเลข ๑๐๙๑ ไปทาง รอบเมืองทิศใต้ ตำบลในเมือง ตามรอบเมืองทิศใต้ไปทาง ซอย สุริยพงษ์ ๑

๕.๓ ภาพสถานที่สำคัญของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครื่องเงิน

ภาพประกอบที่ ๔.๒๒๘: ภาพสถานที่สำคัญของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครื่องเงิน

ภาพประกอบที่ ๔.๒๒๙: ภาพสถานที่สำคัญของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครื่องเงิน

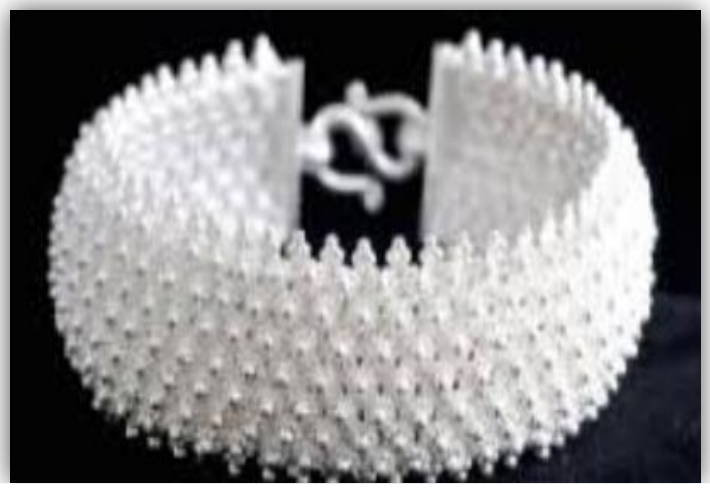
ภาพประกอบที่ ๔.๒๓๐: ภาพสถานที่สำคัญของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครื่องเงิน

ภาพประกอบที่ ๔.๒๓๑: ภาพสถานที่สำคัญของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครื่องเงิน

ภาพประกอบที่ ๔.๒๓๒: ภาพสถานที่สำคัญของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครื่องเงิน

ภาพประกอบที่ ๔.๒๓๓: ภาพสถานที่สำคัญของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครื่องเงิน

กลุ่มที่ ๔ กลุ่มเครือข่ายศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในล้านนา

๑. สมาคมขัวศิลป์ จังหวัดเชียงราย

๑.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

สมาคมขัวศิลปะ ตั้งอยู่ ๕๕๑ หมู่ ๑ ถนนพหลโยธิน ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๐๐ **วันและเวลาทำการ** ทุกวัน เวลา ๑๐.๐๐ - ๑๙.๐๐ น. **ค่าเข้าชม** ไม่เก็บค่าเข้าชม

ย้อนกลับไปถึงปี พ.ศ. ๒๕๓๒ กลุ่มสล่าไตยวน เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของศิลปินเชียงราย ได้แสดงผลงานศิลปะร่วมกัน ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ที่กรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ กลุ่มศิลปินเชียงรายรวมตัวกันแสดงนิทรรศการศิลปะอีกครั้งเพื่อเทอดพระเกียรติในหลวง โดยใช้ชื่อนิทรรศการว่า “สล่าเชียงรายเฉลิมพระเกียรติในหลวง ๗๕ พรรษา” ที่ศูนย์ศิลปหัตถกรรมเชียงราย และในปีถัดมา พ.ศ.๒๕๔๗ ศิลปินรวมตัวกันเรียกร้องการสร้างหอศิลปะร่วมสมัยบนเกาะกลางแม่น้ำกกที่เชียงราย โดยการจัดนิทรรศการศิลปะ “เชียงราย ศิลป์เพื่อหอศิลป์” ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงเทพฯ และนับตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ เป็นต้นมา กลุ่มศิลปินเชียงรายได้ก่อตั้งเป็นสมาคมศิลปินเชียงรายขึ้นเพื่อดำเนินงานทางด้านศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงรายอย่างต่อเนื่อง

เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๕๕ อ.เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ มอบเงินทุนตั้งต้น ๕๐๐,๐๐๐ บาท สำหรับก่อตั้งกองทุนศิลปินเชียงราย เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการทำงานของศิลปินและการศึกษาของนักศึกษาศิลปะในจังหวัดเชียงราย โดยการเลือกตั้งคณะกรรมการขึ้นมาบริหารกองทุนจากการประชุมของคณะกรรมการ มีความประสงค์ให้กองทุนศิลปินเชียงรายมีความงอกงามและยั่งยืน จึงจำเป็นต้องหารายได้ คณะกรรมการจึงมีมติว่าจะทำธุรกิจร่วมกัน โดยใช้ระบบการร่วมทุนในหมู่พี่น้องศิลปินและผู้ที่รักศิลปะทุกท่าน คณะกรรมการได้เลือกทำเลที่ตั้งของอาคารให้เช่าแห่งหนึ่งเพื่อลงทุนทำธุรกิจเพื่อส่วนรวม โดยตั้งชื่อโครงการว่า “ขัวศิลปะ” “ขัวในภาษาเหนือ แปลว่า สะพาน “ขัวศิลปะ” คือ สะพานที่จะเชื่อมศิลปะสู่สังคม ขัวศิลปะ ไม่ใช่องค์กรธุรกิจ แต่คือองค์กร

การศึกษา ที่ทำธุรกิจเล็กๆ เพื่อจะเลี้ยงดูตัวเอง คือบ้านของศิลปินที่เปิดประตูต้อนรับทุกท่าน และต่อมาศิลปินคนอื่นๆ ก็ร่วมกันสมทบทุนตาม ตลอดระยะเวลาประมาณ ๓ ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.๒๕๕๖-พ.ศ.๒๕๕๘) ได้ทุ่มงบประมาณรวมกันประมาณ ๑๐ ล้านบาท พวกเราคาดหวังว่าในอนาคตเมื่อได้ทุนรอนเพียงพอ ก็จะได้มีโอกาสจัดตั้งหอศิลป์ให้เป็นศูนย์รวมของศิลปินชาวเชียงราย และแหล่งเรียนรู้จัดแสดงผลงานของศิลปินแขนงต่างๆ ได้อย่างสมบูรณ์ต่อไป)

พันธกิจของเครือข่ายขัวศิลปะ ๒๕๕๖-๒๕๕๘

๑. สร้างรายได้เข้าสู่กองทุนศิลปินเชียงราย

๒. พัฒนาด้านการศึกษาศิลปะให้แก่สังคม

๓. ฐานข้อมูลศิลปินเชียงราย

วัตถุประสงค์ของขัวเครือข่ายศิลปะ

๑. มีความประสงค์ให้กองทุนศิลปินเชียงราย มีความงอกงามและยั่งยืน จึงจำเป็นต้องหารายได้คณะกรรมการจึงมีมติว่า จะทำธุรกิจร่วมกัน โดยใช้ระบบการแบ่งปันหุ้น ในหมู่พี่น้องศิลปินและผู้ที่รักศิลปะทุกท่าน คณะกรรมการได้เลือกทำเลที่ตั้งของอาคารให้เช่าแห่งหนึ่งเป็นเพื่อลงทุนทำ ธุรกิจที่เป็นธุรกิจ เพื่อส่วนรวม เราตั้งชื่อโครงการว่า “ขัวศิลปะ” ซึ่ง ขัว ในภาษาเหนือแปลว่าสะพาน “ขัวศิลปะ” คือ สะพานที่จะเชื่อมศิลปะสู่สังคม

๒. เป็นโครงการที่เชื่อมศิลปะกับสังคม เพราะเชื่อว่าศิลปะสัมพันธ์กับวิถีชีวิต เพราะที่ผ่านมาศิลปะแยกตัวอยู่อย่างโดดเดียว เป็นที่รู้จักกันในกลุ่มเล็กๆ เนื่องจากพื้นที่ของศิลปะมักจะเป็นพื้นที่เฉพาะ เช่น พิพิธภัณฑ์ และแกลลอรี่ ซึ่งทำให้เกิดปัญหายากต่อ “การเข้าถึง” ใครที่ไม่คุ้นเคยก็ไม่กล้าเข้า ไม่กล้าถาม ไม่กล้าสัมผัส ศิลปินเองก็ถูกแยกออกมาว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่มีบุคลิกพิเศษ ยากต่อการเข้าถึงเช่นกัน ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ศิลปินก็คือพวกเราทุกคน เพราะเราเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความงามอยู่แล้วในหัวใจ ขัวศิลปะ เชื่อมช่องว่างการเข้าถึงศิลปะ ด้วยกิจกรรมง่ายๆ ทานอาหาร ดื่มกาแฟ ซื้อของฝาก ในบรรยากาศศิลปะ มีผลงานของศิลปินเชียงรายจัดแสดงให้ชม และ จำหน่าย มีห้องสมุด มีโรงเรียนสอนทักษะศิลปะเบื้องต้น ตั้งแต่การวาดเส้น สีน้ำ ไปจนถึงวิชาสุนทรียศาสตร์ และประวัติศาสตร์ศิลป์ขัวศิลปะ ไม่ใช่องค์กรธุรกิจ แต่คือองค์กรการศึกษา ที่ทำธุรกิจเล็กๆ เพื่อจะเลี้ยงดูตนเอง คือบ้านของศิลปิน ที่เปิดประตูต้อนรับผู้ที่สนใจ

๓. ขัวศิลปะจะทำธุรกิจร้านอาหาร และ ร้านกาแฟ ที่มีศิลปะ ร้านขายผลงานหัตถศิลป์ ชั้นเยี่ยม และ ของฝากจากเชียงราย เราจะทำโรงเรียนสอนศิลปะสำหรับเด็กและบุคคลทั่วไป สอน โดยศิลปินผู้เชี่ยวชาญโดยตรง ขัวศิลปะจะมีห้องแสดงผลงานศิลปะแบบหมุนเวียน ของศิลปิน เชียงรายทั้งรุ่นใหญ่และรุ่นใหม่ๆ และ ศิลปินนานาชาติ เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมในภูมิภาคลุ่ม แม่น้ำโขง ภายใน ๒ ปี หลังจากการรวมตัวกันของประชาคมอาเซียน โดยมีโครงการที่จะแลกเปลี่ยน ศิลปินกับเพื่อนบ้านในพม่า ลาว เวียดนาม และ จีน จัดโครงการศิลปินในพำนัก และการสัมนาเชิง ปฏิบัติการ เพื่อการพัฒนาการศึกษาศิลปะต่อไป

๔. เพื่อสร้างประชาสังคมที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดสิ่งที่อยากจะทำ การรวมตัวกัน ของศิลปินเชียงรายในนามขัวศิลปะ จะเป็นตัวอย่างของความพยายามจากคนกลุ่มหนึ่งเพื่อเปลี่ยนแปลงเมืองเชียงราย จากมุมเล็ก ๆ เพื่อสร้างประชาสังคมที่เราทุกคนมีส่วนร่วมในการ

กำหนดสิ่งที่อยากจะทำและอยากจะเป็นในชุมชนของเราเอง ดังนั้นจึงเชื่อในศักยภาพของมนุษย์ในการเปลี่ยนแปลง เราเชื่อว่าเราทำได้ ถ้าเราร่วมมือ และ รวมใจกัน[๑]

๒.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๑) การเดินทางด้วยรถส่วนตัว จากจังหวัดเชียงราย ขับโดยใช้ถนนซุปเปอร์ไฮเวย์ตรงไปทางแม่สาย ขัวศิลปะจะอยู่ซ้ายมือติดถนนใหญ่ ก่อนจะถึงแม็คโครสาขาเชียงราย

๒) การเดินทางด้วยรถประจำทาง ใช้บริการรถเมล์สีเขียวสายเชียงราย – แม่สาย โดยขึ้นที่สถานีขนส่งฯ แห่งที่ ๑ (เก่า) ให้ลงที่ขัวศิลปะได้เลย โดยขัวศิลปะจะอยู่ซ้ายมือติดถนนใหญ่ ก่อนจะถึงแม็คโครสาขาเชียงราย

๒.๓ ภาพสถานที่สำคัญภายในสมาคมขัวศิลปะ

ภาพประกอบที่ ๔.๒๓๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในสมาคมขัวศิลปะ

[๑] สมาคมขัวศิลปะ เชียงราย, **ขัวศิลปะ**, เอกสารอัดสำเนา

ภาพประกอบที่ ๔.๒๓๕: ภาพสถานที่สำคัญภายในสมาคมขัวศิลปะ

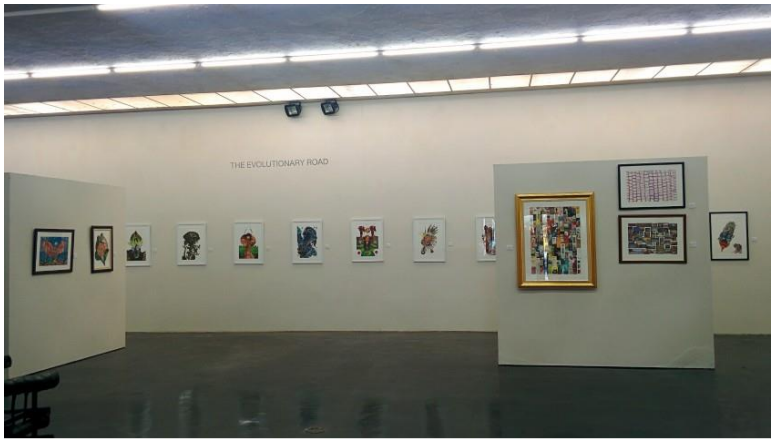
ภาพประกอบที่ ๔.๒๓๖: ภาพสถานที่สำคัญภายในสมาคมขัวศิลปะ

ภาพประกอบที่ ๔.๒๓๗: ภาพสถานที่สำคัญภายในสมาคมขัวศิลปะ

ภาพประกอบที่ ๔.๒๓๘: ภาพสถานที่สำคัญภายในสมาคมขัวศิลปะ

ภาพประกอบที่ ๔.๒๓๙: ภาพสถานที่สำคัญภายในสมาคมขัวศิลปะ

๒. หอศิลป์ริมน่าน จังหวัดน่าน

๒.๑ ประวัติแหล่งท่องเที่ยว

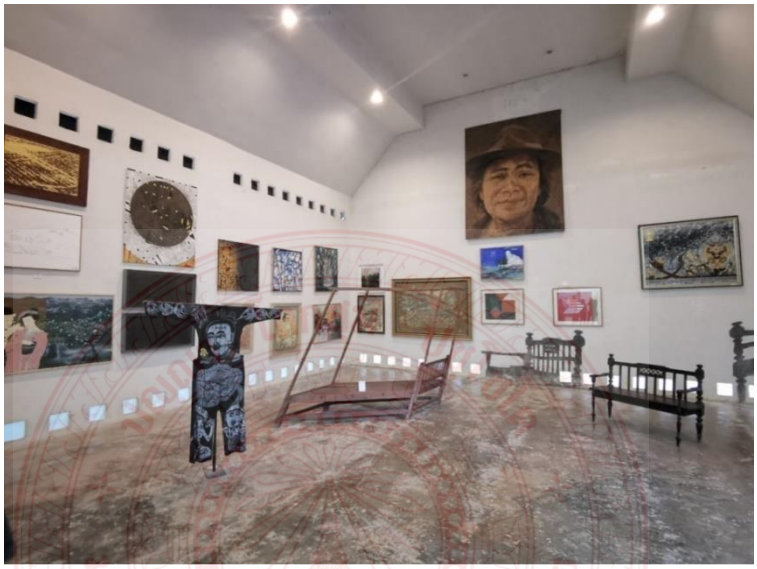
หอศิลป์ริมน่าน เป็นหอแสดงงานศิลปะขนาดใหญ่บนพื้นที่กว่า ๑๓ ไร่ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่าน เป็นแหล่งรวมศิลปะและวัฒนธรรมของจังหวัดน่าน ก่อตั้งและดำเนินการโดยศิลปินชาวน่าน วินัย ปราบริปู ศิลปินชาวน่านชื่อดังที่รักใน ศิลปะที่ต้องการสร้างหอศิลป์เพื่อรวบรวมงานศิลปะจากมันสมองของศิลปินไทยร่วมสมัยที่มีผลงานการสร้างสรรค์และมีเอกลักษณ์โดดเด่นเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป อีกทั้งยังมีการแสดงผลงานจิตรกรรมและประติมากรรมของคุณวินัย ในรูปแบบกึ่งนิทรรศการถาวรให้ได้ชมเกือบตลอดปีขึ้น ในสภาพภูมิประเทศที่เป็นธรรมชาติ เพื่อให้คนที่มาเสพศิลปะนั้นได้ความรู้สึกสบายใจและพักผ่อนไปด้วย ภายในพื้นที่หอศิลป์มีอาคาร ๒ หลัง หลังแรกเป็นอาคาร ๒ ชั้น อาคารหลังแรกเป็นอาคารขนาดใหญ่ภายในจัดแสดงภาพวาด และงานศิลปะต่างๆ ที่จะหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันไปตามวาระต่าง ๆ ภาพที่จัดแสดงส่วนมากมักจะจัดแสดงเพียงเพื่อให้ผู้ชมได้เข้าถึงศิลปะ เหมือนได้ไปพบปะเพื่อนใหม่ที่ชื่อศิลปะ ให้มากขึ้น ส่วนอีกอาคารหนึ่งที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่าน เป็นอาคารชื่อ เฮือนหนานบัวผัน เป็นที่จัดแสดงนิทรรศการถาวร ภาพถ่ายจิตรกรรมฝาผนังฝีมือของหนานบัวผัน ศิลปินผู้เขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ วัดหนองบัว รวมถึงภาพจากวัดต่างๆ ที่สำคัญในเมืองน่าน ที่เกี่ยวข้องกับช่างจิตรกรรมฝาผนังเมืองน่าน มีเฮือนศรีนวล ร้านกาแฟและสถานที่จัดจำหน่ายสินค้าที่ระลึก งานฝีมือพื้นเมือง รวมไปถึงของตกแต่งบ้านที่น่าสนใจ นักท่องเที่ยวสามารถเดินชม และเลือกซื้อสินค้ากลับไปเป็นของฝากได้ สามารถนั่งพักผ่อน จิบเครื่องดื่ม พร้อมชมทิวทัศน์ของแม่น้ำน่าน และชมงานศิลปะและข้าวของเครื่องใช้โบราณต่างๆ ที่จัดแสดงอยู่ภายใน

๒.๒ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๒.๒.๑ โดยรถยนต์ส่วนตัว

จากตัวอำเภอเมืองน่าน ขับรถขึ้นไปทางตอนเหนือของจังหวัด และเดินทางไปตามเส้นทางที่จะไป อ.ท่าวังผา อ.ปัว อ.ทุ่งช้าง อ.เฉลิมพระเกียรติ ขับรถไปเรื่อย ๆ จะพบเส้นทางที่รายล้อมไปด้วยต้นไม้และธรรมชาติ ๒ ข้างทาง เมื่อถึง กม.ที่ ๒๐ ก็จะถึงหอศิลป์ริมน่าน อยู่ทางด้านขวามือ

๒.๓ ภาพสถานที่สำคัญของหอศิลป์ริมน่าน

ภาพประกอบที่ ๔.๒๔๐: ภาพสถานที่สำคัญภายในสมาคมขัวศิลปะ

ภาพประกอบที่ ๔.๒๔๑: ภาพสถานที่สำคัญภายในสมาคมขัวศิลปะ

ภาพประกอบที่ ๔.๒๔๒: ภาพสถานที่สำคัญภายในสมาคมขัวศิลปะ

ภาพประกอบที่ ๔.๒๔๓: ภาพสถานที่สำคัญภายในสมาคมขัวศิลปะ

ภาพประกอบที่ ๔.๒๔๔: ภาพสถานที่สำคัญภายในสมาคมขัวศิลปะ

ภาพประกอบที่ ๔.๒๔๕: ภาพสถานที่สำคัญภายในสมาคมขัวศิลปะ

๔.๒. สภาพการณ์และศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

ผลการศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา (แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ พะเยา น่าน)

จากการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา (แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ พะเยา น่าน) โดยมีองค์ประกอบ ๕ องค์ประกอบ คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attractions) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ด้านการเข้าถึงสถานที่ (Accessibility) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) และการบริหารจัดการทางการท่องเที่ยว (Tourism Management) โดยมีการให้คะแนนโดยใช้ระบบมาตรส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งให้ผู้ประเมินพิจารณาให้คะแนนตัวชี้วัดนั้นมีคุณสมบัติตรงกับเกณฑ์การประเมินระดับใด

ระบุให้ ๐ หมายถึง ไม่มีศักยภาพการท่องเที่ยว
๑ หมายถึง ศักยภาพการท่องเที่ยวน้อย
๒ หมายถึง ศักยภาพการท่องเที่ยวปานกลาง
๓ หมายถึง ศักยภาพการท่องเที่ยวมาก
๔ หมายถึง ศักยภาพการท่องเที่ยวมากที่สุด

ทั้งนี้ ได้มีเกณฑ์การแปลผล โดยการแบ่งระดับการประเมินค่า ๕ ระดับ สามารถนำมาวิเคราะห์ด้วยการกำหนดอันตรภาคชั้น

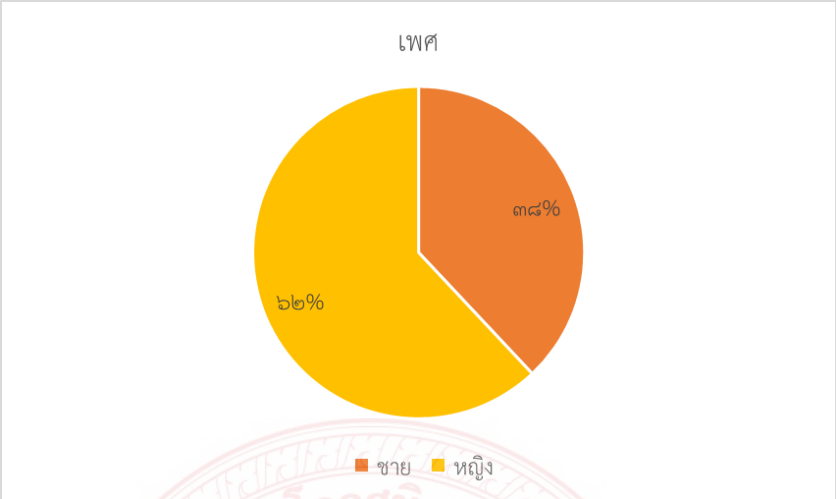
$$\text{อันตรภาคชั้น (class Interval)} = \frac{\text{พิสัย (range)}}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด – คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{๔ - ๐}{๕} = ๐.๘๐$$

ดังนั้น จึงกำหนดระดับของการแปลผลเป็น ๕ ระดับ แต่ละระดับมีค่าคะแนนแตกต่างกัน ๐.๘๐ คะแนน ดังนี้

๐.๐๐ – ๐.๘๐ หมายถึง ไม่มีศักยภาพการท่องเที่ยว
๐.๘๑ – ๑.๖๐ หมายถึง ศักยภาพการท่องเที่ยวน้อย
๑.๖๑ – ๒.๔๐ หมายถึง ศักยภาพการท่องเที่ยวปานกลาง
๒.๔๑ – ๓.๒๐ หมายถึง ศักยภาพการท่องเที่ยวมาก
๓.๒๑ – ๔.๐๐ หมายถึง ศักยภาพการท่องเที่ยวมากที่สุด

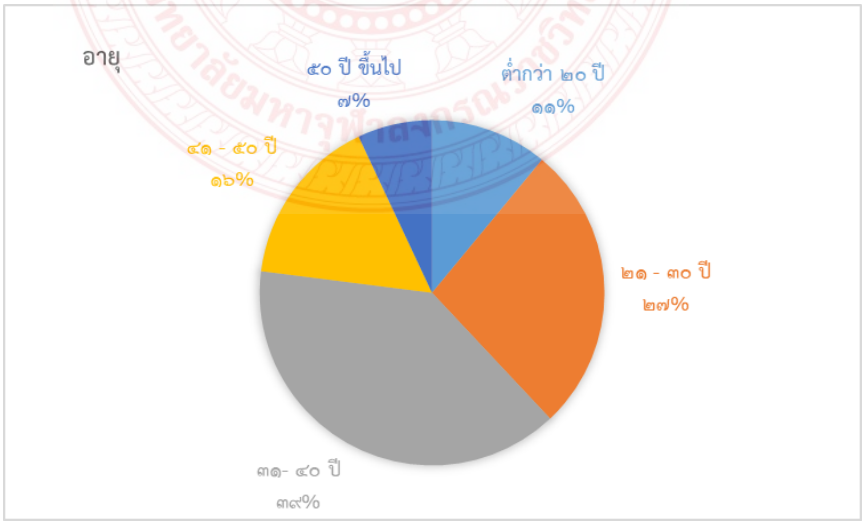
ทั้งนี้ สามารถแสดงผลการประเมินได้ ดังนี้
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา (แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ พะเยา น่าน) โดยนำเสนอข้อมูลเป็นค่าร้อยละ ดังแผนภูมิต่อไปนี้

ด้านเพศ

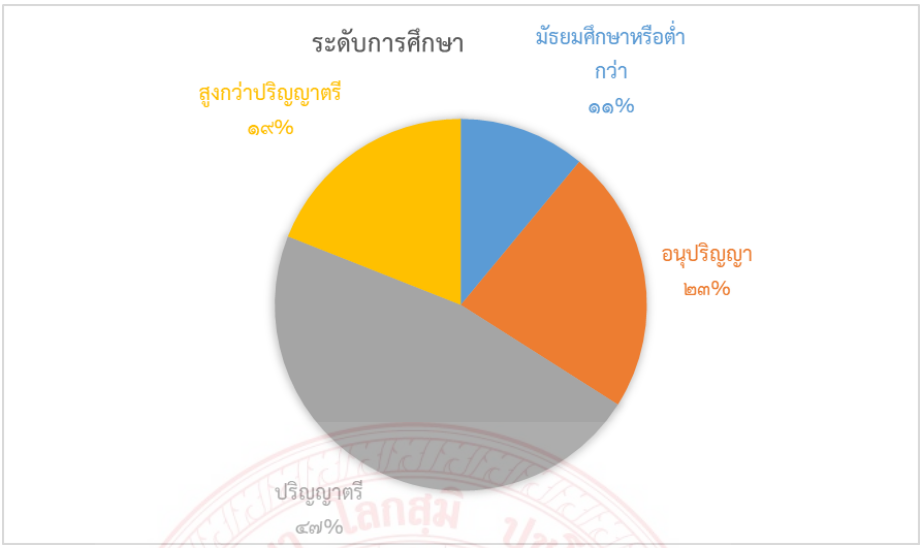
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปด้านเพศของกลุ่มผู้ประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า กลุ่มผู้ประเมินส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๖๒ และเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๓๘ ตามลำดับ

ด้านอายุ

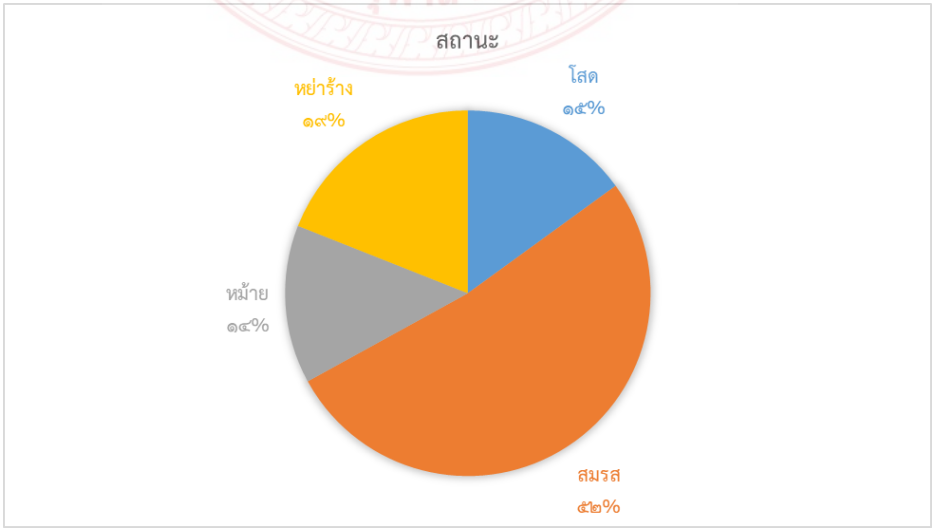
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปด้านอายุของกลุ่มผู้ประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า กลุ่มผู้ประเมินส่วนใหญ่ มีอายุ ๓๑ – ๔๐ ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๙ รองลงมา คือ อายุ ๒๑ – ๓๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๗ อายุ ๔๑ – ๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๖ และ อายุ ๕๐ ปีขึ้นไป เป็นอันดับสุดท้าย คิดเป็นร้อยละ ๗

ด้านระดับการศึกษา

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปด้านระดับการศึกษาของกลุ่มผู้ประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า กลุ่มผู้ประเมินส่วนใหญ่ มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีมากที่สุดคิดเป็น คิดเป็นร้อยละ ๔๗ รองลงมา คือ อนุปริญญา คิดเป็นร้อยละ ๒๓ สูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๑๙ และอันดับสุดท้าย คือ มัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า คิดเป็นร้อยละ ๑๑

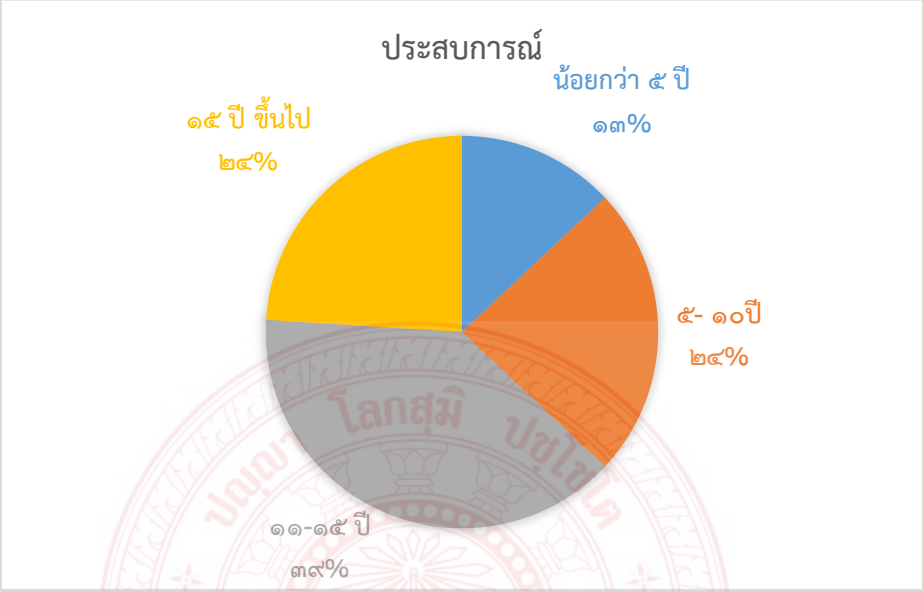
ด้านสถานะ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปด้านสถานะของกลุ่มผู้ประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า กลุ่มผู้ประเมินส่วนใหญ่มีสถานะสมรส มากที่สุด คิดเป็น

ร้อยละ ๔๒ รองลงมา คือ หย่าร้าง คิดเป็นร้อยละ ๑๙ สถานะโสด คิดเป็นร้อยละ ๑๔ และอันดับสุดท้าย คือ สถานะหม้าย คิดเป็นร้อยละ ๑๔

ด้านประสบการณ์

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปด้านประสบการณ์ของกลุ่มผู้ประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีประสบการณ์ ๑๑ – ๑๕ ปี มากที่สุด รองลงมา คือ ๑๕ ปี และ ๕ -๑๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๔ และอันดับสุดท้าย น้อยกว่า ๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๓

ตารางที่ ๔.๑: แสดงผลศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction)

ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction)	ค่าเฉลี่ย	ระดับศักยภาพ
1. ประวัติความเป็นมาของศิลปกรรม ศิลปะพื้นบ้านและพุทธศิลปกรรมในล้านนา เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม สามารถสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของล้านนา	๓.๗๘	มากที่สุด
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคม และวัฒนธรรม มีความชัดเจน ต่อเนื่อง	๓.๘๓	มากที่สุด
3. การออกแบบงานศิลปกรรมในพื้นที่ศิลปะชุมชนมีความสอดคล้องกับสังคมและ	๓.๒๙	มากที่สุด

วัฒนธรรม		
4. การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของกลุ่มศิลปินในล้านนา มีเอกลักษณ์ มีความโดดเด่น	๓.๗๔	มากที่สุด
5. รูปแบบผลงานทางศิลปะ การสร้างสรรค์ผลงานร่วมสมัย มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	๓.๖๙	มากที่สุด
6. การวางแผนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดที่เป็นต้นแบบพุทธศิลปกรรมในล้านนาอย่างชัดเจน	๓.๒๑	มากที่สุด
7. การสนับสนุน ส่งเสริม การอนุรักษ์ศิลปะของวัดและชุมชน เพื่อถ่ายทอดแก่ผู้ที่สนใจหรือนักท่องเที่ยว	๓.๓๒	มากที่สุด
รวม	**๓.๕๕**	มากที่สุด

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) พบว่า ภาพรวมมีศักยภาพการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๕ โดยพบว่าการเก็บรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคม และวัฒนธรรม มีความชัดเจนต่อเนื่อง อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ รองลงมาได้แก่ ประวัติความเป็นมาของศิลปกรรม ศิลปะพื้นบ้านและพุทธศิลปกรรมในล้านนา เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม สามารถสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของล้านนา อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของกลุ่มศิลปินในล้านนา มีเอกลักษณ์ มีความโดดเด่น อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๔ รูปแบบผลงานทางศิลปะ การสร้างสรรค์ผลงานร่วมสมัย มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ การสนับสนุน ส่งเสริม การอนุรักษ์ศิลปะของวัดและชุมชน เพื่อถ่ายทอดแก่ผู้ที่สนใจหรือนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๒ การออกแบบงานศิลปกรรมในพื้นที่ศิลปะชุมชนมีความสอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๙ และมีการวางแผนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดที่เป็นต้นแบบพุทธศิลปกรรมในล้านนาอย่างชัดเจน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๑ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒: แสดงผลศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว(Amenities)

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (Amenities)	**ค่าเฉลี่ย**	**ระดับศักยภาพ**
๑. บริการร้านค้า ร้านอาหารเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว	๓.๑๑	มาก

๒. การจัดสถานที่นั่งพักผ่อนของนักท่องเที่ยวมีเพียงพอ	๓.๐๑	มาก
๓. พื้นที่จอดรถเพียงพอสำหรับรองรับจำนวนรถที่เข้ามาโดยเฉพาะในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวหนาแน่น	๓.๑๒	มาก
๔. การให้บริการห้องสุขาที่มีจำนวนเพียงพอ อยู่ในสภาพการใช้งานดี แยกสัดส่วนสำหรับเพศหญิง และมีสัญลักษณ์ที่ชัดเจน	๒.๗๔	มาก
๕. การให้บริการด้านที่พักที่มีมาตรฐาน จำนวนเพียงพอ มีการออกแบบ ใช้วัสดุก่อสร้างที่สะท้อนถึงศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ในพื้นที่ได้	๒.๖๔	มาก
๖. การคำนึงถึงสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการ เช่น ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ การบริการเส้นทางสำหรับผู้พิการในการเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว	๒.๑๑	ปานกลาง
๗. มาตราการในการรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวจากอันตรายที่อาจเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว อาทิ เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย อุปกรณ์ปฐมพยาบาลขั้นพื้นฐาน ข้อมูลสำคัญในการติดต่อโรงพยาบาล สถานีตำรวจ	๒.๓๒	ปานกลาง
๘. การจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูล โดยเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์มีความรู้ รวมถึงมีสื่อนำเสนอข้อมูลบริการแก่นักท่องเที่ยว อาทิ แผ่นพับ แผนที่ ที่น่าสนใจ และเป็นข้อมูลปัจจุบัน	๒.๕๔	มาก
รวม	**๒.๖๙**	**มาก**

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (Amenities) พบว่า ภาพรวมมีศักยภาพการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๙ โดยพบว่าพื้นที่จอดรถเพียงพอสำหรับรองรับจำนวนรถที่เข้ามาโดยเฉพาะในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวหนาแน่น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๒ รองลงมาได้แก่ มีบริการร้านค้า ร้านอาหารเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๑ การจัดสถานที่นั่งพักผ่อนของนักท่องเที่ยวมีเพียงพอ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๐๑ การให้บริการห้องสุขาที่มีจำนวนเพียงพอ อยู่ในสภาพการใช้งานดี แยกสัดส่วนสำหรับเพศหญิง และมีสัญลักษณ์ที่ชัดเจน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๔ การให้บริการด้านที่พักที่มีมาตรฐาน จำนวนเพียงพอ มีการออกแบบ ใช้วัสดุก่อสร้างที่สะท้อนถึงศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ในพื้นที่ได้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๔ มีการจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูล โดยเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์มีความรู้ รวมถึงมีสื่อนำเสนอข้อมูลบริการแก่นักท่องเที่ยว อาทิ แผ่นพับ แผนที่ ที่

น่าสนใจ และเป็นข้อมูลปัจจุบัน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๕๔ มีมาตราการในการรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวจากอันตรายที่อาจเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว อาทิ เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย อุปกรณ์ปฐมพยาบาลขั้นพื้นฐาน ข้อมูลสำคัญในการติดต่อโรงพยาบาล สถานีตำรวจ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๓๒ และการคำนึงถึงสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการ เช่น ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ การบริการเส้นทางสำหรับผู้พิการในการเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๑๑ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓: แสดงผลศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibilities)

ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว(Accessibilities)	ค่าเฉลี่ย	ระดับศักยภาพ
๑. ความสะดวกของการจราจร เส้นทางที่ไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีระดับความหนาแน่นและความแออัดของการจราจรต่ำ	๒.๙๔	มาก
๒. การให้บริการรถสาธารณะไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีความหลากหลาย มีตารางการเดินรถชัดเจนและสม่ำเสมอ	๒.๑๔	ปานกลาง
๓. การมีป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีความชัดเจน	๒.๙๑	มาก
๔. เส้นทางการเดินทางถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความหลากหลาย	๓.๓๒	มากที่สุด
๕. สภาพเส้นทางการเดินทางถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัย	๓.๑๔	มาก
๖. การแสดงข้อมูลการเดินทางในระบบออนไลน์มีความชัดเจน เช่น ระบบการเดินทางด้วย GPS	๒.๕๖	มาก
รวม	**๒.๘๓**	**มาก**

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibilities) พบว่า ภาพรวมมีศักยภาพการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๘๓ โดยพบว่าเส้นทางการเดินทางถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความหลากหลาย อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๒ รองลงมาได้แก่ สภาพเส้นทางการเดินทางถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๔ ความสะดวกของการจราจร เส้นทางที่ไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีระดับความหนาแน่นและความแออัดของการจราจรต่ำ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๔ การมีป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีความชัดเจน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๑ การแสดงข้อมูลการเดินทางในระบบออนไลน์มีความชัดเจน เช่น ระบบการเดินทางด้วย GPS อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๕๖ และการให้บริการรถสาธารณะไปยังแหล่ง

ท่องเที่ยวมีความหลากหลาย มีตารางการเดินรถชัดเจน และสม่ำเสมอ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๑๔ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๔ แสดงผลศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว (Activities)

ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว(Activities)	ค่าเฉลี่ย	ระดับศักยภาพ
๑. กิจกรรมทางการท่องเที่ยวสามารถสะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะตนทางวัฒนธรรม อาทิ วิถีชีวิต การแต่งกาย ลักษณะของกิจกรรมประเพณี ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องมือใช้สอย ลักษณะสิ่งประดิษฐ์ เป็นต้น	๒.๙๔	มาก
๒. กิจกรรมทางการท่องเที่ยวสามารถก่อให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี และมีจำนวนการจัดกิจกรรมบ่อยครั้งในแต่ละปี	๓.๓๘	มากที่สุด
๓. กิจกรรมทางการท่องเที่ยวสามารถสะท้อนความงดงามทางด้านศิลปวัฒนธรรม สร้างความประทับใจแก่ผู้พบเห็นได้	๒.๓๒	ปานกลาง
๔. กิจกรรมทางการท่องเที่ยวก่อให้เกิดความผูกพัน ระหว่างคนในชุมชน และนักท่องเที่ยวได้	๒.๑๔	ปานกลาง
๕. กิจกรรมทางการท่องเที่ยวมีจำนวนหลากหลาย นักท่องเที่ยวมีโอกาสเลือกทำกิจกรรมที่ตนพึงพอใจได้	๒.๗๙	มาก
๖. กิจกรรมทางการท่องเที่ยวไม่ส่งผลให้แหล่งวัฒนธรรมเกิดความเสื่อมโทรม	๒.๓๘	ปานกลาง
รวม	**๒.๖๕**	มาก

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว (Activities) พบว่า ภาพรวมมีศักยภาพการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๕ โดยพบว่ากิจกรรมทางการท่องเที่ยวสามารถก่อให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี และมีจำนวนการจัดกิจกรรมบ่อยครั้งในแต่ละปี อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๘ รองลงมาได้แก่ กิจกรรมทางการท่องเที่ยวสามารถสะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะตนทางวัฒนธรรม อาทิ วิถีชีวิต การแต่งกาย ลักษณะของกิจกรรมประเพณี ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องมือใช้สอย ลักษณะสิ่งประดิษฐ์ เป็นต้น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๔ กิจกรรมทางการท่องเที่ยวมีจำนวนหลากหลาย นักท่องเที่ยวมีโอกาสเลือกทำกิจกรรมที่ตนพึงพอใจได้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย

เท่ากับ ๒.๗๙ กิจกรรมทางการท่องเที่ยวไม่ส่งผลให้แหล่งวัฒนธรรมเกิดความเสื่อมโทรม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๓๘ กิจกรรมทางการท่องเที่ยวสามารถสะท้อนความงดงามทางด้านศิลปวัฒนธรรม สร้างความประทับใจแก่ผู้พบเห็นได้ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๓๒ และกิจกรรมทางการท่องเที่ยวก่อให้เกิดความผูกพัน ระหว่างคนในชุมชน และนักท่องเที่ยวได้ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๑๔ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๕: แสดงผลศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว (Administration)

ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว(Administration)	ค่าเฉลี่ย	ระดับศักยภาพ
๑. การสร้างโอกาสให้ชุมชนหารายได้จากกิจกรรมท่องเที่ยว	๒.๗๒	มาก
๒. การสนับสนุนสินค้าท้องถิ่นในการดำเนินการของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ผลิตภัณฑ์ของฝากจากสินค้าหัตถกรรม	๒.๗๖	มาก
๓. การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม	๓.๓๒	มากที่สุด
๔. การวิเคราะห์ ประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว รวมถึงมาตรการป้องกันผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว	๒.๑๔	ปานกลาง
๕. การจัดตั้งกลุ่มโดยชุมชนเพื่อกำหนดเป้าหมายในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว มีความเข้มแข็ง	๒.๔๗	มาก
๖. การมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน ในการกำหนดนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	๒.๙๗	มาก
รวม	**๒.๗๓**	**มาก**

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว (Administration) พบว่า ภาพรวมมีศักยภาพการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๓ โดยพบว่า การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๒ รองลงมาได้แก่ การมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน ในการกำหนดนโยบาย การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๗ การสนับสนุนสินค้าท้องถิ่นในการดำเนินการของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ผลิตภัณฑ์ของฝากจากสินค้าหัตถกรรม อยู่ในระดับ

มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๖ การสร้างโอกาสให้ชุมชนหารายได้จากกิจกรรมท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๒ การจัดตั้งกลุ่มโดยชุมชนเพื่อกำหนดเป้าหมายในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว มีความเข้มแข็ง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๔๗ และการวิเคราะห์ ประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว รวมถึงมาตรการป้องกันผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๑๔ ตามลำดับ

วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่ จำนวน ๘ แห่ง ดังนี้

๑) วัดบ้านท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

บ้านท่าข้ามมีวัดอยู่จำนวน ๒ แห่ง คือ วัดท่าข้าม (ชัยชนะ) ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของฝั่งลำน้ำแม่แจ่ม และวัดสันกู่ ตั้งอยู่ทางฝั่งน้ำด้านทิศเหนือของลำน้ำแม่แจ่ม มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ๓ แห่ง คือ ลำน้ำแจ่ม ลำน้ำปิง และหนองน้ำประจำหมู่บ้าน สภาพทั่วไปของบ้านท่าข้าม ตั้งอยู่ในเขตตำบลหางดง ติดลำน้ำแจ่มและลำน้ำปิงซึ่งมีน้ำท่วมทุกปี ด้านวัฒนธรรมประเพณี คนในหมู่บ้านท่าข้าม ร้อยละ ๙๙ เป็นคนล้านนาพื้นเมือง และการนับถือศาสนาพุทธมีวัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ได้แก่ วัดชัยชนะ และวัดสันกู่ นอกจากนี้คนบ้านท่าข้ามมีความเชื่อและความเคารพศรัทธาในผีบรรพบุรุษ ได้แก่ ผีปู่ย่า ผีพ่อบ้าน ผีเจ้าที่ ตามพิธีกรรมตามประเพณีพื้นบ้านในช่วงเดือน ๙ หรือประมาณเดือนมิถุนายนของทุกปี และมีประเพณีในรอบปีอีกได้แก่ ประเพณีปีใหม่เมือง ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ประเพณีเลี้ยงผีเสื้อบ้าน ประเพณีสลากภัตร ประเพณีตานข้าวใหม่ ประเพณีฟังธรรมหลวง ประเพณียี่เป็ง ประเพณีแห่ลูกแก้ว ประเพณีสรงน้ำพระธาตุ ประเพณีปอยหลวง นอกจากนี้บ้านท่าข้ามมีภูมิปัญญาหลากหลายที่สืบทอดจากบรรพบุรุษได้แก่ ภูมิปัญญาด้านการจักสาน เครื่องมือหาปลาเช่น แห แซะ ไซ สุ่มไก่ ข้อง หรือจักสานที่ใช้ในวิถีชีวิตเช่น ก๋วย ส้า กระบุง ซึ่งมีคนสนใจและมีรายได้ที่แน่นอน แต่ปัจจุบันกำลังจะสูญหายไปเนื่องจากไม่มีใครสืบสาน นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาด้านการละเล่นดนตรีพื้นเมืองสะล้อซอซึง ได้แก่ กลอง แห่ โมงกลางชุดแห่ครัวตานเข้าวัดชุดใหญ่ ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรทางภาคเหนือเรียกว่า ยาเมือง ภูมิปัญญาด้านการเป่าเสกคาถารักษาโรคกระดูกแตกหัก เป่ามะเฮง เป่าตาแดง เป่าแมลงป่องจี้ แตนจี้ เป็นต้น [๙๕]

บ้านท่าข้าม มีทรัพยากรวัฒนธรรมที่สำคัญในชุมชน ดังนี้

วัดท่าข้าม (วัดชัยชนะ) มีโบราณสถานที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งเช่น โบสถ์เก่าที่มีการประดับด้วยศิลปะกระจกรอบ ๆ ภายนอก วิหารที่มีภาพวาดพุทธประวัติ รวมถึงภาพวิถีชีวิตคนเมืองฮอด พระธาตุเจดีย์ หอพระตรัย และโบราณวัตถุ เช่น องค์พระธาตุ พระพุทธรูปอายุ ๑,๐๐๐ ปี บทสวดใบลานภาษาบาลี มีอายุเก่าแก่กว่า ๑๐๐ ปี ภายในวัดกำลังมีการก่อสร้างพิพิธภัณฑ์เมืองฮอด ซึ่งจะเป็นสถานในการเก็บรวบรวมของเก่าพื้นบ้าน และงานศิลปะร่วมสมัยของชุมชน

ศิลปกรรมกระจกบนผนังวิหารวัดท่าข้าม เป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกับนักวิจัยจากคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ภายใต้โครงการวิจัย “การสร้างสรรค์ศิลปกรรมกระจก เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมมรดกชุมชนท้องถิ่น” ได้รับการสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๕ ได้ร่วมกัน

---

[๙๕] **บริบทชุมชนบ้านท่าข้าม,** ม.ป.ป. (เอกสารอัดสำเนา).

สร้างสรรค์ศิลปะโดยใช้วัสดุกระจก สร้างเป็นตัวภาพแบบ ๒ มิติ เหมือนจิตรกรรมไทยตกแต่งไว้บนผนังวิหารวัดท่าข้าม มีเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม เช่น ประเพณีสรงน้ำพระธาตุ เวียนเทียน สลากภัต ตานก๋วยสลาก แห่ครัวทาน แห่ไม้ค้ำ ยี่เป็ง ปอยหลวง เข้าพรรษา ประเพณีเดือนเก้าเป็ง การเลี้ยงดงหอ ฯลฯ รวมถึง วิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น และภาพในหลวงรัชกาลที่ ๙ ไว้บนผนังวิหาร เพื่อต้องการให้ภาพศิลปกรรมกระจกบนผนังวิหารนี้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเด็กนักเรียน นักศึกษาทั้งในชุมชนและต่างชุมชน ได้เข้ามาชื่นชมและศึกษา หาความรู้

ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ (ไม้ค้ำสะหลี) ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ถือเป็นประเพณีตามความเชื่อของชาวล้านนา ในจังหวัดเชียงใหม่ ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของวัดพระธาตุศรีจอมทอง ของอำเภอจอมทอง ถือได้ว่าเป็นงานประเพณีที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและผู้สนใจมาร่วมงานเป็นจำนวนมากและทุก ๆ ปี จะมีการจัดประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์อย่างยิ่งใหญ่ ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์จอมทอง เป็นประเพณีสำคัญของชาวจอมทองที่ได้กระทำสืบต่อกันมานานและยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวอำเภอจอมทองอีกด้วย ชาวบ้านมีความเชื่อว่า ไม้ค้ำเป็นส่วนหนึ่งในพิธีสืบชะตาราศีเป็นการค้ำชีวิตของตนเองให้ยั่งยืนนาน ให้มีความร่มเย็นเป็นสุขและยังเป็นการค้ำจุลพระบวรพุทธศาสนา สำหรับประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์นั้นเป็นประเพณีที่มีมาแต่โบราณกว่า ๑๐๐ ปีมาแล้ว ชาวบ้านมีความเชื่อว่าในเทศกาลสงกรานต์หรือประเพณีปี๋ใหม่เมือง ทุกคนจะต้องทำบุญสืบชะตาราศีของตน เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองที่ตนเองได้มีชีวิตอย่างสงบสุข ผ่านพ้นไปอีกหนึ่งปี นอกจากชาวบ้านในอำเภอจอมทอง ยังมีชาวบ้านจากอำเภอใกล้เคียงคือ อำเภอฮอด อำเภอดอยเต่า อำเภอหางดง อำเภอสันป่าตอง มาร่วมขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ด้วย

อุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีสืบชะตา คือ ไม้ที่มีง่ามขนาดต่าง ๆ หลังจากที่นำเข้าในพิธีสืบชะตาของตนแล้วก็จะนำไปค้ำต้นโพธิ์ที่อยู่ในวัดใกล้บ้าน สำหรับที่อำเภอจอมทองจะนิยมนำไม้ค้ำไปค้ำต้นโพธิ์ที่วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร ซึ่งการนำเอาไม้ค้ำที่มีง่ามไปค้ำต้นโพธิ์นั้นมีความเชื่อทางปุคลาธฐานว่าเป็นการค้ำชีวิตของตนเองให้ยืนยาว มีความร่มเย็นเป็นสุขเหมือนกับต้นโพธิ์ที่แผ่กิ่งก้านสาขาปกคลุมไปทั่ว นอกจากนั้นแล้วยังเป็นการค้ำจุนพระพุทธศาสนาให้เจริญก้าวหน้าและอยู่คู่กับโลกต่อไปให้นานแสนนาน ก่อนที่ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์จะกลายมาเป็นประเพณีสำคัญและมีชื่อเสียงของอำเภอจอมทองนั้น เริ่มต้นจากที่ชาวบ้านแต่ละบ้านได้นำเอาไม้ค้ำมาทำพิธีสืบชะตาของตนแล้วจึงนำไปค้ำต้นโพธิ์ที่วัด ต่อมาเมื่อได้กระทำเป็นประจำทุกปี นาน ๆ เข้าพอถึงช่วงเดือนเมษายน ชาวบ้านก็ได้ร่วมกันเป็นหมวด ๆ หาไม้ที่มีลักษณะดังกล่าวมาเลื่อยแกะสลักเป็นลวดลายขนาดใหญ่ และเมื่อถึงวันที่ ๑๕ เมษายนก็จะตกแต่งให้สวยงามแล้วนำไม้ค้ำขึ้นสู่ล้อเกวียนแล้วแห่ไปถวายและค้ำที่ต้นโพธิ์วัดพระธาตุศรีจอมทอง ในขบวนแห่จะมีผู้เฒ่า ผู้แก่ หนุ่มสาว แต่งตัวตามประเพณีพื้นเมือง ร่วมขบวนแห่ร้องรำทำเพลงเป็นที่สนุกสนาน และเนื่องจากประเพณีดังกล่าวอยู่ในช่วงปี๋ใหม่เมือง ตลอดสองข้างทางที่ขบวนแห่ผ่านไปจะมีการรดน้ำดำหัวอวยชัยให้พรไปด้วย

กระทั่งเมื่อประมาณ ๒๐ กว่าปีมานี้ ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ก็มีการพัฒนาไปตามยุคสมัย โดยเฉพาะในด้านการตกแต่งประดับประดาก็มีการนำเอาลูกเล่นต่าง ๆ เข้ามาใส่ในขบวนแห่สร้างสีสันให้กับงานประเพณีนี้ไปไม่น้อย นอกจากการตกแต่งไม้ค้ำโพธิ์แล้ว พาหนะที่ใช้บรรทุกไม้ค้ำก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย จากเมื่อก่อนที่เคยใช้ล้อเกวียนบรรทุกปัจจุบันได้มีการนำรถยนต์กระบะ รถพ่วงเข้ามาใช้บรรทุกแทนมีการประดับตกแต่งเป็นรูปภาพ รูปวิวมีทั้งความสวยงาม ความคิดสร้างสรรค์ใน

ขบวนแห่ก็จะประกอบด้วยกลุ่มแม่บ้าน ขบวนฟ้อนพื้นเมือง ขบวนดนตรีพื้นเมืองและขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ซึ่งจะมีการแห่อย่างพร้อมกันเป็นจำนวนนับหลายสิบอันจากหมู่บ้านต่าง ๆ มุ่งหน้าไปยังวัดพระธาตุศรีจอมทอง หลังจากที่ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของอำเภอจอมทองได้รับความสนใจจากผู้คนเป็นจำนวนมากแล้วนั้น ทางเทศบาลตำบลจอมทองได้มองเห็นความสำคัญของประเพณีวัฒนธรรมเก่าแก่ของท้องถิ่นในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว จึงได้เชิญชวนหน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนให้เข้ามาร่วมสนับสนุนส่งเสริมโดยมอบเงินเป็นค่าใช้จ่ายให้กับกลุ่มต่าง ๆ ไปดำเนินการประดับตกแต่งขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ให้สวยงาม นอกจากนั้นก็ได้มีการจัดประกวดและมอบรางวัลขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์เพื่อเป็นการให้กำลังแก่ชาวบ้านที่ยึดถือสืบทอดประเพณีนี้อีกด้วย

ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของชาวจอมทองนับว่าเป็นเอกลักษณ์ของอำเภอจอมทอง เพราะจะมีที่อำเภอจอมทองแห่งเดียวเท่านั้นและจะจัดขึ้นในช่วงงานสงกรานต์ จึงอาจกล่าวได้ว่าประเพณีสำคัญเช่นนี้จะจัดขึ้นเพียงปีละครั้งเท่านั้น เมื่อถึงงานดังกล่าวพี่น้องประชาชน ชาวอำเภอจอมทองที่ไปทำงานที่อื่นก็จะทยอยกลับบ้านเพื่อร่วมงานประเพณีสำคัญเป็นประจำทุกปี นอกจากนั้นแล้วยังถือโอกาสนี้รดน้ำดำหัวญาติผู้ใหญ่ที่ตนเคารพนับถืออีกด้วย[๙๖]

จากการศึกษาข้อมูลและสำรวจบริบทชุมชน ทีมวิจัยได้พูดคุยกับพระสงฆ์และแกนนำชุมชน พบว่าภายในวัดท่าข้ามมีการดำเนินกิจกรรมที่ศิลปะชุมชนในรูปแบบภาพวาดที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนเมืองฮอดในอดีตโดยอาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ศิลปินชาวเมืองฮอดและอาจารย์พิเศษสาขาพุทธศิลป์ มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ และการทำศิลปะประดับกระจกโดยรอบวิหารด้วยการสนับสนุนจากคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนเมืองฮอด อยู่ในระหว่างการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์เมืองฮอด ดังนั้นเพื่อการต่อยอดการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนที่มีฐานมาจากทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนที่มีความโดดเด่น คือ ประเพณีบุญแห่ไม้ค้ำโพธิ์ (ไม้ค้ำสะหลี) ของวัดท่าข้ามซึ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน โดยเป็นประเพณีที่มีความสัมพันธ์กับประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของวัดพระธาตุศรีจอมทองซึ่งเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของจังหวัดเชียงใหม่

ในการสร้างสรรค์ และประดิษฐ์นวัตกรรมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนท่าข้าม ทีมวิจัย ทีมศิลปินร่วมกับชุมชนท่าข้ามได้สร้างสรรค์ศิลปะชุมชนในรูปแบบศิลปะจัดวาง หรือศิลปะติดตั้ง (Installation Art) หมายถึงประเภทของงานศิลปะที่มีที่ตั้งเฉพาะจุด เป็นงานสามมิติ ที่ออกแบบเพื่อที่จะแปรสภาพการรับรู้ของสิ่งแวดล้อม (Perception of a Space)[๙๗] การทำไม้ค้ำต้นโพธิ์โดยใช้เหล็กมาแทนไม้ มีแนวคิดมาจากการที่ได้เห็นการตัดไม้จากป่าชุมชน เพื่อมาทำไม้ค้ำต้นโพธิ์ในงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์เป็นจำนวนมากในทุก ๆ ปี ทำให้ภายในวัดมีไม้ค้ำโพธิ์ทั้งขนาดเล็กใหญ่สะสมเป็นประจำทุกปี แต่ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น อีกทั้งยังทำให้ไม้จากป่าชุมชนลดลงทุก ๆ ปี ดังนั้นทีมศิลปินจึงได้มีการวางแผนจัดทำไม้ค้ำโพธิ์รูปแบบใหม่ที่ทำมาจากเหล็ก และวาดภาพลวดลาย

---

[๙๖] จักรพงษ์ คำบุญเรือง, **ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ วัดพระธาตุศรีจอมทอง,** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/๔๗๓๕๐๙/ (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

[๙๗] สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย, **Installation Art**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://ocac.go.th/%E๐%B๘%๙A%E๐%B๘%๙๗%E๐%B๘%๙๗%E๐%B๘%B๕%E๐%B๙%๘๘-๑๘-installatio n-art/ (๓ กันยายน ๒๕๖๓).

ต่าง ๆ ลงบนไม้ค้ำโพธิ์ โดยกลุ่มศิลปินที่เข้าร่วมโครงการในครั้งนี้เป็นกลุ่มศิลปินจิตอาสาที่มาช่วยกันรังสรรค์งานศิลปะ รวมไปถึงเด็กและเยาวชนภายในชุมชนท้องถิ่นที่มีความสามารถและสนใจในงานศิลปะ เป็นการนำศิลปะร่วมสมัยแบบใช้ไม้ค้ำสะหลี

มานิตย์ โกวฤทธิ์ ศิลปินซึ่งเป็นคนในชุมชนท่าข้าม ซึ่งเป็นผู้จุดประกายแนวคิดนี้กล่าวว่า เมื่อสมัยก่อนตอนเรียนหนังสือได้วาดรูปไม้ค้ำทุกปีแล้วนำไปถวายทานทุกปีซึ่งถือว่าเป็นบุญใหญ่เพราะมีการแห่ นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดความสนุกสนานและได้บุญ ในระยะหลังเกิดวิกฤติเรื่องของภัยธรรมชาติส่งผลให้ทรัพยากรป่าไม้มีจำนวนลดน้อยลง อาจจะรวมไปถึงมนุษย์ที่เป็นอีกหนึ่งสาเหตุส่งผลให้จำนวนป่าไม้มีจำนวนน้อยลง ยกตัวอย่างจากอดีตถึงปัจจุบันตนเองได้ถวายไม้ไปไม่น้อยกว่าจำนวน ๒๐ ต้น จึงเกิดความคิดขึ้นว่าจะลดจำนวนการใช้ไม้ลงโดยเริ่มจากตนเอง เมื่อปีที่แล้วจึงเริ่มวาดภาพไม้ค้ำจำนวน ๒ ต้น ร่วมกับท่านพระครูที่มีแนวความคิดคล้าย ๆ กัน และลองนำไปถวายวัดโดยไม่ต้องบอกชาวบ้านว่าคืออะไร จากนั้นชาวบ้านนำไปแห่รอบหมู่บ้านโดยที่ไม่ทราบว่าที่แท้จริงมันคืออะไร หลังจากที่แห่เสร็จเข้าบ้านจึงได้นำมาวางไว้ที่นี่ เวลาผ่านไปสองปีตนเองได้กลับมาที่นี่อีกครั้งและคิดที่จะขยายแนวความคิดนี้ออกไปจึงไปปรึกษากับผู้ใหญ่บ้านซึ่งท่านเห็นด้วยและมีความคิดว่าเป็นไปได้ แต่จำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของพิธีกรรม ความเชื่อ ความศรัทธาเพื่อให้ชาวบ้านต้องการเข้ามามีส่วนร่วม

> ***“ประเพณีบุญแห่ไม้ค้ำโพธิ์ เป็นประเพณีที่ดีงาม มีความเชื่อเรื่องการค้ำชูพระศาสนา กว่า ๒๐ ปีที่ผมเขียนภาพตกแต่งไม้ค้ำโพธิ์อย่างน้อยก็คงเกิน ๓๐ ต้น ดังนั้น การตัดไม้ที่มีอายุกว่า๑๐ ปีมาใช้ก็หมดไปกับประเพณีนี้ด้วย ทำให้ผมได้คิดและตระหนักถึงผลกระทบนี้ จึงขอเป็นคนเริ่มเปลี่ยนเทคนิคบางอย่างจากวัสดุที่หาได้ง่ายและทดแทนการใช้ไม้ โดยการทำให้ดูก่อน ใช้แห่และจัดพิธีกรรมทุกอย่างให้ครบสมบูรณ์ตามประเพณีดั้งเดิม”***[๙๘]

พระครูพิสิษฐ์ บุญญาภิรักษ์ เจ้าอาวาสวัดท่าข้าม กล่าวว่าเนื่องจากตนเองอาศัยอยู่ภายในชุมชนนี้มานานพอสมควร ประมาณ ๒๐ กว่าปี แต่ละปีจะมีการกิจกรรมในเรื่องของไม้ค้ำเป็นประจำทุกปี บางปีใช้เป็นจำนวนหลายต้นในแต่ละหมู่บ้านและรวมไปถึงในอีกหลายอำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งทุกปีจะมีการจัดกิจกรรมการทำบุญด้วยการแห่ไม้ค้ำ จึงคำนึงถึงต้นไม้ที่ต้องถูกตัดลงในแต่ละปีและการทำไม้ค้ำค่อนข้างที่จะต้องใช้ไม้สวยงาม ไม้ที่คดงอชาวบ้านไม่สามารถนำมาทำไม้ค้ำได้ จำเป็นต้องใช้ไม้ที่มีความซื่อตรงและมีอายุพอสมควรจึงจะสามารถนำมาใช้ทำเป็นไม้ค้ำได้ จากการที่ได้เห็นการจัดกิจกรรมเช่นนี้มาเป็นระยะเวลาหลายปีส่งผลให้ครุ่นคิดเพื่อหาแนวทางหรือวิธีการที่ไม่ต้องมีการตัดไม้ในช่วงเทศกาลมากเกินไป เพราะต้นไม้ก่อให้เกิดความร่มรื่น หากต้นไม้ถูกตัดลงไป

---

[๙๘] สัมภาษณ์, มานิตย์ โกวฤทธิ์ ศิลปินอิสระ /อาจารย์พิเศษ สาขาพุทธศิลปกรรม มหาวิทยามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, วันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

เรื่อย ๆ ความร่มรื่นจะค่อย ๆ หมดไป ซึ่งปัจจุบันจะเห็นได้ว่าอากาศได้เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากจำนวนต้นไม้ที่ลดน้อยลงเรื่อย ๆ

จึงก่อให้เกิดแนวคิดที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ที่มีการพัฒนาไปตามยุคสมัยใหม่โดยพยายามลดการตัดต้นไม้ลงให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และพิจารณาหาสิ่งที่จะมาทดแทนต้นไม้ในการจัดทำกิจกรรมซึ่งวัสดุที่ดีที่สุด คือเหล็กเพราะมีความคงทนประกอบกับการที่รู้จักและสนิทสนมกับอาจารย์มานิตย์ โกวลิต ซึ่งเป็นศิลปินที่มีความสามารถจึงสามารถรังสรรค์ผลงานให้มีความสวยงามมากยิ่งขึ้น เพราะหากไม่มีความรู้และความสามารถทางด้านงานศิลปะก็จะพ่นสีเพียงอย่างเดียว ผลงานที่ออกมาจะกระด้างไม่มีความงดงามไม่สามารถนำมาแสดงผลงานได้ [๙๙]

ดาบตำรวจไพศาล พุทธเหมาะ นายกเทศมนตรีตำบลท่าข้าม กล่าวว่า ภารกิจของเทศบาลภารกิจหนึ่งคือการส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรม ทางเทศบาลได้เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน มีการปรึกษาหารือกับผู้ใหญ่บ้าน ท่านพระครู และคนเฒ่าคนแก่ภายในหมู่บ้าน ขณะนี้บ้านท่าข้ามได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการจัดกิจกรรมประเพณีที่สามารถอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไปในคราวเดียวกัน เมื่อการจัดกิจกรรมครั้งนี้ประสบผลสำเร็จจะเป็นแนวทางให้กับอีกหลาย ๆ หมู่บ้านในหลายอำเภอได้นำไปปฏิบัติตาม ซึ่งในแต่ละครั้งที่จัดกิจกรรมประเพณีไม้ค้ำจะใช้ไม้ประมาณ ๑๐ ต้นต่อ ๑ วัด การรณรงค์การจัดงานในลักษณะเช่นนี้สามารถลดการตัดไม้ได้เป็นจำนวนมาก ซึ่งอำเภอฮอดมีจำนวน ๖๖ หมู่บ้าน ในหนึ่งปีสามารถลดการตัดไม้ไปได้ ๖๖๐ ต้น อีกทั้งการตัดไม้จำเป็นต้องเลือกต้นที่ดีที่สุด สวยงามที่สุดซึ่งต้นไม้จำเป็นต้องมีอายุมากกว่า ๕ ปีขึ้นไปถึงจะสามารถนำมาทำเป็นไม้ค้ำได้ การหาไม้ค้ำ ชาวบ้านจะเข้าไปตัดไม้ในป่าโดยให้ทางผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชนจำเป็นต้องทำหนังสือส่งไปที่กรมป่าไม้เพื่อไปตัดไม้ในป่าหรือป่าชุมชน แต่ทางกรมป่าไม้ไม่สามารถให้การอนุญาตในการตัดต้นไม้ได้เนื่องจากเป็น การกระทำความผิดกฎหมายป่าไม้ จึงทำให้ชาวบ้านไม้สามารถหาไม้จริงมาทำไม้ค้ำได้ และต้นไม้ที่มีอยู่ภายในชุมชนมีจำนวนลดน้อยลงไปเรื่อย ๆ [๑๐๐]

ในการดำเนินงานศิลปะสร้างสรรค์ได้มีการประชุมร่วมกับคนในชุมชน ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดท่าข้าม ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกองทุนหมู่บ้าน และแกนนำชุมชนเพื่อนำเสนอแนวคิดการพัฒนาศิลปะชุมชนบนฐานทุนวัฒนธรรมคือ ประเพณีแห่ไม้ค้ำสะหลีของชุมชนท่าข้ามที่เป็นประเพณีประจำปีของคนในชุมชน แต่ละปีจะใช้ไม้จากป่าเพื่อนำมาทำไม้ค้ำเป็นจำนวนมาก และใช้ไม้ที่มีลำต้นใหญ่เพื่อการประกวดแข่งขัน ส่งผลให้ไม้ถูกตัดจากป่าชุมชนเป็นจำนวนมากในทุก ๆ ปี หลังจากเสร็จพิธีไม้ค้ำต้นโพธิ์ในแต่ละปี จะถูกนำมาทิ้งขว้าง และไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ ดังนั้นจึงได้มีการเสนอแนวคิดการทำไม้ค้ำที่ทำมาจากเหล็ก เพื่อลดการใช้ไม้จากป่า อีกทั้งยังสามารถนำเหล็กมาใช้ประโยชน์ในการก่อสร้างพิพิธภัณฑ์เมืองฮอด (Hot Community Art Museum) ที่กำลังดำเนินงานก่อสร้างภายในบริเวณวัด ทั้งนี้ในปีที่ผ่านมา อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ได้ทำไม้ค้ำโพธิ์จากเหล็กรวมทั้งการวาดภาพลวดลายลงบนเหล็กเป็นศิลปะร่วมสมัย และนำไปถวายวัด จำนวน ๒ ต้น ทำให้

---

[๙๙] สัมภาษณ์, พระครูพิสิษฐ์ บุญญาภิรักษ์ เจ้าอาวาสวัดท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓.

[๑๐๐] สัมภาษณ์, ไพศาล พุทธเหมาะ นายกเทศมนตรีตำบลท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓.

คนในชุมชนที่มาทำบุญที่วัดท่าข้ามได้เห็นว่าไม้ค้ำโพธิ์จากเหล็กมีความคงทน สวยงาม และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อได้ แนวคิดการสร้างสรรค์ไม้ค้ำโพธิ์จากเหล็กจึงได้รับการสนับสนุนจากทางวัดและชุมชน

เมื่อคนในชุมชนเกิดความตระหนักถึงการลดลงของไม้ และเห็นประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงจากการนำเหล็กมาทดแทนการตัดไม้จากป่า ทางวัดจึงได้มีการประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้มาร่วมกันทำกิจกรรมโดยให้ร่วมกันบริจาคเหล็กที่จะมาทำไม้ค้ำโพธิ์ จำนวน ๒๙ ต้น ความยาว ๖ เมตร ในการดำเนินงานคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตัดเชื่อมเหล็กให้เป็นไม้ค้ำ เพื่อให้ศิลปินได้วาดภาพ ให้มีสีสัน และลวดลายสวยงามต่าง ๆ ลงบนไม้ค้ำ ซึ่งชุมชนได้กำหนดให้มีการจัดงานถวายไม้ค้ำโพธิ์ และสืบชะตาหลวง เพื่อความเป็นสิริมงคลให้แก่ตนเองและสงบสุขร่มเย็นในชุมชน

การถ่ายทอดความรู้เพื่อหาแนวทางในการดูแล รักษาและพัฒนาพื้นที่

ในช่วงระหว่างวันที่ ๒๘- ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓ วัดท่าข้ามและชุมชน ร่วมกับทีมศิลปินจิตอาสาที่ประกอบด้วย ศิลปินเมืองลำพูน ศิลปินสามมิติ นักเรียนจากโรงเรียนวัดศรีสว่าง อำเภอหางดง และศิษย์เก่าพุทธศิลป์ มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ได้ดำเนินการจัดกิจกรรม “ค้ำสลี ค้ำวิถี ค้ำชีวิต” ภายในวัดท่าข้าม ในการจัดงานศิลปินได้วาดภาพลวดลายที่แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา และลวดลายสร้างสรรค์บนไม้ค้ำโพธิ์ ได้แก่ ลายคำล้านนา ลาย ๑๒ นักษัตร ลายเครือเถา ลายเส้นร่วมสมัย ลายดอกลอย ลายต้นไม้ ลายดอกไม้ ดอกบัว ผ้าทอปะกาเกอญอ (กระเหรี่ยง) ลายเส้นร่วมสมัย เป็นต้น หลังจากวาดลวดลายแล้วเสร็จ ได้มีการลงน้ำยาเคลือบเพื่อกันสนิม

สมบัติ เอกเรื่อง ผู้ใหญ่บ้านท่าข้ามใต้ กล่าวว่า การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ถือเป็นการรณรงค์รักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมประเพณีอันดีงามและยังถือเป็นการมีส่วนร่วมของบ้านในชุมชนท้องถิ่นจึงเกิดกิจกรรมในวันนี้ขึ้นมา การจัดกิจกรรมที่ประสบผลสำเร็จในครั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากชาวบ้าน ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ช่างฝีมือภายในหมู่บ้าน และศิลปินจิตอาสาทุกท่านที่เสียสละเวลา แรงกายแรงใจในการทำงาน ร่วมกันเสนอความคิดเห็นในการออกแบบและจัดทำเหล็กเป็นไม้ค้ำจนประสบผลสำเร็จ และชาวบ้านภายในชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าภาพ ร่วมบุญกันเพื่อถวายทานเป็นพุทธบูชา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากทุกท่านในการจัดกิจกรรมประเพณีอื่น ๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชน

> ***“ตนเองรู้สึกภูมิใจที่จะมีการจัดกิจกรรมขึ้น ที่ผ่านมาไม่ได้มีการเก็บบันทึกเรื่องราวของชุมชน จึงมีความสนใจ และสนับสนุนการทำกิจกรรมด้านศิลปะสร้างสรรค์ เพราะจะทำให้คนในชุมชนมีจิตใจที่ดีงามมากขึ้น”***[๑๐๑]

---

[๑๐๑] สัมภาษณ์, สมบัติ เอกเรื่อง ผู้ใหญ่บ้านท่าข้ามใต้ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๓.

> ***“การทำกิจกรรมครั้งนี้ คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมด้านแรงงานในการเตรียมวัสดุ ตั้งแต่ตัดเหล็ก พ่นสี ร่วมทำอาหารเลี้ยงทีมงานศิลปินจิตอาสาและคนที่มาร่วมกิจกรรม การดำเนินงานครั้งนี้ถือว่าเป็นรูปธรรมมากที่สุด ซึ่งคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม รวมไปถึงเทศบาลตำบลท่าข้ามที่ได้มาร่วมในการทำกิจกรรม ในอนาคตน่าจะสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาภายในวัดเพื่อให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวชุมชน เช่น การทำป้ายประชาสัมพันธ์ การก่อสร้างพิพิธภัณฑ์เมืองฮอด เป็นต้น”*** [๑๐๒]

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้โดยการให้คนในชุมชน นักเรียนโรงเรียนฮอดพิทยาคม และกลุ่มเยาวชนต้นกล้า สภาเด็กเยาวชนอำเภอฮอด รวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาร่วมได้มีส่วนร่วมในการปั๊มลวดลายลงบนไม้ค้ำสะหลี กิจกรรมการปั้มลาย ๑๒ ราศี เพื่อให้คนในชุมชนที่มาร่วมได้ปั้มลายลงบนตุงหลากสี เพื่อเป็นพุทธบูชา และนำไปแขวนบนที่ไม้ค้ำสลี ส่วนเงินที่ได้จากการทำบุญ ทางวัดจะนำไปสมทบเพื่อสร้างพิพิธภัณฑ์วัดท่าข้ามต่อไป

ในการทำกิจกรรมมีกลุ่มสภาเด็กและเยาวชนตำบลท่าข้ามเป็นที่ปรึกษาส่วนตัวให้แก่นายกเทศบาลตำบลท่าข้ามในการกำหนดนโยบายการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน โดยใช้ชื่อว่า “เยาวชนต้นกล้า” ซึ่งจะมีส่วนในการขับเคลื่อนกิจกรรมและประเพณีต่าง ๆ ในตำบลท่าข้าม และมีโอกาสได้ร่วมแรงร่วมใจในการจัดงาน ประกอบด้วยนักเรียนจาก ๒ โรงเรียน คือ โรงเรียนชุมชนท่าข้าม และโรงเรียนฮอดวิทยาคม มีสมาชิกจำนวนทั้งหมด ๒๑ คน ซึ่งถือเป็นกลุ่มพลังที่มีความสำคัญและเป็นที่ปรึกษาให้กับเทศบาลตำบลท่าข้าม เนื่องจากเด็กและเยาวชนมีความคิดเห็นและมีมุมมองที่แตกต่างจากผู้ใหญ่แต่สามารถนำมาปรับใช้และประยุกต์ให้เข้ากันสามารถร่วมกันพัฒนาเพื่อสร้างประโยชน์ชุมชนต่อไปได้ [๑๐๓]

หลังจากนั้นทางวัดท่าข้าม ได้จัดพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา การถวายไม้ค้ำโพธิ์ และคนในชุมชนร่วมในพิธีสืบชะตาหลวง ซึ่งมีคนเข้ามาร่วมในกิจกรรมเป็นจำนวนมาก จึงเป็นที่มาของงานสืบชะตาในครั้งนี้ และด้วยเหตุจากสถานการณ์โควิด๑๙ ส่งผลให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกหดหู่จึงถือโอกาสจัดงานสืบชะตาครั้งนี้โดยใช้ไม้ค้ำที่ถือเป็นการค้ำร่วมกันและถือโอกาสขยายเป็นพิธีกรรม อย่างไรก็ตามต้องเป็นพิธีกรรมที่ใหญ่คือการสืบชะตาหลวงของหมู่บ้าน การจัดงานในวันนี้ถือว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ถ้าต้องการให้มีความประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้นจำเป็นต้องหาวิธีการให้ขยายไปสู่หมู่บ้านอื่น ๆ ให้หันมาลดการใช้ไม้จริงเพื่อเป็นการลดปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า แต่ยังคงไว้ซึ่งประเพณีอันดีงาม จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

---

[๑๐๒] สัมภาษณ์, พระสุภัทร ศิริมังคโล ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๖๓.

[๑๐๓] สัมภาษณ์, ธีรพงษ์ ปิงสุแสน หัวหน้าสำนักงานปลัดเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓.

“เทศบาลตำบลท่าข้าม เป็นหน่วยงานที่ดำเนินงานเรื่ององค์กรคุณธรรม เน้นเรื่องการส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน เพราะฉะนั้นเทศบาลจึงเห็นความสำคัญของการจัดงานในครั้งนี้ ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ เป็นความเชื่อของชาวบ้านที่สืบต่อกันมายาวนาน เป็นการค้ำชูชีวิตให้ยาวนาน การจัดกิจกรรมครั้งนี้ได้ปรับเปลี่ยนไม้มาเป็นเหล็ก ซึ่งไม่มีปัญหากับคนในชุมชนเพราะว่ามีความเข้าใจ และเห็นประโยชน์จากการนำเหล็กมาใช้ในการทำกิจกรรมอย่างอื่นของวัดในอนาคต” [๑๐๔]

ในการขยายผลจากศิลปะไม้ค้ำโพธิ์ คนในชุมชนได้มีแนวทางในการดำเนินงานดังนี้

๑. การรณรงค์การใช้เหล็กมาทดแทนการใช้ไม้ให้ได้มากที่สุด โดยเชิญชวนชาวบ้านให้ร่วมกันรณรงค์ และเห็นความสำคัญของการใช้วัสดุอื่นเข้ามาแทนที่ไม้ ทั้งนี้ต้องดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป ช่วยกันลดปริมาณการใช้ไม้ลงไปเรื่อย ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงปริศนาธรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังเป็นการเปลี่ยนความคิดและวิธีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความเข้าใจ ให้รับทราบวัตถุประสงค์และคุณประโยชน์ที่แท้จริงจากการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดการความร่วมมือและสร้างความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

๒. ในอนาคตภายหน้าหากมีจำนวนเหล็กสะสมมากขึ้นเรื่อย ๆ จากการจัดกิจกรรมประเพณีในแต่ละปีจะนำมาจัดวางเรียงกันเพื่อสร้างเป็น landmark ในการดึงดูดนักท่องเที่ยว การต่อยอดให้เกิดความยั่งยืน โดยนำไม้ค้ำทำมาจากเหล็ก เพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้ให้มากที่สุดเพื่อเป็นการต่อยอดเช่น นำไปวางเรียงแถวทำเป็นซุ้มทางเดินและมีการประดับตกแต่งด้วยนกหรือหงส์ซึ่งถือได้ว่าจะเป็นเอกลักษณ์ของวัดท่าข้าม ทั้งนี้ยังเป็นการเปิดโอกาสให้พี่น้องชาวบ้านภายในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้านอีกด้วย จะเห็นได้ว่าเป็นการต่อยอดการแสดงผลงานศิลปะที่ได้ทั้งการสร้างบุญและยังสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากการจัดสร้างผลงานศิลปะไม้ค้ำที่มีอยู่ภายในชุมชน

๓. ประเพณีของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นประเพณีแปดเป็ง ประเพณีสรงน้ำพระธาตุ งานสืบชะตา ซึ่งมีการจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ควรจะมีการจัดประเพณีและวัฒนธรรมผสมผสานกับงานทางด้านศิลปะ เช่นจัดกิจกรรมถวายไม้ค้ำและสืบชะตาบ้าน เป็นการต่อยอดการจัดงานให้ยิ่งใหญ่มากขึ้น งานประเพณีแปดเป็งถือได้ว่าเป็นการจัดงานที่ยิ่งใหญ่ของหมู่บ้าน ในทุกปีต้องมีการสืบชะตาประเพณีงานแปดเป็งและจะมีงานไม้ค้ำเข้าไปผสมผสาน

๔. เทศบาลตำบลท่าข้ามมีแนวคิดเชิงนโยบายที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในชุมชน ปัจจุบันจังหวัดเชียงใหม่ในส่วนของทางเทศบาลและหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ จะสนับสนุนงบประมาณการจัดประเพณีซึ่งจะต้องเป็นประเพณีที่ได้รับการอนุมัติจากจังหวัดเพื่อการสนับสนุนงบประมาณลงไปยังท้องถิ่นในการจัดทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี อย่างไรก็ตาม

---

[๑๐๔] สัมภาษณ์, ไพศาล พุทธเหมาะ นายกเทศมนตรีตำบลท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓.

ต้องมีการสร้างความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมในลักษณะเช่นนี้ให้กับชาวบ้านเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือในการทำกิจกรรมเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืน โดยเทศบาลตำบลท่าข้ามจะเริ่มจากการจัดกิจกรรมเล็ก ๆ ซึ่งเริ่มจากวัดโดยจะให้การสนับสนุนงบประมาณไปในแต่ละวัด จะมีการปรึกษาหารือร่วมกันในการประยุกต์ผสมผสานการจัดกิจกรรมประเพณีที่ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยยังคงไว้ซึ่งประเพณีอันดีงามเป็นการใช้วัดท่าข้ามเป็นโครงการนำร่อง

๕. การสร้างให้ชุมชนท้องถิ่นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นแตกต่างและหลากหลาย จะเกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชน เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชมภายในชุมชนจะมาจับจ่ายใช้สอย ร้านค้าและสถานบริการต่าง ๆ จะได้รับผลประโยชน์ การจ้างงานภายในชุมชนมากขึ้น สินค้าและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ผลิตภายในชุมชนสามารถจัดจำหน่ายได้ ส่งผลให้เศรษฐกิจเกิดการหมุนเวียน

๖. การปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในวัดในตำบลท่าข้าม เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว เนื่องจากวัดในตำบลท่าข้ามมีประวัติอันยาวนานเป็น ๑๐๐ ปี เพราะฉะนั้นจะไม่มีการรื้อถอนและสร้างขึ้นมาใหม่ แต่จะเป็นการบูรณะซ่อมแซม มีการส่งเสริมให้ปลูกต้นไม้ในวัดเพื่อความร่มรื่นสบายใจ สามารถสร้างเรื่องราวความเชื่อเพื่อสร้างศรัทธาให้กับชาวบ้านเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวอาจนำเสนอในรูปแบบของการไหว้พระ ๙ วัดเพื่อเป็นสิริมงคล โดยแต่ละวัดจะมีเรื่องราวและความเชื่อต่าง ๆ หากมีโอกาสได้สักการะจะได้บุญและเป็นสิริมงคลกับชีวิตของตนเองและครอบครัว

๗. การสานต่อทางจัดประเพณีและวัฒนธรรมผ่านทางสภาเด็กเยาวชน เข้ามาเรียนรู้และรับการถ่ายทอดจากผู้รู้และผู้มีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ สามารถเป็นมัคคุเทศก์น้อยท้องถิ่นเพื่อคอยช่วยเหลือและแนะนำเรื่องราวต่าง ๆ ที่สำคัญให้แก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมกับชุมชนเป็นการสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด

๘. การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมกับเด็ก ๆ ในการวาดภาพ เพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้สูงอายุในเรื่องของความคิดสร้างสรรค์ เสริมสร้างกำลังเป็นการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุและเด็กร่วมกัน

๙. ส่งเสริมการจัดทำแผนที่เดินดินภายในชุมชนเพื่อให้เห็นถึงจุดเด่นและสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญภายในชุมชนเป็นการจัดเตรียมในเรื่องของการท่องเที่ยวภายในชุมชนในอนาคต เนื่องจากการท่องเที่ยวภายในชุมชนต้องเกิดจากชาวบ้านท้องถิ่นภายในชุมชนที่ร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกัน ไม่ต้องอาศัยกลุ่มทุนจากบุคคลภายนอก เป็นการระเบิดจากข้างในชุมชน

แม้ว่าการจัดแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนโดยชุมชนจะเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไปแต่จะก่อให้เกิดความยั่งยืน ทั้งนี้ต้องได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชน แกนนำ พระสงฆ์ นักวิชาการ หน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นในการติดตามคอยช่วยเหลือให้การสนับสนุนเพื่อให้สามารถพัฒนาไปยังท้องถิ่นอื่นต่อไปได้ กล่าวโดยสรุป ไม้ค้ำโพธิ์วัดท่าข้ามถือเป็นงานศิลปะจัดวาง (Installation art) เป็นงานศิลปะร่วมสมัย ที่มีความโดดเด่นเนื่องจากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความศรัทธา มีการส่งใจ มีการอธิษฐาน มีการสวดมนต์ มีการถวายทาน จึงถือได้ว่าเป็นงานศิลปะที่ร่วมสมัยที่ลงมาสู่ชุมชน การเผยแพร่นวัตกรรมไม้ค้ำโพธิ์ของวัดท่าข้าม ชุมชนได้มีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

(๑) พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การทำข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของวัดในตำบลท่าข้าม และตำบลอื่น ๆ อำเภอฮอด เพราะอำเภอฮอดถือเป็นเมืองประวัติศาสตร์ เช่น วัดศิลานิมิตร ซึ่งเป็นเส้นทางผ่านที่เจ้าแม่จามเทวีเดินทางจากลพบุรีมาสู่เชียงใหม่ รวมทั้งประวัติศาสตร์ในด้านการเป็นผู้เสียสละพื้นที่อยู่อาศัยให้กับการสร้างเขื่อนยันฮี (เขื่อนภูมิพล)

(๒) จัดทำเว็บไซต์ประชาสัมพันธ์ข้อมูลของวัดท่าข้ามซึ่งภายในวัดมีสิ่งที่น่าสนใจหลายอย่าง เช่น ภาพวาดในโบสถ์ ศิลปะกระจกบนผนังวิหาร ไม้ค้ำโพธิ์

(๓) อบรมกลุ่มสภาเด็กเยาวชนให้เป็นมัคคุเทศก์ เพื่อสื่อสารเรื่องราวของวัฒนธรรมชุมชนต่อสาธารณะ

(๔) พัฒนาบริเวณวัดโดยรอบ ตั้งแต่ป้ายทางเข้าวัดให้มีความชัดเจน สังเกตได้ง่าย ป้ายเส้นทางท่องเที่ยว และการจัดภูมิทัศน์ภายในวัดให้เป็นสัดส่วน แยกระหว่างเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส รวมทั้งการจัดทำที่จอดรถภายนอกวัด

(๕) การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับไม้ค้ำโพธิ์ โดยนำมาเป็นเสาปักตั้งแต่ทางเข้าวัดมาจนถึงหน้าวัด และแขวนโคมหรือตุง หรือทำเป็นนาคพันเสาไม้ค้ำโพธิ์ เพื่อทำเป็นจุดเช็คอิน หรือเป็นแลนด์มาร์คแห่งใหม่ของอำเภอฮอด ซึ่งจะดึงดูดนักท่องเที่ยว และนำไปสู่การสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน

(๖) การจัดตลาดชุมชนภายในวัด เพื่อจำหน่ายสินค้า อาหารจากชุมชน เช่น ผัก ผลไม้ตามฤดูกาล และผลิตภัณฑ์ชุมชนให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม

๒) ชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

โป่งน้ำร้อนสามสี จากสภาพพื้นที่ทั่วไปของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา จากเดิมมีลักษณะเป็นดินที่มีความอ่อนตัวมีต้นหญ้าและพืชจำพวกเฟิร์นขึ้นปกคลุม บางบริเวณเป็นหล่มโคลนลึก ทำให้พื้นที่แห่งนี้จึงไม่เหมาะสมกับการทำนา ซึ่งน้ำร้อนจะมีกลิ่นกำมะถัน ลักษณะน้ำร้อนในบ่อตอนเช้าจะมีสีขุ่น กลางวันจะเปลี่ยนเป็นสีคราม ๆ ม่วง ๆ และตอนเย็นจะกลายเป็นสีใส ซึ่งต่อมา ชาวบ้านจึงเรียกว่า โป่งน้ำร้อนสามสี พื้นที่บริเวณโป่งน้ำร้อนนั้น มีลักษณะที่อุดมสมบูรณ์ ในอดีตจะเป็นแหล่งอาหารของชุมชน เพราะจะเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ โดยมีอุณหภูมิประมาณ ๖๐-๗๐ องศา มีความพิเศษคือ สามารถลงแช่ได้เลย โดยไม่ต้องใช้น้ำเย็นผสม ปัจจุบันหลังจากที่วิถีชีวิตความทันสมัยของคนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงขึ้น การทำเกษตรกรรมก็เริ่มมีความสำคัญ ชาวบ้านจึงได้มีการปรับสภาพพื้นที่บริเวณนี้โดยการดูดน้ำออกเพื่อใช้ทำนาปลูกข้าว ทำให้ดินที่มีสภาพเป็นหล่มโคลนยืดหยุ่นได้มีความแข็งตัวมากขึ้น ขยายพื้นที่ทำนาเข้ามาในบริเวณโป่งน้ำร้อนมากขึ้น แต่ก็เหลือพื้นที่โป่งน้ำร้อนไว้ส่วนหนึ่ง[๑๐๕]

โป่งน้ำร้อนสามสีของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนานี้มีความสำคัญกับชุมชน และมีประโยชน์ และเอื้อต่อวัฒนธรรมการดำรงชีวิตต่อชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะทรัพยากรธรรมชาติจากโป่งน้ำร้อนนั้น สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ หลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านเกษตรกรรม ด้านธรรมชาติบำบัด โดยเฉพาะคุณสมบัติของน้ำแร่ และดินโป่ง หรือ ดินภูโคลน [๑๐๖] คือ ดินโคลนบริสุทธิ์สีดำที่ขึ้นมา

---

[๑๐๕] สัมภาษณ์, จันทร์เพ็ญ ไฝเครือ กลุ่มแม่บ้านเหล่าพัฒนา, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๒.

[๑๐๖] กรมทรัพยากรธรณี, ๒๕๕๑. มปป. (เอกสารอัดสำเนา).

พร้อมกับสายน้ำแร่ธรรมชาติใต้ดินที่สะอาด ไม่มีกลิ่นของกำมะถัน ซึ่งอุดมไปด้วยแร่ธาตุที่เป็นประโยชน์ต่อผิวหนัง และระบบไหลเวียนโลหิตของมนุษย์ ในพื้นที่บ้านเหล่าพัฒนาได้ใช้ประโยชน์จากดินโป่งและน้ำโป่งในหลาย ๆ ด้าน เช่น (๑) การเกษตร คือ การปลูกข้าวในบริเวณรอบ ๆ โป่งน้ำร้อนสามสีนั้น จะสามารถปลูกข้าวได้ ๓ ครั้ง ต่อปี และเมล็ดข้าวนั้นจะมีความสมบูรณ์เป็นเมล็ดที่มีลักษณะใหญ่ และข้าวที่ปลูกบริเวณรอบ ๆ จะสามารถเก็บเกี่ยวเก็บได้ก่อนพื้นที่อื่น (๒) การถนอมอาหาร หรือวัฒนธรรมการกินโดยมีการนำดินโป่ง จากโป่งน้ำร้อนมาหมักไข่เป็ด หรือไข่ไก่ เพื่อทำไข่มันซึ่งเมื่อนำไปต้มแล้ว ลักษณะเนื้อไข่จะมีรสชาติที่มัน ๆ และหากต้องการเพิ่มรสชาติก็มีการเพิ่มส่วนผสมของเกลือในการหมัก เป็นต้น (๓) ธรรมชาติบำบัด การบำบัดโรคที่เกิดจากการปวดเมื่อยตามร่างกาย โดยการแช่ และการนวดฝ่าเท้าแบบธรรมชาติ โดยการเหยียบดินโป่งในโป่งน้ำร้อนสามสี

วัดบ้านโป่ง ตั้งอยู่ที่บ้านโป่ง หมู่ที่ ๑๐ เลขที่ ๑๗๙ โฉนดเลขที่ ๔๘๕๙ มีเนื้อที่ทั้งหมด ๙ ไร่ ๑ งาน ๑๔๓ ตารางวา แบ่งเป็น ๒ ส่วน ๆ ที่ ๑ เป็นเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส จำนวน ๔ ไร่ ๑ งาน ๔๙ ตารางวา ส่วนที่ ๒ เป็นเขตธรณีสงฆ์ จำนวน ๕ ไร่-งาน ๔๗ ตารางวา ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๘๙ ผูกพัทธสีมา เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ.๒๔๙๗

วัดบ้านโป่งเดิมชื่อว่า วัดศรีบุญเรือง ได้ย้ายมาจากวัดปงตำหนองกว้าง ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของวัดบ้านโป่ง ห่างประมาณ ๒๐๐ เมตร ในขณะนั้นมีศรัทธาสาธุชนให้ความอุปถัมภ์ ๒๓ หลังคาเรือน ส่วนมากเป็นชาวไทยใหญ่ (ไตเงี้ยว) คือบ้านโป่งหลวง ๖ หลังคาเรือน บ้านโป่งสันกลาง ๕ หลังคาเรือน และบ้านโป่งสันขี้เหล็ก ๑๒ หลังคาเรือน ต่อมามีชาวบ้านร้องขี้เหล็ก อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ได้ย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่บ้านดอนสลี ได้ร่วมเป็นศรัทธาอุปถัมภ์วัดเดียวกัน จากนั้นต่อมาเมื่อ พ.ศ.๒๓๗๐ ชาวบ้านได้มีความเห็นว่า วัดปงตำหนองกว้างเป็นสถานที่ไม่สะดวกแก่การประกอบศาสนกิจ จึงได้ร่วมใจกันสร้างวัดขึ้นใหม่ ที่บ้านโป่งหนองหลวง โดยการนำของพระไชยวงค์ และท่านท้าวนันทะไชย ได้ตั้งชื่อวัดว่า วัดศรีบุญเรือง ต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนชื่อวัดให้ตรงตามชื่อของหมู่บ้านว่า วัดบ้านโป่ง

จากนั้นต่อมาได้เริ่มสร้างเสนาสนะขึ้น เช่น กุฏิ วิหาร ศาลา ได้ฉลองพร้อมกัน เมื่อวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ.๒๓๗๗ ต่อมาเจ้าอาวาสรูปที่ ๒ คือ พระธรรมวงค์ ท่านได้สร้างธรรมาสจัตุรมุขหรือหอธรรม ทรงศิลปะล้านนา (ปัจจุบันยังมีอยู่) จากนั้นต่อมาเมื่อ พ.ศ.๒๔๓๔ เจ้าอาวาสรูปที่ ๗ คือ ครูบาไชยมังคละวุฑฒิวชิรปัญญาหรือครูบาปัญญา ท่านได้สร้างอุโบสถกลางน้ำขนาดกว้าง ๕ เมตร ยาว ๙ เมตร และปลูกสร้างเสนาสนะไว้หลายอย่าง เช่นวิหาร ศาลาบาตร เป็นต้น ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๕๖ ครูบาท่านได้รับตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ เป็นเจ้าคณะแขวงแม่พริก(เจ้าคณะอำเภอรูปแรกของอำเภอแม่สรวย) จากนั้นต่อมาครูบาได้นำญาติโยมไปอัญเชิญพระพุทธรูปสมัยเชียงแสนเป็นเนื้อทองสำริด จำนวน ๔ องค์ คือ พระทรงเครื่อง พระสิงห์หนึ่ง พระสิงห์สาม และพระอุ้มบาตร จากวัดปงตำหนองกว้างเดิม มาประดิษฐานไว้ ณ วัดบ้านโป่ง เพื่อเก็บรักษาไว้สักการบูชา จากนั้นมาในวันพฤหัสบดี วันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๗๒ ตรงกับเดือน ๑๑ เหนือ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ครูบาท่านได้อาพาธหนัก จึงได้ถึงแก่มรณภาพ รวมศิริอายุได้ ๗๕ ปี ๕๔ พรรษา จากนั้นต่อมาวัดบ้านโป่งมีเจ้าอาวาสถึง ๒๒ รูป

ปัจจุบันเจ้าอาวาสรูปที่ ๒๖ คือ พระมหาจรินทร์ จิรวุฑฺโฒ ป.ธ.๕ เมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ.๒๕๔๓ เป็นเจ้าคณะตำบลป่าแดด แต่งตั้งเมื่อวันที่ ๙ มกราคม พ.ศ.๒๕๔๕ และได้รับ

พระราชทานสัญญาบัตรพัดยศ ในราชทินนามที่ พระครูสิริจิรวัฒน์ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔[๑๐๗]

ไข่เค็มหมักโคลนออนเซน ในเดือนกรกฎาคม ๒๕๖๒ มีการตั้งกลุ่มสร้างผลิตภัณฑ์อาหารนำวิถีวัฒนธรรมการถนอมอาหารและการรับประทานจากคนรุ่นก่อนมารื้อฟื้นเพื่อสร้างรายได้เสริมและต้องการสร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชน โดยมีการทำไข่เค็มหมักจากดินโป่ง และทางกลุ่มได้ตั้งชื่อว่า ไข่เค็มหมักโคลนออนเซน โดยเริ่มจากการตั้งกลุ่มโดยธรรมชาติของแม่บ้านบ้านเหล่าพัฒนา มีการร่วมกันลงทุนในจัดหาวัสดุในการทำไข่เค็มจากกลุ่มกันเองโดยลดการพึ่งพิงจากหน่วยงานภาครัฐ หรือเอกชนให้น้อยที่สุด ซึ่งสมาชิกกลุ่มนั้นมีประมาณ ๑๕ คน โดยการทำงานของกลุ่มนั้นแบ่งเป็นฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายผลิต ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายการตลาด และฝ่ายการเงิน ซึ่งการดำเนินการของกลุ่มตั้งแต่การเริ่มต้นในการทำนั้นเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคมจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม สปาบ้านทุ่ง และกลุ่มไข่เค็มนั้นมีการดำเนินการมาได้ระยะหนึ่ง แต่พบอุปสรรคคือ การบริหารจัดการที่ยังไม่เป็นระบบ ขาดการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน การทำงานยังเป็นในรูปแบบของชาวบ้านที่ยังไม่มีแบบแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน ขาดเครือข่ายการทำงานที่จะช่วยมาสนับสนุนอย่างแท้จริง [๑๐๘]

ทั้งนี้ ทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา ประกอบด้วย แหล่งโบราณคดีดอยเวียง ดอยวง พิพิธภัณฑ์ดอยเวียง ดอยวง วัดบ้านโป่ง และมีทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่นสำคัญ ได้แก่ แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ หรือโป่งน้ำร้อนสามสี ซึ่งล้อมรอบด้วยทุ่งนาข้าวของบ้านเหล่าพัฒนา ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น ในรูปแบบของนิเวศวัฒนธรรม ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนในอนาคต ทีมวิจัยร่วมกับชุมชนได้สร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบของการพัฒนาพื้นที่สาธารณะและประติมากรรมต้นข้าว เมล็ดข้าวและรวงข้าว บริเวณโป่งน้ำร้อนสามสีที่มีแนวคิดมาจากการมีทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนที่มีความโดดเด่น คือ ทุ่งนาและแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ

จากทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรวัฒนธรรมของบ้านเหล่าพัฒนาที่มีความโดดเด่น และเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ได้นำมาสู่การสร้างสรรค์ประติมากรรมเมล็ดข้าวทุ่งโป่งในบริเวณโป่งน้ำร้อนสามสี ที่พัฒนามาจากจุดเด่นของทรัพยากรวัฒนธรรมและมีความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยได้แรงบันดาลใจจากบริบทของชุมชนที่เป็นเมืองอู่อารยธรรม เป็นเมืองยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่ประกอบด้วยแหล่งโบราณคดีดอยเวียง ดอยวง และตำนานเมล็ดข้าวจากเกาะแม่ม่ายที่ตั้งอยู่กลางทุ่งนาของหมู่บ้าน จากตำนานแม่ม่ายทุบข้าว จึงนำมาสู่การออกแบบศิลปะงานประติมากรรมสู่ชุมชน จำนวน ๓ ชิ้นงาน เรียกว่า “ข้าวเป็นเจ้า” แต่ละชิ้นงาน ประกอบด้วย

(๑) “เมล็ดข้าวงอก” มีส่วนที่เป็นใบและรากงอกออกมาจากเมล็ดข้าวทั้งสองส่วนเท่ากัน หมายถึง รากเหง้าหยั่งลึกแค่ไหน ก็จะสูงงดงาม

(๒) ต้นกล้า มีสามต้น มีลักษณะเป็นต้นข้าวที่อ้วนใส่ความรู้สึกที่มีต่อข้าวถึงความอุดมสมบูรณ์ซึ่งความสมบูรณ์โดยความหมาย ต้นที่ ๑ หมายถึง อดีต คือ ตั้งแต่บรรพบุรุษของเรากิน

---

[๑๐๗] สัมภาษณ์, พระครูสิริจิรวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๖๓.

[๑๐๘] อมลณัฐ กันทะสัก, **โป่งน้ำร้อนสามสีและไข่หมักโคลนออนเซ็น**, ม.ป.ป. เอกสารอัดสำเนา.

ข้าว มาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ มีการพบเมล็ดข้าวในภาชนะดินเผาในยุคบ้านเชียง นั่นก็ ๓,๐๐๐ - ๓,๕๐๐ ปีมาแล้ว แสดงให้เห็นถึง การบริโภคข้าวมีมาก่อน พระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดสัตว์ แม้กระทั่งพระพุทธเจ้าพระองค์เอง ยังฉันข้าวเป็นภัตตาหาร นั่นเป็นนัยยะของต้นข้าวต้นที่ ๑ คืออดีต ต้นที่ ๒ คือปัจจุบันความอุดมสมบูรณ์ในการปลูกข้าวของเราคนไทย ยังมีอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย และคนไทยยังบริโภคข้าวเป็นปกติ ถือว่าเป็นอาหารหลัก และมีการพัฒนาสายพันธุ์ข้าวขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนสืบมา ต้นที่ ๓ ยังสื่อความหมายไปถึงอนาคตว่ามวลมนุษยชาติ ยังคงบริโภคข้าวเป็นอาหารอยู่ ตราบเท่ามนุษย์จะสูญสิ้นเผ่าพันธุ์ ประติมากรรมในชิ้นที่ ๒ นี้ จึงสื่อความหมายถึงความสำคัญของต้นกล้าที่แข็งแกร่ง จากอดีตปัจจุบัน สู่อนาคตให้รวมเป็นกอข้าวอันสมบูรณ์

(๓) รวงข้าว รวงข้าวจะมีเม็ดข้าวอยู่ ๙ เม็ด อันมีหลายระยะที่ต้องการสื่อสารและแสดงออกคือ รัชกาลที่ ๙ พระองค์ทรง มีโครงการหลวงที่พัฒนาสายพันธุ์ข้าวอย่างไม่หยุดยั้ง ถือว่ารัชกาลที่ ๙ พระองค์ทรงมีวิสัยทัศน์อันกว้างไกล และตัวศิลปินเอง ยังมีความศรัทธาต่อรัชกาลที่ ๙ นัยที่ ๒ เลข ๙ เป็นเลขที่มีความเป็นมงคล ในหลักธรรมของพุทธศาสนา มรรคมีองค์ ๘ + นิพพาน ๑ คือเลข ๙ และคำว่าเก้า เมื่อพูดออกไป พ้องเสียงคำว่า ๙ ไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง เพราะเมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์คือก้าวต่อไปของมวลมนุษยชาติ ศิลปินมีความเชื่ออย่างยิ่งว่าในอนาคตเม็ดข้าว หรือการทำนาข้าว จะกลับไปเหมือนในอดีตซึ่งเป็นการทำนาแบบอินทรีย์ รูปทรงที่โค้งล้มลงอย่างเห็นได้ชัดของประติมากรรมชิ้นนี้ แสดงถึงความนอบน้อม ถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่ง เสมือนผู้ที่อยู่สูง หรือเป็นผู้ใหญ่หรือมีความสำเร็จ ถ้าบุคคลนั้นมีธรรมะ มีการฝึกฝนที่ดี มีการอบรมที่ดีย่อมถ่อมเนื้อถ่อมตน น้อมตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ส่วนฐานของประติมากรรมทั้ง ๓ ชิ้น เป็นสี่เหลี่ยมลูกบาศก์ขนาด ๑๒๐ ซม. ที่มีรูวงกลม ๒ วงจรทะลุให้เห็นอีกฝั่ง มีนัยยะที่สื่อความหมายสำคัญคือวงกลม เป็นวัฏจักรของชีวิตของธรรมชาติของจักรวาล และเป็นสากล จักรวาลนี้ อันประกอบด้วยวงกลมเล็ก ๆ อนุภาคเล็ก ๆ จนไปถึงอานุภาพใหญ่ ๆ เรียกว่าวัฏจักร เสมือนการทำนาที่มีวัฏจักรตามเวลาฤดูกาลในการเพาะปลูกข้าว เป็นต้น การใช้วงกลมในการแก้ไขปัญหาทางความรู้สึกในงานประติมากรรม วงกลมในฐานข้าวเป็นเจ้าทั้งสามนี้ สามารถเชื่อมระหว่างคนดู ประติมากรรม และสิ่งแวดล้อม ให้ไม่สามารถแบ่งแยกออกจากกัน เสมอเหมือนลมหายใจของเรา ที่มีลมหายใจเป็นตัวเชื่อมระหว่างกายกับสภาวะภายนอก ภายในทำให้เกิดคำว่า"ชีวิต" [๑๐๙]

มานิตย์ กันทะสัก อาจารย์สาขาพุทธศิลปกรรม วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะ “ข้าวเป็นเจ้า” กล่าวถึงแนวคิดในการสร้างว่า ได้แรงบันดาลใจจากบริบทของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนาที่เป็นเมืองอู่อารยธรรม เป็นเมืองยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่ประกอบด้วย แหล่งโบราณคดีดอยเวียง ดอยวง และตำนานเมล็ดข้าวจากเกาะแม่ม่ายที่ตั้งอยู่กลางทุ่งนาของหมู่บ้าน จากตำนานแม่ม่ายทุบข้าวจึงนำมาสู่การออกแบบศิลปะงานประติมากรรมสู่ชุมชน ใช้ตำนานและใช้ปัจจุบันใน

---

[๑๐๙] มานิตย์ กันทะสัก, **การบรรยายพิเศษและพิธีเปิดศิลปะชุมชน “ข้าวเป็นเจ้า”** วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓ ณ โป่งน้ำร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา หมู่ ๒๒ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. (เอกสารอัดสำเนา).

การออกแบบเมล็ดข้าวงอก มีส่วนที่เป็นใบและรากงอกออกมาจากเมล็ดข้าว ทั้งสองส่วนเท่ากัน หมายถึง รากเหง้าหยั่งลึกแค่ไหน ก็จะสูงงดงาม การจัดวางได้จัดวางไปตามเหตุการณ์ คือ จากซ้ายไปขวา เหมือนเขียนตัวอักษรไทยเป็นประโยคเริ่มมาจากด้านซ้ายคือ เมล็ดข้าวงอก ซึ่งถือว่าเป็นการเริ่มการเจริญเติบโต ขยับมาด้านขวาหรือตรงกลางเป็น ต้นกล้าข้าวที่กำลังเติบโต จากนั้นเป็นรวงข้าวที่โดนลม ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นลมหนาว ลมหนาวเป็นสัญญาณของการเก็บเกี่ยวข้าวนาปีตลอดมา ศิลปินจึงจัดวางไปตามแนวยาวของภูเขาจากซ้ายไปขวา ให้วิวทิวทัศน์เป็นส่วนหนึ่ง และเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อเชื่อมโยงประติมากรรมกับท้องทุ่ง รวมไปถึงอากาศเมฆฝน แม้กระทั่งเงาน้ำที่กระทบจากบ่อน้ำพุร้อน ๓ สี ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นบริบทที่สวยงามของท้องทุ่ง เป็นวัฏจักรของอาชีพมนุษย์ ส่งผลไปถึงความรู้สึกที่ผ่อนคลายของผู้ที่ได้มาเยี่ยมชมประติมากรรมข้าวเป็นเจ้า ในท้องทุ่งบ้านเหล่าพัฒนาแห่งนี้ [๑๑๐]

การพัฒนาให้เกิดพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ โป่งน้ำร้อนสามสี ซึ่งถือเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นจุดแข็งของชุมชนที่เห็นเป็นรูปธรรม และมองเห็นภาพที่จะสามารถพัฒนาให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน [๑๑๑] เพราะในปัจจุบันเทรนด์การเที่ยวแนวธรรมชาติบำบัดเป็นที่นิยม หรือการบริโภคอาหารที่เน้นเชิงเกษตรอินทรีย์ จึงทำให้ชุมชนบ้านเหล่าพัฒนาได้มีการตั้งกลุ่ม ร่วมกันคิดค้น และรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมาแต่ตั้งเดิม และเพื่อนำมาบูรณาการกับยุคปัจจุบัน โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนที่มีอยู่ คือ ทรัพยากรที่เกิดจากโป่งน้ำร้อนสามสี ได้แก่ น้ำแร่ และ ดินโป่ง ซึ่งมีคุณสมบัติที่เป็นประโยชน์มากมายตามความเชื่อของชุมชน โดยการปรับภูมิทัศน์ของโป่งน้ำร้อนสามสี เพื่อให้ผู้คนได้มาบำบัดร่างกาย ใช้ประโยชน์จากน้ำแร่และดินโป่ง เรียกว่า สปาบ้านทุ่ง ทางชุมชนจึงมีการพัฒนาในบริเวณโป่งน้ำร้อนสามสี เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งในอำเภอแม่สรวยโดยองค์การบริหารส่วนตำบลป่าแดด และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้สนับสนุนงบประมาณในการปรับถนนทางเข้าปรับภูมิทัศน์ และสร้างห้องอาบน้ำแร่ในบริเวณโป่งน้ำร้อนสามสี

แนวทางในการดูแล รักษา และพัฒนาพื้นที่ ในวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓ ได้มีพิธีเปิดศิลปะชุมชน “ข้าวเป็นเจ้า” ณ โป่งน้ำร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา มีการเสวนาเรื่อง “ข้าวเป็นเจ้า” ซึ่งเป็นชุดงานประติมากรรมที่สร้างสรรค์จากแผนงานวิจัยการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา โดยมีผู้เข้าร่วมจากผู้นำ ชาวบ้านในชุมชน นักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านโป่ง และนักวิจัยจากแผนงานการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ๘ จังหวัด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทั้งหมดประมาณ ๘๐ คน เข้าร่วมในกิจกรรม การดำเนินงานวิจัยมีเป้าหมายเพื่อสร้าง Community Art เป็นแหล่งเรียนรู้และสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งจังหวัดเชียงรายได้นำเสนองานศิลปะภายใต้แนวคิด “ข้าวเป็นเจ้า” เป็นศิลปะที่อยู่กับท้องทุ่งนาในตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย

---

[๑๑๐] **บ้านเมืองออนไลน์, วันพุธ ที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๓**"ข้าวเป็นเจ้า"! ศิลปะชุมชนแห่งใหม่แม่สรวยเชียงราย”**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.banmuang.co.th/news/education/๑๙๙๑๖๖ (๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓.**

[๑๑๑] สัมภาษณ์, กรณิศภา กุลอินต๊ะ, ประธานแม่บ้านชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๒.

จังหวัดเชียงราย บ่งบอกถึงศิลปะกับชาวนาที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ หลักคิดอันหนึ่งต้องการให้ศิลปะที่มีอยู่ในตัวคนไปสู่ชุมชน วัด และพื้นที่สาธารณะ [๑๑๒]

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาบริเวณโป่งน้ำร้อนสามสีให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว และแลนด์มาร์คแห่งใหม่ในอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เพื่อกำหนดกฎเกณฑ์ที่ชุมชนและสังคมกำหนดขึ้นร่วมกัน เพื่อให้กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นไปอย่างราบรื่น มีประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

๑. ส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสาร และประชาสัมพันธ์โป่งน้ำร้อนสามสีและศิลปะชุมชน “ข้าวเป็นเจ้า” ผ่านสื่อสังคมออนไลน์หรือสื่อต่าง ๆ

๒. สืบค้นและจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นด้านทรัพยากรวัฒนธรรมใน อำเภอแม่สรวย เช่น วัดแสงแก้ว กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ของเล่นพื้นบ้าน พิพิธภัณฑ์ดอยเวียงดอยวง โป่งน้ำร้อนสามสี เป็นต้น เพื่อให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้แหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น และการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในแต่ละแห่ง

๓. พัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของเครือข่ายกลุ่มด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นในตำบลต่าง ๆ เพื่อสร้างความร่วมมือของชุมชนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของอำเภอแม่สรวย

๔. ออกแบบและทำกิจกรรมเพื่อสื่อสาร และประชาสัมพันธ์โป่งน้ำร้อนสามสีและศิลปะชุมชน “ข้าวเป็นเจ้า”อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สาธารณชนได้รับรู้และเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน

๕. จัดให้มีคณะกรรมการชุมชนเพื่อจัดการดูแลรักษาโป่งน้ำร้อนสามสีและศิลปะชุมชน “ข้าวเป็นเจ้า”รวมทั้งการระดมทุนเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนในการจัดการพื้นที่ดังกล่าว

๖. พัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการชุมชน โดยการศึกษาดูงานการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะความสามารถของคณะกรรมการชุมชนในการจัดการโป่งน้ำร้อนสามสีและศิลปะชุมชน [๑๑๓]

๓) ชุมชนบ้านลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

บ้านลำปางหลวงใต้ หมู่ ๒ ตำบลลำปางหลวง มีทุนทางทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ วัดพระธาตุลำปางหลวง ซึ่งในบริเวณวัดมีโบราณสถานและโบราณวัตถุเป็นจำนวนมาก เช่น

พระธาตุลำปางหลวง ลักษณะทางสถาปัตยกรรม เป็นเจดีย์กลมทรงระฆังคว่ำ(แต่ในหนังสือพระเจดีย์ในล้านนา โดย สถาบันวิจัยสังคม ม.เชียงใหม่ กลับเรียกว่า เจดีย์แบบพุกามล้านนา เนื่องจากมีการปิดทองจังโกคล้ายแบบพุกามนั่นเอง) ปิดทองจังโกทั่วทั้งองค์เจดีย์ รูปทรงหนักแน่น ไม่ชลูดเหมือนเจดีย์แห่งอื่นรอบพระธาตุมีการล้อมรอบด้วยรั้วเหล็ก โคมรั้ว มีการสร้างซุ้มประตูโขงอยู่ทางทิศใต้ของพระธาตุ บริเวณรั้วเหล็กมีเรื่องเล่าถึง รอยกระสุนปืน ที่หนานทิพย์ช้างยิงปืนสังหารท้าวมหายศ เมื่อช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ปรากฏในตำนานพระธาตุลำปางหลวงที่กล่าวถึงการเสด็จมาถึง

---

[๑๑๒] พระสุธีรัตนบัณฑิต, **การบรรยายพิเศษและพิธีเปิดศิลปะชุมชน “ข้าวเป็นเจ้า”** วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓ ณ โป่งน้ำร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา หมู่ ๒๒ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. (เอกสารอัดสำเนา).

[๑๑๓] **สรุปการเสวนาศิลปะชุมชน “ข้าวเป็นเจ้า”** วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓ ณ โป่งน้ำร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา หมู่ ๒๒ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. (เอกสารอัดสำเนา).

ของพระพุทธเจ้าที่บ้านลัมภะการีวัน(บ้านลำปางหลวง) เมื่อเสด็จอยู่ดอยม่อนน้อย ขณะนั้นมีชายผู้หนึ่ง นาม”ลัวะอ้ายกอน” เห็นพระพุทธเจ้า เกิดมีความเลื่อมใสได้นำเอาน้ำผึ้งบรรจุกระบอกไม้ป้าง (ไม้ข้าวหลามไม้เปราะ) มะพร้าวและมะตูมอย่างละ ๔ ลูกน้อมถวายพระองค์ และพระองค์ก็มอบพระเกษาและได้มีพุทธพยากรณ์ต่อไปว่า ในอนาคตจะมีพระอรหันต์นำเอาอัฐิพระนลาต(หน้าผาก)ข้างขวาและอัฐิลำคอข้างหน้าหลังมาบรรจุไว้

จิตรกรรมฝาผนัง วิหารน้ำแต้ม วัดพระธาตุลำปางหลวง “จิตรกรรมฝาผนังที่เก่าแก่ อายุประมาณ ๓๐๐-๔๐๐ ปี วิหารน้ำแต้ม วัดพระธาตุลำปางหลวง” ภาพจิตรกรรมได้แสดงให้เห็นวิถีชีวิตการแต่งกาย และสถาปัตยกรรมในสมัยนั้น เป็นงานจิตรกรรมฝาผนังเขียนประดับที่บริเวณคอสองของวิหารน้ำแต้ม (ซึ่งคำว่าน้ำแต้มมีความหมายว่า ภาพจิตรกรรม) อันตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือขององค์พระบรมธาตุ ได้มีผู้ศึกษาภาพจิตรกรรมดังกล่าวและลงความเห็นไว้ว่าควรมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒(จากความเห็น อ.สน สีมาตรัง และ อ.เฟื้อ หริพิทักษ์ เห็นว่าควรเขียนในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๒๑ หรือต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ขณะที่ ศ.ดร.สันติ เล็กสุขุม เสนอไว้ว่า ควรมีอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ลงมา)เรื่องราวเป็นภาพเล่าธรรมะที่เน้นสอนคุณธรรมเรื่องความไม่ประมาท ซึ่งสื่อออกมาทางภาพจิตรกรรมประกอบเรื่องมฆมาณพ หรือประวัติพระอินทร์ และประวัตินางสามาวดี [๑๑๔]

กู่พระเจ้าล้านทอง (เจดีย์ทรงปราสาท) ตั้งอยู่บริเวณท้ายวิหารหลวง ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปคือพระเจ้าล้านทอง ซึ่งหล่อขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๐๑๙ กู่นี้คงได้รับการบูรณะครั้งใหญ่ใน พ.ศ.๒๑๐๖ หลังจากที่เมืองเชียงใหม่ตกอยู่ใต้ปกครองของพม่า ส่วนบนของกู่เป็นแบบผสมระหว่างหลังคาลาดกับหลังคาลดชั้น องค์ประกอบต่าง ๆ รวมทั้งลวดลายปั้นประดับมีอยู่อย่างมากมาย แสดงให้เห็นถึงแบบแผนของงานประดับในช่วงเวลานั้นด้วย

โคมรั้ว วัดพระธาตุลำปางหลวง อยู่ในหมวดของประตูโขงที่ถือว่าเป็นการจำลองเขาพระสุเมรุออกมาเป็นรูปทรงสามมิติ เพื่อให้เห็นแนวคิดของจักรวาลคติสมบูรณ์ชัดเจน อีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์ของการผ่านพ้นไปสู่มิติที่สูงขึ้นไปสู่สวรรค์วิมาน และพระนิพพาน หรือเป็นซุ้ม “สุวรรณคูหากู่คำ” อันเป็นที่ประทับของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหลังจากการตรัสรู้ โคมรั้วนี้ประดับอยู่รายรอบพระธาตุลำปางหลวง มีอยู่หลายลักษณะด้วยกัน

หาบน้ำทิพย์จากบ่อน้ำเจ้าแม่จามเทวี ที่หล่อเลี้ยงชาวลำปางมาแต่อดีต ซึ่งหลายคนยังไม่ทราบว่ายังมีสถานที่อันสำคัญในบริเวณหลังวัดพระธาตุลำปางหลวง โดยทุก ๆ ปีจะมีประเพณีการตักน้ำศักดิ์สิทธิ์ไปสรงน้ำพระธาตุโดยวิธีการใช้ไม้คานหาบขึ้นพระธาตุแบบโบราณกาล

การสร้างสรรค์ศิลปะจากทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน

ทีมวิจัยร่วมกับแกนนำชุมชนได้ศึกษาข้อมูลและสำรวจบริบทของพื้นที่ พบว่าบ้านลำปางหลวงเป็นชุมชนที่อยู่ติดกับพระธาตุลำปางหลวง ซึ่งถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญของจังหวัดลำปาง และมีทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญหลายแห่ง รวมทั้งองค์กรและแกนนำในชุมชน ได้แก่ วัดพระธาตุลำปางหลวง เทศบาลตำบลลำปางหลวง จากการประชุมปรึกษาหารือร่วมกับ

---

[๑๑๔] วัดพระธาตุลำปางหลวง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.lampang.go.th/travel/weblp/page/page๑.html (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข และปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อนำเสนอแนวคิดการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชน โดยมีการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรมที่สำคัญในชุมชนที่ยังคงอยู่ และที่หายไป ประกอบด้วย การทำล้อเกวียน วัดพระธาตุลำปางหลวง รถม้า ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า ประเพณีเลี้ยงผีเจ้าพ่ออารักษ์ การฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง ประเพณีหาบน้ำไปสรงน้ำพระธาตุลำปางหลวง ประเพณีแห่ไม้ค้ำสลี จากนั้นผู้ใหญ่บ้านได้จัดทำประชาคมชุมชน เมื่อชาวบ้านมีมติเห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว จึงให้ชาวบ้านทำการคัดเลือกสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของหมู่บ้านลำปางหลวงคือ รถม้า การฟ้อนเจิง ประเพณีการหาบน้ำไปสรงน้ำพระธาตุลำปางหลวง เพื่อนำมาสร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบของภาพวาดสามมิติ และ Street Art และการถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเพื่อกำหนดกฎระเบียบในการดูแลรักษาการถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการศิลปะสร้างสรรค์ ทีมศิลปินจิตอาสาป้ายสีแต้มฝันปันจินตนาการ ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการให้กับเด็กและเยาวชนและชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ เพื่อให้เด็กเยาวชนเกิดจิตสำนึกในการดูแลรักษา และพัฒนาเป็นศิลปินจิตอาสาคนรุ่นใหม่ต่อไปในอนาคต โดยเด็กเยาวชนที่เข้ามาร่วมคือ นักเรียนโรงเรียนบ้านลำปางหลวง ในการจัดกิจกรรมเด็กและเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างงานศิลปะซึ่งจะต้องมีผนังกำแพงของตนเอง โดยมีข้อแม้ว่าชุมชนจะต้องมอบพื้นที่ผนังกำแพงหนึ่งแห่ง เพื่อเป็นพื้นที่ของเด็ก ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วม ในอนาคตผนังกำแพงที่เด็ก ๆ ได้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะเป็นจุด Check-in ที่มีชื่อเสียงนักท่องเที่ยวต้องการมาถ่ายภาพ และมีส่วนช่วยสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนจากการท่องเที่ยว ส่งผลให้เด็กและเยาวชนเกิดความภาคภูมิใจ และจะช่วยกันดูแลรักษาไม่ให้มีใครมาทำลาย ทั้งนี้ ในชุมชนหมู่บ้านลำปางหลวงใต้มีอัตลักษณ์ชุมชนที่เด่นชัดคือ รถม้า ฟ้อนเจิง วัดพระธาตุลำปางหลวง เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวภายในวัดจะเดินจากหลังวัดลงมาจะเจอภาพวาด ๓ มิติ บนผนังกำแพงบ้านของชาวบ้านภายในชุมชน โดย ดร.อดุลย์ กันธิดา [๑๑๕]นายกเทศมนตรีตำบลลำปางหลวง กล่าวว่าแนวนโยบายของการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวของตำบลลำปางหลวงทั้ง ๑๓ หมู่บ้าน จะเน้นในจุดของแหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิมก่อน รักและหวงแหนศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิม ในส่วนของงานศิลปะนี้ ทางเทศบาลมีงบประมาณในการสนับสนุนทางด้านวัสดุอุปกรณ์ และสี ให้ทางชุมชนทำแผนเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณ

๔) ชุมชนบ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

บ้านต้นไคร้ ตั้งอยู่ในเขตตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ มีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น ๑๐ หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ ๑ บ้านมุ้ง หมู่ ๒ บ้านพันเชิง หมู่ ๓ บ้านพันเชิง หมู่ ๔ บ้านธรรมเมือง หมู่ ๕ บ้านต้นไคร้ หมู่ ๖ บ้านใน หมู่ ๗ บ้านปง หมู่ ๘ บ้านน้ำจ้อม หมู่ ๙ บ้านนาตอง หมู่ ๑๐ บ้านทุ่งสวย

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของชุมชนเป็นที่ราบกว้างใหญ่ค่อนข้างมากและเป็นที่ราบสูงมีภูเขาล้อมรอบ เป็นเขตพื้นที่ป่าสงวน มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ แม่น้ำแม่สาย แม่น้ำแม่ก๋อน มีพื้นที่ป่าไม้ที่มีคุณภาพดี เช่น ไม้สัก ไม้เบญจพรรณ ประชาชนส่วนใหญ่ในเขตตำบลช่อแฮประกอบอาชีพทางด้านการเกษตร มีรายได้จากการทำนา ทำไร่ ทำสวน (สวนชา) การหมักเมี่ยง มีชีวิตความเป็นอยู่อย่าง

---

[๑๑๕] สัมภาษณ์, อดุลย์ กันธิดา นายกเทศมนตรีตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

เรียบง่าย พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบสูง และพื้นราบประมาณ ๓๐ เปอร์เซ็นต์ มีถนนช่อแฮตัดผ่านและถนนป่าแดง – ทุ่งโฮ้ง ถนนยุทธศาสตร์คือเมืองแพร่ – อุตรดิตถ์ มีแม่น้ำสำคัญ ๒ สาย ไหลผ่าน คือ น้ำแม่สายและน้ำแม่ก๋อน จุดเด่นของชุมชน คือ ความร่มรื่นของชุมชน เข้าเขตชุมชนจะเห็นต้นมะพร้าว ต้นหมากเป็นส่วนใหญ่ และดอยเป็นรูปช้างเรียกว่า ช้างผาด่านผาแดง

บ้านต้นไคร้ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือ ติดต่อ ต.ป่าแดง อ.เมือง จ.แพร่ ทิศใต้ ติดต่อ จ.อุตรดิตถ์ ทิศตะวันออก ติดต่อ ต.ป่าแดง อ.เมือง จ.แพร่ และทิศตะวันตก ติดต่อ ต.บ้านกวาง อ.สูงเม่น จ.แพร่ มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ วัดพระธาตุช่อแฮ พระธาตุเกตุแก้วจุฬามณีสะหลีปุณณะวัดป่าแดง และพิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตพื้นบ้าน

วัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ ๑. ประเพณีเลี้ยงผีเจ้าพ่อผาด่าน ๒. ประเพณีเลี้ยงผีเจ้าพ่อหลวงก้อม ๓. ประเพณีเลี้ยงผีเฮือน (ผีปู่ย่า) ๔. ประเพณีไคว่ผีเฮือน งานแต่งงาน ๕. ประเพณีดาปอย เป็กตุ๊ บวชพระ ๖. ประเพณีสลากภัตติ์ ๗. ประเพณีตานขันข้าว ๘. ประเพณีไหว้และลอดพระธาตุเกตุแก้วจุฬามณีสะหลีปุณณะ วัดป่าแดง ๙. ประเพณีเอาขวัญข้าว ๑ มกราคมของทุกปี ณ วัดป่าแดง ๑๐. ประเพณีสืบชะตา ส่งเคราะห์ ขึ้นท้าวทั้งสี่ ๑๑. ประเพณีสวดเบิก ๑๒. งานประเพณีไหว้สาพระธาตุช่อแฮเมืองแพร่แห่ตุงหลวง และ ๑๓. งานประเพณีเดือนยี่เป็ง

ทุนทางทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญ มีดังนี้ พระธาตุจอมแจ้ง สร้างเมื่อ พ.ศ. ๑๓๓๑ ไม่ปรากฏชื่อผู้สร้าง องค์พระธาตุจอมแจ้งสีทอง สูง ๒๙ เมตร ฐานกว้าง ๑๐ เมตร เดิมเรียกว่า พระธาตุจวนแจ้ง เนื่องจากสมัยที่พระพุทธองค์เสด็จถึงสถานที่นี้จวนสว่างพอดี ต่อมาเพี้ยนเป็นจอมแจ้ง เชื่อกันว่าสถานที่แห่งนี้เป็นที่บรรจุ พระเกศธาตุและพระบรมสารีริกธาตุ พระหัตถ์เบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้า วัดพระธาตุจอมแจ้งตั้งอยู่บ้านไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เลยพระธาตุช่อแฮไป ๑ กิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดราว ๑๐ กิโลเมตร วัดพระธาตุจอมแจ้งมีองค์พระธาตุจอมแจ้งตั้งบนเนินเขาเตี้ย รูปทรงพระธาตุคล้ายกับพระธาตุช่อแฮ เป็นที่บรรจุพระเกศาธาตุ และพระบรมสารีริกธาตุพระหัตถ์ซ้ายของพระพุทธเจ้า พระธาตุจอมแจ้งเป็นเจดีย์ทรงพุ่มศิลปะผสมระหว่างสุโขทัยกับศิลป์เวียงโกศัย ยังอยู่ในลักษณะค่อนสมบูรณ์ นอกจากองค์พระธาตุจอมแจ้งแล้ว ยังมีพระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่ปางพระนาคปรกประดิษฐานอยู่คู่กับองค์พระธาตุ มีพระนอนปางไสยาสน์องค์ขนาดใหญ่ ในสวนลานปฏิบัติธรรมอยู่บริเวณซ้ายมือของทางเข้าประตูวัด ภายในวิหารมีหลวงพ่อจอมแจ้งซึ่งมีอายุประมาณ ๖๐๐ กว่าปี เป็นพระประธาน ด้านหลังมีองค์พระธาตุอันเก่าแก่อีกองค์หนึ่งซึ่งไม่ได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์ ยังคงไว้ในรูปแบบของการก่อสร้างด้วยอิฐ และมีพิพิธภัณฑ์ที่รวบรวมของโบราณของวัด มีรูปปั้นแสดงรูปสวรรค์ นรกจำลองเพื่อเตือนให้คนทำดี ละเว้นความชั่ว [๑๑๖] และองค์พระธาตุจอมแจ้งสีทองอร่ามตาบุด้วยทองสวยงามทั้งองค์ มีความสูงถึง ๒๙ เมตร ฐานกว้าง ๑๐ เมตร เป็นเจดีย์ทรงพุ่มศิลปะผสมระหว่างสุโขทัยกับศิลปะเวียงโกศัย รอบองค์เจดีย์มีกำแพงปูนล้อมรอบและมีซุ้มประตูทั้งสี่ทิศ องค์พระธาตุยังอยู่ในลักษณะที่ค่อนข้างสมบูรณ์ เชื่อกันว่าสถานที่แห่งนี้เป็นที่บรรจุพระเกศาธาตุและพระบรมสารีริกธาตุ พระหัตถ์เบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้า นอกจากองค์พระธาตุจอมแจ้งแล้ว ยังมีพระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่ปางพระนาคปรกประดิษฐานอยู่คู่กับองค์พระธาตุ

---

[๑๑๖] จังหวัดแพร่, **แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.phrae.go.th /tem/tip/nature_ phrae /hagi๓.html . (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

ภายในวิหารมีหลวงพ่อจอมแจ้งซึ่งมีอายุประมาณ ๖๐๐ กว่าปี เป็นพระประธาน ในทุก ๆ ปี ชาวแพร่จะจัดงานประเพณีนมัสการองค์พระธาตุจอมแจ้งขึ้น โดยจะจัดขึ้นในวันขึ้น ๑๑ - ๑๕ ค่ำเดือน ๕ หรือประมาณเดือนเมษายนของทุกปี [๑๑๗]

วัดพระธาตุดอยเล็ง ตั้งอยู่ในตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ เป็นปูชนียสถานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดแพร่ ตั้งอยู่บนภูเขาสูงทาง ทิศตะวันออกเฉียงใต้ของพระธาตุช่อแฮ การสร้างพระธาตุไม่ปรากฏหลักฐานแน่นอนว่าสร้างใน พ.ศ. ใด ด้วยภูมิทัศน์ที่ตั้งอยู่บนภูเขาสูง ทำให้สามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ของเมืองแพร่ซึ่งโอบคลุมด้วยภูเขาและผืนป่าได้อย่างงดงาม ในยามเช้า ก่อนถึงระเบียงชมวิว จะมีจุดชมวิวอีกจุดหนึ่งที่สามารถมองเห็นพระธาตุช่อแฮ เจดีย์สีทองเหลืองอร่าม โดดเด่นอยู่ไม่ไกล โดยทางจังหวัดแพร่ได้จัดทำเป็นระเบียงชมวิวซึ่งตั้งอยู่ก่อนบันไดทางขึ้นไปยังวัด สามารถชมพระอาทิตย์ขึ้นยามเช้าและสายหมอกได้อย่างงดงาม ชมพระอาทิตย์ขึ้นที่จุดชมวิวแล้วจากนั้นเดินขึ้นบันไดไปต่อเพื่อกราบไหว้พระธาตุต่อเพื่อเป็นศิริมงคล วัดพระธาตุดอยเล็งมีตำนานเกี่ยวกับองค์พระธาตุว่าพระธาตุดอยเล็ง พระธาตุช่อแฮ พระธาตุจอมแจ้ง เป็นพระธาตุที่สร้างคู่กันมา โดยเล่าว่าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จไปโปรดเวไนยวัตว์มาดอยลูกหนึ่งอยู่ทางทิศใต้ ของดอยธชัคคะบรรพต เสด็จมาถึงจวนแจ้ง ณที่นั้นจึงได้ชื่อว่าดอยจวนแจ้ง (ใกล้สว่าง) ปัจจุบันเรียกว่า พระธาตุจอมแจ้งหลังจากนั้นจึงได้เสด็จมาทางทิศเหนือถึง ธชัคคะบรรพตและได้ประทับอยู่ที่นั้นและทรงมอบพระเกศาธาตุให้ขุนลัวะอ้ายก้อมได้เก็บไว้ ณ ที่นั้นจากนั้นจึงเสด็จไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ทรงประทับอยู่ ณ ดอยลูกหนึ่งซึ่งสูงกว่าดอยทั้งหมด ในเมืองโกศัยจึงเอาบาตรวางไว้ใกล้ ๆ ดอยลูกนั้นจึงเรียกว่า “ดอยภูวาง” และได้เสด็จมาประทับบนดอยอีกลูกหนึ่งและได้ประทับแลดูภูมิประเทศของเมืองโกศัย ทรงตรัสว่าที่นี่เป็นเมืองที่น่ารื่นรมย์ เหมาะแก่การสร้างบ้านสร้างเมือง การประทับแลดูนั้นตามภาษาพื้นเมืองเหนือแปลว่า “เล็ง” ดังนั้นดอยลูกนี้จึกเรียกว่า “ดอยเล็ง” [๑๑๘]

วิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าด้นมือ ภูมิปัญญาผ้าด้นมือ หรือทางภาษาถิ่นเรียกว่า “เนา” เป็นความรู้ท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการนำผ้ามาใช้ในการทำผ้าแบบพื้นบ้าน เป็นที่รู้จักในนามของ “ผ้านวม” มาช้านานไม่ต่ำกว่า ๒ ชั่วอายุคน จากที่เย็บผ้าห่มจากฝ้ายหรือนุ่นที่ใช้ภายในครอบครัวอยู่แล้วและทำขึ้นเพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ จนได้สืบทอดต่อ ๆ กันมาโดยผสมผสานพื้นเมือง-สากล ในปี ๒๕๑๗ เมื่อมิชชั่นนารีที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ผ่านคริสตจักรสามัคคีธรรมได้มาสอนประยุกต์ดัดแปลง เดิมทำเป็นงานด้นมือชิ้นเล็กจึงได้พัฒนาชิ้นงานใหญ่ขึ้น จึงกลายเป็นผ้าด้นมือในรูปแบบใหม่ที่มิใช่เพียงแค่การเนาผ้าห่มเท่านั้น ได้พัฒนารูปแบบใหม่ ๆ ขึ้น เช่น ผ้าห่ม ผ้าคลุมเตียง ปลอกหมอนอิง กระเป๋าผ้าด้นมือขนาดต่าง ๆ เป็นต้น และมีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายรูปแบบมากขึ้น มีความสวยงาม น่าใช้ จึงเป็นที่นิยมทำในกลุ่มสตรีในจังหวัดแพร่อย่างกว้างขวาง ตลอดจนทำให้เกิดรายได้แก่ตนเองและครอบครัว

---

[๑๑๗] พระธาตุจอมแจ้ง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.museumthailand.com/th/%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%98%E0%B8%B2%E0%B8%95%E0%B8%B8%E0%B8%88%E0%B8%AD%E0%B8%A1%E0%B9%81%E0%B8%88%E0%B9%89%E0%B8%87/ (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

[๑๑๘] วัดพระธาตุดอยเล็ง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.paiduaykan.com/province/north/phrae/prathatdoileng .html (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

ผ้าด้นมือ เป็นศิลปะการแต่งลวดลายด้วยผ้า ซึ่งจะเย็บ ปะ ต่อ หรือเล่นลาย ต่าง ๆ โดยใช้มือล้วน ๆ วัตถุดิบ ผ้าที่ใช้แตกต่างกันไปตามความต้องการของลูกค้า ส่วนใหญ่เน้นใช้ผ้าฝ้าย ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ เพราะมีความนุ่มเนียนน่าสัมผัส มีองค์ประกอบสำคัญคือ ผ้าพื้น และบุในให้เกิดความนุ่ม อดีตใช้นุ่น แต่ปัจจุบันใช้วัสดุใยโพลีเอสเตอร์ ลวดลายบางชิ้นออกแบบจากการวาดมือ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทักษะและความชำนาญอย่างสูง ลายเส้นที่ไม่ตายตัว ช่วยให้ผลงานมีเสน่ห์แตกต่างกันไป เกิดความสวยงามและรายละเอียดความปราณีตสูง ทุกชิ้นเปรียบเป็นงานชิ้นเดียวในโลกลวดลายนับเป็นพันแบบ เช่น ลายการ์ตูน ดอกไม้ กราฟิก สัตว์ ฯลฯ โดยทำออกมาเป็นสินค้าต่าง ๆ ได้แก่ ผ้าห่ม ผ้าคลุมเตียง ปลอกหมอนอิง ผ้าปูโต๊ะผ้าติดผนังฯลฯ [๑๑๙]

การทำผ้าด้นมือในสมัยก่อนเมื่อครั้งที่ยังไม่มีจักรเย็บผ้า ชาวบ้านได้ใช้เข็มกับด้ายช่วยในการเย็บและซ่อมแซมเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม โดยใช้วิธีเนา สอย ปักชุนด้วยมือมาโดยตลอดโดยไม่มีการประยุกต์ใช้เครื่องทุ่นแรงหรืออุปกรณ์อื่น ๆ ต่อมาเมื่อ ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมาการด้นผ้าได้มีขึ้นครั้งแรกในกลุ่มสตรีชาวคริสตจักรสามัคคีธรรมที่ ๕ เท่านั้น ต่อมาได้ขยายว่าจ้างกลุ่มสตรีในหมู่บ้านใกล้เคียงรับงานไปทำที่บ้าน ปี ๒๕๔๕ เทศบาลตำบลช่อแฮ ได้สนับสนุนงบประมาณตามโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ สนับสนุนหัตถกรรมผ้าด้นมือการทำผ้าดันมือ ในสมัยก่อนเมื่อครั้งที่ยังไม่มีจักรเย็บผ้า ชาวบ้านได้ใช้เข็มกับด้ายช่วยในการเย็บและซ่อมแซมเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม โดยใช้วิธีเนา สอย ปักชุนด้วยมือมาโดยตลอดโดยไม่มีการประยุกต์ใช้เครื่องทุ่นแรงหรืออุปกรณ์อื่น ๆ ต่อมาเมื่อ ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมาการด้นผ้าได้มีขึ้นครั้งแรกในกลุ่มสตรีชาวคริสตจักรสามัคคีธรรมที่ ๕ เท่านั้น ต่อมาได้ขยายว่าจ้างกลุ่มสตรีในหมู่บ้านใกล้เคียงรับงานไปทำที่บ้าน ปี ๒๕๔๕ เทศบาลตำบลช่อแฮ ได้สนับสนุนงบประมาณตามโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ สนับสนุนหัตถกรรมผ้าด้นมือ และโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจของเทศบาลตำบลช่อแฮจึงได้มีการรวมกลุ่มขึ้นโดยใช้ชื่อว่า กลุ่มหัตกรรมผ้าด้นมือบ้านต้นไคร้ หมู่ที่ ๕ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๔๕ เป็นต้นมา ผ้าด้นมือบ้านต้นไคร้ได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ระดับสามดาว ปี พ.ศ.๒๕๔๗

ข้าวพัน หรือข้าวปั้น เป็นอาหารว่างที่ทำจากการหมักข้าวเหนียวหรือนำแป้งข้าวเหนียวสำเร็จรูป ผสมน้ำพอประมาณ หมักไว้ ๑ คืน มัดห้อยให้น้ำออก แล้วนำข้าวที่หมักมาผสมน้ำสุก ปรุงรสด้วยเกลือนิดหน่อยและงา คนให้เข้ากัน เสร็จแล้วตั้งหม้อนึ่ง ใส่น้ำพอประมาณ นำผ้าขาวบางมาขึงรอบบริเวณปากหม้อ รอจนน้ำเดือด แล้วตักน้ำข้าวที่ผสมไว้ราดบนผ้าขาวบางที่ขึงไว้บนปากหม้อ (คล้ายทำข้าวเกรียบปากหม้อ) ต่อจากนั้นปิดฝาไว้สักครู่ เมื่อแป้งสุกจึงใช้ไม้ด้าม กวาดเอาแป้งที่สุกม้วนติดกับไม้ด้ามและรูดออกจากไม้ ทานกับน้ำจิ้มที่มีรสเปรี้ยวหวาน

เมี่ยง ถือเป็นต้นกำเนิดของชาวบ้าน เนื่องจากชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบ้านไคร้มีพื้นเพเดิมที่อาศัยอยู่ในป่าซึ่งห่างจากพื้นที่ปัจจุบันประมาณ ๓๐ กิโลเมตร ในสมัยก่อนการเข้าไปในป่ายากลำบากมากต้องอาศัยวัวและเดินลัดเลาะดอย แต่ปัจจุบันนี้มีความเจริญมากยิ่งขึ้นและมีการพัฒนาเส้นทางเป็นถนนลาดยางเข้าสู่หมู่บ้านนาตอง ซึ่งสมัยก่อนชาวบ้านได้อพยพการเข้ามาอยู่หมู่บ้านต้นไคร้และ

---

[๑๑๙] กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าด้นมือ บ้านต้นไคร้, **“ผ้าด้นมือบ้านต้นไคร้”**(โครงการตามมาตรการสำคัญเร่งด่วนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรและคนยากจนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน, ๒๕๕๘), เอกสารแผ่นพับ.

มาสร้างบ้านเรือนเพื่อลงหลักปักฐานและมาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน โดยที่ยังคงมีวิถีชีวิตชุมชนยังมีการทำไร่ทำสวน มีการทำสวนเมี่ยง

การเข็นฝ้าย ซึ่งปัจจุบันหลงเหลืออยู่น้อยมาก เนื่องจากชาวบ้านที่ทำฝ้ายส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงวัย มีอายุเกือบ ๙๐ ปี และไม่มีผู้สานต่อ จึงมีการปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อหาวิธีการหรือแนวทางที่จะไม่ให้วัฒนธรรมที่ถือเป็นอัตลักษณ์ของหมู่บ้านสูญหายไป จึงได้มีแนวคิดในการปลูกฝังวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของหมู่บ้านให้แก่เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ได้เห็นคุณค่า และเสนอแนะให้กับทางทีมนักวิจัยได้เห็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์เพื่อรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของหมู่บ้านต้นไคร้ รวมไปถึงการต่อยอดเพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน

นอกจากนี้ยังมีต้นไคร้ ซึ่งเป็นต้นไคร้ที่อยู่ริมห้วยเป็นที่มาของชื่อบ้าน มีภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ที่ยังมีการสืบสาน เช่น การโม่แป้ง การเสียบหมากขายเพื่อใช้ในงานพิธีกรรม และประเพณีต่าง ๆ การทำสวนเมี่ยง การลงแขกทำนา การเลี้ยงผีเจ้าพ่อ ผีเจ้าบ้าน ผีปู่ย่า เป็นต้น[๑๒๐]

การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนในรูปแบบภาพวาดสามมิติบนผนังสาธารณะ ในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชน ทีมวิจัยร่วมกับชุมชนได้สร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบของภาพวาดสามมิติ และ Street Art ที่มีแนวคิดมาจากการมีทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนที่มีความโดดเด่น คือ พระธาตุจอมแจ้ง วิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าด้นมือ การทำสวนชาเพื่อทำเมี่ยง การทำข้าวพัน หลังจากนั้นได้มีการพัฒนารูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จากข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมของบ้านต้นไคร้ ได้นำมาสู่การประชาคมคนในชุมชนเพื่อคัดเลือกสถานที่บริเวณกำแพงวัดต้นไคร้ และผนังอาคารอเนกประสงค์ที่เป็นที่ตั้งของกลุ่มวิสาหกิจผ้าด้นมือ ซึ่งได้พัฒนาศิลปะชุมชนที่นำเอาอัตลักษณ์ของทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนได้แก่ การทำผ้าด้นมือ การทำข้าวพัน การโม่แป้ง และการปั่นด้ายด้วยมือ ซึ่งทีมศิลปินจิตอาสาได้ลงมือวาดภาพดังกล่าว โดยได้การสนับสนุนจากวัดและชุมชนในด้านอาหารและที่พัก

มานิตย์ โกวฤทธิ์ ตัวแทนศิลปินจิตอาสา กล่าวว่า การลงสำรวจพื้นที่ชุมชนบ้านต้นไคร้กับทีมงานอาจารย์นักวิจัย เพื่อศึกษาหาจุดเด่นเอกลักษณ์ของชุมชนที่สำคัญที่ควรจะนำมาแสดงให้กับนักท่องเที่ยวได้ชื่นชมเพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชม แต่การลงพื้นที่ครั้งนั้นยังไม่เห็นมีอะไรที่เด่นชัดและสามารถนำมาเป็นจุดเด่นได้ แต่เมื่อได้ลงพื้นที่อีกครั้งเพื่อมาทำงานศิลปะปรากฏว่าได้เห็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน ในแต่ละบ้านมีการทำขนมท้องถิ่น มีต้นไคร้ที่ถือเป็นประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านต้นไคร้

> ***“ก่อนจะเข้าทำงานในพื้นที่ในแต่ละพื้นที่จะมีการเข้าไปสำรวจชุมชน ทำความเข้าใจบริบทของชุมชน ศึกษาวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้านภายในชุมชน และต้องได้ความร่วมมือจากชาวบ้านภายในชุมชน โดยไม่ได้คัดเลือกจากพื้นที่ที่มีชื่อเสียงเพื่อต้องการติดตามผลงานในพื้นที่ที่ลงไปจัดกิจกรรมว่าประสบความสำเร็จหรือไม่อย่างไร***

---

[๑๒๐] สัมภาษณ์, สนาม กันต๊ะกวาง ผู้ใหญ่บ้าน บ้านต้นไคร้ หมู่ ๕ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่, วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

ซึ่งภาพวาด ๓ มิติบนฝาผนังมาจากข้อมูลจริงของชุมชนบ้านต้นไคร้ ที่ได้จากการศึกษาลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ ศึกษาจากของจริงเพื่อถ่ายทอดออกมาเป็นภาพวาดที่มีอารมณ์และความรู้สึกเข้าไปร่วม”

เมื่อเห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านในหมู่บ้านจึงทำให้ได้ข้อมูลและเห็นว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านต้นไคร้ควรได้รับการบันทึกไว้ ซึ่งวิธีการบันทึกนั้น ด้วยความที่เป็นช่างฝีมือทางด้านศิลปะจึงต้องการนำเอาผลงานทางด้านศิลปะเป็นสื่อเพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งเป็นการสร้างอัตลักษณ์ในเรื่องของศิลปะ ทางทีมงานป้ายสีแต้มฝันปันจิตอาสาซึ่งเป็นทีมงานศิลปินจิตอาสาได้มาร่วมกันคิดสร้างสรรค์ผลงานจากข้อมูลของหมู่บ้านต้นไคร้ที่ได้รับจากการลงพื้นที่ จึงรังสรรค์เป็นผลงานที่ถือเป็นอัตลักษณ์และเป็นวิถีชีวิตของชุมชนบ้านต้นไคร้ ซึ่งชาวบ้านอยู่กันอย่างมีความสุขและต้องการแบ่งปันความสุขให้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้และต้องการเข้ามาท่องเที่ยว [๑๒๑]

พระใบฎีกาพรสวรรค์ รองเจ้าอาวาสวัดต้นไคร้ กล่าวว่า โครงการนี้ถือเป็นโครงการที่ดีที่จะเข้ามาสู่ชุมชน หลังจากนั้นจึงมีการปรึกษาหารือร่วมกับผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชน และยังได้รับความร่วมมือจากทางอาจารย์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมาศึกษาดูงานในพื้นที่และเข้าร่วมประชุม เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยมีอาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ และพระมหาไกรสร โชติปญฺโญ ได้กล่าวถึงความเป็นมาของโครงการและสร้างความเข้าใจร่วมกันตลอดจนการเสนอภาพโครงการของจังหวัดอื่น ๆ เป็นตัวอย่าง ซึ่งได้รับความสนใจจากทางชุมชนเป็นอย่างมาก รวมถึงผู้นำชุมชนและชาวบ้านให้การตอบรับเป็นอย่างดี ไม่มีการคัดค้านจากชาวบ้านเนื่องจากชาวบ้านมีความเห็นตรงกันว่าสิ่งใดที่จะนำเข้าสู่ชุมชน ต้องสามารถพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้นได้ ชาวบ้านจะยินดีต้อนรับ จึงทำให้เกิดโครงการที่ดีแบบนี้เข้ามาในชุมชน

เริ่มแรกทางนักวิจัยต้องการทราบว่าชุมชนบ้านต้นไคร้มีจุดเด่นในด้านใดบ้างที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ตลอดจนถึงวิถีชีวิตของชุมชนบ้านต้นไคร้ จึงได้มีการนำทีมนักวิจัยลงสำรวจพื้นที่ภายในชุมชน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโดยได้ลงสำรวจพื้นที่เพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านซึ่งสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้าน [๑๒๒]

ศิลปะสร้างสรรค์ของชุมชนถ่ายทอดความรู้ผ่านกิจกรรม “ป้ายสี แต้มฝัน ปันจินตนาการ” การจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ชุมชนอัตลักษณ์บ้านต้นไคร้” โดยใช้ชื่อว่ากิจกรรม “ป้ายสี แต้มฝัน ปันจินตนาการ” เป็นการถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการวาดภาพบนกำแพงสาธารณะแก่เด็กและเยาวชน โรงเรียนบ้านต้นไคร้ ได้วาดภาพต้นไคร้ที่เป็นชื่อบ้านและอัตลักษณ์ของชุมชนบนผนังวัดต้นไคร้ โดยมีต้นแบบของภาพต้นไคร้ พร้อมอุปกรณ์การวาดภาพ เพื่อให้เด็กเยาวชนได้วาดตามจินตนาการของตนเอง

---

[๑๒๑] สัมภาษณ์, มานิตย์ โกวฤทธิ์ อาจารย์พิเศษสาขาพุทธศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

[๑๒๒] สัมภาษณ์, พระใบฎีกาพรสวรรค์ วุฑฺฒิโก รองเจ้าอาวาสวัดต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

มานิตย์ โกวฤทธิ์ ตัวแทนศิลปินจิตอาสากล่าวว่า เหตุผลในการนำเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวาดภาพเพื่อให้เป็นถนนเส้นศิลปะวัฒนธรรม เนื่องจากโอกาสให้เกิดการต่อยอดเพราะถ้าหากมีภาพวาด ๓ มิติ แค่เท่าที่มีในวันนี้คงมีพลังไม่เพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยว แต่เป้าหมายของงานวิจัยชิ้นนี้คือเพื่อเปิดเส้นทาง เปิดการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะ เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชน ได้ฝึกความกล้าในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะและสามารถต่อยอดผลงานต่อไปได้ แต่ต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชนเพื่อเปิดพื้นที่และเปิดโอกาสให้กับเด็กและเยาวชนในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะต่อไป โดยที่ไม่คาดหวังความสำเร็จที่จะเกิดขึ้น และไม่มีการลบผลงานของเด็กที่ได้จัดทำขึ้น

เด็กและเยาวชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ผลงาน และเข้าใจถึง อัตลักษณ์ของชุมชนตนเองเพื่อถ่ายทอดออกมาเป็นภาพวาดที่มีความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชน เด็กและเยาวชนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้นชุมชนจึงควรให้พื้นที่และให้โอกาสในการแสดงออกและการฝึกฝนความสามารถของตนเอง เพื่อให้เติบโตขึ้นไปเป็นศิลปินที่มีชื่อเสียงของจังหวัดต่อไป และเป็นการสร้างทีมงานศิลปินจิตอาสารุ่นต่อไปเรื่อย ๆ [๑๒๓]

> ***“การวาดภาพ ๓ มิติของนักเรียน ได้รับการติดต่อจากทางทีมงานศิลปิน หลังจากนั้นจึงมีการปรึกษาหารือร่วมกับคณะครูเพื่อให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือกับทางทีมงาน จึงส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมวาดภาพ ๓ มิติ ซึ่งถือได้ว่าประโยชน์แก่เด็ก ๆ เป็นอย่างมาก เป็นการปลูกฝังศิลปะให้แก่เด็ก ที่ผ่านมาเด็กนักเรียนได้แค่วาดภาพในสมุดวาดเขียน แต่ครั้งนี้เด็ก ๆ ได้วาดภาพบนฝาผนังซึ่งถือว่าเป็นประสบการณ์ที่มีค่าเป็นอย่างยิ่ง เป็นการปลูกฝังให้เห็นถึงคุณค่าของงานศิลปะ และเป็นการปลูกฝังการมีส่วนร่วมที่ได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรม เพื่อให้เด็ก ได้ช่วยกันดูแลรักษาภาพวาดที่ตนเองมีส่วนร่วมในการสร้างขึ้น เกิดความสนุกสนานและชื่นชอบในผลงานศิลปะ ทางคณะครูจึงคิดต่อยอดที่จะให้เด็ก ๆ สร้างสรรค์ผลงานศิลปะบนกำแพงที่อยู่ด้านหลัง การมีส่วนร่วมเล็ก ๆ น้อย ๆ ถือเป็นส่วนหนึ่งที่ทางโรงเรียนมีโอกาสได้ช่วยเหลือชุมชนในการสืบสานในเรื่องของศิลปะวัฒนธรรม” [๑๒๔]***

---

[๑๒๓] สัมภาษณ์, มานิตย์ โกวฤทธิ์ อาจารย์พิเศษสาขาพุทธศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

[๑๒๔] สัมภาษณ์, ประสิทธิ์ อ้นจันทร์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดต้นไคร้ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

ที่สำคัญบ้านต้นไคร้มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าดันมือบ้านต้นไคร้ที่มีชื่อเสียง สามารถนำไปเป็นสินค้า OTOP ที่เมืองทองธานี กรุงเทพมหานคร และได้รับการตอบรับจากลูกค้าเป็นอย่างดี มีการสั่งซื้อจากลูกค้าอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ดีเนื่องจากกลุ่มลูกค้าและนักท่องเที่ยวต้องการเข้าเยี่ยมชมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าดันมือบ้านต้นไคร้ เป็นการเอื้ออำนวยให้แก่แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ และยังเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ชาวบ้านเกิดความรักและความหวงแหนต่ออาชีพของตนเอง และมีความคาดหวังว่าองค์กรหรือหน่วยงานในท้องถิ่นจะให้ความสนใจและเข้ามาช่วยส่งเสริมและดูแลเพื่อให้เกิดความยั่งยืนตลอดไป [๑๒๕]

ประสิทธิ์ อ้นจันทร์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดต้นไคร้ กล่าวว่า ที่ผ่านมาเรื่องของศิลปะถือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และมีการนำเอาศิลปะเข้าไปอยู่ในหลักสูตรท้องถิ่น ทั้งในเรื่องของข้าวปัน ผ้าด้นมือ ทางโรงเรียนวัดต้นไคร้มีมีการสืบสานต่อยอดโดยการให้นักเรียนได้เรียนรู้ และซึมซับศิลปะวัฒนธรรมที่มีอยู่ภายในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ้าด้นมือ จะเป็นหลักสูตรเฉพาะของนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ ส่วนในเรื่องของการส่งเสริมการทำข้าวปัน มีการแข่งขันการทำข้าวปันในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ [๑๒๖]

รัตนา สันตกิจ ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่ กล่าวว่า ในส่วนของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่ที่มีส่วนในการขับเคลื่อนและส่งเสริมคุณธรรมตามแผนการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ มีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาให้คนเป็นคนดี ในการพัฒนาจริยธรรมของคนในขั้นพื้นฐานคนจะต้องมีสุขภาพจิตดี มีสติปัญญาดี และสิ่งสำคัญที่สุดคือมีสภาพแวดล้อมที่ดี ทางชุมชนต้นไคร้ได้สร้างสถานที่ และพัฒนาวัดต้นไคร้ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน ส่วนในเรื่องของกระบวนการวิจัยจะต้องมีกระบวนการการมีส่วนร่วมเกิดจากความต้องการของชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน และร่วมลงมือทำกิจกรรมจนได้มาซึ่งการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ เมื่อได้ผลงานออกมาแล้วทางหน่วยงานราชการจะมีวิธีการต่อยอดอย่างไรจากการขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมจะเกี่ยวข้องกับชุมชนคุณธรรม องค์กรคุณธรรม จากประสบการณ์ที่ผ่านมาถนนศิลปะถือได้ว่าเป็นพื้นที่ให้องค์กรหน่วยงานคุณธรรมเข้ามาจัดสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีซึ่งถือได้ว่าเป็นการเปิดพื้นที่ชุมชนบ้านต้นไคร้

ผ่องพรรณ ศิริวัฒนาวงศา รองผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดแพร่ กล่าวว่า ในส่วนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีหน้าที่ในส่วนของการประชาสัมพันธ์และการตลาดเป็นหลัก จังหวัดแพร่เป็นเมืองเล็ก แต่มีความน่ารัก คงไม่สามารถเปรียบเทียบกับจังหวัดใหญ่ได้ แต่จังหวัดแพร่มีมุมมองเป็นของตนเองที่สามารถดึงเอาอัตลักษณ์ออกมา จะต้องขายความเป็นจังหวัดแพร่ นักท่องเที่ยวจะให้ความสนใจความเป็นจังหวัดแพร่ ความเป็นชุมชนบ้านต้นไคร้ ปัจจุบันนี้ต้องยอมรับว่าสื่อโซเชียลมีเดียมีความสะดวกและรวดเร็วในการสื่อสารและการค้นหาข้อมูลข่าวสาร ซึ่งถือได้ว่าเป็นดาบสองคม คือถ้านักท่องเที่ยวได้เข้ามาเยี่ยมชมและมีความคิดเห็นว่าเป็นสิ่ง

---

[๑๒๕] สัมภาษณ์, เกษร ปลาลาด นายกเทศมนตรีตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

[๑๒๖] สัมภาษณ์, ประสิทธิ์ อ้นจันทร์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดต้นไคร้ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

ที่ดีก็จะบอกต่อกันปากต่อปากต่อไป แต่หากนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมแล้วไม่เกิดความประทับใจ หรือมีความรู้สึกที่ไม่ดี ไม่เหมือนกับที่ประชาสัมพันธ์ไว้ก็จะส่งผลที่ไม่ดีได้อย่างรวดเร็วเช่นกัน

> ***“จุดแข็งของชุมชนบ้านต้นไคร้คือมีภูมิประเทศที่ดี มีเอกลักษณ์ มีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง มีการสืบสานศิลปะและวัฒนธรรมหลายอย่างภายในชุมชน เพียงแต่ทางชุมชนไม่ได้ชูประเด็นที่น่าสนใจ แต่ทางทีมนักวิจัยได้ดึงเอาความเป็นชุมชนบ้านต้นไคร้ออกมาเพื่อนำเสนอให้แก่นักท่องเที่ยว”*** [๑๒๗]

แนวทางการดูแลรักษา มีดังนี้

๑. การท่องเที่ยวในชุมชนบ้านต้นไคร้ จะต้องคำนึงถึงแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมภายในชุมชน แหล่งอาหารการกิน แหล่งขายของฝากของที่ระลึก ควรมีการดำเนินการอย่างเป็นกิจจะลักษณะ ควรมีการนำเอาของกินพื้นเมืองที่เป็นสัญลักษณ์ของชุมชนบ้านต้นไคร้ ควรแสดงวิธีการสาธิตการทำอาหารประจำท้องถิ่นที่มีชื่อเสียง เช่น การสาธิตวิธีการทำเมี่ยง การสาธิตการทำข้าวปัน ซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านต้นไคร้ และเป็นการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมและเป็นการสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้อยากกลับมาเยี่ยมชมอีก

๒. ควรมีแหล่งกิจกรรมภายในชุมชนให้มากยิ่งขึ้น ชาวบ้านภายในชุมชนบ้านต้นไคร้ต้องให้ความร่วมมือและสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดบ้านเรือนเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวในการแวะพักค้างคืน และมีการต่อยอดเพื่อรักษาไว้ซึ่งความเป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านต้นไคร้

๓. การหาวิธีการหรือแนวทางที่จะส่งเสริมให้กาดมั่วน้อยที่ทางชุมชนบ้านต้นไคร้ได้จัดทำขึ้นเป็นแหล่งอาชีพของพี่น้องชาวบ้านเป็นแหล่งอาหารการกิน บ้านต้นไคร้มีชื่อเสียงเลื่องลือด้านการทำอาหารพื้นเมือง หากมีการดึงเอาอัตลักษณ์สิ่งที่โดดเด่นของอาชีพออกมาจะเป็นการส่งเสริมแหล่งอาชีพให้แก่ชาวบ้านภายในชุมชน ในชุมชนบ้านต้นไคร้ยังมีช่างหัตถกรรมอื่น ๆ เช่นช่างจักสาน สานกระบวยเมี่ยง สานชะลอม และมีการคิดต่อยอดที่จะนำผลิตภัณฑ์จักสานเหล่านี้ไปจัดจำหน่ายเป็นสินค้าประเภทของฝากของที่ระลึกซึ่งจะเป็นเอกลักษณ์ของบ้านต้นไคร้ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้า

๔. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดแพร่ จะมีส่วนช่วยเหลือในการประชาสัมพันธ์ เพราะวัดต้นไคร้เชื่อมกับวัดพระธาตุช่อแฮซึ่งเป็นที่รู้จักดีกันอยู่แล้วซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็ง มีเส้นทางที่สามารถเชื่อมต่อกันได้ สามารถสร้างเป็นจุดแวะท่องเที่ยวก่อนไปยังจังหวัดอื่น ๆ เพราะชุมชนบ้านต้นไคร้กำลังเริ่มต้นสร้างแหล่งท่องเที่ยว กำลังสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องเชื่อมต่อกับแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมาก่อน และเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีเพื่อให้ชุมชนบ้านต้นต้นไคร้ก้าวไปสู่เส้นทางท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืน

---

[๑๒๗] สัมภาษณ์, ผ่องพรรณ ศิริวัฒนาวงศา รองผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดแพร่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

๕. ภาพวาด ๓ มิติ ซึ่งจะทำเป็นถนนเส้นศิลปะ มีความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านต้นไคร้ สามารถนำเสนอให้เห็นถึงเรื่องราวชีวิตของชาวบ้านภายในชุมชน และเชื่อมโยงไปถึงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ส่งเสริมกิจกรรมการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมซึ่งคณะครูอาจารย์ นิสิต ต้องมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมกับชุมชน ซึ่งถือเป็นเรื่องดีงามที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน โดยการลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

๖. การทำบริเวณนี้ให้เป็นจุด Check In ของหมู่บ้านเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ช่วยกันประชาสัมพันธ์เป็นการใช้นวัตกรรมให้เกิดประโยชน์ ทางทีมงานวัฒนธรรมจะช่วยประสานและสนับสนุนในเรื่องของเครื่องแต่งกายที่จะใช้ในการถ่ายภาพและช่วยประชาสัมพันธ์ ส่วนในเรื่องของการต่อยอดต่าง ๆ จะมีการทำแผนการส่งเสริมคุณธรรมและมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วม

๗. การสร้าง Home stay ภายในหมู่บ้านเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาแวะพักค้างคืนภายในหมู่บ้านซึ่งยังคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของชาวบ้าน แต่ต้องจัดบ้านของตัวเองให้สะอาดเรียบร้อยและน่าอยู่ การพัฒนาและสร้างกิจกรรมให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น การใส่บาตรตอนเช้า มีการเดินตลาด แวะรับประทานอาหาร เป็นต้น เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าให้แก่การท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน

๘. การพัฒนาเป็นถนนศิลปะกาดน้อยคัวแลงชุมชนบ้านต้นไคร้ โดยจะกำหนดให้มีประมาณเดือนละ ๑ ครั้ง เพื่อให้เป็นสร้างรายได้ให้กับชุมชน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ทำสวน ซึ่งถือได้ว่าเป็นการช่วยเหลือเพื่อให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น และเป็นการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมชุมชน ทั้งนี้นักท่องเที่ยวจะได้ชื่นชมความงดงามของภาพศิลปะ รวมไปถึงศูนย์หัตถกรรมผ้าด้นมือ อย่างไรก็ตามจำเป็นต้องหาวิธีการหรือแนวทางที่จะสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยการนำเอาการจัดกิจกรรมในครั้งนี้เป็นการต่อยอดและสานต่อให้แก่ชุมชนเป็นการเปิดหมู่บ้านเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชมสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นภายในหมู่บ้าน

๙. การสร้าง Webpage Facebook เพื่อเป็นการช่วยประชาสัมพันธ์และสร้างจุด Check in ให้แก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้จะร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเพื่อช่วยในการประชาสัมพันธ์ และขอความร่วมมือจากหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพัฒนาหมู่บ้านต้นไคร้และหมู่บ้านใกล้เคียงให้เป็นลานวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สร้างให้เป็นเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งทางหมู่บ้านต้นไคร้จะเป็นหมู่บ้านนำร่องและสานต่อไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ

๑๐. การวางแผนงานร่วมกันภาคีเครือข่ายการพัฒนาจากหลายภาคส่วน การจัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อให้เข้าสู่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนจังหวัด โรงเรียน กล่าวคือสามารถเข้าไปอยู่ในแผนงานของทุกภาคส่วนซึ่งจะเป็นผลดีต่อการจัดกิจกรรมและเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้น

๑๑. การบริหารจัดการและการวางแผนในเรื่องของความปลอดภัย สถานที่จอดรถ ห้องน้ำสาธารณะ การจัดระเบียบร้านค้า มีการวางแผนในเรื่องของการอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวโดยใช้พื้นที่ว่างด้านหลังวัดเป็นลานจอดรถ มีการปรับพื้นที่เทเป็นลานคอนกรีตเพื่อให้สามารถจอดรถได้และรถทัวร์นำเที่ยวสามารถเข้ามาจอดรถได้ด้วย

๑๒. การสร้างห้องน้ำสาธารณะด้านหลังวัดจำนวนทั้งหมด ๑๐ ห้อง เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวรวมไปถึงอำนวยความสะดวกให้แก่ญาติโยมที่มาร่วมทำบุญหรือมาร่วมกิจกรรมที่ทางวัดได้จัดขึ้น

๑๓. การจัดการสภาพแวดล้อมให้มีความสวยงามและเหมาะสม การจัดการขยะ มีการคัดแยกขยะของแต่ละครัวเรือนภายในชุมชน การจัดการบ้านเรือนให้มีความสวยงาม เรื่องของพื้นที่ทางศิลปะ พื้นที่สร้างสรรค์ การจัดการความเป็นระเบียบของร้านค้า

๕) วัดบุญยืน ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

ชุมชนบ้านบุญยืน ตั้งอยู่ในเขตตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน เป็นตำบลที่อยู่บริเวณกึ่งกลางของพื้นที่อำเภอเป็นศูนย์กลางความเจริญ และที่ตั้งของสถานที่ราชการ มีทุนทรัพยากรวัฒนธรรมที่สำคัญ ดังนี้

วัดบุญยืน พระอารามหลวง ถือว่าเป็นวัดที่มีความเก่าแก่ ประจำอำเภอเวียงสามีความสำคัญต่อความมั่นคงของจังหวัดน่าน ตั้งแต่สมัยเจ้าฟ้าอัตถวรปัญโญ เจ้าผู้ครองนครน่าน องค์ที่ ๕๖ เป็นต้นมา เมื่อบ้านเมืองเกิดความไม่สงบหรือเกิดภัยธรรมชาติ ในเมืองน่านคราใด เจ้าผู้ครองนครน่านและประชาชน จะประกอบพิธีบวงสรวงสักการะบูชาพระธาตุเจดีย์วัดบุญยืน ซึ่งก่อให้เกิดขวัญกำลังใจต่อประชาชนได้เป็นอย่างดี สมัยที่ยังมีเจ้าผู้ครองนครน่านได้มีการประกอบพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาขึ้นในพระวิหาร ต่อหน้าพระพุทธปฏิมาปางประทับยืน องค์พระประธานตลอดมา สิ่งสำคัญภายในวัดบุญยืนพระอารามหลวง ได้แก่ ๑) พระประธานในพระวิหาร สร้างเป็นพระพุทธรูปปางประทับยืน เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๐ สมัยเจ้าฟ้าอัตถวรปัญโญ เจ้าผู้ครองนครน่าน ในประวัติวัดบุญยืนกล่าวว่า ลักษณะพระพุทธรูปปางเปิดโลกอยู่ในพระอิริยาบทยืนห้อยพระหัตถ์สองข้างลงตามปกติ เหมือนประทับยืน แต่แบฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองออกไปข้างหน้าเป็นกริยาเปิด ๒) ประตูวิหารวัดบุญยืน ประกอบด้านบานประตูไม้สักแกะสลักลวดลายสามชั้น เป็นภาพพระอินทร์ประทับบนดอกบัว และพระพรหมประทับอยู่บนช้างเจ็ดเศียร ขอบด้านบนของบานประตูทั้งสองข้าง (ขวา-ซ้าย) มีจารึกโดยกล่าวถึงเจ้าฟ้าอัตถวรปัญโญ พร้อมด้วยเจ้าสุมนเทวราช และเจ้าราชวงศ์เชียงของเป็นผู้แกะสลัก เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๐-๒๓๕๓ เป็นเวลา ๓ ปี จึงแล้วเสร็จ ๓) ความสำคัญของวัดบุญยืน พ.ศ. ๒๔๘๕ กรมศิลปากร ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน พ.ศ. ๒๕๐๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ มายังวัดบุญยืน และทรงกราบพระประธานในพระวิหาร พ.ศ. ๒๕๓๘ รับพระราชทานยกฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ [๑๒๘]

พระยืน เป็นพระประธานในพระวิหาร สร้างเป็นพระพุทธรูป ปางประทับยืน เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๐ สมัยเจ้าฟ้าอัตถวรปัญโญเจ้าผู้ครองนครน่านในประวัติวัดบุญยืนกล่าวว่าเป็น ปางเปิดโลก

---

[๑๒๘] การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.), **วัดบุญยืน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://thai.tourismthailand.org /Attraction/% E๐%B๘%A๗%E๐%B๘%B๑%E๐%B๘%๙๔%E๐%B๘%๙A%E๐%B๘%B๘%E ๐%B๘%๘D%E๐%B๘%A๒ %E๐%B๘ %B๗%E๐%B๘%๙๙ (วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๖๓).

ลักษณะพระพุทธรูปปางเปิดโลกพระพุทธรูปปางนี้อยู่ในพระอิริยาบทยืน ห้อยพระหัตถ์สองข้างลงตามปกติ เหมือนประทับยืน แต่แบฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองออกไปข้างหน้าเป็นกริยาเปิด ที่ทำเป็นแบบยกฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองขึ้นก็มี ตรงนี้ผิดกับพระประธานในวิหารวัดบุญยืน ซึ่งไม่แบฝ่าพระหัตถ์แต่อย่างใด เพียงปล่อยพระหัตถ์ไว้ที่ข้าง ๆ พระวรกายเท่านั้น [๑๒๙]

ประเพณีแข่งเรือ แม่น้ำน่าน ในสมัยก่อนวัดทุกวัดที่ติดกับแม่น้ำน่านจะต้องสร้างเรือ วัตถุประสงค์ของการสร้างเรือเพื่อสัญจรไปมาและช่วยเหลือชาวบ้านในหมู่บ้านที่ถูกน้ำท่วม วัดทุกวัดที่สร้างเรือขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือชุมชนและสังคมเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เมื่อมีเวลาว่างจึงมีการแข่งขันกันโดยจัดขึ้นเป็นกีฬาแข่งเรือ การแข่งเรือถูกจัดขึ้นในช่วงวันออกพรรษาของวัดบุญยืนพระอารามหลวง และจะต้องมีการจัดการตานก๋วยสลากเป็นประจำทุกปี ซึ่งประเพณีแข่งเรือมีมานานกว่า ๑๐๐ ปีแล้ว ในวันออกพรรษาพระสงฆ์ที่อยู่ในอำเภอเวียงสาจะมารวมตัวกันที่วัดบุญยืนพระอารามหลวงเพื่อฟังโอวาทปาติโมกข์และปวารณาตนในวันออกพรรษาพร้อมทั้งขอขมาคาราวะพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา จากนั้นจึงมีการตานก๋วยสลากและจัดการแข่งเรือโดยมีผู้เข้าแข่งขัน ๑๐๐ กว่าคน เพื่อชิงถ้วยรางวัลพระราชทาน

ประเพณีตักบาตรเทียนหรือการแข่งเรือชาวบ้านลูกหลานที่ไปอาศัยอยู่ต่างถิ่นจะกลับมายังหมู่บ้านของตนเองรวมไปถึงได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว ทุกหมู่บ้านจะมีเรือแข่งซึ่งถือเป็นสิ่งที่รักของชุมชนนั้น ๆ ในบ้านหนึ่ง ๆ จะมีเรือแข่งอยู่ประมาณ ๑-๒ ลำ หากมีการจัดประเพณีแข่งเรือชาวบ้านจะให้ความสนใจในการมาเข้าร่วมกิจกรรม ในสมัยก่อนหากชนะการแข่งเรือจะได้รับธงเป็นรางวัล คือ ธงที่หนึ่ง ธงที่สอง และธงที่สาม ภายหลังต่อมาการแข่งขันเรือจะมีถ้วยรางวัล คือ ถ้วยรางวัลที่หนึ่ง ถ้วยรางวัลที่สอง และถ้วยรางวัลที่สาม และภายหลังต่อมาเป็นการชิงถ้วยรางวัลพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระขนิษฐาธิราชเจ้า ในสมัยก่อนการแข่งเรือที่บ้านบุญยืนวัดและชาวบ้านในชุมชนบุญยืนเป็นผู้จัดขึ้นมาเอง ไม่ว่าจะเป็นการลงร่องน้ำ การตัดสินระบบไฟฟ้า เครื่องเสียง กองเชียร์ แต่ปัจจุบันต้องมีการปรับให้เหมาะสมกับเทศกาลวันออกพรรษาจึงเป็นหน้าที่ของเทศบาลตำบลเวียงสาเป็นเจ้าภาพในการจัดงาน เมื่อใกล้ถึงวันงานจะมีการรับสมัครเรือโดยเรือจะมาจากอำเภอเมืองและอำเภอเวียงสาเกือบทุกหมู่บ้าน มีเหลือจำนวนมากกว่าร้อยลำ [๑๓๐]

ประเพณีใส่บาตรเทียน ในวันแรม ๒ ค่ำก่อนเข้าพรรษา การใส่บาตรเทียนมีวัตถุประสงค์เพื่อขอขมาคารวะพระสงฆ์อาวุโส เป็นการสืบทอดอายุของพระพุทธศาสนา และสร้างความสามัคคีในหมู่สงฆ์ โดยการให้ญาติโยมมาร่วมกันทำบุญ เมื่อได้เทียนมาจึงนำไปขอขมาคารวะพระอาวุโส หลังจากนั้นมีการให้ความรู้เรื่องเทียนและเทศนา มีการฟังธรรม การใส่บาตรเทียนเพื่อให้เกิดแสงสว่างทางปัญญาเพื่อไปใช้ในการดำรงชีวิตที่ถูกต้องและสามารถหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หลังจากนั้นญาติโยมท่านใดที่ต้องการเทียน สามารถขอเทียนจากการใส่บาตรไปจุดไว้บ้านเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมายาวนาน ซึ่งสอดคล้องกับภาพการใส่บาตรเทียนส่งผลให้ชาวบ้านเกิดความศรัทธามาก

---

[๑๒๙] **วัดบุญยืน,** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.thainorthtour.com/place_detail.php?id=๑๗๗๘. (๒๓ เมษายน ๒๕๖๓).

[๑๓๐] สัมภาษณ์, พระสมุห์สมาน กิจฺจสาโร ประธานกลุ่มติดอาวุธทางปัญญา/ เจ้าอาวาสวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.

ยิ่งขึ้น เกิดความหวงแหนรักษาพระพุทธศาสนา ประเพณีการตักบาตรเทียนมีขึ้นในวันแรม ๒ ค่ำของวันเข้าพรรษา พระสงฆ์ทั้งหมดในอำเภอเวียงสามาร่วมกันใส่บาตรเทียน พุทธศาสนิกชน องค์กรต่าง ๆ จะมาร่วมกันใส่บาตรเทียน ในประเทศไทยประเพณีการใส่บาตรเทียนจัดขึ้นที่อำเภอเพียงแห่งเดียว[๑๓๑]

ประเพณีแข่งเรือเวียงสา จัดขึ้นในวันออกพรรษา ของทุกปี ณ แม่น้ำน่านตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน แต่เดิมงานประเพณีแข่งเรือ เกิดจากการที่ผู้คนชาวเวียงสา ซึ่งส่วนใหญ่มีบ้านเรือนอาศัยอยู่ริมแม่น้ำ และมีการสัญจรไปมากันโดยใช้เรือพายเป็นพาหนะ เมื่อมีเทศกาลงานบุญต่าง ๆ ก็จะพายเรือไปทำบุญกันที่วัดในตอนเช้า ขากลับก็จะพายแข่งขันกันเพื่อความสนุกสนาน จึงเกิดเป็นประเพณีแข่งเรือ และได้พัฒนากันจนเป็นงานประเพณีแข่งเรือเทศกาลออกพรรษา จนถึงปัจจุบัน

งานบุญในเทศกาลออกพรรษาของอำเภอเวียงสา นอกจากจะมีการถวายทานสลากภัตแล้วเมื่อเสร็จพิธีทางศาสนา จะมีการแข่งเรือยาวซึ่งถือเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาทุกปี โดยคณะศรัทธาจากหมู่บ้านต่าง ๆ นำเรือยาวมาพายแข่งขันกัน โดยเรือที่จะเข้าแข่งขัน แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ ๑) เรือใหญ่ ความยาวประมาณ ๑๓-๑๕ วา ใช้ฝีพาย ๔๑-๔๕ คน ๒) เรือกลาง ความยาวประมาณ ๑๑ – ๑๓ วา ใช้ฝีพาย ๓๑-๔๐ คน และ ๓) เรือเล็ก ความยาวประมาณ ๑๐ – ๑๒ วา ใช้ฝีพายไม่เกิน ๓๐ คน ในการแข่งขัน ฝีพายทุกคนจะถูกจัดให้นั่งประจำที่มีหัวหน้าทีมเป็นผู้กำหนดรหัสและจังหวะในการพายเรือ เพื่อความพร้อมเพรียง จะส่งผลทำให้เรือแล่นเร็ว โดยปฏิบัติตามกติกาในการแข่งขันซึ่งคณะกรรมการได้กำหนดให้แข่งกันเป็นคู่ ๆ พายแข่งกัน เรือลำไหนแพ้คัดออกตั้งแต่รอบแรกจนถึงรอบชิงชนะเลิศ ก่อนการแข่งขันจะมีพิธีบวงสรวงเซ่นไหว้แม่ย่านางเรือ โดยจะกระทำก่อนการนำเรือลงสู่แม่น้ำ เพื่อเป็นสิริมงคล และชัยชนะในการแข่งขัน สิ่งของที่จะต้องจัดเตรียมก่อนพิธีบวงสรวง ได้แก่ กระทงเครื่อง ๙ จำนวน ๔ กระทง หมายถึงกระทงหนึ่ง ๆ จะต้องมีอาหารความหวาน และเครื่องบูชาอย่างละ ๙ ชิ้น ประกอบด้วย อาหารคาว หวาน สุรา กล้วย อ้อย มะพร้าว ไข่ไก่ น้ำหวาน น้ำนม น้ำหอม ผ้าแพร ดอกไม้ ธูป เทียน การประกอบพิธีจะมีอาจารย์เป็นผู้นำสวด กระทำพิธีกล่าวขอขมา ขอพร บวงสรวงแม่พระธรณี แม่ย่านางเรือ เทวดาท้าวทั้งสี่ ผีปู่วัดและประพรมน้ำมนต์ เมื่อเสร็จพิธีแล้วฝีพายทุกคนจะช่วยกันยกเรือขึ้นนำลงสู่แม่น้ำ”[๑๓๒]

ประเพณีสู่ขวัญเรือ เป็นพิธีกรรมที่ชาวน่านได้สืบทอดจากบรรพบุรุษมาหลายชั่วอายุคนก่อนที่จะนำเรือแข่งลงสนามทุกปี ชาวบ้านจะทำพิธีสู่ขวัญเรือก่อนเสมอเพื่อเป็นการปลุกเร้าจิตใจฝีพายและเป็นการรวมพลังแห่งความรักความสามัคคีของชุมชน ประเพณสู่ขวัญเรือ (เรือแข่งน่าน) ที่มีเอกลักษณ์ความโดดเด่นแห่งเดียวในไทย หัวเรือเป็นพญานาค ท้ายเรือเป็นหางหงส์ ในงานจะมีเรือแข่งที่โด่งดังในอดีต ไม่ว่าจะเป็นเรือแข่งเจ้าแม่ตะเคียน เรือแข่งเจ้าแม่สายฟ้า

---

[๑๓๑] สัมภาษณ์, พระสมุห์สมาน กิจฺจสาโร ประธานกลุ่มติดอาวุธทางปัญญา/ เจ้าอาวาสวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.

[๑๓๒] กระทรวงวัฒนธรรม, ประเพณีแข่งเรือเทศกาลออกพรรษา อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.m-culture.go.th/young/ewt_news.php?nid =๕๑๑&filename=index (๒๓ เมษายน ๒๕๖๓).

เทพพิรุณทอง ๘๘ เทพสุนทรสาชล ขุนสยามแดนทอง ไกรทอง ป่าสัก เจ้าแม่ไทรทอง เนตรมงคลทอง เสือเฒ่าบุญเรืองฯลฯและเรือแข่งต่างอำเภอ ในงานจะมีการประกวดแข่งขันสาธิตการสีเทียน การทำขันดอก การทำตุง ซอล่องน่าน และนิทรรศการเรือแข่งในอดีต และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรือแข่ง[๑๓๓]

เฮือนรถถีบ หรือ พิพิธภัณฑ์จักรยาน ตั้งอยู่ภายในปั๊มน้ำมันเชลล์ อ.เวียงสา จ.น่าน ถือเป็นแหล่งเรียนรู้ถึงพัฒนาการของรถจักรยานในยุคสมัยต่าง ๆ จนถึงปัจจุบัน ประวัติของเฮือนรถถีบนี้มีอยู่ว่า ครอบครัวเต็งไตรรัตน์ ซึ่งย้ายจาก อ.เด่นชัย จ.แพร่ เข้ามาตั้งรกรากอยู่ที่นี่ โดยเริ่มรับจ้างซ่อมจักรยาน และต่อมาเป็นตัวแทนขายจักรยานนำเข้าจากยุโรปหลายยี่ห้อ เช่น ราเลย์ กาเซีย โรบินฮูด ฟิลิปส์ นิวฮัทสัน ฯลฯ การขนส่งรถจักรยานจากกรุงเทพมาเมืองน่านในสมัยก่อนจะมาแบบเป็นชิ้นส่วนต่าง ๆ แล้วต้องมาประกอบเป็นคันที่ปลายทาง ร้านเต็งไตรรัตน์จึงผ่านประสบการณ์นี้มาจนเป็นผู้ชำนาญการด้านนี้ไปโดยปริยาย แต่ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป จักรยานได้รับความนิยมน้อยลง ครอบครัวเต็งไตรรัตน์จึงหันมาขายจักรยานยนต์แทน ก่อนจะเปลี่ยนมาเป็นธุรกิจสถานีบริการน้ำมันเชลล์อย่างในปัจจุบัน จึงใช้พื้นที่ส่วนหนึ่งด้านหลังปั๊มน้ำมันจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์จักรยานโบราณในชื่อ **“เฮือนรถถีบ”** เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนรุ่นหลัง ภายในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้มีการจัดแสดงจักรยานที่คุณสุพจน์สะสมไว้ ตั้งแต่รุ่นเก่าแก่ที่สุดซึ่งยังคงสภาพใช้งานได้ อย่างเช่น จักรยานที่ไม่มีโซ่ Hochrad ๑๘๘๐ ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๕ จักรยานพับได้รุ่นแรก ๆ ที่ทหารอังกฤษใช้ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ จักรยานที่มีแฮนด์ทำจากหวาย เบาะนั่งเป็นไม้ ไปจนถึงแบบที่มีโช้ค ใช้เทียนไขเป็นหลอดไฟ เรื่อยลงมาถึงรุ่นที่หลายคนยังพอทันได้เห็นเมื่อไม่กี่สิบปีก่อน [๑๓๔]

จากการที่จังหวัดน่านติดกับประเทศลาว จังหวัดพะเยา จังหวัดอุตรดิตถ์ และติดกับจังหวัดแพร่ แต่อำเภอเวียงสาเป็นอำเภอหน้าด่านที่ติดกับจังหวัดแพร่ หากต้องการไปเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดน่านจะต้องผ่านอำเภอเวียงสาแต่กลับกลายเป็นว่าอำเภอเวียงสาไม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวได้แวะชม ในอำเภอเวียงสาไม่มีสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา วนอุทยาน ป่าไม้ ต้นไม้ที่แปลกประหลาด การจัดแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนต้องมีเจ้าภาพในการจัดงาน ต้องมีงบประมาณ และทุกองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องให้ความร่วมมือและเอาจริงเอาจังเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืน ที่ผ่านมาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และทางเทศบาลตำบลเวียงสาได้มีแนวคิดที่จะสร้างแหล่งท่องเที่ยว แต่ด้วยข้อจำกัดทางธรรมชาติจึงไม่สามารถจัดแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติได้

---

[๑๓๓] นิวส์แพร่แมกกาซีน วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๒, เวียงสาสู่ขวัญเรือแข่งตามประเพณี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://newsphraemagazine.com/site/%E๐%B๘%AD%E๐%B๘%B๓%E๐%B๙%๘๐%E๐%B๘%A๐%E๐%B๘%AD%E๐%B๙%๘๐%E๐%B๘%A๗%E๐%B๘%B๕%E๐%B๘%A๒%E๐%B๘%๘๗%E๐%B๘%AA%E๐%B๘%B๒-%E๐%B๘%๘๘%E๐%B๘%B๑%E๐%B๘%๘๗%E๐%B๘%AB%E๐%B๘%A๗%E๐%B๘%B๑%E๐%B๘%๙๔%E๐%B๘%๙๙%E๐%B๙%๘๘%E๐%B๘%B๒/ (๒๓ เมษายน ๒๕๖๓).

[๑๓๔] เปิดประตูสู่น่าน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://sites.google.com/view/chidchaichol/%E๐%B๙%๘๐%E๐%B๘%๙๗%E๐%B๘%A๒%E๐%B๘%A๗-%E๐%B๙%๘๐%E๐%B๘%A๗%E๐%B๘%A๒%E๐%B๘%๘๗%E๐%B๘%AA%E๐%B๘%B๒ (๒๓ เมษายน ๒๕๖๓).

อย่างไรก็ตามนายอำเภอ นายกเทศบาลตำบลและผู้นำชุมชนพยายามผลักดันให้มีแหล่งท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดใจให้มาท่องเที่ยวที่อำเภอเวียงสา โดยใช้แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอเวียงสา เช่น วัดบุญยืนพระรามหลวง พิพิธภัณฑ์ของเก่า เฮือนรถถีบ ซึ่งทั้งสามแห่งนี้ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีมาแต่ดั้งเดิม แต่ไม่มี Landmark แหล่งใหม่เกิดขึ้น ในการสร้าง Landmark แห่งใหม่นั้นต้องมีการพิจารณาให้รอบคอบถึงความคุ้มค่าในการลงทุน อย่างไรก็ตามอำเภอเวียงสาไม่มีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ต้องอาศัยแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของประเพณีและวัฒนธรรมคือการตักบาตรเทียนและการแข่งเรือซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีเพียงปีละหนึ่งครั้ง

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า อำเภอเวียงสายังมีจุดเด่นในเรื่องความหลากหลายของชนเผ่า ซึ่งมีทุกชนเผ่าที่อยู่อาศัยในเมืองเวียงสา หากมีการรวบรวมสินค้าที่มาจากแต่ละชนเผ่าเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงวัฒนธรรมของชนเผ่า ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของเมืองเวียงสาด้วยเช่นกัน แต่คงเป็นไปได้ยากเนื่องจากมีชนเผ่าอยู่เป็นจำนวนมากเพราะต้องมีเจ้าภาพ ไม่ว่าจะเป็นของทางอำเภอและเทศบาล มีข้อเสนอเรื่องการท่องเที่ยวที่หลากหลาย มีแผนงานและการปฏิบัติหลายขั้นตอน มีการดูแลติดตามและตรวจสอบ แต่ขาดการเอาใจใส่ในการจัดกิจกรรม จึงไม่มีความต่อเนื่อง [๑๓๕]

จากการประเมินศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรมของอำเภอเวียงสา พบว่า เวียงสาถือเป็นเมืองหน้าด่านเพราะถ้าจะไปเมืองน่านจำเป็นต้องผ่านเมืองเวียงสา จึงจำเป็นต้องหาวิธีการเพื่อให้นักท่องเที่ยวแวะที่เมืองเวียงสา เพราะมีจุดเด่นคือ ๑) วัดบุญยืนซึ่งเป็นพระอารามหลวง สมเด็จเจ้าฟ้าอัตถวรปัญโย เจ้าผู้ครองนครน่านเป็นผู้สร้างขึ้น ๒) พิพิธภัณฑ์ของเก่าพื้นบ้านที่เทศบาล และ ๓) เฮือนรถถีบ หากมีพื้นที่ด้านศิลปะเพื่อจัดทำเป็น Landmark ที่สถานที่ท่องเที่ยวยอดนิยมจะส่งผลให้เกิดคุณค่าในด้านวัฒนธรรม เห็นมุมมองของศิลปะเชิงสร้างสรรค์ รวมถึงกระตุ้นในเรื่องของเศรษฐกิจภายในชุมชนมีการจับจ่ายใช้สอยภายในชุมชนมากยิ่งขึ้น

การสร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบภาพวาดสามมิติบนกำแพงสาธารณะ

ในการดำเนินงาน ทีมวิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจสภาพพื้นที่โดยรวม และพูดคุยกับแกนนำชุมชนในประเด็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีในชุมชน เช่น วัดบุญยืน พระยืน พิพิธภัณฑ์เวียงสา แม่น้ำน่าน ประเพณีแข่งเรือ ประเพณีสู่ขวัญเรือ เรือแข่งเจ้าแม่ตะเคียน เรือแข่งเจ้าแม่สายฟ้า เฮือนรถถีบ บ้านกะหลกริมน้ำน่าน อาคารเทศบาลตำบลเวียงสา และรถบดทำถนนโบราณ พร้อมทั้งนำเสนอรูปแบบศิลปะชุมชนในแบบภาพวาดสามมิติ เพื่อให้แกนนำชุมชนได้ปรึกษาหารือกัน ทั้งนี้ชุมชนได้มีมติสร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบของการวาดภาพสามมิติ และStreet Art บนกำแพงอาคารของโรงเรียนศรีเวียงสา บริเวณข่วงเมืองหน้าวัดบุญยืน ตรงข้ามสำนักงานเทศบาลตำบลเวียงสาโดยใช้ภาพที่มีแนวคิดมาจากการมีทรัพยากรวัฒนธรรมและธรรมชาติของชุมชนที่มีความโดดเด่น คือ เรือแข่งแม่น้ำน่านและประเพณีใส่บาตรเทียน วัดบุญยืน

---

[๑๓๕] สัมภาษณ์, พระสมุห์สมาน กิจฺจสาโร ประธานกลุ่มติดอาวุธทางปัญญา/ เจ้าอาวาสวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.

“บ้านบุญยืนถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะเนื่องจากเปรียบเสมือนเป็นประตูเข้าสู่จังหวัดน่าน การสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะในครั้งนี้ได้รับความสนใจจากชาวบ้านภายในชุมชนอย่างมากมาย ชาวบ้านมีความรู้สึกตื่นเต้นร่วมกันขอถ่ายรูปทั้งที่ภาพวาดยังไม่เสร็จสมบูรณ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับทีมงานศิลปินทุกท่าน ประกอบกับได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่จากทีมงานที่อาศัยอยู่ภายในชุมชน ทั้ง ๆ ที่บ้านบุญยืนแห่งนี้เป็นเมืองค้าขาย ชาวบ้านมีเวลาไม่มากนักในการร่วมทำกิจกรรม แต่ชาวบ้านมีทุนงบประมาณในการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนการจัดทำผลงานให้ประสบความสำเร็จได้อย่างรวดเร็ว” [๑๓๖]

กลุ่มทีมงานศิลปินจิตอาสาได้ลงพื้นที่เพื่อสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะโดยการวาดภาพ ๓ มิติ มีความสอดคล้องกับศาสนา สังคมและวัฒนธรรม และส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนรวมไปถึงเด็กและเยาวชนเกิดความตื่นตัวในเรื่องของการเรียนรู้ การรักษาและการหวงแหน และเป็นการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องของศิลปะซึ่งเป็นผลดีต่อเด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุหันมาสนใจในเรื่องของงานศิลปะ โดยงานศิลปะที่ได้จัดทำขึ้นมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวพุทธศาสนาและวัฒนธรรมโดยตรง จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนาและศิลปะแทบแยกกันไม่ออก มีความกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกัน เช่น ภาพเรือแข่งซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของเมืองน่าน ภาพการใส่บาตรเทียนเป็นวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ซึ่งเก่าแก่ที่สุด และมีมาช้านานของวัดบุญยืนพระอารามหลวงที่ไม่สามารถระบุ พ.ศ. ได้

“ภาพเรือซึ่งถือเป็นตัวแทนของชาวเมืองน่านโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่หมู่บ้านบุญยืน ตำบลเวียงสา เรือถือเป็นชีวิตมานานกว่า ๒๐๐ กว่าปีมาแล้ว ทุกบ้านมีเรือเป็นของตนเอง ขณะนี้มีเรือที่เป็นภาพวาดให้ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวได้ถ่ายรูป รวมไปถึงอีกหลายภาพวาดที่สะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตในสมัยก่อนของชาวบ้านส่งผลให้ชาวบ้านย้อนไปเห็นภาพของตนเองในวัยเยาว์ที่มีประสบการณ์ในเรื่องต่าง ๆ และเกิดความสุข และยังสามารถถ่ายทอดเรื่องราวออกมาเป็นภาพวาดให้กับนักท่องเที่ยวได้ซึมซับถึงวัฒนธรรมและประเพณี และสามารถถ่ายทอดเป็นเรื่องราวการดำเนินชีวิตของชาวตำบลเวียงสาเป็นภาพวาดออกมา” [๑๓๗]

---

[๑๓๖] สัมภาษณ์, มานิตย์ โกวฤทธิ์ ศิลปินจิตอาสา/อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

[๑๓๗] สัมภาษณ์, วารุณี ศิริเจริญ พัฒนาการอำเภอเวียงสา อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

เมื่อมีการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่บ้านบุญยืน ทำให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสได้เห็นของจริงและสามารถสัมผัสได้ร่วมถ่ายรูปได้ ยิ่งเป็นการผสมผสานระหว่างประเพณีและวัฒนธรรมของบ้านบุญยืนไม่ว่าจะเป็นการตักบาตรเทียน การแข่งเรือเป็นการสร้างความตระหนักและความตื่นตัวให้แก่เด็กและเยาวชนมากยิ่งขึ้น จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

> ***"ในแง่ของการท่องเที่ยวต้องมีการสร้าง Landmark ใหม่ ๆ เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวต่างชาติรวมไปถึงนักท่องเที่ยวจากต่างจังหวัดเพื่อให้มาเยี่ยมชมอำเภอเวียงสา ต้องมีการระดมความคิดเห็นและเรียบเรียงลำดับความสำคัญซึ่งขณะนี้สิ่งที่เป็นไปได้คือศิลปะชุมชนหรือศิลปะเชิงสร้างสรรค์ซึ่งถือเป็นสิ่งใหม่ของบ้านบุญยืน เด็กและเยาวชนอาจเคยเห็นบนโซเชียลมีเดียต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น Google Facebook หรือ YouTube เป็นต้น"*** [๑๓๘]

ทั้งนี้ การนำผลงานทางด้านศิลปะเข้ามาช่วยส่งเสริมให้เมืองเวียงสากลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม อย่างไรก็ตามต้องมีกิจกรรมเสริมเพื่อให้งานมีชีวิตชีวา เช่น เปิดถนนคนเดินทุกวันอาทิตย์ของทุกเดือน มีการจัดเวทีเพื่อแสดงบทบาทของชุมชนหรือองค์กร ไม่ว่าจะเป็นการฟ้อนรำหรือแสดงภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาจับจ่ายใช้สอยภายในชุมชน พร้อมทั้งเป็นการส่งเสริมด้านงานศิลปะและกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชนให้เกิดขึ้น"

ปัจจุบันนี้วัยรุ่นและวัยกลางคนชื่นชอบในเรื่องของศิลปะร่วมสมัย ต้องยอมรับว่าวัยรุ่นส่วนใหญ่ในปัจจุบันเมื่อดูงานศิลปะไม่ได้ศึกษาในเรื่องของงานศิลปะ แต่ต้องการดูในเรื่องของความสวยงามและต้องการมาถ่ายรูปเพียงเท่านั้น และเผยแพร่ลงบนโซเชียลมีเดีย ถือว่ามีข้อดีคือเป็นการประชาสัมพันธ์สถานที่แห่งนั้นไปในตัว และส่งผลให้ผู้คนที่พบเห็นภาพถ่ายเหล่านั้นต้องการมาเห็นสถานที่จริง [๑๓๙]

การดูแลรักษาทรัพยากรวัฒนธรรมการถ่ายทอดความรู้สู่เด็กเยาวชน กลุ่มศิลปินได้จัดให้มีการถ่ายทอดความรู้การวาดภาพให้แก่เด็กเยาวชนในชุมชน โดยให้นักเรียนได้มีโอกาสวาดภาพตามจินตนาการในรูปแบบต่างร่วมกับศิลปินบนผนังสาธารณะเช่นกัน เป็นการเปิดโอกาสและปลูกฝังให้เด็กเยาวชนได้เรียนรู้การทำงานศิลปะที่สร้างสรรค์ หลังจากนั้นได้มีการมอบประกาศนียบัตรให้แก่เด็กนักเรียนทุกคนที่เข้าร่วมกิจกรรม จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

---

[๑๓๘] สัมภาษณ์, พระสมุห์สมาน กิจฺจสาโร ประธานกลุ่มติดอาวุธทางปัญญา/ เจ้าอาวาสวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.

[๑๓๙] สัมภาษณ์, พระสมุห์สมาน กิจฺจสาโร ประธานกลุ่มติดอาวุธทางปัญญา/ เจ้าอาวาสวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.

“การนำเอาอัตลักษณ์หรือสิ่งสำคัญที่มีอยู่ภายในชุมชนท้องถิ่นมาว่าเป็นภาพ ๓ มิติ เพื่อให้ชาวบ้านที่อยู่ภายในชุมชนท้องถิ่นสามารถเล่าเรื่องราวของภาพวาด และยังเป็นการสร้างความเข้าใจให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งสำคัญและอัตลักษณ์ที่มีอยู่ภายในชุมชน เพื่อให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นได้ช่วยกันทำนุบำรุงรักษาสิ่งที่มีค่าภายในชุมชนไว้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้เด็กและเยาวชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และมีบทบาทในการวาดภาพสามมิติเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ ได้เล่น และแสดงความสามารถของตนเอง โดยทีมงานศิลปินจิตอาสาทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงช่วยเหลือให้คำปรึกษาเกี่ยวกับเทคนิคการวาดภาพสามมิติที่ถูกต้อง เกิดความภาคภูมิใจที่ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จ เด็กทุกคนมีจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ เพราะฉะนั้นควรเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความสามารถและจินตนาการของตนเองอย่างอิสระเสรี ปราศจากการบังคับขู่เข็ญหรือห้ามปราม ส่วนการแสดงภาพวาด ๓ มิติ เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้วาดภาพเกี่ยวกับตานก๋วยสลากที่พิเศษของบ้านบุญยืน”[๑๔๐]

กิจกรรมสรรค์ศิลป์ เช็คอิน ถิ่นน่านใต้ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อประชาสัมพันธ์ และเปิดตัวภาพสามมิติศิลปะชุมชนของบ้านบุญยืน เป็นการจัดกิจกรรมในรูปแบบขันโตกโดยเทศบาลตำบลกลางเวียง มีการสู่ขวัญศิลปินจิตอาสาที่ได้มาร่วมวาดภาพ การแสดงของนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ที่ ๕๖ การแสดงดนตรี และการเสวนา “สรรค์ศิลป์ เช็คอิน ถิ่นน่านใต้” เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนแนวคิดการทำงานศิลปะ และแนวทางการจัดการในอนาคต

เกรียงไกร เวชอนุรักษ์ นายอำเภอเวียงสา กล่าวว่า ตนเองมีความประทับใจที่อำเภอเวียงสาจุดเช็คอินที่สวยงาม มีลักษณะที่เป็นศิลปะแบบสามมิติ ถ้านักท่องเที่ยวมีความสนใจจะสามารถสื่อสารถึงประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้ เวียงสาเป็นเมืองหน้าด่าน มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานไม่น้อยกว่าเมืองน่าน ประชาชนอยู่กันด้วยความรักสามัคคีของชนเผ่าต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นม้ง เมี่ยน ลั้วะ ขมุ เมือง มลาบี (ตองเหลือง) การวาดภาพสามมิติบนผนังที่เก่าแก่ ทำให้พื้นที่นี้มีความโดดเด่น มีคุณค่า และสื่อสารถึงประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นจุดรวมใจของคนเวียงสา เพื่อให้คนอื่นได้รู้ถึงศักยภาพของพื้นที่ว่ามีความสามารถในการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนได้ [๑๔๑]

พระสมุห์สมาน กิจฺจสาโร เจ้าอาวาสวัดบุญยืน พระอารามหลวงกล่าวว่า การต่อยอดผลงานทางศิลปะเชิงสร้างสรรค์จำเป็นต้องหาพื้นที่เพื่อสร้างสรรค์ผลงาน คณะกรรมการหมู่บ้านต้องให้การสนับสนุนและจัดหางบประมาณเพื่อมาจัดกิจกรรมต่อไป การต่อยอดให้เกิดความยั่งยืนต้องเน้น

---

[๑๔๐] สัมภาษณ์, มานิตย์ โกวฤทธิ์ ศิลปินจิตอาสา/อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

[๑๔๑] สัมภาษณ์, เกรียงไกร เวชอนุรักษ์ นายอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

แนวคิดของชุมชนเป็นหลัก ชุมชนต้องจัดการเองเกิดจากแนวคิดของชุมชนเองเพื่อให้เกิดความยั่งยืน เมื่อชาวบ้านได้เห็นคุณค่าของงานศิลปะ รับรู้ถึงประวัติศาสตร์ พุทธศาสนา ชาวบ้านเกิดความศรัทธา มีพลังศรัทธาและร่วมกันบริจาคเงินเพื่อนำไปสมทบในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะต่อไปในอนาคต งานศิลปะที่สื่อให้เห็นถึงความหมายของพุทธศาสนา วัฒนธรรม พลังศรัทธา จิตใจ เป็นการดึงดูดพลังศรัทธาของชาวบ้าน และเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์หรือความหมายที่แฝงอยู่ในภาพให้เด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ได้ศึกษาและทำความเข้าใจ [๑๔๒]

ยุทธภูมิ สุปราการ ผู้จัดการหออัตลักษณ์น่าน กล่าวว่า การให้ศิลปินมาออกแบบและสร้างสรรค์ผลงานต้องที่ดีงามและเป็นที่ชื่นชมของชุมชน และมีความเชื่อว่าหลังจากนี้ชุมชนจะได้นำเอาผลงานที่ได้สร้างสรรค์มาไปเผยแพร่ในมิติต่าง ๆ ต่อไป ศิลปะชุมชน Street Art จะมีอายุอยู่แค่ช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้นเพราะฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการวางแผนเพื่อทำนุบำรุงรักษา สามารถนำมาใช้งานในการสื่อสาร เพื่อให้เป็นพื้นที่สาธารณะให้กับผู้คนได้มาเที่ยว และมาชื่นชมผลงานศิลปะที่ได้จัดทำขึ้นและได้รับทราบเรื่องราวเกี่ยวกับบ้านเมืองของชาวเวียงสา [๑๔๓]

กล่าวโดยสรุป จากการเสวนาได้กำหนดแนวทางในการจัดการในอนาคต ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน เทศบาลตำบลกลางเวียง วัดบุญยืน มีดังต่อไปนี้

(๑) การประชาสัมพันธ์โดยทำเพจและทำป้ายประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเพื่อให้เป็นจุดเช็คอินของนักท่องเที่ยวทั้งบริเวณหน้าวัด และภายในสำนักงานเทศบาล

(๒) การจัดทำถนนคนเดินเวียงสา โดยมีการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรม อาหาร และสินค้าหัตถกรรม

(๓) การจัดค่ายศิลปะเพื่อให้แก่เด็กเยาวชนได้ทำกิจกรรมด้านศิลปะสร้างสรรค์ร่วมกัน

(๔) พัฒนาพื้นที่ศิลปะสร้างสรรค์เพิ่มเติม โดยการวาดภาพเรือแข่งเจ้าแม่สายฟ้าขนาดใหญ่เท่าเรือจริง รวมทั้งภาพที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน

(๕) ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนจัดทำ Webpage ของภาพวาด ๓ มิติที่ได้จัดทำขึ้น พร้อมทั้งใส่ประวัติและเรื่องราวของภาพว่าแต่ละภาพ เพื่อให้ผู้ที่สนใจศึกษาสามารถค้นคว้าได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

(๖) การจัดการดูแลและการให้ข้อมูลภาพวาด ๓ มิติที่ได้จัดทำขึ้น ทางวัดจัดเป็นผู้ให้ข้อมูลเรื่องราวต่าง ๆ อาจมีการจัดทำคิวอาร์โค้ดที่แสดงถึงเรื่องราวและความสำคัญของศิลปะและวัฒนธรรมของแต่ละภาพที่ได้จัดทำขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจเรื่องราวของภาพวาด ๓ มิติแต่ละภาพได้มากยิ่งขึ้น

---

[๑๔๒] สัมภาษณ์, พระสมุห์สมาน กิจฺจสาโร ประธานกลุ่มติดอาวุธทางปัญญา/ เจ้าอาวาสวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.

[๑๔๓] สัมภาษณ์, ยุทธภูมิ สุปราการ ผู้จัดการหออัตลักษณ์น่าน อำเภอเมือง จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

(๗) การประชาสัมพันธ์ในการจัดกิจกรรมถือเป็นหัวใจสำคัญ ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการวางแผนเพื่อประชาสัมพันธ์เพื่อให้รับรู้ทั้งภายในชุมชนและออกไปสู่ภายนอกชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนได้ตระหนักในคุณค่าของงานศิลปะ และเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชม

(๘) การพัฒนาบริเวณหน้าวัดให้เป็นศูนย์แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว แหล่งศิลปะ แต่ต้องมีเจ้าภาพในการบริหารจัดการอาจจะเป็นนายกเทศบาลตำบลเวียงสา นายอำเภอเวียงสา ผู้นำชุมชนหรือวัฒนธรรมอำเภอเวียงสา และมีการกำหนดปฏิทินการจัดกิจกรรมทุกเดือนเพื่อดึงดูดความสนใจ และจัดหาสถานที่จอดรถเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่เข้าร่วมงาน

(๙) บริเวณลาน ในอนาคตได้วางแผนไว้ว่าจะจัดเป็นลานกิจกรรมแสดงสินค้า OTOP ในบางโอกาส การทำบุญตักบาตรประจำปี และเป็นสถานที่จัดกิจกรรมของตำบลหรืออำเภอ ควรมีป้ายประชาสัมพันธ์ และเขียนข้อความที่ดึงดูดใจและสะดุดตาผู้ที่สัญจรไปมาเพื่อให้มาแวะชมแวะพักผ่อนที่ข่วงเวียงสา แต่ต้องตรงติดป้ายประชาสัมพันธ์ที่มีขนาดใหญ่สามารถเห็นได้จากระยะไกลเพราะอยู่บนถนนสายหลัก เพื่อเชิญชวนให้ผู้สัญจรไปมาไปแวะชมข่วงเวียงสา อย่างไรก็ตามประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโซเชียลมีเดียต่าง ๆ สามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารได้อย่างกว้างไกลและรวดเร็วมากกว่า

๖) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ได้พัฒนาพัฒนาเป็นพื้นที่วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยนำอัตลักษณ์ของจังหวัดมาทำเป็นภาพ ๓ มิติ ดังนี้

ประเพณีสลากย้อม สลากย้อมเป็นประเพณีของคนยองในจังหวัดลำพูน ที่จัดขึ้นหลังออกพรรษา รูปแบบคล้ายกับสลากภัตของภาคกลาง คือ เป็นการทำบุญโดยไม่ได้ระบุผู้รับ แต่สิ่งที่แตกต่างคือคติความเชื่อของชุมชนยองต่อประเพณีสลากย้อม ในอดีตคนยองมีคติความเชื่อในการตาน(ทาน)สลากย้อมว่า เป็นหน้าที่ของหญิงสาวที่จะพึงทาน โดยเฉพาะผู้หญิงสาวที่มีอายุครบ ๒๐ ปี ที่ยังไม่ได้แต่งงาน ควรจะตานสลากย้อม โดยเชื่อว่าการตานสลากเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่ และเป็นพิธีเปลี่ยนผ่านไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ที่หมายถึงพร้อมที่จะออกเรือน สลากย้อมเป็นกุศโลบายอันชาญฉลาดของคนยอง ที่ใช้ฝึกหัดลูกสาวให้รู้จักเก็บหอมรอมริบ รู้จักมัธยัสถ์ เพื่อจัดทำต้นสลาก เนื่องจากการทำต้นสลากย้อม ไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย ต้องใช้เงินทองจำนวนมาก กว่าจะทำสลากได้อาจต้องใช้เวลาถึง ๔-๕ ปี ในการเก็บออม

เมื่อหญิงสาวมีเงินพอที่จะทานสลากย้อมแล้ว ก็จะเริ่มตระเตรียมข้าวของตกแต่งต้นสลากทีละเล็กละน้อย ทั้งข้าวของเครื่องใช้ แก้ว จาน ช้อน ขัน ส้มสุกลูกไม้ มะพร้าว ฟักแฟง ข้าวเปลือก ขนม เครื่องนุ่งห่ม งานหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น ใบยาเส้นมวนที่ร้อยกันเป็นแพ ขะจาข้าว ไซหรือเครื่องจักสานขนาดจิ๋ว และบนยอดต้นสลากที่สูง ๑๐ กว่าเมตร จะปักร่มกางไว้ ตามเชิงชายของร่มจะห้อยด้วยแก้วแหวนเงินทอง สร้อยขอ เข็มขัดเงิน อย่างสวยงาม ถวายเป็นเป็นทานแต่พระสงฆ์ การทำสลากย้อม จึงเป็นการที่หญิงสาวได้เรียนรู้ฝึกฝนความรู้และหน้าที่ต่าง ๆ ที่แม่บ้านพึงจะมีทั้งการออมงานหัตถกรรม การเย็บปักถักร้อย และงานอื่น ๆ

นอกจากนี้การทำต้นสลากยังต้องอาศัยแรงงานจำนวนมาก ทั้งญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงทั้งหญิงและชาย โดยมากฝ่ายชายจะมาช่วยทำโครงต้นสลาก ส่วนฝ่ายหญิงจะช่วยทำงานหัตถกรรมเพื่อ

ตระเตรียมไว้ตกแต่งต้นสลาก ช่วงเวลาการทำต้นสลากในอดีตจึงเป็นช่องทางในการเกี้ยวพาราสีและดูตัวระหว่างหญิงสาวและชายหนุ่มในหมู่บ้านด้วย เมื่อมีต้นสลากแล้ว หญิงสาวเจ้าของต้นสลาก ต้องไปว่าจ้างผู้ที่มีความชำนาญในการแต่งกลอนพื้นเมือง มาแต่งและฮ่ำ “กะโลง” หรือกลอนที่เล่าถึงชีวประวัติของเจ้าของสลากย้อม นับตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบัน ในบทกลอน ผู้แต่งจะสอดแทรกคติธรรมเพื่อสั่งสอนการดำเนินชีวิตที่ถูกครรลองครองธรรมแก่ผู้ฟังและเจ้าของสลากย้อม

ขณะแต่งดาสลากย้อมในเวลากลางคืน จะมีการขับ “กะโลง” เพื่อช่วยสร้างบรรยากาศในการทำงาน ใครเสียงดีและอ่านเป็นจะมาช่วยกันขับร่วมกันอย่างน้อย ๒-๓ คน ถ้ากะโลงใครแต่งดีก็จะมีคนมาอ่านไม่ขาด เป็นที่เชิดหน้าชูตาแก่เจ้าของสลากย้อม ดังนั้นเจ้าของจึงมักเลือกจ้างคนที่มีฝีปากดีจริง ๆ แม้ค่าจ้างจะแพงก็ยอม เมื่อถึงวันตานสลาก กลุ่มเจ้าของก็จะช่วยกันหามต้นสลากจากบ้านมาที่วัด สลากย้อมจะใช้คนหามอย่างน้อย ๑๒ คน เพราะหนักมาก การตานก็จะคล้ายกับสลากภัต คือมีการจับสลาก สลากย้อมตกแก่พระภิกษุหรือสามเณรรูปใด ก่อนประเคนรับพรจากพระหรือสามเณรรูปนั้น เจ้าของจะให้คนมาอ่านกะโลงอีกครั้งหนึ่ง[๑๔๔]

ปัจจุบัน ประเพณีสลากย้อมถือเป็นกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดลำพูน โดยการมีส่วนร่วมของวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน สภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน และเทศบาลเมืองลำพูน ได้ร่วมกันจัดประเพณีสลากย้อมเมืองลำพูน หนึ่งเดียวในโลก เป็นประจำทุกปีในช่วงเดือนกันยายน

จากการศึกษาวิเคราะห์คุณค่า และความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมลำพูน พบว่า สลากภัตในสมัยพุทธกาลมีความเป็นมาจากการอนุญาตภัตทั้ง ๗ ของพระพุทธเจ้า หนึ่งในนั้นคือสลากภัต และเรื่องราวของนางยักษิณีที่มีเวรต่อนางกุมาริกาจนกลายเป็นที่มาของการถวายทานสลากภัตในสมัยพุทธกาล สลากภัตได้พัฒนาการมาเป็นลำดับและเข้าสู่ประเทศไทยตามการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในภาคเหนือนั้นมีประเพณีสลากภัตที่มีความโดดเด่น โดยเฉพาะสลากย้อมที่จังหวัดลำพูน สลากย้อมในอดีตเป็นการถวายทานของหญิงสาวที่มีความพร้อมในการออกเรือนแต่งงาน เป็นกุศโลบายหนึ่งในการให้ผู้หญิงได้รู้จักเก็บออมทรัพย์สินเงินทอง ประหยัดมัธยัสถ์ และรู้จักการทำบุญสุนทาน ความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมวัฒนธรรมลำพูน ปรากฏในเรื่องของการพัฒนามนุษย์ ที่สลากย้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและมีหลักธรรมปรากฏอยู่ในวิถีของสลากย้อม การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม ปรากฏในด้านการช่วยเหลือทางสังคมที่ชุมชนเป็นผู้ช่วยเหลือวัด และชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกันจากวัดอันเป็นผลมาจากการทำสลากย้อม ด้านสิทธิและความยุติธรรมทางสังคม ปรากฏในแง่ของการสร้างความเท่าเทียมกันทางสังคมระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงและเป็นการให้เกียรติสตรีเพศในการมอบบทบาทผู้นำในการทำสลากย้อม การสร้างความเสมอภาคและสิทธิเท่าเทียมกันในสลากภัตทานของพระสงฆ์ ด้านความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม ปรากฏในด้านภูมิปัญญาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและการประยุกต์ใช้สิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นเครื่องมือในการทำต้นสลากย้อม และการใช้ไม้ วัสดุธรรมชาติในการทำสลากย้อม รวมถึงการประดับตกแต่งให้

---

[๑๔๔] ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), **ประเพณีสลากย้อม,** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.sac.or.th/databases/rituals/detail.php?id=๒ (๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๓).

สวยงาม ด้านการสร้างอัตลักษณ์ปรากฏในเรื่องของการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกันของสลากย้อมที่คนจังหวัดลำพูนมุ่งหวังที่จะเป็นเจ้าของร่วมกัน และด้านการลดช่องว่างทางการพัฒนา ปรากฏในเรื่องของการลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ คือระบบเศรษฐกิจชุมชน[๑๔๕]

จากการศึกษาข้อมูล บริบทสภาพแวดล้อมและจุดเด่นของพื้นที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูนกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ถือเป็นจุดเด่นของการคัดเลือกพื้นที่ที่จัดการศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในการท่องเที่ยวในล้านนา จะเห็นได้ว่าวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนเป็นจุดศูนย์กลางการเรียนรู้ของจังหวัดลำพูนที่เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ที่สำคัญยังเป็นจุดศูนย์กลางที่ให้การบริการด้านวิชาการ ด้านวัฒนธรรม เพราะฉะนั้นวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนจึงมีศักยภาพที่จะนำไปสู่การพัฒนาส่งเสริมด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ นอกจากจะเป็นพื้นที่ศูนย์กลางด้านการเรียนรู้แล้วยังมีศักยภาพในด้านของบุคลากร ด้านอาคารสถานที่และด้านกายภาพต่าง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดศูนย์วัฒนธรรมในการเรียนรู้ เรียกได้ว่าเป็นศูนย์กลางที่นำไปสู่การส่งเสริมสืบทอดอนุรักษ์วัฒนธรรมของจังหวัดลำพูน จึงได้มีการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนในรูปแบบของภาพสามมิติบนผนังอาคาร ใช้ชื่อว่า “สลากย้อมลำพูน แห่งเดียวในโลก” โดยการวาดภาพประเพณีสลากย้อมลำพูน ในรูปแบบสามมิติ ณ อาคารพระสัทธรรม วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ที่ได้ทำเป็นศูนย์การเรียนรู้และการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ (MCU Lamphun: Community of Arts)

การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนในรูปแบบภาพวาดสามมิติ “สลากย้อมลำพูน แห่งเดียวในโลก”การสร้างสรรค์งานศิลปะเชิงสร้างสรรค์โดยเฉพาะประเพณีสลากย้อมที่เป็นการนำเอาอัตลักษณ์ของจังหวัดลำพูนที่ถือเป็นประเพณีที่มีความโดดเด่นมีความเป็นเอกลักษณ์และเป็นหนึ่งเดียวของโลก สภาพบริบทและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ นั้นจึงถือได้ว่าวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนเหมาะแก่การพัฒนาเป็นพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ที่สนใจศึกษาด้านวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว

แนวคิดการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนภาพวาด ๓ มิติสลากย้อมเป็นสิ่งที่นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ของจังหวัดลำพูน เนื่องจากตั้งแต่อดีตประเพณีสลากย้อมถือได้ว่าเป็นประเพณีที่มีการพัฒนาหรือมีกลไกการพัฒนาในเชิงของวัฒนธรรมที่นำมาจากพื้นที่ต่าง ๆ เพราะพื้นที่ในจังหวัดลำพูนถือได้ว่าเป็นพื้นที่ตักศิลาที่มีความเก่าแก่และมีการนำเอาความเป็นพหุวัฒนธรรมของชาวจังหวัดลำพูน เช่น ยอง ลื้อ ไต คนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่จังหวัดลำพูน เป็นต้น เพราะฉะนั้นสลากย้อมมีหลากหลายแนวคิด เช่น แนวคิดที่ว่าอาจจะมาจากชนเมืองยองที่ได้นำเอาศิลปะประเพณีและวัฒนธรรมเหล่านี้เข้ามา หรืออาจจะมาจากความคิดที่ว่ามีการพัฒนามาจากสลากภัตติ์ในทางพระพุทธศาสนาสู่การรังสรรค์เป็นต้น

สลากย้อมที่มีความสูงระหว่าง ๑๕-๒๐ เมตร แต่ละต้นต้องใช้แรงงานและความสามัคคีของชาวบ้านในการสร้างสรรค์ต้นสลากย้อมขึ้นมา เพราะฉะนั้นสลากย้อมจึงเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถสังเกตเห็นความแตกต่างในเชิงของการสร้างสรรค์

---

[๑๔๕] ไพรินทร์ ณ วันนา. “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมลำพูน”, **วารสาร มจร.สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ) (เมษายน- มิถุนายน ๒๕๖๐): ๒๙๕-๓๐๘.

ทางศิลปะ มีการตกแต่งลวดลาย มีการจัดทำเฮลหรือไม้ที่ปัก การตกแต่งเป็นช่อตุง การนำเอาวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ มาประดับตกแต่งเป็นสลากย้อมจึงเกิดการอนุรักษ์สืบทอดและความศรัทธาในเชิงของสลากภัตทางพระพุทธศาสนาและเป็นอัตลักษณ์ที่แสดงให้เห็นภาพสะท้อนของความสมัครสมานสามัคคีของชาวจังหวัดลำพูน เพราะฉะนั้นสลากย้อมจึงเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่นำมาทำเป็นภาพวาด ๓ มิติ อนาคตต้นสลากย้อมอาจจะสูญหายไปเนื่องจากกรรมวิธีในการจัดทำสลากย้อมต้องอาศัยความศรัทธาและความสามัคคีจำเป็นต้องใช้ทั้งแรงกายและแรงใจรวมไปถึงทรัพยากรต่าง ๆ ที่ต้องนำมาใช้ในการจัดทำสลากย้อม

ในอนาคตหากมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ต้นสลากย้อมอาจมีขนาดเล็กลงหรืออาจจะเหลือเฉพาะสลากภัต จึงได้นำมาสู่การรังสรรค์ผลงานทางศิลปะเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้เห็นถึงวิวัฒนาการและนำมาซึ่งการศึกษาเรียนรู้ของผู้ที่สนใจและเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวโดยผ่านภาพวาดสลากย้อมแบบ ๓ มิติ ซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์ของชาวจังหวัดลำพูน

การประเมินศักยภาพของทรัพยากรและวัฒนธรรม สังเกตได้จากการมีส่วนร่วมของบุคลากรวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนและการมีส่วนร่วมของแกนนำฝ่ายต่าง ๆ เช่น นักปราชญ์ เครือข่ายวัดพระธาตุหริภุญชัย เครือข่ายวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน เครือข่ายสถาบันวิจัยหริภุญชัย และหน่วยงานต่าง ๆ ของจังหวัดลำพูนที่มีส่วนร่วมในการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อดึงเอาอัตลักษณ์ของชาวจังหวัดลำพูนออกมานำเสนอในรูปแบบของศิลปะเชิงสร้างสรรค์และร่วมกันคัดเลือกประเพณีสลากย้อมซึ่งถือเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่และเป็นหนึ่งเดียวในโลกเพื่อนำมาจัดสร้างเป็นภาพวาด ๓ มิติในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

การจัดการพื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ลำพูนนั้นจึงทำให้เกิดการวาดภาพ ๓ มิติในพื้นที่ที่วิทยาลัยสงฆ์ลำพูนได้จัดสัดส่วนให้เป็นพื้นที่ที่บริการด้านประเพณีและวัฒนธรรม มีอาคารพระสัจธรรมที่ทางวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนได้มอบให้เพื่อใช้เป็นพื้นที่ทางศิลปะและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของจังหวัดลำพูนและยังมีพื้นที่สวนสาธารณะที่เป็นแหล่งเรียนรู้ อีกทั้งยังเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้แก่พี่น้องชาวบ้านในชุมชน รวมไปถึงการสร้างรายได้ให้แก่นิสิตบางส่วนของวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนเกี่ยวกับศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่สามารถรังสรรค์ผลงานทางศิลปะให้แก่นักท่องเที่ยว

ด้วยเหตุนี้การพัฒนาพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนจึงได้รับการสนับสนุนจากวัดพระธาตุหริภุญชัย คณะสงฆ์จังหวัดลำพูน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่เทศบาลตำบลต้นธง องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน ภาคเอกชนได้แก่ หอศิลป์อินสนธิ์ วงศ์สาม กลุ่มศิลปินจังหวัดลำพูน โดยฝ่ายบริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนที่ได้ให้การสนับสนุนและนำเป็นโครงการเกี่ยวกับการทำนุบำรุงศิลปะวัฒนธรรม โครงการบริการวิชาการแก่สังคมมาสนับสนุนในพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์

การเผยแพร่องค์ความรู้ข้อมูลและประสบการณ์ต่าง ๆ มีกระบวนการ ดังนี้

๑. การใช้สื่อข้อมูล (Data หรือ Big Data) ที่มีฐานข้อมูลในเชิงเว็บไซต์ ซึ่งเป็นเว็บไซต์เกี่ยวกับศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในล้านนา สามารถสืบค้นข้อมูลใน Google ได้ ซึ่งจะมีองค์ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้และการเผยแพร่

๒. การจัดทำสื่อต่าง ๆ ที่ผ่านทางสื่อโซเชียลมีเดีย การเผยแพร่ทาง Facebook และYouTube เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์

๓. การเผยแพร่องค์ความรู้ที่นำไปสู่การบูรณาการกับรายวิชาต่าง ๆ และการประสานงานกับโรงเรียนใกล้เคียงเพื่อนำนักเรียนมาเรียนรู้ที่พื้นที่ศิลปะแห่งนี้

การดูแลรักษาทรัพยากรวัฒนธรรม กลไกการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมซึ่งมีการจัดการแบ่งบทบาทหน้าที่ที่สำคัญโดยเฉพาะพื้นที่ทางศิลปะจะมอบหมายให้กับฝ่ายวิชาการเป็นหลักที่จะมีการต่อยอด ยกระดับ และการพัฒนาพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้และเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของจังหวัดลำพูน และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งได้นำเอาบุคลากรฝ่ายวิชาการและการบูรณาการกับการเรียนการสอนโดยเฉพาะกับอาจารย์ที่สอนในรายวิชาต่าง ๆ ได้นำเอาศิลปะเชิงสร้างสรรค์ไปบูรณาการกับการเรียนการสอน เช่น วิชาพุทธศิลป์ วิชาวัฒนธรรมไทย วิชามนุษย์กับสังคม ที่มีการบูรณาการการเรียนรู้ในพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ด้วยเหตุนี้กฎกติกาในการจัดสรรทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชนเป็นไปในเชิงของการมีส่วนร่วมระหว่างนิสิต บุคลากร คณาจารย์ และทางวัฒนธรรมจังหวัดลำพูนที่ก่อให้เกิดสภาวัฒนธรรมจากสำนักงานหรือทางวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนได้มอบให้เป็นสำนักงานสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูนที่วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ด้วยเหตุนี้จึงมีการวางแผนงานในการพัฒนาพื้นที่แห่งนี้ เพื่อให้เกิดการสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ และการท่องเที่ยวเชิงล้านนา

กระบวนการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดลำพูน นอกจากจะมีเครือข่ายต่าง ๆ ที่ได้กล่าวไว้เบื้องต้นแล้ว ยังมีคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน และวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนที่ได้รับการสนับสนุนจากวัดพระธาตุหริภุญชัย นำโดยพระเดชพระคุณพระเทพรัตนนายก เจ้าคณะจังหวัดลำพูน ที่ได้มีส่วนสนับสนุนในเรื่องของงบประมาณ บุคลากร และที่สำคัญกระบวนการมีส่วนร่วมในพื้นที่นี้ได้อาศัยนักปราชญ์และกลุ่มศิลปินของจังหวัดลำพูนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาร่วมกัน

การอนุรักษ์และดูแลรักษา และการต่อยอด มีการมอบหมายไว้ให้กับฝ่ายวิชาการของวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนได้รับผิดชอบดูแล ร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูนที่มีบุคลากรและผู้เชี่ยวชาญเข้ามาร่วมกันพัฒนาพื้นที่ และที่สำคัญมีการต่อยอดในการสร้างสรรค์ คือการทำโคมของจังหวัดลำพูนและถือเป็น Unseen อย่างหนึ่งของจังหวัดลำพูนที่อยู่ในพื้นที่แห่งนี้ด้วย เพราะฉะนั้นการอนุรักษ์และการดูแลจึงได้มอบหมายให้กับฝ่ายวิชาการและสภาวัฒนธรรมของจังหวัดลำพูนที่ได้ร่วมมือกันและยังได้รับการสนับสนุนจากสถาบันผ้าทอ จังหวัดลำพูนที่อยู่ใกล้เคียงเพื่อร่วมกันพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ศิลปะเชิงสร้างสรรค์

การสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการจัดสรรทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน วัดพระธาตุหริภุญชัย สภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลต้นธง และสถาบันวิจัยหริภุญชัย พร้อมกับกลุ่มศิลปินที่เข้ามาให้การสนับสนุน และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากวัดพระธาตุหริภุญชัย ได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการและองค์ความรู้ต่าง ๆ จากหน่วยงานต่าง ๆ และโดยเฉพาะกลุ่มศิลปินของจังหวัดลำพูนได้สนับสนุนการสร้างสรรค์งานศิลปะในเรื่องของประติมากรรม ภาพจิตรกรรม การประดิษฐ์ พร้อมทั้งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานเครือข่ายต่าง ๆ จึงได้มีการจัดกิจกรรมสานศิลป์ถิ่นล้านนา (หละปูน) “สลากย้อมลำพูนแห่งเดียวในโลก”

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวถึงแนวทางการดำเนินงานในอนาคต มีดังต่อไปนี้ [๑๔๖]

๑) การเปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรพุทธศิลป์ที่ได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์ เพื่อให้พระภิกษุ สามเณร และผู้ที่สนใจได้ศึกษาเกี่ยวกับพุทธศิลป์ ในพื้นที่ศิลปะแห่งนี้ ซึ่งหลักสูตรพุทธศิลป์จะมีการบูรณาการประยุกต์ในศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการแสดงอัตลักษณ์ของชาวจังหวัดลำพูน

๒) การขยายผลและการพัฒนายกระดับในเชิงธุรกิจทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์วิทยาลัยสงฆ์ลำพูนที่เกิดขึ้นมาจากผลการวิจัย การสร้างผลงานภาพวาด ๓ มิติสลากย้อม อาจจะยังไม่มีความเพียงพอในการพัฒนาพื้นที่ ทางวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนจึงต้องคิดหาวิธีการต่อยอดกับเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อสร้างสถาบันโคม การประดิษฐ์โคม การทอผ้าไหมของจังหวัดลำพูนที่ได้รับการสนุนจากเครือข่ายต่าง ๆ จึงเกิดการจัดการทรัพยากรโดยการขายโคมให้กับวัดพระธาตุหริภุญชัยเป็นจำนวนหลาย ๑๐,๐๐๐ ดวงต่อปี และนำไปสู่การจัดทำสินค้าชุมชนหรือ OTOP ที่สถาบันผ้าทอ โดยที่การจัดการหรือผู้รับผิดชอบดูแลได้มอบหมายให้กับทางสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูนเป็นผู้ดูแลและส่งเสริมในเรื่องของการสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ไม้ ผลิตภัณฑ์ผ้า และผลิตภัณฑ์โคม ทางเจ้าหน้าที่สภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูนมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบสินค้าต่าง ๆ และสินค้าต่าง ๆ ที่จะทำขึ้นมาต้องสร้างรายได้ให้กับนิสิตและชาวบ้านในชุมชนของจังหวัดลำพูน

๓) การสร้างรายได้ต่าง ๆ นั้นมีกฎเกณฑ์และกฎระเบียบที่ทางสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูนเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ และมีการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันซึ่งเป็นผลประโยชน์ที่เกิดภายในชุมชน ก่อให้เกิดรายได้ภายในชุมชน นิสิตส่วนหนึ่งที่ไปมีส่วนร่วมในการผลิตโคมหรือการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสร้างสรรค์งานศิลปะ สามารถสร้างรายได้ให้แก่ตนเอง ในส่วนของวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนหรือพื้นที่ศิลปะจะเป็นผู้ประสานงาน เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ในเรื่องของการผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ มีส่วนช่วยในการประชาสัมพันธ์เรื่องของการท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมและมาถ่ายรูป นำไปสู่การซื้อสินค้า รวมไปถึงการอุดหนุนบริการต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การนวดแผนโบราณ การจำหน่ายยาสมุนไพร ตลอดจนถึงการให้บริการสถานที่พักค้างคืนที่วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้กับวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนด้วยเช่นกัน

๔) การกำหนดแนวปฏิบัติเพื่อให้เป็นการทำข้อตกลงหรือกฎระเบียบของชุมชน แนวทางการจัดการทรัพยากรทางวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนได้ให้ความสำคัญกับชุมชน เมื่อมีการวางแผนงานหรือการจัดกิจกรรมใด ๆ ต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมไปถึงการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ดังนั้นกฎระเบียบต่าง ๆ จึงขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ที่ฝ่ายวิชาการและสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูนเป็นผู้ดำเนินการ ปัจจัยในการจัดสรรทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ที่ให้เกิดการมีส่วนร่วมนั้น ที่สำคัญจะต้องเกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชุมชน เครือข่าย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูนที่มีนิสิต บุคลากร ได้เข้าใจถึงการพัฒนาและมีเป้าหมายสำคัญที่สอดคล้องกันกับการจัดการพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในล้านนา

---

[๑๔๖] สัมภาษณ์, พระมหาไกรสร โชติปญฺโญ รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน, วันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.

๗) ชุมชนบ้านศรีดอนชัย อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วัดศรีดอนชัย หรืออีกชื่อ วัดหลวงสะหรีบัวบาน ตั้งอยู่เลขที่ ๑๘ หมู่ที่ ๘ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน สังกัดมหานิกาย มีเนื้อที่ ๑๑ ไร่ ๒ งาน ๔๐ ตารางวา ถือว่าเป็นวัดแรกของอำเภอปาย ประวัติความเป็นมาเล่าว่า ในปี พ.ศ. ๑๘๕๕ พะก่าหม่องซอนำทัพพม่ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ที่แห่งนี้ สร้างบ้านแปงเมือง ทำนาทำไร่ และขุดคูเมืองล้อมรอบ มีประตูเมืองสองประตูคือ ประตูม่านและประตูดำ แล้วสร้างวัดขึ้นเรียกว่า “วัดบ้านดอน” หรือ “จองใหม่” เป็นศิลปะพม่า และอาราธนาพระสงฆ์จากพม่ามาอบรมสั่งสอนบุตรหลาน จากนั้นมีพะก่ากั่นนะ และพะก่าส่างกง ผู้เป็นบุตรทอดการเป็นผู้นำ

ในปี พ.ศ. ๒๐๒๐ พระเจ้าติโลกราช เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ มีพระบัญชาให้เจ้ามหาชีวิตศรีไจยาหรือเจ้าศรีไจ ซึ่งเป็นพระราชบุตรของพระเจ้าเสนะกู และเป็นเหลนของพระเจ้าเม็งรายมหาราช ได้นำช้างพลาย ๒ เชือกซึ่งเป็นช้างเผือกทั้งคู่ มาตีทัพพม่าที่รักษาบ้านดอนอยู่จนกระทั่งทัพพม่าแตกพ่ายไป ก่อนที่ทหารพม่าจะถอยทัพได้ทำการเผาทำลายบ้านเรือนจนเสียหมด หลังจากการต่อสู้กันปรากฏว่าช้างพลายทั้ง ๒ เชือกได้หายไป ทหารได้ติดตามหาจนพบว่า ช้างทั้งสองได้หนีไปเล่นน้ำในแม่น้ำไม่มีชื่อแห่งหนึ่ง เมื่อทหารได้นำช้างกลับคืนมาและได้กราบทูลเจ้ามหาชีวิตศรีไจยาทราบพระองค์ทรงปรารภว่าแม่น้ำนี้ควรจะมีชื่อว่า “แม่น้ำปาย” อันมาแต่ชื่อช้างที่เรียกช้างพลายว่า “จางปาย” และเมืองนี้ก็ให้มีชื่อว่า “เมืองปาย” จากการชนะศึกสงครามในครั้งนี้ พระเจ้าติโลกราชได้สถาปนาให้เจ้าศรีไจยเป็น “เจ้าชัยสงคราม” และให้ปกครองเมืองปายในที่สุด [๑๔๗]

พระสิงห์เมืองปาย พ.ศ. ๒๐๒๑ ได้มีการสร้างวัดขึ้นใหม่พร้อมกับการขุดคูเมือง ทำประตูเมืองทั้ง ๔ ทิศ อัญเชิญพระพุทธสิหิงค์ (พระสิงห์) มาจากเมืองนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ มาสถิตเป็นพระคู่บ้านคู่เมือง ณ วัดแห่งนี้ ชาวบ้านเรียกว่า พระสิงห์ปายเป็นพระสิงห์รุ่นแรกสมัยเชียงแสน สร้างในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ ศิลปะแบบสิงห์หนึ่ง เนื้อทองสำริด หน้าตักกว้าง ๑๖ นิ้วได้อาราธนานิมนต์พระวชิระปัญญามหาเถระ จากวัดมหาโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) พร้อมกับพระมหาเถระจากเชียงรายและเมืองพะเยาอีกรวม ๕ รูป มาอบรมให้ความรู้แก่ชาวบ้าน และตั้งชื่อวัดใหม่ว่า ”วัดศรีดอนไชย” โดยใช้ชื่อหมู่บ้านคือบ้านดอน มาวางไว้ตรงกลางชื่อของเจ้าเมือง ต่อมาจึงเขียนเป็นศรีดอนชัยตามสมัยใหม่ ในธรรมชาดกพื้นเมืองเรื่อง “แสงเมืองหลงถ้ำ” ได้กล่าวไว้ว่า “วัดสะหลีดอนไจย แก้วกว้าง เป๋นวัดเจ้าจ๊าง อยู่เมืองสูง”

พ.ศ. ๒๑๒๔ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้นำทหารมาฝึกที่เมืองปาย และได้นำทัพมานมัสการพระพุทธสิหิงค์เจ้าองค์นี้ด้วย โดยเสด็จประทับแรม ณ คุ้มเจ้าหลวงเมืองปายปราสาทหอคำเจ้าฟ้า ซึ่งตั้งอยู่ ณ ที่ตั้งโรงพยาบาลประจำตำบลเวียงเหนือในปัจจุบัน

ปี พ.ศ. ๒๑๓๕ พระเจ้าหงสาวดีมอบหมายให้อุปราชมังแรนำทัพพม่ามาตีเอาหัวเมืองต่าง ๆ ปี พ.ศ. ๒๑๓๗ เมืองปายจึงตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า รวมเวลา ๑๐ กว่าปี เรื่องนี้จึงล่วงรู้ถึงพระกรรณสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระองค์จึงชักชวนเจ้าเมืองเชียงใหม่ หริภุญไชย เขลางค์นคร เชียงราย และเจ้าเมืองต่าง ๆ ในแคว้นโยนกไปตีกรุงอังวะ เมืองแสนหวี และเมืองหงสาวดี ถ้าทำศึก

---

[๑๔๗] เที่ยวชมวัดศรีดอนชัย ศูนย์รวมใจคนเมืองปาย. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://travel.mthai.com/ blog/๑๒๒๒๖๑.html (๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓).

ชนะแล้วจึงค่อยมาตีเอาเมืองปายภายหลัง ปี พ.ศ. ๒๑๔๕ ผู้นำทหารพม่าที่อยู่เมืองปายได้รับคำสั่งให้กลับไปทำศึกช่วยพม่าด่วน เพราะสมเด็จพระนเรศวรได้นำกำลังทหารเข้าประชิดเมืองหงสาวดีแล้ว ดังนั้นแม่ทัพพม่าที่ตั้งอยู่เมืองปายจึงสั่งทหารให้เผาทำลายคุ้มเจ้าหลวงปราสาทหอคำเจ้าฟ้า พร้อมด้วยวัดศรีดอนชัย แต่ด้วยเดชะบุญบารมีแห่งองค์พระพุทธสิหิงค์ (พระสิงห์) และพระประธานในพระวิหาร ทำให้วัดได้ถูกเผาทำลายเป็นบางส่วนเท่านั้น

ปี พ.ศ. ๒๑๕๘ เจ้าหลวงปัญญาได้มีพระบัญชาให้เจ้าแม่สุนันทา ซึ่งเป็นหลานของสมเด็จพระเจ้าติโลกราชให้มาปกครองเมืองปาย และได้ทำการบูรณะซ่อมแซมวัดศรีดอนชัยและคุ้มเจ้าหลวงเมืองปายที่ถูกทหารพม่าเผาทำลายไปให้ดีดังเดิม นอกจากนี้ ยังได้อาราธนานิมนต์พระภิกษุสงฆ์จากนครเชียงใหม่มานำพรรษา ณ วัดแห่งนี้ จนวัฒนาสถาพรมาจนกระทั่งปัจจุบัน สำหรับพระวิหารลายคำที่เห็นดังรูปเริ่มก่อสร้างมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ แทนพระวิหารหลังเดิมที่ก่อสร้างมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๐๒๑ และได้ชำรุดทรุดโทรมจนยากที่จะบูรณะฟื้นฟูให้คงสภาพเดิมได้ จึงมีการก่อสร้างวิหารลายคำขึ้นมาใหม่ตามแบบศิลปะล้านนาและเป็นที่ประดิษฐานพระสิงห์ปาย หรือพระพุทธสิหิงค์ที่มีอายุมากกว่า ๕๐๐ ปี นับแต่ครั้งก่อสร้างวัดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๐๒๑ และเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองที่สำคัญอีกองค์หนึ่งของอำเภอปาย [๑๔๘]

ประเพณีแห่พระสิงห์เมืองปาย ในวันสงกรานต์ของทุก ๆ ปีจะมีการจัดงานประเพณีสรงน้ำพระพุทธสิหิงค์ พระสิงห์ปาย พระคู่บ้านคู่เมืองเมืองปาย ณ วัดศรีดอนชัย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย โดยมีกิจกรรมทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง ในวาระวันสงกรานต์ ทำพิธีไหว้พระสมาทานศีล พระสงฆ์มหาเถระ สวดพระคาถาสะเดาะเคราะห์ เจริญพระพุทธมนต์ สืบชะตาหลวง เสริมดวงมงคล ทำพิธีทอดผ้าป่า เพื่อสมทบสร้างศาลาปฏิบัติธรรมของวัดศรีดอนชัย พระสงฆ์อนุโมทนาคาถาเป็นเสร็จพิธี ช่วงบ่ายได้อาราธนาพระพุทธสิหิงค์ ขึ้นราชรถแห่ขบวนรอบชุมชนบ้านเวียงเหนือ เพื่อให้ศรัทธาสาธุชนได้สรงน้ำเพื่อเป็นสิริมงคล

คูเมืองโบราณ เป็นคูเมืองที่ขุดล้อมรอบชุมชนโบราณบ้านเวียงเหนือตั้งแต่ครั้งก่อตั้งชุมชน เมื่อราวปี พ.ศ. ๑๘๖๐ โดยมีการขุดล้อมรอบชุมชนตั้งแต่ด้านทิศเหนือไปทางทิศตะวันออกและทิศใต้ของชุมชน ซึ่งหากมองจากที่สูงจะเห็นแนวคูเมืองล้อมรอบชุมชนอย่างชัดเจน ในปัจจุบันชุมชนทั้ง ๔ หมู่บ้านของตำบลเวียงเหนือ และอบต.เวียงเหนือได้ร่วมกันพัฒนาและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์คูเมืองอยู่เป็นระยะ แต่ก็มีข้อจำกัดที่ไม่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมเพียงพอต่อการท่องเที่ยวได้ แต่ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่ยังคงเข้าเยี่ยมชม และมีการออกกำลังกายไปตามแนวคูเมือง [๑๔๙]

ในการดำเนินงาน ทีมวิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจสภาพพื้นที่โดยรวม ภายในและภายนอกวัด พบว่าวัดศรีดอนชัยเป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์ของการก่อตั้งเมืองปาย มีสิงห์ขนาดใหญ่ ๔ ตัวหน้าประตู

---

[๑๔๘] องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน, **วัดศรีดอนชัย,** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://wiangnuepai.go.th/index.php?_mod=dHJhdmVs&no=MTM (๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓).

[๑๔๙] องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน**, คูเมืองโบราณบ้านเวียงเหนือ,** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://wiangnuepai.go.th/index.php?_mod=dHJhdmVs&no=MTM (๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓).

เข้า-ออกวัด มีแนวกำแพงเมืองโบราณ และคูเมืองล้อมรอบวัด มีประเพณีที่สำคัญของอำเภอปายคือ การแห่พระสิงห์ปายทุกวันที่ ๑๓ เมษายน หรือในวันสงกรานต์เพื่อให้ประชาชนได้สรงน้ำ โดยมีขบวนแห่ราชรถที่สวยงาม ส่วนสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ใกล้เคียงคือ การล่องแพน้ำปาย น้ำตกหัวช้าง เป็นน้ำตกที่มีความสวยงามแต่ยังไม่ได้เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะเกรงว่าจะสร้างมลภาวะให้แก่น้ำ ซึ่งชาวบ้านได้ใช้เป็นน้ำประปาหมู่บ้าน ที่ผ่านมาการท่องเที่ยวฯ มีแผนที่จะมาสร้างหอคอยเพื่อเป็นจุดชมวิวแม่น้ำปาย

หลังจากนั้นได้พูดคุยกับแกนนำชุมชนเพื่อประเมินคุณค่า และศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรมที่มีในชุมชน พร้อมทั้งนำเสนอรูปแบบศิลปะชุมชนในแบบภาพวาดสามมิติ และ Street Art เพื่อให้แกนนำชุมชนได้หารือกับคนในชุมชน ทั้งนี้ชุมชนได้นำเสนอรูปแบบของภาพวาดจากการมีทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนที่มีความโดดเด่น คือ ขบวนแห่พระสิงห์เมืองปายในช่วงวันสงกรานต์ ได้มีการพัฒนารูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในรูปแบบของศิลปะชุมชน คือภาพวาดสามมิติประเพณีแห่พระสิงห์เมืองปายบนผนังภายนอกหลังวิหารลายคำ วัดศรีดอนไชย ซึ่งเป็นวัดที่สำคัญในตำบลเวียงเหนือ

การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนในรูปแบบภาพวาดสามมิติบนกำแพงสาธารณะ ได้รับอนุญาตจากทางวัดให้วาดภาพสามมิติการแห่พระสิงห์ปาย ลงบนผนังวิหารลายคำของวัดศรีดอนชัย ที่จำลองมาจากวัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ เมืองเวียงเหนือเป็นเมืองที่จำลองมาจากเมืองเชียงใหม่ มีประตูเมืองที่เป็นแบบเดียวกัน ประเพณีแห่พระสิงห์ปาย จะแห่เฉพาะในกำแพงเมืองเท่านั้น ไม่ออกไปข้างนอกเมืองจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

> ***“วิถีชุมชนบ้านเวียงเหนือที่มีการแห่พระสิงห์ปาย ซึ่งเป็นประเพณีที่มีแห่งเดียวในประเทศไทย จัดขึ้นปีละครั้ง จึงได้นำมาวาดบริเวณหลังวิหารลายคำ เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาเห็นถึงประเพณีแห่พระสิงห์ปาย และเป็นแหล่งท่องเที่ยว ประเพณีการแห่พระสิงห์ และราชรถซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญของวัดศรีดอนชัย ซึ่งเป็นวัดที่เก่าแก่ แต่ขาดการประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ผ่านสื่อต่าง ๆ ดังนั้นการวาดภาพในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งจะได้มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้นักท่องเที่ยวในอำเภอปายและคนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ทราบต่อไป”*** [๑๕๐]

การดูแลรักษาทรัพยากรวัฒนธรรม ในการวาดภาพของศิลปินจิตอาสาวันสุดท้ายก่อนที่งานจะแล้วเสร็จ กลุ่มศิลปินได้จัดให้มีการถ่ายทอดความรู้การวาดภาพให้แก่เด็กเยาวชนในชุมชนตำบลเวียงเหนือ โดยให้นักเรียนได้มีโอกาสวาดภาพตามจินตนาการในรูปแบบต่าง ๆ ร่วมกับศิลปินบนผนัง

---

[๑๕๐] สัมภาษณ์, อำนาจ ขัดวิชัย อาจารย์สาขาพุทธศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

สาธารณะเช่นกัน เป็นการเปิดโอกาสและปลูกฝังให้เด็กเยาวชนได้เรียนรู้การทำงานศิลปะที่สร้างสรรค์ หลังจากนั้นได้มีการมอบประกาศนียบัตรให้แก่เด็กนักเรียนทุกคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

๘) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

การคัดเลือกพื้นที่ปฏิบัติการภายในสถานที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบของพื้นที่ศิลปะสร้างสรรค์ โดยเชื่อมโยงกับเวียงบัว ซึ่งเป็นเมืองโบราณแห่งหนึ่งในอาณาจักร ภูกามยาว ตั้งอยู่ที่บ้านบัว ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา ทั้งนี้ ทีมวิจัยร่วมกับชุมชนได้สร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบของการพัฒนาพื้นที่ภูมิสถาปัตยกรรม และประติมากรรมปูนปั้นรูปปลา (Buddhist Art and Space) ที่มีชื่อว่า “ภูมิจักรวาล” ได้นำแนวคิดมาจากลายปลาคู่ที่ปรากฏในเครื่องถ้วยในเตาเผาของเมืองโบราณเวียงบัว จากอัตลักษณ์ของเครื่องถ้วยแหล่งเวียงบัวที่มีความโดดเด่น

เวียงบัว ตั้งอยู่ที่บ้านบัว หมู่ที่ ๗ ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา อยู่ห่างจากมหาวิทยาลัยพะเยาไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๓ กิโลเมตร เวียงบัวเป็นเมืองโบราณในยุคประวัติศาสตร์สมัยล้านนา มีอายุทางโบราณคดีอยู่ในพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ ในช่วง พ.ศ. ๑๘๐๓-๑๙๔๓ ลักษณะผังเมืองวางตัวในแนวทิศตะวันออกเฉียงเหนือและทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีรูปแบบคล้ายกับรูปหนึ่งใบโพธิ์ โดยส่วนปลายใบโพธิ์จะอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ขนาดของเมืองยาวที่สุดประมาณ ๘๐๐ เมตร กว้างที่สุดประมาณ ๔๐๐ เมตร คูเมืองด้านทิศเหนือ-ตะวันตกและตะวันออก มีเพียงชั้นเดียว และเฉพาะด้านทิศตะวันออกจะเป็นลักษณะของลำห้วยที่ไหลชิดผ่านคันดินกำแพงเมืองด้วย โดยคูเมืองจะกว้างประมาณ ๖.๕๐ เมตร คันดินกำแพงเมืองชั้นใน กว้างประมาณ ๖.๕๐ เมตร นอกจากนี้ยังพบลักษณะคันดินนอกเมืองที่คงเกิดจากการขุดคูเมือง แล้วนำเอาดินส่วนหนึ่งมาถมเป็นคันดินด้านนอกด้วย แต่มีขนาดและปริมาณน้อยกว่าด้านในโดยจะกว้างประมาณ ๕ เมตร ส่วนลักษณะของคูเมืองด้านทิศใต้ของเวียงบัวนี้ จะมีคูเมือง ๒ ชั้น มีคันดินคั่นอยู่ระหว่างกลาง คูเมืองชั้นในกว้างประมาณ ๘.๒๐ เมตร คันดินกว้าง ประมาณ ๗.๘๐ เมตร และคูนอกกว้างประมาณ ๙ เมตร แนวคูในชั้นนี้จะขุดอยู่บนเนินเขาสูงกว่าอีก ๓ ด้าน และวางตัวเป็นเส้นตรงในแนวทิศตะวันออก ตะวันตก ความลึกของคูเมืองทั้งหมดโดย เฉลี่ยประมาณ ๑.๕๐-๒.๐๐ เมตร ทางด้านทิศใต้ของเวียงบัว สังเกตเห็นแนวคันดินที่วางตัวในแนว ทิศเหนือ-ใต้ จากเวียงบัวลงมา เชื่อมต่อกับเมืองอีกเมืองหนึ่ง ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของเวียงบัวนี้ สภาพภายในเวียงบัวจะเทลาดจากด้านทิศใต้เข้ามาภายในเมือง สภาพพื้นที่ภายในเมืองจะมีลักษณะเป็นที่ลาดเชิงเขา แบบลอนลูกคลื่นที่ไม่มีความสูงต่างระดับกันมากนัก บริเวณต่ำสุดน่าจะอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะคล้ายกับเป็นแอ่ง โดยมีคันดินกำแพงเมืองลดเป็นขอบสูงกว่า คันดินด้านอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัด

ปัจจุบันภายในเวียงบัวเป็นที่ตั้งของชุมชนบ้านบัว มีทั้งบ้านเรือนอยู่อาศัย และโรงเรียน มีการทำไร่ทำนา และทำสวนของชาวบ้านอยู่กระจัดกระจายเป็นแห่ง ๆ มีแนวถนนติดต่อกันเอง ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้แนวกำแพงเมืองแต่ละด้านถูกรุกทำลายลงไปเป็นอันมากสำหรับเมืองอีกเมืองหนึ่งที่อยู่ด้านทิศใต้ ติดต่อกับเวียงบัวนั้นยังไม่มีชื่อเรียกที่แน่นอน ในที่นี้ขอเรียกว่าเป็น เวียงบัวสอง ซึ่งจะตั้งอยู่บนเนินเขาสูงกว่าเวียงบัวหนึ่ง พื้นที่ภายในเมืองจะมีลักษณะเป็นลอนลูกคลื่นขนาดใหญ่ ซ้อน ๆ กันอยู่ ไม่พบโบราณวัตถุภายในเมืองลักษณะผังเมืองน่าจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ที่วางตัวในแนวทิศ

เหนือ-ใต้ กว้างประมาณ ๔๐๐ เมตร ยาวประมาณ ๖๐๐ เมตร คูเมืองด้านทิศเหนือที่ติดต่อกับเวียงบัวหนึ่ง นั้นพบคูเมืองชั้นเดียว กว้างประมาณ ๙.๗๐ เมตร คันดินกว้างประมาณ ๗ เมตร ส่วนคูเมืองด้านทิศตะวันออก มีคูเมือง ๒ ชั้นคูเมืองชั้นในกว้างประมาณ ๑๑ เมตร คันดินกว้างประมาณ ๘ เมตร คูเมืองชั้นนอกกว้างประมาณ ๗ เมตร และคันดินกว้างประมาณ ๔ เมตร ความลึกโดยเฉลี่ยประมาณ ๑.๕๐-๒.๐๐ เมตร เช่นกันคูเมืองเวียงบัวหนึ่ง ด้านทิศใต้และตะวันตก จะมีสภาพไม่สมบูรณ์เท่าใดนัก เพราะพื้นที่บางส่วนถูกใช้ในการเกษตรกรรม มีการขุดตักหน้าดินไปบ้าง สภาพภายในเมือง มีไม้ยืนต้นขึ้นอยู่บ้างเป็นแห่ง ๆ ไม่พบโบราณวัตถุ ไม่มีการสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย พื้นที่ค่อย ๆ เทลาดลงไป โดยรอบเวียงบัวมีแผนผังเป็นรูปดอกบัวสองดอกอยู่ติดกัน หากมองจากแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศจะดูเหมือนตัวเต่า เพราะดูเวียงบัวหนึ่ง นั้นมีลักษณะเป็นดอกบัวตูมรูปร่างคล้ายหัวเต่า ส่วนคูเวียงบัวสอง มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยม เมื่ออยู่ใกล้กันจึงมองคล้ายเป็นรูปเต่า ปัจจุบันบ้านเวียงบัวได้กลายเป็นหมู่บ้านโดยชาวบ้านอาศัยที่นั้นส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตร ไม่ค่อยมีใครรู้มาก่อนในอดีตแห่งนี้เคยเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาขนาดใหญ่ของเมืองพะเยาและมีความสำคัญต่อชุมชนในอดีต

แหล่งโบราณคดีบ้านเวียงบัว กล่าวได้ว่าเป็นแหล่งโบราณคดีที่น่าสนใจและมีความสำคัญของจังหวัดพะเยา เพราะนอกจากจะมีลักษณะของ “เมือง” โบราณอยู่ถึง ๒ แห่งแล้ว ยังเป็นแหล่งผลิตภาชนะดินเผาอยู่ในบริเวณใกล้เคียงที่น่าจะมีความสัมพันธ์กับเวียงบัวนี้ด้วย จากตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีแต่ละแห่ง และจากหลักฐานโบราณวัตถุที่พบกล่าว ได้ว่าแต่เดิมนั้นแหล่งโบราณคดีเวียงบัวได้ถูกสร้างขึ้นบนเนินเขาสูง โดยการขุดคูน้ำคันดินล้อมรอบเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ซึ่งปัจจุบันคือ เวียงบัวสอง คงถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยเพียงชั่วคราว แล้วแต่กรณี เช่น ในเมื่อเกิดศึกสงคราม เป็นต้น ตามปกติแล้วชุมชนจะตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยรอบ นอกเวียงบัวตามที่ราบลุ่มที่สามารถทำการเกษตรกรรมได้อย่างสะดวก

เมื่อชุมชนดั้งเดิมที่อยู่อาศัยในบริเวณนี้มาก่อน เกิดการขยายตัวใหญ่ขึ้นมีการอยู่อาศัยของคนเพิ่มมากขึ้น ความจำเป็นในการต้องการ “เมือง” เพื่อการพักอยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น และเนื่องจากเวียงบัวหนึ่งและสอง นั้นมีขนาดค่อนข้างเล็กอยู่บนเนินเขาสูง การขึ้นลงลำบาก ฉะนั้นการสร้างเวียงบัวหนึ่ง คือ เวียงบัวที่มีผังเมืองเป็นรูปใบโพธิ์ ก็นับเป็นความจำเป็นสำหรับชุมชน ณ ที่แห่ง นี้และจากการขยายสร้างเวียงบัวขึ้นมาใหม่อีกแห่งหนึ่งนั้น ทำให้ผังเมืองครอบคลุมลงมาเกือบถึงพื้นที่ราบที่เคยใช้เป็นที่ทำมาหากินแต่เดิม ฉะนั้นจึงทำให้เกิดมีการเข้ามาอยู่อาศัยอย่างถาวรภายใน เมืองใหม่แห่งนี้ของชุมชนบางกลุ่ม แต่ก็คงมีการอยู่อาศัยนอกเมืองอยู่ด้วย เพราะได้พบเศษภาชนะดินเผาภายในเวียงบัวหนึ่งนี้เป็นจำนวนมากพอสมควร[๑๕๑]

ทุนทรัพยากรวัฒนธรรมที่สำคัญ

๑) แหล่งเตาโบราณเวียงบัว

จากการศึกษาเครื่องถ้วยเมืองพะเยา โดยศักดิ์ชัย สายสิงห์[๑๕๒] กล่าวว่า ในเขตเมืองพะเยาได้พบแหล่งเตาถ้วยม่อนออม บริเวณเมืองโบราณเวียงบัว ตำบลแม่กา ลักษณะทั่วไปของเครื่องถ้วย

---

[๑๕๑] สายันต์ ไพรชาญจิตร์, **อารยะพะเยาที่แหล่งเตาเวียงบัว**, (กรุงเทพมหานคร: สมาพันธ์จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕), หน้า ๓๐-๓๓.

[๑๕๒] ศักดิ์ชัย สายสิงห์, **ศิลปะล้านนา,** (กรุงเทพมหานคร: มติชนปากเกร็ด, ๒๕๕๖), หน้า ๓๑๔-๓๑๕.

เป็นจำพวกจานและชามเปรียบเทียบได้กับชามสันกำแพง คือ มีน้ำเคลือบสีเขียว ด้านในจะออกสีเขียวเข้ม น้ำเคลือบค่อนข้างหนา ด้านนอกเป็นสีน้ำตาลดำ บางใบมีการปาดน้ำเคลือบบริเวณก้นชาม และบางใบพบว่ามีการทำลายประทับใต้เคลือบบริเวณก้นจานเป็นลายปลาคู่ ทั้งลักษณะของรูปทรง ลวดลาย รวมทั้งน้ำยาเคลือบมีความใกล้เคียงกับเครื่องถ้วยเตาสันกำแพงอย่างมาก จะต่างกันบ้างเล็กน้อยคือ สีของน้ำเคลือบที่เตาพะเยามีสีเขียวเข้มมากกว่า บางใบจะเคลือบด้วยสีน้ำตาล และเนื้อของภาชนะเตาพะเยาจะมีสีดำมากกว่า จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าเครื่องถ้วยพะเยานี้ น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากเครื่องถ้วยสันกำแพง ทั้งทางด้านรูปแบบ และเทคนิคการทำ มีอายุสัมพันธ์กับเมืองโบราณเวียงบัว ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑

ในปีพ.ศ.๒๕๔๘ ได้มีการขุดค้นพบเตาเผาโบราณแบบล้านนา จำนวน ๒ แห่ง และเศษเครื่องถ้วยชามอยู่ตามที่ลาดเนินในพื้นที่เมืองโบราณ และตามริมห้วยแม่ต๋ำ ตามไร่นาสวนของชาวบ้าน ปัจจุบันได้มีการพัฒนาให้พิพิธภัณฑ์เตาเผาโบราณเวียงบัว โดยมีเอกลักษณ์ที่สำคัญของเตาเวียงบัวคือ เครื่องถ้วยชามเนื้อแกร่งชนิดเคลือบซึ่งอยู่ในสมัยพญางำเมือง ประมาณปีพ.ศ.๑๘๒๓-๑๘๔๓ และพบลวดลายภูมิจักรวาลที่เป็นอัตลักษณ์ของเครื่องถ้วยแหล่งเตาพะเยาหลายรูปแบบ เช่น ลายรูปสิงห์ ลายอนัตตวัฏฏะ ลายปลา เป็นต้น [๑๕๓] ลวดลายดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัว เฉพาะถิ่นที่มีความพิเศษ มีความหมายลึกซึ้งแสดงถึงความเชี่ยวชาญ ชำนาญการและภูมิปัญญาเชิงช่าง รวมถึงความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางจิตวิญญาณ ศิลปะ และเศรษฐกิจ

นักวิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษาแหล่งเตาเผาเวียงบัว ณ พิพิธภัณฑ์แหล่งเตาเวียงบัว ทำให้ได้เห็นเตาเผาโบราณ และเครื่องถ้วยชามในแหล่งเตาเผาเวียงบัว พิพิธภัณฑ์เตาเผาโบราณบ้านบัว ตั้งอยู่ที่บ้านบัว หมู่ที่ ๗ ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา พิพิธภัณฑ์เตาโบราณบ้านบัวเป็นพิพิธภัณฑ์แหล่งโบราณคดี (Archaeological site museum) พัฒนามาจากหลุมขุดค้นศึกษาทางโบราณคดีที่เกิดจาก กิจกรรมกระบวนการโบราณคดีชุมชน (Community Archaeology) ของชาวบ้านบัว ร่วมกับอาจารย์และนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และคณะทำงานโครงการศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ก่อนที่จะมีการขุดค้นศึกษาแหล่งเตาโบราณ ในระหว่างการดำเนินงานโครงการศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา คณะทำงานได้พบว่าชุมชนบ้านบัว หมู่ที่ ๗ ตำบลแม่กา มีแหล่งเตาผลิตเครื่องถ้วยชามสมัยโบราณซึ่งเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ อยู่ในพื้นที่เมืองโบราณเวียงบัวเป็นจำนวนมาก

เดือนมีนาคม-เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๘ ศาสตราจารย์สายันต์ ไพรชาญจิตร์ นำนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน ๑๓ คน เข้ามาฝึกภาคปฏิบัติด้านการสังคมสงเคราะห์ชุมชนและการพัฒนาชุมชน ร่วมกับชาวบ้านบัวและคณะทำงานโครงการศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ดำเนินการขุดค้นศึกษาทางโบราณคดี และอนุรักษ์หลุมขุดค้นทางโบราณคดีที่มีเศษเครื่องถ้วยชามและซากเตาเผาเครื่องถ้วย

---

[๑๕๓] เทศบาลตำบลแม่กา, **แหล่งเตาเผาโบราณเวียงบัว พิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์**, ม.ป.ป. เอกสารอัดสำเนา.

ชามในแหล่งโบราณคดี ๒ แห่ง คือ เตาพ่ออุ้ยแต่ง และแหล่งเตาเก๊ามะเฟือง สำหรับพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมของชุมชนบ้านบัว ซึ่งการขุดค้นทางโบราณคดีครั้งนี้เป็นการขุดค้นทางโบราณคดีแบบมีส่วนร่วมเข้าร่วมกิจกรรม ในการขุดค้นศึกษาได้พบหลักฐานการผลิตเครื่องถ้วยชามเนื้อแกร่งชนิดเคลือบในสมัยพญางำเมือง และพบลวดลายภูมิจักรวาลที่เป็นอัตลักษณ์ของเครื่องถ้วยแหล่งเตาพะเยาที่เวียงบัวหลายแบบ เช่น ลายรูปสิงห์ ลายอนันตวัฏฏะ ลายปลา ฯลฯ ซึ่งไม่เคยพบในแหล่งเตาอื่น ๆ ทั้งในประเทศไทย และในประเทศอื่นในทวีปเอเชียมาก่อน และเมื่อขุดค้นเสร็จแล้ว ชาวบ้านบัวได้ตัดสินใจอนุรักษ์หลุมขุดค้นที่มีเศษเครื่องถ้วยชามและซากเตาเผาทั้งในแหล่งเตาพ่ออุ้ยแต่งและแหล่งเตาเก๊ามะเฟือง จัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์แหล่งเรียนรู้โดยการสร้างอาคารชั่วคราวโครงสร้างไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยหญ้าคาคลุมหลุมขุดค้น และเปิดให้บริการแก่ผู้สนใจเข้าศึกษาเที่ยวชม และในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ มีผู้คนสนใจเดินทางเข้าไปศึกษาและเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์หลุมขุดค้นเตาโบราณบ้านบัวราว ๕,๐๐๐ คน

พ.ศ. ๒๕๔๙ ผลสัมฤทธิ์จากกระบวนการโบราณคดีชุมชน ความเก่าแก่ และความแปลกใหม่ของหลักฐานทางโบราณคดี ทำให้พิพิธภัณฑ์เตาเผาโบราณบ้านบัวได้รับความสนใจจากนักศึกษา นักเรียน นักท่องเที่ยวทั่วไป รวมทั้งนักธุรกิจที่สนใจเรื่องการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ในปีนี้ อาจารย์ปัทมา สมิตะสิริ ยังคงดำเนินงานโครงการศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลแม่กา อย่างต่อเนื่อง โดยโครงการฯ ให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาหลุมขุดค้นทางโบราณคดีที่เตาพ่ออุ้ยแต่งและกลุ่มเตาเก๊ามะเฟือง เพื่อพัฒนาให้เป็นพิพิธภัณฑ์แหล่งโบราณคดีที่มีอาคารจัดแสดงถาวรและมีกิจกรรมสนับสนุนให้กิจการพิพิธภัณฑ์ยั่งยืนมากยิ่งขึ้น มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลและความเคลื่อนไหวของพิพิธภัณฑ์ ออกเผยแพร่ตามสื่อต่าง ๆ โดยวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๙ คุณชัย โสภณพนิช ประธานมูลนิธิกรุงเทพประกันภัย และคณะ ได้เดินทางไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์หลุมขุดค้นเตาโบราณบ้านบัว โดยมีศาสตราจารย์สายันต์ ไพรชาญจิตร์ และอาจารย์ปัทมา สมิตะสิริ เป็นผู้ให้ข้อมูลความเป็นมาของกิจกรรมโบราณคดีชุมชน การมีส่วนร่วมของชาวบ้านบัวในการขุดค้นศึกษา ศักยภาพทางวิชาการ คุณค่าความสำคัญทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ของแหล่งเตาโบราณ สภาพปัญหาเร่งด่วนที่จะต้องจัดสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ถาวร คลุมหลุมขุดค้นที่กำลังเสื่อมสภาพ และแนวทางการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านในชุมชนบ้านบัวให้มีอาชีพผลิตเครื่องถ้วยชามที่ระลึก ตามแบบศิลปะเครื่องถ้วยสมัยโบราณที่จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์และมีผลดีต่อการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีเมืองโบราณเวียงบัวและแหล่งเตาอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้ขุดค้น ทั้งนี้มูลนิธิกรุงเทพประกันภัยได้มอบทุนสนับสนุนกิจกรรมการวิจัย และพัฒนาโบราณคดีชุมชนบ้านบัว เป็นเงิน ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สี่ล้านบาท) สำหรับสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์และอนุรักษ์หลักฐานทางโบราณคดีในหลุมขุดค้น การสร้างโรงงานเครื่องปั้นดินเผาของชุมชน และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน [๑๕๔]

๒) เครื่องถ้วยพะเยาที่แหล่งเตาเวียงบัว

จากข้อมูลและหลักฐานจากการขุดค้นศึกษาทางโบราณคดีในแหล่งเตาพะเยาที่เวียงบัว โดยศาสตราจารย์สายันต์ ไพรชาญจิตร์ โครงการโบราณคดีชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

---

[๑๕๔] สายันต์ ไพรชาญจิตร์, โบราณคดีของเครื่องถ้วยไทในล้านนาแหล่งเตาเมืองน่าน บ้านเตาไหแช่เลียงและแหล่งเตาพะเยาที่เวียงบัว, **วารสารธรรมศาสตร์**, ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๖): ๙๑-๑๑๘

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำให้ทราบว่ามีการผลิตเครื่องถ้วยชามเนื้อแกร่งชนิดเคลือบคุณภาพดี ลวดลายสวยงาม มีความหมายทางคติธรรมความเชื่อในแคว้นพะเยามาตั้งแต่ห้วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ต่อต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งแม้ว่าจะเป็นการขุดค้นศึกษาเพียงสองสามแห่ง แต่ก็ช่วยให้เห็นหลักฐานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของแคว้นพะเยาในยุคสร้างบ้านแปงเมือง ในรัชสมัยพญางำเมือง (ประมาณ พ.ศ. ๑๘๒๐-๑๘๖๐) มีการผลิตเครื่องชามเนื้อแกร่งชนิดเคลือบที่เมืองเก่าเวียงบัว เรียกชื่อว่า “แหล่งเตาพะเยาที่เวียงบัว” ซึ่งเครื่องถ้วยชามของแหล่งเตาแห่งนี้มีลายลักษณ์ตกแต่งที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวไม่เหมือนของแหล่งอื่นทั้งบ้านใกล้และเมืองไกล มีวิทยาการเตาเผาอยู่ในกลุ่มเดียวกัน แหล่งเตาสันกำแพง แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง และแหล่งเตาสมัยเชลียงที่เมืองศรีสัชนาลัย ร่วมสมัยกับห้วงเวลาที่พญามังรายครองเมืองเชียงรายในลุ่มแม่น้ำกกและกำลังขยายอำนาจลงไปสร้างศูนย์กลางของแคว้นล้านนาที่ลุ่มแม่น้ำปิง และร่วมสมัยกับห้วงเวลาที่พ่อขุนรามคำแหงครองแคว้นสุโขทัยในลุ่มแม่น้ำยมตอนล่าง

ผลการศึกษารูปลักษณะลวดลายตกแต่งบนภาชนะประเภทชาม/จานของแหล่งเตาเผาพะเยาที่เวียงบัว โดยเฉพาะจากเตาพ่ออุ้ยแต๋งและกลุ่มเตาเก๊ามะเฟือง ประเภทลายรูปสัตว์วิเศษหรือสัตว์มงคลประเภทสิงห์/ราชสีห์ ม้า ช้าง นก ปลา ตรงกลางชาม/จานในรัศมีของดวงอาทิตย์ สุริยมณฑล จักรวาลมณฑล ลายขวัญ หรือ ลายอนันตวัฏฏะ และลายดวงอาทิตย์ ที่ไม่เพียงแต่เป็นกลุ่มลายลักษณ์ชุดใหม่ที่ไม่เคยพบตามแหล่งเตาอื่น ๆ มาก่อนทั้งในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านเท่านั้น แต่ยังเป็นหลักฐานที่เชื่อมโยงกับคติธรรมความเชื่อ โลกทัศน์ ชีวิตทัศน์ของกลุ่มชนชาติต่าง ๆ รวมทั้งกลุ่มชนชาติไท-ลาวที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงและทางตอนเหนือของประเทศไทยในห้วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ ว่ายังนับถือธรรมชาติ ศาสนา ฟ้า ดิน ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว นับถือผีบรรพบุรุษ นับถือสัตว์ ศักดิ์สิทธิ์ ผสมผสานกับคติธรรมในศาสนาพราหมณ์ พุทธศาสนา ศาสนาเต๋า ที่แพร่หลายอยู่ในอินเดียและจีน ผลการกำหนดอายุตัวอย่างถ่านยืนยันว่าเตาแฝดกลุ่มเตาเก๊ามะเฟืองดังกล่าว ถูกใช้ในกิจกรรมการเผาเครื่องถ้วยชามเคลือบในห้วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่กลุ่มชนในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง โดยเฉพาะในล้านนากำลังมีการสร้างบ้านแปงเมืองพัฒนาจากสังคมชนเผ่าขึ้นไปเป็นเมือง หรือแคว้นที่มีผู้ปกครองเป็นกษัตริย์

การศึกษาวิเคราะห์ความหมายและคุณค่าความสำคัญเชิงสัญลักษณ์ของเครื่องถ้วยประเภทชาม/จานที่มีลวดลายรูปสัตว์และรูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้นในแหล่งเตาพะเยาที่เวียงบัว จึงให้ความสนใจต่อคติธรรมความเชื่อของกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในทวีปเอเชีย ในอินเดีย ในจีน และในพื้นที่ทางตอนเหนือของภูมิภาคล้านนาก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๙ และร่วมสมัยในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ลายลักษณ์บนเครื่องถ้วยเป็นงานศิลปะที่บ่งบอกถึงวิธีคิดพื้นฐานในการมองชีวิต โลก และจักรวาล แสดงให้เห็นถึงคติธรรมความเชื่อของศิลปินผู้ประดิษฐ์และสร้างสรรค์ที่หมายถึงช่างปั้น ผู้ออกแบบและผู้ประดิษฐ์ลายลักษณ์ รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงความคาดหวังของผู้บริโภคเครื่องถ้วยชามว่าต้องการความหมายที่เป็นคุณ เป็นมงคล และเป็นอำนาจที่เอื้อพลังจากลายลักษณ์และเครื่องถ้วยใบนั้น ๆ ให้เกิดแก่ตน และผู้ที่ตนนำไปทำพิธีอุทิศให้ทั้งในโลกนี้และโลกอื่น เครื่องถ้วยประเภทชาม/จานเคลือบสีเขียว สีเขียวแกมเหลืองของแหล่งเตาพะเยาที่เวียงบัวก็ถูกประดิษฐ์และตกแต่งด้วยลายลักษณ์ให้มีสัณฐานเป็นรูปธรรมจักรและดวงอาทิตย์ ซึ่งเป็นสัญญะมงคลในระดับจักรวาล และในชาม/จานจำนวนมากมีการตกแต่งเพิ่มเติมด้วยลายลักษณ์รูปสัตว์มงคลต่าง ได้แก่ สิงห์หรือราชสีห์

นกสีแดงหรือนกหงส์ ช้าง เสือ ม้า ปลา และลายขวัญ หรืออนันตวัฏฏะที่เป็นสัญญะมงคลระดับวัฒนธรรมกลุ่มชน ซ้อนทับลงไปตรงกลางชาม/จานที่เป็นจุดศูนย์กลางของธรรมจักร หรือสุริยะมณฑลที่เป็นมงคลสากลระดับจักรวาล

ชาม/จานที่มีลายลักษณ์ธรรมจักรผสมผสานกับรูปสัตว์มงคลและลายขวัญ/อนันตวัฏฏะเป็นศิลปะร่วมสมัยที่ปรากฏอยู่บนเครื่องถ้วยที่ผลิตขึ้นในห้วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ที่กลุ่มชนชาวไท-ลาวกำลังสร้างบ้านแปงเมืองตั้งเป็นศูนย์อำนาจใหม่ขึ้นในลุ่มน้ำปิง วัง ยม และน่านในภูมิภาคล้านนา ซึ่งผลการศึกษาลายลักษณ์ต่าง ๆ บนเครื่องถ้วย ชี้ให้เห็นว่าแหล่งเตาพะเยาที่เวียงบัวน่าจะเป็นกิจการที่อยู่ภายใต้การควบคุม หรือดำเนินการของเมืองพะเยาในสมัยพญางำเมืองซึ่งเป็นผู้นำร่วมสมัยกับพ่อขุนรามคำแหงแห่งเมืองสุโขทัย-ศรีสัชนาลัยในลุ่มแม่น้ำยม และพญามังรายแห่งเมืองเชียงใหม่ในลุ่มแม่น้ำปิง และร่วมสมัยกับกิจการของแหล่งเตาเมืองน่าน บ้านเตาไหแจ้เลียงสมัยพญาผานอง[๑๕๕]

การสร้างสรรค์ ออกแบบและพัฒนาศิลปะชุมชน ได้พัฒนามาจากจุดเด่นของทรัพยากรวัฒนธรรมของท้องถิ่นและมีความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่เวียงบัว และสภาพพื้นที่ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้กับเมืองโบราณ คือ เวียงบัว ซึ่งมีอายุหลายร้อยปีร่วมสมัยพญางำเมือง โดยมีหลักฐานที่ค้นพบคือเตาเผาภาชนะดินเผาเขียนสีเคลือบโบราณ ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เฉพาะถิ่น มีความหมายลึกซึ้งอันแสดงถึงความเชี่ยวชาญชำนาญการและภูมิปัญญาเชิงช่าง รวมถึงความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางจิตวิญญาณ ศิลปะ และเศรษฐกิจ

การออกแบบประติมากรรม นักวิจัยได้เลือกลวดลายปลาที่ปรากฏในเครื่องถ้วยสีเหลืองแกมเขียว มีลายขวัญหรือลายอนันตวัฏฏะ (หมายถึง สภาวะเวียนว่ายตาย เกิดเคลื่อนไหวไหลเลื่อนเปลี่ยนไปไม่หยุดนิ่งเป็นอนิจจัง) อยู่ตรงกลางชาม ล้อมรอบด้วยรัศมีหรือมณฑลที่ผนังข้างชาม ลวดลายประดิษฐ์จากการใช้ดวงตรากดประทับ รูปลักษณะชุดลายประกอบด้วย เส้นขดแบบก้นหอยหลายเส้นหมุนวนคล้ายกับพายุหมุน คล้ายกับกระจุกเส้นขนที่ส่วนปลายม้วนขมวดไปในทิศต่าง ๆ คล้ายกับสายน้ำที่ไหลวนมีรูปปลาเวียนว่ายในกระแสน้ำวนสองตัว สันนิษฐานว่าน่าจะดัดแปลงมาจากรูปศรีวัตสะ สัญลักษณ์มงคลรูปปลาคู่ผสมผสานคติธรรม ความเชื่อเรื่องขวัญ พัฒนาเป็นลายลักษณ์เฉพาะที่มีความหมายถึง จักรวาล โลก และชีวิตที่เวียนว่ายตายเกิดเคลื่อนไหวเป็นพลวัตไปไม่สิ้นสุด

จากความหมายดังกล่าว นักวิจัยได้นำมาเป็นต้นแบบแรงบันดาลใจในการออกแบบประติมากรรมรูปปลาคู่อันเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์มาเป็นต้นแบบ และให้ผู้เชี่ยวชาญออกแบบประติมากรรมปูนปั้นรูปปลาคู่กระโจนออกจากกระแสน้ำ มีลวดลายรอบเป็นจักรวาล มีธรรมจักรอยู่ตรงกลาง มีความสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ลวดลายข้างล่างออกแบบเป็นน้ำเหมือนกระจายพุ่งขึ้นรับกับหางปลา เหมือนปลากระโดดขึ้นจากน้ำ ซึ่งมีความสอดคล้องกับสภาพของพื้นที่บริเวณริมสระน้ำภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

---

[๑๕๕] สายันต์ ไพรชาญจิตร์, ความหมายลายลักษณ์บนเครื่องถ้วยที่ผลิตในห้วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ของแหล่งเตาเมืองน่าน บ้านเตาไหแช่เลียงและแหล่งเตาพะเยาที่เวียงบัว, **ดำรงวิชาการ** ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๑), หน้า ๙๘-๑๑๓.

“ประติมากรรมปูนปั้นรูปปลาคู่กระโจนออกจากกระแสน้ำ มีลวดลายรอบเป็นจักรวาล มีธรรมจักรอยู่ตรงกลาง มีความสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมายถึงการออกจากอวิชา เป็นอิสระ หลุดพ้นจากสังสารวัฏเข้าสู่อนันตภาวะ หรืออีกนัยหนึ่งคือ การแสวงหาพุทธิปัญญา เพื่อนำไปพัฒนาชีวิต และจิตวิญญาณ เพื่อโลกียสุขที่สุดคือ โลกุตรสุขอันเป็นวงกลมคือ ความว่าง”[๑๕๖]

การออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมในพื้นที่สาธารณะ

การออกแบบพื้นที่เพื่อให้เป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชน ภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา สภาพพื้นที่ที่มีความเหมาะสมคือ มีสระน้ำ และป่าไม้ที่ร่มรื่น จึงนำมาสู่การออกแบบโมเดลพื้นที่สาธารณะศิลปะสร้างสรรค์ในรูปแบบลานขั้นบันได โดยใช้ชื่อว่า “ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว” เพื่อให้สถานที่ดังกล่าว เป็นพื้นที่สาธารณะที่นิสิต และบุคลากรในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา รวมทั้งคนในชุมชนรอบมหาวิทยาลัย และบุคคลภายนอกจะได้เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าว เพื่อการทำกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา ปฏิบัติวิปัสสนา งานด้านวิชาการ การสานเสวนา รวมทั้งเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

การดำเนินกิจกรรมต่อยอดทางธุรกิจชุมชนที่เกี่ยวเนื่องกับทรัพยากรวัฒนธรรม

จากการที่บริษัทกรุงเทพประกันภัย จำกัด (มหาชน) ได้อนุมัติเงินทุนสนับสนุนกิจกรรมการวิจัยและพัฒนาโบราณคดีชุมชนบ้านบัว เป็นเงิน ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สี่ล้านบาท) สำหรับสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์และอนุรักษ์หลักฐานทางโบราณคดีในหลุมขุดค้น การสร้างโรงงานเครื่องปั้นดินเผาของชุมชน จัดกิจกรรมฝึกอาชีพเครื่องปั้นดินเผาให้ชาวบ้านบัว พัฒนากลุ่มเยาวชนสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านล้านนา รวมทั้งจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีพิพิธภัณฑ์แหล่งเตาโบราณบ้านบัวเป็นศูนย์กลางของกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปในรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จจนได้รับรางวัลโครงการวิจัยดีเด่นของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) แต่ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ การดำเนินงานพัฒนาพิพิธภัณฑ์เตาโบราณเวียงบัวได้สะดุดลง ในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ศูนย์ศึกษาพัฒนาโบราณคดีชุมชน ภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยศาสตราจารย์สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ให้การสนับสนุนด้านวิชาการ และจัดกระบวนการพัฒนาความสามารถของชุมชนในการบริหารและจัดการพิพิธภัณฑ์ และมูลนิธิกรุงเทพประกันภัยให้การสนับสนุนเงินทุนพัฒนาอาชีพการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้านบัว ทำให้พิพิธภัณฑ์เตาโบราณบ้านบัวเป็นกิจการของชุมชนบ้านบัว ดำเนินการโดยคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์เตาโบราณบ้านบัว

---

[๑๕๖] สัมภาษณ์, พระปัญญาชัย พุทธรุกขิตะ พุทธสถานดอยภูศิลป์ ตำบลทรายขาว อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๓.

จากการสัมภาษณ์นายพรศักดิ์ เฉพาะธรรม คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์เตาโบราณบ้านบัว ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า การผลิตเครื่องปั้นดินเผาของบ้านบัวไม่ได้มีการดำเนินงานในเชิงธุรกิจ เพราะคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ทำนา ทำสวน อีกทั้งการผลิตถ้วยชามแต่ละใบต้องใช้ความประณีต และเวลานาน เพราะใช้มือปั้นครั้งละหนึ่งชิ้นงาน ทำให้ชิ้นงานมีเสน่ห์ เพราะแต่ละชิ้นงาน เป็นงานที่มีเอกลักษณ์ของเตาเผาโบราณเวียงบัว จึงมีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาไม่กี่ครอบครัวเท่านั้น ปัจจุบันได้มีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาเฉพาะผู้ที่ให้ความสนใจสั่งผลิต ซึ่งเป็นคนจากจังหวัดอื่นที่ติดตามการดำเนินกิจกรรมของชุมชนจากเพจ “คนเวียงบัว” และสั่งผลิตมาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นทางกลุ่มได้มีการวางแผนจัดซื้อแป้นหมุนเครื่องปั้นดินเผาเพิ่มขึ้น เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสามารถผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่บ้าน โดยไม่ต้องมาทำที่โรงงานเครื่องปั้นดินเผา ในกรณีที่มีการสั่งผลิตจำนวนมาก[๑๕๗]

จากการสัมภาษณ์พระปัญญาชัย พุทธรุกขิตะ กล่าวว่า ศิลปะกับธรรมะคือ สิ่งเดียวกัน และทุกคนมีอยู่ในตัวเอง ขึ้นอยู่กับว่าจะใช้ศิลปะให้แสดงออกมาได้ หากมีการปฏิบัติตามหลักของพระพุทธเจ้าคืออิทธิบาท ๔ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา มีการมุ่งเน้นและปฏิบัติในสิ่งที่ตนเองเคารพศรัทธาและชอบ ปรับปรุงโดยใช้ปัญญาก็สามารถจะประสบความสำเร็จในชีวิตได้ ผลิตภัณฑ์จากเวียงบัวก็เช่นเดียวกัน มีการใช้ช่างฝีมือในพื้นที่มาพัฒนาปรับปรุงเพื่อให้เกิดสิ่งที่เป็นรูปธรรมและสามารถตอบโจทย์ให้กับชุมชน หลังจากนั้นควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุหรือบุคลากรภายในพื้นที่ถ่ายทอดความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่เด็กและเยาวชนเพื่อให้สืบสานต่อยอดต่อไปในภายหน้า ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาความเป็นตัวตนของตนเอง และสามารถนำไปใส่ลงบนชิ้นงานหรือผลงานที่ตนเองสร้างขึ้นมา จำเป็นต้องให้เด็กและเยาวชนรู้จักรากเหง้าของตนเอง และส่งเสริมการพัฒนาต่อยอด อาจจะมีความหลากหลายและมีความแข็งแรง มีความดีงามมากขึ้นไปอีกยิ่งกว่าต้นแบบ [๑๕๘]

การถ่ายทอดความรู้และการกำหนดกฎระเบียบในการดูแลรักษาทรัพยากรวัฒนธรรม

ปั้นเชิงเทียนสื่อความหมายละลายความคิด

การบูรณาการงานวิจัยกับงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และรายวิชาพุทธศิลป์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งสนับสนุนชุมชนในกิจกรรมด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาจากการผลิตเครื่องปั้นดินเผาโดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ “ กิจกรรมปั้นเชิงเทียนสื่อความหมายละลายความคิด”โครงการพัฒนางานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม สำนักวิชาการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นการปั้นดินเชิงเทียนรูปสัตว์โดยเชื่อมโยงกับปีนักษัตรทางพระพุทธศาสนา กลุ่มเป้าหมายได้แก่ เยาวชน ผู้สูงอายุ บุคลากรและพระ

---

[๑๕๗] สัมภาษณ์, พรศักดิ์ เฉพาะธรรม คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์เตาโบราณบ้านบัว, วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

[๑๕๘] พระปัญญาชัย พุทธรุกขิตะ พุทธสถานดอยภูศิลป์ ตำบลทรายขาว อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย, สัมภาษณ์, วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๖๓.

นิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา รวมทั้งเทศบาลตำบลแม่กา เป็นกิจกรรมที่นำร่องเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนกับมหาวิทยาลัย ในวันที่ ๒๑ เดือนสิงหาคม ๒๕๖๓

กิจกรรมดังกล่าวจัดขึ้นเพื่อให้คนในชุมชนเวียงบัวได้มาทำกิจกรรมร่วมกันโดยการปั้นดินให้มีความเชื่อมโยงและมีความสัมพันธ์กับความเชื่อ และความหมายของเชิงเทียนกับเครื่องสักการะในพระพุทธศาสนาของชุมชนในล้านนา เพื่อกระตุ้นสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนได้ตระหนักในทุนทางวัฒนธรรมและรากเหง้าของคนบ้านบัวที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นอาชีพ อีกทั้งยังเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาถึงศักยภาพของตนเองในการฟื้นฟูและพัฒนาไปสู่อาชีพการปั้นดินเผา เพื่อเป็นอาชีพเสริมของคนในชุมชน

นายสันติ ปทุมเทศวิพัฒน์ ปลัดเทศบาลตำบลแม่กา กล่าวว่านโยบายในการพัฒนาบ้านบัวของเทศบาลตำบลแม่กา เป็นหน้าที่ของเทศบาลในการพัฒนาท้องถิ่นตามบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของสมาชิกสภาเทศบาลที่คนชุมชนเลือกมาเป็นตัวแทน การพัฒนาบ้านบัวที่ผ่านมา มีหลายหน่วยงานที่เข้ามาช่วยกันพัฒนาบ้านบัว มีเตาเผาโบราณที่เป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งประวัติศาสตร์และแหล่งที่จะสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน โดยเทศบาลได้เข้ามาสนับสนุนในด้านการท่องเที่ยว การทำกิจกรรมปั่นจักรยาน การทำสื่อประชาสัมพันธ์ให้คนได้รู้จัก และเข้ามาท่องเที่ยวเช่น การประชาสัมพันธ์ในเว็บไซด์ และเว็บเพจของเทศบาล ซึ่งการกิจกรรมต่าง ๆ ต้องใช้ระยะเวลา การมีส่วนร่วมของประชาชน ในส่วนแผนงานของเทศบาลจะต้องมีการพัฒนาอาชีพควบคู่ไปกับการพัฒนาคนไปพร้อม ๆ กันเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน เช่น การพัฒนาอาชีพปั้นดิน การศึกษาดูงานการทำเซรามิคที่จังหวัดลำปาง การประสานงานกับทางเทศบาลเมืองเพื่อจัดหาสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาเวียงบัวบริเวณหน้ากว๊านพะเยา การผลักดันให้เกิดการจัดงานบวงสรวงเตาโบราณเวียงบัวเพื่อให้เป็นประเพณีประจำปีของตำบลแม่กา [๑๕๙]

กล่าวโดยสรุป แนวทางในการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพชุมชน และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานทรัพยากรวัฒนธรรมของเมืองโบราณเวียงบัว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา มีดังต่อไปนี้

๑. การพัฒนาธุรกิจชุมชน การผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาเวียงบัว โดยปั้นเชิงเทียนรูปสัตว์ แก้วกาแฟ และผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาอื่น ๆ มาร่วมแสดงและจำหน่ายในบริเวณพิพิธภัณฑ์ และในช่วงที่ชุมชนจัดกิจกรรมต่าง ๆ

๒. การชูจุดเด่นของเมืองโบราณเวียงบัว มาเป็นจุดขาย/การสร้างอัตลักษณ์และใส่เรื่องราวของเวียงบัว เช่น ทำเสื้อปลาคู่ขายวันวาเลนไทน์ การปั้นถ้วยลายปลาคู่ขนาดใหญ่ไว้หน้าทางเข้าหมู่บ้าน

๓. การจัดกิจกรรมบวงสรวงเตาเผาโบราณเวียงบัวในวันที่ ๒๑ มีนาคมของทุกปี จะสร้างพลังศรัทธาให้กับคนในชุมชน ไม่ต้องพึ่งภายนอก

๔. การผลักดันให้เกิดการจัดงานบวงสรวงเตาโบราณเวียงบัวเพื่อให้เป็นประเพณีประจำปีของตำบลแม่กา และของจังหวัดพะเยา

---

[๑๕๙] สัมภาษณ์, สันติ ปทุมเทศวิพัฒน์ ปลัดเทศบาลตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา, วันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

๕. ปรับปรุงป้ายหน้าพิพิธภัณฑ์เตาโบราณเวียงบัว เพราะตัวอักษรล้านนาเขียนผิด และบางตัวหลุดร่วง โดยได้ประสานกับเทศบาลตำบลแม่กาที่มีแผนการปรับปรุงป้ายพิพิธภัณฑ์

๖. การพัฒนาข้อเสนอการวิจัยเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณในปี ๒๕๖๕ ประเด็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาเวียงบัว ในด้านต่าง ๆ ร่วมกับวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เพราะเป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนาด้านเทคนิคการผลิตเซรามิค มีศูนย์วิจัยและพัฒนาวัสดุอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (ศูนย์เซรามิค) จังหวัดลำปาง กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนของบ้านบัวในอนาคต

การดูแลและพัฒนาพื้นที่สาธารณะ คณะนักวิจัยได้จัดประชุมบุคลากรวิทยาเขตพะเยา เพื่อวางแนวปฏิบัติในการดูแลรักษา และพัฒนาพื้นที่สาธารณะศิลปะสร้างสรรค์ “ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว” ซึ่งถือเป็นพื้นที่สัปปายะ เพื่อให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ พัฒนาและดูแลรักษาสถานที่แห่งนี้เพื่อให้เป็นพื้นที่สาธารณะและศูนย์เรียนรู้ด้านศิลปะสร้างสรรค์อีกแห่งหนึ่งของจังหวัดพะเยา โดยสำนักงานวิทยาเขตพะเยา มีบทบาทหลักในการดูแลรักษา และพัฒนาพื้นที่ มีแนวทางในการดำเนินงานดังนี้

๑. การจัดการ และการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบของพื้นที่ “ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว” เพื่อให้พื้นที่มีความโปร่งโล่ง มีความสะดวก และความปลอดภัยในการเข้าไปใช้ประโยชน์

๒. การกำหนดกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการดูแลรักษาพื้นที่ การทำความสะอาดเป็นประจำอยู่เสมอ โดยจัดทำป้ายไว้ตรงทางเข้าไปยังลานธรรม

๓. นิสิตและบุคลากรทั้งภายในและภายนอกที่เข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวทุกครั้งจะต้องทำความสะอาด เก็บขยะและเศษวัสดุต่าง ๆ ที่นำเข้าไป และออกมาทิ้งภายนอก โดยในบริเวณดังกล่าวจะไม่มีการตั้งถังขยะไว้

๔. ทำความสะอาดประติมากรรม การปัดกวาด การตัดหญ้า และตัดกิ่งไม้ในพื้นที่สัปดาห์ละหนึ่งครั้ง

๕. ห้ามรถยนต์และจักรยานยนต์ทุกชนิดเข้าไปในบริเวณดังกล่าว โดยไม่ได้รับอนุญาต

๖. ห้ามทำการขีดเขียน ทุบทำลายประติมากรรม และพื้นที่บริเวณลานปูนขั้นบันได

๗. กลุ่ม องค์กรภายนอกที่จะเข้ามาใช้ประโยชน์ จะต้องทำหนังสือขอใช้พื้นที่ และตรวจตรา ดูแลความสะอาดภายหลังออกจากพื้นที่

ทั้งนี้ วิทยาเขตพะเยาได้กำหนดแผนในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในอนาคต เช่น การสร้างท่าน้ำ และศาลายื่นไปในสระน้ำ เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อน และทำกิจกรรมของนิสิตและบุคลากร การวาดภาพสามมิติบริเวณโดยรอบลานปูนขั้นบันได

การศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ในพื้นที่แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ พะเยา น่าน

ในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา ได้สอบถามสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ พะเยา น่าน โดยศึกษาด้านข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม การศึกษารูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ด้านปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวใน

ท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ความต้องการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ตลอดจนข้อเสนอแนะในการพัฒนา มีวิธีการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

ระบุให้ ๐ หมายถึง ไม่พบความต้องการท่องเที่ยว
๑ หมายถึง ความต้องการท่องเที่ยวน้อย
๒ หมายถึง ความต้องการท่องเที่ยวปานกลาง
๓ หมายถึง ความต้องการท่องเที่ยวมาก
๔ หมายถึง ความต้องการท่องเที่ยวมากที่สุด

ทั้งนี้ ได้มีเกณฑ์การแปลผล โดยการแบ่งระดับการประเมินค่า ๕ ระดับ สามารถนำมาวิเคราะห์ด้วยการกำหนดอันตรภาคชั้น

อันตรภาคชั้น (class Interval) = $\frac{\text{พิสัย (range)}}{\text{จำนวนชั้น}}$

= $\frac{\text{คะแนนสูงสุด – คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$

= $\frac{๔ - ๐}{๕}$

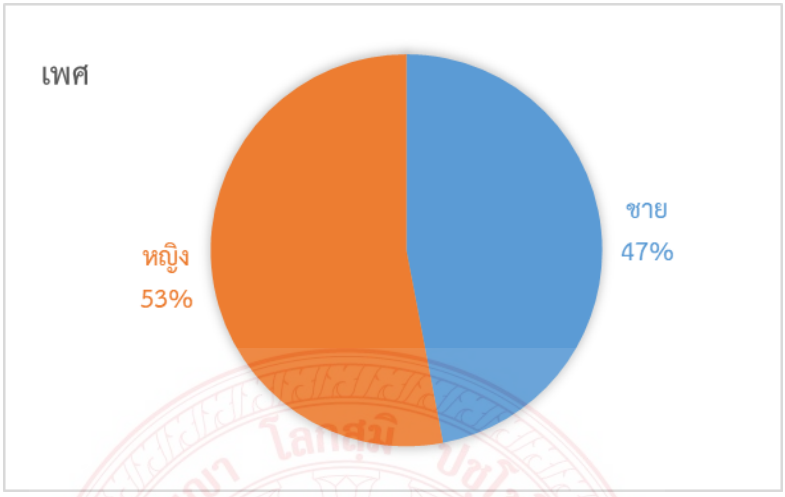
= ๐.๘๐

ดังนั้น จึงกำหนดระดับของการแปลผลเป็น ๕ ระดับ แต่ละระดับมีค่าคะแนนแตกต่างกัน ๐.๘๐ คะแนน ดังนี้

๐.๐๐ – ๐.๘๐ หมายถึง ไม่พบความต้องการท่องเที่ยว
๐.๘๑ – ๑.๖๐ หมายถึง ความต้องการท่องเที่ยวน้อย
๑.๖๑ – ๒.๔๐ หมายถึง ความต้องการท่องเที่ยวปานกลาง
๒.๔๑ – ๓.๒๐ หมายถึง ความต้องการท่องเที่ยวน้อยมาก
๓.๒๑ – ๔.๐๐ หมายถึง ความต้องการท่องเที่ยวมากที่สุด

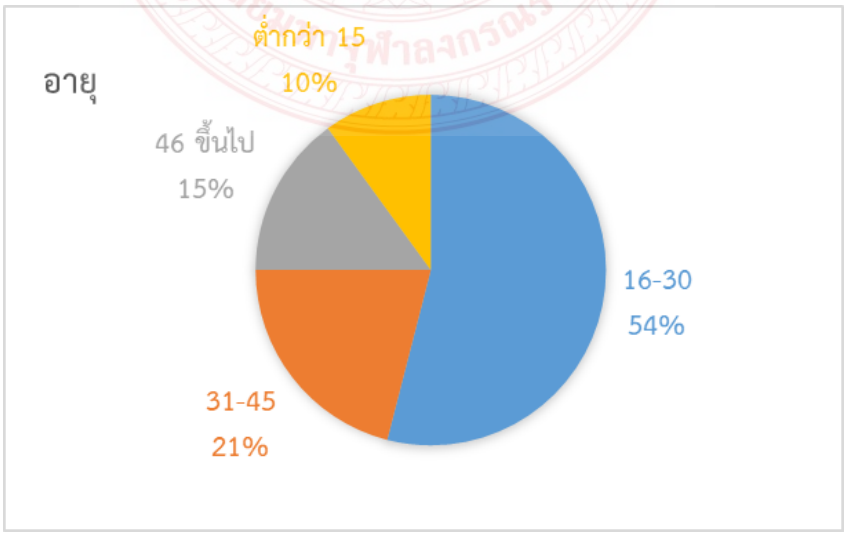
ทั้งนี้ สามารถแสดงผลการการศึกษาได้ ดังนี้ ผลการศึกษาด้านข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนาได้นำเสนอข้อมูลในรูปแบบค่าร้อยละ ดังแผนภูมิต่อไปนี้

ด้านเพศ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม ในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๕๓ ส่วนเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๔๗ ตามลำดับ

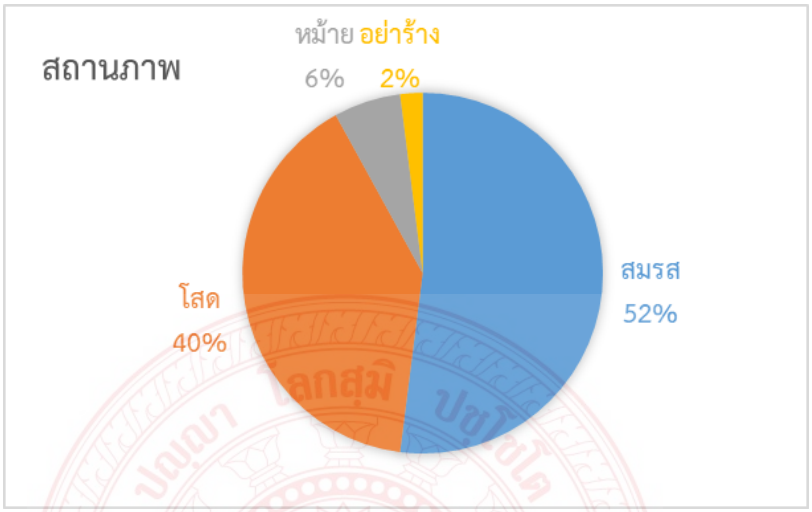
ด้านอายุ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม ในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีช่วงอายุระหว่าง ๑๖-๓๐ ปี

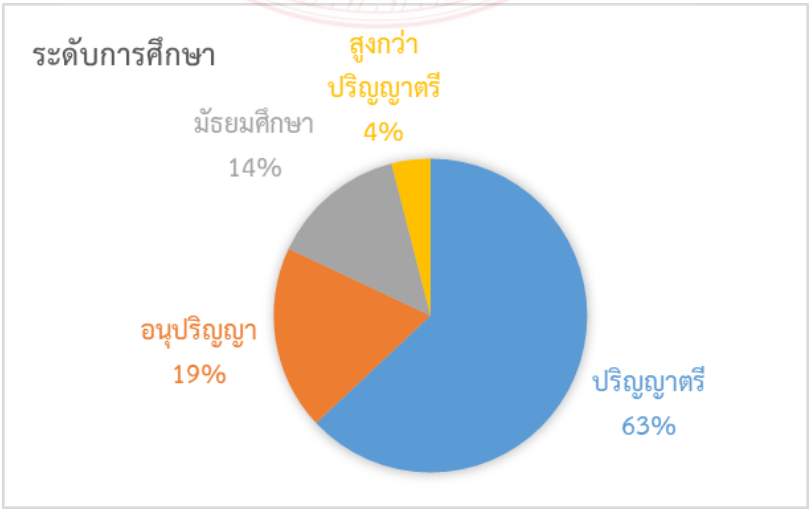
มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๕๔ รองลองมา คือ ช่วงอายุ ๓๑-๔๕ ปี ร้อยละ ๒๑ อายุ ๔๖ ปี ขึ้นไป ร้อยละ ๑๕ และ อายุน้อยกว่า ๑๕ ปี มีจำนวนน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐ ตามลำดับ

ด้านสถานภาพ

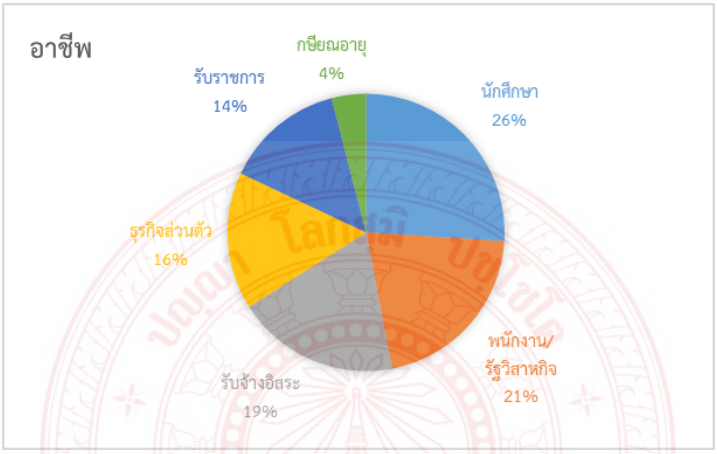
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๕๒ รองลงมา คือ สถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ ๔๐ สถานะภาพหม้าย คิดเป็นร้อยละ ๖ และ สถานะภาพอย่างร้าง พบว่ามีจำนวนน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๒ ตามลำดับ

ระดับการศึกษา

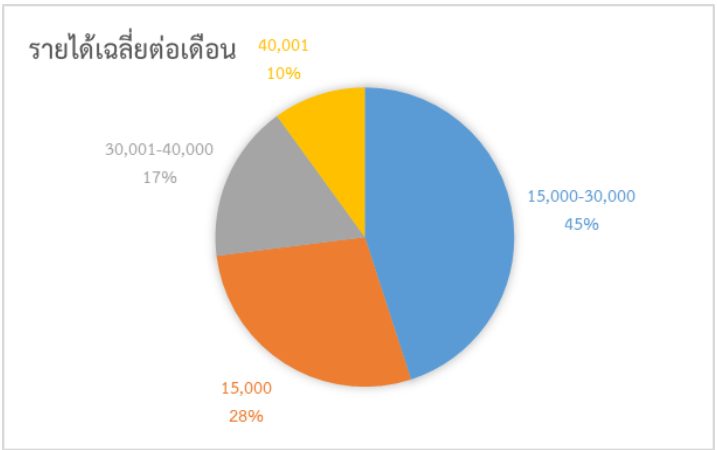
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม ในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ที่ปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๖๓ รองลงมา คือ อนุปริญญา คิดเป็นร้อยละ ๑๙ มัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า คิดเป็นร้อยละ ๑๔ และ สูงกว่าปริญญาตรี มีจำนวนน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔ ตามลำดับ

อาชีพ

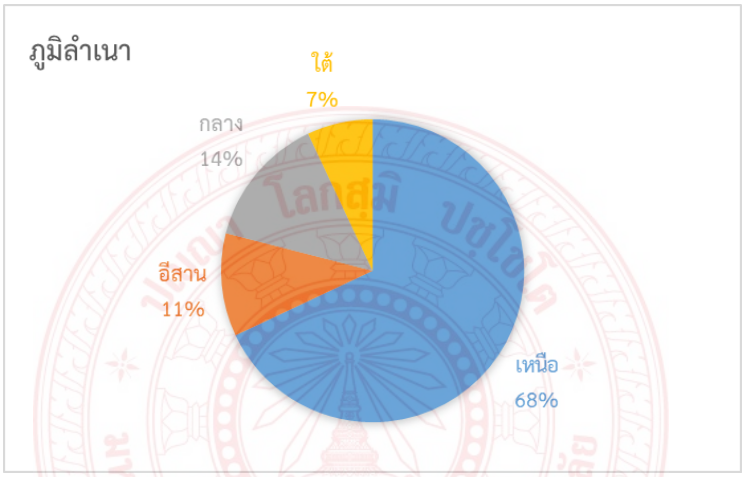
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม ในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนักศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๒๖ รองลงมา คือ พนักงาน/รัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ ๒๑ รับจ้างอิสระ คิดเป็นร้อยละ ๑๙ ธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ ๑๖ รับราชการ คิดเป็นร้อยละ ๑๔ และเกษียณอายุ มีจำนวนน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔ ตามลำดับ

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม ในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีช่วงรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ ๑๕,๐๐๐-๓๐,๐๐๐ บาท ต่อเดือน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๕ รองลงมาคือ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า ๑๕,๐๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๒๘ ช่วงรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ๓๐,๐๐๑-๔๐,๐๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๑๗ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า ๔๐,๐๐๑ มีจำนวนน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐ ตามลำดับ

ภูมิลำเนา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านภูมิลำเนาของผู้ตอบแบบสอบถาม ในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีภูมิลำเนาอยู่ภาคเหนือมากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ ๖๘ รองลงมา คือ ภาคกลาง คิดเป็นร้อยละ ๑๔ ภาคอีสาน คิดเป็นร้อยละ ๑๑ และภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ ๗ ตามลำดับ

รูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยว

ผลจากการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีวัตถุประสงค์ในการเดินทางเพื่อพักผ่อนมากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ ๓๒.๗๕ รองลงมาคือ เพื่อเยี่ยมญาติ/เพื่อน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๗๕ และเดินทางเพื่อติดต่อประสานงานในส่วนของธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๒๕ ตามลำดับ ส่วนวัตถุประสงค์ด้านการศึกษา/ทัศนะศึกษาและการประชุมสัมมนา พบว่ามีจำนวนน้อยที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ ๑๗.๐๐ และ ๗.๒๕ ตามลำดับ ทั้งนี้เป้าฯที่สังเกตว่าในพื้นที่ภาคเหนือนั้นมีแหล่งท่องเที่ยวทางด้านธรรมชาติเป็นจำนวนมาก และมีอากาศที่เย็นสบายตลอดทั้งปี จึงทำให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวส่วนมากนั้นเลือกที่จะเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ โดยผู้ตอบแบบสอบถามใช้ระยะเวลาในการเดินทางท่องเที่ยวเฉลี่ยที่ ๒ วัน มากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ ๔๑.๒๕ รองลงมาคือ ๓ วันขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๒๕ และ ๑ วัน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๕๐ ตามลำดับ ทั้งนี้การเดินทางท่องเที่ยวนั้นผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เลือกเดินทางท่องเที่ยวในวันเสาร์อาทิตย์มากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ ๔๒.๒๕ รองลงมาคือ วันหยุดนักขัตฤกษ์/เทศกาล คิดเป็น

ร้อยละ ๓๑.๐๐ และวันธรรมดา มีจำนวนน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๗๕ ตามลำดับ สำหรับช่วงเดือนที่ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกเดินทางมาท่องเที่ยวมากที่สุดนั้น พบว่า ช่วงเดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์ มีจำนวนมากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ ๔๒.๐๐ รองลงมาคือ ช่วงเดือนมีนาคม-มิถุนายน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๐๐ ช่วงเดือน พฤศจิกายน-กุมภาพันธ์ คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๗๕ และช่วงเดือนที่ไม่แน่นอน คิดเป็นร้อยละ ๒.๒๕ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาแล้วพบว่าช่วงเดือนที่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เลือกเดินทางมาท่องเที่ยวนั้น จะอยู่ในช่วงฤดูหนาว โดยนับว่าเป็นช่วงฤดูท่องเที่ยวของภาคเหนืออีกด้วย

ตารางที่ ๔.๖: รูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยว

รูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
วัตถุประสงค์ในการเดินทาง		
พักผ่อน	๑๓๑.๐๐	๓๒.๗๕
เยี่ยมญาติ/เพื่อน	๑๐๓.๐๐	๒๕.๗๕
การศึกษา/ทัศนะศึกษา	๖๘.๐๐	๑๗.๐๐
ประชุมสัมมนา	๒๙.๐๐	๗.๒๕
ธุรกิจส่วนตัว	๖๙.๐๐	๑๗.๒๕
อื่นๆ (ระบุ)	๐.๐๐	๐.๐๐
รวม	๔๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐
ระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยว		
๑ วัน	๑๑๐.๐๐	๒๗.๕๐
๒ วัน	๑๖๕.๐๐	๔๑.๒๕
๓ วันขึ้นไป	๑๒๕.๐๐	๓๑.๒๕
รวม	๔๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐
ช่วงเวลาที่เลือกเดินทางท่องเที่ยว		
วันธรรมดา	๑๐๗.๐๐	๒๖.๗๕
วันเสาร์-อาทิตย์	๑๖๙.๐๐	๔๒.๒๕
วันหยุดนักขัตฤกษ์/เทศกาล	๑๒๔.๐๐	๓๑.๐๐
อื่น ๆ (ระบุ)	๐.๐๐	๐.๐๐
รวม	๔๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐
ช่วงเดือนที่เลือกเดินทางท่องเที่ยว		
มีนาคม-มิถุนายน	๑๒๘.๐๐	๓๒.๐๐
กรกฎาคม-ตุลาคม	๙๕.๐๐	๒๓.๗๕
พฤศจิกายน-กุมภาพันธ์	๑๖๘.๐๐	๔๒.๐๐
ไม่แน่นอน	๙.๐๐	๒.๒๕

รูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
รวม	๔๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐

นอกจากนี้ยังพบว่ารูปแบบของพาหนะที่ใช้ในการเดินทางมากที่สุดของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ การเดินทางโดยรถส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๕๐ รองลงมาคือ การเดินทางโดยรถตู้ คิดเป้ฯร้อยละ ๒๓.๗๕ โดยรถโดยสาร คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๕๐ ตามลำดับ โดยจำนวนผู้ที่ร่วมเดินทางท่องเที่ยว มีจำนวน ๓ คน มากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ ๖๒.๐๐ ทั้งนี้ ผู้ที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวนั้น พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้รับการแนะนำจาก เพื่อน มากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ ๔๒.๕๐ รองลงมาคือ ตัดสินใจเดินทางเอง คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๐๐ และ ครอบครัวมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๒๕ ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามที่เลือกเดินทางกับกลุ่มเพื่อนมากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ ๔๒.๐๐ รองลงมา คือ เดินทางด้วยตนเองคนเดียว คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๗๕ และ เดินทางพร้อมกับครอบครัว/ญาติ คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๒๕ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๗: รูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยว

รูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง		
รถส่วนตัว	๒๑๔.๐๐	๕๓.๕๐
รถโดยสาร	๗๔.๐๐	๑๘.๕๐
เครื่องบิน	๑๗.๐๐	๔.๒๕
รถตู้	๙๕.๐๐	๒๓.๗๕
อื่นๆ (ระบุ)	๐	๐.๐๐
รวม	๔๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐
จำนวนผู้ที่ร่วมเดินทางท่องเที่ยว		
๓ คน	๒๔๘.๐๐	๖๒.๐๐
๔ คน	๗๔.๐๐	๑๘.๕๐
๕ คนขึ้นไป	๗๘.๐๐	๑๙.๕๐
รวม	๔๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐
ผู้ที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยว		
ตัดสินใจเอง	๑๑๒.๐๐	๒๘.๐๐
ครอบครัว	๑๐๙.๐๐	๒๗.๒๕
เพื่อน	๑๗๐.๐๐	๔๒.๕๐
หน่วยงาน/สถาบัน/องค์กร	๙.๐๐	๒.๒๕
อื่นๆ (ระบุ)	๐	๐.๐๐
รวม	๔๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐

รูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
เลือกเดินทางท่องเที่ยวกับใครมากที่สุด		
ด้วยตนเองคนเดียว	๑๒๗.๐๐	๓๑.๗๕
ครอบครัว/ญาติ	๑๐๕.๐๐	๒๖.๒๕
กลุ่มเพื่อน	๑๖๘.๐๐	๔๒.๐๐
อื่นๆ (ระบุ)	๐.๐๐	๐.๐๐
รวม	๔๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐

ผลการศึกษารูปแบบของประเภทที่พัก พบว่า ส่วนใหญ่นิยมพักผ่อนในโรงแรมมากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ ๔๙.๕๐ รองลงมา คือ พักรีสอร์ท คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๐๐ และพักเกสเฮาท์ คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๒๕ ตามลำดับ ในส่วนที่พักรูปแบบโฮมสเตย์และบ้านพักส่วนตัว/บ้านญาติ/บ้านเพื่อน มีจำนวนน้อยที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ ๑๑.๐๐ และ ๖.๒๕ ตามลำดับ ทั้งนี้ราคาห้องพักที่ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถจ่ายได้ โดยส่วนมากนั้นพบว่า มีราคาต่อห้องที่ ๑,๕๐๐ บาท มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๕๐ รองลงมา คือ ราคา ๑,๕๐๑-๓,๐๐๐ บาท คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๒๕ และ ๓,๐๐๑ บาทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๒๕ ตามลำดับ ส่วนอาหารที่ชื่นชอบมากที่สุดนั้น พบว่า อาหารพื้นเมืองที่ขึ้นชื่อของท้องถิ่นจะได้รับความนิยมมากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ ๕๐.๒๕ รองลงมา คือ อาหารที่มีบริการในโรงแรม-ที่พัก คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๐๐ และอาหารแบบ fast food คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๒๕ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๘: รูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยว

รูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
ประเภทของที่พัก		
โรงแรม	๑๙๘.๐๐	๔๙.๕๐
รีสอร์ท	๘๔.๐๐	๒๑.๐๐
เกสเฮาท์	๔๙.๐๐	๑๒.๒๕
บ้านพักส่วนตัว/บ้านญาติ/บ้านเพื่อน	๒๕.๐๐	๖.๒๕
โฮมสเตย์	๔๔.๐๐	๑๑.๐๐
อื่นๆ(ระบุ).	๐.๐๐	๐.๐๐
รวม	๔๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐
ราคาห้องพัก		
ต่ำกว่า ๑,๕๐๐ บาท	๒๓๐.๐๐	๕๗.๕๐
๑,๕๐๑-๓,๐๐๐ บาท	๑๒๙.๐๐	๓๒.๒๕
๓,๐๐๑ บาทขึ้นไป	๔๑.๐๐	๑๐.๒๕
รวม	๔๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐

รูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
รูปแบบอาหารที่ชอบมากที่สุด		
อาหารที่มีบริการในโรงแรม-ที่พัก	๑๐๔.๐๐	๒๖.๐๐
อาหารพื้นเมืองที่ขึ้นชื่อของท้องถิ่น	๒๐๑.๐๐	๕๐.๒๕
อาหารแบบ fast food	๖๑.๐๐	๑๕.๒๕
อาหารแบบตามสั่ง	๓๔.๐๐	๘.๕๐
อื่นๆ (ระบุ)	๐.๐๐	๐.๐๐
รวม	๔๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐

การวางแผนจัดโปรแกรมท่องเที่ยว พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากจัดรายการตามคำแนะนำของผู้ที่เคยเดินทางมาท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๒๕ รองลงมา คือ จัดรายการเดินทางตามคู่มือ/หนังสือ/วารสารการท่องเที่ยวที่ให้คำแนะนำ คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๒๕ และจัดรายการเดินทางทั้งหมดด้วยตนเอง คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๕๐ ตามลำดับ โดยจังหวัดที่เดินทางท่องเที่ยวมากที่สุด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๕๐ จังหวัดเชียงราย คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๐๐ และจังหวัดลำปาง คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๒๕ ตามลำดับ สำหรับลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมท่องเที่ยว ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่นิยมท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวแหล่งธรรมชาติมากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ ๔๑.๒๕ รองลงมา คือ ท่องเที่ยวแหล่งวัฒนธรรม คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๗๕ และ ท่องเที่ยวตามความสนใจ คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๐๐ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาส่วนของข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ หาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวจาก อินเตอร์เน็ต มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๒๐ รองลงมา คือ ข้อมูลจากญาติพี่น้อง/ครอบครัว/คนรู้จัก คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๒๖ และแผ่นพับ/ใบปลิว คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๔๙ ตามลำดับ ซึ่งในการเดินทางท่องเที่ยวแต่ละครั้งนั้น พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามนิยมซื้อของฝาก ของที่ระลึก มากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ ๓๗.๔๑ รองลงมา คือ อาหาร เครื่องดื่ม คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๓๙ และสินค้าหัตถกรรมจากชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๒๐ ตามลำดับ นอกจากนี้กิจกรรมที่เป็นที่นิยมนั้นยังพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามใช้บริการระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวในส่วนของนวดแผนโบราณ/สปา มากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ ๒๔.๐๘ รองลงมาคือ ร้านอาหาร คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๙๕ และ รถเช่า คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๑๑ ส่วนธุรกิจบันเทิงและบริการนำเที่ยว มีจำนวนน้อยที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ ๑๘.๙๘ และ ๑๓.๘๗ ตามลำดับ

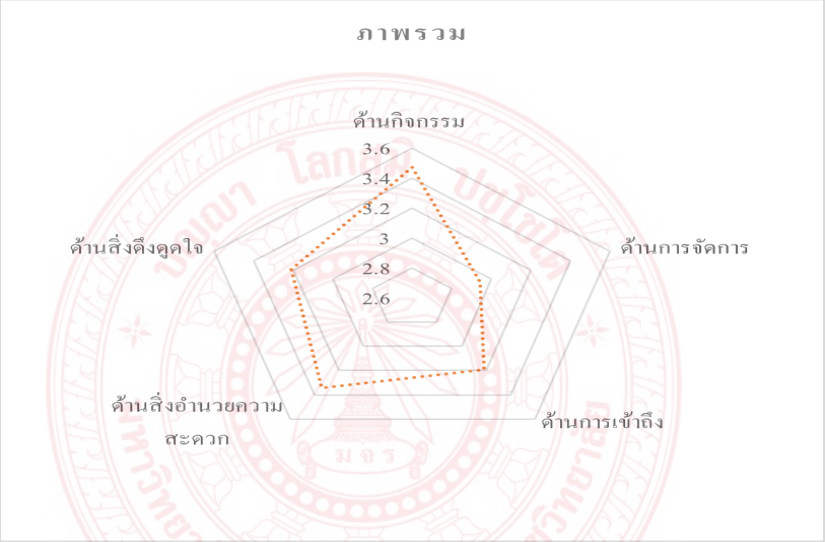
ตารางที่ ๔.๙: ผลการศึกษาด้านรูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยว

รูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
การวางแผนจัดโปรแกรมท่องเที่ยว		
จัดรายการเดินทางทั้งหมดด้วยตนเอง	๑๐๒.๐๐	๒๕.๕๐
จัดรายการตามคำแนะนำของผู้ที่เคยเดินทางมาท่องเที่ยว	๑๖๕.๐๐	๔๑.๒๕
จัดรายการเดินทางตามคู่มือ/หนังสือ/วารสารการท่องเที่ยวที่ให้คำแนะนำ	๑๓๓.๐๐	๓๓.๒๕

รูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
อื่นๆ (ระบุ)	๐.๐๐	๐.๐๐
รวม	๔๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐
จังหวัดที่เดินทางท่องเที่ยว		
เชียงใหม่	๙๔.๐๐	๒๓.๕๐
เชียงราย	๖๔.๐๐	๑๖.๐๐
แพร่	๔๒.๐๐	๑๐.๕๐
น่าน	๔๔.๐๐	๑๑.๐๐
ลำปาง	๖๑.๐๐	๑๕.๒๕
ลำพูน	๓๑.๐๐	๗.๗๕
พะเยา	๒๗.๐๐	๖.๗๕
แม่ฮ่องสอน	๓๗.๐๐	๙.๒๕
รวม	๔๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐
ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมท่องเที่ยว		
ท่องเที่ยวแหล่งธรรมชาติ	๑๖๕.๐๐	๔๑.๒๕
ท่องเที่ยวแหล่งวัฒนธรรม	๑๒๗.๐๐	๓๑.๗๕
ท่องเที่ยวตามความสนใจ	๑๐๘.๐๐	๒๗.๐๐
รวม	๔๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐
ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)		
พนักงานของบริษัทนำเที่ยวแนะนำ	๙๑.๐๐	๑๑.๔๕
แผ่นพับ/ใบปลิว	๑๔๗.๐๐	๑๘.๔๙
อินเตอร์เน็ต	๒๕๖.๐๐	๓๒.๒๐
ญาติพี่น้อง/ครอบครัว/คนรู้จัก	๑๖๙.๐๐	๒๑.๒๖
สื่อสาธารณะ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ	๑๓๒.๐๐	๑๖.๖๐
อื่น ๆ (ระบุ)	๐.๐๐	๐.๐๐
รวม	๗๙๕.๐๐	๑๐๐.๐๐
สินค้าที่เลือกซื้อระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)		
ของฝาก ของที่ระลึก	๒๑๔.๐๐	๓๗.๔๑
อาหาร เครื่องดื่ม	๑๙๑.๐๐	๓๓.๓๙
สินค้าหัตถกรรมจากชุมชน	๑๖๗.๐๐	๒๙.๒๐
อื่น ๆ (ระบุ)	๐.๐๐	๐.๐๐
รวม	๕๗๒.๐๐	๑๐๐.๐๐
การใช้บริการระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)		
นวดแผนโบราณ/สปา	๑๘๔.๐๐	๒๔.๐๘
รถเช่า	๑๔๖.๐๐	๑๙.๑๑

รูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
บริการนำเที่ยว	๑๐๖.๐๐	๑๓.๘๗
ธุรกิจบันเทิง	๑๔๕.๐๐	๑๘.๙๘
ร้านอาหาร	๑๘๓.๐๐	๒๓.๙๕
รวม	๗๖๔.๐๐	๑๐๐.๐๐

ในการศึกษาด้านปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงศิลปะในพื้นที่ (แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ พะเยา น่าน) พบภาพรวมในแต่ละด้าน ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๐: แสดงผลการศึกษาด้านปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction)

ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction)	ค่าเฉลี่ย	S.D.	แปลผล
๑. แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์อยู่ล้อมรอบ	๓.๕๓	๐.๕๖	มากที่สุด
๒. แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์โบราณสถานและศาสนา	๓.๑๖	๐.๗๔	มาก
๓. แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมเป็นประเพณีและมีกิจกรรมเกิดขึ้น	๓.๒๔	๐.๖๕	มากที่สุด
๔. แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะที่มีทัศนียภาพสวยงามและสะอาด	๓.๔๓	๐.๘๒	มากที่สุด

๕. แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะมีคุณค่าทางจิตใจ	๓.๐๑	๐.๙๓	มาก
๖. แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะเป็นจุดหมายปลายทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หลีกหนีความวุ่นวาย	๒.๘๗	๐.๔๕	มาก
รวม	๓.๒๑	๐.๖๙	มาก

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ภาพรวมของปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๑ โดยพบว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะที่มีทัศนียภาพสวยงามและสะอาด อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๓ รองลงมา ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมเป็นประเพณีและมีกิจกรรมเกิดขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๔ แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์อยู่ล้อมรอบ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๓ แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์โบราณสถานและศาสนา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๖ แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะมีคุณค่าทางจิตใจ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๐๑ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะเป็นจุดหมายปลายทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หลีกหนีความวุ่นวาย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๘๗ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๑: ผลการศึกษาด้านปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (Amenities)

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว(Amenities)	**ค่าเฉลี่ย**	**S.D.**	**แปลผล**
๑. การบริการห้องน้ำในแหล่งท่องเที่ยว	๓.๐๔	๐.๔๓	มาก
๒. ที่จอดรถมีความเพียงพอต่อความต้องการ	๓.๑๖	๐.๖๘	มาก
๓. ช่องทางในการสื่อสาร เช่น Wifi โทรศัทท์สาธารณะ	๒.๙๑	๐.๗๒	มาก
๔. ร้านสะดวกซื้อ	๓.๑๓	๐.๘๒	มาก
๕. ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ของฝาก	๓.๔๙	๐.๕๓	มากที่สุด
๖. จุดบริการนักท่องเที่ยวและการให้ข้อมูล	๓.๒๑	๐.๘๑	มากที่สุด
๗. ที่พักมีหลากหลายประเภท เช่น โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์ เกสต์เฮาส์ เป็นต้น	๔.๔๕	๐.๕๘	มากที่สุด
รวม	๓.๓๔	๐.๖๕	มากที่สุด

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ภาพรวมของปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (Amenities) อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๔ โดยพบว่า ที่พักมีหลากหลายประเภท เช่น โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์ เกสต์เฮาส์ เป็นต้น อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕ รองลงมา ได้แก่ ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ของฝาก อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๙ จุดบริการนักท่องเที่ยวและการให้ข้อมูล อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๑ ที่จอดรถมีความเพียงพอต่อความต้องการ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๖ การบริการห้องน้ำในแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๐๔ และ ช่องทางในการสื่อสาร เช่น Wifi โทรศัทท์ สาธารณะ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๑ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๒: ผลการศึกษาด้านปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibilities)

ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibilities)	**ค่าเฉลี่ย**	**S.D.**	**แปลผล**
๑. แหล่งท่องเที่ยวมีที่ตั้งเหมาะสมในการเดินทางและสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	๓.๐๘	๐.๔๕	มาก
๒. สภาพถนนมีมาตรฐาน สามารถรองรับยานพาหนะของนักท่องเที่ยวได้หลายรูปแบบ	๓.๑๗	๐.๗๙	มาก
๓. จำนวนป้ายบอกทางที่สื่อความหมายได้ชัดเจนและเข้าใจง่าย	๓.๑๕	๐.๖๓	มาก
๔. มีรถประจำทางให้บริการอย่างสม่ำเสมอ	๓.๐๙	๐.๙๓	มาก
๕. ความปลอดภัยในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	๓.๔๘	๐.๗๒	มากที่สุด
รวม	๓.๑๙	๐.๗๐	มาก

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ภาพรวมของปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibilities) อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๙ โดยพบว่า ความปลอดภัยในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๘ รองลงมา ได้แก่ สภาพถนนมีมาตรฐาน สามารถรองรับยานพาหนะของนักท่องเที่ยวได้หลายรูปแบบ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๗ จำนวนป้ายบอกทางที่สื่อความหมายได้ชัดเจนและเข้าใจง่าย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๕ มีรถประจำทางให้บริการอย่างสม่ำเสมอ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๐๙ และแหล่งท่องเที่ยวมีที่ตั้งเหมาะสมในการเดินทางและสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๐๘ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๓: ผลการศึกษาด้านปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว (Activities)

ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว(Activities)	ค่าเฉลี่ย	S.D.	แปลผล
๑. กิจกรรมการท่องเที่ยวน่าสนใจ	๓.๒๖	๐.๓๔	มากที่สุด
๒. ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว	๓.๖๗	๐.๖๘	มากที่สุด
๓. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว	๓.๔๒	๐.๘๔	มากที่สุด
๔. ความเหมาะสมและความปลอดภัยของกิจกรรมการท่องเที่ยว	๓.๖๐	๐.๘๑	มากที่สุด
๕. ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวที่ได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยว	๓.๓๘	๐.๙๓	มากที่สุด
รวม	๓.๔๗	๐.๗๒	มากที่สุด

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ภาพรวมของปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว (Activities) อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๗ โดยพบว่า ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ รองลงมา ได้แก่ ความเหมาะสมและความปลอดภัยของกิจกรรมการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๒ ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวที่ได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๘ และ กิจกรรมการท่องเที่ยวน่าสนใจ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๖ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๔: ผลการศึกษาด้านปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว (Administration)

ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว (Administration)	ค่าเฉลี่ย	S.D.	แปลผล
๑. มีศูนย์การบริการท่องเที่ยว	๒.๙๒	๐.๖๗	มาก
๒. มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ตู้ ATM ไปรษณีย์ โรงพยาบาล เป็นต้น	๓.๐๑	๐.๘๕	มาก
๓. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการวางแผนและส่งเสริมเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	๒.๘๖	๐.๗๓	มาก
๔. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการจัดระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ	๒.๙๗	๐.๕๗	มาก
รวม	๒.๙๔	๐.๗๐	มาก

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ภาพรวมของปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว (Administration) อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๔ โดยพบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ตู้ ATM ไปรษณีย์ โรงพยาบาล เป็นต้น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๐๑ รองลงมาได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการจัดระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๗ มีศูนย์การบริการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๒ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการวางแผนและส่งเสริมเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๘๖ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๕: ผลผลการศึกษาด้านความต้องการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศิลปะ

ความต้องการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศิลปะ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	แปลผล
๑. ศึกษา/เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยว	๓.๓๙	๐.๓๔	มากที่สุด
๒. ศึกษา/เรียนรู้/ชมงานฝีมือและงานศิลปะ	๒.๙๕	๐.๗๓	มาก
๓. ชมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรือ พิพิธภัณฑ์ชุมชน	๓.๒๖	๐.๖๒	มากที่สุด
๔. ถ่ายภาพ	๓.๖๐	๐.๕๙	มากที่สุด
๕. เข้าร่วมกิจกรรมประเพณี-วัฒนธรรมกับชุมชนท้องถิ่น	๓.๔๑	๐.๙๒	มากที่สุด
๖. พักผ่อนตามอัธยาศัยภายในพื้นที่	๓.๘๓	๐.๗๓	มากที่สุด
รวม	๓.๔๑	๐.๖๕	มากที่สุด

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ภาพรวมของปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ด้านความต้องการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศิลปะ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๑ โดยพบว่า การพักผ่อนตามอัธยาศัยภายในพื้นที่ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ รองลงมาได้แก่ ถ่ายภาพ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐ เข้าร่วมกิจกรรมประเพณี-วัฒนธรรมกับชุมชนท้องถิ่น อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๑ ศึกษา/เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๙ การเข้าชมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรือ พิพิธภัณฑ์ชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๖ และการศึกษา/เรียนรู้/ชมงานฝีมือและงานศิลปะ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๕ ตามลำดับ

๔.๓. พัฒนารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

จากการสำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่นำทรัพยากรในพื้นที่มาสร้างสรรค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ได้พบศักยภาพของพื้นที่ที่สามารถนำมาสู่การสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวได้ ประกอบด้วยจังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน ซึ่งมีความโดดเด่นทางด้านส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์ และการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา เป็นพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา พื้นที่พัฒนาสินค้าศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ทั้งนี้ จากการสำรวจพื้นที่และการนำหลักแนวทางการวางแผนการจัดรายการนำเที่ยว ทำให้สามารถสร้างรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา จำนวน ๑๖ รายการนำเที่ยว ใน ๘ พื้นที่

ในขั้นตอนการศึกษาวิธีการดำเนินงานการจัดการการวางแผนการจัดรายการนำเที่ยว ได้พิจารณาถึง การวางแผน ซึ่งถือเป็น กระบวนการดำเนินงานเพื่อปฏิบัติให้บรรลุผลได้ในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุด การกำหนดความหมายของคำว่า “การวางแผน” นั้น ได้ครอบคลุมถึงการคาดการณ์เหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต รวมทั้ง การกำหนดกิจกรรมรองรับการเปลี่ยนแปลงเพื่อมุ่งหวังผลแห่งกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ การได้มีการวางแผน จะก่อให้เกิดประโยชน์มากมาย คือ เป็นการเตรียมการเพื่อจองสถานประกอบการต่าง ๆ ให้พร้อม เพื่อลดความเสี่ยงที่จะไม่ได้ห้องพัก ไม่ได้ร้านอาหาร ไม่ได้เข้าชม ไม่ได้รถ ไม่ได้เที่ยวบินที่ถูกใจ ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงเทศกาลท่องเที่ยว เป็นการจัดเตรียมการเพื่ออำนวยความสะดวกสามารถประมาณการค่าใช้จ่ายได้ถูกต้องชัดเจนใกล้ความเป็นจริง

การจัดนำเที่ยวโดยทั่วไปสามารถจำแนกได้เป็น ๒ ลักษณะใหญ่ๆ คือ จัดนำเที่ยวตามความต้องการของนักท่องเที่ยวและการจัดตามรายการนำเที่ยวที่ได้เตรียมไว้ โดยการจัดนำเที่ยวตามความต้องการของนักท่องเที่ยว จะเป็นการดำเนินงานวางแผนให้สนองตอบตรงความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยว จัดให้มีกิจกรรมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกลุ่มนักท่องเที่ยว และการจัดนำเที่ยวตามรายการนำเที่ยวที่เตรียมไว้ คือ การจัดนำเที่ยวที่บริษัทนำเที่ยวเป็นผู้กำหนดรายการนำเที่ยวทั้งหมดเป็นแบบเหมาจ่าย (Package Tour) โดยมีกำหนดวันเวลาเดินทาง มีการจัดเตรียมยานพาหนะ โรงแรมที่พัก ร้านอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว ตลอดจนเส้นทางการเดินทาง และราคาขาย เพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้ลูกค้าที่สนใจเลือกซื้อ

เมื่อได้พิจารณาถึงลักษณะการจัดรายการนำเที่ยว พบการจัดนำเที่ยวตามลักษณะช่วงเวลาโดยคำนึงถึงสถานที่จุดหมายปลายทางที่จะไปและเวลาที่มีสำหรับการท่องเที่ยว ดังนี้

๑. การจัดนำเที่ยวครึ่งวัน (Half Day Tour) เป็นการจัดนำเที่ยวที่มีช่วงเวลาในการท่องเที่ยวสั้นเพียง ๕-๗ ชั่วโมง เป็นการจัดนำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่ใกล้ๆ ที่สำคัญซึ่งอาจอยู่ใกล้ที่พักของนักท่องเที่ยว

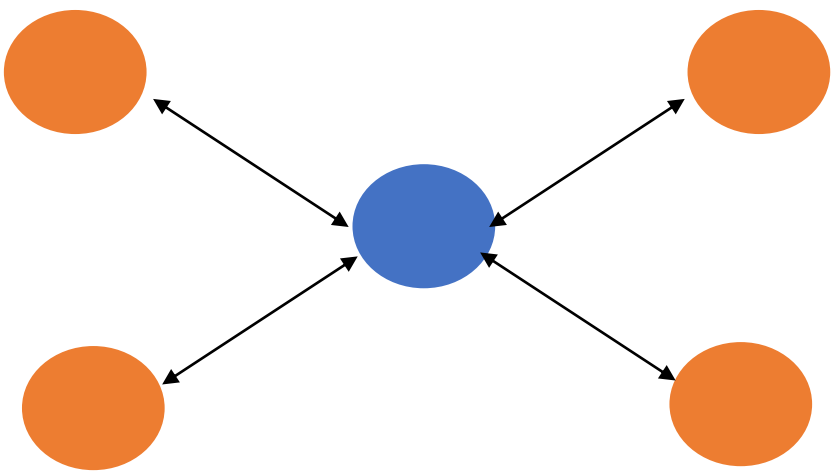
๒. การจัดนำเที่ยวเต็มวัน (One Day Tour) เป็นการจัดนำเที่ยวที่มีช่วงเวลาในการจัดท่องเที่ยวตั้งแต่เช้า ถึงเย็น คือ ประมาณ ๑๐-๑๒ ชั่วโมง เป็นการจัดนำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่ใกล้ๆ หรือไม่ไกลจากที่พักของนักท่องเที่ยวมากนัก

๓. การจัดนำเที่ยวมากกว่า ๑ วัน (Tour Around) เป็นการจัดนำเที่ยวที่มีช่วงเวลาในการท่องเที่ยวมากกว่า ๑ วัน คือ ต้องมีการค้างคืนระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว อย่างน้อย ๑ คืน เป็นการจัดนำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว หรือสถานที่ค่อนข้างมีระยะทางไกลต้องใช้เวลาในการเดินทางนานจึงต้องมีการค้างคืน

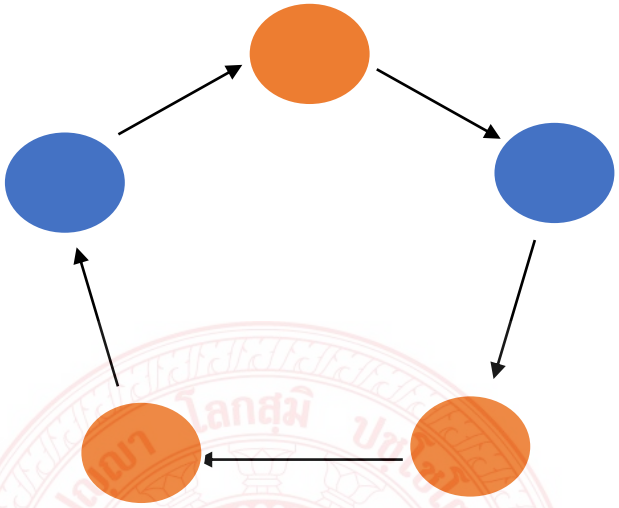
สำหรับด้านองค์ประกอบของการจัดรายการนำเที่ยว คือการพิจาณณาส่วนประกอบสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดรายการนำเที่ยว อาทิเช่น พาหนะที่ใช้ในการนำเที่ยว (Transportation) เช่น รถโค้ช รถบัส รถตู้ รถไฟ เรือ หรือเครื่องบิน ด้านที่พักแรม โรงแรมหรือที่พัก (Hotel or Lodging) ร้านอาหาร(Restaurant) เช่น ภัตตาคารอาหารประจำชาติ ร้านอาหารที่ให้บริการกับคณะทัวร์ หรือร้านอาหารที่เน้นมีการแสดงประกอบเพิ่มอรรถรสในการรับประทานอาหาร ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว(Attractions) โดยได้พิจารณาจากความโดดเด่นทางด้านศิลปวัฒนธรรม แหล่งซื้อของ (Shopping Places) เช่น ร้านขายของที่ระลึก ย่านการค้า เป็นต้น

ทั้งนี้ในการจัดรายการนำเที่ยวได้นำแนวคิดด้านรูปแบบการเดินทางเพื่อการจัดนำเที่ยว โดยพบรูปแบบการจัดรายการนำเที่ยว ดังนี้

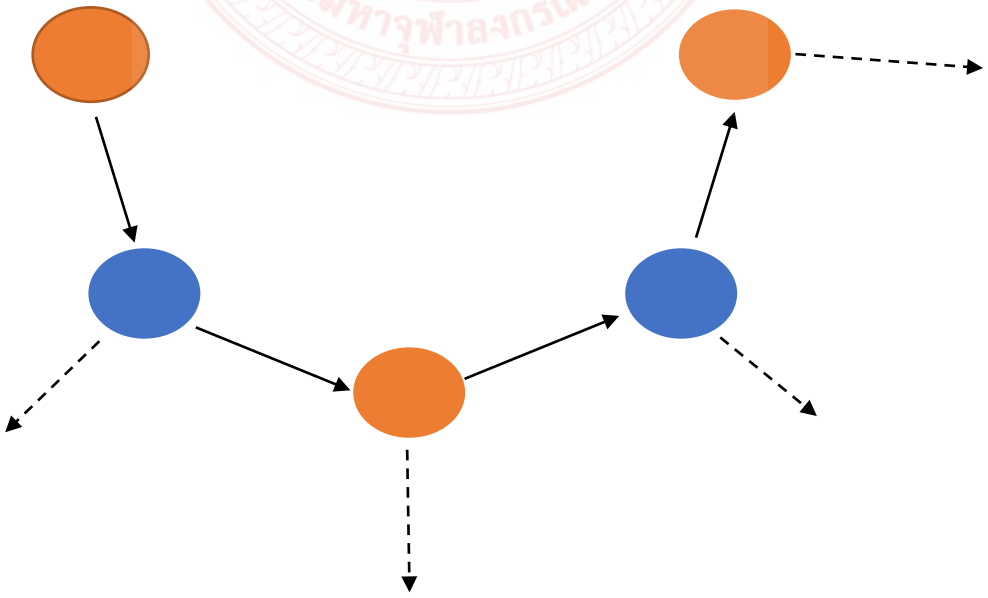
รูปแบบที่ ๑ การจัดรูปแบบการเดินทางที่ให้นักท่องเที่ยวพักที่โรงแรมเดิม และออกเดินทางท่องเที่ยวในระยะทางที่ไม่ไกลจากโรงแรมมากนัก ดังนั้น การจัดรายการนำเที่ยวรูปแบบนี้ จึงต้องจัดที่พักในบริเวณที่มีแหล่งท่องเที่ยวล้อมรอบที่พัก มักเป็นลักษณะของการเที่ยวชมเมือง (City Tour) หรือการเที่ยวชมภูมิทัศน์ (Sightseeing Tour) ดังภาพ

รูปแบบที่ ๒ เป็นการจัดรายการนำเที่ยวที่เปลี่ยนที่พักทุกวัน เนื่องจากต้องใช้ระยะทางในการเดินทางมากกว่ารูปแบบที่ ๑ โดยเริ่มเดินทางจากจุดหนึ่งแล้วต่อไปเรื่อยๆ เป็นวงรอบแล้วกลับมาที่จุดเดิมในครั้งแรก โดยมีข้อดี คือ นักท่องเที่ยวจะได้ความแปลกใหม่ของสิ่งแวดล้อมในแต่ละแหล่งท่องเที่ยว สามารถแวะเยี่ยมชมหลายเมือง

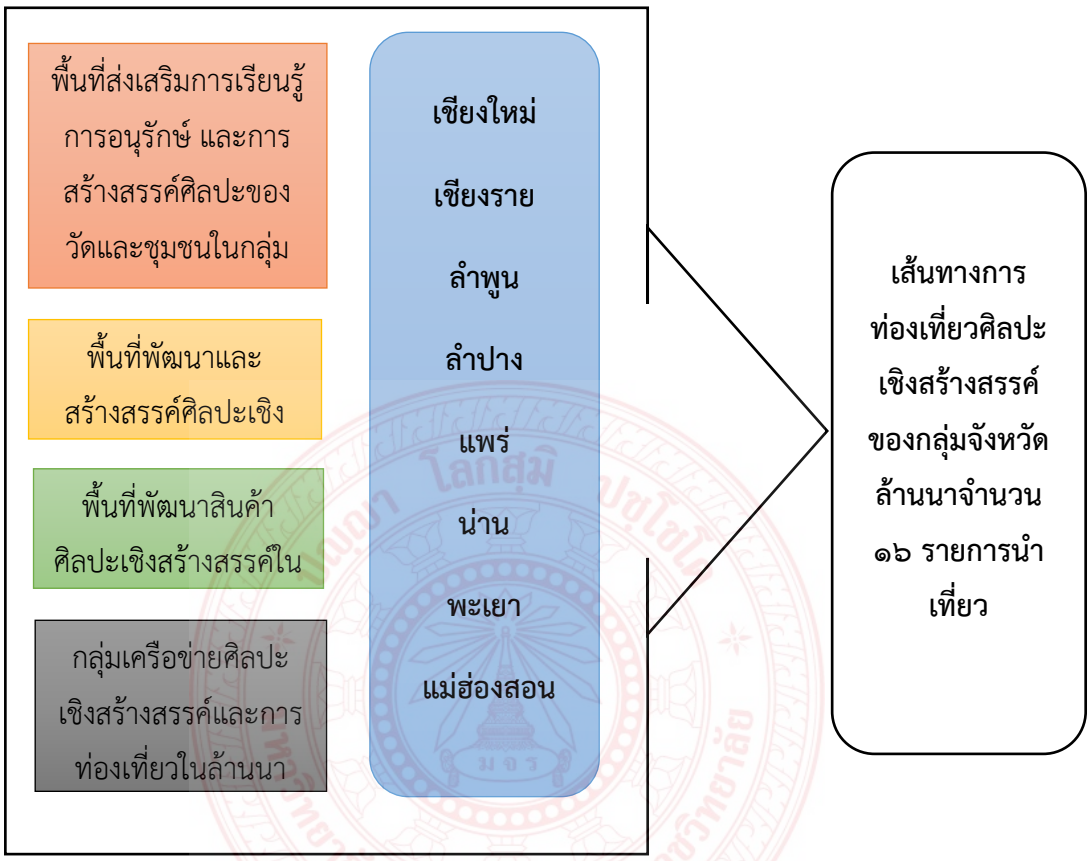
รูปแบบที่ ๓ เป็นการจัดรายการนำเที่ยวที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับแบบที่ ๒ แต่สถานที่ที่จะออกเดินทางไปและกลับมีความแตกต่างกัน ไม่ใช้เส้นทางเดียวกัน เป็นลักษณะที่เวลาเที่ยวจะออกเดินทางจากจุดหนึ่ง แต่เวลากลับจะกลับจากอีกจุดหนึ่ง หรืออาจเป็นลักษณะการซื้อรายการนำเที่ยวขาเดียว หรือซื้อรายการนำเที่ยวเฉพาะจุดบางจุด

อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินงานวางแผนการจัดทำเส้นทางเพื่อให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจ จะต้องพิจารณาถึง ความน่าสนใจและความโดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม และวัฒนธรรมประเพณีที่สามารถดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเยือน ซึ่งการดำเนินการวางแผนการจัดเส้นทางในครั้งนี้ ได้นำแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในแต่ละจังหวัดเพื่อเป็นสิ่งดึงดูดใจในการเดินทางท่องเที่ยว รวมถึงการคำนึงถึงการอำนวยความสะดวกทางด้านคมนาคมที่มีความปลอดภัยและความรวดเร็ว ด้านที่พัก โดยต้องคำนึงถึงอัตราค่าที่พักที่เหมาะสมกับคุณภาพ สะอาดและมีบริการตามมาตรฐานสากล ด้านร้านอาหารที่ควรมีความหลากหลาย และสะอาดถูกสุขลักษณะมีการให้บริการที่ประทับใจ รการกำหนดราคาที่ชัดเจน ด้านสินค้าของที่ระลึก ที่ควรคำนึงและควบคุมคุณภาพการส่งเสริมให้เกิดการใช้วัสดุท้องถิ่น การออกแบบสินค้าให้เป็นเอกลักษณ์ และการกำหนดเส้นทางที่คำนึงถึงความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้เดินทางท่องเที่ยว

การศึกษาภาคสนาม (Field Study) และการลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการใช้พื้นที่พัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา ๘ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน และจังหวัดพะเยา เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่นำทรัพยากรในพื้นที่มาสร้างสรรค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยคัดเลือกเป้าหมายแต่ละพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในการศึกษาสภาพการณ์และศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ได้มีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นการระดมความเห็นของตัวแทนวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ศิลปินในพื้นที่กลุ่มของจังหวัดล้านนา ตัวแทนเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และผู้ประกอบการต่างๆ ที่เชื่อมโยงต่อการท่องเที่ยว ๘ จังหวัดภาคเหนือ เพื่อเป็นการนำศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่เสริมสร้างเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ และนำมาซึ่งชุดปฏิบัติการเส้นทางการท่องเที่ยว รวมทั้ง การสรุปองค์ความรู้ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา การจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์ การจัดประชุมเสวนาทางวิชาการ รูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการทางศิลปะ (Art Workshop) แลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ของเครือข่ายแต่ละจังหวัดทั้ง ๘ จังหวัดล้านนา อันนำไปสู่การพัฒนารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

จากขั้นตอนการดำเนินงาน ทำให้สามารถสร้างรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา จำนวน ๑๖ รายการนำเที่ยว ใน ๘ พื้นที่

ตารางที่ ๔.๑๖: สรุปเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา จำนวน ๑๖ รายการนำเที่ยว ใน ๘ พื้นที่

เส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา	
จังหวัดเชียงใหม่	
โปรแกรมการท่องเที่ยว ๑ วัน	เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ (ชุมชนบ้านท่าข้าม- วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น)-เวียงกุมกาม-วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร-โรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา-วัดเจ็ดยอด)
โปรแกรมการท่องเที่ยว ๒ วัน ๑ คืน	วันที่ ๑ (ชุมชนบ้านท่าข้าม- วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น)-เวียงกุมกาม-วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร-โรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา-วัดเจ็ดยอด) วันที่ ๒ (วัดผาลาด-อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย-วัดพระธาตุดอยสุเทพ

เส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา	
	ราชวรวิหาร-วัดอุโมงค์-บ้านข้างวัด-อุทยานหลวงราชพฤกษ์)
จังหวัดแพร่	
โปรแกรมการท่องเที่ยว ๑ วัน	เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดแพร่ (วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี-วัดสูงเม่น-วัดพระบาทมิ่งเมือง- ชุมชนผ้าหม้อฮ่อมทุ่งโฮ่ง-ชุมชนบ้านพันเชิง-วัดพระธาตุช่อแฮ)
โปรแกรมการท่องเที่ยว ๒ วัน ๑ คืน	วันที่ ๑ (วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี-วัดสูงเม่น-วัดพระบาทมิ่งเมือง-ชุมชนผ้าหม้อฮ่อมทุ่งโฮ่ง-ชุมชนบ้านพันเชิง-วัดพระธาตุช่อแฮ) วันที่ ๒ (บ้านต้นไคร้-คุ้มเจ้าหลวง-บ้านวงศ์บุรี-บ้านประทับใจ-บ้านค้างใจ)
จังหวัดลำพูน	
โปรแกรมการท่องเที่ยว ๑ วัน	เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดลำพูน (กลุ่มผลิตตุงและโคมล้านนาของโรงเรียนผู้สูงอายุบ้านป่าเห็ว-วัดพระธาตุหริภุญไชย-วัดพระพุทธบาทตากผ้า-วัดบ้านปาง-วัดพระธาตุห้าดวง-ชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้ม)
โปรแกรมการท่องเที่ยว ๒ วัน ๑ คืน	วันที่ ๑ (กลุ่มผลิตตุงและโคมล้านนาของโรงเรียนผู้สูงอายุบ้านป่าเห็ว-วัดพระธาตุหริภุญไชย-วัดพระพุทธบาทตากผ้า-วัดบ้านปาง-วัดพระธาตุห้าดวง-ชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้ม) วันที่ ๒ (ชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้ม-วัดพระพุทธบาทผาหนาม-วัดพระธาตุดวงเดียว)
จังหวัดน่าน	
โปรแกรมการท่องเที่ยว ๑ วัน	เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดน่าน (ชุมชนบ้านดอนไชย-วัดพระธาตุแช่แห้ง-วัดภูมินทร์-วัดมิ่งเมือง-กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้สร้างสรรค์งานพระพุทธรูปไม้และกลุ่มเครื่องเงิน-หอศิลป์ริมน่าน-วัดหนองบัว)
โปรแกรมการท่องเที่ยว ๒ วัน ๑ คืน	วันที่ ๑ (ชุมชนบ้านดอนไชย-วัดพระธาตุแช่แห้ง-วัดภูมินทร์-วัดมิ่งเมือง-กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้สร้างสรรค์งานพระพุทธรูปไม้และกลุ่มเครื่องเงิน-หอศิลป์ริมน่าน-วัดหนองบัว-ฟาร์มสเตย์ ที่พักโรงเรียนชาวนา) วันที่ ๒ (ฟาร์มสเตย์ ที่พักโรงเรียนชาวนา-บ่อเกลือ-ดอยภูคา-ลำดวนผ้าทอไทลื้อ-วัดภูเก็ต-วัดศรีมงคล (วัดก๋ง)

เส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา	
จังหวัดเชียงราย	
โปรแกรมการท่องเที่ยว ๑ วัน	เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย (ชุมชนศิลปะเวียงกาหลง- ชุมชนบ้านโป่งบ้านเหล่าพัฒนา-วัดร่องขุ่น-วัดพระแก้ว-วัดร่องเสือเต้น-พิพิธภัณฑ์บ้านดำ-ขัวศิลปะ)
โปรแกรมการท่องเที่ยว ๒ วัน ๑ คืน	วันที่ ๑ (ชุมชนศิลปะเวียงกาหลง- ชุมชนบ้านโป่งบ้านเหล่าพัฒนา-วัดร่องขุ่น-วัดพระแก้ว-วัดร่องเสือเต้น-พิพิธภัณฑ์บ้านดำ-ขัวศิลปะ-เชียงรายไนท์บาซาร์) วันที่ ๒ (อนุสาวรีย์พ่อขุนเม็งรายมหาราช-วัดพระธาตุดอยจอมทอง-วัดห้วยปลากั้ง-ศูนย์วิปัสสนาไร่เชิญตะวัน)
พะเยา	
โปรแกรมการท่องเที่ยว ๑ วัน	เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดพะเยา (ชุมชนบ้านแม่นาเรือ-วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผักตบชวาบ้านสันบัวบก-วัดอนาลโยทิพยาราม-วัดศรีโคมคำ-วัดพระธาตุจอมทอง)
โปรแกรมการท่องเที่ยว ๒ วัน ๑ คืน	วันที่ ๑ (ชุมชนบ้านแม่นาเรือ-วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผักตบชวาบ้านสันบัวบก- วัดอนาลโยทิพยาราม-วัดศรีโคมคำ-วัดพระธาตุจอมทอง-อนุสาวรีย์พ่อขุนงำเมือง-กว๊านพะเยา) วันที่ ๒ (วัดติโลกอาราม-วัดศรีชุม-วัดพระนั่งดิน-วัดนันตาราม-น้ำตกภูซาง)
ลำปาง	
โปรแกรมการท่องเที่ยว ๑ วัน	เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง (วัดไหล่หิน-วัดพระธาตุลำปางหลวง-ชุมชนบ้านลำปางหลวง-วัดป่าฝาง-วัดศรีชุม-วัดศรีรองเมือง-วัดพระแก้วดอนเต้า-วัดเจดีย์ซาวหลัง)
โปรแกรมการท่องเที่ยว ๒ วัน ๑ คืน	วันที่ ๑ (วัดไหล่หิน-วัดพระธาตุลำปางหลวง-ชุมชนบ้านลำปางหลวง-วัดปงยางคก-วัดป่าฝาง-วัดศรีชุม-วัดศรีรองเมือง-กาดกองต้า) วันที่ ๒ (นั่งรถม้าชมเมือง-วัดปงสนุกเหนือ- พิพิธภัณฑ์เซรามิคธนบดี-วัดพระแก้วดอนเต้า-วัดเจดีย์ซาวหลัง-วัดจองคำ)
แม่ฮ่องสอน	
โปรแกรมการท่องเที่ยว ๑ วัน	เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน (วัดพระธาตุดอยกองมู-

เส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา	
	อนุสาวรีย์พระยาสิงหนาทราชา-วัดจองคำจองกลาง-สะพานซูตองเป้-ชุมชนบ้านเวียงเหนือ)
โปรแกรมการท่องเที่ยว ๒ วัน ๑ คืน	วันที่ ๑ (วัดพระธาตุดอยกองมู-อนุสาวรีย์พระยาสิงหนาทราชา-วัดจองคำจองกลาง-สะพานซูตองเป้-ชุมชนบ้านเวียงเหนือ-ถนนคนเดินปาย) วันที่ ๒ (ปายแคนยอน-สะพานประวัติศาสตร์ปาย-โป่งน้ำร้อนท่าปาย)

เส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา
จังหวัดเชียงใหม่

โปรแกรมการท่องเที่ยว จังหวัดเชียงใหม่ ๑ วัน

เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ (ชุมชนบ้านท่าข้าม- วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น)-เวียงกุมกาม-วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร-โรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา-วัดเจ็ดยอด)	
เช้า	➢ศึกษาเรื่องราวของชุมชนผ่านภาพเขียนอุโบสถในวัดชัยชนะ เลือกซื้อผลิตภัณฑ์จักรสานและเครื่องมือหาปลาฝีมือชาวบ้าน เรียนรู้วิถีชีวิตและภูมิปัญญาดนตรีพื้นเมือง สมุนไพรและการรักษาโรคแบบพื้นบ้านจากหมอยาเมือง ณ **ชุมชนบ้านท่าข้าม** อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่
	➢ยลความงดงามของวิหารต้นแบบหอคำหลวงที่งานพืชสวนโลก และศาลาจัตุรมุขศิลปกรรมล้านนาซึ่งพบเพียงหลังเดียวในภาคเหนือ ณ **วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น)** อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
	➢ย้อนรอยเมืองโบราณใต้พิภพ อายุกว่า ๗๐๐ ปี เมืองที่พ่อขุนเม็งรายมหาราชกษัตริย์แห่งโยนกนครได้สถาปนาให้เป็นเมืองหลวงแห่งแรกของล้านนา ชมวิถีชีวิตของผู้คน สักการะวัดที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ณ **เวียงกุมกาม** อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
เที่ยง	➢รับประทานอาหาร ณ ร้านก๋วยเตี๋ยวคั่วไก่นิมมาน
บ่าย	➢เยี่ยมชม**วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร** อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ กราบสักการะพระพุทธอัฏฐารสภายในพระอุโบสถ สักการะเสาอินทขิล เสาหลักเมืองเชียงใหม่ ชมความงดงามของเจดีย์หลวงที่มีความยิ่งใหญ่และงดงามตามด้วยบันไดนาคที่เชื่อกันว่าเป็นนาคสวยงามที่สุดในภาคเหนือ
	➢ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาล้านนาสืบสานมรดกของคนรุ่นเก่า ซึ่งมีให้เลือกหลากหลาย อาทิ ภาษาคำเมือง ตัวอักษรล้านนา วรรณกรรมพื้นบ้าน ดนตรีพื้นเมือง หมวดศิลปะ การทำโคม ทำตุง และวาดรูป งานหัตถกรรม การจักสาน

	แกะสลัก ดุนโลหะ หล่อพระ ทำเครื่องเขิน และการฟ้อนรำ ณ **โรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา** อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
	➢ กราบสักการะวัดประจำปีเกิดปีมะเส็ง ยลเจดีย์อันเป็นเอกลักษณ์ที่มีถึงเจ็ดยอดใน ๑ เจดีย์ ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับมหาเจดีย์พุทธคยา ของประเทศอินเดีย สันนิษฐานว่าสร้างโดยฝีมือช่างชาวอินเดียและได้รับการตกแต่งเพิ่มเติมในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ณ **วัดเจ็ดยอด** อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

โปรแกรมการท่องเที่ยว จังหวัดเชียงใหม่ ๒ วัน ๑ คืน

วันที่ ๑ (ชุมชนบ้านท่าข้าม- วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น)-เวียงกุมกาม-วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร-โรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา-วัดเจ็ดยอด)	
เช้า	➢ ศึกษาเรื่องราวของชุมชนผ่านภาพเขียนอุโบสถในวัดชัยชนะ เลือกซื้อผลิตภัณฑ์จักรสานและเครื่องมือหาปลาฝีมือชาวบ้าน เรียนรู้วิถีชีวิตและภูมิปัญญาดนตรีพื้นเมือง สมุนไพรและการรักษาโรคแบบพื้นบ้านจากหมอยาเมือง ณ **ชุมชนบ้านท่าข้าม** อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่
	➢ ยลความงดงามของวิหารต้นแบบหอคำหลวงที่งานพืชสวนโลก และศาลาจัตุรมุขศิลปกรรมล้านนาซึ่งพบเพียงหลังเดียวในภาคเหนือ ณ **วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น)** อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
	➢ ย้อนรอยเมืองโบราณใต้พิภพ อายุกว่า ๗๐๐ ปี เมืองที่พ่อขุนเม็งรายมหาราชกษัตริย์แห่งโยนกนครได้สถาปนาให้เป็นเมืองหลวงแห่งแรกของล้านนา ชมวิถีชีวิตของผู้คน สักการะวัดที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ณ **เวียงกุมกาม** อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
เที่ยง	➢ รับประทานอาหาร ณ ร้านก๋วยเตี๋ยวคั่วไก่นิมมาน
บ่าย	➢ เยี่ยมชม**วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร** อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ กราบสักการะพระพุทธอัฏฐารสภายในพระอุโบสถ สักการะเสาอินทขิล เสาหลักเมืองเชียงใหม่ ชมความงดงามของเจดีย์หลวงที่มีความยิ่งใหญ่และงดงามตามด้วยบันไดนาคที่เชื่อกันว่าเป็นนาคสวยงามที่สุดในภาคเหนือ
	➢ ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาล้านนาสืบสานมรดกของคนรุ่นเก่า ซึ่งมีให้เลือกหลากหลาย อาทิ ภาษาคำเมือง ตัวอักษรล้านนา วรรณกรรมพื้นบ้าน ดนตรีพื้นเมือง หมวดศิลปะ การทำโคม ทำตุง และวาดรูป งานหัตถกรรม การจักสาน แกะสลัก ดุนโลหะ หล่อพระ ทำเครื่องเขิน และการฟ้อนรำ ณ **โรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา** อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
	➢ กราบสักการะวัดประจำปีเกิดปีมะเส็ง ยลเจดีย์อันเป็นเอกลักษณ์ที่มีถึงเจ็ดยอดใน ๑ เจดีย์ ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับมหาเจดีย์พุทธคยา ของประเทศอินเดีย สันนิษฐานว่าสร้างโดยฝีมือช่างชาวอินเดียและได้รับการตกแต่งเพิ่มเติมในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ณ **วัดเจ็ดยอด** อำเภอ

	เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
เย็น	➢รับประทานอาหาร ณ ร้านภูเก็ตซีฟู้ด อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
วันที่ ๒ (วัดผาลาด-อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย-วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร-วัดอุโมงค์-บ้านข้างวัด-อุทยานหลวงราชพฤกษ์)	
เช้า	➢สัมผัสความสงบ ร่มรื่น ชมความงามท่ามกลางธรรมชาติของวัดที่สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้ากือนา เพื่อเป็นอนุสรณ์ในการเสี่ยงทายเพื่อหาสถานที่สำหรับประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า ๕๐๐ ปี สักการะพระพุทธรูปเชิงหน้าผาและพระเจดีย์ทรงพม่า ณ **วัดผาลาด** อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
	➢สักการะ **อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย** นักบุญแห่งล้านนาผู้ริเริ่มการสร้างบันไดขึ้นสู่ดอยสุเทพราชวรวิหาร
	➢กราบสักการะพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร เจดีย์ทรงเชียงแสนศิลปะแบบล้านนา ชมวิวเมืองเชียงใหม่แบบพาโนรามา ณ **วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร** อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
เที่ยง	➢รับประทานอาหาร ณ ร้านต๋องเต็มโต๊ะ
บ่าย	➢ชมสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นท่ามกลางธรรมชาติ สักการะพุทธรูปภายในอุโมงค์ค้นหาสัจธรรมแห่งความจริงและธรรมะ ณ **วัดอุโมงค์** อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
	➢เพลิดเพลินกับสถานที่แหล่งรวบรวมธรรมชาติ วัฒนธรรม ศิลปะเข้าด้วยกันอย่างลงตัว ณ **บ้านข้างวัด** อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
	➢ชมความงดงามของธรรมชาติ รวบรวมพรรณไม้นานาชนิดทั่วทุกมุมโลก ชมการจัดแสดงเป็นสวนต่างๆ ตกแต่งด้วยพันธุ์ไม้สวยงามและภูมิสถาปัตยกรรม ชมความงดงามของศิลปะล้านนาที่โดดเด่นของหอคำหลวง ณ **อุทยานหลวงราชพฤกษ์** อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

ที่พักที่น่าสนใจ

๑. ครอสทูเชียงใหม่ริเวอร์ไซด์รีสอร์ต
ที่อยู่: ๓๖๙/๑ ถนนเจริญรัตน์ ตำบลวัดเกต อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๐๐๐
โทรศัพท์: ๐๕๓ ๙๓๑ ๙๙๙

๒. โรงแรมฮัก นิมมาน
ที่อยู่: ๔ ซอย ๑๓ ถนน นิมมานเหมินทร์ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์: ๐๙๓ ๑๓๙ ๕๙๙๐

๓. โรงแรม เอส๑๗ แอท นิมมาน
ที่อยู่: ๓๓/๓ ถนนนิมมานเหมินทร์ ซอย ๑๗ ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์: ๐๕๓-๒๒๑๗๑๗, ๐๙๕-๔๔๗๑๗๑๗

เส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา
จังหวัดแพร่

โปรแกรมการท่องเที่ยว จังหวัดแพร่ ๑ วัน

เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดแพร่ (วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี-วัดสูงเม่น-วัดพระบาทมิ่งเมือง- ชุมชนผ้าหม้อฮ่อมทุ่งโฮ่ง-ชุมชนบ้านพันเชิง-วัดพระธาตุช่อแฮ)	
เช้า	➢ตื่นตากับศิลปกรรมล้านนาประยุกต์ที่สวยงาม กราบสักการะพระนอนองค์ใหญ่โดดเด่นอยู่ด้านหน้าวัดและเจดีย์ทรงล้านนากว่า ๓๐ องค์ เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ไม้สักทรงล้านนา ที่เก็บรวบรวมเรื่องราวของล้านนาและเมืองแพร่ ซึ่งจัดแสดงเครื่องใช้อาวุธของนักรบโบราณ รวมทั้งภาพถ่ายของเจ้านายฝ่ายเหนือและ ภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ในล้านนาเอาไว้ ณ **วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี** อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่
	➢ย้อนมรดกธรรม ชมคัมภีร์ใบลานที่สมบูรณ์มากที่สุดในไทย สักการะหลวงพ่อโต และศึกษาของโบราณล้ำค่าที่น่าสนใจ ณ **วัดสูงเม่น** อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่
	➢กราบสักการะพระพุทธโกศัยศิริชัยมหาศากยมุนี พระคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดแพร่ ชมรอย พระพุทธบาทจำลอง ณ **วัดพระบาทมิ่งเมือง** อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
เที่ยง	➢รับประทานอาหาร ณ ร้านอาหารปั้นใจ๋ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
บ่าย	➢เยี่ยมชมแหล่งผลิตผ้าหม้อห้อมที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดแพร่ เรียนรู้ภูมิปัญญาของท้องถิ่นด้วยเสน่ห์ของการย้อมผ้าแบบธรรมชาติ สัมผัสกับมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาของชาวไทพวน อันเป็นภูมิปัญญาที่มีการสืบทอดมาอย่างยาวนาน ณ **ชุมชนผ้าหม้อฮ่อมทุ่งโฮ่ง** อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
	➢ชมการทำผ้าด้นมือ เรียนรู้การทำข้าวแคบ ศึกษาภูมิปัญญากลุ่มแปรรูปสมุนไพร พบการแสดงที่น่าสนใจเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ เช่น การแสดงทอผ้าชิ่น การแสดงฟ้อนกลองอืด และการแสดงรำเก็บเมี่ยน ณ **ชุมชนบ้านพันเชิง** อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
	➢สักการะพระธาตุประจำปีเกิดปีขาลซึ่งเป็นพระธาตุอันศักดิ์สิทธิ์ และเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองแพร่ ณ **วัดพระธาตุช่อแฮ** อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

โปรแกรมการท่องเที่ยว จังหวัดแพร่ ๒ วัน ๑ คืน

วันที่ ๑ (วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี-วัดสูงเม่น-วัดพระบาทมิ่งเมือง- ชุมชนผ้าหม้อฮ่อมทุ่งโฮ่ง-ชุมชนบ้านพันเชิง-วัดพระธาตุช่อแฮ)	
เช้า	➢ตื่นตากับศิลปกรรมล้านนาประยุกต์ที่สวยงาม กราบสักการะพระนอนองค์ใหญ่โดดเด่นอยู่ด้านหน้าวัดและเจดีย์ทรงล้านนากว่า ๓๐ องค์ เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ไม้

	สักทรงล้านนา ที่เก็บรวบรวมเรื่องราวของล้านนาและเมืองแพร่ ซึ่งจัดแสดงเครื่องใช้อาวุธของนักรบโบราณ รวมทั้งภาพถ่ายของเจ้านายฝ่ายเหนือและ ภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ในล้านนาเอาไว้ ณ **วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี** อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่
	➢ย้อนมรดกธรรม ชมคัมภีร์ใบลานที่สมบูรณ์มากที่สุดในไทย สักการะหลวงพ่อโต และศึกษาของโบราณล้ำค่าที่น่าสนใจ ณ **วัดสูงเม่น** อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่
	➢ กราบสักการะพระพุทธโกศัยศิริชัยมหาศากยมุนี พระคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดแพร่ ชมรอย พระพุทธบาทจำลอง ณ **วัดพระบาทมิ่งเมือง** อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
เที่ยง	➢ รับประทานอาหาร ณ ร้านอาหารปั๋นใจ๋ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
บ่าย	➢ เยี่ยมชมแหล่งผลิตผ้าหม้อห้อมที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดแพร่ เรียนรู้ภูมิปัญญาของท้องถิ่นด้วยเสน่ห์ของการย้อมผ้าแบบธรรมชาติ สัมผัสกับมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาของชาวไทพวน อันเป็นภูมิปัญญาที่มีการสืบทอดมาอย่างยาวนาน ณ **ชุมชนผ้าหม้อฮ่อมทุ่งโฮ่ง** อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
	➢ ชมการทำผ้าด้นมือ เรียนรู้การทำข้าวแคบ ศึกษาภูมิปัญญากลุ่มแปรรูปสมุนไพร พบการแสดงที่น่าสนใจเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ เช่น การแสดงทอผ้าซิ่น การแสดงฟ้อนกลองอืด และการแสดงรำเก็บเมี่ยน ณ **ชุมชนบ้านพันเชิง** อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
	➢ สักการะพระธาตุประจำปีเกิดปีขาลซึ่งเป็นพระธาตุอันศักดิ์สิทธิ์ และเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองแพร่ ณ **วัดพระธาตุช่อแฮ** อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
เย็น	➢ รับประทานอาหาร ณ ร้านร่มไม้ใหญ่ เรสเตอรองท์
วันที่ ๒ (บ้านต้นไคร้-คุ้มเจ้าหลวง-บ้านวงศ์บุรี-บ้านประทับใจ-บ้านค้างใจ)	
เช้า	➢ เรียนรู้ภูมิปัญญาผ้าด้นมือศิลปะการแต่งลวดลายด้วยผ้า ชมการสาธิตวิธีการทำและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ อาทิ ผ้าคลุมเตียง ผ้านวม หมอนอิง ณ **บ้านต้นไคร้** อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
	➢ ชมสถาปัตยกรรมบ้านไทยผสมยุโรปในยุคสมัยรัชกาลที่ ๕ ตอนต้นที่เรียกว่า ทรงขนมปังขิง และคุกใต้ถุนบ้านซึ่งคุมขัง ข้าทาส บริวารในอดีต ณ **คุ้มเจ้าหลวง** อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
	➢ เยือน**บ้านวงศ์บุรี** หรือคุ้มวงศ์บุรี เรือนไม้สักทองสีชมพูโดดเด่น อายุกว่า ๑๐๐ ปี สร้างขึ้นตามดำริของแม่เจ้าบัวถา ชายาองค์แรกในเจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์ เจ้าผู้ครองนครแพร่องค์สุดท้าย เพื่อเป็นของกำนัลในการเสกสมรส ระหว่างเจ้าสุนันตา ผู้เป็นบุตรีเจ้าบุรีรัตน์ และหลวงพงษ์พิบูลย์ ภายในยังคงมีข้าวของเครื่องใช้ในอดีตที่ควรค่าและหาชมยาก
เที่ยง	➢ รับประทานอาหารกลางวัน ณ ร้านข้าวซอยบ้านกลางเวียง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

บ่าย	➢ตื่นตากับบ้านที่สร้างขึ้นโดยไม้สักท่อนใหญ่กว่า ๑๐๐ ต้น ภายในมีของสะสมของเก่าที่หาชมยาก เช่น แจกันโบราณ เงินสมัยก่อน งานไม้แกะสลักขนาดใหญ่ เครื่องเล่นแผ่นเสียง ณ **บ้านประทับใจ** อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
	➢ศึกษาที่มาของชนเผ่ากระเหรี่ยงหูยาน เรียนรู้วิธีการทอผ้าด้วยมือของชนเผ่ากะเหรี่ยง และเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือ ณ **บ้านค้างใจ** อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่

ที่พักที่น่าสนใจ

๑. B๒ Phrae Boutique & Budget Hotel / บีทู แพร่
ที่อยู่: ๒๒๔ หมู่ ๗ ถนนพญาพล ตำบล ป่าแมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ๕๔๐๐๐
โทรศัพท์: ๐๕๔ ๐๖๐ ๖๓๓

๒. โรงแรมเฮือนนานาจอมสวรรค์
ที่อยู่: ๒๒๕ ๔ ถนนยันตรกิจโกศล ตำบลในเวียง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ๕๔๐๐๐
โทรศัพท์: ๐๕๔ ๕๑๑ ๙๖๐

๓. The Indigo House Phrae
ที่อยู่: ๓๙ หมู่ ๕ ถนนยันตรกิจโกศล ตำบลทุ่งโฮ้ง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ๕๔๐๐๐
โทรศัพท์: ๐๕๔ ๐๖๓ ๒๑๑

เส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา
จังหวัดลำพูน

โปรแกรมการท่องเที่ยว จังหวัดลำพูน ๑ วัน

เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดลำพูน (กลุ่มผลิตตุงและโคมล้านนาของโรงเรียนผู้สูงอายุบ้านป่าเห็ว-วัดพระธาตุหริภุญไชย-วัดพระพุทธบาทตากผ้า-วัดบ้านปาง-วัดพระธาตุห้าดวง-ชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้ม)	
เช้า	➢ชมการสาธิตและร่วมเรียนรู้การทำตุงและโคมล้านนา ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ณ **กลุ่มผลิตตุงและโคมล้านนาของโรงเรียนผู้สูงอายุบ้านป่าเห็ว** อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

	➢ กราบสักการะพระธาตุศักดิ์สิทธิ์คู่เมืองลำพูนมานานนับพันปีและยังเป็นพระธาตุประจำปีเกิดปีระกา ซึ่งตั้งอยู่ใจกลางเมืองลำพูน ณ **วัดพระธาตุหริภุญไชย** อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
เที่ยง	➢ รับประทานอาหาร ณ ร้านก๋วยเตี๋ยวหมูตุ๋นลำไย
บ่าย	➢ ตามตำนานเรื่องเล่าขานรอยพระพุทธบาท กราบสักการะรอยพระพุทธบาทที่เชื่อกันว่าพระพุทธเจ้าได้มาประทับ ณ สถานที่แห่งนี้แล้วนำผ้าจีวรมาตากไว้จนเห็นเป็นรอยเท้าและร่องรอยการตากผ้าเพื่อเป็นที่สักการบูชาของมวลเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ณ **วัดพระพุทธบาทตากผ้า** อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
	➢ เยือนถิ่นครูบาศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา ณ **วัดบ้านปาง** อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน สถานที่ซึ่งท่านได้บวชเรียนเป็นวัดแรกและเป็นสถานที่ดับขันธ์มรณภาพ ชมพระวิหารหลวงที่สร้างขึ้นตามรูปแบบของสถาปัตยกรรมล้านนาที่งดงามที่สุดแห่งหนึ่งและพิพิธภัณฑ์บริขารครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ยังคงเก็บข้าวของเครื่องใช้ของท่านไว้เป็นอย่างดี
	➢ สัมผัสสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ **วัดพระธาตุห้าดวง** อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน สักการะพระธาตุห้าดวงโดยมีเรื่องเล่าขานว่ามีดวงแก้ว ๕ ดวง ปรากฏให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง พระนางจามเทวีกษัตริย์ผู้ครองเมืองนครหริภุญชัยจึงได้เสด็จเดินทางมาดูด้วยพระองค์เองและเกิดความศรัทธา จึงได้สร้างพระธาตุเจดีย์ ๕ ดวงขึ้น
	➢ เที่ยวชุมชนปกาเกอะญอ เรียนรู้วิถีชีวิตบ้านเรือนโบราณ ชมการสาธิตวิธีการทอผ้าที่มีเอกลักษณ์ สักการะพระมหาธาตุเจดีย์ ศรีเวียงชัย เลือกซื้อเครื่องเงินและผ้าทอที่มีลวดลายสวยงาม ณ **ชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้ม** อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

โปรแกรมการท่องเที่ยว จังหวัดลำพูน ๒ วัน ๑ คืน

วันที่ ๑ (กลุ่มผลิตตุงและโคมล้านนาของโรงเรียนผู้สูงอายุบ้านป่าเห็ว-วัดพระธาตุหริภุญไชย-วัดพระพุทธบาทตากผ้า-วัดบ้านปาง-วัดพระธาตุห้าดวง-ชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้ม)	
เช้า	➢ ชมการสาธิตและร่วมเรียนรู้การทำตุงและโคมล้านนา ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ณ **กลุ่มผลิตตุงและโคมล้านนาของโรงเรียนผู้สูงอายุบ้านป่าเห็ว** อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
	➢ เยือนถิ่นครูบาศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา ณ **วัดบ้านปาง** อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน สถานที่ซึ่งท่านได้บวชเรียนเป็นวัดแรกและเป็นสถานที่ดับขันธ์มรณภาพ ชมพระวิหารหลวงที่สร้างขึ้นตามรูปแบบของสถาปัตยกรรมล้านนาที่งดงามที่สุดแห่งหนึ่งและพิพิธภัณฑ์บริขารครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ยังคงเก็บข้าวของเครื่องใช้ของท่านไว้เป็นอย่างดี
เที่ยง	➢ รับประทานอาหาร ณ ร้านก๋วยเตี๋ยวหมูตุ๋นลำไย
บ่าย	➢ ตามตำนานเรื่องเล่าขานรอยพระพุทธบาท กราบสักการะรอยพระพุทธบาทที่เชื่อกันว่าพระพุทธเจ้าได้มาประทับ ณ สถานที่แห่งนี้แล้วนำผ้าจีวรมาตากไว้จนเห็นเป็นรอยเท้าและร่องรอยการตากผ้าเพื่อเป็นที่สักการบูชาของมวลเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ณ **วัด**

	พระพุทธบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
	➢ เยือนถิ่นครูบาศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา ณ **วัดบ้านปาง** อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน สถานที่ซึ่งท่านได้บวชเรียนเป็นวัดแรกและเป็นสถานที่ดับขันธ์มรณภาพ ชมพระวิหารหลวงที่สร้างขึ้นตามรูปแบบของสถาปัตยกรรมล้านนาที่งดงามที่สุดแห่งหนึ่งและพิพิธภัณฑ์บริขารครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ยังคงเก็บข้าวของเครื่องใช้ของท่านไว้เป็นอย่างดี
	➢ สัมผัสสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ **วัดพระธาตุห้าดวง** อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน สักการะพระธาตุห้าดวงโดยมีเรื่องเล่าขานว่ามีดวงแก้ว ๕ ดวง ปรากฏให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง พระนางจามเทวีกษัตริย์ผู้ครองเมืองนครหริภุญชัยจึงได้เสด็จเดินทางมาดูด้วยพระองค์เองและเกิดความศรัทธา จึงได้สร้างพระธาตุเจดีย์ ๕ ดวงขึ้น
	➢ มุ่งสู่**ชุมชนพระบาทห้วยต้ม** อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
เย็น	➢ รับประทานอาหารเย็นสไตล์ขันโตกแบบมังสวิรัติ เพลิดเพลินกับการแสดงของชาวปกาเกอะญอ ณ ร้านอาหารเชฟชุมชนพระบาทห้วยต้ม
วันที่ ๒ (ชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้ม-วัดพระพุทธบาทผาหนาม-วัดพระธาตุดวงเดียว)	
เช้า	➢ รับแสงแรกของวันเดินขึ้นจุดชมวิวเมืองลี้ ดูหมอกกอดเขาที่ **วัดพระพุทธบาทผาหนาม**
	➢ เที่ยวชุมชนปกาเกอะญอ เรียนรู้วิถีชีวิตบ้านเรือนโบราณ ชมการสาธิตวิธีการทอผ้าที่มีเอกลักษณ์ ร่วมเรียนรู้กิจกรรมปักย่ามสไตล์กะเหรี่ยง การทำจี้และแหวนโดยใช้วัสดุจากเงินแท้ สักการะพระมหาธาตุเจดีย์ ศรีเวียงชัย เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ OTOP ได้แก่ เครื่องเงินและผ้าทอที่มีลวดลายสวยงาม ณ **ชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้ม**
เที่ยง	➢ รับประทานอาหารกลางวัน ณ ร้านก๋วยเตี๋ยวกะลาชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้ม
บ่าย	➢ สักการะพระธาตุดวงเดียว พระธาตุที่มีอายุกว่าพันปี สร้างขึ้นในสมัยพระนางจามรีผู้สร้างเมืองลี้ ณ **วัดพระธาตุดวงเดียว อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน**

ที่พักที่น่าสนใจ

๑. โฮมสเตย์ชุมชนพระบาทห้วยต้ม
ที่อยู่: ชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
โทรศัพท์: คุณสุรีพร พงศากมล ๐๘๗-๑๘๕-๖๑๗๑

๒. วิลล่าแสงดาว (Villa Sangdao)
ที่อยู่: ๒๘๐ หมู่ ๓ ตำบล ป่าไผ่ อำเภอลี้ ลำพูน ๕๑๑๑๐
โทรศัพท์: ๐๕๓-๙๗๙๓๗๔, ๐๙๘-๗๔๗๒๔๒๖

๓. บ้านไพลิน รีสอร์ต ลำพูน (Baan Pailyn Resort Lamphun)
ที่อยู่: ๑๔๑/๑ ถนนพหลโยธิน อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
โทรศัพท์: ๐๒ ๖๕๙ ๒๘๙๙

เส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา
จังหวัดน่าน

โปรแกรมการท่องเที่ยว จังหวัดน่าน ๑ วัน

เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดน่าน (วัดบุญยืน-วัดพระธาตุแช่แห้ง-วัดภูมินทร์-วัดมิ่งเมือง-กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้สร้างสรรค์งานพระพุทธรูปไม้และกลุ่มเครื่องเงิน-หอศิลป์ริมน่าน-วัดหนองบัว)	
เช้า	➢ เที่ยวชมโบราณสถานอายุเก่าแก่นับร้อยปี ณ วัดบุญยืน วัดประจำอำเภอเวียงสา ชมศิลปะสถาปัตยกรรมที่งดงามแบบเมืองเหนือ ชมลายปูนปั้นแต่งลวดลายสีสันคล้ายภาพกราฟฟิกสมัยใหม่ ในช่วงออกพรรษา พบการแข่งเรือยาว โดยเน้นให้เป็นเรือที่มีเอกลักษณ์ของเรือแข่งเมืองน่าน ที่มีโขนเรือเป็นไม้แกะสลักรูปหัวพญานาค และส่วนประกอบต่างๆ ที่เป็นศิลปะลวดลายเอกลักษณ์เมืองน่านที่หาชมได้ยาก
	➢ กราบสักการะพระบรมธาตุแช่แห้ง พระธาตุคู่บ้านคู่เมืองน่านและเป็นพระธาตุประจำปีเกิดปีเถาะ (กระต่าย) ชมสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมสกุลช่างน่าน ณ **วัดพระธาตุแช่แห้ง** อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
	➢ ตามรอยปู่ม่านย่าม่าน ชมภาพกระซิบรักบันลือโลก ตื่นตากับจิตรกรรมผลงานของหนานบัวผัน จิตรกรที่มีชื่อเสียงของเมืองน่าน กราบสักการะพระประธานแบบจตุรพักตร์ปางมารวิชัย ณ **วัดภูมินทร์** อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
เที่ยง	➢ รับประทานอาหาร ณ ร้านเฮือนฮอม อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
บ่าย	➢ สักการะเสามิ่งเมือง เสาหลักเมืองของเมืองน่าน ตื่นตากับความวิจิตรบรรจงของอุโบสถฝีมือตระกูลช่างเชียงแสน ณ **วัดมิ่งเมือง** อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
	➢ ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานหัตถกรรมเครื่องเงินในวัฒนธรรมพื้นถิ่นเมืองน่าน ชมภูมิปัญญาการทำเครื่องเงินของช่างพื้นเมืองน่าน ซึ่งได้ปรากฏออกมาในรูปแบบของข้างของเครื่องใช้ต่าง ๆ อันเป็นลวดลายเอกลักษณ์ดั้งเดิมของเมืองน่าน จากนั้นนำท่านเยี่ยมชมกลุ่มวิสาหกิจสร้างสรรค์งานพระพุทธรูปไม้พร้อมเลือกซื้อของฝากของที่ระลึก ณ **กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้สร้างสรรค์งานพระพุทธรูปไม้และกลุ่มเครื่องเงิน** อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
	➢ เสพศิลปะที่มีความงดงามแฝงความหมายจากการังสรรค์ของศิลปินชาวน่าน ชมภาพฝีพระหัตถ์ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ภาพเสือหิวและภาพตะโกน ณ **หอศิลป์ริมน่าน** อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน
	➢ ชมวิหารวัดหนองบัวอาคารที่ทรงคุณค่าในแง่สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน เพลินตากับจิตรกรรมฝาผนังชิ้นเอกของเมืองน่าน รังสรรค์โดยหนานบัวผัน จิตรกรที่มีชื่อเสียงของเมืองน่าน เรียนรู้การทอผ้าแบบทอมือของชาวไทลื้อ ณ **วัดหนองบัว** อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

โปรแกรมการท่องเที่ยว จังหวัดน่าน ๒ วัน ๑ คืน

วันที่ ๑ (ชุมชนบ้านดอนไชย-วัดพระธาตุแช่แห้ง-วัดภูมินทร์-วัดมิ่งเมือง-กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้สร้างสรรค์งานพระพุทธรูปไม้และกลุ่มเครื่องเงิน-หอศิลป์ริมน่าน-วัดหนองบัว-ฟาร์มสเตย์ ที่พักโรงเรียนชาวนา)	
เช้า	➢ เที่ยวชมวัดดอนไชย ล่องเรือชมวิถีชีวิตริมน้ำน่าน ชมแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลา ศึกษาเรียนรู้สถาปัตยกรรมบ้านสมัยเก่า เพลินตาไปกับพิพิธภัณฑ์เรือแข่ง เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนที่หลากหลาย อาทิ ผ้าทอพื้นเมือง ถ่ายภาพงานศิลปะ ๓ มิติบนผนังสาธารณะ ณ **ชุมชนบ้านดอนไชย** อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
	➢ กราบสักการะพระบรมธาตุแช่แห้ง พระธาตุคู่บ้านคู่เมืองน่านและเป็นพระธาตุประจำปีเกิดปีเถาะ (กระต่าย) ชมสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมสกุลช่างน่าน ณ **วัดพระธาตุแช่แห้ง** อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
	➢ ตามรอยปู่ม่านย่าม่าน ชมภาพกระซิบรักบันลือโลก ตื่นตากับจิตรกรรมผลงานของหนานบัวผัน จิตรกรที่มีชื่อเสียงของเมืองน่าน กราบสักการะพระประธานแบบจตุรพักตร์ปางมารวิชัย ณ **วัดภูมินทร์** อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
เที่ยง	➢ รับประทานอาหาร ณ ร้านเฮือนฮอม อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
บ่าย	➢ สักการะเสามิ่งเมือง เสาหลักเมืองของเมืองน่าน ตื่นตากับความวิจิตรบรรจงของอุโบสถฝีมือตระกูลช่างเชียงแสน ณ **วัดมิ่งเมือง** อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
	➢ ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานหัตถกรรมเครื่องเงินในวัฒนธรรมพื้นถิ่นเมืองน่าน ชมภูมิปัญญาการทำเครื่องเงินของช่างพื้นเมืองน่าน ซึ่งได้ปรากฏออกมาในรูปแบบของข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ อันเป็นลวดลายเอกลักษณ์ดั้งเดิมของเมืองน่าน จากนั้นนำท่านเยี่ยมชมกลุ่มวิสาหกิจสร้างสรรค์งานพระพุทธรูปไม้พร้อมเลือกซื้อของฝากของที่ระลึก ณ **กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้สร้างสรรค์งานพระพุทธรูปไม้และกลุ่มเครื่องเงิน** อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
	➢ เสพศิลปะที่มีความงดงามแฝงความหมายจากการังสรรค์ของศิลปินชาวน่าน ชมภาพฝีพระหัตถ์ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ภาพเสือหิวและภาพตะโกน ณ **หอศิลป์ริมน่าน** อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน
	➢ ชมวิหารวัดหนองบัวอาคารที่ทรงคุณค่าในแง่สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน เพลินตากับจิตรกรรมฝาผนังชิ้นเอกของเมืองน่าน รังสรรค์โดยหนานบัวผัน จิตรกรที่มีชื่อเสียงของเมืองน่าน เรียนรู้การทอผ้าแบบทอมือของชาวไทลื้อ ณ **วัดหนองบัว** อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน
เย็น	➢ รับประทานอาหารเย็น ณ ฟาร์มสเตย์ ที่พักโรงเรียนชาวนา อำเภอปัว จังหวัดน่าน
วันที่ ๒ (ฟาร์มสเตย์ ที่พักโรงเรียนชาวนา-บ่อเกลือ-ดอยภูคา-ลำดวนผ้าทอไทลื้อ-วัดภูเก็ต-วัดศรีมงคล (วัดกึ๋ง)	
เช้า	➢ ทำบุญตักบาตรร่วมรับเช้าวันใหม่ ณ **ฟาร์มสเตย์ ที่พักโรงเรียนชาวนา**

	➢ สนุกสนานกับการต้มไข่ในบ่อเกลือ สปาเท้าโดยใช้เกลือธรรมชาติท่ามกลางภูเขา ชมสาธิตการทำเกลือของชาวบ้าน ณ **บ่อเกลือ** อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน
	➢ สัมผัสบรรยากาศธรรมชาติบนจุดสูงสุดของจังหวัดน่าน ชมดอกชมพูภูคาดอกไม้หายากมีที่เดียวในจังหวัดน่านที่ผลิดอกให้ชมแค่ปีละครั้ง ณ **ดอยภูคา** อำเภอปัว จังหวัดน่าน
	➢ เที่ยวชมผ้าทอไทลื้อเมืองน่านที่มีสีสันและลวดลายที่สวยงามเป็นเอกลักษณ์ จิบกาแฟแลท้องทุ่งนาและทุ่งดอกไม้ตามฤดูกาล ณ **ลำดวนผ้าทอไทลื้อ** อำเภอปัว จังหวัดน่าน
เที่ยง	➢ รับประทานอาหาร ณ ร้าน IMF อำเภอปัว จังหวัดน่าน
บ่าย	➢ สักการะ"หลวงพ่อแสนปัว หรือ หลวงพ่อพุทธเมตตา" ที่ศักดิ์สิทธิ์ ชมอุโบสถทรงล้านนาประยุกต์ และจิตรกรรมฝาผนังแบบสามมิติ ณ **วัดภูเก็ต** อำเภอปัว จังหวัดน่าน
	➢ สักการะพรพุทธรูปที่เก่าแก่ ศึกษาข้าวของเครื่องใช้โบราณในเฮือนมะเก่า เยี่ยมชมเฮือนโอชา เรือนไทยล้านนา ๒ ชั้น ที่จำลองบรรยากาศของบ้านเรือนไทยสไตล์ล้านนาในอดีต นั่งจิบกาแฟแลทิวทัศน์ของดอยภูคาที่มีความสวยงาม ณ **วัดศรีมงคล (วัดก๋ง)** อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

ที่พักที่น่าสนใจ

๑. ฟาร์มสเตย์ ที่พักโรงเรียนชาวนา
ที่อยู่: ๒๒๕ บ้านนาคำ ตำบลศิลาเพชร อำเภอปัว จังหวัดน่าน ๕๕๑๒๐
โทรศัพท์: ๐๘๙-๙๙๙๗๗๓๗

๒. ตูบนาโฮมสเตย์
ที่อยู่: ตำบลสถาน อำเภอปัว จังหวัดน่าน ๕๕๑๒๐
โทรศัพท์: ๐๙๔-๑๔๓๑๙๖๙

๓. โฮมสเตย์ ตานงค์
ที่อยู่: ตำบลสถาน อำเภอปัว จังหวัดน่าน ๕๕๑๒๐
โทรศัพท์: ๐๘๙-๗๖๑๘๐๑๓

เส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา
จังหวัดเชียงราย

โปรแกรมการท่องเที่ยว จังหวัดเชียงราย ๑ วัน

เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย (ชุมชนศิลปะเวียงกาหลง- ชุมชนบ้านโป่งบ้านเหล่าพัฒนา-วัดร่องขุ่น-วัดพระแก้ว-วัดร่องเสือเต้น-พิพิธภัณฑ์บ้านดำ-ขัวศิลปะ)

เช้า	➢ย้อนรอยตำนานนครโบราณกว่าพันปี ชมศิลปะเครื่องปั้นดินเผาที่ใหญ่ที่สุดในล้านนา ณ **ชุมชนศิลปะเวียงกาหลง** อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย
	➢เที่ยวชม **ชุมชนบ้านโป่งบ้านเหล่าพัฒนา** อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ชมวัตถุโบราณในยุคหินใหม่เครื่องมือเครื่องใช้ทำด้วยหิน ณ **พิพิธภัณฑ์ชุมชนดอยเวียงดอยวง** ถ่ายภาพศิลปะ ๓ มิติหลากสีสันซึ่งเป็นภาพเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชน ณ **จุดถ่ายภาพ ๓ มิติ** ผ่อนคลายไปกับการแช่เท้าในบ่อน้ำร้อนหรือเลือกออนเซ็นสไตล์บ้านทุ่งพร้อมสัมผัสบรรยากาศธรรมชาติโดยรอบ ณ **บ่อน้ำร้อนสามสี**
เที่ยง	➢รับประทานอาหารสไตล์พื้นบ้าน ณ ลานบ่อน้ำร้อนสามสี
บ่าย	➢ตระการตาราวสวรรค์บนดินกับสถาปัตยกรรมแบบไทยประยุกต์จากการรังสรรค์ของอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ สร้างด้วยปูนปั้นสีขาวบริสุทธิ์ประดับกระจกส่องแสงแวววาวระยิบระยับ ณ **วัดร่องขุ่น** อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย
	➢เยือนถิ่นที่ค้นพบพระแก้วมรกต (พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร) สักการะพระหยกเชียงราย เยี่ยมชมพระพุทธรูปสำคัญ วัตถุโบราณ รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในรูปแบบที่ทันสมัยในพิพิธภัณฑ์โฮงหลวงแสงแก้ว ณ **วัดพระแก้วเชียงราย**
	➢ชมความงามของศิลปะอันแปลกตา ณ **วัดร่องเสือเต้น** โดยการรังสรรค์ปั้นแต่งสถาปัตยกรรมและประติมากรรมแบบไทยประยุกต์ของนายพุทธา กาบแก้ว หรือ สล่านก (ศิษย์เอกของอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์) ซึ่งมีเอกลักษณ์ในการใช้เฉดสีน้ำเงินฟ้าตัดกับสีทอง และลวดลายต่างๆ ที่มีความพริ้วไหวลงตัว จึงได้ขนานนามว่า วัดสีน้ำเงิน
	➢สัมผัสมนต์เสน่ห์สีดำ สถาปัตยกรรมล้านนา จิตรกรรมภาพเขียนสีที่ตั้งใจรังสรรค์แฝงความลึกลับน่าค้นหา ออกแบบโดยอาจารย์ถวัลย์ ดัชนี ตื่นตากับไม้แกะสลักเขาสัตว์ และกระดูกสัตว์ ณ **พิพิธภัณฑ์บ้านดำ**
	➢ค้นหาความหมายของปริศนาจากภาพวาดที่แฝงความงดงามในรูปแบบศิลปะจากผลงานของศิลปินชาวเชียงราย เปรียบเสมือนสถานที่แห่งนี้เป็นสะพานเชื่อมศิลปะสู่สังคม ณ **ขัวศิลปะ**

โปรแกรมการท่องเที่ยว จังหวัดเชียงราย ๒ วัน ๑ คืน

วันที่ ๑ (ชุมชนศิลปะเวียงกาหลง- ชุมชนบ้านโป่งบ้านเหล่าพัฒนา-วัดร่องขุ่น-วัดพระแก้ว-วัดร่องเสือเต้น-พิพิธภัณฑ์บ้านดำ-ขัวศิลปะ-เชียงรายไนท์บาซาร์)	
เช้า	➢ย้อนรอยตำนานนครโบราณกว่าพันปี ชมศิลปะเครื่องปั้นดินเผาที่ใหญ่ที่สุดในล้านนา ณ **ชุมชนศิลปะเวียงกาหลง** อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

	➢เที่ยวชม **ชุมชนบ้านโป่งบ้านเหล่าพัฒนา** อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ชมวัตถุโบราณในยุคหินใหม่เครื่องมือเครื่องใช้ทำด้วยหิน ณ **พิพิธภัณฑ์ชุมชนดอยเวียงดอยวง** ถ่ายภาพศิลปะ ๓ มิติหลากสีสันซึ่งเป็นภาพเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชน ณ **จุดถ่ายภาพ ๓ มิติ** ผ่อนคลายไปกับการแช่เท้าในบ่อน้ำร้อนหรือเลือกออนเซ็นสไตล์บ้านทุ่งพร้อมสัมผัสบรรยากาศธรรมชาติโดยรอบ สนุกสนานกับกิจกรรมพอกไข่โคลนพร้อมนำเป็นของฝากที่ระลึก ณ **บ่อน้ำร้อนสามสี**
เที่ยง	➢รับประทานอาหารสไตล์พื้นบ้าน ณ ลานบ่อน้ำร้อนสามสี
บ่าย	➢ตระการตาราวสวรรค์บนดินกับสถาปัตยกรรมแบบไทยประยุกต์จากการรังสรรค์ของอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ สร้างด้วยปูนปั้นสีขาวบริสุทธิ์ประดับกระจกส่องแสงแวววาวระยิบระยับ ณ **วัดร่องขุ่น** อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย
	➢เยือนถิ่นที่ค้นพบพระแก้วมรกต (พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร) สักการะพระหยกเชียงราย เยี่ยมชมพระพุทธรูปสำคัญ วัตถุโบราณ รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในรูปแบบที่ทันสมัยในพิพิธภัณฑ์โฮงหลวงแสงแก้ว ณ **วัดพระแก้วเชียงราย**
	➢ชมความงามของศิลปะอันแปลกตา ณ **วัดร่องเสือเต้น** โดยการรังสรรค์ปั้นแต่งสถาปัตยกรรมและประติมากรรมแบบไทยประยุกต์ของนายพุทธา กาบแก้ว หรือสล่านก (ศิษย์เอกของอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์) ซึ่งมีเอกลักษณ์ในการใช้เฉดสีน้ำเงินฟ้าตัดกับสีทอง และลวดลายต่างๆ ที่มีความพริ้วไหวลงตัว จึงได้ขนานนามว่า วัดสีน้ำเงิน
	➢สัมผัสมนต์เสน่ห์สีดำ สถาปัตยกรรมล้านนา จิตรกรรมภาพเขียนสีที่ตั้งใจรังสรรค์แฝงความลึกลับน่าค้นหา ออกแบบโดยอาจารย์ถวัลย์ ดัชนี ตื่นตากับไม้แกะสลักเขาสัตว์ และกระดูกสัตว์ ณ **พิพิธภัณฑ์บ้านดำ**
	➢ค้นหาความหมายของปริศนาจากภาพวาดที่แฝงความงดงามในรูปแบบศิลปะจากผลงานของศิลปินชาวเชียงราย เปรียบสถานที่แห่งนี้เป็นสะพานเชื่อมศิลปะสู่สังคม ณ **ขัวศิลปะ**
เย็น	➢ลิ้มรสอร่อยกับอาหารเหนือสไตล์ขันโตก ชมการแสดงฟ้อนรำแบบล้านนา ณ ร้านสบันงาขันโตก
	➢เดินทอดน่อง ตะลุยร้านของฝาก ชิมของหวานขึ้นชื่อ “บัวลอยมือถือ” ณ **เชียงรายไนท์บาซาร์**

วันที่ ๒ (อนุสาวรีย์พ่อขุนเม็งรายมหาราช-วัดพระธาตุดอยจอมทอง-วัดห้วยปลากั้ง-ศูนย์วิปัสสนาไร่เชิญตะวัน)	
เช้า	➢สักการะปฐมกษัตริย์ผู้สถาปนาเมืองเชียงรายเพื่อความเป็นสิริมงคล ณ **อนุสาวรีย์พ่อขุนเม็งรายมหาราช**

	➢ตามรอยตำนานตามหาช้างเผือกคู่บารมี ที่ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างเมืองเชียงราย สักการะพระธาตุดอยจอมทอง ๑ ในพระธาตุ ๙ จอม สถานที่อันเป็นมงคลนามของจังหวัดเชียงราย ณ **วัดพระธาตุดอยจอมทอง**
	➢เพลินตากับความงามของพบโชคธรรมเจดีย์ เจดีย์ที่สูงถึง ๙ ชั้น รูปทรงแปลกตาศิลปะจีนผสมล้านนา ตื่นตากับความอลังการของรูปปั้นเจ้าแม่กวนอิมที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ณ **วัดห้วยปลากั้ง**
เที่ยง	➢รับประทานอาหารกลางวันพร้อมชมบรรยากาศธรรมชาติและทุ่งนาโดยรอบ ณ ร้านลานนา ตะวันวา เชียงราย
บ่าย	➢สัมผัสความศรัทธาของธรรมะในโลกมนุษย์ สงบจิตระวังใจปล่อยเวลาไปกับธรรมชาติ ชมศิลปะที่แฝงคติธรรมแห่งชีวิตชวนให้คิด ณ **ศูนย์วิปัสสนาไร่เชิญตะวัน**

ที่พักที่น่าสนใจ

๑. โรงแรมเวียงอินทร์ เชียงราย
ที่อยู่: ถนน ประสพสุข ตำบลเวียง อำเภอเมืองเชียงราย เชียงราย ๕๗๐๐๐
โทรศัพท์: ๐๕๓ ๗๑๑ ๕๓๓

๒. โรงแรม เลอ พัทธา
ที่อยู่: ๖๑๐ ถนนพหลโยธิน ตำบลเวียง อำเภอเมืองเชียงราย เชียงราย ๕๗๐๐๐
โทรศัพท์: ๐๕๓ ๖๐๐ ๖๘๐

๓. โรงแรม ฮ็อป อินน์ เชียงราย
ที่อยู่: ๔๑๓/๑ ถนนสนามบิน ตำบลเวียง อำเภอเมืองเชียงราย เชียงราย ๕๗๐๐๐
โทรศัพท์: ๐๒ ๖๕๙ ๒๘๙๙

เส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา
จังหวัดพะเยา

โปรแกรมการท่องเที่ยว จังหวัดพะเยา ๑ วัน

เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดพะเยา (ชุมชนบ้านแม่นาเรือ-วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผักตบชวาบ้านสันบัวบก- วัดอนาลโยทิพยาราม-วัดศรีโคมคำ-วัดพระธาตุจอมทอง)	
เช้า	➢เยี่ยมชมพื้นที่ตำบลแม่นาเรือมีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า ๙๐๐ ปี ปรากฏจากตำนานวัดพระธาตุภูขวาง ย้อนตำยานอดีตเมืองภูกามยาวเป็นเมืองโบราณเมืองหนึ่งมีชื่อเดิมว่าเมือง "สีหราช" ชมการนำเสนอวิถีชีวิตของชาวชุมชนโดยผ่านการวาดภาพ ๓ มิติ บนผืนกำแผงและสังกะสีเก่าเพื่อบอกเล่าเรื่องราวและวิถีชีวิตของชาวชุมชนตำบลแม่นาเรือ ณ **ชุมชนบ้านแม่นาเรือ** อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
	➢เรียนรู้วิธีการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา การทำกระเป๋าจากผักตบชวา เลือก

	ซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ทำจากผักตบชวา ณ **วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผักตบชวาบ้านสันบัวบก** อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
	➢ เยือนวัดงามบนดอยบุษราคัม สักการะพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยและพระพุทธรูปปางต่างๆ อีกหลายองค์ อาทิ พระพุทธไสยาสน์ พระพุทธรูปปางลีลา พระพุทธรูปปางนาคปรก กราบสักการะรัตนเจดีย์ศิลปะแบบอินเดียพุทธคยา เยี่ยมชมเก๋งจีนภายในประดิษฐานเจ้าแม่กวนอิม หอพระแก้วมรกตจำลอง ชมทัศนียภาพของกว๊านพะเยาและเมืองพะเยาที่สวยงามจากยอดดอยบุษราคัม ณ **วัดอนาลโยทิพยาราม** อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
เที่ยง	➢ รับประทานอาหาร ณ ร้านอาหาร So Good อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
บ่าย	➢ เยี่ยมชม **วัดศรีโคมคำ** ตั้งอยู่ริมกว๊านพะเยา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา วัดคู่บ้านคู่เมืองพะเยา สร้างราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ สักการะพระเจ้าตนหลวง พระพุทธรูปที่ใหญ่ที่สุดและเก่าแก่ที่สุดในแผ่นดินล้านนา
	➢ สักการะพระธาตุจอมทอง ปูชนียสถานโบราณคู่เมืองพะเยา องค์พระธาตุสีทองเหลืองอร่ามตั้งเด่นตระหง่านอยู่บนดอยจอมทอง เชื่อกันว่าเป็นที่ประดิษฐานเส้นพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า ณ **วัดพระธาตุจอมทอง** อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

โปรแกรมการท่องเที่ยว จังหวัดพะเยา ๒ วัน ๑ คืน

เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดพะเยา (ชุมชนบ้านแม่นาเรือ-วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผักตบชวาบ้านสันบัวบก- วัดอนาลโยทิพยาราม-วัดศรีโคมคำ-วัดพระธาตุจอมทอง-อนุสาวรีย์พ่อขุนงำเมือง-กว๊านพะเยา)	
เช้า	➢ เยี่ยมชมพื้นที่ตำบลแม่นาเรือมีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า ๙๐๐ ปี ปรากฏจากตำนานวัดพระธาตุภูขวาง ย้อนตำยานอดีตเมืองภูกามยาวเป็นเมืองโบราณเมืองหนึ่งมีชื่อเดิมว่าเมือง "สีหราช" ชมการนำเสนอวิถีชีวิตของชาวชุมชนโดยผ่านการวาดภาพ ๓ มิติ บนผืนกำแผงและสังกะสีเก่าเพื่อบอกเล่าเรื่องราวและวิถีชีวิตของชาวชุมชนตำบลแม่นาเรือ ณ **ชุมชนบ้านแม่นาเรือ** อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
	➢ เรียนรู้วิธีการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา การทำกระเป๋าจากผักตบชวา เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ทำจากผักตบชวา ณ **วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผักตบชวาบ้านสันบัวบก** อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
	➢ เยือนวัดงามบนดอยบุษราคัม สักการะพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยและพระพุทธรูปปางต่างๆ อีกหลายองค์ อาทิ พระพุทธไสยาสน์ พระพุทธรูปปางลีลา พระพุทธรูปปางนาคปรก กราบสักการะรัตนเจดีย์ศิลปะแบบอินเดียพุทธคยา เยี่ยมชมเก๋งจีนภายในประดิษฐานเจ้าแม่กวนอิม หอพระแก้วมรกตจำลอง ชมทัศนียภาพของกว๊านพะเยาและเมืองพะเยาที่สวยงามจากยอดดอยบุษราคัม ณ **วัดอนาลโยทิพยาราม** อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

เที่ยง	➢ รับประทานอาหาร ณ ร้านอาหาร So Good อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
บ่าย	➢ เยี่ยมชม **วัดศรีโคมคำ** ตั้งอยู่ริมกว๊านพะเยา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา วัดคู่บ้านคู่เมืองพะเยา สร้างราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ สักการะพระเจ้าตนหลวง พระพุทธรูปที่ใหญ่ที่สุดและเก่าแก่ที่สุดในแผ่นดินล้านนา
	➢ สักการะพระธาตุจอมทอง ปูชนียสถานโบราณคู่เมืองพะเยา องค์พระธาตุสีทองเหลืองอร่ามตั้งเด่นตระหง่านอยู่บนดอยจอมทอง เชื่อกันว่าเป็นที่ประดิษฐานเส้นพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า ณ **วัดพระธาตุจอมทอง** อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
	➢ สักการะพ่อขุนงำเมือง กษัตริย์ผู้สร้างความเจริญให้แก่แคว้นภูกามยาว (พะเยา) เพื่อความเป็นสิริมงคล ณ **อนุสาวรีย์พ่อขุนงำเมือง** อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
	➢ เดินทอดน่องสัมผัสบรรยากาศริมทะเลสาน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ ทำกิจกรรมให้อาหารปลา ชมวิถีชีวิตชาวบ้านริมฝั่งแม่น้ำ **ณ กว๊านพะเยา** อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
เย็น	➢ รับประทานอาหาร ณ ร้านชิดลมชมกว๊าน
วันที่ ๒ (วัดติโลกอาราม-วัดศรีชุม-วัดพระนั่งดิน-วัดนันตาราม-น้ำตกภูชาง)	
เช้า	➢ ล่องเรือชมความมหัศจรรย์ของวัดกลางน้ำ วัดเก่าแก่กลางกว๊านพะเยาที่มีอายุราว ๕๐๐ กว่าปี เป็นศาสนสถานเก่าแก่ที่มีมาก่อนกว๊านพะเยาซึ่งจมอยู่ใต้กว๊านพะเยายาวนานกว่า ๖๘ ปี ปัจจุบันตัววัดยังจมอยู่ใต้กว๊านพะเยามีเพียงยอดเจดีย์ที่ก่อด้วยอิฐดินเผาเท่านั้นที่โผล่พ้นน้ำขึ้นมาให้ได้เดินทางไปสักการะ ณ **วัดติโลกอาราม** อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
	➢ ชมความสวยงามอลังการวิหารไม้สักทองแกะสลัก สักการะพระเจ้าทันใจที่มักทำให้เกิดความอัศจรรย์ใจต่อผู้ศรัทธา ณ **วัดศรีชุม** อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา
	➢ ยลความอัศจรรย์อันชีนอินไทยแลนด์ ณ **วัดพระนั่งดิน** อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา กับพระพุทธรูปองค์พระประธานของวัดที่ไม่มีฐานรองรับเหมือนกับพระประธานองค์อื่นๆ ซึ่งเคยมีราษฎรสร้างฐานรองรับเพื่ออัญเชิญพระประธานขึ้นประดิษฐานบนฐานรองรับแล้ว แต่ปรากฏว่าพยายามยกเท่าไรก็ยกไม่ขึ้น จึงเรียกสืบต่อกันมาว่า พระนั่งดิน จนถึงทุกวันนี้
เที่ยง	➢ รับประทานอาหาร ณ ร้านเวียงคำ ก๋วยเตี๋ยวไก่มะระ
บ่าย	➢ ชมวัดที่อนุรักษ์วิหารศิลปะแบบไทยใหญ่ตัววิหาร สร้างด้วยไม้สักทั้งหลักตกแต่งลวดลาย ฉลุไม้อย่างสวยงาม สักการะองค์พระประธานที่เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย แกะสลักจากไม้สักทองลงรักปิดทองทรงเครื่องแบบไทยใหญ่ ประดิษฐานบนฐานไม้ที่ฉลุลวดลายอย่างสวยงาม ชมพิพิธภัณฑ์ธนบัตรเก่า เครื่องใช้โบราณ ผ้าลายโบราณ และภาพวาดโบราณเกี่ยวกับการเทศน์มหาชาติ ณ **วัดนันตาราม** อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

	➢ สัมผัสบรรยากาศธรรมชาติ แช่น้ำตกอุ่นอันซีนอินพะเยา ณ **น้ำตกภูซาง** อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา

ที่พักที่น่าสนใจ

๑. PHUGLONG LUXURY HOTEL/ภูกลองโฮเทล
ที่อยู่: ถนน ชายกว๊าน ตำบล เวียง อำเภอเมืองพะเยา พะเยา ๕๖๐๐๐
โทรศัพท์: ๐๕๔ ๔๘๑ ๙๑๕

๒. ม่อนสามเคียน โฮมสเตย์
ที่อยู่: ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา พะเยา ๕๖๐๐๐
โทรศัพท์: ๐๙๙ ๖๑๙ ๕๙๙๒

๓. ออโรร่า เฮ้าส์
ที่อยู่: ๖๙๖/๕ ถนนพหลโยธิน ตำบลเวียง อำเภอเมืองพะเยา
โทรศัพท์: ๐ ๕๔๔๑ ๐๐๖๕

เส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา
จังหวัดลำปาง

โปรแกรมการท่องเที่ยว จังหวัดลำปาง ๑ วัน

เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง (วัดไหล่หิน-วัดพระธาตุลำปางหลวง-ชุมชนบ้านลำปางหลวง-วัดป่าฝาง-วัดศรีชุม-วัดศรีรองเมือง-วัดพระแก้วดอนเต้า-วัดเจดีย์ซาวหลัง)	
เช้า	➢ เยี่ยมชมสถานที่เก็บคัมภีร์ที่เก่าแก่ของเมืองลำปาง ชมศิลปกรรมล้านนาของช่างสกุลลำปางภายในวัด ได้แก่ วิหารโถง โบสถ์ เจดีย์ ซุ้มประตูโขงและโรงธรรม ซึ่งนับเป็นโบราณสถานสำคัญทั้งในด้านความเก่าแก่และมีคุณค่าทางด้านศิลปะ ณ **วัดไหล่หิน** อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
	➢ ยลความงามของวัดไม้ที่สมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของไทย กราบสักการะพระธาตุศักดิ์สิทธิ์คู่เมืองลำปางและยังเป็นพระธาตุประจำปีเกิดปีฉลู องค์พระธาตุเป็นทรงกลมแบบล้านนาภายนอกบุด้วยทองจังโก ยอดฉัตรทำด้วยทองคำ มีลายสลักดุนเป็นลวดลายประจำยามแบบต่างๆ ไว้อย่างงดงาม ณ **วัดพระธาตุลำปางหลวง** อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
	➢ เรียนรู้และทดลองทำผลิตภัณฑ์ปลาดิ้นได้จากไม้สัก และเลือกซื้อสินค้าของฝากหัตถกรรมพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ณ **ชุมชนบ้านลำปางหลวง** อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
เที่ยง	➢ รับประทานอาหาร ณ ร้านครัวรสนิยม อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
บ่าย	➢ สักการะพระเจดีย์เก่าแก่ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่อัญเชิญมาจากพม่า ณ **วัดป่าฝาง** อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
	➢ ชมสวยงามของพระวิหารครึ่งตึกครึ่งไม้ศิลปกรรมร่วมสมัยระหว่างล้านนาและ

	พม่า สักการะพระพุทธรูปศิลปะพม่า ตื่นตากับจิตรกรรมฝาผนังภายในวิหารเรื่องพุทธประวัติ ตื่นใจกับความมหัศจรรย์ของต้นโพธิ์ที่รายล้อมพุทธสถานอันเป็นที่มาของชื่อวัด ณ **วัดศรีชุม** อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
	➢ กราบสักการะพระประธานปางอุ้มบาตรสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์แกะสลักจากไม้สักทองอายุกว่าร้อยปี ชมศิลปกรรมพม่า ณ **วัดศรีรองเมือง** อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
	➢ เยือนถิ่นวัดงามอายุนับพันปี ที่เคยประดิษฐานพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรหรือพระแก้วมรกต สักการะองค์เจดีย์ที่ศักดิ์สิทธิ์ ณ **วัดพระแก้วดอนเต้า** อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
	➢ เที่ยวชม **วัดเจดีย์ซาวหลัง** สักการะพระเจดีย์โบราณ ๒๐ องค์ ที่ทรงคุณค่าทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณวัตถุ ซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างมานานกว่าพันปี เจดีย์แต่ละองค์เป็นลักษณะสถาปัตยกรรมแบบเจดีย์พม่าขนาดเล็ก มีสีทองเป็นประกาย ตั้งอยู่บนฐานเหลี่ยม ยอดเจดีย์ตกแต่งประดับด้วยฉัตรอย่างสวยงาม เชื่อกันว่าภายในแต่ละเจดีย์มีพระเกศาธาตุบรรจุอยู่

โปรแกรมการท่องเที่ยว จังหวัดลำปาง ๒ วัน ๑ คืน

วันที่ ๑ (วัดไหล่หิน-วัดพระธาตุลำปางหลวง-ชุมชนบ้านลำปางหลวง-วัดปงยางคก-วัดป่าฝาง-วัดศรีชุม-วัดศรีรองเมือง-กาดกองต้า)	
เช้า	➢ เยี่ยมชมสถานที่เก็บคัมภีร์ที่เก่าแก่ของเมืองลำปาง ชมศิลปกรรมล้านนาของช่างสกุลลำปางภายในวัด ได้แก่ วิหารโถง โบสถ์ เจดีย์ ซุ้มประตูโขงและโรงธรรม ซึ่งนับเป็นโบราณสถานสำคัญทั้งในด้านความเก่าแก่และมีคุณค่าทางด้านศิลปะ ณ **วัดไหล่หิน** อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
	➢ ยลความงามของวัดไม้ที่สมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของไทย กราบสักการะพระธาตุศักดิ์สิทธิ์คู่เมืองลำปางและยังเป็นพระธาตุประจำปีเกิดปีฉลู องค์พระธาตุเป็นทรงกลมแบบล้านนาภายนอกบุด้วยทองจังโก ยอดฉัตรทำด้วยทองคำ มีลายสลักดุนเป็นลวดลายประจำยามแบบต่างๆ ไว้อย่างงดงาม ณ **วัดพระธาตุลำปางหลวง** อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
	➢ เรียนรู้และทดลองทำผลิตภัณฑ์ปลาดิ้นได้จากไม้สัก และเลือกซื้อสินค้าของฝากหัตถกรรมพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ณ **ชุมชนบ้านลำปางหลวง** อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
เที่ยง	➢ รับประทานอาหาร ณ ร้านครัวรสนิยม อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
บ่าย	➢ เที่ยวชมวัดโบราณอายุกว่าพันปี ยลวิหารไม้แบบล้านนาเรียกกันว่า วิหารจามเทวีศิลปะแบบล้านโบราณยุคหริภุญชัย สร้างด้วยไม้ทั้งหลัง ตอนล่างเปิดโล่งตลอดไม่มีประตูหน้าต่าง ตอนท้ายสุดของวิหารมีผนังก่ออิฐฉาบปูนทึบสามด้านล้อมกู่พระเจ้าหรือโขงพระเจ้า ลักษณะการก่อสร้างเป็นสถาปัตยกรรมแบบล้านนาสกุลช่างเขลางค์นคร ที่มีความสวยงามตามแบบฉบับของสถาปัตยกรรมภาคเหนือ ณ

	วัดปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
	➢ สักการะพระเจดีย์เก่าแก่ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่อัญเชิญมาจากพม่า ณ **วัดป่าฝาง** อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
	➢ ชมสวยงามของพระวิหารครึ่งตึกครึ่งไม้ศิลปกรรมร่วมสมัยระหว่างล้านนาและพม่า สักการะพระพุทธรูปศิลปะพม่า ตื่นตากับจิตรกรรมฝาผนังภายในวิหารเรื่องพุทธประวัติ ตื่นใจกับความมหัศจรรย์ของต้นโพธิ์ที่รายล้อมพุทธสถานอันเป็นที่มาของชื่อวัด ณ **วัดศรีชุม** อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
	➢ กราบสักการะพระประธานปางอุ้มบาตรสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์แกะสลักจากไม้สักทองอายุกว่าร้อยปี ชมศิลปกรรมพม่า ณ **วัดศรีรองเมือง** อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
เย็น	➢ รับประทานอาหารเย็น เพลิดเพลินกับการเลือกซื้อของฝากของที่ระลึก ณ **กาดกองต้า** อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
วันที่ ๒ (นั่งรถม้าชมเมือง-วัดปงสนุกเหนือ- พิพิธภัณฑ์เซรามิคธนบดี-วัดพระแก้วดอนเต้า-วัดเจดีย์ซาวหลัง-วัดจองคำ)	
เช้า	➢ **นั่งรถม้า**ชมเมือง สัมผัสวิถีชีวิตและบรรยากาศของเมืองลำปาง ซึ่งเป็นกิจกรรมไฮไลท์ที่พลาดไม่ได้ ณ บริเวณหน้าวัดพระธาตุลำปางหลวง
	➢ ตามรอยเส้นทางการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม-สถาปัตยกรรมเก่าแก่ ที่เหลืออยู่เพียงแห่งเดียวในประเทศ ณ **วัดปงสนุกเหนือ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง** สักการะเสาหลักเมืองเสาแรกของลำปาง ชมจิตรกรรมและสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานระหว่างไทย จีน พม่า ซึ่งมีเพียงแห่งเดียวของประเทศ
	➢ ย้อนรอยตำนานชามไก่นครลำปาง หรือ ถ้วยก๋าไก่ ของฝากที่ขึ้นชื่อแห่งเมืองลำปาง เรียนรู้วิธีการทำถ้วย ชาม แก้ว เลือกซื้อผลิตภัณฑ์เครื่องเคลือบเซรามิคมาตรฐานระดับโลก ณ **พิพิธภัณฑ์เซรามิคธนบดี** อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
เที่ยง	➢ รับประทานอาหาร ณ ร้านมุกดาขนมจีนหล่มเก่า
บ่าย	➢ เยือนถิ่นวัดงามอายุนับพันปี ที่เคยประดิษฐานพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรหรือพระแก้วมรกต สักการะองค์เจดีย์ที่ศักดิ์สิทธิ์ ณ **วัดพระแก้วดอนเต้า** อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
	➢ เที่ยวชม **วัดเจดีย์ซาวหลัง** สักการะพระเจดีย์โบราณ ๒๐ องค์ ที่ทรงคุณค่าทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณวัตถุ ซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างมานานกว่าพันปี เจดีย์แต่ละองค์เป็นลักษณะสถาปัตยกรรมแบบเจดีย์พม่าขนาดเล็ก มีสีทองเป็นประกาย ตั้งอยู่บนฐานเหลี่ยม ยอดเจดีย์ตกแต่งประดับด้วยฉัตรอย่างสวยงาม เชื่อกันว่าภายในแต่ละเจดีย์มีพระเกศาธาตุบรรจุอยู่
	➢ ชมสถาปัตยกรรมก่อสร้างโดดเด่นเป็นสง่าศิลปะแบบไทยใหญ่ผสมพม่า ด้วยกำแพงหินที่เป็นแนวยาวกว่า ๒๐๐ เมตร สักการะพระพุทธรูปศิลปะแบบพม่าซึ่ง

	แกะสลักจากไม้ต้นเดียวทั้งองค์ด้วยลวดลายปราณีตงดงามและพระมหาเจดีย์พุทธคยาจำลองซึ่งสร้างจำลองแบบขนาดเทียบเท่ากับพระมหาเจดีย์พุทธคยาประเทศอินเดีย ณ **วัดจองคำ** อำเภองาว จังหวัดลำปาง

ที่พักที่น่าสนใจ

๑. โรงแรมลคอร
ที่อยู่: ๑๓๘/๓๘ ถนนพหลโยธิน ตำบลสวนดอก อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ๕๒๑๐๐
โทรศัพท์: ๐๕๔ ๓๑๖ ๔๓๐

๒. โรงแรมบีทู ลำปาง
ที่อยู่: ๑๕/๑ ซอยสุขสวัสดิ์๒ ตำบลพระบาท อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ๕๒๐๐๐
โทรศัพท์: ๐๕๔ ๐๑๐ ๙๘๘

๓. เดอะ เซเนอรี โฮเต็ล
ที่อยู่: ๑๑๐/๔ ซุปเปอร์ไฮเวย์ ลำปาง – งาว ตำบลพระบาท อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ๕๒๐๐๐
โทรศัพท์: ๐๕๔ ๐๑๐ ๖๑๓

เส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

โปรแกรมการท่องเที่ยว จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๑ วัน

เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน (วัดพระธาตุดอยกองมู-อนุสาวรีย์พระยาสิงหนาทราชา-วัดจองคำจองกลาง-สะพานซูตองเป้-ชุมชนบ้านเวียงเหนือ)	
เช้า	➢ กราบสักการะพระธาตุศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอน พระธาตุเจดีย์ที่สวยงาม ๒ องค์ พระเจดีย์องค์ใหญ่สร้างโดย จองต่องสู่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓ เป็นที่บรรจุพระธาตุของ พระโมคคัลลานะ เถระ ซึ่งนำมาจากประเทศพม่า ส่วนพระธาตุเจดีย์องค์เล็กสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๗ โดย พระยาสิงหนาทราชา เจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนคนแรก จากตัววัดสามารถมองเห็นภูมิประเทศและสภาพตัวเมืองแม่ฮ่องสอนได้อย่างชัดเจน ณ **วัดพระธาตุ ดอยกองมู** อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน
	➢ สักการะอนุสาวรีย์ของเจ้าเมืององค์แรกผู้สร้างเมืองแม่ฮ่องสอน ณ **อนุสาวรีย์พระยาสิงหนาทราชา** อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน
	➢ เที่ยวชมสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเมืองไทใหญ่ วัดแฝดที่ตั้งอยู่ในกำแพงเดียวกัน และตั้งอยู่ข้าง หนองจองคำ ทำให้เราสามารถเห็นภาพสะท้อนน้ำที่สวยงามได้ทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน เยี่ยมชม **วัดจองคำ** วัดแห่งแรกของแม่ฮ่องสอน เป็นวัดเก่าแก่ที่สร้างตามแบบอย่างศิลปะไทยใหญ่ สิ่งที่โดดเด่นหลังคาทรงประสาท ๙ ชั้น และมีศาสนสถานที่สำคัญคือ วิหารหลวงพ่อโต ซึ่ง

	เป็นพระพุทธรูป องค์ใหญ่ที่สุดของแม่ฮ่องสอน สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๗ โดยช่างชาวพม่า นำท่านชม **วัดจองกลาง** ตั้งอยู่ข้างกับวัดจองคำ ภายในวิหารมีแท่นบูชาตั้งพระพุทธสิหิงค์จำลอง ปิดทองเหลืองอร่ามไปทั้งองค์ มีสิ่งที่น่าสนใจอื่นๆ เช่น ตุ๊กตาแกะสลักด้วยไม้เป็นรูปคนและสัตว์เกี่ยวกับพระเวสสันดรชาดก ด้านจิตรกรรมมีภาพวาดบนแผ่นกระจก เรื่องพระเวสสันดรชาดกและภาพประวัติเจ้าชายสิทธัตถะ ตลอดจนภาพแสดงให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของคนสมัยนั้นหลายภาพ มีคำบรรยายใต้ภาพเป็นภาษาพม่า
เที่ยง	➢ รับประทานอาหาร ณ อีสานแซ่บ at บ้านไรผักหวาน อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน
บ่าย	➢ ตื่นตากับสะพานไม้ไผ่ที่ยาวที่สุดในประเทศไทย ณ **สะพานซูตองเป้** อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน สร้างขึ้นด้วยแรงศรัทธาของพระภิกษุ สามเณร และชาวบ้าน โดยใช้วัสดุในท้องถิ่น เพื่อให้พระภิกษุสามเณรออกรับบิณฑบาต ถือเป็นสะพานไม้แห่งศรัทธา คำว่า “ซูตองเป้” (Su-Tong-Pe) เป็นภาษาไทยใหญ่ แปลว่า อธิษฐานสำเร็จ เชื่อกันว่าหากผู้ใดข้ามสะพานแห่งนี้จะทำให้คำอธิษฐานนั้นสำเร็จโดยเร็ว
	➢ พบภูมิปัญญามูเซอแดงบ้านหัวฝาย และวิถีชีวิตที่น่าสนใจ อาทิ การจักสาน การทำแหนม กลุ่มข้าวสาลี การทอผ้าชนเผ่า การตีมีดมีวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากงาบ้านโป่ง การตัดเย็บเสื้อผ้า สามารถเลือกสนุกกับกิจกรรมผจญภัย อาทิ การเที่ยวถ้ำน้ำตก และโป่งน้ำร้อน ณ **ชุมชนบ้านเวียงเหนือ** อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

โปรแกรมการท่องเที่ยว จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๒ วัน ๑ คืน

วันที่ ๑ (วัดพระธาตุดอยกองมู-อนุสาวรีย์พระยาสิงหนาทราชา-วัดจองคำจองกลาง-สะพานซูตองเป้-ชุมชนบ้านเวียงเหนือ-ถนนคนเดินปาย)	
เช้า	➢ กราบสักการะพระธาตุศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอน พระธาตุเจดีย์ที่สวยงาม ๒ องค์ พระเจดีย์องค์ใหญ่สร้างโดย จองต่องสู่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓ เป็นที่บรรจุพระธาตุของ พระโมคคัลลานะ เถระ ซึ่งนำมาจากประเทศพม่า ส่วนพระธาตุเจดีย์องค์เล็กสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๗ โดย พระยาสิงหนาทราชา เจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนคนแรก จากตัววัดสามารถมองเห็นภูมิประเทศและสภาพตัวเมืองแม่ฮ่องสอนได้อย่างชัดเจน ณ **วัดพระธาตุ ดอยกองมู** อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน
	➢ สักการะอนุสาวรีย์ของเจ้าเมืององค์แรกผู้สร้างเมืองแม่ฮ่องสอน ณ **อนุสาวรีย์พระยาสิงหนาทราชา** อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน
	➢ เที่ยวชมสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเมืองไทใหญ่ วัดแฝดที่ตั้งอยู่ในกำแพงเดียวกัน และตั้งอยู่ข้าง หนองจองคำ ทำให้เราสามารถเห็นภาพสะท้อนน้ำที่สวยงามได้ทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน เยี่ยมชม **วัดจองคำ** วัดแห่งแรกของ

	แม่ฮ่องสอน เป็นวัดเก่าแก่ที่สร้างตามแบบอย่างศิลปะไทยใหญ่ สิ่งที่โดดเด่นหลังคาทรงประสาท ๙ ชั้น และมีศาสนสถานที่สำคัญคือ วิหารหลวงพ่อโต ซึ่งเป็นพระพุทธรูป องค์ใหญ่ที่สุดของแม่ฮ่องสอน สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๗ โดยช่างชาวพม่า นำท่านชม **วัดจองกลาง** ตั้งอยู่ข้างกับวัดจองคำ ภายในวิหารมีแท่นบูชาตั้งพระพุทธสิหิงค์จำลอง ปิดทองเหลืองอร่ามไปทั้งองค์ มีสิ่งที่น่าสนใจอื่นๆ เช่น ตุ๊กตาแกะสลักด้วยไม้เป็นรูปคนและสัตว์เกี่ยวกับพระเวสสันดรชาดก ด้านจิตรกรรมมีภาพวาดบนแผ่นกระจก เรื่องพระเวสสันดรชาดกและภาพประวัติเจ้าชายสิทธัตถะ ตลอดจนภาพแสดงให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของคนสมัยนั้นหลายภาพ มีคำบรรยายใต้ภาพเป็นภาษาพม่า
เที่ยง	➢ รับประทานอาหาร ณ อีสานแซ่บ at บ้านไรผักหวาน อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน
บ่าย	➢ ตื่นตากับสะพานไม้ไผ่ที่ยาวที่สุดในประเทศไทย ณ **สะพานซูตองเป้** อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน สร้างขึ้นด้วยแรงศรัทธาของพระภิกษุ สามเณร และชาวบ้าน โดยใช้วัสดุในท้องถิ่น เพื่อให้พระภิกษุสามเณรออกรับบิณฑบาต ถือเป็นสะพานไม้แห่งศรัทธา คำว่า “ซูตองเป้” (Su-Tong-Pe) เป็นภาษาไทยใหญ่ แปลว่า อธิษฐานสำเร็จ เชื่อกันว่าหากผู้ใดข้ามสะพานแห่งนี้จะทำให้คำอธิษฐานนั้นสำเร็จโดยเร็ว
	➢ พบภูมิปัญญามูเซอแดงบ้านหัวฝาย และวิถีชีวิตที่น่าสนใจ อาทิ การจักสาน การทำแหนม กลุ่มข้าวสาลี การทอผ้าชนเผ่า การตีมีดมีวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากงาบ้านโป่ง การตัดเย็บเสื้อผ้า สามารถเลือกสนุกกับกิจกรรมผจญภัย อาทิ การเที่ยวถ้ำน้ำตก และโป่งน้ำร้อน ณ **ชุมชนบ้านเวียงเหนือ** อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
เย็น	➢ อิ่มอร่อยกับอาหารที่หลากหลาย พร้อมเลือกซื้อสินค้าและผลิตภัณฑ์ ณ **ถนนคนเดินปาย**
วันที่ ๒ (ปายแคนยอน-สะพานประวัติศาสตร์ปาย-โป่งน้ำร้อนท่าปาย)	
เช้า	➢ ตามรอยภาพยนตร์ดัง เรื่องปายอินเลิฟ สัมผัสความมหัศจรรย์ของธรรมชาติ ณ **ปายแคนยอน** หรืออีกชื่อหนึ่งคือ กองแลน เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยเกิดจากการทรุดตัวของดินบนภูเขาสูง ที่ถูกกัดเซาะเป็นร่องลึกคล้ายหน้าผา ติดต่อกันเป็นบริเวณกว้าง มีลักษณะคล้ายแพะเมืองผีของจังหวัดแพร่ พร้อมชมวิวที่สวยงามของเมืองปาย
	➢ ย้อนรอยยุคสงครามโลก ณ **สะพานประวัติศาสตร์ปาย** เปรียบเสมือนประตูสู่อำเภอปาย สะพานแห่งนี้ถูกสร้างขึ้นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยกองทหารประเทศญี่ปุ่น เพื่อใช้ข้ามแม่น้ำปายและลำเลียงเสบียงและอาวุธเข้าไปยังประเทศพม่า หลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในอดีตสะพานแห่งนี้ถูกสร้างด้วยไม้ แต่หลังจบสงครามได้เผาสะพานไม้ทิ้ง และถูกสร้างขึ้นใหม่โดยใช้สะพานเหล็กจากสะพานนวรัฐจากจังหวัดเชียงใหม่มาแทนที่สะพานเดิม

	➢ สัมผัสธรรมชาติท่ามกลางขุนเขาและป่าไม้ ณ **โป่งน้ำร้อนท่าปาย** ภายในมีกิจกรรมแช่ตัว แช่เท้า อิ่มอร่อยไปกับกิจกรรมจากการต้มไข่ในบ่อน้ำพุร้อนที่สุกโดยใช้เวลาไม่กี่วินาที

ที่พักที่น่าสนใจ

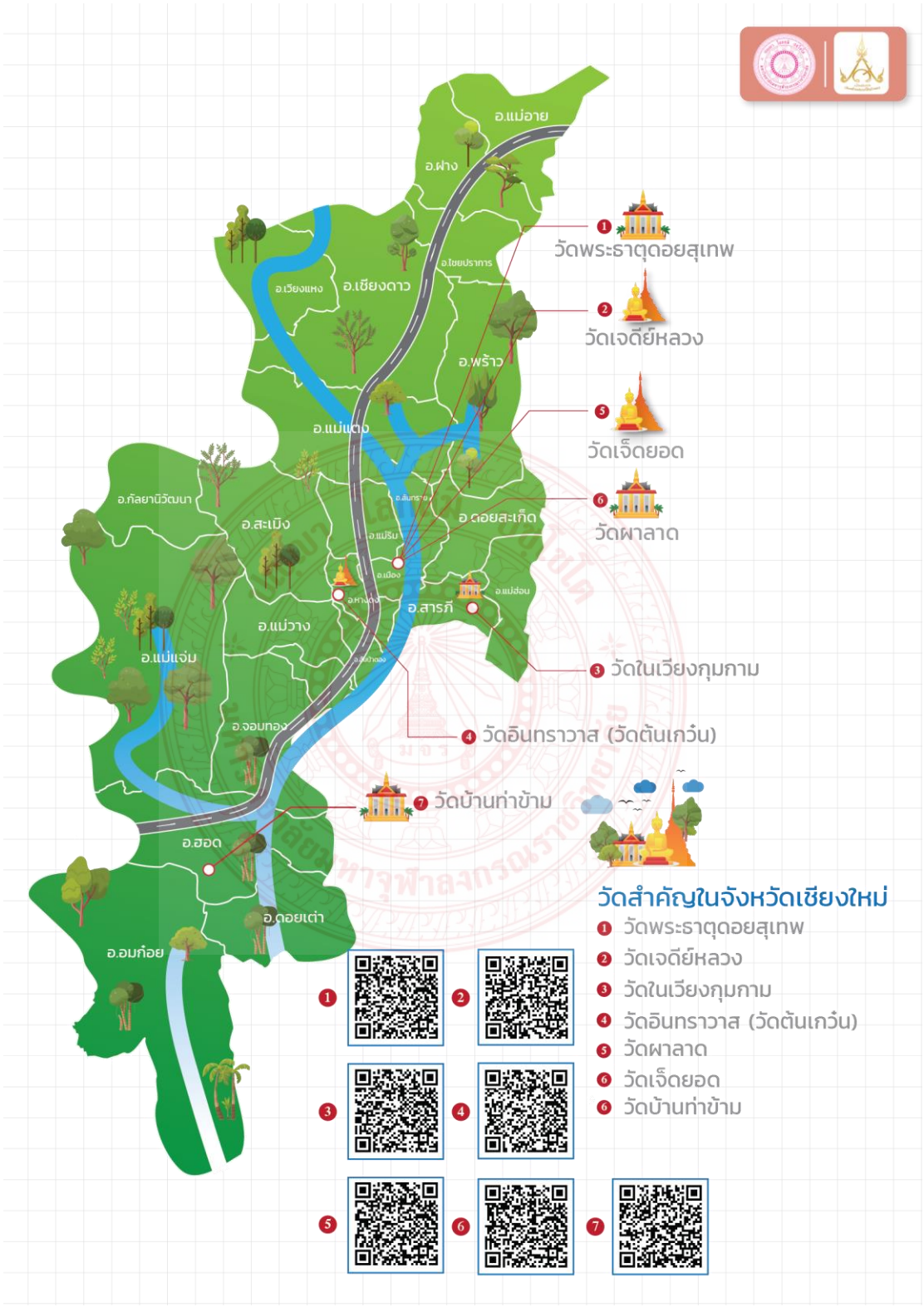
๑. B๒ Pai Premier Resort / บีทู ปาย พรีเมียร์ รีสอร์ท
ที่อยู่: ๗๖ หมู่ ๒ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๕๘๑๓๐
โทรศัพท์: ๐๕๒ ๐๔๐ ๒๐๔

๒. Villadepai
ที่อยู่: ๘๗ หมู่ ๓ ตำบล เวียงใต้ อำเภอปาย แม่ฮ่องสอน ๕๘๑๓๐
โทรศัพท์: ๐๕๓ ๖๙๙ ๑๐๙

๓. ปายในฝัน
ที่อยู่: ๒๓๖ หมู่ ๑ ตำบล บ้านฮี้ อำเภอ ปาย จังหวัด แม่ฮ่องสอน แม่ฮ่องสอน ๕๘๑๓๐
โทรศัพท์: ๐๘๑ ๖๔๑ ๕๔๙๓

จากเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ทำให้เล็งเห็นถึงลักษณะการท่องเที่ยวเชื่อมโยงทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ตลอดจนการเชื่อมโยงในลักษณะการมีอาณาเขตติดต่อกันทั้ง ๘ พื้นที่ อันเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน การเพิ่มวันพักและการใช้จ่ายเงินของนักท่องเที่ยว ตลอดจนการเกิดเส้นทางใหม่ ชุมชนเกิดการพัฒนาตนเองเพื่อรอวงรับการมาเยือนของนักท่องเที่ยว รวมถึงการบูรณาการการทำงานร่วมกันของภาครัฐ ภาคประชาชน ผู้ประกอบการ

แผนที่เส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ๘ จังหวัด

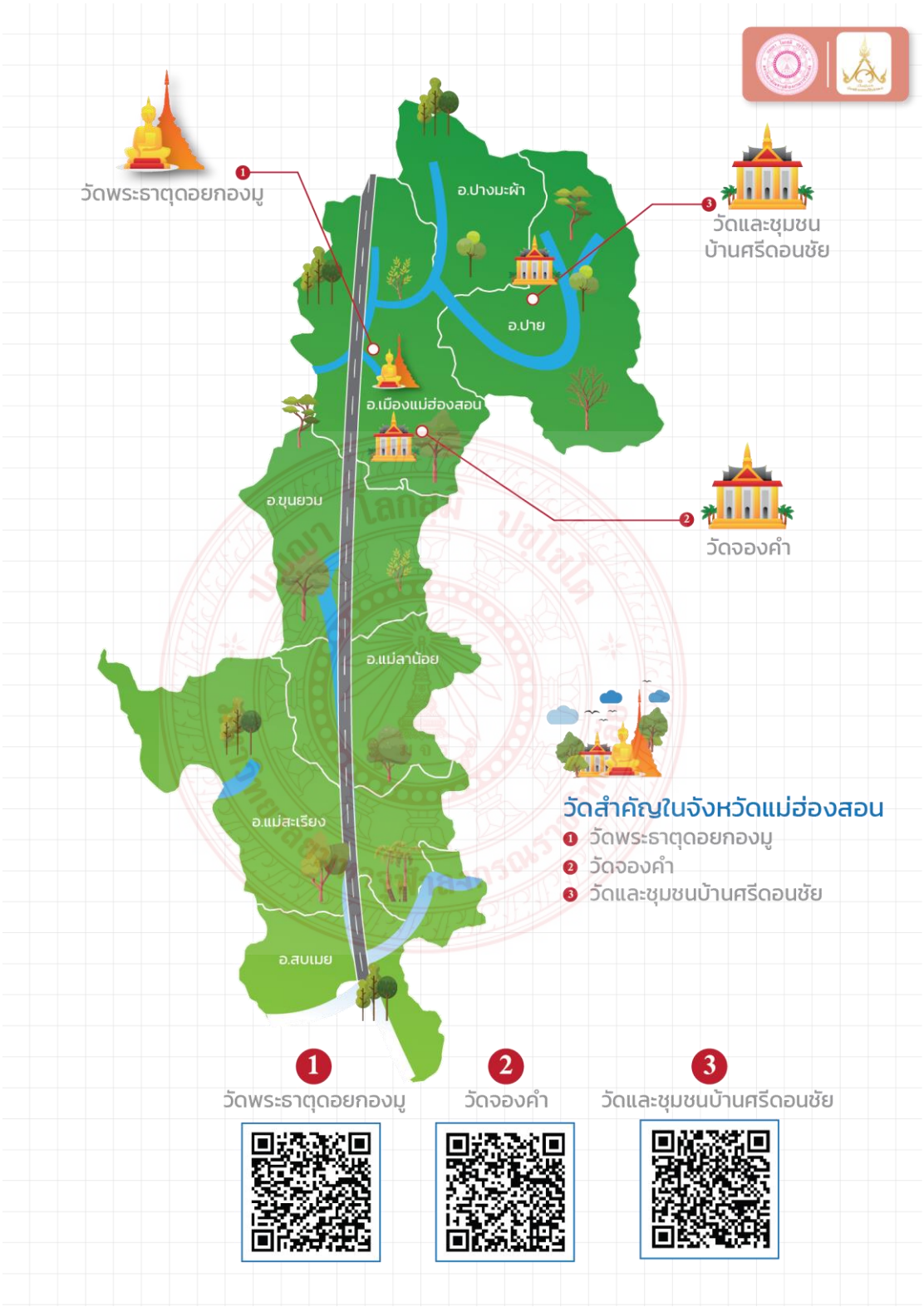
ภาพประกอบที่ ๔.๒๔๖: แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่

ภาพประกอบที่ ๔.๒๔๗: แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย

ภาพประกอบที่ ๔.๒๔๘: แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดแพร่

ภาพประกอบที่ ๔.๒๔๙: แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาพประกอบที่ ๔.๒๕๐: แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดน่าน

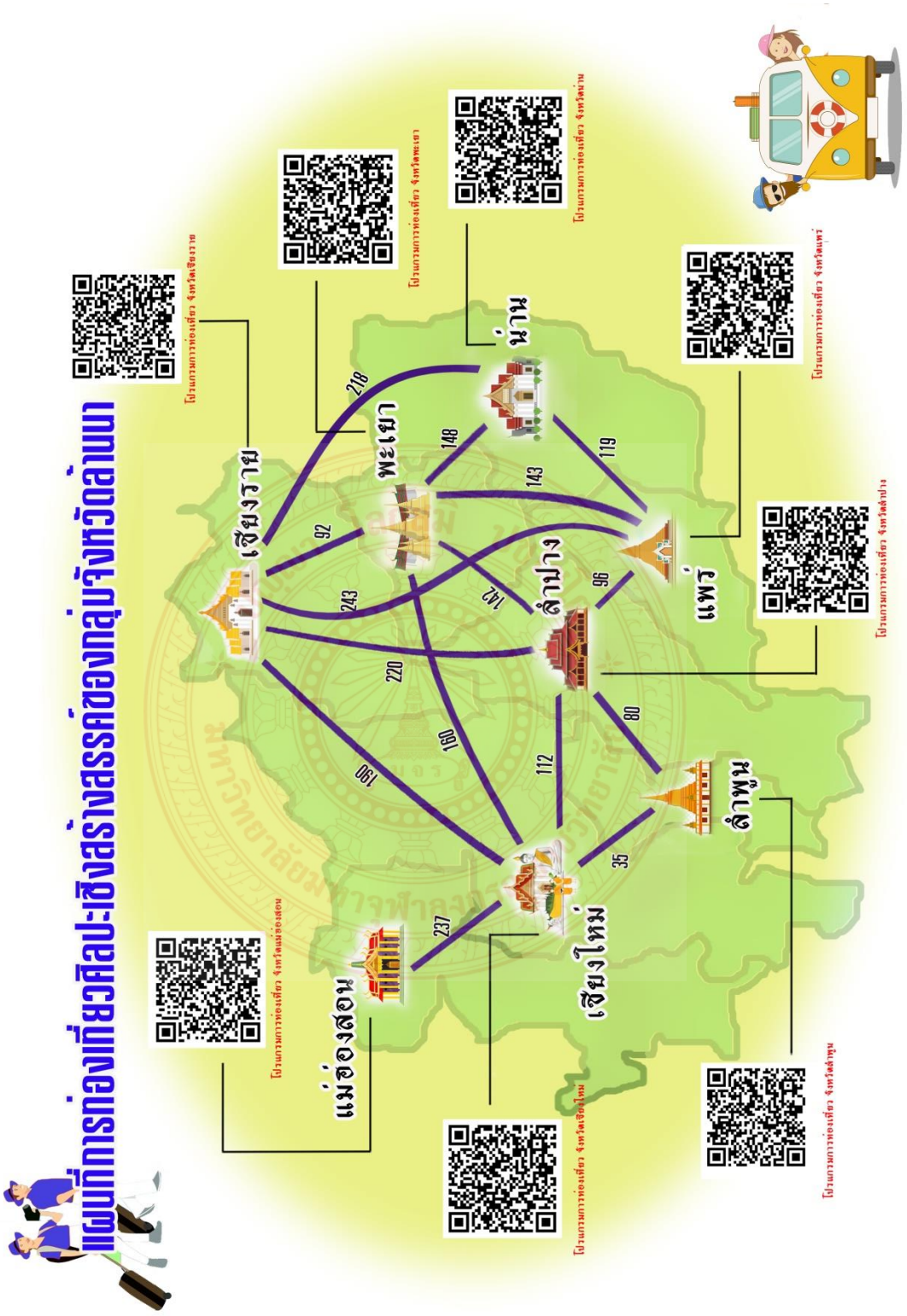
ภาพประกอบที่ ๔.๒๕๑: แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดพะเยา

ภาพประกอบที่ ๔.๒๕๒: แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง

ภาพประกอบที่ ๔.๒๕๓: แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดลำพูน

ภาพประกอบที่ ๔.๒๕๔: แผนที่ท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

บทที่ ๕

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาเส้นทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้ เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่นำทรัพยากรในพื้นที่มาสร้างสรรค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา เพื่อศึกษาสภาพการณ์และศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา และเพื่อพัฒนารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ทั้งนี้สามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังต่อไปนี้

๕.๑. สรุปผลการวิจัย

สำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่นำทรัพยากรในพื้นที่มาสร้างสรรค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ผู้วิจัยได้เลือก ๘ จังหวัดภาคเหนือ คือ จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน และจังหวัดพะเยา แต่ละจังหวัดจะมีงานศิลปะที่ผสมผสานเข้ากับบริบทของพื้นที่ที่แตกต่างกันออกไป ประกอบกับศิลปินในพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง โดยเป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ ๑ พื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์ และการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา กลุ่มที่ ๒ พื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ประกอบด้วย กลุ่มที่ ๓ พื้นที่พัฒนาสินค้าศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ประกอบด้วย และกลุ่มที่ ๔ กลุ่มเครือข่ายศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในล้านนา

สภาพการณ์และศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ผลการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) พบว่า ภาพรวมมีศักยภาพการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๕ โดยพบว่าการเก็บรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคม และวัฒนธรรม มีความชัดเจนต่อเนื่อง อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ รองลงมาได้แก่ ประวัติความเป็นมาของศิลปกรรม ศิลปะพื้นบ้านและพุทธศิลปกรรมในล้านนา เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม สามารถสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของล้านนา อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของกลุ่มศิลปินในล้านนา มีเอกลักษณ์ มีความโดดเด่น อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๔ รูปแบบผลงานทางศิลปะ การสร้างสรรค์ผลงานร่วมสมัย มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ การสนับสนุน ส่งเสริม การอนุรักษ์ศิลปะของวัดและชุมชน เพื่อถ่ายทอดแก่ผู้ที่สนใจหรือนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๒ การออกแบบงานศิลปกรรมในพื้นที่ศิลปะชุมชนมีความสอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๙ และมีการวางแผนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดที่เป็นต้นแบบพุทธศิลปกรรมในล้านนาอย่างชัดเจน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๑ ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (Amenities) พบว่า ภาพรวมมีศักยภาพการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๙ โดยพบว่าพื้นที่จอดรถเพียงพอสำหรับรองรับจำนวนรถที่เข้ามาโดยเฉพาะในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวหนาแน่น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๒ รองลงมาได้แก่ มีบริการร้านค้า ร้านอาหารเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๑ การจัดสถานที่นั่งพักผ่อนของนักท่องเที่ยวมีเพียงพอ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๐๑ การให้บริการห้องสุขาที่มีจำนวนเพียงพอ อยู่ในสภาพการใช้งานดี แยกสัดส่วนสำหรับเพศ หญิง และมีสัญลักษณ์ที่ชัดเจน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๔ การให้บริการด้านที่พักที่มีมาตรฐานจำนวนเพียงพอ มีการออกแบบ ใช้วัสดุก่อสร้างที่สะท้อนถึงศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ในพื้นที่ได้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๔ มีการจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูล โดยเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์มีความรู้ รวมถึงมีสื่อนำเสนอข้อมูลบริการแก่นักท่องเที่ยว อาทิ แผ่นพับ แผนที่ ที่น่าสนใจ และเป็นข้อมูลปัจจุบัน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๕๔ มีมาตรการในการรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวจากอันตรายที่อาจเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว อาทิ เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย อุปกรณ์ปฐมพยาบาลขั้นพื้นฐาน ข้อมูลสำคัญในการติดต่อโรงพยาบาล สถานีตำรวจ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๓๒ และการคำนึงถึงสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการ เช่น ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ การบริการเส้นทางสำหรับผู้พิการในการเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๑๑ ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibilities) พบว่า ภาพรวมมีศักยภาพการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๘๓ โดยพบว่าเส้นทางการเดินทางถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความหลากหลาย อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๒ รองลงมาได้แก่ สภาพเส้นทางการเดินทางถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๔ ความสะดวกของการจราจร เส้นทางที่ไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีระดับความหนาแน่นและความแออัดของการจราจรต่ำ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๔ การมีป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีความชัดเจน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๑ การแสดงข้อมูลการเดินทางในระบบออนไลน์มีความชัดเจน เช่น ระบบการเดินทางด้วย GPS อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๕๖ และการให้บริการรถสาธารณะไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีความหลากหลาย มีตารางการเดินรถชัดเจน และสม่ำเสมอ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๑๔ ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว (Activities) พบว่า ภาพรวมมีศักยภาพการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๕ โดยพบว่ากิจกรรมทางการท่องเที่ยวสามารถก่อให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี และมีจำนวนการจัดกิจกรรมบ่อยครั้งในแต่ละปี อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๘ รองลงมาได้แก่ กิจกรรมทางการท่องเที่ยวสามารถสะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะตนทางวัฒนธรรม อาทิ วิถีชีวิต การแต่งกาย ลักษณะของกิจกรรมประเพณี ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องมือใช้สอย ลักษณะสิ่งประดิษฐ์ เป็นต้น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๔ กิจกรรมทางการท่องเที่ยวมีจำนวนหลากหลาย นักท่องเที่ยวมีโอกาสเลือกทำกิจกรรมที่ตนพึงพอใจได้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย

เท่ากับ ๒.๗๙ กิจกรรมทางการท่องเที่ยวไม่ส่งผลให้แหล่งวัฒนธรรมเกิดความเสื่อมโทรม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๓๘ กิจกรรมทางการท่องเที่ยวสามารถสะท้อนความงดงามทางด้านศิลปวัฒนธรรม สร้างความประทับใจแก่ผู้พบเห็นได้ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๓๒ และกิจกรรมทางการท่องเที่ยวก่อให้เกิดความผูกพัน ระหว่างคนในชุมชน และนักท่องเที่ยวได้ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๑๔ ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว (Administration) พบว่า ภาพรวมมีศักยภาพการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๓ โดยพบว่า การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๒ รองลงมาได้แก่ การมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน ในการกำหนดนโยบาย การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๗ การสนับสนุนสินค้าท้องถิ่นในการดำเนินการของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ผลิตภัณฑ์ของฝากจากสินค้าหัตถกรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๖ การสร้างโอกาสให้ชุมชนหารายได้จากกิจกรรมท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๒ การจัดตั้งกลุ่มโดยชุมชนเพื่อกำหนดเป้าหมายในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว มีความเข้มแข็ง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๔๗ และการวิเคราะห์ ประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว รวมถึงมาตรการป้องกันผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๑๔ ตามลำดับ

รูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา จากการสำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่นำทรัพยากรในพื้นที่มาสร้างสรรค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ได้พบศักยภาพของพื้นที่ที่สามารถนำมาสู่การสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวได้ ประกอบด้วยจังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน ซึ่งมีความโดดเด่นทางด้านส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์ และการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา เป็นพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา พื้นที่พัฒนาสินค้าศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ทั้งนี้ จากการสำรวจพื้นที่และการนำหลักแนวทางการวางแผนการจัดรายการนำเที่ยว ทำให้สามารถสร้างรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา จำนวน ๑๖ รายการนำเที่ยว ใน ๘ พื้นที่

ในขั้นตอนการศึกษาวิธีการดำเนินงานการจัดการการวางแผนการจัดรายการนำเที่ยว ได้พิจารณาถึง การวางแผน ซึ่งถือเป็น กระบวนการดำเนินงานเพื่อปฏิบัติให้บรรลุผลได้ในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุด การกำหนดความหมายของคำว่า “การวางแผน” นั้น ได้ครอบคลุมถึงการคาดการณ์เหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต รวมทั้ง การกำหนดกิจกรรมรองรับการเปลี่ยนแปลงเพื่อมุ่งหวังผลแห่งกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ การได้มีการวางแผน จะก่อให้เกิดประโยชน์มากมาย คือ เป็นการเตรียมการเพื่อจองสถานประกอบการต่าง ๆ ให้พร้อม เพื่อลดความเสี่ยงที่จะไม่ได้ห้องพัก ไม่ได้ร้านอาหาร ไม่ได้เข้าชม ไม่ได้รถ ไม่ได้เที่ยวบินที่ถูกใจ ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงเทศกาลท่องเที่ยว เป็นการจัดเตรียมการเพื่ออำนวยความสะดวกสามารถประมาณการค่าใช้จ่ายได้ถูกต้องชัดเจนใกล้ความเป็นจริง

การจัดนำเที่ยวโดยทั่วไปสามารถจำแนกได้เป็น ๒ ลักษณะใหญ่ๆ คือ จัดนำเที่ยวตามความต้องการของนักท่องเที่ยวและการจัดตามรายการนำเที่ยวที่ได้เตรียมไว้ โดยการจัดนำเที่ยวตามความต้องการของนักท่องเที่ยว จะเป็นการดำเนินงานวางแผนให้สนองตอบตรงความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยว จัดให้มีกิจกรรมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกลุ่มนักท่องเที่ยว และการจัดนำเที่ยวตามรายการนำเที่ยวที่เตรียมไว้ คือ การจัดนำเที่ยวที่บริษัทนำเที่ยวเป็นผู้กำหนดรายการนำเที่ยวทั้งหมดเป็นแบบเหมาจ่าย (Package Tour) โดยมีกำหนดวันเวลาเดินทาง มีการจัดเตรียมยานพาหนะ โรงแรมที่พัก ร้านอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว ตลอดจนเส้นทางการเดินทาง และราคาขายเพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้ลูกค้าที่สนใจเลือกซื้อ

เมื่อได้พิจารณาถึงลักษณะการจัดรายการนำเที่ยว พบการจัดนำเที่ยวตามลักษณะช่วงเวลาโดยคำนึงถึงสถานที่จุดหมายปลายทางที่จะไปและเวลาที่มีสำหรับการท่องเที่ยว ดังนี้

๑. การจัดนำเที่ยวครึ่งวัน (Half Day Tour) เป็นการจัดนำเที่ยวที่มีช่วงเวลาในการท่องเที่ยวสั้นเพียง ๕-๗ ชั่วโมง เป็นการจัดนำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่ใกล้ๆ ที่สำคัญซึ่งอาจอยู่ใกล้ที่พักของนักท่องเที่ยว

๒. การจัดนำเที่ยวเต็มวัน (One Day Tour) เป็นการจัดนำเที่ยวที่มีช่วงเวลาในการจัดท่องเที่ยวตั้งแต่เช้า ถึงเย็น คือ ประมาณ ๑๐-๑๒ ชั่วโมง เป็นการจัดนำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่ใกล้ๆ หรือไม่ไกลจากที่พักของนักท่องเที่ยวมากนัก

๓. การจัดนำเที่ยวมากกว่า ๑ วัน (Tour Around) เป็นการจัดนำเที่ยวที่มีช่วงเวลาในการท่องเที่ยวมากกว่า ๑ วัน คือ ต้องมีการค้างคืนระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว อย่างน้อย ๑ คืน เป็นการจัดนำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว หรือสถานที่ค่อนข้างมีระยะทางไกลต้องใช้เวลาในการเดินทางนานจึงต้องมีการค้างคืน

สำหรับด้านองค์ประกอบของการจัดรายการนำเที่ยว คือการพิจาณณาส่วนประกอบสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดรายการนำเที่ยว อาทิเช่น พาหนะที่ใช้ในการนำเที่ยว (Transportation) เช่น รถโค้ช รถบัส รถตู้ รถไฟ เรือ หรือเครื่องบิน ด้านที่พักแรม โรงแรมหรือที่พัก (Hotel or Lodging) ร้านอาหาร(Restaurant) เช่น ภัตตาคารอาหารประจำชาติ ร้านอาหารที่ให้บริการกับคณะทัวร์ หรือร้านอาหารที่เน้นมีการแสดงประกอบเพิ่มอรรถรสในการรับประทานอาหาร ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว(Attractions) โดยได้พิจารณาจากความโดดเด่นทางด้านศิลปวัฒนธรรม แหล่งซื้อของ (Shopping Places) เช่น ร้านขายของที่ระลึก ย่านการค้า เป็นต้น

ทั้งนี้ในการจัดรายการนำเที่ยวได้นำแนวคิดด้านรูปแบบการเดินทางเพื่อการจัดนำเที่ยว โดยพบรูปแบบการจัดรายการนำเที่ยว ดังนี้

รูปแบบที่ ๑ การจัดรูปแบบการเดินทางที่ให้นักท่องเที่ยวพักที่โรงแรมเดิม และออกเดินทางท่องเที่ยวในระยะทางที่ไม่ไกลจากโรงแรมมากนัก ดังนั้น การจัดรายการนำเที่ยวรูปแบบนี้ จึงต้องจัดที่พักในบริเวณที่มีแหล่งท่องเที่ยวล้อมรอบที่พัก มักเป็นลักษณะของการเที่ยวชมเมือง(City Tour) หรือการเที่ยวชมภูมิทัศน์ (Sightseeing Tour) ดังภาพ

รูปแบบที่ ๒ เป็นการจัดรายการนำเที่ยวที่เปลี่ยนที่พักทุกวัน เนื่องจากต้องใช้ระยะทางในการเดินทางมากกว่ารูปแบบที่ ๑ โดยเริ่มเดินทางจากจุดหนึ่งแล้วต่อไปเรื่อยๆ เป็นวงรอบแล้วกลับมา

ที่จุดเดิมในครั้งแรก โดยมีข้อดี คือ นักท่องเที่ยวจะได้ความแปลกใหม่ของสิ่งแวดล้อมในแต่ละแหล่งท่องเที่ยว สามารถแวะเยี่ยมชมหลายเมือง

รูปแบบที่ ๓ เป็นการจัดรายการนำเที่ยวที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับแบบที่ ๒ แต่สถานที่ที่จะออกเดินทางไปและกลับมีความแตกต่างกัน ไม่ใช้เส้นทางเดียวกัน เป็นลักษณะที่เวลาเที่ยวจะออกเดินทางจากจุดหนึ่ง แต่เวลากลับจะกลับจากอีกจุดหนึ่ง หรืออาจเป็นลักษณะการซื้อรายการนำเที่ยวขาเดียว หรือซื้อรายการนำเที่ยวเฉพาะจุดบางจุด

อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินงานวางแผนการจัดทำเส้นทางเพื่อให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจจะต้องพิจารณาถึง ความน่าสนใจและความโดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม และวัฒนธรรมประเพณีที่สามารถดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเยือน ซึ่งการดำเนินการวางแผนการจัดเส้นทางในครั้งนี้ ได้นำแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในแต่ละจังหวัดเพื่อเป็นสิ่งดึงดูดใจในการเดินทางท่องเที่ยว รวมถึงการคำนึงถึงการอำนวยความสะดวกทางด้านคมนาคมที่มีความปลอดภัยและความรวดเร็ว ด้านที่พัก โดยต้องคำนึงถึงอัตราค่าที่พักที่เหมาะสมกับคุณภาพ สะอาดและมีบริการตามมาตรฐานสากล ด้านร้านอาหารที่ควรมีความหลากหลาย และสะอาดถูกสุขลักษณะมีการให้บริการที่ประทับใจ การกำหนดราคาที่ชัดเจน ด้านสินค้าของที่ระลึก ที่ควรคำนึงและควบคุมคุณภาพการส่งเสริมให้เกิดการใช้วัสดุท้องถิ่นการออกแบบสินค้าให้เป็นเอกลักษณ์ และการกำหนดเส้นทางที่คำนึงถึงความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้เดินทางท่องเที่ยว

การศึกษาภาคสนาม (Field Study) และการลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการใช้พื้นที่พัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา ๘ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน และจังหวัดพะเยา เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่นำทรัพยากรในพื้นที่มาสร้างสรรค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยคัดเลือกเป้าหมายแต่ละพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในการศึกษาสภาพการณ์และศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ได้มีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นการระดมความเห็นของตัวแทนวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ศิลปินในพื้นที่กลุ่มของจังหวัดล้านนา ตัวแทนเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และผู้ประกอบการต่างๆ ที่เชื่อมโยงต่อการท่องเที่ยว ๘ จังหวัดภาคเหนือ เพื่อเป็นการนำศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่เสริมสร้างเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ และนำมาซึ่งชุดปฏิบัติการเส้นทางการท่องเที่ยว รวมทั้ง การสรุปองค์ความรู้ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา การจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์ การจัดประชุมเสวนาทางวิชาการ รูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการทางศิลปะ (Art Workshop) แลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ของเครือข่ายแต่ละจังหวัดทั้ง ๘ จังหวัดล้านนา อันนำไปสู่การพัฒนารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

๕.๒. อภิปรายผลการวิจัย

สำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่นำทรัพยากรในพื้นที่มาสร้างสรรค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ผู้วิจัยได้เลือก ๘ จังหวัดภาคเหนือ คือ จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน และจังหวัดพะเยา สภาพการณ์และศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ซึ่งสอดคล้องกับ **เพ็ญรุ่ง สุริยกานต์ (๒๕๕๓, หน้า ๓๑-๔๙)**[๑๖๐] ทำการศึกษา การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีของชุมชนทุ่งม่าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัย พบว่า การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีของชุมชนทุ่งม่านมีวิธี คิดและกระบวนการจัดการที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทในแต่ละช่วงเวลา ผู้จัดการ กลุ่มศิลปินสืบสานภูมิปัญญาโบราณในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง มี วิธีคิดและวิธีการจัดการ ๒ รูปแบบ คือในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๕ - ก่อน พ.ศ. ๒๕๓๐ มีกระแส ความต้องการสะสมโบราณวัตถุเวียงกาหลงจากภายนอก พ้องกับความยากจนและความไม่รู้ทำให้ผู้จัดการคิดว่าตนเองไม่ใช่เจ้าของเตาและโบราณวัตถุเวียงกาหลงซึ่งมีคุณค่าเชิงมูลค่าเพียงอย่างเดียว เกิดรูปแบบการจัดการแบบขุดหาโบราณวัตถุขาย (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๘) ทำให้ผู้จัดการได้รายได้ตอบแทน แต่ไม่ยั่งยืนเพราะทรัพยากรถูกทำลาย ในช่วง พ.ศ. ๒๕๓๐ - ปัจจุบัน วิธีคิดมีความเปลี่ยนแปลงเป็นมองว่าทรัพยากรเป็นสมบัติของตนเองและชุมชน รู้สึกผูกพันและเห็นคุณค่าที่หลากหลาย เกิดการจัดการเพื่อ ใช้ประโยชน์ไปพร้อมๆกับการอนุรักษ์ความดั้งเดิม คือการรื้อฟื้นภูมิปัญญาโบราณ เพื่อผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่เหมือนโบราณวัตถุจำหน่าย ตอบสนองความต้องการ โบราณวัตถุเวียงกาหลง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๐ ถึงปัจจุบัน และการจัดการอนุรักษ์เตาเวียงกาหลง ใน พ.ศ.๒๕๕๐ ถึงปัจจุบัน เนื่องจากได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักวิชาการภายนอก ทำให้ผู้จัดการสามารถอนุรักษ์เตาโบราณ และใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน ผู้จัดการที่อยู่ในกลุ่มอนุรักษ์ฯ มีวิธีคิดและดำเนินการจัดการทรัพยากร ทางโบราณคดี ๒ รูปแบบ พ.ศ. ๒๔๒๘-๒๕๔๙ ผู้จัดการมีวิธีคิดว่าทรัพยากรไม่มีเจ้าของ มีคุณค่าเชิงมูลค่า ทำให้เกิดการขุดหาโบราณวัตถุขาย เพราะไม่รู้คุณค่าของ ทรัพยากรและกระแสความต้องการสะสมและศึกษาโบราณวัตถุเวียงกาหลงของคนนอก ผลการจัดการทำให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่า และได้เรียนรู้ว่าการขุดโบราณวัตถุขาย เป็นการทำประโยชน์ที่ไม่ยั่งยืนเช่นเดียวกับผู้จัดการกลุ่มแรก ดังนั้นเมื่อกลุ่มได้รับแนวความคิดเรื่องการจัดการทรัพยากรเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวจากนักวิชาการจากภายนอก ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๔๙ ทำให้เกิดการจัดการอนุรักษ์เตาเวียงกาหลง เพื่อให้สามารถใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรได้อย่างยั่งยืนตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๕๐ จนถึงปัจจุบัน

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) พบว่า ภาพรวมมีศักยภาพการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด โดยพบว่าการเก็บรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคม และวัฒนธรรม มีความชัดเจนต่อเนื่อง อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของศิลปกรรม ศิลปะพื้นบ้านและพุทธศิลปกรรมในล้านนา เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม สามารถสะท้อนความ

---

[๑๖๐] เพ็ญรุ่ง สุริยกานต์, การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีของชุมชนทุ่งม่าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. **ดำรงวิชาการ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒,** มิถุนายน-ธันวาคม ๒๕๕๓, หน้า ๓๑-๔๙.

เป็นเอกลักษณ์ของล้านนา อยู่ในระดับมากที่สุด การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของกลุ่มศิลปินในล้านนา มีเอกลักษณ์ มีความโดดเด่น อยู่ในระดับมากที่สุด รูปแบบผลงานทางศิลปะ การสร้างสรรค์ผลงานร่วมสมัย มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อยู่ในระดับมากที่สุด การสนับสนุน ส่งเสริม การอนุรักษ์ศิลปะของวัดและชุมชน เพื่อถ่ายทอดแก่ผู้ที่สนใจหรือนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับมากที่สุด การออกแบบงานศิลปกรรมในพื้นที่ศิลปะชุมชนมีความสอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด และมีการวางแผนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดที่เป็นต้นแบบพุทธศิลปกรรมในล้านนาอย่างชัดเจน อยู่ในระดับมากที่สุด และผลการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (Amenities) พบว่า ภาพรวมมีศักยภาพการท่องเที่ยวอยู่ในระดับ โดยพบว่าพื้นที่จอดรถเพียงพอสำหรับรองรับจำนวนรถที่เข้ามาโดยเฉพาะในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวหนาแน่น อยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ มีบริการร้านค้า ร้านอาหารเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก การจัดสถานที่นั่งพักผ่อนของนักท่องเที่ยวมีเพียงพอ อยู่ในระดับมาก การให้บริการห้องสุขาที่มีจำนวนเพียงพอ อยู่ในสภาพการใช้งานดี แยกสัดส่วนสำหรับเพศ หญิง และมีสัญลักษณ์ที่ชัดเจน อยู่ในระดับมาก การให้บริการด้านที่พักที่มีมาตรฐาน จำนวนเพียงพอ มีการออกแบบ ใช้วัสดุก่อสร้างที่สะท้อนถึงศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ในพื้นที่ได้ อยู่ในระดับมาก มีการจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูล โดยเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์มีความรู้ รวมถึงมีสื่อนำเสนอข้อมูลบริการแก่นักท่องเที่ยว อาทิ แผ่นพับ แผนที่ ที่น่าสนใจ และเป็นข้อมูลปัจจุบัน อยู่ในระดับมาก มีมาตราการในการรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวจากอันตรายที่อาจเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว อาทิ เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย อุปกรณ์ปฐมพยาบาลขั้นพื้นฐาน ข้อมูลสำคัญในการติดต่อโรงพยาบาล สถานีตำรวจ อยู่ในระดับปานกลาง และการคำนึงถึงสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการ เช่น ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ การบริการเส้นทางสำหรับผู้พิการในการเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibilities) พบว่า ภาพรวมมีศักยภาพการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก โดยพบว่าเส้นทางการเดินทางถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความหลากหลาย อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่ สภาพเส้นทางการเดินทางถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัย อยู่ในระดับมาก ความสะดวกของการจราจร เส้นทางที่ไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีระดับความหนาแน่นและความแออัดของการจราจรต่ำ อยู่ในระดับมาก การมีป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีความชัดเจน อยู่ในระดับมาก การแสดงข้อมูลการเดินทางในระบบออนไลน์มีความชัดเจน เช่น ระบบการเดินทางด้วย GPS อยู่ในระดับมาก และการให้บริการรถสาธารณะไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีความหลากหลาย มีตารางการเดินรถชัดเจนและสม่ำเสมอ อยู่ในระดับปานกลาง

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว (Activities) พบว่า ภาพรวมมีศักยภาพการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก โดยพบว่ากิจกรรมทางการท่องเที่ยวสามารถก่อให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี และมีจำนวนการจัดกิจกรรมบ่อยครั้งในแต่ละปี อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่ กิจกรรมทางการท่องเที่ยวสามารถสะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะตนทางวัฒนธรรม อาทิ วิถีชีวิต การแต่งกาย ลักษณะของกิจกรรมประเพณี ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องมือใช้สอย ลักษณะสิ่งประดิษฐ์ เป็นต้น อยู่ในระดับมาก กิจกรรม

ทางการท่องเที่ยวมีจำนวนหลากหลาย นักท่องเที่ยวมีโอกาสเลือกทำกิจกรรมที่ตนพึงพอใจได้ อยู่ในระดับมาก กิจกรรมทางการท่องเที่ยวไม่ส่งผลให้แหล่งวัฒนธรรมเกิดความเสื่อมโทรม อยู่ในระดับปานกลาง กิจกรรมทางการท่องเที่ยวสามารถสะท้อนความงดงามทางด้านศิลปวัฒนธรรม สร้างความประทับใจแก่ผู้พบเห็นได้ อยู่ในระดับปานกลาง และกิจกรรมทางการท่องเที่ยวก่อให้เกิดความผูกพันระหว่างคนในชุมชน และนักท่องเที่ยวได้ อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับ และชนกพร ไผทสิทธิกุล (๒๕๕๔, หน้า บทคัดย่อ)[๑๖๑] ได้ศึกษาการอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมกกแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย โดยการศึกษาสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนแม่น้ำ สภาพกายภาพของชุมชน ผังหมู่บ้านและเรือนพื้นถิ่น ตลอดจนวิถีชีวิต คติความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม ตลอดจนผลกระทบและความเปลี่ยนแปลง เพื่อเป็นแนวทางการอนุรักษ์ของชุมชนจำนวน ๓ ชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำกกจังหวัดเชียงราย คือ ชุมชนรวมมิตร ชุมชนบ้านจะคือ และชุมชนแม่สลัก จากการศึกษาพบว่าทั้ง ๓ ชุมชนประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธ์ต่าง ๆ ล้วนมีความสัมพันธ์กับแม่น้ำกก ทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตลอดจนการดำรงชีวิต ตลอดจนมีประเพณี พิธีกรรมทางด้านความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำกก และปัจจุบันชุมชนเริ่มมีความเปลี่ยนแปลจากผลกระทบในด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ปัญหาด้านวัฒนธรรมซึ่งส่งผลกับวิถีชีวิตทางด้านกายภาพและจิตใจ อีกทั้ง **ปรีดา พูลสิน (๒๕๕๔, หน้า บทคัดย่อ)** [๑๖๒] ยังเห็นด้วยกันว่าชุมชน มีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีความโดดเด่นและทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รวมถึงยังคงสืบทอดศิลปะ ประเพณี และศาสนปฏิบัติจนถึงปัจจุบัน แหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในชุมชน ๔ แห่ง คือ ๑. วัดโสมนัสราชวรวิหาร ๒. ศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ๓. โรงเรียนวัดโสมนัส และ ๔. ศูนย์เยาวชนวัดโสมนัส

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว (Administration) พบว่า ภาพรวมมีศักยภาพการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก โดยพบว่า การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน ในการกำหนดนโยบาย การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก การสนับสนุนสินค้าท้องถิ่นในการดำเนินการของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ผลิตภัณฑ์ของฝากจากสินค้าหัตถกรรม อยู่ในระดับมาก การสร้างโอกาสให้ชุมชนหารายได้จากกิจกรรมท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก การจัดตั้งกลุ่มโดยชุมชนเพื่อกำหนดเป้าหมายในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว มีความเข้มแข็งอยู่ในระดับมาก และการวิเคราะห์ ประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว รวมถึงมาตรการป้องกันผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับ **พรรณวลัย คีรีวงศ์วัฒนา**

---

[๑๖๑] ชนกพร ไผทสิทธิกุล, การอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย, **รายงานการวิจัย.** (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีปทุม), ๒๕๕๔. หน้า บทคัดย่อ.

[๑๖๒] ปรีดา พูลสิน, การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดโสมนัส**, รายงานการวิจัย.** (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม), ๒๕๕๔. หน้า บทคัดย่อ.

และ สมหมาย แจ่มกระจ่าง (๒๕๕๕, หน้า ๓๓- ๓๔)[๑๖๓] ได้ศึกษาการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม: การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออก ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่ายชุมชนในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม : การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออกได้แก่ การวางแผนชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังขาดข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังส่วนใหญ่จะปล่อยให้เสื่อมโทรมไปตามสภาพ เห็นจิตรกรรมฝาผนังเป็นสัญลักษณ์ของอดีต แต่มิได้นำมาใช้ประโยชน์ ในปัจจุบัน ให้คุณค่าในฐานะที่เป็นตัวแทนของประวัติศาสตร์ การจัดองค์การ : เจ้าอาวาสวัดกรรมการวัดจะได้รับความไว้วางใจให้ตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังส่วนใหญ่มักจะคงสภาพเดิมไว้ เนื่องจากองค์กรในระดับท้องถิ่น ยังขาดความพร้อมของบุคลากรในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม การควบคุม : สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาประสิทธิภาพของกลุ่มและผู้นำกลุ่มชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม แนวทางการจัดการและอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออก โดยการส่งเสริมให้ชุมชนมีความพร้อมในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม โดยการจัดสรรงบประมาณและสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนในการอนุรักษ์ศิลปกรรมในชุมชน พร้อมทั้งให้ความรู้ในด้านการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม การส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนและชุมชนรับผิดชอบการดำเนินงานวัฒนธรรมของชุมชนเองโดยฝึกอบรมเพื่อให้สามารถดำเนินการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังเท่าที่สามารถทำได้ และสนับสนุนให้มีการศึกษา วิจัยองค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออก เพื่อเป็นฐานความรู้และเผยแพร่สู่ชุมชน

รูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา จากการสำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่นำทรัพยากรในพื้นที่มาสร้างสรรค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ได้พบศักยภาพของพื้นที่ที่สามารถนำมาสู่การสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวได้ ประกอบด้วยจังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน ซึ่งมีความโดดเด่นทางด้านส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์ และการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา เป็นพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา พื้นที่พัฒนาสินค้าศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ทั้งนี้ จากการสำรวจพื้นที่และการนำหลักแนวทางการวางแผนการจัดรายการนำเที่ยว ทำให้สามารถสร้างรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา จำนวน ๑๖ รายการนำเที่ยว ใน ๘ พื้นที่

ในขั้นตอนการศึกษาวิธีการดำเนินงานการจัดการการวางแผนการจัดรายการนำเที่ยว ได้พิจารณาถึง การวางแผน ซึ่งถือเป็น กระบวนการดำเนินงานเพื่อปฏิบัติให้บรรลุผลได้ในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุด การกำหนดความหมายของคำว่า “การวางแผน” นั้น ได้ครอบคลุมถึงการคาดการณ์เหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต รวมทั้ง การกำหนดกิจกรรมรองรับการเปลี่ยนแปลงเพื่อมุ่งหวังผลแห่งกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ การได้มีการวางแผน จะก่อให้เกิดประโยชน์มากมาย คือ เป็นการเตรียมการเพื่อจองสถานประกอบการต่าง ๆ ให้

---

[๑๖๓] พรรณวลัย คีรีวงศ์วัฒนา และ สมหมาย แจ่มกระจ่าง, “การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม : การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออก”, **วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยบูรพา**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๕) : ๓๓- ๓๔.

พร้อม เพื่อลดความเสี่ยงที่จะไม่ได้ห้องพัก ไม่ได้ร้านอาหาร ไม่ได้เข้าชม ไม่ได้รถ ไม่ได้เที่ยวบินที่ถูกใจ ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงเทศกาลท่องเที่ยว เป็นการจัดเตรียมการเพื่ออำนวยความสะดวกสามารถประมาณการค่าใช้จ่ายได้ถูกต้องชัดเจนใกล้ความเป็นจริง การจัดนำเที่ยวโดยทั่วไปสามารถจำแนกได้เป็น ๒ ลักษณะใหญ่ๆ คือ จัดนำเที่ยวตามความต้องการของนักท่องเที่ยวและการจัดตามรายการนำเที่ยวที่ได้เตรียมไว้ โดยการจัดนำเที่ยวตามความต้องการของนักท่องเที่ยว จะเป็นการดำเนินงานวางแผนให้สนองตอบตรงความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยว จัดให้มีกิจกรรมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกลุ่มนักท่องเที่ยว และการจัดนำเที่ยวตามรายการนำเที่ยวที่เตรียมไว้ คือ การจัดนำเที่ยวที่บริษัทนำเที่ยวเป็นผู้กำหนดรายการนำเที่ยวทั้งหมดเป็นแบบเหมาจ่าย (Package Tour) โดยมีกำหนดวันเวลาเดินทาง มีการจัดเตรียมยานพาหนะ โรงแรมที่พัก ร้านอาหาร สถานที่ท่องเที่ยวตลอดจนเส้นทางการเดินทาง และราคาขาย เพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้ลูกค้าที่สนใจเลือกซื้อ เมื่อได้พิจารณาถึงลักษณะการจัดรายการนำเที่ยว พบการจัดนำเที่ยวตามลักษณะช่วงเวลาโดยคำนึงถึงสถานที่จุดหมายปลายทางที่จะไปและเวลาที่มีสำหรับการท่องเที่ยว ดังนี้

๑. การจัดนำเที่ยวครึ่งวัน (Half Day Tour) เป็นการจัดนำเที่ยวที่มีช่วงเวลาในการท่องเที่ยวสั้นเพียง ๕-๗ ชั่วโมง เป็นการจัดนำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่ใกล้ๆ ที่สำคัญซึ่งอาจอยู่ใกล้ที่พักของนักท่องเที่ยว

๒. การจัดนำเที่ยวเต็มวัน (One Day Tour) เป็นการจัดนำเที่ยวที่มีช่วงเวลาในการจัดท่องเที่ยวตั้งแต่เช้า ถึงเย็น คือ ประมาณ ๑๐-๑๒ ชั่วโมง เป็นการจัดนำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่ใกล้ๆ หรือไม่ไกลจากที่พักของนักท่องเที่ยวมากนัก

๓. การจัดนำเที่ยวมากกว่า ๑ วัน (Tour Around) เป็นการจัดนำเที่ยวที่มีช่วงเวลาในการท่องเที่ยวมากกว่า ๑ วัน คือ ต้องมีการค้างคืนระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว อย่างน้อย ๑ คืน เป็นการจัดนำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว หรือสถานที่ค่อนข้างมีระยะทางไกลต้องใช้เวลาในการเดินทางนานจึงต้องมีการค้างคืน ซึ่งสอดคล้องกับ **ณัทธีร์ ศรีดี, ปัญญา คล้ายเดช และดวงดี โอฐสู (๒๕๖๑, บทคัดย่อ)**[๑๖๔] ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคกลาง : กระบวนการจัดการพุทธศิลป์ถิ่นสยามเพื่อความงามของจิตใจและปัญญา” ผลการศึกษา พบว่า ๑. รูปแบบอัตลักษณ์และกระบวนการการจัดการท่องเที่ยวในวัดในเขตภาคกลาง ประกอบไปด้วย ๑) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม/พุทธศิลป์ ๒) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเชิง ประวัติศาสตร์ ๓) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี ๔) รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมกราบไหว้พระเกจิและพระศักดิ์สิทธิ์ ๕) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงการปฏิบัติธรรม โดยมุ่งเน้นกิจกรรมการปฏิบัติธรรมของประชาชนเป็นพื้นฐาน ๖) รูปแบบการท่องเที่ยวอันเกิดจากสายสัมพันธ์ทางสังคมและการพัฒนาชุมชน โดยวัดท่องเที่ยวในเขตภาคกลาง มีอัตลักษณ์ที่มีความโดดเด่นเฉพาะตนเอง โดยจำแนกตามอิริยาบถของพระพุทธรูปในลักษณะปางต่างๆ ได้แก่ พระพุทธรูปปางมารวิชัย ปางสมาธิ ปางประทับยืน ปางไสยาสน์ มีขนาดใหญ่โดดเด่นเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไป

---

[๑๖๔] ณัทธีร์ ศรีดี, ปัญญา คล้ายเดช และดวงดี โอฐสู , **รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาใน ภาคกลาง : กระบวนการจัดการพุทธศิลป์ถิ่นสยามเพื่อความงามของจิตใจและปัญญา,** รายงานการวิจัย. (กรุงเทพฯ :สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย), ๒๕๕๖. หน้า บทคัดย่อ.

นอกจากนี้ ยังมีอัตลักษณ์เฉพาะตามลักษณะของสื่อพุทธศิลป์ที่มิใช่พระพุทธรูป ได้แก่ เจดีย์ ต้นโพธิ์ รอยพระพุทธบาท อีกทั้งยังมุ่งเน้นไปที่การปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ และกระบวนการการจัดการท่องเที่ยวในวัด ในลักษณะเป็นระบบโดยมีการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม เพื่อการรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติสังคมและวัฒนธรรม พร้อมกับการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับท้องถิ่น ประสานแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมีประชุมและปรึกษากับผู้เกี่ยวข้องที่มีบทบาทการจัดการท่องเที่ยว ตลอดจนถึงการพัฒนาบุคลากร จัดเตรียมข้อมูลบริการข่าวสารการท่องเที่ยว ๒. นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมการท่องเที่ยววัดในเขตภาคกลางกล่าวคือ จะเดินทางมาท่องเที่ยวกับครอบครัว โดยใช้รถยนต์ส่วนตัว มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการมาท่องเที่ยวและพักผ่อน ซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะมาเคยมาท่องเที่ยวที่วัดนั้นมาก่อน การเดินทางมาท่องเที่ยวจะมุ่งเน้นแบบเช้าไปเย็นกลับ หรือ One-Day Trip โดยจะทราบข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมาจากเว็ปไซต์ การท่องเที่ยว เพื่อนหรือญาติของตนเอง มีค่าใช้จ่าย ไม่เกิน ๑๐๐๐ บาทต่อคนต่อครั้ง และจะเดินทางต่อไปยังสถานที่ท่องเที่ยวอื่นต่อไป

๕.๓. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

๕.๓.๑. ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งนี้

๑) ผู้นำชุมชมควรดำเนินการจัดประชุมเพื่อการวางแผน ร่างแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศิลปะในชุมชน โดยจัดให้มีหลายภาคส่วนในการระดมความคิดเห็น อาทิ ผู้ประกอบการ ชุมชน หน่วยงานภาครับ เป็นต้น

๒) ผู้นำชุมชนในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถผลการวิจัยไปเป็นแนวทาง และประยุกต์ใช้ในการวางแผนการดำเนินการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะต่อไป เพื่อเป็นทิศทางในการพัฒนาต่อไปได้

๕.๓.๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) การศึกษาผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อการวางแผนทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา

๓) การศึกษาแนวทางการพัฒนาบุคลากรทางด้านการท่องเที่ยว เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนาในพื้นที่

๕) แนวทางการพัฒนาการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวในด้านอื่นๆ ของกลุ่มจังหวัดล้านนา เช่น การท่องเที่ยวยามพลบค่ำ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย เป็นต้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. **มาตรฐานการส่งเสริมการท่องเที่ยว.** กรุงเทพมหานคร : กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๐. [เอกสารเผยแพร่].

กรวรรณ สังขกร. **แหล่งท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวตลาดใหม่.** เอกสารประกอบการประชุมเสวนา “การผลิตอาหารปลอดภัยเพื่อตอบสนองตลาดใหม่ทางการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน” จัดโดย โครงการกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายวิจัยของศูนย์ภาคีเครือข่ายวิจัยล้านนา สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ณ โรงแรมลำปางเวียงทอง จ.ลำปาง ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๕). (เอกสารอัดสำเนา), หน้า ๓ – ๕.

กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรันยา แสงลิ้มสุวรรณ, **การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน,** Executive Journal, (October – Decenber ๒๐๑๒): ๑๓๙ – ๑๔๖.

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙.** กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๕๔

จริญญา ณพิกุล และวารัชต์ มัธยมบุรุษ. การศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย. **รายงานวิจัย**. (พะเยาวิจัย ๑ กลุ่มการวิจัยท่องเที่ยวยั่งยืน มหาวิทยาลัยพะเยา, ๒๕๕๕

จิตตินุช วัฒนะ. การศึกษาเพื่อกำหนดอัตลักษณ์ถนนวัฒนธรรม (ถนนคนเดิน) ของจังหวัดพิษณุโลก. **วารสารวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**. (ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ เมษายน – กันยายน ๒๕๕๕), หน้า ๗๑ – ๘๐.

จุฑามาศ วิศาลสิงห์ใ **โครงการศึกษาภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยในสายตาของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท ยูเรก้า คอนซัลติ้ง จำกัด, ๒๕๕๕

ฉัตรทิพย์ นาคสุภา. **วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม.** กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชนกพร ไผทสิทธิกุล. การอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย. **รายงานการวิจัย.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ชุติมา บริสุทธิ์. **การศึกษาการสร้างเมือง (machizukuri) ด้วยศิลปะร่วมสมัย ภายในเมือง Kanazawa จังหวัด Ishikawa.** เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗

ณัฐกานต์ กันธิ. **มะจิสุคุริ (Machitsukuri) กับการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดโออิตะ ประเทศญี่ปุ่น.** เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕

ณัฐพล ตันติวงศ์ตระกูล. พ**ฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกสถานที่ท่องเที่ยวอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๕๔

ณัทธีร์ ศรีดี, ปัญญา คล้ายเดช และดวงดี โอฐสู. รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาใน ภาคกลาง: กระบวนการจัดการพุทธศิลป์ถิ่นสยามเพื่อความงามของจิตใจ

และปัญญา. **รายงานการวิจัย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๖

ดวงกมล เวชวงค์. กระบวนการนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ยวนในบริบทของการท่องเที่ยวผ่านหอวัฒนธรรมพื้นบ้านและตลาดท่าน้ำ: ศึกษากรณีชุมชนยวน ตำบลต้นตาล อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี. **วารสารวิทยบริการ**. ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๔, หน้า ๑๓๐ – ๑๔๙.

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. **การคลังท้องถิ่น: รวมบทความวิจัยเพื่อเพิ่มพลังให้ท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี.เอ ลีฟวิ่ง จำกัด, ๒๕๔๙

ทรงคุณ จันทจร และคณะ. คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้. **รายงานวิจัย**. สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒

ธนิก เลิศชาญฤทธ์. **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๕๔

ธานัท ภุมรัช. **แนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ย่านบ้านศิลปินและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ชุมชนคลองบางหลวง เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗

ธีรวัฒน์ บุตตะโยธี. **ความพึงพอใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อเมืองโบราณจังหวัดสมุทรปราการ.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑

ประเวศ วะสี. **ชุมชนเข้มแข็ง ทุนทางสังคมของไทย.** กรุงเทพมหานคร: ธนาคารออมสิน. ๒๕๔๑

ประเสริฐ ตระการศุภกร. การพัฒนาศักยภาพชุมชนชาวเขากับการลงทุนทางวัฒนธรรมเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม. **รายงานการวิจัย.** กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๔๔.

ปรีชา นุ่นสุข. **การอนุรักษ์และพัฒนาโบราณวัตถุสถานในท้องถิ่น**. ม.ป.ท. : ม.ป.พ. , ม.ป.ป.

ปรีดา พูลสิน. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนวัดโสมนัส. **รายงานการวิจัย.** กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๕๔

ปวีณา ทองบุญยัง. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านบาก ตำบลบ้านบาก อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร**. วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๔ มีนาคม-เมษายน ๒๕๕๖, หน้า ๙๙ – ๑๑๕.

ปาจรีย์ ผลประเสริฐ. แผนงานวิจัยแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสะท้อนอัตลักษณ์จังหวัดกำแพงเพชร**. สักทอง: วารสารการสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร**. (Vol ๑๕, No ๒ กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๒) : ๑๙ – ๓๕.

พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล. **การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓

พรรณวลัย คีรีวงศ์วัฒนา และ สมหมาย แจ่มกระจ่าง. “การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม : การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออก”, **วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยบูรพา**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๕), หน้า ๓๓- ๓๔.

พรรณวลัย ศรีวงศ์วัฒนา. การพัฒนาศิลปะ วัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนของศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์. **วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม** ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑, ๒๕๔๙, หน้า ๙๓.

พระครูวิมลศิลปกิจ (เรืองฤทธิ์ แก้วเปียง). “เชียงรายเมืองแห่งศิลปะ”, **สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต.** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๑, หน้า ๔๔ - ๕๓.

พระใบฎีกาเสนห ญาณเมธี และคณะ. รูปแบบและกระบวนการจัดการทองเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ: กระบวนการเรียนรูสูการสรางสรรคเชิงประวัติศาสตรและวัฒนธรรม. **รายงานการวิจัย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๖.

พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล. กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ขององค์กรชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร** ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑, มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๗, หน้า ๑-๑๖.

พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง. **การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะรัตนโกสินทร์.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น) และคณะ. “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร”**. ประชาคมวิจัย**, (ฉบับที่ ๙๕ ปีที่ ๑๖ เดือน มกราคม - กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔) : ๕๑.

พระยาอนุมานราชธน. **ความหมายของวัฒนธรรม.** กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๑๕

พลวัฒ ประพัฒน์ทอง. เชียงรายเมืองศิลปิน: การพัฒนาเมืองด้วยชุมชนศิลปินที่พำนักถาวรในเชียงราย. **รายงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว), ๒๕๕๗

พลวัฒ ประพัฒนทอง และ ทรงสรรค อุดมศิลป์. รูปแบบและแนวทางการจัดการทองเที่ยวบ้านศิลปินเชียงราย. **รายงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๘

เพ็ญรุ่ง สุริยกานต์. การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีของชุมชนทุ่งม่าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. **ดำรงวิชาการ** ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒. มิถุนายน-ธันวาคม ๒๕๕๓, หน้า ๓๑-๔๙.

แพรวพโยม พัวเจริญ. **การศึกษาอัตลักษณ์และคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมเพลงโคราชสู่กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักท่องเที่ยวเยาวชน,** (เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติครั้งที่ ๒๓ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน ระหว่างวันที่ ๒๓-๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๔, หน้า ๗๕๙ – ๗๖๔.

มณินทร กีรติวัฒน์. “การให้ความหมายรูปแบบและกลยุทธ์ทางการตลาดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กรณีศึกษา บ้านศิลปิน คลองบางหลวง กรุงเทพมหานคร”. **การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ ๑.** มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพนมวันท์, ๒๕๕๙

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร พ.ศ.๒๕๕๔ – ๒๕๕๘,** (กรุงเทพมหานคร : กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๕), หน้า ๔๐ – ๔๔.

รัชนี เพ็ชร์ช้าง, **รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์,** วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, (ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔ มีนาคม-เมษายน ๒๕๕๕) : ๙๑ – ๑๐๖.

รัศมี ชูทรงเดช และคณะ, **“โครงการสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอปาย – ปางมะผ้า - ขุนยวม”**, รายงานการวิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๒, หน้า บทคัดย่อ.

วรสิกา อังกูร และคณะวิจัย, **“รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาแหล่งการเรียนรู้ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร”,** รายงานวิจัย,(กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๗).

วารัชต์ มัธยมบุรุษ, “รูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทย”, ข้อมูลออนไลน์ [แหล่งข้อมูล] :www.estudytourism.com/TourismJournal/TourismModelInthailand.pdf [๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕].

วาริชา วงศ์พยัต, “จากประเพณี สู่วิถีสมัยใหม่: พื้นที่ในระหว่างในการอยู่อาศัยญี่ปุ่น”, **วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,** (มกราคม-ธันวาคม ๒๕๖๑): ๑๓๙ – ๑๕๖.

วิชชานันท์ ผ่องศรี และสมพงษ์ ธงไชย, **การสร้างสรรค์รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการพื้นที่ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี,** Environment and Natural Resources Journal, (Vol.๕, No. ๒, Dec ๒๐๐๗) : ๑๖๔ – ๑๗๒.

ศรีสุคล พรมโส และชิสิกกา วรรณจันทร, “แนวทางการพัฒนาบ้านศิลปินแห่งชาติให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม”, **วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์,** (ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๑): ๑๕๐ – ๑๗๕.

สายันต์ ไพรชาญจิตร์ , **การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพฯ : โครงการหนังสือโบราณคดีชุมชน, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒๒-๑๒๗.

สายันต์ ไพรชาญจิตร์, **การจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**, (กรุงเทพฯ : บริษัทศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙ - ๒๐.

สายันต์ ไพรชาญจิตร์, **การจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**, มปป. หน้า ๑๙-๒๓.

สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดนครสวรรค์, **“การบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษาการบริหารจัดการประเพณีสลากภัตของหมู่บ้านหนองไทร ตำบลเขาชายธง อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์”**, รายงานการวิจัย. ๒๕๕๑, หน้า บทคัดย่อ.

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ, **ท่องเที่ยวสร้างสรรค์: เครื่องมือสำคัญนำไปสู่ชุมชนยั่งยืน,** รายงานวิจัย, (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), ๒๕๕๔)

สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า, **ศิลปะลพบุรี**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒๔ - ๑๒๗.

สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์, **รากฐานแห่งชีวิต วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมู่บ้าน. ๒๕๓๔), หน้า ๔๒.

แสงเดือน รตินธร, **ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดที่มีผลต่อนักท่องเที่ยวชาวจีนในการตัดสินใจเลือกมาท่องเที่ยวในประเทศไทย,** รายงานวิจัย, วารสารวิชาการสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย (สสอท.) (ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๕) : ๘๔ - ๑๐๔.

อภิวัฒน์ ปันทะธง และคณะ, **การพัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย,** วารสารวิชาการ ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, (ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ เมษายน – กันยายน ๒๕๕๕): ๑๑๔ – ๑๒๕.

อินทัช รีเสิร์ช แอนด์ คอนซัลแทนซี่ จำกัด, บริษัท, **โครงการสำรวจทัศนคติและพฤติกรรมในการเดินทางท่องเที่ยวของชาวไทยในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการส่งออกนักท่องเที่ยว,** (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อินทัช รีเสิร์ช แอนด์ คอนซัลแทนซี่ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๕๘ – ๕๙.

เอนก ชิตเกษร และ พรรณนุช ชัยปินชนะ, **โครงการวิจัยและพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษา บ้านไร่ป่าคา ตำบลท่าตุ้ม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน**, รายงานวิจัย, (เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน สานักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, ๒๕๕๒). (เอกสารอัดสำเนา).

Market Wise Ltd., **โครงการสำรวจทัศนคติและความพึงพอใจนักท่องเที่ยวต่างชาติกลุ่มตลาดหลักและกลุ่มตลาดเกิดใหม่ (ระยะที่ ๒),** (กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.), ๒๕๕๕), หน้า ๒ – ๑๕.

สัมภาษณ์

กรณิศภา กุลอินต๊ะ, ประธานแม่บ้านชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๒.

เกษร ปลาลาด นายกเทศมนตรีตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

จันทร์เพ็ญ ไฝเครือ กลุ่มแม่บ้านเหล่าพัฒนา, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๒.

ธีรพงษ์ ปิงสุแสน หัวหน้าสำนักงานปลัดเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓.

ยุพิน สายสำเภา วันอาทิตย์ ที่ ๒๑ เดือนมิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๓

ประสิทธิ์ อ้นจันทร์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดต้นไคร้ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

ประสิทธิ์ อ้นจันทร์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดต้นไคร้ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

ผ่องพรรณ ศิริวัฒนาวงศา รองผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดแพร่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

พรศักดิ์ เฉพาะธรรม คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์เตาโบราณบ้านบัว, วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

พระครูพิสิษฐ์ บุญญาภิรักษ์ เจ้าอาวาสวัดท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓.

พระครูสิริจิรวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๖๓.

พระใบฎีกาพรสวรรค์ วฺพุทธิโก รองเจ้าอาวาสวัดต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

พระปัญญาชัย พุทธรฺกขิตะ พุทธสถานดอยภูศิลป์ ตำบลทรายขาว อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๓.

พระสมุห์สมาน กิจฺจสาโร ประธานกลุ่มติดอาวุธทางปัญญา/ เจ้าอาวาสวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.

พระสุภัทร ศิริมังคโล ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๖๓.

ไพศาล พุทธเหมาะ นายกเทศมนตรีตำบลท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓.

ไพศาล พุทธเหมาะ นายกเทศมนตรีตำบลท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓.

มานิตย์ โกวฤทธิ์ ศิลปินจิตอาสา/อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

ยุทธภูมิ สุปราการ ผู้จัดการหออัตลักษณ์น่าน อำเภอเมือง จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

วารุณี ศิริเจริญ พัฒนาการอำเภอเวียงสา อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

สนาม กันต๊ะกวาง ผู้ใหญ่บ้าน บ้านต้นไคร้ หมู่ ๕ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่, วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

สมบัติ เอกเรื่อง ผู้ใหญ่บ้านท่าข้ามใต้ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๓.

สันติ ปทุมเทศวิพัฒน์ ปลัดเทศบาลตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา, วันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

อดุลย์ กันธิดา นายกเทศมนตรีตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

อำนาจ ขัดวิชัย อาจารย์สาขาพุทธศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

ประภาพรรณ ศรีตรัย ปราชญ์ท้องถิ่น วันอาทิตย์ ที่ ๒๑ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๓.

พงศกร เสนาธรรม ผู้ประกอบการ วันอาทิตย์ ที่ ๒๑ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๓.

เกรียงไกร เวชอนุรักษ์ นายอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.
จันทร์เพ็ญ ไฝเครือ ภัณฑารักษ์ท้องถิ่น, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๓

ภาคผนวก

เครื่องมือวิจัย
หนังสือเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ, ผู้ให้ข้อมูล
ภาพถ่ายลงพื้นที่ทำการวิจัย
หนังสือการรับรองการนำไปใช้ประโยชน์
ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย (Output/Outcome/Impact)

ภาคผนวก ก
เครื่องมือวิจัย

จังหวัด.....
วันที่ตรวจประเมิน.....

แบบประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา
(แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ พะเยา น่าน)

<u>คำชี้แจง</u>

แบบสอบถามฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเก็บข้อมูลในการวิจัย เรื่อง การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา เพื่อศึกษาสภาพการณ์และศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา (แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ พะเยา น่าน) ผู้วิจัยขอรับรองว่า **ข้อมูลต่างๆ ที่ท่านตอบในแบบสอบถาม จะไม่มีผลกระทบหรือเกิดความเสียหายต่อตัวท่านหรือบุคคลใดๆ** และเพื่อจักใช้ข้อมูลเป็นประโยชน์ในการเสนอแนะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนาต่อไป

ในการพัฒนาแบบประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา (แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ พะเยา น่าน) ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attractions) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ด้านการเข้าถึงสถานที่ (Accessibility) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) และ การบริหารจัดการทางการท่องเที่ยว (Tourism Management)

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี พร้อมทั้งขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัย :
ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

<u>ส่วนที่ 1</u> ข้อมูลทั่วไปของผู้ประเมินศักยภาพฯ

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ( ) หรือเติมข้อความลงในช่องว่างที่เว้นไว้ (.....)

1. เพศ

( ) 1.ชาย ( ) 2. หญิง

2. อายุ.....ปี

3. สถานภาพ

( ) 1. โสด ( ) 2. สมรส ( ) 3. หม้าย ( ) 4. หย่าร้าง

4. ระดับการศึกษา

( ) 1. มัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ( ) 2. อนุปริญญา

( ) 3. ปริญญาตรี ( ) 4. สูงกว่าปริญญาตรี

5. ระยะ เวลาประสบการณ์การทำงานที่เกี่ยวข้องกับทางด้านศิลปะวัฒนธรรมในพื้นที่ .....ปี .....เดือน

ส่วนที่ ๒ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

การให้คะแนนโดยใช้ระบบมาตรส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งให้ผู้ประเมินพิจารณาให้คะแนนตัวชี้วัดนั้นมีคุณสมบัติตรงกับเกณฑ์การประเมินระดับใด

โดยระบุให้	0	หมายถึง	ศักยภาพการท่องเที่ยวน้อย
	1	หมายถึง	ศักยภาพการท่องเที่ยวปานกลาง
	2	หมายถึง	ศักยภาพการท่องเที่ยวมาก
	3	หมายถึง	ศักยภาพการท่องเที่ยวปานกลาง
	4	หมายถึง	ศักยภาพการท่องเที่ยวมาก

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา	ระดับศักยภาพ				
	ไม่มี 0	น้อย 1	ปานกลาง 2	มาก 3	มากที่สุด 4
ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction)					
1. ประวัติความเป็นมาของศิลปกรรม ศิลปะพื้นบ้านและพุทธศิลปกรรมในล้านนา เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม สามารถสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของล้านนา					
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคม และวัฒนธรรม มีความชัดเจน ต่อเนื่อง					
3. การออกแบบงานศิลปกรรมในพื้นที่ศิลปะชุมชนมีความสอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรม					
4. การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของกลุ่มศิลปินในล้านนา มีเอกลักษณ์ มีความโดดเด่น					
5. รูปแบบผลงานทางศิลปะ การสร้างสรรค์ผลงานร่วมสมัย มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง					
6. การวางแผนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดที่เป็นต้นแบบพุทธศิลปกรรมในล้านนา อย่างชัดเจน					
7. การสนับสนุน ส่งเสริม การอนุรักษ์ศิลปะของวัดและชุมชน เพื่อถ่ายทอดแก่ผู้ที่สนใจหรือนักท่องเที่ยว					
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว(Amenities)					
1. บริการร้านค้า ร้านอาหารเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว					
2. การจัดสถานที่นั่งพักผ่อนของนักท่องเที่ยวมีเพียงพอ					
3. พื้นที่จอดรถเพียงพอสำหรับรองรับจำนวนรถที่เข้ามาโดยเฉพาะในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวหนาแน่น					
4. การให้บริการห้องสุขาที่มีจำนวนเพียงพอ อยู่ในสภาพการใช้งานดี แยกสัดส่วนสำหรับเพศ หญิง และมีสัญลักษณ์ที่ชัดเจน					
5. การให้บริการด้านที่พักที่มีมาตรฐาน จำนวนเพียงพอ มีการออกแบบ ใช้วัสดุก่อสร้างที่สะท้อนถึงศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ในพื้นที่ได้					
6. การคำนึงถึงสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการ เช่น ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ การบริการเส้นทางสำหรับผู้พิการในการเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว					
7. มาตราการในการรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวจาก					

ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา	ระดับศักยภาพ				
	ไม่มี 0	น้อย 1	ปานกลาง 2	มาก 3	มากที่สุด 4
อันตรายที่อาจเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว อาทิ เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย อุปกรณ์ปฐมพยาบาลขั้นพื้นฐาน ข้อมูลสำคัญในการติดต่อโรงพยาบาล สถานีตำรวจ					
8. การจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูล โดยเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์มีความรู้ รวมถึงมีสื่อนำเสนอข้อมูลบริการแก่นักท่องเที่ยว อาทิ แผ่นพับ แผนที่ ที่น่าสนใจ และเป็นข้อมูลปัจจุบัน					
ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว(Accessibilities)					
1. ความสะดวกของการจราจร เส้นทางที่ไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีระดับความหนาแน่นและความแออัดของการจราจรต่ำ					
2. การให้บริการรถสาธารณะไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีความหลากหลาย มีตารางการเดินรถชัดเจน และสม่ำเสมอ					
3. การมีป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีความชัดเจน					
4. เส้นทางการเดินทางถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความหลากหลาย					
5. สภาพเส้นทางการเดินทางถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัย					
6. การแสดงข้อมูลการเดินทางในระบบออนไลน์มีความชัดเจน เช่น ระบบการเดินทางด้วย GPS					
ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว(Activities)					
1. กิจกรรมทางการท่องเที่ยวสามารถสะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะตนทางวัฒนธรรม อาทิ วิถีชีวิต การแต่งกาย ลักษณะของกิจกรรมประเพณี ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องมือใช้สอย ลักษณะสิ่งประดิษฐ์ เป็นต้น					
2. กิจกรรมทางการท่องเที่ยวสามารถก่อให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี และมีจำนวนการจัดกิจกรรมบ่อยครั้งในแต่ละปี					
3. กิจกรรมทางการท่องเที่ยวสามารถสะท้อนความงดงามทางด้านศิลปวัฒนธรรม สร้างความประทับใจแก่ผู้พบเห็นได้					
4. กิจกรรมทางการท่องเที่ยวก่อให้เกิดความผูกพัน ระหว่างคนในชุมชน และนักท่องเที่ยวได้					
5. กิจกรรมทางการท่องเที่ยวมีจำนวนหลากหลาย นักท่องเที่ยวมีโอกาสเลือกทำกิจกรรมที่ตนพึงพอใจได้					

ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา	ระดับศักยภาพ				
	ไม่มี 0	น้อย 1	ปานกลาง 2	มาก 3	มากที่สุด 4
6. กิจกรรมทางการท่องเที่ยวไม่ส่งผลให้แหล่งวัฒนธรรมเกิดความเสื่อมโทรม					
ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว(Administration)					
1. การสร้างโอกาสให้ชุมชนหารายได้จากกิจกรรมท่องเที่ยว					
2. การสนับสนุนสินค้าท้องถิ่นในการดำเนินการของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ผลิตภัณฑ์ของฝากจากสินค้าหัตถกรรม					
3. การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม					
4. การวิเคราะห์ ประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว รวมถึงมาตรการป้องกันผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว					
5. การจัดตั้งกลุ่มโดยชุมชนเพื่อกำหนดเป้าหมายในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว มีความเข้มแข็ง					
6. การมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชนในการกำหนดนโยบาย การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว					

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....ขอขอบคุณที่เสียสละเวลาในการให้ข้อมูล.....

๔๑๑

❑❑❑

หมายเลขแบบสอบถาม

<u>การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา</u>

<u>แบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยว</u>

<u>คำชี้แจง</u>

แบบสอบถามฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเก็บข้อมูลในการวิจัย เรื่อง การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา เพื่อศึกษาสภาพการณ์และศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา (แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ พะเยา น่าน) ผู้วิจัยใคร่ขอความกรุณาท่านตอบคำถามทุกข้อในแบบสอบถามนี้ **คำตอบของท่านไม่มีถูกหรือผิด** และผู้วิจัยขอรับรองว่า **ข้อมูลต่างๆ ที่ท่านตอบในแบบสอบถาม จะไม่มีผลกระทบหรือเกิดความเสียหายต่อตัวท่านหรือบุคคลใดๆ** และเพื่อจักใช้ข้อมูลเป็นประโยชน์ในการเสนอแนะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนาต่อไป สำหรับแบบสอบถามฉบับนี้มีทั้งสิ้น 5 ส่วน คือ...

<u>ส่วนที่ 1</u> ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

<u>ส่วนที่ 2</u> รูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวท่องเที่ยวเชิงศิลปะ

<u>ส่วนที่ 3</u> ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวในท่องเที่ยวเชิงศิลปะ

<u>ส่วนที่ 4</u> ความต้องการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในท่องเที่ยวเชิงศิลปะ

<u>ส่วนที่ 5</u> ข้อเสนอแนะในการพัฒนา

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ( ) หรือเติมข้อความลงในช่องว่างที่เว้นไว้ (.....) ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี พร้อมทั้งขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัย :
ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

<u>แบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยว</u>

<u>ส่วนที่ 1</u> ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศ

( ) 1.ชาย ( ) 2. หญิง

2. อายุ.....ปี

3. สถานภาพ

( ) 1. โสด ( ) 2. สมรส ( ) 3. หม้าย ( ) 4. หย่าร้าง

4. ระดับการศึกษา

( ) 1. มัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ( ) 2. อนุปริญญา

( ) 3. ปริญญาตรี ( ) 4. สูงกว่าปริญญาตรี

5. อาชีพ

( ) 1. รับราชการ ( ) 2. รับจ้างอิสระ

( ) 3. พนักงาน/รัฐวิสาหกิจ ( ) 4. เกษียณอายุ

( ) 5. นักศึกษา ( ) 6. ธุรกิจส่วนตัว ( ) 7. อื่นๆ (ระบุ).....

6. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน.....บาท

7. ปัจจุบันท่านอาศัยอยู่ในภาคใด และจังหวัดใด

( ) 1. เหนือ จังหวัด..... ( ) 2. อีสาน จังหวัด.....

( ) 3. กลาง จังหวัด..... ( ) 4. ใต้ จังหวัด.....

<u>ส่วนที่ 2</u> รูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยว

8. วัตถุประสงค์ที่ท่านเลือกเดินทางในครั้งนี้

( ) 1. พักผ่อน ( ) 2. เยี่ยมญาติ/เพื่อน

( ) 3. การศึกษา/ทัศนศึกษา ( ) 4. ประชุมสัมมนา

( ) 5. ธุระกิจส่วนตัว ( ) 6. อื่นๆ (ระบุ).....

9. ท่านใช้ระยะเวลากี่วันในการเดินทางท่องเที่ยวครั้งนี้ ..... วัน

10. ช่วง**วัน**ที่ท่านชอบเลือกเดินทางท่องเที่ยวมากที่สุด

( ) 1. วันธรรมดา ( ) 2. วันเสาร์-อาทิตย์

( ) 3. วันหยุดนักขัตฤกษ์/เทศกาล ( ) 4. อื่นๆ (ระบุ).....

11. ช่วง**เดือน**ที่ท่านชอบเลือกเดินทางท่องเที่ยวมากที่สุด

( ) 1. มีนาคม-มิถุนายน ( ) 2. กรกฎาคม-ตุลาคม

( ) 3. พฤศจิกายน-กุมภาพันธ์ ( ) 4. ไม่แน่นอน

12. ท่านเดินทางครั้งนี้ ส่วนใหญ่เดินทางโดย

( ) 1. รถส่วนตัว ( ) 2. รถโดยสาร

( ) 3. เครื่องบิน ( ) 4. รถตู้ ( ) 5. อื่นๆ (ระบุ).....

13. จำนวนผู้ที่ร่วมเดินทางท่องเที่ยวในครั้งนี้ (นับรวมตัวท่านด้วย) ..... คน

14. ผู้ที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยวหรือจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวของท่านในครั้งนี้

( ) 1. ตัดสินใจเอง ( ) 2. ครอบครัว

( ) 3. เพื่อน ( ) 4. หน่วยงาน/สถาบัน/องค์กร ( ) 5. อื่นๆ (ระบุ).....

15. ท่านชอบเลือกเดินทางท่องเที่ยวกับใครมากที่สุด

( ) 1. ด้วยตนเองคนเดียว ( ) 2. ครอบครัว/ญาติ

( ) 3. กลุ่มเพื่อน ( ) 4. อื่นๆ (ระบุ).....

16. ในการมาเที่ยวส่วนใหญ่ท่านเลือกที่พักประเภทใด

( ) 1. โรงแรม ( ) 2. รีสอร์ท

( ) 3. เกสเฮาท์ ( ) 4. บ้านพักส่วนตัว/บ้านญาติ/บ้านเพื่อน

( ) 5. โฮมสเตย์ ( ) 5. อื่นๆ(ระบุ).....

17. ในการมาเที่ยวส่วนใหญ่ราคาที่พักของท่านอยู่ในระดับราคา.....ต่อห้อง/คืน

18. ในการมาท่องเที่ยวท่านเลือกรับประทานอาหารรูปแบบใดมากที่สุด (ตอบเพียง 1 ข้อ)
(ไม่รวมอาหารมื้อเช้าที่มีบริการในโรงแรม-ที่พัก)

( ) 1. อาหารที่มีบริการในโรงแรม-ที่พัก ( ) 2. อาหารพื้นเมืองที่ขึ้นชื่อของท้องถิ่น

( ) 3. อาหารแบบ fast food ( ) 4. อาหารแบบตามสั่ง

( ) 5. อื่นๆ (ระบุ).....

19. การท่องเที่ยวครั้งนี้ท่านวางแผนหรือจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวอย่างไร

( ) 1. จัดรายการเดินทางทั้งหมดด้วยตนเอง

( ) 2. จัดรายการตามคำแนะนำของผู้ที่เคยเดินทางมาท่องเที่ยว

( ) 3. จัดรายการเดินทางตามคู่มือ/หนังสือ/วารสารการท่องเที่ยวที่ให้คำแนะนำ

( ) 4. อื่นๆ (ระบุ).....

20. ในการเดินทางท่องเที่ยวครั้งนี้ครอบคลุมแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดใดบ้าง

( ) 1. เชียงใหม่ ( ) 2. เชียงราย ( ) 3. แพร่ ( ) 4. น่าน ( ) 5. ลำปาง

( ) 6. ลำพูน ( ) 7. พะเยา ( ) 8. แม่ฮ่องสอน

21. ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมท่องเที่ยวที่ท่านได้เดินทางไปในแต่ละจังหวัด
(เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

( ) 1. ท่องเที่ยวแหล่งธรรมชาติ ( ) 2. ท่องเที่ยวแหล่งวัฒนธรรม ( ) 3. ท่องเที่ยวตามความสนใจ

22. ท่านทราบข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่ท่านเลือกเดินทางจากแหล่งใด (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

( ) 1. พนักงานของบริษัทนำเที่ยวแนะนำ ( ) 2. แผ่นพับ/ใบปลิว ( ) 3. อินเตอร์เน็ต

( ) 4. ญาติพี่น้อง/ครอบครัว/คนรู้จัก ( ) 5. สื่อสาธารณะ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ

( ) 6. อื่นๆ (ระบุ).....

23. ในการมาเที่ยวครั้งนี้ท่านได้จับจ่ายสินค้าประเภทใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า1 ข้อ)

( ) 1. ของฝาก ของที่ระลึก ( ) 2. อาหาร เครื่องดื่ม

( ) 3. สินค้าหัตถกรรมจากชุมชน เช่น..... ( ) 4. อื่นๆ (ระบุ).....

24. ในการมาเที่ยวท่านได้ใช้บริการประเภทใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า1 ข้อ)

( ) 1. นวดแผนโบราณ/สปา ( ) 2. รถเช่า

( ) 3. บริการนำเที่ยว ( ) 4. ธุรกิจบันเทิง

( ) 5. ร้านอาหาร ( ) 6. อื่นๆ(ระบุ).....

<u>ส่วนที่ 3</u> ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงศิลปะ

ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงศิลปะ	ระดับปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยว				
	ไม่มี 0	น้อย 1	ปานกลาง 2	มาก 3	มากที่สุด 4
ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction)					
1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์อยู่ล้อมรอบ					
2. แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์โบราณสถานและศาสนา					
3. แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมเป็นประเพณีและมีกิจกรรมเกิดขึ้น					
4. แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะที่มีทัศนียภาพสวยงามและสะอาด					
5. แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะมีคุณค่าทางจิตใจ					
6. แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะเป็นจุดหมายปลายทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจหลักหนีความวุ่นวาน					
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว(Amenities)					
1. การบริการห้องน้ำในแหล่งท่องเที่ยว					
2. ที่จอดรถมีความเพียงพอต่อความต้องการ					
3. ช่องทางในการสื่อสาร เช่น Wifi โทรศัทท์ สาธารณะ					
4. ร้านสะดวกซื้อ					
5. ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ของฝาก					
6. จุดบริการนักท่องเที่ยวและการให้ข้อมูล					
7. ที่พักมีหลากหลายประเภท เช่น โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์ เกสต์เฮาส์ เป็นต้น					
ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว(Accessibilities)					
1. แหล่งท่องเที่ยวมีที่ตั้งเหมาะสมในการเดินทางและสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว					
2. สภาพถนนมีมาตรฐาน สามารถรองรับยานพาหนะของนักท่องเที่ยวได้หลายรูปแบบ					
3. จำนวนป้ายบอกทางที่สื่อความหมายได้ชัดเจนและเข้าใจง่าย					
4. มีรถประจำทางให้บริการอย่างสม่ำเสมอ					

5. ความปลอดภัยในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว					
ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว(Activities)					
1. กิจกรรมการท่องเที่ยวน่าสนใจ					
2. ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว					
3. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว					
4. ความเหมาะสมและความปลอดภัยของกิจกรรมการท่องเที่ยว					
5. ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวที่ได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยว					
ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว(Administration)					
1. มีศูนย์การบริการท่องเที่ยว					
2. มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ตู้ ATM ไปรษณีย์ โรงพยาบาล เป็นต้น					
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการวางแผนและส่งเสริมเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว					
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการจัดระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ					

<u>ส่วนที่ 4</u> ความต้องการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

ความต้องการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศิลปะ	**ระดับความต้องการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว**				
	ไม่มี 0	**น้อย 1**	**ปานกลาง 2**	**มาก 3**	**มากที่สุด 4**
1. ศึกษา/เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยว					
2. ศึกษา/เรียนรู้/ชมงานฝีมือและงานศิลปะ					
3. ชมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรือ พิพิธภัณฑ์ชุมชน					
4. ถ่ายภาพ					
5. เข้าร่วมกิจกรรมประเพณี-วัฒนธรรมกับชุมชนท้องถิ่น					
6. พักผ่อนตามอัธยาศัยภายในพื้นที่					
7. อื่นๆ (ระบุ).....					

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะในการพัฒนา

1. การมาท่องเที่ยวของท่านพบปัญหาในด้านใดบ้าง

    1. .....

    2. .....

2. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะ

1. .....
2. .....

.....ขอขอบคุณที่เสียสละเวลาในการให้ข้อมูล.....

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา

ชื่อ-นามสกุล ผู้ให้สัมภาษณ์.....
ตำแหน่ง/หน้าที่.....
สถานที่ติดต่อ/เบอร์โทรศัพท์.....
สัมภาษณ์เมื่อวันที่.....

๑. ศึกษาสภาพการณ์และศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑.๑ ประวัติความเป็นมาของศิลปกรรม ศิลปะพื้นบ้านและพุทธศิลปกรรมในล้านนา เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม สามารถสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของล้านนาอย่างไรบ้าง

๑.๒ การเดินทางถึงแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างไรบ้าง

๑.๓ กิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะสามารถสะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะตน เช่น วิถีชีวิต การแต่งกาย ลักษณะของกิจกรรมประเพณี ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องมือใช้สอย ลักษณะสิ่งประดิษฐ์ หรือไม่อย่างไร

๒. ศึกษาการนำศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ลงสู่สินค้าชุมชนของของกลุ่มจังหวัดล้านนา

๒.๑ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของกลุ่มศิลปินในล้านนา มีเอกลักษณ์ มีความโดดเด่น หรือไม่อย่างไร

๒.๒ รูปแบบผลงานทางศิลปะ การสร้างสรรค์ผลงานร่วมสมัย มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องหรือไม่อย่างไร

๒.๓ ชุมชนของท่านมีการสร้างโอกาสให้คนในชุมชนหารายได้จากกิจกรรมท่องเที่ยวหรือนำศิลปะเชิงสร้างสรรค์ไปสู่สินค้าชุมชนหรือไม่อย่างไร

๓. พัฒนารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

๓.๑ ท่านได้สนับสนุนหรือมีส่วนร่วมในชุมชนสำหรับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมท่องเที่ยวหรือไม่อย่างไร

๓.๒ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่อย่างไร

๓.๓ ท่านคิดว่ารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนาควรเป็นอย่างไร

ภาคผนวก ข
หนังสือเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ, ผู้ให้ข้อมูล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mculampang.com

ที่ อว ๘๐๕๔/ว ๙๓

๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่

เจริญพร/เรียน

สิ่งที่แนบมาด้วย ๑. วัตถุประสงค์ของงานวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ตามที่ นายศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์ หัวหน้าแผนงานโครงการ ได้ดำเนินโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๒ โครงการ **"การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาสภาพการณ์และศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ๒. เพื่อศึกษาการนำศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ลงสู่สินค้าชุมชนของของกลุ่มจังหวัดล้านนาลำปาง ๓. เพื่อพัฒนารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์สำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่ และประชาคมหมู่บ้าน ในวันและเวลาการจัดกิจกรรมนั้น ทางผู้วิจัยจะประสานงานก่อนวันลงพื้นที่ ล่วงหน้า ๒ สัปดาห์ สามารถติดต่อโทรศัพท์ หมายเลข ๐๖๒-๑๗๔๓๙๘๗ ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์และดำเนินการต่อไป

เจริญพรมาด้วยความนับถือ

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผู้ช่วยศาสตราจารย์)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

งานธุรการและสารบรรณ
โทรศัพท์/โทรสาร : ๐ ๕๔๒๐ ๙๔๕๔
มือถือ ๐๘ ๙๕๕๘ ๑๑๙๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mculampang.ac.th

ที่ อว ๘๐๔๔/ว ๐๗๖

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอเชิญร่วมเสวนา

เจริญพร นายอำเภอเกาะคา

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. ใบประชาสัมพันธ์กิจกรรม จำนวน ๑ ฉบับ

เนื่องด้วย นายศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์ หัวหน้าโครงการ เรื่อง การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ จะได้จัดกิจกรรม **"เปิดตัวชุดเช็คอินภาพ ๓D อัตลักษณ์ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้"** มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน โดยนำอัตลักษณ์ของชุมชนที่เป็นจุดเด่นถ่ายทอดออกมาเป็นภาพวาด ๓ มิติ บัดนี้ ภาพวาดได้ดำเนินการวาดโดยศิลปินในจังหวัดภาคเหนือเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและขอเชิญท่าน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าว เข้าร่วมเสวนาและร่วมกิจกรรมในชุมชน ในวันอังคารที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ เวลา ๐๙.๓๐ น. - ๑๒.๐๐ น. ณ บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและพิจารณาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน
นายศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์
โทร. ๐๖ ๒๑๗๔ ๓๙๘๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mculampang.com

ที่ อว ๘๐๕๕/ว ๙๓

๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่

เจริญพร/เรียน

สิ่งที่แนบมาด้วย ๑. วัตถุประสงค์ของงานวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ตามที่ นายศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์ หัวหน้าแผนงานโครงการ ได้ดำเนินโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๒ โครงการ **"การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาสภาพการณ์และศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ๒. เพื่อศึกษาการนำศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ลงสู่สินค้าชุมชนของของกลุ่มจังหวัดล้านนาลำปาง ๓. เพื่อพัฒนารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์สำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่ และประชาคมหมู่บ้าน ในวันและเวลาการจัดกิจกรรมนั้น ทางผู้วิจัยจะประสานงานก่อนวันลงพื้นที่ ล่วงหน้า ๒ สัปดาห์ สามารถติดต่อโทรศัพท์ หมายเลข ๐๖๒-๑๗๔๓๙๘๗ ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์และดำเนินการต่อไป

เจริญพรมาด้วยความนับถือ

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผู้ช่วยศาสตราจารย์)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

งานธุรการและสารบรรณ
โทรศัพท์/โทรสาร : ๐ ๕๔๒๐ ๙๔๕๔
มือถือ ๐๘ ๙๕๕๘ ๑๑๙๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mculampang.ac.th

ที่ อว ๘๐๔๕/ว ๐๗๖

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอเชิญร่วมเสวนา

เจริญพร ดร.พินิจ จันทรสุรินทร์ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. ใบประชาสัมพันธ์กิจกรรม จำนวน ๑ ฉบับ

เนื่องด้วย นายศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์ หัวหน้าโครงการ เรื่อง การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ จะได้จัดกิจกรรม **"เปิดตัวชุดเซ็คอินภาพ ๓D อัตลักษณ์ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้"** มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน โดยนำอัตลักษณ์ของชุมชนที่เป็นจุดเด่นถ่ายทอดออกมาเป็นภาพวาด ๓ มิติ บัดนี้ ภาพวาดได้ดำเนินการวาดโดยศิลปินในจังหวัดภาคเหนือเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและขอเชิญท่าน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าว เข้าร่วมเสวนาและร่วมกิจกรรมในชุมชน ในวันอังคารที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ เวลา ๐๙.๓๐ น. - ๑๒.๐๐ น. ณ บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและพิจารณาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน
นายศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์
โทร. ๐๖ ๒๑๗๔ ๓๙๘๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mculampang.ac.th

ที่ อว ๘๐๔๔/ว ๐๗๖

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอเชิญร่วมเสวนา

เจริญพร นายกเทศบาลตำบลลำปางหลวง

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. ใบประชาสัมพันธ์กิจกรรม จำนวน ๑ ฉบับ

เนื่องด้วย นายศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์ หัวหน้าโครงการ เรื่อง การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ จะได้จัดกิจกรรม **"เปิดตัวชุดเซ็คอินภาพ ๓D อัตลักษณ์ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้"** มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน โดยนำอัตลักษณ์ของชุมชนที่เป็นจุดเด่นถ่ายทอดออกมาเป็นภาพวาด ๓ มิติ บัดนี้ ภาพวาดได้ดำเนินการวาดโดยศิลปินในจังหวัดภาคเหนือเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและขอเชิญท่าน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าว เข้าร่วมเสวนาและร่วมกิจกรรมในชุมชน ในวันอังคารที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ เวลา ๐๙.๓๐ น. - ๑๒.๐๐ น. ณ บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและพิจารณาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน
นายศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์
โทร. ๐๖ ๒๑๗๔ ๓๙๘๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mculampang.ac.th

ที่ อว ๘๐๔๔/ว ๐๗๖

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอเชิญร่วมเสวนา

เจริญพร นายกเทศบาลตำบลศาลา

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. ใบประชาสัมพันธ์กิจกรรม จำนวน ๑ ฉบับ

เนื่องด้วย นายศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์ หัวหน้าโครงการ เรื่อง การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ จะได้จัดกิจกรรม **"เปิดตัวชุดเซ็คอินภาพ ๓D อัตลักษณ์ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้"** มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน โดยนำอัตลักษณ์ของชุมชนที่เป็นจุดเด่นถ่ายทอดออกมาเป็นภาพวาด ๓ มิติ บัดนี้ ภาพวาดได้ดำเนินการวาดโดยศิลปินในจังหวัดภาคเหนือเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและขอเชิญท่าน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าว เข้าร่วมเสวนาและร่วมกิจกรรมในชุมชน ในวันอังคารที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ เวลา ๐๙.๓๐ น. - ๑๒.๐๐ น. ณ บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและพิจารณาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน
นายศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์
โทร. ๐๖ ๒๑๗๔ ๓๙๘๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๕๕๔-๕
www.mculampang.ac.th

ที่ อว ๘๐๔๔/ว ๐๗๖

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอเชิญร่วมเสวนา

เจริญพร ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดลำปาง

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. ใบประชาสัมพันธ์กิจกรรม จำนวน ๑ ฉบับ

เนื่องด้วย นายศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์ หัวหน้าโครงการ เรื่อง การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ จะได้จัดกิจกรรม **"เปิดตัวชุดเช็คอินภาพ ๓D อัตลักษณ์ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้"** มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน โดยนำอัตลักษณ์ของชุมชนที่เป็นจุดเด่นถ่ายทอดออกมาเป็นภาพวาด ๓ มิติ บัดนี้ ภาพวาดได้ดำเนินการวาดโดยศิลปินในจังหวัดภาคเหนือเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและขอเชิญท่าน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าว เข้าร่วมเสวนาและร่วมกิจกรรมในชุมชน ในวันอังคารที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ เวลา ๐๙.๓๐ น. - ๑๒.๐๐ น. ณ บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและพิจารณาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน
นายศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์
โทร. ๐๖ ๒๑๗๔ ๓๙๘๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mculampang.ac.th

ที่ อว ๘๐๔๔/ว ๐๗๖

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอเชิญร่วมเสวนา

เจริญพร ดร.อนุกูล ศิริพันธ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. ใบประชาสัมพันธ์กิจกรรม จำนวน ๑ ฉบับ

เนื่องด้วย นายศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์ หัวหน้าโครงการ เรื่อง การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ จะได้จัดกิจกรรม **"เปิดตัวชุดเซ็คอินภาพ ๓D อัตลักษณ์ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้"** มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน โดยนำอัตลักษณ์ของชุมชนที่เป็นจุดเด่นถ่ายทอดออกมาเป็นภาพวาด ๓ มิติ บัดนี้ ภาพวาดได้ดำเนินการวาดโดยศิลปินในจังหวัดภาคเหนือเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและขอเชิญท่าน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าว เข้าร่วมเสวนาและร่วมกิจกรรมในชุมชน ในวันอังคารที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ เวลา ๐๙.๓๐ น. - ๑๒.๐๐ น. ณ บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและพิจารณาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน
นายศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์
โทร. ๐๖ ๒๑๗๔ ๓๙๘๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mculampang.ac.th

ที่ อว ๘๐๔๔/ว ๐๗๖

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอเชิญร่วมเสวนา

เจริญพร วัฒนธรรมจังหวัดลำปาง

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. ใบประชาสัมพันธ์กิจกรรม จำนวน ๑ ฉบับ

เนื่องด้วย นายศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์ หัวหน้าโครงการ เรื่อง การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ จะได้จัดกิจกรรม **"เปิดตัวชุดเซ็คอินภาพ ๓D อัตลักษณ์ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้"** มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน โดยนำอัตลักษณ์ของชุมชนที่เป็นจุดเด่นถ่ายทอดออกมาเป็นภาพวาด ๓ มิติ บัดนี้ ภาพวาดได้ดำเนินการวาดโดยศิลปินในจังหวัดภาคเหนือเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและขอเชิญท่าน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าว เข้าร่วมเสวนาและร่วมกิจกรรมในชุมชน ในวันอังคารที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ เวลา ๐๙.๓๐ น. - ๑๒.๐๐ น. ณ บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและพิจารณาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน
นายศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์
โทร. ๐๖ ๒๑๗๔ ๓๙๘๗

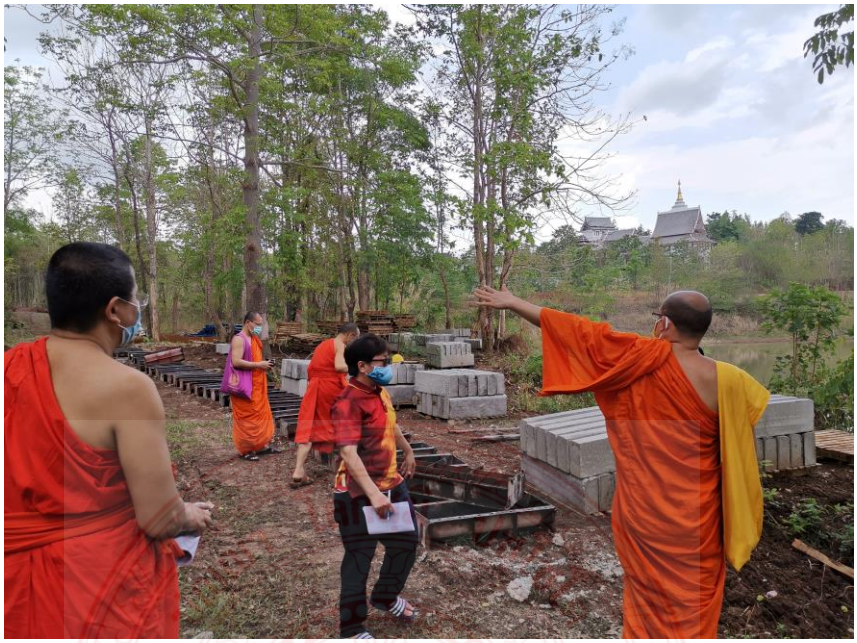

เชิญร่วมกิจกรรม
การถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการแก่เยาวชน
ภายใต้โครงการการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา
“เปิดตัวชุดเช็คอินภาพ 3D อัตลักษณ์ชุมชน
บ้านลำปางหลวงใต้”
วันอังคารที่ 27 ตุลาคม 2563
ณ บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อ.เกาะคา จ.ลำปาง
ลงทะเบียนเวลา
09.30 น.

ปญญา โลกสุมิ ปฺโญโต
มจว
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ค
ภาพถ่ายลงพื้นที่ทำการวิจัย

บ้านใหม่เจริญ

ภาคผนวก ง
หนังสือการรับรองการนำไปใช้ประโยชน์

แบบ สพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 1 มกราคม 2564

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.

ข้าพเจ้า ดร.ศิริวรัญ ปัญญาเรือน ตำแหน่ง อาจารย์
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง
ที่อยู่ 200 ม.14 ต.ศิริช้าง อ.เมือง จ.ลำปาง
โทรศัพท์ 054-342549 โทรสาร -
ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
การพัฒนาโมดูลการสอนเพื่อเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพ
ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ อาจารย์ศิริวรัญ ปัญญาเรือน
โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☑ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ 1 ม.ค. 64 จนถึง 31 ธ.ค. 64 ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้
นำผลการศึกษาวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน
วิชาสุขศึกษาเพื่อการดำรงชีวิตที่ดีในยุคดิจิทัล ในหัวข้อ 4.2.5 ใช้ในการบรรยาย

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ .....
(ดร.ศิริวรัญ ปัญญาเรือน)
ตำแหน่ง อาจารย์

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

ภาคผนวก จ
ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย (Output/Outcome/Impact)

ผลผลิต (Output) จากงานวิจัย

ผลงานที่คาดว่าจะได้รับ	รายละเอียดของผลผลิต	จำนวนนับ						หน่วยนับ	ระดับความสำเร็จ
		ปี 2562	ปี 2563	ปี 2564	ปี 2565	ปี 2566	รวม		
1. ต้นแบบผลิตภัณฑ์ โดยระบุ ดังนี้									
1.1 ระดับอุตสาหกรรม								ต้นแบบ	Primary Result
1.2 ระดับกึ่งอุตสาหกรรม								ต้นแบบ	Primary Result
1.3 ระดับภาคสนาม								ต้นแบบ	Primary Result
1.4 ระดับห้องปฏิบัติการ								ต้นแบบ	Primary Result
2.ต้นแบบเทคโนโลยี โดยระบุ ดังนี้									
2.1 ระดับอุตสาหกรรม								ต้นแบบ	Primary Result
2.2 ระดับกึ่งอุตสาหกรรม								ต้นแบบ	Primary Result
2.3 ระดับภาคสนาม								ต้นแบบ	Primary Result
2.4 ระดับห้องปฏิบัติการ								ต้นแบบ	Primary Result
3. กระบวนการใหม่ โดยระบุ ดังนี้									
3.1 ระดับอุตสาหกรรม								กระบวนการ	Primary Result
3.2 ระดับกึ่งอุตสาหกรรม								กระบวนการ	Primary Result
3.3 ระดับภาคสนาม								กระบวนการ	Primary Result
3.4 ระดับห้องปฏิบัติการ								กระบวนการ	Primary Result
4.องค์ความรู้ (โปรดระบุ)									
4.1 งานวิจัยเรื่องสังคมเกษตรยั่งยืนวิถีพุทธสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดลำปางหลังสำเร็จโครงการ ผู้วิจัยได้นำผลงานไปเผยแพร่ในรูปแบบของบทความวิจัยในเวลทีระดับชาติหรือนานาชาติ	ตีพิมพ์ในวารสารที่อยู่ในฐาน TCI หรือนำเสนอในเวทีระดับนานาชาติ			1				เรื่อง	Primary Result
5. การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์									
5.1 การถ่ายทอดเทคโนโลยี				1				ครั้ง	Primary Result
5.2 การฝึกอบรม								ครั้ง	Primary

ผลงานที่คาดว่าจะได้รับ	รายละเอียดของผลผลิต	จำนวนนับ						หน่วยนับ	ระดับความสำเร็จ
		ปี 2562	ปี 2563	ปี 2564	ปี 2565	ปี 2566	รวม		
									Result
5.3 การจัดสัมมนา								ครั้ง	Primary Result
6. การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ									
6.1 การถ่ายทอดเทคโนโลยี			8					ครั้ง	Primary Result
6.2 การฝึกอบรม								ครั้ง	Primary Result
6.3 การจัดสัมมนา								ครั้ง	Primary Result
7. การพัฒนากำลังคน									
7.1 นศ.ระดับปริญญาโท								คน	Primary Result
7.2 นศ.ระดับปริญญาเอก								คน	Primary Result
7.3 นักวิจัยหลังปริญญาเอก								คน	Primary Result
7.4 นักวิจัยจากภาคเอกชน ภาคบริการและภาคสังคม								คน	Primary Result
8. ทรัพย์สินทางปัญญา ได้แก่ สิทธิบัตร/ลิขสิทธิ์/เครื่องหมายการค้า/ความลับทางการค้า เป็นต้น (โปรดระบุ)									
8.1 ขอจดลิขสิทธิ์								เรื่อง	Primary Result
9. บทความทางวิชาการ									
9.1 วารสารระดับชาติ	นำเสนอผลงานเป็นบทความตีพิมพ์ลงวารสารระดับชาติ			1				เรื่อง	Primary Result
9.2 วารสารระดับนานาชาติ								เรื่อง	Primary Result
10. การประชุม/สัมมนาระดับชาติ									
10.1 นำเสนอแบบปากเปล่า								ครั้ง	Primary Result
10.2 นำเสนอแบบโปสเตอร์								ครั้ง	Primary Result
11. การประชุม/สัมมนาระดับนานาชาติ									
11.1 นำเสนอแบบปากเปล่า								ครั้ง	Primary Result
11.2 นำเสนอแบบโปสเตอร์								ครั้ง	Primary Result

ผลลัพธ์ (Outcome) ที่คาดว่าจะได้ตลอดระยะเวลาโครงการ

ชื่อผลลัพธ์	ประเภท	ปริมาณ	รายละเอียด
บทความวิจัยเรื่อง การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา	เชิงปริมาณ	๑	ตีพิมพ์หรือนำเสนอผลงานวิจัยในระดับชาติหรือนานาชาติ

ผลกระทบ (Impact) ที่คาดว่าจะได้รับ

ชื่อผลงาน	ลักษณะผลงาน	กลุ่มเป้าหมาย / ผู้ใช้ประโยชน์	ผลกระทบที่คาดว่าจะได้รับ
ผลงานวิชาการ	เป็นบทความวิจัย	หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานที่ผู้วิจัยสังกัดอยู่	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลงานการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบายและหน่วยงานที่ผู้วิจัยสังกัดสามารถนำผลงานไปสู่การบูรณาการในการเรียนการสอนและประกันคุณภาพการศึกษา
ผลงานวิชาการเชิงพาณิชย์	เส้นทางการท่องเที่ยว ๘ จังหวัดภาคเหนือ จำนวน ๑๖ เส้นทาง	หน่วยงานภาคเอกชน/ผู้ประกอบการ	ได้เส้นทางท่องเที่ยวจำนวน ๑๖ เส้นทางใน ๘ จังหวัดภาคเหนือ นักท่องเที่ยวสามารถเลือกและตัดสินใจในการท่องเที่ยวได้

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้ทำวิจัย

ชื่อ นามสกุล ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์
วัน เดือน ปีเกิด -
ที่อยู่ปัจจุบัน ๒/๑ หมู่ ๔ ตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ที่ทำงานปัจจุบัน วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ. ๒๕๕๗-ปัจจุบัน	อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
พ.ศ. ๒๕๕๖	นักวิชาการพาณิชย์ สำนักงานการค้าภายในจังหวัดพะเยา

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๕๗-ปัจจุบัน	รด. (เศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหาร), มหาวิทยาลัยบูรพา
พ.ศ. ๒๕๕๖	รป.ม. (นโยบายสาธารณะ), มหาวิทยาลัยพะเยา
พ.ศ. ๒๕๕๔	ศศ.บ. (วิจัยสังคม), มหาวิทยาลัยนเรศวร
พ.ศ. ๒๕๔๙	ธรรมศึกษา(ธม.) เอก

ผลงานวิชาการ
งานวิจัย

- ศึกษากระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการ
- พฤติกรรมจิตสาธารณะ เด็กไทยยุค Generation Z: การสร้างจิตสาธารณะตามแนวพระพุทธศาสนา
- ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา ได้รับทุนสนับสนุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- กระบวนการอนุรักษ์เอกสารโบราณโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าขัว ตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ได้รับทุนสนับสนุนจาก ศูนย์วิจัยพุทธศาสตร์เขลางค์นคร วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
- กระบวนการพัฒนาศักยภาพจิตอาสานำธรรมะสู่ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธของพระนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้รับทุนสนับสนุนจาก ศูนย์วิจัยพุทธศาสตร์เขลางค์นคร วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
- การพัฒนาพื้นที่โบราณสถานและโบราณวัตถุเพื่อการเรียนรู้ของชุมชนบ้านทุ่งม่านใต้ ตำบลบ้านเป้า อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ได้รับทุนสนับสนุนจาก ศูนย์วิจัยพุทธศาสตร์เขลางค์นคร วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บทความวิชาการ

- ศักยภาพการแข่งขันของประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในสินค้าเกษตรที่มีผลต่อการลงทุนของนักลงทุน มองผ่านจุดผ่อนปรนชายแดนบ้านฮวก อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ชื่อวารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
- Development of ancient sites and antiques for learning of ban thong man tai community, banpua sub-district, maung district, lampang province. Life, Power and Ethnics. The 1th International Conference on Ethnics in Asia August 20-21, 2015. Eko-Thotsarot Building, Naresuan University, Phitsanulok
- The role of Lampang Buddhist College in preparing to enter the ASEAN community. The 12Th Conference of the United Nation Day of Vesak. Mahachulalongkornrajavidyalaya University 28-30 May 2015, Thailand
- กระบวนการพัฒนาศักยภาพจิตอาสานำธรรมะสู่ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธของพระนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ชื่อวารสาร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำนักพิมพ์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ผู้นำชุมชนกับการส่งเสริมการใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ชื่อวารสาร วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ๒๕๕๗ สำนักพิมพ์ น้ำโท้งการพิมพ์
- ชุมชนน่าอยู่ อย่างยั่งยืน ด้วยพุทธบูรณาการ ชื่อวารสาร พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาจิตใจและสังคม สำนักพิทพ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- แนวทางการสืบสานภูมิปัญญาการนวดแผนไทยเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ตำบลบ้านสาง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ชื่อวารสารคณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
- เศรษฐศาสตร์แนวพุทธกับการพัฒนาความสุข ชื่อวารสาร วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖
- สตรีนิยมในมิติเศรษฐศาสตร์แยวพุทธ ชื่อวารสาร วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๖
- ผลกระทบของยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจจังหวัดพะเยา กับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน : กรณีศึกษาจุดผ่อนปรนชายแดนบ้านฮวก ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ชื่อวารสาร หนังสือรวบรวมบทความ “ผู้หญิง วัฒนธรรม ท้องถิ่นชุมชน” ปีที่ ๑๒ เล่มที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๕ ประจำเดือน พฤษภาคม ๒๕๕๖ สำนักพิมพ์ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

ชื่อ นามสกุล : พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวฑฺโฒ
ว/ ด/ ป เกิด : -
สถานที่เกิด: อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
การศึกษา : พธ.ม. พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสบการณ์การทำงาน : อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์ลำปาง รักษาการ
ผู้อำนวยการสำนักทรัพยากรบุคคล วิทยาลัยโยนก
อุปสมบท : ๒๕ ธันวาคม ๒๕๔๖ วัดหนองห้า ตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
สังกัด : วัดท่าขัว (ม.) ตำบลบ่อแฮ้ว เขต ๒ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
หน้าที่ : ประธานหลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา. วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดท่าขัว ตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง วัดบุญวาทย์วิหาร พระอารามหลวง

ชื่อ นามสกุล : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพร สายทอง
การศึกษา : ค.บ. การศึกษานอกระบบ
ศศ.ม. การบริหารองค์การ
พธ.ด. รัฐประศาสนศาสตร์

ประสบการณ์การทำงาน : รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร
อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์บัณฑิต
สังกัด : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
หน้าที่ : อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์บัณฑิต
ที่อยู่ปัจจุบัน : ๖๖๒ หมู่ ๒ ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ปญฺญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต
มจร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชื่อ นามสกุล : พระมหาบวรวิทย์ รตนโชโต, ดร.
การศึกษา : ค.บ. สังคมศึกษา
M.A สังคมวิทยา
Ph.D สังคมศึกษา

ประสบการณ์การทำงาน : รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร
อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์บัณฑิต
สังกัด : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
หน้าที่ : อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์บัณฑิต
ที่อยู่ปัจจุบัน : ๖๖๒ หมู่ ๒ ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ชื่อ นามสกุล : พระครูสุตชยาภรณ์, ผศ.ดร.
การศึกษา : ศน.ม., พุทธศาสนาศึกษา
พธ.บ. พระพุทธศาสนา
Ph.D พระพุทธศาสนา

ประสบการณ์การทำงาน : อาจารย์ประจำหลักสูตรพระพุทธศาสนา
อาจารย์ประจำหลักสูตรพระพุทธศาสตร์บัณฑิต
สังกัด : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
หน้าที่ : อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์บัณฑิต
ที่อยู่ปัจจุบัน : ๖๖๒ หมู่ ๒ ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ปญญา โลกสมิ ปชโชโต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มจร